جووڵانەوەی نەتەوەیی باشوری کوردستان
(1982-1961)
لە بەڵگەنامە نهێنییەکانی وەزارەتی دەرەوەی بەریتانیادا

ئینسكلۆپیدیا پارتی دیموكراتی كوردستان

سەنتەرێ بێشكجی بۆ ڤەكولینێن مرۆڤایەتی

سەنتەرێ ڤەكولینێن جینوسایدێ

زنجیره پەرتوكێن ٦٠ سالیا شۆرەشا ئەیلوولێ (١٩٦١ - ١٩٧٥)

(2)

كۆنفرانسێ زانستیێ نیڤدەولەتیێ

شۆرەشا ئەیلولێ وەرچەرخانەك د دیرۆكا سیاسی یا كوردی دا

١٩٦١/٩/١١ - ١٩٧٥/٣/٦

جووڵانەوەی نەتەوەیی باشوری کوردستان

(1982-1961)

لە بەڵگەنامە نهێنییەکانی وەزارەتی دەرەوەی بەریتانیادا

ئامادەکردن و ساغکردنەوەی لە ئەرشیفی نەتەوەیی بەریتانی:

شەریف عەلی

وەرگێڕان بۆ کوردی:

پاسار شێرکۆ

دهۆك - 2021

- **ناڤ و نیشانێ پەرتووکێ:** جووڵانەوەی نەتەوەیی باشوری کوردستان (١٩٦١-١٩٨٢)
لە بەڵگەنامە نهێنییەکانی وەزارەتی دەرەوەی بەریتانیادا
- **ئامادەکرن و ساخکرن ژ ئەرشیفا نەتەوەیی یا بەریتانی:** شەریف هەژاری
- **وەرگێران:** پاسار شێرکۆ
- **پێداچوونا زمانی:** شەریف عەلی
- **تایپ:** سیروان خەلیل
- **دەرهێنانا هونەری و بەرگ:** ناسر منبەری
- **وەشانگەر:** ئینسکلۆپیدیا پارتی دیموکراتی کوردستان و زانکۆیا دهۆك
- **ژمارا سپاردنێ:** ل پەرتووکخانێت پارێزگەها دهۆکێ (D/٢٤٧٤/٢١) ل ٢٠٢١/٧/٢٦
- **چاپا:** دوویێ ٢٠٢١ - ل ڤی چاپی دا ١٠٠ بەلگەنامەیێن بەلاڤنەکری لێ هاتیە زێدەکرن

مافێن چاپ © و بەلاڤکرنێ بۆ بۆ زانکۆیا دهۆك و ئینسکلۆپیدیا پارتی دیموکراتی کوردستان دپاراستینە

uod.ac/besikci-center
besikci.center.uod.ac
Besikci center for humanities studies BCHS
+964 750 736 27 97

سەنتەرێ بێشکچی بۆ ڤەکۆلینێن مرۆڤایەتی / زانکۆیا دهۆك -کومەلگەها زانکۆیێ -
جادا زاخۆ ٣٨ - ئاڤاهیێ پەرتوکخانا مەلبەندی - قاتێ سیێ

پێڕست

وتەیەکی پێویست 6

پێشەکی ئامادەکار و ساغکەرەوە 7

بەڵگەنامەکانی ساڵی 1961 13

بەڵگەنامەکانی ساڵی 1968 53

بەڵگەنامەکانی ساڵی 1969 79

یەك بەڵگەنامەی ساڵی 1971 115

بەڵگەنامەکانی ساڵی 1973 119

بەڵگەنامەکانی ساڵی 1976 143

بەڵگەنامەکانی ساڵانی 1980-1982 235

پاشکۆ: بەشێك لە بەڵگەنامەکان 315

هەواڵنامەی کتێب

وتەیەکی پێویست

لە دوای جەنگی دووەمی جیهانەوە، گۆڕانی هاوسەنگیی هێز لە ناوچەکەدا وایکرد وڵاتە ناوچەیی و نێودەوڵەتییەکان سەرنجی زیاتر بخەنە سەر کوردو بیانەوێت راستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ بەرەو خزمەتکردنی بەرژەوەندییەکانی خۆیان ئاراستەیان بکەن.

ئەمەی لەم کتێبەدا دەیخوێنیتەوە، دەقی بێ رتووشی تێڕوانینی بەریتانیای ساڵانی شەست و حەفتاکانی سەدەی بیست بووە لەسەر کورد. خوێنەر لە چۆنێتی مامەڵەکردن لەگەڵ خوێندنەوەی بەڵگەنامەکاندا بەئاگایە، بەڵام جەخت کردنەوە لەم دوو خاڵەی خوارەوە، بێسوود نابێت:

یەکەم: ئەم بەڵگەنامانە تێکڕای هەقیقەتی شۆڕشی کوردو کەسایەتییەکانی ناوی پێکناهێنن و، لە باشترین حاڵەتدا تێڕوانینی تەنیا لایەنێکی دەرەکین لەسەر پرسی کوردو، دەبێت بە هەمان جۆریش مامەڵەیان لەگەڵ بکرێت. واتە بۆ پێکەوەنانی وێنەی تەواوی هەقیقەتەکە، دەبێت گوێ لە بۆچوونی لایەنە ناوخۆیی و دەرەکییەکانی دیکەش بگیرێت.

دووەم: ئەمەی لەم کتێبەدا خراوەتەروو، تێکڕای بۆچوونەکانی بەریتانیاش نییە، بەڵکو ئەوەندەیە کە بەدەست هاتووە. رێی تێدەچێت لە بەڵگەنامەی دیکەدا بۆچوونگەلی جیاواز باسیان لێوە کرابێت، کە نەگەیشتۆتە دەستمان.

پێشەکی ئامادەکار و ساغکەرەوە

خوێنەری بەڕێز، ئەم بەڵگەنامانەی بەردەست، هەوڵێکم بوو بە درێژایی ساڵانی ٢٠١١-٢٠١٤، کاتێک لە زانکۆی لەندەن خوێندکاری ماستێر بووم، لە پاڵ خوێندنەکەمدا ناسنامەی ئەرشیفخانەی نەتەوەیی بەریتانیم- دروستکرد و، تەواوی توانام خستەگەڕ تا لە نزیکەوە، قوژبن دوای قوژبن، بە شوێن هەر زانیاری و بەڵگەنامەیەکدا بگەڕێم کە لەسەر کورد و کوردستان بێت و، بتوانم چنگیان بخەم و، بیانهێنمەوە بۆ باشوری کوردستان.

بەم پێیە، لەلایەک مەرج نییە تەواوی بەڵگەنامەکانم هێنابێتەوە، لەلایەکی دیکەش مەرج نییە بەڵگەنامەکان "بە نهێنیی و نا نهێنییانەوە" تەواوی ڕەهەندەکانی ڕووداوەکانی خستبێتەڕوو. بەڵام لەگەڵ هەموو ئەمانەش دا، دانسقەیی زانیارییەکانی ناو بەڵگەنامەکان لای توێژەری پسپۆڕ و بەراوردکار دەردەکەوێت.

بۆیە، دەکرێت ئەم بەرهەمە و، بەرهەمە بەڵگەنامەییەکانی دیکەشم، کەرەستەیەکی پڕبایەخ و دانسقەبن بۆ نووسینی قۆناغە جیاکانی مێژووی نەتەوەکەمان و، ڕوونیشە "تاهەتایە" دەبنە سەرچاوەی سەرەکیی و کەرەستەی بنەڕەتیی بۆ تەواوی توێژینەوە زانستییەکان کە لەسەر مێژووی هاوچەرخی کورد ئەنجام بدرێن.

زانیارییەکانی ناو بەڵگەنامەکانیش لەلایەن دبلۆماتکار و باڵوێز و هەواڵنێرەکانی ئینگلیزەوە بۆ سەرووی خۆیان بەرزکراوەتەوە، کە لۆژیک نییە تەواوی زانیارییەکانی ناو بەڵگەنامەکان نا دروستبن و هەڵەیان بە سەرووی خۆیان گەیاندبێت، لەگەڵ هەموو ئەمانەش دا: توێژەر هەر دەبێت بە دیدی تێڕامان و وردبوونەوە و بەراوردکاریی هەڵیان سەنگێنێت.

لە ڕاستیدا بەڵگەنامەکانم پۆلێن کردووە و لە دووتوێی چەند کتێبێکدا هەوڵی بڵاوکردنەوەیان دەدەم، پێشتریش بەشێکیانم لە کتێبی: "ڕۆژهەڵاتی کوردستان (١٩٧٩-١٩٨٠) لە بەڵگەنامەکانی بەریتانیا دا" بڵاوکردەوە و، ئەم بەشەی بەڵگەنامەکانیش تایبەتە بە شۆڕشی ئەیلوول و سەرهەڵدانی شۆڕشی نوێی باشوری کوردستان لە بەڵگەنامەکانی بەریتانیا دا، هەربۆیە بە باشمزانی ناونیشانی پەرتووکەکە بکەمە: "جووڵانەوەی نەتەوەیی باشوری کوردستان (١٩٦١-١٩٨٢) لە بەڵگەنامە نهێنییەکانی وەزارەتی دەرەوەی بەریتانیادا".

سەبارەت بەم پەرتووکە و ئەم بەشەی بەڵگەنامەکانیش، بە گونجاوی نازانم زۆر بە وردی زانیارییەکانی ناو بەڵگەنامەکان تەتەڵە بکەم، هەرچەندە دەکرێت سەرەقەڵەمێکیان لەبارەوە

بخەمەڕوو. بەڵام واباشترە بخرێتە بەردەست "توێژەران"، ئەوان هەڵسەنگاندنی بۆ بکەن. هەربۆیە بەڵگەنامەکان "بەبێ زیاد و کەم و بێ دەستکاری" لە لایەن برای گرانقەدرم کاک "پاسار شێرکۆ" وەرگێڕدراون و خۆشم بە وردی پیاچوونەوەم پێدا کردوونەتەوە.

جێی ئاماژەیە، پێم باش نەبوو هەر خودی خۆم بە کاری وەرگێڕانەکەیان هەستم، چونکە پێموایە: لەلایەک ئەم ئەمانەتە مێژووییە دەخەمە بەردەستی وەرگێڕێکی بەتوانا، لەلایەکی دیکەش پێش چاپکردنیان خۆشم بە وردی بەراوردی وەرگێڕانەکە و بەڵگەنامەکان دەکەمەوە و، بەتەواویش بۆم سەلماوە کە "کاکە پاسار" ڕەوشتی پاراستنی ئەمانەتی وەرگێڕانی تێدایە و، بەڕاستیش لەو ڕوانگەیەوە هەندێ جار لەسەر یەک وشەی دەگمەنیش، پێکەوە هەوڵمانداوە "دەقاودەق" ماناکەی بکەینە کوردی، بۆ ئەوەی "ئێستا یا چەند ساڵێکی دیکە یان هەرکاتێکی تر"، هەر کەسێک توانی ئەم بەڵگەنامانە یان بەشێکیانی دەست بکەوێت، ئەو ڕاستییەی بۆ بسەلمێت کە تا چەندێک لە پەرۆشی وەرگێڕانێکی تەواو دروست و بێ دەستکارییدا بووین و، چۆن ئەم ئەمانەتە مێژووییەمان "وەک خۆی" خستۆتە بەردیدی خوێنەوارانی کورد.

بە نیسبەت زانیارییەکانی ناو بەڵگەنامەکانیش، ئەم بەڵگەنامانە "کورد، سەرکردەکانیی، شۆڕش و سیاسەتکردن و دانووستان و پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان"یانمان پێ دەناسێنێت - لە دید و دونیابینیی دبلۆماتکارانی ئینگلیزەوە -. هەروەها، کاتێک خوێنەر ئەم بەڵگەنامانە دەخوێنێتەوە و تێیاندا ڕۆدەچێت، ڕەنگە بەو یەقینە بگات کە: "- نەتەوەی کورد و تراژیدیا و خۆخۆری- سیانەیەکن زۆر سەیر پێکەوە ئالاون!!".

بە ڕامان لەم بەڵگەنامانەش، دەکرێت بەو ڕاستییە بگەیت: زلهێزان و نەتەوەیەکگرتووەکان و باقی دەوڵەتانی دیکە، بە وردی ئاگاداری تراژیدیا خوێناویی و جینۆسایدەکانی سەر نەتەوەی کورد بوون. بەڵام لەبەر بەرژەوەندییە ئابوریی و سیاسییەکانیان، ئامادە نەبوون هیچ گرنگییەک بە بەندەکانی یاسا نێودەوڵەتییەکانی نەتەوەیەکگرتووەکانیش بدەن کە هەر خودی خۆیان واژوویان لەسەری کردووە و لەسەری ڕێککەوتوون و وەک بەندی پاراستنی مافەکانی مرۆڤ ڕایانگەیاندووە. لەکاتێکدا چەندان بەڵگەنامەیان بەوردی باس لەوە دەکەن: "لە ساڵی ١٩٦١ ەوە دەوڵەتی عێراق پرۆسەی جینۆسایدکردنی نەتەوەی کوردی لە باشوری کوردستان گرتۆتەبەر و، حکوومەتەکانی تورک و فارسیش هەمان تاوانی دژ بە مرۆڤایەتییان لە دژی نەتەوەی کورد لە بەشەکانی خۆرهەلات و باکوری کوردستان دا ئەنجام داوە".

تەنانەت دبلۆماتکارە پسپۆڕەکانی ئینگلیز لە بەڵگەنامەکانیاندا بە بەڵگەوە چەندان جار زاراوەی "جینۆساید"یان بەکارهێناوە بۆ پرۆسەکانی قڕکردنی نەتەوەی کورد، کە ئەم پرۆسەیە هەر لە ساڵی ١٩٦١ ەوە دەستی پێ کردووە و تا ڕێکەوتی کۆتایی ئەم بەڵگەنامانە کە هەتا ساڵی ١٩٨٢ دەکات،

پرۆسـەکانی جینۆسـایدی نەتـەوەی کورد بەردەوامیی هەبووە. دەشـێت خودی ئـەم بەڵگەنامانە وەک بەشـێک لـە "بەڵگـەی سـەلمێنەر" لـە نـاو پەرلەمانـی بەریتانیـا و لـە نـاو دامـەزراوەی مافـی مرۆڤـی نەتەوەیەکگرتووەکانیشـدا، بـۆ تاوانـی ناسـاندنی "چەنـدان جینۆسـایدی نەتـەوەی کورد بـە پێـی کاتی ڕوودانیـان" بەکاربهێنرێـت و کاریان لەسـەر بکرێت.

لە بارەی تراژیدیا جینۆسایدکارییەکانی سەر نەتەوەی کوردیش، بە پێی هەندێک لە بەڵگەنامەکان: "بەریتانیـا ئـاگای لـە پلانـە نهێنییەکانـی دەوڵەتـی عێـراق بووە کە یـەک ملیۆن کـورد لـە ناوچەکانیان هەڵکەنێت و هەندێکیانی قڕ کردووە و، بەشێکیشیانی بردووە بۆ باشوری عێراق و عەرەبی شوانکارەی لـە شـویندا داناون. ئەم پرۆسـەی جینۆسـایدە لە سـاڵی ١٩٦١ ەوە دەسـتی پێ کـردووە و، ناوچەکانی موسـڵ- کەرکووک- خانەقین- هەولێر- دهۆک- سـلێمانیی و تا هەڵەبجەشـی گرتۆتەوە".

تەنانـەت کپکردنـی دەنگدانـەوەی ئـەم تراژیدیـا جینۆسـایدکارییانەش بـە جۆرێک خامۆشـکراوە، نەتەوەیەکگرتـووەکان و دەوڵەتانـی زلهێزیـش بـێ دەنگیـان لـە ئاسـت دا هەڵبـژاردووە. بـۆ نموونـە بەڵگەنامـەکان سـاغی دەکاتـەوە کـە: "نەتـەوە یەکگرتـووەکان ئـاگای لـە دۆخـی کـورد و جینۆسـایدکردنەکردنەکانیان بـووە، بەڵام لەبـەر زیـان نەگەیانـدن بـە پەیوەندییەکانـی خـۆی لەگـەڵ دەوڵەتانی ئێران و عێراق دا، نەتەوە یەکگرتووەکان خۆی لە دەربڕینی هەڵوێستی مرۆڤانە پاراستووە".

کار گەشـتۆتە ئاسـتێک، ئـەو کوردەشـی کـە هەڵهاتـوون بۆئەوڕووپا، دەوڵـەتـە ئەوڕووپییـەکان بە مـەرج "ڤیـزا یـان ڕەزامەنـدی مانـەوەی کاتیشـیان" بـۆ دەربڕیوون. بـۆ نموونـە چەنـد بەڵگەنامەیەک ئەیسـەلمێنن کـە: "بەریتانیـا بـە مەرجێـک ڤیـزای بـە کـورد داوە و، تەنهـا هـەر بـەو مەرجـەش بـە مانـەوەی کاتیـی پەنابـەرە کـورد لـە نـاو بەریتانیـا ڕازی بووە، کـە: پەنابەرانـی کورد چالاکیی سیاسـیی ئەنجـام نـەدەن!!"، کـە توێژەر لە ناو ئـەم بەڵگەنامانـەدا دەتوانێت زانیاری وردتر شـەن و کەو بکات، سـەبارەت بـە دڕندایەتیـی بـێ دەنگبوونی جیهانـی دەرەوە، لە ئاسـت قڕکردنـی نەتەوەی کـورد دا لە نێوان سـاڵانی ١٩٦١ تـا ١٩٨٢ دا.

سـەبارەت بە سنووری باشوری کوردسـتان و ژمارەی دانیشتووانەکەشی، هەندێ لە بەڵگەنامەکان ئامـاژە بـەوە دەکـەن: "لـەو کاتـەدا ژمـارەی کورد لـە عێـراق دا "٣ ملیـۆن" و ژمـارەی عەرەبیش "٧.٥ ملیـۆن" بـووە". دیـارە بەهـۆی شـاڵاوی تەعریب و جینۆسـایدە یەک لـە دوای یەکەکانەوە، لە ئێسـتادا ژمـارەی کـورد لـە چاو عـەرەب لە عێراق دا بـە ڕێژەیەکی زۆر کـەم کراوەتەوە. هـەر بەڵگەنامەکانیش جەخـت دەکەنـەوە کـە: "عەقرە، شـەنگال و خانەقیـن، کوردن و، شـۆڕشـی ئەیلـوول داوای کەرکووکی کـردووە تـا بیکاتـە پایتەختـی هەرێمـی ئۆتۆنۆمـی باشـوری کوردسـتان". بە پێـی ئـەم بەڵگەنامانەش: "پرۆسـەی ڕاگواسـتن تا سـاڵی ١٩٧٥ بۆ ١٩٧٦ گەشـتۆتە لووتکە و، تەنها لە سـاڵی ١٩٧٥ دا لە خانەقین "٦٠ هەزار" کـورد ڕاگوێزراون".

هەولێرنامەی کتێب

لە بارەی پەیوەندییەکانی شۆڕشی ئەیلوول و جیهانی دەرەوە و دراوسێکانیش، بەپێی بەڵگەنامەکان سەرکردایەتی شۆڕشی ئەیلوول مەبەستی بووە کە پەیوەندی توندوتۆڵی لەگەڵ "ئێران و ئیسرائیل و ئەمریکادا" هەبێت. هەرچەندە بەڵگەنامەیەک لایەنی نەرێنی پەیوەندییەکانی دەرەوەی شۆڕشی ئەیلوول دەردەخات و "شۆڕشی ئەیلوول وەک بووکەڵەیەکی دەستی حەمەڕەزا شای ئێران لە قەڵەم دەدات". بەڵام پەیوەندییەکانی شۆڕشی ئەیلوول و ئیسرائیل جێی بایەخ بوون و بە پێی زانیارییەکانی ناو بەڵگەنامەکان: "مەشقەکانی ڕاوێژکارانی ئیسرائیل و ناردنی چەک و تەقەمەنی بۆ پێشمەرگە وایکردووە کە پێشمەرگەکان لە نێوان ساڵانی ١٩٦٣ تا ١٩٦٧ بەباشتر ڕێکبخرێن و، خاوەن پێداویستیی جەنگیی و دژە فڕۆکەش بن".

سەبارەت بە پەیوەندیەکانیش لەگەڵ خودی بەریتانیا خۆیدا، بەریتانیا بەتەواوی بەرژەوەندیخوازانە لەگەڵ شۆڕشی ئەیلوول و دۆزی کورد دا مامەڵەی کردووە، بە جۆرێک: "هەندێ جار لەبەر خواستی دەوڵەتی عێراق، بەریتانیا داوای لە ئێران کردووە بەتایبەت لە ساڵی ١٩٦٥ دا، هاوکاری بۆ شۆڕشی ئەیلوول ڕاگرێت".

زیاتر لەمانەش، بە پێی ئەم بەڵگەنامانە: "دەزگا دبلۆماتکاریی و ناوخۆییەکانی بەریتانیا، بەدواداچوونیان کردووە بۆ وتاری ڕۆژنامەکان و بەرنامەی تەلەفزیۆنەکانی ناو وڵاتەکەیان و، هانیان داون بەجۆرێ ڕەفتار بکەن کە بەرژەوەندییە دەرەکییەکانی بەریتانیا نەخەنە مەترسییەوە و، دۆزی کورد لە وتار و بەرنامە تەلەڤزیۆنییەکانیش دا زەق نەکەنەوە کە دڵی "ئێران و تورکیا و عێراق"یان لێ بڕەنجێت". کەچی لە ڕوانینێکی دیکەوە، هەر خودی بەریتانیا پێکدادانەکانی نێوان دەوڵەتی عێراق و شۆڕشی ئەیلوولی لا پەسەند بووە، چونکە لەو کاتەدا بەریتانیا پێی وابووە:

"ئەگەر عێراق سوپاکەی لە باکوری وڵاتەکەیدا بۆ شەڕی دژ بە کورد نەهێڵێتەوە، تووشی کەڵکەڵەی سەرکێشی دەرەکی دەبێت لە کەنداودا و، دژ بە کوەیت و هەروەها دژ بە دەولەتی حەمەڕەزا شای ئێرانیش شەڕ دەکات، هەروەها ئەگەریشی هەیە سوپاکەی بەگشتی بۆ شەڕی دژ بە ئیسرائیل تەرخان بکات". ئا لێرەدا راڤەکار تێدەگات کە چارەکە سەدەیەک پێش ڕوودانی جەنگی عێراق-ئێران و، داگیرکردنی کوەیت لەلایەن عێراقەوە، بەریتانیا کەڵکەڵەی پلانی سیاسیی عێراقی خوێندووەتەوە!!.

لە بارەی پەیوەندییەکانی "یەکێتی سۆڤیەت و عێراق و ئێران" و پێگەی شۆڕشی ئەیلوولیش لەو ئەڵقە سیاسییە ئیقلیمییەدا، بەڵگەنامەکان جەخت دەکەنەوە کە: "یەکێتی سۆڤیەت ویستوویەتی بەهۆی شۆڕشی ئەیلولەوە ماسی لە ئاوی لێڵدا بگرێت و، ڕۆڵیشی لە ڕێککەوتننامەی ١١ ی ئاداری ١٩٧٠ دا هەبووە".

هەروەها سەبارەت بە پەیوەندییەکانی عێراق و ئێرانیش بە پێی بەڵگەنامەکان: "بەندێکی نهێنی

لـە نـاو ڕێککەوتننامەی جەزائیری ١٩٧٥ دا ئەوە بووە کە: ئێران بە نهێنیی پەنابەرە کوردە عێراقییەکان بەتایبـەت سـەرکردە و کەسـە چالاکەکانیان تەسـلیم بە ڕژێمی عێـراق بکاتەوە و تـا ڕادەیەکی زۆریش ئێران ئەم بەنـدەی جێبەجێ کردووە".

لەبارەی هۆکارێکی ناوبانگ پەیداکردنی سەدام حسێن کە ئەوکات جێگری ئەحمەد حەسەن بەکر بووە، بەڵگەنامەکان بۆ ئەوەی دەگێڕنەوە: "سـەدام سـور بووە لەسـەر واژووکردنی ڕێککەوتنامەی ١١ ی ئـاداری ١٩٧٥ لەگـەڵ کـورد دا و، ئەمـەش دژ بە بۆچوونەکـانی زۆرێک لە ئەندامانی سـەرکردایەتی حیزبی بەعس بـووە لەو کاتەدا".

بەڵگەنامەکانی ئـەم کتێبـە بـاس لـە ململانێی نێـوان "کـورد" خۆشـی دەکات بەتایبـەت ناکۆکیی و ململانێکانیـی نێـوان هـەردوو بەشـی سـەرەکی پارتـی دیموکراتی کوردسـتان کـە باڵی سـەر بە مەلا مستەفای بارزانیـی و، باڵـی ئیبراهیـم ئەحمەد-جـەلال بوون.

سـەرەڕای هەمـوو ئەوانەش کە ئاماژەی بـۆ کرا، لەگەڵ ئەوەی زۆرێک لـە بەڵگەنامەکان جەختیان لـە خاوەندارێتیی کورد لەسـەر خاکی ڕەسـەنی خۆیان کە خاکی کوردسـتانە، بـۆ مێژوویەکی دە هەزار ساڵە گەڕاندووەتـەوە و بـە خاوەنـی ڕاستەقینەی خاکـی کوردسـتان ناوییـان بـردوون، هەنـدێ جـار ڕەخنەشـیان ئاراسـتەی هەندێ لە تایبەتمەندییەکانی نەریتی سیاسـیی و کۆمەڵایەتیی کورد گرتووە، کە توێـژەر و ڕاڤـەکار دەتوانن بیخەنەبـەر پێوانی ڕەخنەی لۆژیکییەوە، کە ئایـا ڕەخنەکانی دبلۆماتکارانی ئینگلیـز لە بارەی هەنـدێ نەریتی کـوردەوە مەنتیقین "لۆژیکیـن" یاخود نا!؟

ئەگـەر ڕەخنەکانیـان لۆژیکین، بۆ کورد سـود و پەندیان لـێ وەرناگرێ و چەندبارەیـان دەکاتەوە!؟ بۆ نموونـە: هەندێ لە دبلۆماتکاران لە بەڵگەنامەکاندا جەخت دەکەنەوە کە "زانیاری وردیان لایە کە لـە هەنـدێ ناوچـەدا کورد خۆیان دەسـەڵاتدارن و دەسـەلاتی دەوڵەتـە ناوەندییەکانی ئێـران و عێراق زاڵ نییـە بەسـەریاندا، بـەڵام کـوردەکان لەناویەکـدا هێنـدە خۆخـۆرن، ڕۆژانـە لەسـەر لەوەڕگاکانیان، لەنێـوان خۆیاندا شـەڕ دەکـەن و لە یەکتر دەکـوژن و دانوویان پێکـەوە ناکوڵێت".

هەروەهـا هەر سـەبارەت بـە خۆخۆری لە نـاو تاکەکانی کـورد دا، دبلۆماتکارێکی دیکـەی ئینگلیز جەخـت دەکاتـەوە، کـە: "لە ڕووی سیاسـییەوە کـورد هەرگیـز وەک نەتەوەیەک یەکگرتـوو نەبوون و، بـە زۆری لـە چوارچێـوەی ژیانـی خێڵەکییدا بە ناکۆکیـی و جیاوازییـە زمانەوانیـی و نەریتییەکانیانەوە ژیاوون".

لـەم بارەیـەوە بەڵگەنامەکانی چەنـد دبلۆماتکارێکیش ڕەخنەکانیان زۆر زەقن لەبـارەی کوردەوە، بۆنموونـە ئامـاژە بـەوە دەدەن، کـە: "لـە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە کورد لـە دۆخێکدان کە لـە تێپەڕاندنی قۆناغی ژیانی مەڕداریی و، سـەرەتای نیشـتەجێ بوونی شارنشـینیش دان و، هەندێک لە شۆڕشـەکانی کـورد- شـۆڕش نەبـوون، بگرە حەزی سـەرکردە خێڵەکییەکانی کورد بـووە بۆ ئەوەی لەمپـەر بۆ ئازادی

دەسەڵاتەکانیان لە ناوچەکانیاندا بۆ دروست نەبێت"، کە وەک ئاماژەی بۆ کرا توێژەری هەڵسوڕ دەبێت بە وردی و زانستییانە لەم ڕەخنانە بکۆڵێتەوە و، ئەو ڕەخنانەی کە مەنتیقین ئیدی ناکرێت گەلەکەمان پەندییان لێوە وەرنەگرێت، چونکە پێموایە: **ئەگەر هەڵەکان چەندبارە ببنەوە - تراژیدیاکانیش بەسەر نەتەوەکەماندا بەردەوام دەبنەوە.**

خوێنەرانی بەڕێزیش دڵنیا دەکەمەوە کە بەڵگەنامەی دیکەشمان وەرگێڕاوە و لە دوو توێی چەند کتێبێکی دیکەدا ئامادەمان کردوون، بەڵام دەبێت چاوەڕوانبم تا ئەوکاتەی لایەنی دارایم هاوکارم دەبێت بۆ چاپکردنیان، بۆ ئەوەی لە مانگەکانی داهاتوودا بکەونە بەر دەستی ڕووناکبیرانی کورد.

لەگەڵ ئەوپەڕی ڕێز و حورمەتم بۆ هەر نیشتیمانپەروەرێکی کورد.

لە کۆتاییدا ڕەوایە ئاماژە بەوەش بدەم کە لە ساڵی ٢٠١١ ەوە تا ئێستا کە ساڵی ٢٠٢١ ە، بەردەوام قوژبن دوای قوژبن لە ناو ئەرشیفخانەی نەتەوەیی بەریتانیی و سی-ئای-ئەییش دا بە شوێن دۆزینەوە و چنگخستنی بەڵگەنامە نهێنییەکانم لەسەر کورد و دۆزە ڕەواکەی، کەچی تا ئێستا هیچ حیزب و لایەنێک بە حکوومەتی هەرێمیشەوە هیچ جۆرە هاریکارییەکی ماددی و مەعنەوییان نەکردوم. لەکاتێکدا هەم لە ڕوی ماددی و، هەم لە ڕوی مەعنەویشەوە زۆر شتم لە ژیانی خۆم بە فیدای ئەم کار و هەوڵانەم کردووە.

هەواڵنامەی کتێب

شەریف عەلی

خوێندکاری دکتۆرا لە دبلۆماسییەتی نێودەوڵەتی بەریتانیی

٢٠٢١-٦-١

لەندەن

❖❖❖❖❖❖

بەڵگەنامەکانی ساڵی 1961

هەواڵنامەی کتێب

زانیاری

لەلایەن باگەوە

ناردنی لە وەزارەتی دەرەوە و وایتهۆڵ

لە وەزارەتی دەرەوە بۆ چەند نوێنەرێکی دیاریکراوی خاوەنشکۆ "شاژن"

ژمارە ١٢٠ ی زانیاری

٢٢ی ئەیلوولی ١٩٦١

کورد:

سەدان ساڵە کورد لە ناوچەیەکی شاخاویدا نیشتەجێن کە بەشێکی زۆری لە ئێستادا بەسەر وڵاتانی تورکیا و ئێران و عێراقدا دابەشکراوە. سەرەڕای داگیرکردنی نیشتمانەکەیان لەلایەن داگیرکارییەکانی عەرەبەوە، کە لە سەدەکانی شەشەم تاوەکوو نۆیەمی زایینی درێژەی کێشا و، لەلایەن تورکە عوسمانییەکان و ئێرانییەکانەوە لە سەدەکانی شانزە و حەڤدەدا درێژەی هەبوو، ئەوا نەتەوەی کوردهەمیشە توانیویانە بڕێك لە ئۆتۆنۆمییان هەبێت و تا ڕادەیەکی زۆر خۆیان لە توانەوە لەناو نەتەوەکانی تردا پاراستووە. لە ڕۆژگاری ئەمڕۆشدا، کورد لەو وڵاتانەی بەسەریدا دابەشکراون، گروپێکی ڕەگەزی جیاوازن و کەمینەیەکی نەتەوەیی پێکدەهێنن کە گرنگی سیاسییان هەیە.

ژمارە و دابەشبوون:

٢. کۆی گشتیی ژمارەی کورد لە بەرزترین خەمڵاندندا دەگاتە ٥,٥ ملیۆن کەس. لە تورکیا، سەرژمێرییەکەی ساڵی ١٩٥٥ ژمارەی کوردی بە ١,٥ ملیۆن کەس لەقەڵەمدا بوو، بەڵام هەندێ لە چاودێران بڕوایان وایە ژمارەکەیان بگاتە ٢,٥ ملیۆن کەس، ناوچە کوردییەکانی تورکیا بریتین لە ناوچە سنورییەکانی ئەو وڵاتە لەگەڵ عێراق و ئێراندا، لە ناوچەکانی دەریاچەی وان و بەری سەروی ڕووبارەکانی دیجلە و فورات، لەم باشوری خۆرهەڵاتەی وڵاتەوە، کوردهاوشێوەی کوردی ئەوپەڕی باکور کە دەکاتە کارس و ئەرزڕۆم و ئەرزنجان و ئەوانەی ئەوپەڕی خۆرئاوا کە دەکاتە سیواس و ماراس و غازی عەنتاب، لە ڕوی ژمارەوە لە کەمبوونەوەدان.لە ئێران و لە عێراقیش، کەمینە کوردییەکە لە ڕووی ژمارەوە بە ١,٢٥ ملیۆن کەس دەخەمڵێنرێن. لە ئێران کورد لە ناوچەکانی باشور و خۆرئاوای ئورمیە نیشتەجێن و لە باشورەوە تاوەکوو کرماشان درێژ دەبنەوە.

لە عێراق، زۆربەی کورد لە باکور و باکوری خۆرهەڵات دەژین، لە پارێزگای سلێمانی، هەروەها لە پارێزگاکانی موسڵ و هەولێر و کەرکووك و دیالەش هەن. بەلای کوردەوە، (لوڕ)ە فارسیزمانەکان

هەولێرنامەی کتێب

کە لە ئێران نیشتەجێن و بە هەمان ژمارەوە لە عێراقیشدا هەن، ئەوا بە کورددەزانرێن. جڤاتی ئێزدییەکان ("شەیتانپەرستەکان") لە عێراقیش هەر بە زمانی کوردی دەئاخفن.

٣. لە هەرێمی سوریای کۆماری یەکگرتووی عەرەبدا کورد هەن، بەتایبەتیی لە ناوچەکانی دیمەشق و ناوچە سنورییەکانی نزیك لە تورکیادا، ژمارەکەشیان لە کەمتر لە ١٠٠ هەزارەوە تاوەکو زیاتر لە ٢٠٠ هەزار کەس دەخەملێنرێت. یەکێتیی سۆڤیەت ٥٩ هەزار هاوولاتی کوردی هەن کە زۆربەیان لە کۆمارە سۆشیالیستەکانی ئەرمینیا و جۆرجیای سۆڤیەتدا نیشتەجێن.

ئایین و زمان:

٤. زۆربەی کوردموسولمانی سوننەن، لەگەڵ ئەوەشدا زۆربەیان سەر بە رێبازەکانی دەروێشیی و تەسەوفن. بە چەند شێوەزارێکی زمانی کوردی قسە دەکەن کە پەیوەندیی لەگەڵ زمانی فارسیدا هەیە و بە زۆرییش بە ئەلفوبێی عەرەبی دەنووسرێت، لەگەڵ ئەوەشدا لە هەندێ لە بلاوکراوەکانی سوریا و لوبناندا بە رێنوسی لاتینی دەنووسرێت و لە یەکێتی سۆڤیەتیشدا سود لە ئەلفوبێی (سیریلی) وەردەگیرێت.

شێوازی ژیان:

٥. کوردتا ئێستاش بەزۆری کەسانێکی گوندنشین و کشتوکاڵیین و، لەو دۆخەدان کە شێوازی ژیانی مەرداری تێپەڕێنن و لە گونددا نیشتەجێ بن. هەندێ لە کورد بەرەو شارەکان جماون، بەڵام خەڵکە گوندنشینەکە بەزۆری لەسەر بنەمای خێڵەکی رێکخراون و، هەموو چەند گوندێك پێکەوە لەژێر جۆرە دەسەڵاتێکی دەرەبەگانەی سەرکردەیەکی خێڵەکیی یاخود ئایینیی یاخود خاوەن زەویدان.

نەتەوەخوازیی کوردی:

٦. کوردزۆرجار لەدژی دەسەڵاتدارە بیا نییەکان راپەڕیوون، زۆربەی جاریش شۆڕشەکانیان - لەم ساڵانەی دوایی و لە رابردووشدا - لەبەر حەزی سەرکردە خێڵەکییەکان بووە کە حەزیان کردووە بەبێ هیچ لەمپەڕێك بە ئازادی دەسەڵاتەکانیان پیادە بکەن. جگە لەو سنورە سیاسییە نێودەوڵەتییانەی کە کوردی دابەش کردووە، زۆر دەمێکە رکابەریی خێڵەکییانە و سەختییەکانی پەیوەندییکردن لەو وڵاتە شاخاوییەدا کە تیایدا نیشتەجێن، بووەتە رێگر لەبەردەم بوونی یەکێتییەکی پتەوتر لەناویاندا.

دەتوانرێت سەرەتای نەتەوەخوازییە هاوچەرخەکەی ئێستایان بگەڕێنرێتەوە بۆ کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدە و سەرەتاکانی سەدەی بیست. یەکەم رۆژنامەی کوردی لە ساڵی ١٨٩٧ لە قاهیرە چاپکرا و لەو کاتەوە ماوە ماوە لە شوێنی جیاجیا بلاو کراوەتەوە (بۆ نموونە لە شانشینی یەکگرتوو).

هەواڵنامەی کتێب

لـە سـاڵی ١٩٠٩دا لە قوستەنت نییە یانەیەکـی سیاسـیی کورددامەزرێنرا، دواتریش لە بەغدا و موسـڵ یانەی تری لەوجۆرە دامەزرێنران. لەو کاتەدا، کوردی دیوان و ئەنجوومەنی پیرانی دەوڵەتی عوسـمانی دەسـتیان کرد بـەوەی لەپێناو دۆزی کـورددا خەبات بکەن.

٧. لە دوای جەنگی یەکەمی جیها نییەوە نوێنەرانی کورد لە کۆنفرانسی ئاشتیی پاریس و هەروەها لە پەیماننامەی سیڤریشـدا بەشدار بوون، کە ئەمەی دواییان شانشینی یەکگرتوو و فەرەنسا و ئیتاڵیای تێـدا بەشـدار بوون و دواتر لەگەڵ تورکیـادا لە مانگی ئابی ١٩٢٠ دا کۆتاییـان پێهێنا، ئەو پەیماننامەیە مافی ئۆتۆنۆمی لەسـەر بنەمای هەرێمیی لەو ناوچانەدا کە کوردزۆرینەن و - بەو مەرجەی خەڵکەکە بیانەوێـت و کۆمەڵـەی گـەلان رەزامەنـد بێـت - مافـی دروسـتکردنی دەوڵەتی سـەربەخۆی لـە ناوچە کوردییەکانـی تورکیـا و عێراقـدا بـە کـوردرەوا بینیبـوو. بەڵام بەهـۆی نارەزایـی تورکەکانەوە کـە لەژێر سـەرکردایەتیی کەمـال ئەتاتورکـدا بـوون، ئـەم پەیماننامەیە قبوڵ نەکرا و پێشـنیارەکانی سـەبارەت بە کـورد لـە پەیماننامـەی لۆزانـدا دووبارە نەکرانـەوە، کە ئـەم پەیماننامەیەی دوایی لە تەمـوزی ١٩٢٣دا لەنێوان شانشـینی یەکگرتـوو و تورکیادا واژوو کرا.

٨. یەکەمجـار پارتی سـەربەخۆیی کـورد لە دوای جەنگـی یەکەمی جیها نییەوە لە سـوریا دامەزرا. کـوردی بەیـروت لـە لوبنان و لە رابردووشـدا کوردی دیمەشـق چالاکانە بانگەشـەیان بـۆ دۆزی کوردو بزووتنـەوەی پـان- کوردیی دەکرد.

تورکیا:

٩. ئـەو سیاسـەتی بەخۆرئاواییبـوون و بەعەلمانیبوونـەی کـە کۆمـاری نوێـی تورکیـا گرتویەتیە بەر، شۆڕشـێکی تونـدی کـوردی لـە سـاڵانی ١٩٢٥ - ٢٦ دا بـەدوای خۆیدا هێنا، کە بەشـێوەیەکی سـەرەکی هۆکارەکـەی بریتـی بوو: لە نەیارێتیی ئایینی لە دژی سیاسـەتەکانی حکوومەت: شۆڕشـی هاوشـێوەش لـە دواتردا و لەسـاڵانی ١٩٣٠ و ١٩٣٧-٣٨ دا هەڵگیرسـان.

١٠. سیاسـەتی تـورك: سیاسـەتی توانـەوە بـووە و کوردوەکـو کەمینە ددانـی پێدا نەنراوە. لە شـارە کوردییەکانـدا قوتابخانـە دانـرا بۆ ئـەوەی کوردفێـری زمانی تورکی بکەن، قسـەکردن بـە زمانی کوردی و لەبەرکردنـی جلوبەرگـی کوردی لەمپەڕی خراوەتە رێ، لە هەمان کاتدا، رێگە و هێڵی شـەمەندەفەر گەیەنراونەتـە دورتریـن ناوچەکانـی خۆرهـەڵات، ئەمـەش لەپێنـاو هاندانـی خەڵك کە واز لە شـێوازی ژیانی کۆچەری بهێنن و نیشـتەجێ بن، هەروەها هەوڵێکی زۆر دراوە کە بۆ بەرەوپێشـبردنی شـێوازە سـەرەتاییەکانی کشـتوکاڵکردن، ئەمـەش لەپێنـاو لاوازکردنی سیسـتمە خێڵەکـیی و دەرەبەگایەتییەکان

هەواڵنامەی کتێب

و بۆ ئەم مەبەستەش پەنا براوەتە بەر دورخستنەوەی هەندێ لە سەرکردە خاوەن دەسەڵاتەکانی ناوچەکە و دابەشکردنی زەویوزارەکان.

١١. پارتی دیموکرات کە سکرتێرەکەی بەڕێز عەدنان مەندەرەسە، ناوبراو لە ساڵی ١٩٥٠وە تاوەکو کودەتاکەی مانگی ئایاری ١٩٦٠ سەرۆك وەزیر بوو، لە دەنگدانەکاندا پشتیوانی کوردی شارەکانی خۆرهەڵاتی تورکیای بەدەستهێنا. لە مانگی کانونی یەکەمی ١٩٦٠ دا راپۆرتەکان باسیان لەوە دەکرد ٥٥ خاوەن زەویی خۆرهەڵاتی تورکیا، کە لە دوای کودەتاکەوە دەستگیر کرابوون، بە زۆرەملێ لە خۆرئاوای وڵاتەکە نیشتەجێ کراون. لە مانگی کانونی دووەم، ٤٩ کەسیان بەتۆمەتی هەوڵدان بۆ دروستکردنی دەوڵەتێکی سەربەخۆی کورددادگایی کراون، لەگەڵ ئەوەشدا، ٢٧ لەم تۆمەتبار کراوانە لە سەردەمی رژێمی پێشووەوە دەستگیر کراون و ئەوانی تر لە مانگی ئایاری ١٩٦٠وە خراونەتە زیندانەوە.

١٢. لە کۆتاییەکانی ساڵی ١٩٦٠دا رادیۆیەکی نوێ لە ئەرزرۆم دامەزرێنرا تاوەکوو پەخش بۆ خۆرهەڵاتی تورکیا بکات، کە خەڵکەکەی بە سەختی بەرنامەکانی ئەنقەرەیان پێ دەگەیشت و دەیانتوانی گوێ لە پەخشە کوردییەکانی ئێریڤان لە یەکێتی سۆڤیەت و پەخشی کوردییەکەی بەغدا بگرن.

ئێران:

١٣. لە کۆتایی جەنگی یەکەمی جیهانیدا، کورد لە هەندێ ناوچەی ئێراندا توانی سەربەخۆیی خۆی بسەپێنێت و تا ئەو کاتەی رەزا خان دواتر بووە رەزا شا) کە هەتا ساڵی ١٩٢١ حوکمی نەگرتبووە دەست، ئەوا کوردملیان بۆ نەدا. لەو کاتە بەدواوە سەرکردە خێڵەکییەکان نێردرانە ناوچەکانی تر، دەست بەسەر زەوییەکانیاندا گیرا و کۆنترۆڵی سەربازیی بەسەر ناوچە کوردییەکاندا سەپێنرا. دوای چوونی هێزەکانی بەریتانیا و سۆڤیەت بۆ ناو ئێران لە ساڵی ١٩٤١ دا -بۆ رێگرتن لە ئەگەری کودەتایەکی ئەڵمانیی- و رفاندنی رەزا شا، هەندێ لە سەرکردە خێڵەکییەکان گەڕانەوە بۆ ناوچەکانی خۆیان و دوبارە دەسەڵاتی خۆیان سەپاندەوە. قازی محەمەد کە سەرکردەیەکی ناوچەیی کوردبوو خۆی لە مهاباد دامەزراند و لە سەردەمی ئەو "ئۆتۆنۆمی"یەی پارێزگای ئازربایجانی ئێران کە لەنێوان ساڵانی ١٩٤٥-٤٦ بە پشتیوانیی روسیا هاتبووە کایەوە، "کۆمارێکی کوردی" راگەیاند، بەڵام ئەم کۆمارە بەرگەی کشانەوەی سۆڤیەتی لە ساڵی ١٩٤٦ لە ئێران نەگرت و قازی محەمەد و چەند کەسێك لە هاوەڵەکانی لە سەرەتای ساڵی ١٩٤٧ دا لەسێدارە دران.

١٤. حکوومەتی ئێرانیش هەر وەکوو حکوومەتی تورکیا سیاسەتی تواندنەوەی گرتۆتەبەر.

سوریا (کۆماری یەکگرتووی عەرەب):

١٥. کوردی سوریا بەزۆری لە باکوری ئەو وڵاتە و نزیك لە سنورەکانی تورکیا دەژین، بەڵام کوردی دیمەشق لە ڕووی سیاسییەوە چالاکتر بوون و چەند بانگەشەکارێکی ناسراوی کوردیان تێدا هەڵکەوتووە. خالید بەکداشی سەرکردەی کۆمۆنیستی دوورخراوە، کەسێکی کوردە.

١٦. لە کانونی یەکەمی ١٩٦٠ دا، لە سوریا دادگاییکردنی ٣٢ کورددەستی پێ کرد کە تۆمەتبار کرابوون بەوەی هەوڵی لەتکردنی خاکی کۆماری یەکگرتووی عەرەب و دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردیی سەربەخۆ دەدەن.

عێراق:

١٧. دوای ئەوەی کۆمەڵەی گەلان لە ساڵی ١٩٢٥ دا پێشنیاری کرد کە دەبێت ویلایەتی موسڵ بۆ هەمیشە بخرێتە سەر دەوڵەتی عێراق، حکوومەتی عێراق چەند هەنگاوێکی ناوە وەك دامەزراندنی کاربەدەستانی کوردو بەکارهێنانی زمانی کوردی لە دادگا و قوتابخانەکاندا. پێش کۆتاییهاتنی ئینتیدابی بەریتانیا لە ساڵی ١٩٣٢، حکوومەتی عێراق ڕاگەیەنراوێکی فەرمی بڵاو کردەوە و تیایدا زەمانەتی مافەکانی کوردو کەمینەکانی تری ڕاگەیاند.

١٨. بەڵام، لەنێوان ساڵانی ١٩١٩ و ١٩٤٣ دا چەند ڕاپەڕینێکی کاریگەری کورد ڕوویاندا، هەرە تازەکەیان ئەوەی مەلا مستەفای ناوچەی بارزانە کە لە ساڵی ١٩٤٣دا رویدا و هۆکارەکەشی ئەو ناڕەزاییە بوو کە بەهۆی خراپ بەڕێوەبردنی ناوچە کوردییەکان و خراپ دابەشکردنی خۆراکەوە سەری هەڵدابوو. لە دوای ئاگربەستێکی کاتییەوە، شۆڕشەکە لە ساڵی ١٩٤٥ دا سەری هەڵدایەوە. دواجار مەلا مستەفا کشایەوە بۆ ئێران و پەیوەندی کرد بە "کۆماری کورد"ەوە و لە ساڵی ١٩٤٧ دا چووە یەکێتی سۆڤیەت.

١٩. لە عێراق، لەپێش جەنگی دووەمی جیهانیشەوە هەندێ لە کورد، بۆ نموونە جەنەراڵ بەکر سدقی، پۆستی بەرزیان بەدەست هێناوە. لە سەردەمی جەنگەوە چەند پرۆژەیەکی پەرەپێدان لە ناوچەکانی کوردستان جێبەجێ کراون، کێڵگەی نەوتیی کەرکووك لەم پرۆژانەوە نزیکە و کوردی عێراق لە کوردی وڵاتانی دراوسێ هەلی زیاتری ئەزموونی پیشەسازییان لەبەردەمدا بووە.

٢٠. ئەو دەستورە کاتییەی کە لە دوای شۆڕشی تەموزی ١٩٥٨دا دەرکرا دەڵێت: هەموو هاووڵاتیان بەبێ لەبەرچاوگرتنی ڕەگەز و نەتەوە و زمان و ئایینیان، لەبەردەم یاسادا یەکسانن و، کوردو عەرەب لە کۆمارەکەدا هاوبەشن. لەو سێ ئەندامەی کە ئەنجوومەنی دەوڵەت پێکدەهێنن یەکێکیان کوردە. هێمای نەتەوەیی نوێی عێراق خەنجەرێکی کوردیی شانبەشانی شمشێرێکی عەرەبی لەخۆدەگرێت و دوو ئەستێرەکەی سەر ئاڵاکە (کە جێگەی تاجەکەیان گرتۆتەوە)، هێمای هاوکاریی نێوان کوردو

عەرەبن. لە دوای شۆڕشەوە، هەندێ لە زیندانیانی سیاسیی کورد ئازاد کران، مەلا مستەفا لە مەنفاکەی لە یەکێتی سۆڤیەت گەڕایەوە و ئێستا سەرکردایەتی پارتی دیموکراتی کورددەکات کە زیاتر بە حزبی پارتی ناودەبرێت و یەکێکە لەو حزبە سیاسییانەی کە لە کانونی دووەمی ١٩٦٠دا مۆڵەتی وەرگرت.

٢١. ئەو بەڵێنانەی کە رژێمی قاسم لە سەرەتادا بە کوردی راگەیاند ئەوا نەهێنراونەتە دی، بەهۆی خراپیی بەڕێوەبردنی چاکسازیی زەویوزارەوە ناڕەزاییەکی زۆر سەری هەڵداوە. سیاسەتەکەی قاسم کە لەچوارچێوەی سیاسەتی "پەرتکە و زاڵ بە" دا خێڵەکان بەگژ یەکتریدا دەکات، کێشەی کوردی بەتەواوی چارەسەر نەکردووە. لەم چەند مانگەی رابردوودا بارزا نییەکان زیاتر لەجاران لە قاسم دوور کەوتوونەتەوە و سەبارەت بە شەڕی خێڵەکانیش، بارزا نییەکان بە هاوکاریی خێڵە هاوپەیمانەکانیان توانیوویانە گورز لە خێڵەکانی لایەنگری قاسم، بۆ نموونە: رێکانی و زێبارییەکان بووەشێنن و کەسە دەسەڵاتدارەکانیان دەستگیر بکەن. دوابەدوای ئەم شەڕانە، دەسەڵاتدارانی عێراق بەتەواوی دەسەڵاتیان بەسەر ناوچە خێڵەکییەکانی کوردستانەوە نەما و، هێزی پۆلیسە ناوخۆییەکان، کە زۆربەی ئەندامەکانی بریتی بوون لە کوردی ناوچەکە، رێکخستنیان شێوا. خێڵەکان رێگەی هاتوچۆیان بڕی. دەسەڵاتدارانی عێراق ناچار بوون هێزە سەربازییەکان بە قەبارەیەکی بەرچاووە بجولێنن و لە هەفتەی رابردوودا چالاکییە زەمی نییەکانیان بە پشتیوانیی ئاسمانیی ئەنجام داوە. خێڵەکان هەوڵیان داوە تا دەتوانن خۆیان لە بەریەککەوتنی راستەوخۆ لەگەڵ هێزەکانی حکوومەت بپارێزن، ئەمە لەکاتێکدایە پێدەچێت هەوڵ بدەن خۆیان لە دەسەڵاتی حکوومەت رزگار بکەن و رەنگە کوردستانێکی ئۆتۆنۆمی تاڕادەیەکی زۆر خێڵەکیی دروست بکەن.

هەواڵنامەی کتێب

بۆچوونی کۆمۆنیستەکان لەسەر کورد

٢٢. نە وڵاتانی یەکێتی سۆڤیەت و نە هیچ وڵاتێکی کۆمۆنیستیی دیکە، کەسیان پشتیوا نییەکی راستەوخۆیان بۆ ئۆتۆنۆمی، کە ئامانجی کوردە، رانەگەیاندووە. لەبەر ئەوەی بوونی کوردستانێکی سەربەخۆ لەگەڵ سیاسەتی ئێستای سۆڤیەت بۆ خۆرهەڵاتی ناوەڕاست ناگونجێت، بەمشێویە جیابوونەوەی کوردی عێراق لە دەوڵەتی عێراق ئەو شوێنپێیە لاواز دەکات کە یەکێتی سۆڤیەت لە عێراق بەدەستیهێناوە و یەکڕیزیی عەرەبیش بەهێزتر دەکات. لەگەڵ ئەوەشدا، پروپاگەندەی سۆڤیەت بەشێوەیەکی هەلپەرستانە ناڕەزاییەکانی کوردیان بەکارهێناوە بەرامبەر سیاسەتەکانی ئێران و تورکیا و بەم دواییەش حکوومەتی عێراق.

٢٣. لە مانگی ئاداری رابردوو، پەخشی بەرنامە کوردییەکان لە یەکێتی سۆڤیەت بۆ ١٠,٥ کاتژمێر لە هەفتەیەکدا بەرزکرایەوە و لە مانگی ئایاردا، پەیکی ئێران کە رادیۆی فارسیی حزبی تودەیە و

بارەگاکەی لە ئەڵمانیای خۆرهەڵاتە، پەخشی بە زمانی کوردی دەستپێکردەوە، لە مانگی تەموزدا ماوەی پەخشی کوردییەکەی زیاد کرد و لە ئێستادا هەفتانە نزیکەی شەش کاتژمێر پەخشی کوردی هەیە. دەنگی گەلی ئێران کە لە ئازربایجانی سۆڤیەتەوە بە زمانی فارسی پەخش دەکات، داوای مامەڵەیەکی باشتر لەگەڵ کوردی ئێراندا کردووە و، (رادیۆکەشمان) کە رادیۆیەکی نیمچە نهێنیی تورکیە لە ئەڵمانیای خۆرهەڵاتدا هەوڵی داوە هەستە دژە حکوومەتییەکان لەلای کوردی تورکیا بوروژێنێت.

٢٤. ئەو بڕیارەی کە لە کۆبوونەوەی کۆڕبەندی لاوانی جیهان لە ٢٥ی تەموز بۆ ٣ی ئاب لە مۆسکۆ دەرکرا، دەڵێت: " کورد بەتەواوی لە هەموو مافێکی نەتەوەیی بێبەری کراون و لە بارودۆخێکی نالەباری ئابووریی و لەژێر زەبروزەنگی پۆلیسدا دەژین".

٢٥. ئێمە حەز ناکەین هانی قسەکردن لەسەر ئەم بابەتە بدەین، لەوەش خراپتر ئەوەیە پێمان خۆش بێت کەوا دەریبخەین کە بە جۆرێك لە جۆرەکان پەیوەندیدارین بەو نا ئارامییانەوە کە بەلای حکوومەتی خاونشکۆ "شاژن"ەوە بە رەهایی بابەتێکی ناوخۆی حکوومەتی عێراقە. ئەوەی لەپێشەوە باسکرا تەنیا بۆ زانیاریی بەڕێزتانە، لەوانەشە بتوانیت بە وریاییەوە لەگەڵ کەسە متمانە پێکراوەکاندا باسیان لێوە بکەیت.

(وێنەیەك بۆ نێردەی باڵای شانشینی یەکگرتوو لە هەموو وڵاتانی کۆمۆنوێڵز و باڵیۆزی خاوەنشکۆ "شاژن" لە دبلن)

❖❖❖❖❖❖

نهێنی - تەنیا بۆ بەرچاوی شانشینی یەکگرتوو*
ژمارەی تۆمارکردن RR 6/10
ڕەشنوسی پلە ١
پلەبەندیی ئاسایش

بۆ: - ڕاپۆرتی بەشی لێکۆڵینەوە
کێشەی کورد لە عێراق، ١٩٦٣ - ١٩٧١

پوختە:

پێشەکی. وا دەزانرێت کە کوردی عێراق ١٥ تا ٢٠ لەسەدی کۆی دانیشتوان پێکدەهێنن (لە ئاماری ساڵی ١٩٦٥ دا ٨,٣ ملیۆن بوون). لە سەردەمی پاشایەتیدا چەندین شۆڕشی خێڵەکیی کوردڕوویانداوە. کاتێ قاسم لە ساڵی ١٩٥٨ دا دەسەڵاتی گرتە دەست، لە سەرەتادا ماوەیەك هاوکاریی لەنێوان ئەو و کورددا هەبوو، بەڵام لە ساڵی ١٩٦١ دا مەلا مستەفا بارزانی و پارتی دیموکراتی کوردستان شۆڕشێکی بەرفراوانیان لەدژی حکوومەت بەڕێوەبرد. ئەو جەنگەی شۆڕشەکەی لێکەوتەوە، هیچ کام لە لایەنەکان سودێکی یەکلاکەرەوەیان لێ نەبینی.

٢. لە ساڵی ١٩٦٣ دا حکوومەتی بەعس شەڕی دژی کورددەست پێ کردەوە، بەڵام دیسانەوە بنبەستێکی سەربازیی لێکەوتەوە. لە مانگی شوباتی ١٩٦٤ دا ئاگربەستێك ڕاگەیەنرا، بەڵام دیسانەوە شەڕەکە لە ساڵی ١٩٦٥ دا دەستی پێ کردەوە.
٣. لە مانگی حوزەیرانی ١٩٦٦ دا، د. بەزازی سەرۆك وەزیری عێراق پلانێکی دوانزە خاڵیی

---

*شیاوی ئاماژە پێدانە، ئەم بەڵگەنامە نهێنییە کە ڕاپۆرتێکی لێکۆڵینەوەیی گرنگە لە بارەی ڕەهەندی مێژوویی کورد و شۆڕشی ئەیلوول و پەیوەندییە سیاسییەکانیی و هەڵوێستی وڵاتان لە بارەیەوە، ڕێکەوتی نووسینی لەسەر نییە. هەروەها هەر ئەم بەڵگەنامە نهێنییەش نییە کە بێ- ڕێکەوتە، بگرە چەند بەڵگەنامەیەکی دیکەش ئاماژە بە ڕێکەوتی نووسینیان نەکراوە و زۆربەشیان نهێنین، منیش بە پێی زانیارییە مێژووییەکانی ناو بەڵگەنامە بێ- ڕێکەوتەکان، لە قۆناغبەندی ‹ڕۆژ و مانگ و ساڵ›ی ڕێکخستنی بەڵگەنامەکاندا، بەڵگەنامە بێ- ڕێکەوتەکانم داناوە، لەم ڕووەشەوە پرسم بە کاک ‹‹پاسار›› کردووە و ئەویش پێشنیار و بۆچوونەکانمی بەلاوە پەسەند بوو. بۆیە هەر بەڵگەنامەیەکی دیکەی بێ- ڕێکەوت لەم پەرتووکەدا هەبێت، هەوڵمداوە بە پێی زانیارییەکانی ناوی نزیک ببمەوە لە کاتی نووسینی بەڵگەنامە بێ- ڕێکەوتەکە و، هەر یەکەشیان لە شوێنی خۆیاندا لە پەراوێز دا ئاماژەی بۆ دەکەم کە بۆچیی و هۆکارەکانی چین کە لەو شوێنەدا لە ڕیزبەندی بەڵگەنامەکاندا ئەو بەڵگەنامە بێ- ڕێکەوتەم جێ کردۆتەوە!؟ شەریف هەژاری.

هەواڵنامەی کتێب

بـۆ ئاشتی لـە کوردسـتاندا ڕاگەیانـد، بەڵام کاتـێ لە مانگـی ئابدا لـە پۆسـتەکەی دورخرایـەوە، هیوای ڕێککەوتنیـش نەما.

٤. لـە ئـاداری سـاڵی ١٩٧٠ کـوردو حکوومەتـی بەعس لەسـەر چارەسـەرێکی نـوێ ڕێککەوتن، کە تیایـدا کورد لـە چوارچێوەی کۆمـاری عێراقدا خۆبەڕێوەبەرێتـی بدرێتێ. بەڵام بەرەوپێشـچوونەکان لە جێبەجێکردنی ئەم ڕێککەوتنەدا بە خاوی بەڕێوە چووە و، ئاست و سروشتی ئەو خۆبەڕێوەبەرێتییەی کورد، چارەسـەری یەکلاکـەرەوەی بۆ نەکراوە.

٥. کێبرکێـی خێڵەکـی لەنـاو ڕیزەکانـی کـورددا هەیـە، لەنێـوان کەسـە خێڵەکییـەکان کـە بارزانـی سـەرکردایەتییان دەکا و کەسـە چەپـڕەوە شارنشـینەکانیش کـە لەلایـەن جـەلال تاڵەبانـی و ئیبراهیـم ئەحمەدەوە سـەرکردایەتی دەکرێن، لەتبوونێك هەیە. تاڵەبانی و ئەحمەد لە سـاڵی ١٩٦٤ دا لە پارتی دیموکراتـی کوردسـتان کرانـە دەرەوە و لەو کاتەوە دەسـەڵاتی باڵا لەدەسـت بارزانیدایـە، بەڵام ئەگەر ئاشـتییەکی ڕاسـتەقینە دابمەزرێت، ئەوا پێدەچێت کەسـە ڕادیکاڵەکان بتوانن کاریگەریی خۆیان سـەر لەنـوێ دەربخەنەوە.

٦. ڕێکخستنی سوپایی کورد: تەکتیکە پارتیزانییەکانیان بە سەرکەوتوویی بەکار هێناوە.

٧. هەڵوێستی وڵاتانی تری ناوچەکە. لە ساڵی ١٩٦٣ سورییەکان هێزیان بۆ یارمەتیدانی حکوومەتی عێـراق ڕەوانـە کـرد، بەڵام لـەو کاتەوە لـە ناکۆکییەکەدا بەشـدارییان نەکـردووە. تورکەکانیش بەشـدار نیـن، کـە بـە نزیکـەی ٣ ملیـۆن کـوردەوە، خۆیـان کێشـەیەکی بەرچاویـان هەیـە کە کێشـەی کـوردە. ئێـران بـە نهێنـی لـە ڕووی چـەك و پـارەوە یارمەتی کـورددەدات، مەبەسـتە سـەرەکییەکە ئەوەیە: ڕێ لـە دەسـتێوەردانی سـۆڤێت بـۆ کوردبگرێـت و مەبەسـتی گشتیشـی لاوازکردنـی حکوومەتـی عێراقـە. ئیسرائیلیـش بـە هەمان شـێوە بە نهێنی چـەك و ڕاوێـژکاری سـەربازیی داونەتێ.

٨. یەکێتی سـۆڤێت بەردەوام بانگەشـەی بۆ ئەوە کردووە کە دەبێت کورد لە چوارچێوەی کۆماری عێراقـدا مافـە نەتەوەییەکانـی بدرێتێ و لە هاندانی ڕێککەوتنەکەی سـاڵی ١٩٧٠ دا لەپشـتی پەردەوە بوونـی هەبـووە. هەرچەنـدە یەکێتـی سـۆڤێت لـە ڕێگـەی مەعنەوییـەوە پشـتیوانی کوردی کـردووە، بـەڵام خـۆی و وڵاتە شـیوعییەکانی دیکـەش کۆمەکێکی ماددی ئەوتۆیـان نەکردوون.
٩. سیاسـەتی حکوومەتەکەی خاوەنشـکۆ "شـاژن"، سیاسەتی بەشـدارینەکردن بووە. ناکۆکییەکەی

کوردبایەخێکی گرنگی بۆ بەریتانیا هەیە، ئەویش بەهۆی ئەگەری زیانگەیاندن بە دامەزراوە نەوتییەکانی باکوری عێراق لەکاتی شەڕەکاندا، دیوەکەی تری ئەم دراوەش ئەوەیە: ئەگەر کێشەی کوردچارەسەر ببێت، ئەوا رژێمی عێراق لەتوانایدا دەبێت هێزەکەی لە باکوری وڵاتەوە بکێشێتەوە و رەنگە هانیان بدات لە کەنداوی فارس دەست بدەنە سەرکێشیی دەرەکی.

بەڵام لە رابردوودا جاروبار قۆناغبەندی کراوە لە گەیاندنی چەکە داواکراوەکانی سوپای عێراق، ئەوەش بۆ رێگری کردن لە بەکارهێنانی ئەو چەکانە لەدژی کوردی سیڤیل. عێراقییەکان بە هەڵە گومانی ئەوەیان لەلا دروست بووە کە حکوومەتی خاوەنشکۆ "شاژن" لە بواری چەکدار کردنی کورددا هاوکاریی ئێران دەکات. جێی ئاماژەیە: ئەم لایەنە پەیوەندیدارانە پرسی کوردیان لەگەڵ نەتەوە یەکگرتووەکاندا باس نەکردووە، بۆیە حکوومەتی خاوەنشکۆ "شاژن" ئەرك نەبووە لەسەری کە هەڵوێستی خۆی لەسەر ئەم پرسە یەکلا بکاتەوە و لەکاتی پێویستدا رایگەیەنێت.

ئەنجامەکان:

١٠. پیادەکردنی رێککەوتنەکەی ساڵی ١٩٧٠ چەند بەرەوپێشچوونێکی بەخۆوە دیوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا چەند کێشەیەکی گرنگ هەن، بۆ نموونە: بڕیاردانی ورد لەبارەی ئاست و سروشتی خۆبەڕێوەبەرێتییەکەی کورد، هەروەها ئەو داهاتەی بدرێت بە ناوچە کوردییەکە و، داهاتوی هێزەکانی کورد(پێشمەرگە) و پارتی دیموکراتی کوردستان، کە هێشتا بە وردی یەکلا نەکراوەتەوە. نازانرێت کە ئەم رێککەوتنە تا کەی دەبێتە دیفاکتۆ و دەرکەوتنی ناڕەحەتی لە ناو کورددا بەهۆی خاویی پیادەکردنی رێککەوتنەکەوە لە زیادبووندایە. ئەگەر ئەمە بەردەوام بێت، ئەوا رەنگە شەڕێکی ئەوەندە سەخت سەر هەڵبدات کە زۆری نەمابێت رێککەوتنەکە مرداربکاتەوە.

١١. بەردەوامیی رێککەوتنەکە لە بەرژەوەندی حکوومەتی عێراق و کوردیشدایە. کورد بەهۆی شەڕەوە ناڕەحەتیی زۆریان چەشتووە، بەڵام بە گشتی کاریگەرییەکانی ئەم شەڕە زیانی بە عێراقیش گەیاندووە و هیچ حکوومەتێك نییە لە بەغدادا کە لەکاتی شۆڕشی کورددا بتوانێت خۆی بە گەورەی ماڵەکەی خۆی بزانێت. سەبارەت بە بەریتانیا، ئاشتی لە کوردستان واتە نەمانی هەڕەشە لە بەدەستهێنانی نەوت لە باکوری عێراقدا.

١٢. دیوەکەی تری ئەم دراوەش ئەوەیە، کاتێ پێویست نەکات عێراق سوپاکەی لە با کوردا

بهێڵێتەوە، رەنگە توشی کەڵکەڵەی سەرکێشیی دەرەکی ببێت - ئێران بێت یان کەنداو (بەتایبەتی لە دوای کشانەوەی هێزەکانی بەریتانیا)، یاخود لە "بەرەی خۆرهەڵات"ەوە روبەڕووی ئیسرائیل ببێتەوە. دژبەیەکیەکە لەوەدایە: ئاشتی لە کوردستان رەنگە مەترسی لەسەر ئارامیی ناوچەکانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستی بەدوادابێت. ئەمەش نە بەلای ئێرانەوە باشە: کە بە چارەسەربوونی کێشەی کوردچەکێکی دژ بە رژێمی عێراق لەدەست دەردەهێنێت و، نە بەلای کوەیتیشەوە، کە سەرەڕای داننانی فەرمی عێراق لە ساڵی ١٩٦٣دا بە سەربەخۆیی کوەیت لە چوارچێوەی سنورەکانی ساڵی ١٩٣٢دا، هێشتا کوەیت گومانی هەیە لە ئارەزووی عێراق بۆ ئەودیو سنورییەکانی.

١٣. ئەگەر کوردی عێراق رێککەوتنێکی بەردەوام بەدەستبهێنن، ئەمە رەنگە تێکۆشانی کوردی ئێران و تورکیاش چالاك بکاتەوە. بە بەراورد لەگەڵ کوردی عێراق، لە ئێستادا کوردی ئێران بێدەنگن، بەڵام لە تورکیا مەترسییە چاوەڕوانکراوەکەی راپەڕینی کوردیەکێك بووە لە هۆکارەکانی پشت سەپاندنی یاسای سەربازیی لە مانگی نیسانی ١٩٧١ دا.

١٤. لە ساڵی ١٩٦٣ دا، ترسی ئەوە لەئارادا بوو کە یەکێتی سۆڤێت رەنگە بە شێوەیەکی سەرەکی پشتی کوردی عێراق بگرێت. ئەمە پێ دەچوو مەترسی بێت بۆ ئاسایشی وڵاتانی ناوچەکە و ئاسایشی خودی عێراقیش. بەڵام هەنگاوی لە پێشینەی یەکێتی سۆڤێت پەرەپێدانی پەیوەندییەکانیەتی لەگەڵ عێراق و جیهانی عەرەب، هەربۆیە تاڕادەیەکی زۆر خۆی لە پشتیوانیی مەعنەوی بۆ کوردقەتیس کردووە. گومانی تێدا نییە کە یەکێتی سۆڤێت بەشداربووە لە نزیکردنەوە و تەنانەت لە پیاچوونەوەی رێککەوتنامەکەی ساڵی ١٩٧٠ یشدا.

١٥. لە ماوەی جێی مەبەستی لێکۆڵینەوەکەدا، کورد بەشێوەیەکی باش یەکبەرەییان پاراستووە و رێگەیان نەداوە حکوومەت چارەسەری سەربازییان بەسەردا بسەپێنێت. بەڵام دابەشبوون لەناو ریزەکانیاندا هەیە و لەوانەیە لەگەڵ بەدیهاتنی ئاشتیی بەردەوامدا، ئەم جیاوازییانە قووڵتر ببنەوە. جگە لە کێبڕکێی خێڵەکی، دابەشبوونی سەرەکیی لەنێوان کەسە خێڵەکییەکان بە سەرکردایەتی مەلا مستەفا بارزانی و رۆشنبیرە شارنشینە توندڕەوەکاندایە کە جەلال تاڵەبانی و ئیبراهیم ئەحمەد نوێنەرایەتییان دەکەن.

هاوپێچ: وەرگێڕانی بەشێك لە رێککەوتنامەکەی ئەنجوومەنی سەرکردایەتی شۆڕشی عێراق کە

لـه ١١ی ئاداری ١٩٧٠دا بـڵاو کراوەتەوە.

تێبینـی: تـەواوی لێکۆڵینەوەکـە خراوەتـە بـەردەم ئـەو کەسـانەی کـە ڕەنگـە وردەکارییـەکان زۆر جێـگای گرنگـی پێدانیـان بێـت. ناردنـی کۆپـی لێکۆڵینەوەکـە بەنـدە بـە داواکارییەکانتانـەوە.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

هەواڵنامەی کتێب

هۆبەی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست،
بەشی لێکۆڵینەوە،
فەرمانگەی دەرەوە و کۆمۆنوێلز

پێشەکی

١. ڕاپۆرتی ژمارە ٩G/٦ LR ی ساڵی ١٩٦٣ باسی لە کێشەی کورد لە عێراقدا کردووە لەنێوان ساڵەکانی ١٩٥٨ تا ١٩٦٣. ئەم ڕاپۆرتە لە پێشهاتەکانی دوای ساڵی ١٩٦٣ دەکۆڵێتەوە.

٢. لەوانەیە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست ٦ تا ٧ ملیۆن کوردی لێ بێت. ڕەگوڕیشەی ڕەگەزەکەیان ناڕوونە، خەسڵەتی جەستەیی چەند ڕەگەزێکی جیاجیایان لەخۆیاندا جێ کردۆتەوە. لەگەڵ ئەوەشدا، زمانەکەیان دەچێتەوە سەر هیندۆ ئەوروپی و پەیوەندییەکی نزیکی لەگەڵ زمانی فارسیدا هەیە. زۆرینەیان موسوڵمانی سوننەن، بەڵام چەند خێڵێکی کەمی شیعەشیان هەیە. ئەم ڕەگەزە ئازا و سەرسەختەی چیاکان بە یاخیگەریی بەناوبانگنش. هەرگیز لە ڕووی سیاسییەوە وەکو نەتەوەیەك یەکیان نەگرتووە و بەزۆری لەچوارچێوەی ژیانی خێڵەکیدا بە ناکۆکی و جیاوازییە زمانەوانی و نەریتییەکانیانەوە ژیاون.

" کوردستان" - ئەو ناوچەیەی کە لێی دەژین تا ڕادەیەکی زۆر کۆمەڵگەیەکی یەکچەشنە و کوردزۆرینەی دانیشتوانەکەی پێك دەهێنێت - لە ئێستادا بەسەر تورکیا و عێراق و ئێراندا دابەش بووە و چەند بەشێکی بچووکیشی کەوتۆتە سوریا و یەکێتی سۆڤیێتەوە.*

٣. وا دەزانرێت کە کوردی عێراق ١٥ - ٢٠٪ی کۆی دانیشتوانی وڵاتەکە پێك بهێنێت (لە ئاماری ساڵی ١٩٦٥ دا ژمارەیان ٨,٣ ملیۆن کەس بووە) - ئەم ڕێژەیەش لە ڕێژەی کورد لە هەر وڵاتێکی تر زیاترە. بەهۆی ئەوەی ناوچەکەیان شاخاوییە، کوردتوانیوێتی تا ڕادەیەکی زۆر سەربەخۆیی خۆی لە حکوومەتی ناوەند بپارێزێت. لە ناوچە خێڵەکییەکاندا، خواستی سەرەکییان ئەوەیە کە ئەم سەربەخۆییە بپارێزن و بە شێوە نەریتییەکەی خۆیان - کە جوتیاریی و مەڕدارییە - بەبێ دەستێوەردان بژین. بەڵام شارنشینەکان، کە ئێستا نزیکەی چواریەکی کوردی عێراق پێکدەهێنن، لەم

---

*پەیماننامەی سیڤەر (1920) دروستکردنی کوردستانێکی خۆبەڕێوەبەری لەبەرچاو گرتبوو، بەڵام بەهۆی نەیارێتی تورکیاوە ئەم بیرۆکەیە هەرگیز دەنگی بۆ نەدرا. لەبری ئەوە، کوردخۆیان لەوەدا دۆزییەوە کە لەتکرابوون لە نێو سنورە نێودەوڵەتییەکانی تورکیا و عێراق و سوریادا، لەکاتێکدا کە لە سەردەمی عوسمانیدا، تەنیا سنوری ویلایەتەکان جیای کردبوونەوە.

چەند ساڵەی دواییدا گرنگییان بە پرسی مافی یەکسان بۆ کورد لەچوارچێوەی دەوڵەتی عێراقدا داوە. بۆیە داواکاریی کوردی عێراق لە یەککاتدا بریتییە لە: خۆبەڕێوەبەرێتی لە هەرێمە کوردییەکەدا و بەدەستهێنانی تەواوی مافەکانە هاوتای هاووڵاتییەکی عێراقی. دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆی کوردستان بۆ هەموو ئەو کوردەی کە سنورە نێودەوڵەتییەکان دابەشی کردوون، داوایەکی هەنوکەیی نییە،* هەرچەندە دەمێکە ئەمە خەونی بەنزیکەیی هەموو کوردێك بووە.

٤. لە سەردەمی ئیدارەی بەریتانیادا (١٩٢٠ - ١٩٣٢)، هەنگاوگەلێك نراون بۆ بەرەوپێشبردنی بارودۆخی کوردی عێراق، بەڵام هەوڵەکان بۆ دروستکردنی ئیدارەیەکی تایبەت بۆ شارە کوردییەکان بەهۆی چەند شۆڕشێکی خێڵەکییەوە کۆسپی هاتە ڕێ. لە ساڵی ١٩٣٢ دا کاتێ عێراق سەربەخۆیی تەواوی بەدەستهێنا، ئەو وڵاتە راگەیاندنێکی فەرمیی پێشکەشی کۆمەڵەی گەلان کرد و تیایدا زامنکردنی مافەکانی کوردو کەمینەکانی دیکەی راگەیاند. ئەمە وایکرد کورد لەگەڵ عێراقییەکانی دیکەدا لەبەردەم یاسا و بوارەکانی تردا یەکسان بن، و لە هەموو ئەم بوارانەدا زمانی کوردی هاوشانی زمانی عەرەبی بە فەرمی دابنرێت و، ئەگەر گونجا کوردیش لە پۆستە فەرمییەکاندا دابنرێن. هەروەها بەڵێنی ئەوەش درا کە بودجەی فەرمی دابنرێت بۆ ئەوەی خوێندنی سەرەتایی بە زمانی کوردی دەستەبەر بکرێت. کەچی حکوومەت گرنگییەکی ئەوتۆی بۆ ئەم بەیاننامەیە دانەنا و، زیاتر خۆی بە بەهێزکردنی دەسەڵاتەکەی لە کوردستاندا خەریك کرد. نارەزایی کوردکۆمەڵێك راپەڕینی لێکەوتەوە کە هەرە گرنگەکەیان ئەوە بوو مەلا مستەفا بارزانی لە ساڵی ١٩٤٣ - ١٩٤٥ سەرکردایەتی دەکرد. سوپای عێراق ناوبراوی تێکشکاند و، خۆی دەربازی ئێران کرد، لەوێ پەیوەندی بە "کۆماری مهاباد"ە کورتخایەنەکەوە کرد. دوای رووخانی کۆمارەکە، بارزانی لەگەڵ کۆمەڵێك لە شوێنکەوتووەکانی ڕوویانکردە یەکێتی سۆڤێت.

٥. کاتێ قاسم لەساڵی ١٩٥٨ سیستمی پاشایەتی روخاند، بەڵێنی ئەوەی دا بە کورد کە بە یەکسانی لەگەڵ عەرەبی عێراقدا تەماشایان بکات و، رێگەی بە بارزانی دا لە مەنفا بگەڕێتەوە. بەڵام دوای ماوەیەك لە هاوکارییکردن، بۆچوونی کورد لە دژی حکوومەت بەهێز دەبوو، ئەمەش بەهۆی پشتگوێخستنی بەرژەوەندییەکانی کوردو چەکدارکردنی خێڵە نەیارەکانی بارزانی. لە مانگی حوزەیرانی ١٩٦١ دا، بارزا نییەکان چەکیان هەڵگرت و دوژمنەکانیان تێك شکاند. پاشان بارزا نییەکان

* لە پرۆگرامی ساڵی 1966ی پارتی دیموکراتی کوردستاندا هاتووە کە کورددەجەنگێت لەپێناو «ئازادی و بەدەستهێنانی خۆبەڕێوەبەرێتی کوردستانی عێراق لەچوارچێوەی کۆماری عێراقدا»

بە پشتیوانی خێڵەکانی دیکە و ئەندامانی پارتی دیموکراتی کوردستان دەستیان بەسەر بنکە و بارەگا حکوومییەکانی باکوری عێراقدا گرت. لە کۆتایی مانگی ئابی هەمان ساڵدا، ئەو ناوچە چیاییە نیمچە بازنەییەی کە لەنێوان باکوری خۆرئاوای موسڵ تاوەکو باشوری خۆرهەڵاتی کەرکووک درێژ دەبێتەوە بەکردار کەوتبووە ژێر دەستی کوردەوە. ئینجا بارزانی کۆمەڵێك داوای روبەڕووی قاسم کردەوە، یەکێك لە داواکارییەکان بریتی بوو: لە خۆبەڕێوەبەرێتی بۆ کورد، کە قاسم لە وەڵامی ئەمەدا ئەوا لە مانگی ئەیلوولدا هێرشێکی سەربازیی سەرانسەری بۆسەر کوردئەنجامدا. شەڕ و پێکدادانەکان بەردەوام بوون و تا کاتی کەوتنی قاسم لە شوباتی ١٩٦٣ دا، ئەوا هیچ کام لەم دوو لایەنە سەرکەوتنێکی یەکلاکەرەوەی بەدەست نەهێنا. هێزە حکوومییەکان شارە سەرەکییەکانی باکوری عێراق - موسڵ، هەولێر، کەرکووك، و سلێمانی- یان لە ژێر دەستدابوو، بەڵام زۆربەی ناوچەکانی تر لەبن دەستی کورددا بوو.

شەڕی کورد، ١٩٦٣ ـ ١٩٦٩

هەڵمەتەکەی بەعسی ساڵی ١٩٦٣

٦. هەر کە حزبی بەعس لە شوباتی ١٩٦٣ دا دەسەڵاتی گرتە دەست، ئاگربەستێك راگەیەنرا. لە مانگی دواتردا دەستکرا بە دانوستان و راگەیەندرا کە حکوومەت ئامادەیە "لەسەر بنەمای لامەرکەزی مافە نەتەوەییەکان" بە کوردببەخشێت. داواکارییەکانی کورد کە بریتی بوون لە بەدەستهێنانی پشك لە داهاتی نەوت یان هەر داهاتێکی تر لەسەر بنەمای داهاتی تاکەکەس و، دورخستنەوەی هێزە عەرەبییەکان لە کوردستاندا بەلای حکوومەتەوە قبوڵ نەکران، هەرچەندە حکوومەت بە پێشنیاری دیکە وەڵامی دانەوە، بەڵام زۆری نەخایاند بە ڕوونی دەرکەوت کە ئەم دانوستانگەلە ناگەنە ئەنجام. لە مانگی حوزەیراندا حکوومەت وەفدێکی کوردی خستە زیندانەوە و دەستی بە هەڵمەتێکی نوێی سەربازی کرد. ئەم هێرشە لە هێرشەکانی قاسم مەبەستدارتر و توندوتیژتر و خوێناویتر بوو. بەڵام لەگەڵ هاتنی وەرزی زستاندا سوپا تەنیا چەند بەشێکی کەمی ناوچە شاخاوییەکانی کوردستانی لەژێر دەستدا مایەوە و ئەمەش دەریخست کە حکوومەت لە سەپاندنی چارەسەری سەربازی بێ هیوایە.

دانوستانەکەی ساڵی ١٩٦٤ و ناکۆکییەکەی بارزانی لەگەڵ ئیبراهیم ئەحمەد و جەلال تاڵەبانی.

٧. لە شوباتی ساڵی ١٩٦٤ دا، ئاگربەستێك لەنێوان کوردو حکوومەتدا راگەیەندرا، ئەو حکوومەتەی کە لەکاتی دوورخستنەوەی بەعسەوە لە تشرینی دووەمی ١٩٦٣وە بە رواڵەت لە ناسری (لایەنگری

جەمال عەبدولناسر) دەچوو. سەرۆك عارف لە لێدوانێكی فەرمیدا بەڵێنی مافە نەتەوەییەكانی "لە چوارچێوەی تاكە نەتەوەیەكی برایانە"دا بە كورد بەخشی، لێبوردنی گشتی دەركرد، و داوای لە حكوومەت كرد پەرە بە ناوچەكانی باكور بدات و كاربەدەست و كارمەندی كوردی لێ دابمەزرێنێت. ئەمەش چەندین سەردانی وەفدی حكوومەتی بۆ باكور بەدوای خۆیدا هێنا، كە هەوڵیان دەدا كورد بە شتێك كەمتر لە خۆبەڕێوەبەرێتی قایل بكەن.

٨. لەم كاتەدا، خودی كوردیش بەسەر دوو دەستەدا دابەش بووبوون. دەستەی یەكەم: لەژێر سەركردایەتی بارزانیدا بوو كە هەم سەركردەیەكی خێڵەكیی دەسەڵاتدار و هەمیش سەرۆكی پارتی دیموكراتی كوردستان (پ د ك) بوو، ئەم دەستەیە بڕوایان وابوو: كە پێویستە هەموو ڕێگەیەك بگیرێتەبەر لەپێناو تاقیكردنەوەی سەرڕاستیی حكوومەت و بزانرێت ئایا دەتوانن لەگەڵیاندا ڕێك بكەون یان نا. دەستەی دووەم: كۆمەڵێك كەسانی گەنجتر و خاوەن بیری توندڕەوتر بوون و لەلایەن ئیبراهیم ئەحمەد و جەلال تاڵەبانییەوە سەركردایەتی دەكران، ئەمان هەر زوو گەیشتبوونە ئەو باوەڕەی كە مامەڵەكردن لەگەڵ حكوومەتدا هیچ بەرهەمێكی لێ ناكەوێتەوە. ئەم ناكۆكییە لە كۆبوونەوەیەكی پ د ك لە حوزەیرانی ١٩٦٤ دا لە قەڵادزێ گەیشتە ئەوپەڕی كە دەگوترێ ٩٠٠ كەسی تێدا بەشدار بوون، چواردەیان سەركردەی باڵای پ د ك بوون بە ئەحمەد و تاڵەبانییەوە و هەموو ئەندامانی مەكتەبی سیاسیی پ د ك، جگە لە یەك كەس، ئەوا لە ڕیزەكانی پ د ك دوورخرانەوە و مەكتەبی سیاسییەكی نوێ هەڵبژێردرا. پێكدادانی چەكداری لەنێوان ئەم دو دەستە كێبڕكێكارە ڕوویدا و لە ئەنجامدا ئەحمەد و تاڵەبانی لەگەڵ نزیكەی ٤٠٠ لایەنگریاندا خۆیان دەربازی ئێران كرد. (لەوێ لەلایەن دەسەڵاتدارانی ئێرانەوە لە شاری هەمەدان شوێنی پارێزراویان پێدرا).

هەڵمەتەكەی ساڵی ١٩٦٥

٩. دوای نزیكەی یەك ساڵ لە ئاگربەست و دانوستانی بێسەروبەرە، حكوومەت لە یەكەم هەفتەی ساڵی ١٩٦٥دا شەڕی دەست پێ كردەوە. لەو كاتەدا، زۆرینەی دەستە جیابووەكە لەگەڵ بارزانیدا پێك هاتبوونەوە و لە ئێران گەڕابوونەوە، بەڵام ئیبراهیم ئەحمەد لە ئێران بە زوویری مابۆوە و تاڵەبانی ئەو هاوینەی لە هەندەران بە ڕاكێشانی پشتیوانیی نێودەوڵەتی بۆ دۆزی كورد بەسەر برد.

١٠. هەڵمەتەکەی ساڵی ١٩٦٥ بۆ حکوومەت لە هەڵمەتەکانی پێشوو باشتر نەبوو و، بە کۆتایی هاتنی ئەو ساڵە، دیسان بە ڕوونی دەرکەوتەوە کە ئەمجارەش گەیشتوونەتە بنبەستی سەربازی.*

پێشنیارەکەی بەزاز، ١٩٦٦

١١. لە سەرەتای ساڵی ١٩٦٦دا چەند ئاماژەیەك هەبوون بەوەی دکتۆر عەبدولڕەحمان بەزاز کە لە پاییزی پێشوودا وەکو یەکەم سەرۆك وەزیری سیڤیلی عێراق کە لە دوای شۆڕشەکەی ساڵی ١٩٥٨ەوە هاتبێتە سەر کار، لەگەڵ ئەوەدایە دانوستانی ئاشتیانە لەگەڵ کورددا بکات و نایەوێتە لەگەڵ هاتنی وەرزی بەهاردا هێرشی تازەیان بکاتە سەر. پێشنیارەکەی بەزاز وەلانرا و لە مانگی ئایاری ئەو ساڵەدا هێرشێکی نوێ دەستی پێکرد، بەڵام هێزەکانی حکوومەت هەر زوو لە ناوچەکانی نزیك ڕەواندوز شکستێکی گەورەیان هێنا و لە سەرەتای حوزەیراندا هەڵمەتەکە وەستێنرا.

١٢. لە ٢٩ی حوزەیرانی ساڵی ١٩٦٦دا، د. بەزاز پلانێکی ١٢ خاڵی بۆ ئاشتیی لە کوردستاندا ڕاگەیاند. پوختەی ئەو دوانزە خاڵە بەمجۆرەیە:

یەك. مافی نەتەوەیی یەکسان بۆ کوردو عەرەب لە عێراقدا.

دوو. بە لامەرکەزیی کردن: ئەنجوومەنی هەڵبژێردراوی ناوچەیی دەسەڵاتی فراوانی دەبێت.

سێ. لەو ناوچانەی کە کوردزۆرینەن، زمانی کوردی هاوشانی زمانی عەرەبی وەکوو زمانێکی فەرمی دەناسێنرێت.

چوار. سەنگی کورد لە ئەنجوومەنی نیشتمانیدا بەپێی ڕێژەی دەبێت.

پێنج. فەرمانگە گشتییەکان و دامەزراندن بە ڕووی کورددا کراوە دەبن.

شەش. یەکسانیی لە هەلی پەروەردەدا.

حەوت. بڕێك ئازادی سیاسی و ئازادی دەربڕین بۆ کورددەستەبەر دەکرێت.

نۆ. دەرکردنی لێبوردنی گشتی و گێڕانەوەی کاربەدەست و کارمەندانی کوردبۆ شوێنەکانی خۆیان.

دە. ئەندامە کوردی پۆلیس و هێزە چەکدارەکان بگەڕێنەوە بۆ یەکەکانی خۆیان. چەکدارەکانی دیکە چەکەکانیان دابنێن.

---

* دوو تایبەتمەندێتی بەرچاوی ئەم هەڵمەتە بریتی بوو لەوەی کورددەیگوت: گازی کیمیاویی لە دژ بەکار هێنراوە و، هەروەها هێزی کۆماری یەکگرتووی عەرەبی لە نزیك بەغداوە جێگیر کرابوون (ئەمەش لەژێر چاودێریی فەرماندەیی هاوبەشی عێراق و کۆماری یەکگرتووی عەرەبی)، ئەم هێزەش ئەرکە ناوخۆییە ئەم نییەکانی لە کۆڵ سەربازانی عێراقیی کردەوە و دەستی واڵاکردن کە بەشداریی لە شەڕ و هەڵمەتەکان بکەن.

یانزە. ئاوەدانکردنەوەی باکور.

دوانزە. جێگیرکردنەوەی کەس و کۆمەڵە راگوێزراوەکان.

١٣. هەرچەندە پلانەکە لە هەندێ رووەوە ناڕوونە و زۆر شتی بە نەگوتراوی هێشتۆتەوە،* بەڵام پێدەچوو بتوانرێت وەکو بنەمای رێککەوتنێك لێی بڕوانرێت و وا هەستیش دەکرا کە تا ئەو کاتەی بەزاز لە دەسەڵاتدا بێت ئەوا هەلێکی باش بۆ بەرەوپێشچوون لەئارادا بێت. بارزانی بە فەرمی پێشوازیی لەم پلانە کرد. بەڵام لە ناوەڕاستی مانگی تەموزی هەمان ساڵدا، کورد بەهۆی بەدی نەکردنی هیچ ئاماژەیەکی ئەرێ نییەوە لە جێبەجێکردنی پلانە دوانزە خاڵییەکە، بێ هیواییان تێدا دەرکەوت و کاتێ بەزاز لە مانگی ئاب دا لە دەسەڵات دوور خرایەوە، هیواکانی رێککەوتن رەوینەوە.

بەردەوامیی بنبەست، ١٩٦٧

١٤. هەرچەندە لە ساڵانی ١٩٦٦ یاخود ١٩٦٧ دا هیچ شەڕێکی بەرفراوان ڕوویاننەدا، بەڵام هێزەکانی حکوومەت لە با کوردا مانەوە و لە چەند شەڕ و پێکدادانێکدا روبەڕووی هێزە کوردییەکان بوونەوە. حکوومەت بە هاوکارییکردنی تاڵەبانی کە دوبارە پەیوەندی لەگەڵ بارزانیدا پچڕابوو، مەبەستی بوو پێگەی بارزانی لاواز بکات، لێرە و لەوێ پێکدادانی چەکداریی لەنێوان گروپە کێبڕکێکارە کورددا ڕوویدەدا، بەڵام دەستەکەی تاڵەبانی لەوە لاوازتر بوو کە بتوانێت هەڕەشەیەکی جددی بێت بۆ سەر دەسەڵاتی بارزانی.

گەڕانەوەی بەعس، ١٩٦٦

١٥. حکوومەتی بەعس کە لە تەموزی ساڵی ١٩٦٨ دا دەسەڵاتی گرتە دەست، ئەوا لە سەرەتادا هیچ ئاماژەیەکی نیشان نەدا کە بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ کورددا بیرۆکەیەکی باشتری هەبێت لەوەی حکوومەتی پێشووی بەعسیەکانی ساڵی ١٩٦٣ یاخود ئەوەی کە ئیدارەکانی دیکە ماوە ماوە جێبەجێیان کرد. بۆیە بەردەوامییان بەو سیاسەتە دا کە لە حکوومەتەکەی پێشووەوە بۆیان بەجێ مابوو، ئەوەش بریتی بوو لە: رێگرتن لە فراوانبوونی ناوچەی ژێر دەسەڵاتی کوردو هاوکارییکردنی تاڵەبانی بە پارە و چەك.

---

* بە بۆچوونی عیسمەت شەریف وانلی (Le Kurdistan Irakien, Entite National, Neuchatel 1970)، سێ بابەتی نهێنی دیکە لەلایەن حکوومەتەوە لەئەستۆ گیراوە:

ئەلف) دروستکردنی لیوای دهۆك بۆ لەخۆگرتنی ئەو ناوچانەی پێشتر سەر بە لیوای موسڵ بوون.

بێ) ئازادکردنی هەموو زیندانە سیاسییەکان لە عێراقدا و، جیم) پێدانی مۆڵەتی یاسایی بە پارتی دیموکراتی کوردستان.

١٦. هەرچۆنێك بێت، پاش ماوەیەك دەستیان كرد بەوەی بەشێك لە پێشنیارەكەی ساڵی ١٩٦٦ی د. بەزاز بەكار بهێنن. بەمەش زمانی كوردی لە ناوچە كوردییەكاندا بووە زمانی خوێندن، زانكۆیەك لە سلێمانی دامەزرێنرا، ئەكادیمیای ئەدیبانی کورددامەزرێنرا، لێبوردنێك بۆ ئەو كەسانە دەركرا كە لە شەڕەكاندا بەشدارییان كردبوو، و وەكوو بەشێك لە بە لامەركەزی كردن، بڕێك دەسەڵات درایە پارێزگاكان. سەرەڕای ئەم كارە دڵخۆشكەرانەیە، بە درێژایی ساڵی ١٩٦٩ پێكدادان هەر بەردەوام بوو.

رێككەوتننامەكەی ئاداری ١٩٧٠

١٧. بە هاتنی كانونی دووەمی ١٩٧٠، دەركەوت كە لەو ئاگربەستە دیفاكتۆیەی لەئارادا بوو، دانوستانی جددی لەنێوان بەعس و نوێنەرەكانی بارزانیدا بەڕێوە دەچێت. ئەنجامە سەركەوتووەكانی ئەم دانوستانانە لە ١١ی ئادار دا لەلایەن ئەنجوومەنی فەرماندەیی شۆڕشی عێراقەوە راگەیەنرا. بەندەكانی ئەو راگەیەنراوە* زۆر نزیكە لە پێشنیارەكەی ساڵی ١٩٦٦ی د. بەزاز و ئەم خاڵە سەرەكییانەی لەخۆ دەگرت:

١. كورد لە چوارچێوەی عێراقدا مافی سیاسی و خۆبەڕێوەبەرێتییان دەدرێتێ. ناوچەكانی خۆبەڕێوەبەرێتی كورد لە رێگەی سەرژمێرییەوە یەكلادەكرێنەوە.

٢. دەستور دان بە بوونی نەتەوەی عەرەب و كورددا دەنێت.

٣. كوردێك وەكو جێگری سەرۆك كۆماری عێراق دادەمەزرێت.

٤. كورد بەپێی رێژەیان لە دەسەڵاتی یاساداناندا پشكیان دەبێت.

٥. كورد بەبێ هەڵاواردن لە حكوومەت و دامەزراوە حكومییەكاندا بەشدار دەبن.

٦. كاربەدەستان لە ناوچە كوردییەكاندا یان كورددەبن یاخود كەسانێك دەبن كە لە زمانی كوردیدا شارەزا بن.

٧. هەردوو زمانی كوردی و عەرەبی لە ناوچە كوردییەكاندا زمانی فەرمی دەبن، لەم ناوچانەدا زمانی كوردی زمانی فێركردنە.

٨. هەموو كاربەدەستە سەربازی و مەدە نییەكانی رابردوو هەروەها هەموو خوێندكار و كرێكارەكان دەگەڕێنرێنەوە سەر كارەكانی پێشوویان.

٩. دەزگا پەروەردەیی و كلتورییەكانی كوردفراوانتر دەكرێن.

---

* بۆ خوێندنەوەی دەقی وردەكاریی راگەیەنراوەكە بڕوانە هاوپێچی ئەم راپۆرتە.

١٠. کوردخۆیـان ڕێکخـراوی قوتابـی و گەنجان و ژنان و مامۆسـتایانیان دەبێـت و، ئەم ڕێکخراوانە پەیوەندییـان دەبێـت بە ڕێکخراوە عێراقییە هاوشـێوەکانیانەوە.

١١. دانیشتوانی گوندە عەرەبییەکان و کوردییەکان دەگەڕێنرێنەوە بۆ خانووەکانی خۆیان.

١٢. دەست دەکرێت بە قەرەبوکردنەوەی ئەو کوردەی کە بەهۆی شەڕەکانەوە زەرەرمەند بوون.

١٣. کۆمسـیۆنێك بە بودجەی پێویستەوە بۆ گەشـەپێدانی کورددامەزرێت کە بۆ ناوچە کوردییەکە پلانی تایبەتـی ئابووری ئامادە بکات.

١٤. پەلە بکرێت لە چاکسازییەکانی بواری زەویوزار لە ناوچە کوردییەکاندا .

١٥. بەکارهێنانی سـامانە سروشـتییەکان لـە ناوچەکانـی خۆبەڕێوەبەرێتییەکەدا ئەرکی دەسـەڵاتی کۆمارییە.

١٦. لـە قۆناغەکانـی کۆتایـی جێبەجێکردنـی ئـەم ڕێککەوتننامەیـەدا، کەناڵـی پەخشـی کـوردی و هەمـوو چەکـە قورسـەکانی کوردرادەسـت بکرێنـەوە.

١٨. ڕێککەوتنـە بڵاوکراوەکـە، پرۆتۆکۆلێکـی نهێنیشـی لەگەڵـدا بوو کـە دەگوترێت ئـەم بەندانەی لەخۆگرتووە:

١) لیژنەیەکی هاوبەش دروست بکرێت بۆ سەرپەرشتیکردنی جێبەجێکردنی ئەم ڕێککەوتنامەیە.

٢) یەکێـك لـە ئەرکەکانـی ئـەم کۆمیتەیـە بـۆ هەڵوەشـاندنەوەی پێشـمەرگەیە (هێـزە کوردییـە شۆڕشـگێڕەکان) و تەنیا (٦٠٠٠)یان لە سـوپادا دەهێڵرێنەوە. لەکاتی هەڵوەشـاندنەوەکەدا، کە لە پێنج قۆناغـی دیارینەکـراو پێکهاتـووە، حکوومەت ئەرکی بەڕێوەبردنی گشـتیی هێزەکە لەئەسـتۆ دەگرێت.

٣) حکوومـەت هەمـوو ئـەو هێـزە کوردییانەی کـە دژی بارزانین بە نایاسـایی لەقەڵـەم دەدات و، چەکیـان دەکات و هێـزە چەکدارەکانـی عێراق لە "پێگە ئاسـاییەکان"یان دەکشـێنێتەوە.

٤) پ د ك ڕێگـەی پێدەدرێـت لـە ناوچە کوردییەکـەدا بە ئازادی بجوڵێتـەوە و ڕۆژنامەی تایبەت بە خـۆی دەربکات.

٥) هەموو ئەو کەسـانەی پێشـتر لە کەرتی حکوومی دابوون و لە شۆڕشـەکەی کورددا بەشـدارییان کـردووە، ئـەوا ڕێگایـان پێ دەدرێت بچنەوە سـەرکارەکانیان و هیـچ قیدەمێکی وەزیفییـان نافەوتێت. ئـەو کەسـانەش کە لە ریـزی هێزە چەکدارە کوردییەکانـدا خزمەتیان کـردووە خزمەتەکەیان وەك ئەوە بـۆ هەژمـار دەکرێت کە لە ریزەکانی سـوپای عێراقـدا خزمەتیان کردبێت.

٦) لە ماوەی یەك ساڵدا سەرژمێرییەکی سەرانسەری لە وڵاتدا ئەنجام دەدرێت ئەمەش بەمەبەستی دیاریکردنی ئەو ناوچانەیە کە زۆرینە کوردن.

٧) هەرچەنـدە ئـاڵای دەوڵەتی عێـراق بەو زووانە ناگۆڕێت، بەڵام لەگـەڵ گۆڕینی ئاڵاکەدا، هێمای کوردیش لە ئاڵاکـەدا جێی دەکرێتەوە.

١٩. هەرچەندە ڕێوشوێنە نهێنییەکان لەم بەندە بڵاوکراوانەدا بەرەو ڕەواندنەوەی تەمومژەکان دەچوون، بەڵام هەندێك لە خاڵە گرنگەکان، بۆ نموونە: سروشتی تەواوی خۆبەڕێوەبەرێتییەکەی کوردو بڕی ئەو پارەیەی کە حکوومەتی عێراق بۆ پەرەپێدانی هەرێمە کوردییەکە دەبوو تەرخانی بکات، هێشتا بە نا ڕوونی ماوەتەوە، دیاربوو پێش ئەوەی بتوانن بگەنە ڕێککەوتنێکی گشتگیر، دەبوو لەسەر ئەم خاڵانە دانوستانی زیاتر بکەن.

٢٠. جێبەجێ کردنی ڕێککەوتننامەکە لە ساڵی ١٩٧٠دا بە خێرایی بەرەوپێشەوە نەچوو. لێبوردنەکە بە ئاشکرا ڕاگەیەندرا، پێنج وەزیری کورددامەزرێنران، چالاکیی گەشەپێدان لە کوردستان دەستی پێکرد، و حکوومەت لە بوارەکانی کەلتور و پەروەردەدا چەند هەنگاوێکی نا. بەڵام کێشەی دامەزراندنی کوردێك وەکو جێگری سەرۆك و هەروەها دروستکردنی ئەنجوومەنیَ‌کی نیشتمانی تائێستاش کە ساڵی ١٩٧١ە چارەسەر نەکراوە (بڕوانە پەرەگرافی خوارتر).

حکوومەت پشتیوا نییەکەی لە تاڵەبانی و ئیبراهیم ئەحمەد پچڕاند و ئەوانیش چوونەوە پاڵ بارزانی و بە فەرمی (پارتی ڕزگاریی کورد)ەکەیان تێکەڵی پ د ك کرد. هەندێك لە پێشمەرگەکان گەڕانەوە بۆسەر کارە سیڤیلەکانیان و هەندێکی تریان خرانە ڕیزی هێزی سنوری کوردستانەوە کە بەشێك دەبوو لە وەزارەتی ناوخۆ، بەڵام بارزانی نزیکەی ٢٠ هەزار چەکداری هێشتەوە و چەکە قورسەکان و کەناڵە ڕادیۆییەکەشی لەلای خۆی پاراست. (بەپێی زانیارییەکان، لە ئاداری ساڵی ١٩٧١دا ئەم شتانەی داوە بەدەستەوە، بەڵام لەڕاستیدا زۆربەی کەلوپەلە گرنگ و کاریگەرەکانی لەلای خۆی پاراستووە)، داهاتووی پ د ك کە یەکێك بوو لەو پرسانەی کە لە ڕێککەوتنەکەدا بە ڕوونی باسی لێ نەکراوە، بە چارەسەرنەکراوی مایەوە، جارجارە ڕوانگەی ناسنامەی حزبەکە لەگەڵ بەعسدا بڵاودەکرایەوە، بەڵام هیچ پەیوەندییەکی کردارییی دروست نەکرا. هەروەها نەتوانرا وێنەیەکی ڕوون لەبارەی داهاتووی کارگێڕییەوە لە کوردستاندا فەراهەم بکرێت: گومان لەوەدا نەبوو کە مەبەستی حکوومەت لە (خۆبەڕێوەبەرێتی) هیچی لە جۆرە کارگێڕییەکی خۆبەڕێوەبردنی سادە زیاتر نەبوو، کوردیش زۆر لەمە زیاتریان لە (خۆبەڕێوەبەرێتی) چاوەڕوان دەکرد.

٢١. گرنگترین پرسیش کە بریتی بوو لە: سنوری ناوچە خۆبەڕێوەبەرێتییەکەی کورد، کە دەبوو لە ڕێگەی ڕاپرسییەوە یەکلا بکرێتەوە، بە چارەسەرنەکراوی مایەوە، لە سەرەتادا ڕاپرسییەکە خرایە تشرینی یەکەمی ١٩٧٠ ەوە، بەڵام ماوەیەکی کەم پێش وادەی دیاریکراو دواخرا بۆ ماوەیەکی نادیار. لە هەمووی سەختتر بریتی بوو لە دیاریکردنی سنوری کارگێڕیی پارێزگای کەرکووك کە سەرەکیترین ناوچەی بەرهەمهێنانی نەوتی عێراقە (هەرچەندە گەورە یەدەکی نەوتی وڵاتەکە لە

باشووره) و دانیشتوانەکەی تێکەڵەیەکە لە تورکمان و کوردو عەرەب. (بەهۆی ئەوەی زۆرێك لە خێزانەکانی کورد لەسەردەمی شەڕدا لە ماڵەکانیان دەرکران و خەڵکی عەرەب لە شوێنیان نیشتەجێ کران، ئەم بابەتە زۆر ئاڵۆزتر بووە.) هەرچەندە لە ئاداری ساڵی ١٩٧٠دا لەسەر ئەوە رێککەوتبوون کە کێڵگە نەوتییەکان دەبێت لەژێر دەسەڵاتی حکوومەتی ناوەند دا بێت، بەڵام کورددەمێکە پێدادەگرن کە کەرکووك دەبێت پایتەختی ئەوان بێت و ئامادە نین کەرکووك لەدەرەوەی هەرێمە خۆبەڕێوەبەرەکەیان قبوڵ بکەن. چاوەڕوانی ئەوەش لە حکوومەت نەدەکرا بەوە قایل بێت کە کێڵگە نەوتییەکان بکەونە دیوە هەڵەکەی هێڵی سنورەکەوە. ئەستەمبوونی رێککەوتنی دوولایەنەکە لەسەر ئەم خاڵە، رەنگە وا باش بووبێت کە بۆ ماوەیەکی کاتی راپرسییەکەی دواخستبێت، چونکە ئەگەر خاوەندارێتییەکەی بکەوتایە لای هەریەکێکیان، ئەوا رەنگە ببوایەتە هۆی تێکدانی پڕۆسەی جێبەجێکردنی خاڵەکانی دیکەی رێککەوتنەکە. لەگەڵ ئەوەشدا، پێناچێت لە داهاتوویەکی نزیکدا بەبێ رێککەوتن لەسەر پرسی سنور هیچ چارەسەرێکی هەمیشەیی بدۆزرێتەوە.

٢٢. دواخستنی راپرسییەکە کاردانەوەی خێرای لەلای کورددروست نەکرد. دیاربوو داواکاری هەرە لەپێشیان بریتی بوو لەوەی بزانن حکوومەت تا چەند لەگەڵ ئاوەدانکردنەوە و پەرەپێدانی با کوردا دەڕوات و هەست بەوە دەکرا کە تا ئەوکاتەی بەرەوپێشچوونەکان لەم بوارە و بوارەکانی دیکەدا بەردەوامی هەبێ، ئەوا کورد لەگەڵ ئاگربەستەکەدا دەمێننەوە، بەڵام ددان بەخۆداگرتنەکەشیان رەنگبوو تاسەر نەبێت. حکوومەت چونکە پێویستی بەو سەقامگیرییە بوو کە راگرتنی شەڕی دابین دەکرد، سیاسەتی ئاشتەوایی بەلاوە پەسند بوو. (جێی خۆیەتی لێرەدا باس لەوە بکرێت کە ناوبانگە سیاسییەکەی سەدام حسێن ئەلتکریتی کەسایەتی بەهێزی عێراقی بەعس، تا رادەیەك پەیوەندی بە رێککەوتنەکەی ئاداری ١٩٧٠وە هەیە، کە سەدام حسێن لەگەڵ بوونی ڕێژەیەکی بەرچاو لە ناڕەزایی لەناو حزبەکەیەوە، ئەوا ڕێککەوتنەکەی هێنایەکایەوە) لە ساڵی ١٩٧١دا، حکوومەت لە چەند کاتێکی جیاجیادا پلانی بۆ گەشەپێدانی ئابوری لە باکور بەتایبەتی لە کەرتی گەشتیاریدا، راگەیاند. خاوبوونەوەی کۆتوبەندە لەسەر ئەندامانی وەفدە دیبلۆماسییەکان کە سەردانی باکوریان دەکرد، نیشانەی ئەوەبووون کە ئاشتەواییەکە وەکو پێویست بە نەرمی بەرەوپێشەوە دەچێت. لەگەڵ ئەوەشدا، هێشتا هیچ کوردێك وەکو جێگری سەرۆکی عێراق دیاری نەکرابوو. (وا دەردەکەوت کە بارزانی تا ئەوکاتەی دەسەڵاتەکانی ئەو پۆستە بە دیاریکراویی نەزانێت، نایەوێت هیچ کەسێك لەو پۆستەدا ببینێت: ئەگەر تەنیا بەناو جێگر بێت، بارزانی نەیدەویست بارمتەیەك بخاتە دەستی بەعسەوە.) ئەنجوومەنی نیشتما نییەکەشی دروست نەکرابوو، هەرچەندە سەرۆك لە ئاهەنگی ساڵیادی شۆڕشی تەموزی ١٩٧١یشدا پێشبینی کردبوو. (تائێستاش بەعس نەیتوانیوە بەندی ئەوتۆ

دابڕێژێـت کە کەسـانی نا بەعسـی، واتـە کوردو شـیوعییەکان، ئامادە بن بەشـداریی لە ژیانی سیاسـی نەتەوەیـدا بکـەن، بەجۆرێـك کە ئـەو کارە ڕۆڵی بـاڵای حزبی بەعس تـا ڕادەیەکی قبوڵنەکراو نەخاتە بـەردەم مەترسـییەوە.) لەڕاسـتیدا لـە سـاڵی ١٩٧١ دا کۆمەڵێـك ئامـاژەی دیاریکراو لەسـەر تێکچوونی پەیوەنـدی نێـوان کـوردو حکوومەتـدا دەرکەوتـن، بۆ نموونـە دۆخی کـوردە فەیلییەکان - کـە خێڵێکن ریشـە و ڕەگـەزی سـەرەکییان دەچێتەوە ئێـران، کە زۆربەیان لـە بەغدا کرێـکاری و حەماڵی دەکەن و داوای ڕەگەزنامـەی عێراقـی دەکـەن - هەروەهـا ڕاپـۆرت لەسـەر ئـەوەش هەبوون کە لـە باکور چەند پێکدادانێـك ڕوویانـداوە کـەوا دەردەکەوێـت خێڵەکانـی لایەنگری تاڵەبانـی تیایدا بەشـدار بووبن. وا گریمانـە دەکرێـت کە لـە وەڵامی سـکاڵاکانی کـورددا، حکوومەت لـە مانگـی ئایـاردا لیژنەیەکی باڵای نوێی بۆ کاروباری کورددامەزراندووە، کە مەبەست لێی برەودان بوو بە پیادەکردنی ڕێککەوتننامەکەی سـاڵی ١٩٧٠، بـەڵام لەبـەر ئـەوەی هیچـکام لـە ئەندامانـی ئـەم لیژنەیـە کوردنەبـوون، بۆیـە ڕەنگـە متمانەیەکـی زۆری لـەلای کوردنەبووبێـت. لەڕاسـتیدا، هەوڵەکـەی ئـەو لیژنەیـە بـۆ کارکـردن لەگـەڵ سەرنوسـەری (ئەلتەئاخـی) ڕەتکرایـەوە. بەپێـی هەندێـك ڕاپۆرتـی دیکـە، بارزانـی لەمـاوەی هاوینـدا داواکاریـی زیاتـری خسـتووەتە بـەردەم حکوومەتـی عێـراق، بـۆ نموونـە دەبێـت سـاڵانە ١٥٠ دینـاری عێراقـی بـۆ ناوچە کوردییـەکان تەرخان بکرێت و هەروەها دەبێت سـێیەکی ئەندامانـی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردبن. دواجار، هەوڵی تیرۆرکردنەکەی بارزانی لە ئەیلوولی ١٩٧١دا، کە زۆرکەس بەکاری حکوومەتـی ناوەنـدی دەزانـن، بەڵام سـەرکردایەتی حزبی بەعـس بە فەرمی خۆی لـێ بێبەری کردووە - ئـەوەش ئـەو گومانـەی زیاتر کـردووە کە بارزانی هەمیشـە بەرامبـەر حکوومەتی بەغـدا هەیبووە و ئەوەنـدەی تر پڕۆسـەی ئاشـتەوایییەکەی گێڕابێتەوە دواوە.

بۆچوونەکانـی بارزانـی لـە چاوپێکەوتنێکدا لەگەڵ ڕۆژنامەی فەڕەنسـی بەیـروت (جیهانی ئەمڕۆ) (L`Orient Le Jour)ی ڕۆژی ١٨ی تشرینـی دووەمـدا دەردەکـەون، کـە تیایـدا گوتوێتـی متمانەی بە دەسـەڵاتی بەغـدا نییە لە هێرشـی چـاوەڕوان نەکراوی سـوپای عێراق دەترسـێت.

٢٣. بە کورتییەکەی پێدەچێت بارودۆخەکە دیسـانەوە گەیشتبێتە بنبەست. پێناچێت چارەسەرێك بۆ کێشە دیارەکان بدۆزرێتەوە. ئەگەر نیگەرا نییەکانی کوردزیادبکات لە بەرامبەر خاوی هەنگاوەکانی جێبەجـێ کردنـی ڕێککەوتنامەکـە، ئـەوا پێدەچێـت زۆر نەخایەنێـت کـە جەنگـی نوێـی کاریگـەر سـەرهەڵبداتەوە کـە ئەوەنـدە توند بێ، ڕێککەوتنەکـە بە تەواوی هەڵبووەشـێننەوە.

ڕەهەندە سیاسیی و سەربازییەکانیی شۆڕشی کورد

سیاسیی:

٢٤. لە ساڵی ١٩٦١ەوە کە بارزانی خۆی وەکو گەورە سەرکردەی خێڵەکیی دامەزراند و هێزەکانی پ د ك یش چوونە پاڵی، کوردی عێراق لە چاو شۆڕشەکانی پێشوتریان زیاتر یەکگرتوو بوون. ئەو ناکۆکییەی کە لە ساڵی ١٩٦٤ەوە لەنێوان بارزانی لەلایەك و جەلال تاڵەبانی و ئیبراهیم ئەحمەد لەلایەکی دیکەوە درێژەی کێشابوو، نیشانەی جیاوازی تێڕوانینی خێڵە چیاییەکانی باکورە لەگەڵ تێڕوانینی خەڵکە شارنشینەکەی باشوری [کوردستانی عێراق] و ڕۆشنبیرانی بەغدا و شوێنەکانی دیکە. تا ئێستا ڕێککەوتنەکە هێشتا ناتەواوە و بارزانی لەڕووی تەندروستییەوە جێگیرە - ئەو ئێستا تەمەنی نزیکەی ٧٠ ساڵە - پێناچێت پێگەکەی وەکو سەرکردەی گشتی کوردی عێراق بکەوێتە لێژی،* بەڵام ئەگەر ئاشتییەکی تۆکمە بێتە ئاراوە، ئەوا ئەگەری هەیە دیسانەوە جیاوازیی توند لەنێوان ریزەکانی کورددا سەرهەڵبداتەوە. سەرکردە خێڵەکییەکان کە مەرج نییە لەناو خۆیاندا بە یەکگرتوویی بمێننەوە، حەز دەکەن دەسەڵاتی خۆیان لە کوردستاندا بپارێزن، لەکاتێکدا کەسە توندڕەوترەکان دەیانەوێت ڕۆڵی زیاتری پ د ك لە بەڕێوەبردنی ناوچەکە و داڕشتنی سیاسەتی پێشکەوتنخوازانە و، بۆ نموونە لە بوارەکانی چاکسازی کۆمەڵایەتی و ئاودێریدا ببینن. ڕەنگە لە درێژمەودادا، چینە ڕۆشنبیرەکە بۆی دەربکەوێت کە خاڵی هاوبەشیان لەگەڵ سۆشیالیستە عەرەبەکاندا زیاترە وەك لە هاونەتەوەکانی خۆیان، ئەمەش بەشێك لە هۆکاری ڕابردووەکەی تاڵەبانی لەگەڵ دەسەڵاتدارانی بەغدا پێکدەهێنێت.

٢٥. لەبەرئەوەی پ د ك تاکە ڕێکخراوی سیاسی کوردە لە عێراق، بۆیە هەر هەوڵێك بۆ کۆنترۆڵکردنی جوڵانەوەی کوردپێدەچێت لەناو ئەم حزبەوە ڕووبدات. پ د ك لە کرۆکدا حزبێکی نەتەوەییە و ئایدۆلۆجیایەکی بەردەوامی نییە. لە ڕۆژانی یەکەمی دەسەڵاتی قاسمدا، پ د ك لەبەر هۆکاری تەکتیکی خۆی لە شیوعییەکان نزیك کردەوە و شیوعیەکانیش دزەیان کردە ناویەوە، بەڵام لە ساڵی ١٩٦٠ەوە کاریگەرییەکی جێی سەرنجیان نەبووە، ئەوکاتەی حیزبەکە لایەنگرییەکانیی بۆ

---

* وانلی، سەرچاوەی پێشوو، بارزانی وەکوو پارێزەری سەرکردە نەریتیەکان لە بەرامبەر توندڕەوەکانی ناو حزبدا و، هەروەها وەکوو (کاراکتەرێکی یاریدەدەری هەموو هێزە نەتەوەیییەکان) دەبینرێت. بارزانی کە لە ڕۆژانی کۆماری کوردستان لە مهاباد و مەنفاکەی لە یەکێتی سۆڤیەتەوە بووەتە قارەمانێکی نەتەوەیی، ئەزموونێکی بێ وێنەی وەکوو سەرکردەی بزووتنەوەی نەتەوەیی کوردهەیە و, ئێستا لە باشترین حاڵەتیدا لە قەیراندایە. بەڵام دیدێکی سنورداری هەیە و هەندێ جار توند و کەللەڕەقە. پێدەچێت بۆچوونێکی ڕوونی نەبێت لەبارەی داهاتووی سیاسیی کوردستانەوە.

شیوعیی و پرۆگرامەکەیشی کاڵ کردەوە. ئەو پەیڕەوە نوێیەی لە ساڵی ١٩٦٤دا دانرا، و لە ساڵی ١٩٦٦دا پیاچوونەوەی بۆکرا، لە جەختکردنەوەدا تاڕادەیەکی زۆر توندڕەوە،* بەڵام پێدەچێت بەشێك لەو زمانەی پێی نووسراوە میراتی ئەو پەیڕەوە کۆنە بێت کە لەسەردەمی قاسمدا نووسرابوو.

٢٦. لە ساڵی ١٩٦٤ەوە، لەوکاتەوەی بارزانی دژی تاڵەبانی و ئەندامە چەپڕەوەکانی تری مەکتەبی سیاسی جوڵایەوە، حزبەکە تاڕادەیەکی زۆر لە دەسەڵاتی بارزانی چووەتە دەرەوە، و لە دوایین هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی ناوەندیی حزبەکەدا کە لە تەمووزی ١٩٧٠ بەڕێوەچوو، ئەندامە راستڕەوەکان زۆرترین دەنگیان بەدەستهێنا. ئەگەر ئاشتییەکی تۆکمە دابمەزرێنرێت، و هەروەها حزبەکە بتوانێت لەڕووی سیاسییەوە چالاکتر ببێتەوە، پێدەچێت ئەندامە توندڕەوەکان کاریگەریی خۆیان زیاتر دەربخەن لەناو حزبەکەدا.

٢٧. فۆڕمی ڕێکخستنی شۆڕشی کوردشتێکی ئاڵۆزە، ناوچەیەکی بەرفراوان و جیاواز و چەندین کەسی لێقەوماو لە خۆی دەگرێت. ئۆرگانە سەرەکییەکانی دەسەڵاتی کورد لە ساڵانی ١٩٦٦ - ١٩٧٠ بریتی بوون لە: ئەنجوومەنی شۆڕش، دەستەی کارگێڕی، و مەکتەبی سیاسیی پ د ك. وانلی** لە باسی ئەنجوومەنی شۆڕشدا دەڵێت: وەکوو پەرلەمانێکی هەڵبژێردراوە کە لە ٦٢ ئەندام پێکهاتووە، باڵاترین دەسەڵاتی هەیە و هەموو چوار مانگ جارێك کۆدەبێتەوە (ئەگەر لەلایەن سەرۆك یاخود

---

* ماددەی دووەمی ئەم پەیڕەوە دەڵێت: حزبەکە «حزبێکی دیموکرات، شۆڕشگێڕی پێشڕەوە, کە پارێزگاریی لە بەرژەوەندی کرێکاران و جوتیاران و موچەخۆران و هونەرمەندان و رۆشنبیرە شۆڕشگێڕەکانی کوردستانی عێراق دەکات». ماددەی 3 دەڵێت حزبەکە شەڕ دەکات «لەپێناو ئازادکردن و خۆبەڕێوەبرێتی بۆ کوردستان لە چوارچێوەی کۆماری عێراقدا». ماددەی 5 دەڵێت: حزبەکە دەچێتەوە سەر ئەو «دۆکترینە زانستییە پێشکەوتنخوازانە کە لەگەڵ واقیعی نەتەوەی کورد ماندا دەگونجێت».

ماددەی 6 دەڵێت: حزبەکە شەڕ دەکات لەپێناو دامەزراندنی دیموکراسی پەرلەمانی لە عێراق و ئازادی رادەربڕین و ئایین و ڕێکخراوی سیاسی و تادوایی. ماددەی 13 داوای تەرخانکردنی ڕێژەیەك لە داهاتی نەوت دەکات بۆ کوردستان، کە ڕێژەکە بەپێی ڕێژەی دانیشتوانی کوردستان بێت. مادەی 14 بانگەشە بۆ چاکسازیی ئاودێری دەکات لە کوردستان، بەتایبەتیش بەجۆرێك بێت کە لەگەڵ بارودۆخی ناوچەکەدا بگونجێت و دیاریکردنی رووبەرێکی دیاریکراوی زەوی بۆ هەر جوتیارێك و هەڵوەشاندنەوەی سیستمی دەرەبەگایەتی, هەروەها چەند ڕێگەیەك پێشنیار دەکات بۆ بەهاوچەرخکردنی سیستمی کشتوکاڵ لە کوردستاندا. بەشێکی ماددەی 16 باس لە باجەکان دەکات کە دەبێت دادپەروەرانە بێت لەسەر بنەمای باجی راستەوخۆ و پێشکەوتووانە بێت لە مامەڵەی داهات و میراتدا, هەروەها لەسەر بنەمای کەمکردنەوەی باجە ناڕاستەوخۆکان بێت بەجۆرێك کە تیایدا چینی کار زەرەرمەند نەبن. ماددەکانی دیکە باس لە گەشەپێدانی پیشەسازی و پەیوەندییکردن، هەروەها پەرەپێدانی کەلتوری کوردی و پەروەردە و گرتنەبەری سیاسەتێکی دەرەکیی «سەربەخۆ» و «دژە ئیمپریالستی» و تادوایی لەخۆدەگرێت.

** سەرچاوەی پێشوو، پاشکۆکانی 7 و 8ی ئەم کتێبە دەقەکانی دەستوری شۆڕشی کوردستانی عێراق و یاسای کارگێڕیی لەخۆدەگرێت, کە هەردووکیان لە 17ی تشرینی یەکەمی ساڵی 1964دا دەرچوون. ئەو دوو دەقە لە پاشکۆکاندا بە زمانی فەڕەنسیین.

زۆرینـەی ئەندامانـی ئەنجوومەنەکە یاخود لەلایەن مەکتەبی سیاسییەوە بە پێویسـت بزانرێت، زیاتر کۆدەبێتەوە). لە باسـی مەکتەبی سیاسـیدا وانلی دەڵێت: وەکو کابینەیەکی وەزاری وەهایە و بەرپرسە لـە کۆنترۆڵکردنـی هەمـوو ئۆرگانەکانـی شۆڕشـی کـورد، کـە سـوپاش دەگرێتـەوە. مەکتەبـی سیاسـیی پ د ك دەسـەڵاتێکی زۆری هەیـە بەسـەر ئۆرگانەکانـدا و یەکێـك لـە ئەندامەکانـی دەکاتە بەرپرسـی ئۆرگانـەکان.* (لێـرەدا پەیوەندییـە فەرمییەکانـی پ د ك لەگـەڵ ئیـدارەدا وەکـوو گشـتێك دەبینرێت). بارزانی سـەرۆکی هەر سـێ دەسـتەکەیە و فەرماندەی گشتی سـوپایە، بۆیە لە پێگەیەکدایە کە بەسەر تێکڕای سیسـتمەکەدا باڵادەستە.

٢٨. کـوردی عێـراق توانـای جووڵاندنـی سـوپایەکی ٢٥ هـەزار کەسـیان هەیـە. ئـەو چەکانـەی کە هەیانـە بریتیـن لـە: تفەنگ، رەشـاش، چەکی دژە تانـك، و بڕێك تۆپهاوێـژ. هەروەهـا کەلوپەلی رادیۆ و چەنـد ئامێرێکـی گواستنەوەشـیان هەیـە. بەشـێکی زۆری چەکـە سـوکەکانیان لە سـوپای عێراقیەوە دەسـت بەسـەردا گرتـووە یاخـود دزیوویانـە لێیـان. ئـەوەی دەمێنێتـەوە کـە چەکـە قورسـەکانن ئەوا بەشـی زۆریـان لەلایـەن ئێـران و ئیسرائیلـەوە لەنێـوان سـاڵانی ١٩٦٣ - ١٩٦٦ دابیـن کـراون. سـوپاکە بڕێـك چەکیشـی لـە چیکۆسـلۆڤاکیاوە پێ‌گەیشـتووە، بـەڵام بـەو ئەندازەیـە نییە.

٢٩. بەپێـی زانیارییەکان، پێشـمەرگە لە کۆتایی شەسـتەکاندا بەسـەر ١٠ کەتیبـەدا دابەش بوبوون، هـەر کەتیبەیـەك لـە خەڵکـی ناوچەکـە پێـك هاتبـوو و سـەربەخۆییەکی بەرچـاوی هەبـوو. چالاکیی کەتیبـەکان بە تـەواوی هاوئاهەنگ نەبوون لەگەڵ یەکتری، لەگەڵ ئەوەشـدا بارزانی وەکو فەرماندەی گشـتی بڕێـك دەسـەڵاتی ناوەندیی بەسـەریاندا هەبـوو. کارایی ئـەم کەتیبانە تاڕادەیەك سـنوردار بوو لەبەرئـەوەی ئامادەییـان تێدا نەبوو لـە دەرەوەی ناوچەکانی خۆیان چالاکی بکەن. (لەگەڵ ئەوەشـدا، ئـەو گروپـە بچووکانـەی کە کوردبـۆ چالاکـی کۆماندۆیییـەکان بەکاریان دەهێنـان توانایەکـی گەورەی جوڵەیـان هەیـە، ئەویش بـە لەبەرچاوگرتنی سروشـتی جوگرافیاکەیان).

خودی بارزانی، کە نزیکەی ٢٠٠ چەکداری خێڵەکیی پاسەوانیی دەکەن، بەردەوام لەکاتی شەڕەکاندا لـە جوڵەدایـە و ئەم کارەش بۆ خۆونکردن ئەنجام دەدات. (زۆربەی جار خێزانەکەشـی لەگەڵیدا بوون. ئیدریس کە کوڕی سـێیەمێتی وەکو یاریدەدەری تایبەتی ئەو وابوو).

---

* ئەندامانـی دیکەی دەسـتەی کارگێڕی بریتیـن لە: نوێنەرانی هەریەک لە سـوپا، خێڵـەکان، خەڵکانی دیکە و, جڤاتی مەسـیحی (ئاشـوری). خودی مەکتەبی سیاسـیی لەلایەن ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندییەوە هەڵدەبژێردرێن، کـە پێکەوە ئەوانیش لەلایەن کۆنفرانسـی ئەندامانی ئەو حزبـەوە هەڵدەبژێردرێن.

٣٠. ڕێکخستنی سەربازیی کورد لەنێوان ساڵانی ١٩٦٣ تا ١٩٦٦، پێشکەوتنی بەرچاوی بەخۆوە بینیووە، بەشێك لە هۆکارەکەشی بریتییە لە: ڕێنمایی ئیسرائیلییەکان و بەشەکەی دیکەش بەهۆی لێشاوی سەربازە عێراقییە هەڵهاتووە کوردەوەیە بۆ ناو پێشمەرگە. لەکاتی شەڕەکاندا کوردتەکنیکی پارتیزانییان بەکارهێناوە و تارادەیەکی باش تیایدا سەرکەوتوو بوون، هەوڵیان نەداوە دەست بەسەر شارەکاندا بگرن بەڵکو ویستویانە سوپای عێراق رابکێشنە چیاکان و لەوێ لێیان بدەن. زۆربەی جار ئەو خاکەی لە هاویندا لەدەستیان دەدا، لە وەرزی زستاندا و لەوکاتەی کە بەفر و باران تەنگی بە هێزەکانی حکوومەت هەڵدەچنی، دەیانگرتەوە. بەلای کوردەوە، شەڕەکان بەگشتی سرووشتێکی بەرگریکارانەیان هەبوو، بەشێك لە ئامانجەکەش: بۆ بەکراوەیی هێشتنەوەی ئەو ڕێگەی یارمەتییانە بوو کە لە ئێرانەوە پێیان دەگەیشت. سوديان لە هەموو دەرفەتێك بۆ بێزارکردنی سوپای عێراق نەبینی، هەروەها چەکی ئاژاوەگێڕییان بە هەموو تواناوە بەکارنەهێنا، لەکاتێکدا دامەزراوە نەوتییەکانی ناوچەی کەرکووك لەوپەڕی لاوازییدا بوو بەرامبەر ئەم چەکە (بڕوانە خاڵی ٤٥ی خوارەوە). سنووردارکردنی شەڕەکان تەنیا لە بەرزاییەکان و هەوڵنەدان بۆ دەستگرتن بەسەر شارەکاندا بۆ بارزانی باش بوو، چونکە لەوێ دەیتوانی دەسەڵاتی خێڵەکیی لە بەڕێوەبردندا بسەپێنێت.

هەڵوێستی وڵاتانی دراوسێ لەبارەی کێشەی کوردەوە.

سوریا:

٣١. لە ساڵی ١٩٦٣دا، ئەوکاتەی ڕژێمی بەعس لە هەریەکە لە بەغداد و دیمەشقدا لەسەر حوکم بوو، سورییەکان بەئاشکرا نزیکەی دوو کەتیبە چەکداریان ناردە عێراق بۆ ئەوەی لە شەڕی دژی کورددا یارمەتی عێراقییەکان بدەن و پڕوپاگەندەی ئەوەیان بڵاودەکردەوە کە یارمەتی عێراق دەدەن بۆ ئەوەی خۆی لە (جوداخواز و چەتەکان) ڕزگار بکات. لە پاش ساڵی ١٩٦٣ەوە، ئەو دوو وڵاتە پەیوەندییەکی باشیان پێکەوە نەبووە و سوریا سیاسەتی بەشدارینەکردنی لە ناکۆکییەکاندا گرتووەتە بەر. هەرچەندە بڕوا وایە کە کوردی سوریا لەڕووی داراییەوە یارمەتی برا عێراقییەکانیان دابێت و لەکاتی شەڕەکانیشدا هاتووچۆ لە سنورەکانی سوریا بەدی کراوە، بەڵام دەسەڵاتدارانی سوریا هەمیشە بە توندی ڕووبەڕووی چالاکییەکانی کوردبوونەتەوە. لە سوریا نەتەوەخوازیی کوردی چیتر وەکو بابەتێکی گرنگ تەماشا ناکرێت و کوردی ئەوێ بە ژمارە زۆر لەوە کەمترن ئەو بارە قورسە هەڵبگرن (نزیکەی ٣٠٠ هەزار کەسن).

تورکیا:

٣٢. تورکیا بە ئاشکرا خۆی تێکەڵی ناکۆکییەکە نەکردووە، بەڵام لەکاتی شەڕەکاندا سنورەکانی

لەگـەڵ عێراقـدا قەتیـس نەكـردووە. توركیا بـە دڵنیاییـەوە دەیەوێت بوونێكی هەمیشـەیی لـە عێراقدا هەبێت ئەگەر ئەم بوونە ببێتە هۆی ئارامییەكی زیاتری سنورەكانی لە باشوری خۆرهەڵاتی وڵاتەكەیدا، بـەڵام پێویسـتە لەوە بترسـێت كـە خۆبەڕێوەبەرێتی بـۆ كوردی عێـراق هانی كوردی توركیـاش دەدات، كـە ژمارەیـان نزیكـەی ٣ ملیـۆن كەسـە. كێشـەی كـوردی خـۆی (توركیـا) لـە مانگـی نیسـانی ١٩٧١دا مایـەی سـەرنج بـوو، كاتێك ترس لـە راپەڕینی كورد لە خۆرهەڵاتـی توركیا بووە یەكێك لـە هۆكارەكانی سـەپاندنی یاسـای سـەربازیی لەو وڵاتە. (توركەكان بە نهێنی و تایبەت پێیان راگەیاندوین كە كێشـەی كـورد، بەتایبـەت لەناو خوێندكارانـدا لە ئەڵمانیای خۆرهەڵاتـەوە بەڕێوەدەبرێت). لەگەڵ ئەمانەشـدا، لـە كۆنگرەیەكـی رۆژنامەنوسـیی رۆژی ١ی ئایـار سـەرۆك وەزیـری توركیـا راگەیانـد كـە: مەترسـیی كوردتەنیـا ئەگەرێـك بووە نەك راسـتیی و سـەپاندنی یاسـای سـەربازی وایكـردووە هێزە ئـەم نییەكان بتوانـن بارودۆخەكـە بە تەواوی كۆنـترۆڵ بكەن.

ئێران:

٣٣. بڕوا وایە كە كورد لەسـەردەمی قاسـمدا كۆمەكی داراییيان لە حكوومەتی ئێرانەوە وەرگرتبێت و هەندێك لە كورد لە یەكەكانی سوپای ئێراندا راهێنانیان لەسەر بەكارهێنانی چەكی قورس پێكرابێت.

٣٤. بێ متمانەیی ئێران بە حكوومەتی بەعس و چۆنێتی مامەڵەكردنەكەی لەگەڵ ناسردا وایكردووە كـە لـە سـاڵی ١٩٦٣دا هاوكارییەكـی زۆری كوردبكات، لەگەڵ ئەوەشـدا، (شـا) خۆی لەوە پاراسـت كە بە ئاشـكرا پشـتیوانی خۆی بـۆ دۆزی كورددەربېڕێت. لە سـاڵی ١٩٦٣ەوە ئێـران گرنگترین هاوپەیمانی كوردبووە، چەك و كەرەسەی دیكە، پێداویستی، پارە، راهێنان و پەیوەندییكردنی نهێنی بۆ دابینكردوون. هاوكاریـی ئێـران یەكێكـە لە (نهـێ نییـە ئاشـكراكان)ی رۆژهەڵاتی ناوەڕاسـت و زۆرجار (شـا) لەكاتی باسـكردنی پەیوەندییەكانـی لەگـەڵ حكوومەتـی عێراقـدا، وەكـو "كارتـە كـوردی "یەكەی ئامـاژەی بۆ دەكات. هەرچەنـدە (شـا) بـە پشـتیوانی كـردن لـە بارزانی مەترسـی ئەوەی دروسـت دەكرد هەسـتی دانیشـتوانە كوردەكـەی ئێـران بجوڵێنێـت و وا لە عێـراق بكات لە شـەتولعەرەب و خوزسـتاندا تۆڵە لە ئێـران بكاتـەوە، بـەڵام نەیدەتوانـی بهێڵێـت ئـەم دەرفەتـەی بـۆ شـەرمەزاركردن و لاوازكردنـی رژێمی عێراق لەدەسـت دەربچێت. هەروەها، (شـا) ئەم كارەی وەك رێگرییەك لە دەسـتێكەڵكردنی سـۆڤێت لەگەڵ كورددا دەبینی، پشـتیوانیی سـۆڤێت بۆ كورد لەسـەردەمی قاسـمدا تاڕادەیەكی تەواو لە بواری زارەكیـدا سـنوردار بوو، بەڵام بە لەبەرچاوگرتنـی نەیارێتییە لە رادەبەرەكەی یەكێتی سـۆڤێت بەرامبەر رژێمە بەعسـییەكەی سـاڵی ١٩٦٣، ترسـێكی بەربڵاو هەبوو كە رەنگە ئەو پشـتیوا نییە شـێوازێكی زۆر گرنگـتر بەخـۆوە ببینێت و ئاسایشـی وڵاتانی دیكەی ناوچەكـە و عێراقیش بخاتە بەردەم مەترسـی.

٣٥. حکوومەتـی عێـراق لـە چەنـد بۆنەیەکـدا سـکاڵای خـۆی بەرامبـەر پشـتیوانی ئێـران بـۆ کوردراگەیانـدووە، دیارترینیـان لە کانوونی دووەمی سـاڵی ١٩٦٦ بوو ئەوکاتەی کە بارەگایەکی سـوپای عێراق لـە پێنجوێـن لەلایـەن کـوردەوە ئابڵوقـە دراو درایـە بـەر تـۆپ. ئەوکاتـە عێـراق بـەوە ئێرانـی تۆمەتبـار کـرد کە هەم چەك و تەقەمەنـی دەداتە کوردو هەم ڕێگەیـان دەدات خاکەکەی بەکاربهێنن و لەوێـوە تۆپبارانـی [عێـراق] بکـەن. حکوومەتـی ئێـران تۆمەتەکانـی ڕەت کـردەوە.

٣٦. جگـە لـەوە چەکانـەش ئـەوا ئێـران خـۆی ڕێـی دەدا بـە ئیسرائیـل کـە بـە خاکەکەیانـدا چەك بگەیەنێتە دەست کوردی عێراق. زۆربەی پشتیوا نییەکانی دیکە، بە یارمەتییەکانی خاچی سوریشەوە.*
هـەر لـە ئێرانـەوە دەگەیەنـران و زۆربـەی ئـەو ڕۆژنامەنوسـانەی کـە لـە هەشـت سـاڵی رابـردوودا سـەردانی کوردسـتانی عێراقیـان کـردووە لە سـنورەکانی ئێرانەوە چوونەتـە ئەو وڵاتە و بـە ڕەزامەندی دەسـەڵاتدارانی ئێـران ئەم کارەیـان کردووە.

٣٧. ڕێککەوتنەکەی ئاداری ١٩٧٠ ئەو چەکە لەدەستی ئێراندا دژ بە عێراق دەردەهێنێت و ئەگەر ڕێککەوتنەکە بەردەوام بێت، توانای عێراق بۆ دروسـتکردنی کێشـە لە کوردستانی ئێراندا زیاد دەکات. بۆیـە چاوەڕواندەکرێـت ئێـران دژی ئـەو ڕێککەوتنـە کار بـکات، چونکـە زیـان بـە بەرژەوەندییەکانی دەگەیەنێت. بەڵام بە لەبەرچاوگرتنی ئەو ڕاستییەی کە ئێران سەرەڕای ئەو فشارە (داراییە) بەرچاوەی کـە لەسـەر بارزانـی داینابـوو ئـەوا نەیتوانـی لەسـەرەتاوە ڕێ لـەم ڕێککەوتنـە بگرێـت، کـە ئەمـەش دەریدەخـات کـە ئێـران تەنیـا دەسـەڵاتێکی سـنورداری بەسـەر کـوردی عێراقـەوە هەیـە و ناتوانێـت ناچاریـان بـکات جارێکـی دیکە چـەك هەڵگرنەوە. لەگەڵ ئەوەشـدا، بارزانی هێشـتا پەیوەندی لەگەڵ ئێرا نییەکاندا هەیە و ئەگەر بزانێت دیسانەوە لەگەڵ عێراقییەکاندا توشی شەڕ دەبێتەوە، وەکو جاران بـۆ بەدەسـتهێنانی پارە و چـەك و پێویسـتییەکانی ڕوودەکاتـەوە ئێران. تـا ئەوکاتـەی پەیوەندییەکانی نێـوان ئێـران و عێـراق ئاڵۆز بـن، ئەگەری ئـەوە هەیە ئێـران داواکانی بارزانـی قبوڵ بکات.

٣٨. لەئێسـتادا، کـوردی ئێـران کـە نزیکـەی ١,٥ ملیـۆن کەسـن، بـە بـەراورد لەگـەڵ ئەوانـی دیکە بێدەنگـن، و حکوومەتـی ئێـران بە تێکەڵێك لـە (چاکسـازیی زەویوزار، کەناڵی تەلەفزیـۆن، بەرنامەی ڕادیۆیـی، و تادوایـی) و گۆچـان (ڕووبەڕووبوونـەوەی تونـدی نـا ئارامـی، دورخسـتنەوەی ئەوانـەی

* ئەمـەش بڕێکـی بەرچـاو بووە. وانلی (سـەرچاوە پێشـوو) دەڵێت: هەشـت وڵاتـی ڕێکخراوی خاچی سـوور کە بەنـاو تەنیا باس لـە «سـوید و هەنگاریـا» دەکات، لەژێر چاودێریی خاچی سـووری نێودەوڵەتیـدا تفەنگیان بـۆ کوردرەوانە کردووە.

کێشـە دروسـت دەکـەن و تا دوایـی) توانیوێتـی بە رادەیەکـی زۆر بە تونـدی کۆنترۆڵیان بـکات. بەڵام هێشـتا پاشـماوەی ناڕەزایەتیبوونی هەیە، کە ڕەگوڕیشـەی دەگەڕێتەوە بۆ هەوڵە سـەرنەکەوتووەکەی دامەزراندنـی کۆمارێکـی سـەربەخۆی کـورد لـە ئێران لە سـاڵی ١٩a٤٦دا، کـە دەکـرا دژی حکوومەتی ئێـران بەکاربهێنرێـت بەتایبـەت ئەگـەر کـوردی عێـراق بیانتوانیایـە خۆبەڕێوەبەرێتی تەواو بەدەسـت بهێنـن یاخود بگەیشـتنایە ڕێککەوتنێکی هەمیشـەیی لەگـەڵ حکوومەتی عێراقدا. بۆیـە، لەکاتێکدا کە هاندانـی کـوردی عێـراق بـۆ شـەڕکردن لەگـەڵ حکوومەتـی عێراقـدا لەپێنـاو بەرژەوەندییەکانیاندا لە قازانجـی ئێرانـە، بـەڵام سـەرکەوتنی کـورد لـەم شـەڕەدا لەوانەیە لـە قازانجی ئێـران نەبێـت. ئامانجی ئێـران ئەوەیـە: کێشـەکە بە تـەواوی لە نـاو سـنوری عێراقـدا بهێڵێتەوە.

ئیسرائیل:

٣٩. لانـی کـەم لـە سـاڵی ١٩٦٤ەوە ئیسرائیـل بـە نهێنـی چـەك دەداتـە کـورد، چەکەکانیشـیان بـە هەماهەنگـی لەگەڵ دەسـەڵاتدارانی ئێران و بە ناو خاکی ئـەو وڵاتەدا گەیاندووەتەوە کورد. هەروەها ئیسرائیـل راوێـژکاری سـەربازی بۆ ڕەوانەکـردوون و ڕاهێنانی بۆ ئەفسـەرانی کورددەسـتەبەرکردووە و بڕێـك پـارەی نەختینەشـی بۆ دابین کـردوون. ئامانجـی ئیسرائیل بەگشـتی ئەوەیـە حکوومەتی عێراق بـە باکوری وڵاتەکەوە سـە ڕقاڵ بـکات کە ئەگـەر وانەبێت ئەوا ڕەنگـە بواریان ببێت بەگـژ ئیسرائیلدا بچـن. بـڕوا وایە کە ئیسرائیل تفەنگ و ڕەشـاش و هاوەن و چەکی دژەفڕۆکـە و دژەتانکی دابێتە کورد. یارمەتییەکـەی ئیسرائیـل نهـێ نییەکی پارێزاوترە لـە یارمەتییەکەی ئێران لەلای دەسـەڵاتدارانی عێراق، جاروبـار لـە ڕاگەیاندنەکانـەوە بـاس لەم پرسـە دەکرێت، چ لە دنیـای عەرەبی و چ لە شـوێنانی دیکە.

هەڵوێستی بەرامبەر یەکێتی سۆڤیەت و وڵاتە شیوعییەکان

٤٠. یەکێتی سۆڤیەت بەردەوام بانگەشەی ئەوەی کردووە کە دەبێت کورد لە چوارچێوەی کۆماری عێراقدا مافە نەتەوەیییەکانی بدرێتێ و ڕەخنەی گرتووە لە حکوومەتە یەك لە دوای یەکەکانی عێراقی لەسـەر ڕەفتاریـان بەرامبـەر بە کورد. لەگەڵ ئەوەشـدا، ئاسـتی ڕەخنەکەی بەپێی هەڵوێسـتی لەسـەر حکوومەتەکـەی ئـەو سـەردەمە گۆڕانکاریی بەسـەردا هاتووە. بۆیـە، کاتێك حکوومەتە بەعسـییەکەی سـاڵی ١٩٦٣ کـە زۆر بـە تونـدی دژی شـیوعییەکان بـوو شـەڕی دژی کورددەسـت پـێ کـردەوە، ئـەوا یەکێتی سـۆڤێت هەڵمەتێکی توندی پڕوپاگەندەی دژی ئەو حکوومەتە ڕاگەیاند و، هەڕەشـەی ئەوەی کـرد کـە: پرسـی کوردبباتـە بـەردەم ئەنجوومەنـی ئاسایشـی نەتـەوە یەکگرتـووەکان. لەهەمـان کاتدا، مەنگۆلیـا - کـە ڕەنگە لەسـەر ڕێنمایی یەکێتی سـۆڤێت بێـت، داوای ئەوەی کرد کـە بڕگەیەك بخرێتە ئەجێنـدای کاتیـی کۆمەڵـەی گشـتیی نەتەوەیەکگرتووەکانەوە کـە حکوومەتی عێراق بە جینۆسـایدکار

تۆمەتبار دەکات. (هیچکام لەم دەستپێشخەرییانە نەگەیشتنە هیچ کوێ، چونکە ئەندامە ئەفریقی و ئاسیاییەکان پشتیوانییان لێ نەکرد و یەکێتی سۆڤێت نەیدەویست بۆچوونی عەرەب بە تێکڕای پەراوێز بخات).* لە ساڵی ١٩٦٥دا، بە پێچەوانەوە، کاتێك یەکێتی سۆڤێت پەیوەندی دۆستانەتری لەگەڵ حکوومەتی بەغدا دامەزراندبوو، ئاستی پڕوپاگەندەکە نزم کرابووەوە و هیچ هەوڵێك نەدرا کە پرسی کوردبرێتە بەردەم نەتەوەیەکگرتووەکان.

٤١. هەرچەندە کێشەی کورددەرفەتی ئەوەی بە یەکێتی سۆڤێت بەخشی کە لە ئاوی لێڵدا ماسی بگرێت - پشتیوانیکردنی کوردی عێراق رەنگە بایەخی بە پرسی کورد لە ئێران و تورکیا و شوێنەکانی دیکە لێ بکەوتایەتەوە - یەکێتی سۆڤێت لەماوەی بواری ئەم لێکۆڵینەوەیەدا، سودێکی کەمی لە دەرفەتەکە وەرگرتووە و هۆکارەکەشی بریتییە لەوەی پەیوەندییەکانی لەگەڵ حکوومەتی عێراق و جیهانی عەرەبدا بەگشتی لەم بابەتە بەلاوە گرنگتر بووە. لەگەڵ دابینکردنی پشتیوانی مەعنەوی و بڕێکی دیاریکراو کۆمەکی دارایی بۆ کورد، یەکێتی سۆڤێت و وڵاتانی دیکەی شیوعیی کۆمەکێکی زۆر کەمی دیکەیان پێبەخشیون، هەرچەندە چەند راپۆرتێکی پشتڕاست نەکراوە هەن کە باس لەوە دەکەن لە خۆرهەڵاتی تورکیاوە چەکی (چیکی) بە نهێنی گەیەنراوەتە دەست بارزانی و هەروەها زانراوە کە خاچی سوری سۆڤێت پێداویستی و جلوبەرگ و دەرمانی بۆ بارزانی رەوانە کردووە.

٤٢. یەکێتی سۆڤێت لە پێش ساڵی ١٩٧٠ لە مامەڵەکردندا لەگەڵ بەعسی عێراق بە بەردەوامی کێشەی کوردی سەرکۆنە کردووە و، بە دڵنیاییشەوە یەکێتی سۆڤێت لەپشت پەردەوە چالاکانە هاندەری رێککەوتنامەیئادار بووە. بە وردی رادەی بەشدارییەکەی نازانرێت، بەڵام لە رۆژنامەی پراڤدای رۆژی ٢٨ی نیسانی ١٩٧٠دا وتەیەك لە سکرتێری گشتیی پ د ك وەرگیراوە کە سوپاسی یەکێتیی سۆڤێتی کردووە بەوەی (هەوڵی شەریفانەی) داوە لەپێناو "کۆتایهێنان بە شەڕی براکوژی .... و بەدەستهێنانەوەی ئاشتی و ئارامی لە عێراقدا .." خەڵکی سۆڤیەت بەمە تێدەگەن کە حکوومەتەکەیان بە ئاشکرا لە بەرامبەر هێنانە کایەی رێککەوتنەکەدا دەنرخێنرێت.

٤٣. پێدەچێت کە یەکێتی سۆڤیەت لە ساڵی ١٩٧١دا تێکچوونی پەیوەندییەکانی نێوان کوردو عەرەبی بەلاوە خراپ بووبێ. بڕوا وایە وەفدە باڵاکەی سۆڤێت کە بە سەرکردایەتی نۆڤیکۆڤ کە لە حوزەیرانی ١٩٧١دا سەردانی عێراقی کردووە و لەگەڵ حزبی بەعس جەختی کردووەتەوە کە دەیانەوێت رێککەوتنەکەی ساڵی ١٩٧٠ بمێنێتەوە.

---

* کوردخۆیان لەنێوان ساڵانی 1962 تاوەکوو 1968 کۆمەڵێك وەفدیان نارد بۆ کۆکردنەوەی پشتیوانی لە نەتەوە یەکگرتووەکان, بەڵام سەرکەوتوو نەبوون لە بەدەستهێنانی.

هەڵوێستی دەوڵەتی بەریتانیای مەزن

٤٤. لەو ماوەیەدا کە ئەم لێکۆڵینەوەیە دەیگرێتەوە، سیاسەتی دەوڵەتی بەریتانیای مەزن ئەوەبووو کە: نا-بۆ بەشدار بوون. هەڵوێستی راگەیەندراو ئەوەیە کە سەرۆك وەزیر لە وەڵامی پرسیارێکدا لە پەڕلەمان لە حوزەیرانی ١٩٦٥دا رایگەیاند: «دەوڵەتی بەریتانیای مەزن بەداخە بۆ شەڕ لە کوردستان، هەروەها بۆ هەموو ناسەقامیگرییەك لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا، بەڵام ئێمە پێمان وایە کە پرسی کوردبابەتێکی ناوخۆیی عێراقە و بۆ ئێمە ناگونجێت دەستی تێ وەربدەین.» لەسەر ئاستی نهێنیش، دەوڵەتی بەریتانیای مەزن لە چەند کاتێکی گونجاودا داوای لە هەردولایەنەکە کردووە بگەنە رێککەوتنی ئاشتییانە.

٤٥. کێشەی کورد بەلای بەریتانیاوە بایەخێکی تایبەتی هەیە ئەویش بەهۆی ئەوەی کە دامەزراوەی کۆمپانیای نەوتی عێراق (IPC)، کە هەردوو کۆمپانیای شێڵ و بریتش پیترۆڵیەم دەگرێتەوە، هەریەکەیان رێژەی ٢٣,٧٥٪ی خاوەندارێتییان هەیەو، لەژێر مەترسییەکی تەواوی هێرشی کورددان. لەسەردەمی قاسمدا کوردخۆیان لە ئاژاوەنانەوە بەدوور گرت، جگە لە هەندێك بابەتی زۆر لاوەکی نەبێت، بەڵام لەساڵی ١٩٦٢دا دوو ئەندامی کۆمپانیای نەوتی عێراقیان رفاند و ئامانجەکەشیان بەدەستهێنانی سەرنجی خەڵك بوو، بە سەرکەوتوویی بەدەستهێنا. لەکاتی شەڕەکانی ساڵی ١٩٦٣، ١٩٦٥ و ١٩٦٦دا تەنیا چەند حاڵەتێکی لاوەکیی ئاژاوەگێڕیی هەبوون، رەنگە ئامانج لە هەندێکیان هەڕەشە بووبێت بۆ ئەنجامدانی کردەوەی جددیتر. لەگەڵ ئەوەشدا ترس لە ئاژاوەی گەورەتر بێ بنەمایە، لەبەرئەوەی پێ‌دەچێت کوردحەزنەکەن رای گشتی عێراق و خۆرئاوا بەگشتی و کۆمپانیای نەوتی عێراق بەتایبەتی لەدەست بدەن، بەتایبەت کە کوردهیوای ئەوە دەخوازن رۆژێك بێت ئەو نەوتە ببێتە سەرچاوەی سەرەکی داهاتی خۆیان. جددیترین رووداو لە مێژووی ناکۆکییەکەدا لە ساڵی ١٩٦٩دا ڕوویدا کاتێك بەهۆی گوللەهاوەنێکەوە دامەزراوە نەوتییەکەی کەرکووك زیانی بەرکەوت و بۆ ماوەی زیاتر لە هەفتەیەك لەکارکەوت. بەگشتی دەتوانرێت بگوترێت کە کورد بەلای کەمەوە هەڕەشەن بۆسەر بەرهەمی نەوتی عێراق.

٤٦. یەکێکی دیکە لەو خاڵانەی کە شۆڕشی کورددەبەستێتەوە بە بەرژەوەندییەکانی دەوڵەتی بەریتانیای مەزنەوە ئەوەیە: جێگیربوونی سوپای عێراق لە کوردستان توانای عێراقی بۆ هێرشکردنەکەی یاخود بۆ ئەنجامدانی چالاکی لە کەنداودا کەم کردووەتەوە. ئەم بابەتە هەرگیز ئەوەندەی هۆکار نەداوەتە دەست دەوڵەتی بەریتانیای مەزن کە بیر لە پشتیوانیکردنی چالاکانەی کوردبکاتەوە، رەنگە واش بکات بەرژەوەندییە سیاسی و بازرگا نییە بەرچاوەکەی دەوڵەتی بەریتانیای مەزن لە عێراقدا

بخاتـه بـەردەم مەترسـی و لـه وڵاتانـی دراوسـێدا نائارامـی لەگـەڵ کـورددا لـێ بکەوێتـەوە. (لەکاتی ڕێککەوتنامەکەی ئاداری ساڵی ١٩٧٠ەوە، لەڕاستیدا چەند بەشێك لە سوپای عێراق گواستراونەتەوە و ئەمەش نیگەرانی بۆ نموونە لەلای کوەیتییەکان زیاد کردووە.)

٤٧. لەکاتێکدا کە لە تێڕوانینی دەوڵەتی بەریتانیای مەزندا بۆ ئەم کێشەیە، پەیوەندییەکانی لەگەڵ حکوومەتی عێراقدا بەگرنگتر زانراوە، بەڵام لە سیاسەتی چەکدارکردندا دەوڵەتی بەریتانیای مەزن ئەو ئەگەرەی لەبەرچاو گرتووە کە ڕەنگە عێراق چەك لە دژی کوردی سیڤیل بەکاربهێنێت، بۆیە چەکی نەداوەتە عێراق. هەربۆیە، لە ساڵی ١٩٦٣ دا بڕیاریاندا رادەستکردنی موشەك و گوللە هاوەن و تەقەمەنییەکانی دیکە بە هێزە چەکدارەکانی عێراق قۆناغبەندی بکەن، سەبارەت بە رادەستکردنی تەقەمەنی و موشەکیش لە ساڵی ١٩٦٤یش هەمان ڕێگە گیرایەبەر. بەڵام دەوڵەتی بەریتانیای مەزن هەرگیز لەبەر ئەم هۆکارە بڕیاری ئەوەی نەداوە چەك و تەقەمەنی نەداتە عێراق، هۆکاری تر، بۆ نموونە: ڕێگرتن لەوە عێراق لە ڕووی دابینکردنی پێداویستیی سوپاییەوە پاشکۆی یەکێتی سۆڤێت بێت، بەگرنگتر زانراون.

٤٨. تەنانەت لە کاتی شەڕەکانیشدا، سیاسەتی تێوەنەگلانی دەوڵەتی بەریتانیای مەزن، ڕێی لەوە نەدەگرت کە پەیوەندی وریاییانە لەگەڵ کورددا درێژە پێ بدات و ئەوە بە باش زانراوە کە تا ئەو جێگەیەی بارودۆخەکە ڕێگەدەدات، پەیوەندییەکە بەردەوام بێت. بۆیە، کاتێ لە ساڵانی ١٩٦٠ەکاندا جاروبار وەفدی کورد لەلایەن ئەندامانی وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێلزەوە لە لەندەن لە دەرەوەی وەزارەت و بەشێوازی نافەرمی پێشوازییان لێ کراوە. دژبەیەکییەکە لەوەدایە کە لە بەغدا، پەیوەندییەکان ئەوەندە نهێنی نین لەبەر ئەوەی زۆرێك لەو کوردانەی پەیوەندییان لەگەڵ گروپە یاخییەکاندا هەیە ڕێگەیان دراوەتێ کە بە ئازادی بجوڵێنەوە و تەنانەت هەندێکیشیان لە حکوومەتیشدا بەشدارن. لە بارەگاکانی دیکەدا، وەفدەکانی کوردپێشوازییان لێ کراوە و ئەگەر داوای چاوپێکەوتنیان کردبێت یاخود نامەیەکیان بۆ سەرۆك وەزیر یاخود بۆ وەزیرەکانی دیکە هەبووبێت لێیان وەرگیراوە و ڕەوانەی وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێلز کراوە، بەڵام وا باو بووە کە پێزانینی نووسراویان نەدرێتێ یاخود وەڵامی نامەکانیان نەدرێتەوە.

٤٩. چالاکییەکانی وەفدەکانی کورد لە لەندەن هەندێ جار نارەزایی باڵیۆزی عێراقی لێ کەوتۆتەوە، بەتایبەتی لە ساڵی ١٩٦٥ دا ئەو کاتەی جەلال تاڵەبانی لە کەناڵی بی.بی.سی BBC یەوە دەرکەوت. پرسی پێدانی ڤیزا بە کورد چەند جارێك باسی لێوە کراوە: سیاسەتەکە ئەوە بووە کە: ڤیزاکە

بدرێـت، بـەڵام هەنـدێ جار لەگەڵیـدا داوا لە وەرگر کراوە (بەڵام بەسـەریدا نەسـەپێنراوە) بەشـداریی لـە چالاکیی سیاسـیی یاخود لە پروپاگەنـدەی ئەوتۆدا نەکات کە شـەرمەزاربوونی دەوڵەتی بەریتانیای مەزنی لـێ بکەوێتەوە.

٥٠. سـەرەڕای سیاسـەتی تێوەنەگلانەکـەی دەوڵەتـی بەریتانیای مەزن، حکوومەتـی عێراق گومانی ئـەوەی هەبووە کە بەریتانیـا بە هەماهەنگی لەگەڵ ئێراندا کۆمەکی کوردی کردبێت. (بەو راسـتییەی کـە هـەردوو وڵات ئەندامی هاوپەیمانێتی سـەنتۆن ئەوا ئەم ئەفسـانەیەی بەهێز کـردووە.) لە مانگی ئابـی ١٩٦٥ دا عێراقییـەکان رایانگەیانـد کـە ئەو چـەك و تەقەمەنییانەی لەلای کورددەسـتی بەسـەردا گیـراوە بەڵگـەی بەرجەسـتەی ئـەم قسـەیەن، بـەڵام ئـەو وردەکارییـەی دواتـر بـۆ پشـتیوانیکردن لەم تۆمەتبارکردنـە رادەسـتیانکرد ئەوەنـدە نەبـوو کە بتوانرێت سـەرچاوەی ئـەو چـەك و تەقەمەنییانەی پـێ بناسرێتـەوە. دەوڵەتـی بەریتانیـای مەزن دڵنیایـی دایە عێراق کـە هیچ چەکێکیـان نەداوەتە کورد.

٥١. دەوڵەتـی بەریتانیـای مەزن دوودڵ بووە لەوەی داوا یەك لە دوای یەکەکانی عێراق لە سـاڵانی ١٩٦٣ - ١٩٦٦ جێبەجـێ بـکات کـە دەیانویسـت دەوڵەتـی بەریتانیـای مەزن کاریگەریی خۆی لەسـەر (شـا) دابنێـت و وای لـێ بـکات کـە یارمەتییەکانـی بـۆ کوردبووەسـتێنێت، وا هەسـت کـراوە کـە ئـەم کارە نارەحەتـی لـەلای ئێرانییـەکان دروسـت دەکات و کاریگەریـی لەسـەر سیاسـەتیان نابێـت. لەگەڵ ئەوەشـدا، یەك جار لە سـاڵی ١٩٦٥ دەوڵەتـی بەریتانیای مەزن بە نوێنەرایەتـی عێراقییەکان داوایەکی لـەو جـۆرەی کرد بەبـێ ئەوەی بچێتـە وردەکارییەکانی ئـەو داوایـەوە؛ و هەروەها، لـە مانگی کانونی دووەمـی سـاڵی ١٩٦٦، کاتـێ چەنـد کردەوەیـەك لەسـەر سـنور کـە پەیوەندییـان بە شـەڕی کـوردەوە هەبـوو ناکۆکـی لەنێوان ئێران و عێراقدا دروسـتکرد، دەوڵەتی بەریتانیای مەزن لەسـەر داوای هەردوو حکوومەتەکـە، راوێـژی بـەوی دیکەیان دا کـە میانڕەو بن، ئەم داوایەشـی بە تۆنێکی نـزم لێکردن. لەو کاتـەوە، هەلومەرجەکـە بەجۆرێـك نەبـووە کە پێویسـت بکات لێرەدا بـاس بکرێت.

٥٢. دوایـن جـار کـە پرسـی کورد لـە پەرلەماندا باسـی لێوە کـرا لە مانگـی کانونی یەکەمی سـاڵی ١٩٦٩دا بـو، ئـەو کاتـەی کـە مسـتەر رۆز پرسـیاری کـرد ئایـا دەوڵەتـی بەریتانیـای مـەزن بەنیـازە لـە کۆمیسـیۆنی مافەکانـی مرۆڤـی نەتـەوە یەکگرتـووەکان باسـی مەترسییەکانی ئاشـتی لـە خۆرهەڵاتی ناوەڕاسـت بوروژێنێت کە سـەرچاوەکەی "بۆمباران و خوێنڕێژییەکانـی حکوومەتی عێراق"ە. وەزیری دەوڵـەت بـۆ وەزارەتـی دەرەوە و کۆمۆنوێلز وەڵامی دایـەوە و گوتی: "نەخێر. پێـم وا نییە کە کارێکی گونجاو بێت بۆ دەوڵەتی بەریتانیای مەزن کە بۆ ئەم بابەتە لە نەتەوە یەکگرتووەکان دەستپێشـخەری

بکات. هەڵوێستی ئێمە بەرامبەر هەر کردارێك لە نەتەوە یەکگرتووەکان، کە لە کۆمیسیۆنی مافەکانی مرۆڤدا باسی لێوە بکرێت، ئەوا بەندە بەو بابەتەوە کە باسی لێوە دەکرێت." ئەم وەڵامە کۆکە لەگەڵ ئەو سیاسەتی تێوەنەگلانەی کە دەوڵەتی بەریتانیای مەزن بەرامبەر پرسی کوردگرتویەتیە بەر. هەروەها لەگەڵ ئەو هەڵوێستەی دەوڵەتی بەریتانیای مەزنیشدا تەبایە کاتێ لە جێگەیەك باس لە بوونی شێوازێکی بەردەوام لە پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ وەك سیاسەتێکی گشتی بکرێت، ئەوا نەتەوە یەکگرتووەکان دەتوانێت بە شێوەیەکی رێگەپێدراو بابەتەکە لەبەرچاو بگرێت، ئەگەرچی تۆمەتەکەش پەیوەندی بە ناوخۆی وڵاتێکی ئەندامیشەوە هەبێت. (هەر شتێك کە نەبووبێتە شێوازێکی بەردەوام یاخود سیاسەتێکی گشتی نەبێت، ئەوە رەنگە بکەوێتە چوارچێوەی یاسای ناوخۆیی پەیڕەوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە "مادەی ٢، بەندی ٧"، جگە لەو کاتەی کە پێشێلکردنی بەشێك لە مافی تاکە کەس دەبێتە بەشێك لە سیاسەتیی گشتی). لە ساڵی ١٩٦٣دا ئەو کاتەی مەنگۆلیا داوای کرد حکوومەتی عێراق بە تۆمەتی جینۆساید تۆمەتبار بکرێت، و دواتر کە لەو داوایە کشایەوە، دەوڵەتی بەریتانیای مەزن هەر وەك ئەوەی ساڵی ١٩٦٩ خۆی بەو پرسەوە نەبەستەوە، هەرچەندە ئەوکات لەناو وەزارەتی دەرەوە ئەو بۆچوونە دروست بوو بوو کە ئەو کارەی عێراقییەکان دەیکەن، بۆ نموونە بۆردومانکردنی گوندە کوردییەکان، لە پێویستییە سەربازییەکان بەدەرە و رەنگە بتوانرێ بخرێتە چوارچێوەی هەوڵی ئەنقەستەوە بۆ لەناوبردنی رەگەزی کورد.

٥٣. سیاسەتی تێوەنەگلانەکەی دەوڵەتی بەریتانیای مەزن، بەمانای رەتکردنەوەی هەموو ئەو داوایانە بوو کە لە کاتی پەرەسەندنی جەنگەکاندا کوردبۆ وەرگرتنی هاوکاری بەرزیان دەکردەوە. لە ساڵی ١٩٧٠وە، تا ئەو کاتەی حکوومەتی عێراقی لە کانونی یەکەم (یان تشرینی دووەم) ی ساڵی ١٩٧١دا پەیوەندییە دیبلۆماسییەکانی لەگەڵ کورددا پچڕاند، پرۆژەیەکی بچووکی یارمەتیدانی تەکنیکی بۆ عێراق لەئارادا بوو. کوردوەکو هەموو هاووڵاتیانی عێراق مافی ئەوەیان هەبوو کە ئەگەر حکوومەتی عێراق بیانپاڵێوێت، سودی لێ وەربگرن. دەوڵەتی بەریتانیای مەزن کتێب و کەلوپەلی بۆ زانکۆی سلێمانی دابین کردووە. باڵیۆزی حکوومەتی شاژن لە بەغداش لەگەڵ دەزگای (شەڕ لەسەر ویست War on Want-) دا لە پەیوەندیدابوون بۆ ئەوەی بزانێت ئەو دەستەیە دەتوانن لە رێگەی کۆمەڵگەی مانگی سوری نێودەوڵەتییەوە کەلوپەلی پزیشکی رەوانە بکەن یان نا.

پوختە:

٥٤. جێبەجێکردنی رێککەوتننامەکە ساڵی ١٩٧٠ چەند بەرەوپێشچوونێکی بەخۆوە بینیووە، بەڵام چەند کێشەیەکی سەرەکی هەن، بۆ نموونە ئاستی ورد و سرووشتی خۆبەڕێوەبەرێتییەکەی کورد،

ئـەو داهاتـەی کە بۆ هەرێمـە کوردییەکەی تەرخـان بکرێـت، و هەروەها داهاتوی هێـزە کوردییەکان (پێشـمەرگە) و داهاتـوی پ د ك، هەمـوو ئەمانـە هێشـتا بـە وردەکارییـەوە یـەکلا نەکراونەتـەوە و چارەسـەر نەکـراون. بـە دڵنیاییـەوە نازانرێـت ئـەم رێککەوتننامەیە چەنێـك دەخایەنێت، بـەڵام چەند ئاماژەیـەك هـەن کـە کـوردی ناڕەحـەت کـردووە بەهـۆی هێواشـی جێبەجـێ کردنـی ڕێکەوتنەکـەوە و ناڕەحەتییەکەشـیان لـە زیادبـوون دایـە. ئەگـەر ئەمـە بـەردەوام بێـت، رەنگـە شـەڕێکی وەهای لێ بکەوێتـەوە ئەوەنـدە تونـد بێـت کـە زۆر نەخایەنێـت رێککەوتنەکە بکاتە وشـەی سـەر کاغەز.

٥٥. بەردەوامیـی رێککەوتنەکـە لـە بەرژەوەنـدی حکوومەتی عێـراق و کوردیشـدایە. کورد بەهۆی شـەڕەوە ناڕەحەتیی زۆریان چەشـتووە، بەڵام عێراقیش بەگشتیش زیانی لە کاریگەرییەکانی ئەم شەڕە بینیـووە و هیـچ حکوومەتێـك نییـە لـە بەغدا کـە لەکاتی شۆڕشـی کـورددا بتوانێت خۆی بـە گەورەی ماڵەکەی خۆی بزانێت. سـەبارەت بە بەریتانیاش، ئاشـتی لە کوردسـتان واتە: نەمانی هەڕەشـە لەسـەر بەدەسـتهێنانی نەوت لە باکـوری عێراق دا.

٥٦. دیوەکـەی تـری ئـەم دراوەش ئەوەیـە، کاتـێ عێـراق پێویسـت نـەکات سـوپاکەی لـە بـا کوردا بهێڵێتـەوە، رەنگـە توشـی کەڵکەڵەی سەرکێشـیی دەرەکـی ببێـت - ئێـران بێت یان کەنـداو (بەتایبەتی لـە دوای کشـانەوەی هێزەکانـی بەریتانیـا)، یاخـود لـە "بـەرەی خۆرهـەڵات"ەوە روبـەڕووی ئیسرائیل ببێتەوە. دژبەیەکییەکە لەوەدایە کە ئاشـتی لە کوردسـتان، رەنگە مەترسـی لەسـەر ئارامیی ناوچەکانی خۆرهەڵاتـی ناوەڕاسـت پێـوە بێـت. ئەمـەش نـە بـەلای ئێرانـەوە باشـە، کـە چارەسـەربوونی کێشـەی کوردچەکێکـی دژ بـە رژێمـی عێـراق لەدەسـت دەردەهێنێـت، و نـە بـەلای کوەیتـەوە، کـە سـەرەڕای دداننانـی فەرمـی عێراق لە سـاڵی ١٩٦٣دا بە سـەربەخۆیی کوەیت لە چوارچێوەی سـنورەکانی سـاڵی ١٩٣٢، هێشـتا گومانـی لە ئـارەزووە سـنورییەکانی عێـراق هەیە.

٥٧. ئەگەر کوردی عێراق رێککەوتنێکی بەردەوام بەدەستبهێنن، ئەمە رەنگە خواستی کوردی ئێران و تورکیـاش چـالاك بکاتەوە. بە بەراورد لەگەڵ کوردی عێراق، لە ئێسـتادا کوردی ئێران بێدەنگن، بەڵام لـە تورکیا مەترسـییە چاوەڕوانکراوەکـەی راپەڕینی کوردیەکێك بووە لە هۆکارەکانی پشـت سـەپاندنی یاسای سـەربازیی لە مانگی نیسانی ١٩٧١ دا.

٥٨. لە سـاڵی ١٩٦٣، ترسـی ئەوە لەئارادا بوو کە ڕەنگە یەکێتی سـۆڤێت بە شـێوەیەکی سـەرەکی لایەنی کوردی عێراق بگرێت. ئەمە لەوانە بو ئاسایشـی وڵاتانی ناوچەکە و خودی ئاسایشـی عێراقیش

بخاتـە بـەردەم مەترسـییەوە. بـەڵام یەکێتـی سـۆڤێت بـە پلـەی یەکـەم پەیوەندییەکانی خـۆی لەگەڵ عێـراق و جیهانـی عەرەب درێژە پێـداوە و تاڕادەیەکی زۆر بەتەواوی خۆی تەنیا لە پێدانی پشـتیوانیی مەعنەوی بۆ کوردقەتیس کردووە. گومانی تێدا نییە کە یەکێتی سـۆڤێت بەشـداربووە لە بانگەشەکردن و تەنانەت لە هەمووارکردنی ڕێککەوتننامەکەی سـاڵی ١٩٧٠دا.

٥٩. لە ماوەی لێکۆڵینەوەکەدا، کورد بەشـێوەیەکی باش یەکبەرەییان پاراسـتووە و ڕێگەیان نەداوە حکوومەت چارەسـەری سـەربازییان بەسـەردا بسـەپێنێت. بەڵام دابەشـبوون لەنـاو ریزەکانیاندا هەیە و لەوانەیـە لەگـەڵ بەدیهاتنـی ئاشـتیی بەردەوامـدا، ئەم جیاوازییانـە جددی ببنەوە. جگـە لە کێبڕکێی خێڵەکی، دابەشـبوونی سەرەکیی لەنێوان کەسـە خێڵەکییەکان بە سەرکردایەتی مەلا مستەفا بارزانی و ڕۆشـنبیرە شارنشـینە توندڕەوەکاندایە کە جـەلال تاڵەبانی و ئیبراهیم ئەحمـەد نوێنەرایەتییان دەکەن.

هاوپێـچ: وەرگێڕانـی بەشـێك لـە ڕێککەوتننامەکـەی ئەنجوومەنی سـەرکردایەتی شۆڕشـی عێراقی تێدایـە کـە لـە ١١ی ئـاداری ١٩٧٠دا بـڵاو کراوەتەوە.

تێبینی: تەواوی لێکۆڵینەوەکە خراوەتە بەردەم ئەو کەسـانەی کە زۆر ڕێی تێ دەچێت وردەکاریی و تێبینییەکانیـان جێگەی بایەخ بێت. بە پێی داواکارییەکانتان ئەوا کۆپی لێکۆڵینەوەکە دەنێردرێت.

هۆبەی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست،

بەشی لێکۆڵینەوە،

فەرمانگەی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز

❖❖❖❖❖❖

بەڵگەنامەکانی ساڵی 1968

نهێنی

کوردستان، عێراق و ئێران، هەڵوێستەکانی بەریتانیا

هەڵوێستی فەرمیی دەوڵەتی بەریتانیای مەزن سەبارەت بە یاخیبوونی کورد

هەڵویستی ئاشکرای دەوڵەتی بەریتانیای مەزن لەلایەن سەرۆك وەزیرەوە لە وەڵامی پرسیارێکدا لە پەرلەمان لە مانگی حوزەیرانی 1965 دا خرایەڕوو:

« دەوڵەتی بەریتانیای مەزن بەداخە لە شەڕەکانی کوردستان، هەروەك چۆن بەداخە لە بەرامبەر بوونی هەموو نائارامییەك لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا، بەڵام پێمان وایە کێشەی کوردبابەتێکی ناوخۆیی عێراقییە کە بۆ ئێمە شایستە نییە دەستی تێ وەربدەین.».

بەهەمان شێوە (شەڕکردن لە کوردستان لە ئێستادا ئەگەرە نەك واقیع)، ئەمەش هەڵوێستی فەرمیی دەوڵەتی بەریتانیای مەزنە.

هۆکارەکانی پشت ئەم هەڵوێستە:

١. ڕەنگە بتوانرێ هۆکارەکانی پشت ئەم هەڵوێستە بەمجۆرەی خوارەوە پوخت بکرێتەوە:

(ا) کوردی عێراق لەدژی حکوومەتێکی یاسایی لە بەغدا یاخیبوون کە ئێمە بەفەرمی دەیناسین و چاوەڕوانیمان وایە (یاخود لە 1967/68 وابووە) کە پەیوەندیی دیپلۆماسیی ئاساییان لەگەڵدا دەست پێ بکەینەوە.

(ب) باشترین ڕێگا بۆ گەشەپێدانی بەرژەوەندییە سیاسیی و بازرگانییەکانمان لە عێراقدا ئەوەیە: ڕاستەوخۆ مامەڵە لەگەڵ حکوومەتی بەغدادا بکەین. پەیوەندی ڕاستەوخۆ یاخود پشتیوانیکردنی کوردتا ئەو ڕادەیەی کە لەبەرچاوی حکوومەتی بەغدامان بخات دەبێتە هۆی زیانگەیاندن بەو بەرژەوەندییانە.

(ج) ئەگەر ئێمە پشتیوانی لە کوردی عێراق بکەین، لەوانەیە ئێران و تورکیا و سوریاش کە کەمینەی کوردیان هەیە پێی ناڕەحەت بن.

(د) ئاڵۆزییەکان و سرووشتە گۆڕاوەکەی ئەو دەسیسە و هاوپەیمانییانەی لە پرسی کوردەوە ئاڵاون، ئەوا خۆیان دورخەرەوەیەکی بەهێزن کە وامان لێ دەکەن هیچ بەشدارییەك لەم پرسەدا

نەکەیـن. حکوومەتەکانـی عێـراق و ئێـران و باڵەکانی بـارزا نییـەکان و تاڵەبا نییەکانی نـاو کوردلایەنە سـەرەکییەکانن، بـەڵام لایەنـی دیکـە (بۆ نموونـە کۆماری عەرەبـی یەکگرتـوو و، ئیسرائیلییەکان و، شـا حسـێن) یش جـار جارە دەسـتی تـێ وەردەدەن.

٢. لەکاتێکـدا حکوومەتێکـی خۆشـگوزەران و یەکگرتـووی عێراقـمان بـەلاوە باشـە، بەڵام لە سـاڵی 1958ەوە، ئەگـەرە درێژخایەنەکانـی ئـەم یەکگرتوویـی و خۆشـگوزەرا نییەمـان بـەلاوە بـاش نەبـووە. بوونی شۆڕشـی کوردهەڕەشـەی جددی نەخستۆتە سـەر بەرژەوەندییەکانمان و ئەزموون دەریخستووە کـە: خـودی کـورد کەمترین هەڕەشـەن بۆ سـەر جوڵەی نەرمی نـەوت لە کێڵگـە نەوتییەکانـی باکوری عێراقـدا. تـا چەنـدە یاخیبوونـی کوردتوانای عێراق بۆ هێرشـکردنە سـەر کوەیت لاواز بـکات، ئەوەندە لـە بەرژەوەنـدی ئێمەیـە. هەرچەنـدە لەنێوان ئێسـتا و مانگی ئایـاری 1971دا کە مـاوەی پابەندییمان بـە کوەیتـەوە کۆتایـی دێـت، هۆکاری سـە ڕقاڵبوونـی عێراق و (عـەرەب بەگشـتی) لەگـەڵ ئیسرائیلدا ڕەنگـە سـەرەکیترین ڕێگـر بێـت لەبـەردەم پلانەکانی عێراقدا بـۆ کوەیت.

پەیوەندی نێوان بەریتانیا و کورد:

٣. سیاسـەتی تێوەنەگلانمان ڕێگەی ئەوەی لێ نەگرتووین کە لە رووە مرۆییەکەوە هاوسـۆزییەکی نهێنیمان بەرامبەر بە کوردو ناڕەحەتییەکانیان هەبێت، هەر وەك چۆن ڕێگەشی لێ نەگرتوین کە لەسەر ئاستی تاکەکەسـی پەیوەندی لەگەڵ کەسـانی کـورددا بکەین بەجۆرێـك کە لەگـەڵ پەیوەندییەکانمان لەگـەڵ حکوومەتـی عێـراق یاخـود کاربەدەسـتەکانیدا دژ نەبووبێت. ئەرکـە دیپلۆماسـییەکانی عێراق لـە دەرەوە زۆر بـە وردی چاودێریـی چالاکییەکانـی ڕەوەنـدی کـوردی و شـاندەکانیان دەکـەن و، دژ بەیەکیەکـە لەوەدایـە کـە ئەمـە ناچـاری کردوویـن پەیوەندییەکانمـان لەگەڵیانـدا لـە لەنـدەن یاخـود شـوێنەکانی دیکە شـاراوەتر بێت لەو پەیوەندییـەی کە لە بەغدا لەگەڵ کـورددا هەمانە، لەوێ زۆرێك لەوانـەی کـە پەیوەندییـان بـە یاخیبووانـەوە هەیە هێشـتا بە ئـازادی دەجوڵێـن و تەنانەت بەشـداری لە حکوومەتیشـدا دەکەن.

جارجـارە وەفدەکانـی مەلا مسـتەفای بارزانـی هەوڵیان داوە بـرەو بەو تێزە بدەن کە بڵێن: پرسـی کوردپرسـێکی نێودەوڵەتییە و تەنیا لە چوارچێوەی پرسـێکی ناوخۆیی عێراقدا قەتیس نییە، بۆ ئەمەش پشـتیوانی بەریتانیـا لـە پـرۆژە هەڵوەشـاوەکەی دوای جەنگی یەکەمـی جیهانی بە بەڵگـە دەهێننەوە کـە سـەبارەت بـە دروسـتکردنی دەوڵەتێکـی سـەربەخۆی کوردی بـوو (پەیمانی سـیڤەر و تـا دوایی). دەوڵەتـی بەریتانیای مەزن سـورە لەسـەر ئـەوەی کە کورد بە دەوڵـەت نەزانێت و ڕەتیشـی کردۆتەوە کـە مشـتومڕ لەسـەر ئـەو هەڵوێسـتە بکات کـە لەسـەر بنەمـای پەیماننامەکانـی سـاڵانی 1920ەکاندا

دامـەزراوە. جار-جـارە کـوردرای گشـتی لە بەریتانیـا و وڵاتانـی دیکە لەپێنـاو دۆزەکەیانـدا دەجوڵێنن (بەتایبەتـی لەکاتـی بەردەوامبوونی شـەڕەکاندا کـە کورد لـە هەواڵەکاندا دەردەکەوێـت) و توانیویانە بڕێکـی کـەم لە پشـتیوانیی پەرلەمـان بەدەسـتبهێنن. هەندێ جـار بەهـۆی لەبەرچاوگرتنـی مرۆییەوە و نـەوەك ئـەو چەکـەی دەدرێتـە عێـراق لـەدژی کـوردی مەدەنی بـەکار بهێنرێـت، سیاسـەتی پێدانی چەکـمان بـە عێـراق راوەسـتاندووە و ئەمەش وای لێ کردوین لە سـاڵی 1965دا لـە ڕووی کارگێڕییەوە لـە گەیاندنـی ئـەو موشـەك و بۆمبانـە دوابکەویـن کـە بەپێـی گرێبەسـت دەبـوو پێـوەی پابەنـد بین. سـەبارەت بە کەسـانی کـورد، رێکارەکەمان بـەم جـۆرەی لای خوارەوەیە:

(أ) لـە بەغـدا، پەیوەندییـەکان لەژێـر چاودێـری باڵیـۆزی خاوەنشـکۆ «شـاژن» دایـە و بەنـدە بـە بارودۆخـی رۆژ و پێگـەی کەسـەکانەوە.

(ب) لە لەندەن، ئەندامانی بەشـی خۆرهەڵات چەند وەفدێکیان بە نافەرمی و بە رەهایی لەسـەر بنەمای «کۆمەڵایەتی» بینیوە (بۆ نموونە چاخواردنەوەیەك لە یانەی پۆڵ مۆڵ) لە دەرەوەی باڵەخانە فەرمییـەکان. هەوڵدانـی کوردبـۆ چاوپێکەوتـن لەگـەڵ وەزیرەکانیشـدا هـەر بـەم تەکنیکـە خـۆی لێ لادراوە. لـەو کاتـەدا کـە بـە باش زانرابێت، ڤیـزا بە کورددراوە و بە ڕوونیی و بە راشـکاوی هۆشـداریی زارەکییـان دراوەتـێ کـە لـە شانشـینی یەکگرتـوو بەشـداریی هیـچ چالاکییەکـی سیاسـیی نەکـەن (بـۆ نموونـە: دەرکەوتنی جێی مشـتومڕ لـە تەلەفزیۆندا).

(ج) لـە نووسـینگەکانی دیکـەی دەرەوەی وڵاتـدا، ئەگـەر وەفدەکانـی کـورددوای چاوپێکەوتنیان کردبێـت، ئـەوا بیـنراون. ئـەو نامانـەی کە بۆ سـەرۆك وەزیـر یاخـود بـۆ وەزیرەکانی دیکە نـووسراون، قبـوڵ کـراون و نێردراون بـۆ وەزارەتی دەرەوە، بـەڵام لەبەرامبەردا هیچ ددانپیانانێـك یاخود وەڵامێکی نووسراویـان پێنەدراوەتەوە.

شا و کوردی عێراق:

٤. یەکێك لە «نهێ نییە ئاشـکراکان»ی خۆرهەڵاتی ناوەڕاسـت ئەوەیە: کە لەم دە ساڵەی رابردوودا حکوومەتـی ئێـران بڕێکـی بەرچـاو پـارە و کەلوپـەل و راهێنـان و پێداویسـتیی و پەیوەنـدی نهێنی بۆ کورد(بەزۆری بۆ بارزا نییەکان) دابین کردووە. شـا لە چوارچێوەی پەیوەندییەکانیی لەگەڵ حکوومەتی بەغدا، ئەم بابەتەی وەك (کارتە « کوردی»یەکەی) ناوزەد کردووە. پێدەچێت پەیوەندییەکانیی بارزانی لەگـەڵ ئێـرا نییەکانـدا کەمێـك لاواز بووبێت و پشـتگوێ خرابێـت، لەگەڵیشـیدا بڕی پشـتیوا نییەکانی ئێـران کەمبوونەتـەوە. لەقەڵەمدانـی بارزانـی وەکو بوکەڵەیەکی (شـا) کارێکی هەڵەیـە، هەر یەك لەم دووانـە هەوڵـی بەکارهێنانـی ئەویتر دەدەن بـۆ مەرامەکانـی خۆیـان، بـەڵام کاراییەکـە تـا ڕادەیەکـی زۆر لەگۆڕاندایـە و بەنـدە بـە بارودۆخـی گشـتی پەیوەندییەکەی نێـوان حکوومەتی عێـراق و ئێران و هەروەهـا پەیوەندی نێـوان حکوومەتی بەغـدا و بارزانی لەو سـاتە دیاریکراوەدا.

پەیوەندییەکانی ئێران / عێراق:

٥.جگـە لـە پرسـی کـورد بەشـێك لـەو هـۆکارە سـەرەکییانەی کە پەیوەنـدی نێـوان ئێـران و عێراق تێکـدەدەن بریتیـن لە:

أ) ڕق و بـێ متمانەیـی زۆری (شـا) بەرامبـەر بە نەتـەوە پەرسـتی عەرەبی شۆڕشـگێڕ و، هەروەها ئـەو ڕق و بـێ متمانەییەشـی کـە عەرەبـە (شۆڕشـگێڕەکان) بەرامبـەر بـە (شـا) وەکـو سـەرکردەیەکی نەریتـی (و سـەرکەوتوو) هەیانە.

ب) ئەو دوژمنایەتیی و ڕقە نەریتییەی کە هەردولا، عەرەب و فارس بەرامبەر بەیەکتری هەیانە.

ج) ئـەو هەوڵـە بـەردەوام و تائێسـتا بـێ بەرهەمانەی کـە حکوومەتی عێـراق بـۆ زیندوکردنەوەی پرسـی کەمینـەی عەرەبی لـە خوزسـتان داوێتی [بەعـەرەب کردن].

د) ئـەو ناکۆکییـە سنوریەی لەسـەر ڕێـڕەوی ئاویـی شـەتولعەرەب، سـنوری دەریایـی لـە کەندا و هەنـدێ ناوچـە سـنورییەکان لـە ئـارادا هەیە.

ه) بابەتـە ئـای نییـەکان: بەشـێکی زۆری فارسـەکانی ئێـران و نیـوە هـەژار و بـێ دەرەتانەکـەی عەرەبـی عێراق سـەر بـە مەزهەبی شیعەن، ناکۆکی هەیە لەسـەر سـەردانیکردنی مەزارگە شیعەکان لـە هـەردوو وڵاتـدا، هەروەهـا عێـراق سـەرکردەیەکی ئاینیی گرنگـی لـە وڵاتەکەیدا جـێ کردووەتەوە کـە ناکۆکـی لەگـەڵ (شـا)دا هەبووە.

و) ئەگەری رکابەریکردن لە کەنداوی فارسدا. بۆ نموونە، ئێران داگیرکردنی کوەیت وەکو لێدوانێکی کاریگەر لە بەرژەوەندیەکانی لەقەڵەمدەدات.

٦. هەرچەنـدە هیـچ ئاماژەیـەك بـۆ چارەسـەربوونی ئەم پرسـانە لە ئـارادا نییە، بـەڵام حکوومەتی ئێـران و حکوومەتـی عێـراق، بـە سـەختی توانیویانـە پەیوەندییەکانیـان لـە چوارچێوەیەکـی دروسـت و تەنانـەت بـە رواڵـەت دۆسـتانەدا بهێڵنـەوە، لەکاتێکدا کـە کێشـەکان لـە زسـتانی 1965/1966دا لە (کەمتریـن) ئاسـتدا بـوو. ئـەم بێدەنگییـە تەنانەت لە جەنگـی ئیسرائیلیشـدا لە سـاڵی 1967 بەردەوام بـوو، کـە لەوکاتـەدا ئێـران سـەرکەوتوانە توانی خۆشـحاڵی خـۆی بەرامبـەر بـە ناڕەحەتـی عەرەبەکان بشـارێتەوە و برێك دەنگە دەنگی بۆ پشـتیوانیکردنی هاوئایینە موسڵمانەکانی کرد، (ئەمەش لەکاتێکدا بـوو کە پشـکی خۆی لـە هەنـاردەی نەوتـی خۆرهەڵاتی ناوەڕاسـت زیـاد دەکرد).

پرسی ناوبژیوانی/ نوێنەرایەتیکردن لەلایەن دەوڵەتی بەریتانیای مەزنەوە:

٧. جاروبـار حکوومەتـی عێـراق سـکاڵای ئـەوەی بردووەتە بـەردەم دەوڵەتی بەریتانیـای مەزن کە بـە نوێنەرایەتـی عێـراق داوا لـە (شـا) بـکات پشـتیوا نییەکانی بـۆ کوردبووەسـتێنێت. ئێمـە لەبەر ئەم هۆکارانـەی خـوارەوە خۆمان لەم کارە پاراسـتووە:

أ) هیـچ کاتێـك پێـمان وانەبوووە کـە نوێنەرایەتی کردنـی لەم جـۆرە کاریگەریی هەبێت. (شـا) لە سیاسـەتیدا بەرامبـەر بـە کوردشـوێن بەرژەوەندییەکانـی خـۆی کەوتـووە نـەك ئـەوەی لەژێر فشـاری خۆرئـاوادا بێت.

ب) سـەبارەت بـە حکوومەتە عەرەبە شۆڕشـگێڕەکان، (شـا) هەمیشـە دەوڵەتـی بەریتانیای مەزنی بـە هاوپەیمانێکـی ناواقیعی و (نـەرم) لەقەڵەم داوە.

ج) بۆیـە ئێمـە هـەر نوێنەرایەتییـەك بکەیـن جگـە لـە ناڕەحەتکردنـی (شا) هیچـی دیکـەی لـێ ناکەوێتـەوە.

د) ئێمـە بەرژەوەنـدی گـەورەی سیاسـی، سـتراتیجیی، سـەربازیی و ئابووریـیـمان لـە ئێراندا هەیە (بـۆ نموونـە مۆڵەتی فڕینی ئاسـمانی بەسـەر ئێرانـدا کە هێزەکانمان لـە خۆرهەڵاتی دوور لـە کەنداوی فارسـی پشـتی پـێ دەبەسـتن و، هەروەها ئـەو کێڵگـە نەوتییانـەی کە تاکـە سـەرچاوەی نەوتی خاوی ناعەرەبیـن لـە خۆرهەڵاتـی ناوەڕاسـت دا). ئەمـەش بەتایبەت لەو سـەردەمە سـەختەی پێـش و دوای کشـانەوەمان لـە کەنـداودا گرنگـە، کە تیایـدا هـاوکاری/ رەزامەندیی ئێـران بۆ هەرجـۆرە مانەوەیەکی درێژخایـەن گرنگییەکـی سـەرەکی هەیـە. بۆیـە ئێمە لـەلای خۆمانەوە بەشـێوەیەکی ڕێژەیی، شـتێکی کەمـمان لـە داواکانـی ئێـران بەدیهێنـاوە، بۆیـە ناتوانیـن هیـچ یەکێـك لـەو متمانانـەی (کریدت)انەی کـە لـە لای شـا هەمانە لـە بابەتێکدا سـەرفی بکەین کـە بەرژەوەندییەکی گـەورە و ڕوون و ئاشـکرای بەریتانیـای تێـدا نەبێت.

ە) هەر متمانەیەك کە عێراقییەکان بەدەستی بهێنین ئەوا پێدەچێت کورتخایەن بێت و، پێشناچێت بـە ئاسـتێکی خزمەتکردنی بـاش، خزمەت بـە بەرژەوەندییـە درێژخایەنەکانمان لە عێراقـدا (بۆ نموونە: نەوت) بگەیەنێت.

ئێمـە بەشـێوەیەکی سرووشـتی لەگـەڵ پەیوەندییەکـی بـاش (یاخود لانی کەم راسـت و دروسـت) لەنێـوان ئێـران و عێراقدایـن و، (شـا) ئەمـە دەزانێـت. بـەڵام خۆمان لـەوە پاراسـتووە کـە نوێنەرایەتی هیچـکام لـەم دووانە بکەین، جگە لەوەی لە زسـتانی 1965/66دا کردمان. لەوکاتەدا چەند ڕووداوێکی جـددی لـە سـنورەکان هەبوون کـە پەیوەندیان بـە هێرشـی ئەوکاتـەی حکوومەتی عێراقیـەوە هەبوو

بۆسـەر کـوردو، ئـەو دوو وڵاتـە خەریکبـوو گـورز لە یەکتر بووەشـێنن. ئێمـە لەوکاتەدا لەسـەر داوای هـەردوو وڵات، راوێژمـان بـە وڵاتەکەی بەرامبەردا کە میانـەڕەوی بگرنەبەر. تەنانەت لەوکاتەشـدا ئەم کارەمـان بـە نەرمـی ئەنجـام دا و لەوکاتـەوە بارودۆخەکە بە هیچ جۆرێك نەگەیشـتووەتە ئەو ئاسـتە.

بەشی خۆرهەڵات، وەزارەتی دەرەوە
٢ی تشرینی یەکەمی ١٩٦٨

❖❖❖❖❖❖

باڵیۆزخانەی بەریتانیا

ئەنقەرە

١٤ی تشرینی یەکەمی ١٩٦٨

١٩ /٤/١٤

بەڕێز کیك

کاروباری کورد:

وەکو هەواڵێکی سەرنجڕاکێش، ڕۆژنامەی (ئاکشەم)ی چەپگەرا لە ماوەی یەك مانگی ڕابردوودا چەند وتارێکی (هەولوسو تورگوت)ی پەیامنێریانی بڵاوکردووتەوە کە بەم دواییانە لە ناوچە کوردییەکانی عێراق بووە و وتووێژی دوورودرێژی لەگەڵ سەرکردەکانی کورددا ئەنجامداوە، بە مەلا مستەفا بارزانیشەوە. هیواداربووم کورتەیەك لەبارەی وتارەکانت پێ بدەم بەڵام وەك دەردەکەوێت ئەم کارە - وەکو شوێنی پێتیۆن - تا هەتایە بەردەوام دەبێت، بۆیە ڕەنگە حەز بکەیت گرنگترین خاڵەکان کە تائێستا بڵاوکراونەتەوە لەبەردەستتدا بێت.

٢. هەواڵە گرنگە ڕاستییەکە لە ڕۆژی ١٢ی ئەیلوولدا لە ڕۆژنامەی ئاکشەمدا بڵاوکرایەوە کە چەند نامەیەکی لە بارزا نییەوە وەرگرتووە تاوەکو بیاندات بە سەرۆك و سەرۆك وەزیری تورکیا. گرنگترین خاڵەکانی ئەم چەند نامەیە بریتی بوون لە:

أ) خواستی کوردی عێراق کە لەگەڵ عەرەبی عێراقدا مافی یەکسانییان هەبێت و جیهانی دەرەوەش لەم دۆزە بێدەربەستە.

ب) شکستهێنانی حکوومەتی عێراق لە جێبەجێکردنی ڕێککەوتنامەکەی ساڵی ١٩٦٦ و لەبەر ئەمەش کوردبڕوای بە حکوومەتی عێراق نەماوە.

ج) خواستی بەهێزکردنی پەیوەندییەکان لەگەڵ خەڵك و حکوومەتی تورکیا «کە درێژکراوەی ئیمپراتۆریەتیی عوسمانیی ئیسلامین».

د) ئایین و مێژوو و ئامانجی هاوبەشی گەلانی تورك و کوردو ئەو ڕاستییەی کە کۆماری تورکیا باشترین شایەتحاڵە بەرامبەر بە داگیرکارییەکانی خاکی کورد لەدوای جەنگی یەکەمی جیها نییەوە.

هـ) داوایـەك بـۆ حكوومەتـی توركیا كە فشـار بخاتەسـەر عێـراق كۆتایی بە سـتەم و نادادپەروەری بهێنێت.

و) داوایـەك كـە دەبێـت كوردێـك بـە فەرمی لەلایـەن حكوومەتـی توركیاوە پێشـوازی لـێ بكرێت تاوەكـو بتوانێـت بـە وردی بابەتەكانی سـەرەوە بـاس بكات.

٣. دەسـتبەجێ هەریـەك لـە وتەبێژانی سـەرۆك وەزیـر و وەزیـری دەرەوە رەتیانكـردەوە كە هیچ زانیارییەكیان لەبارەی ئەو نامانەوە هەبێت، ئەمەش نیشاندەری ئەوپەڕی هەستیاریی توركە بەرامبەر بـە كێشـەی كـورد. كاتێـك پرسـیارم لە جێگری بەڕێوەبـەری گشـتی بەشـی خۆرهەڵاتی ناوەڕاسـت لە وەزارەتـی دەرەوە كـرد لەبـارەی نامەكانـەوە، ئـەو خـۆی لـە وەڵامدانـەوە لادا و، پاشـتر ئـەو گوتـی: بەشـەكەیان ئـەو نامانەی نەدیوە و ئاڕاسـتەی بەشـێكی دیكـەی كردم.

٤. لەگـەڵ ئەوەشـدا، دیارە حكوومەتی توركیا جارێكی دیكە بیری لـەم بابەتە كردووەتەوە، چونكە كاتێـك لـە كۆنگرەی رۆژنامەوانی رۆژی ١٤ی ئەیلوولدا پرسـیار لە سـەرۆك وەزیران كـرا، ئەو ددانی بە بوونـی نامەكانـدا نـا، بەڵام گوتی بە تـەواوی دەستپێشـخەریی بارزانی بووە. ئـەو رایگەیاند كە: عێراق وڵاتێكی دۆسـتە و توركیا دەسـت لە كاروباره ناوخۆییەكانی وەرنادات و توركیا هەڵوێسـتێك نانوێنێت كـە زیـان بە عێـراق بگەیەنێت. «ئێمـە كار لەگەڵ ئـەو وڵاتانەدا دەكەیـن كە لەڕووی دیپلۆماسـییەوە بـە دانپیانراویـان دەزانین ، بەڵام كاتێـك نامەیەكمان پێ بگات ناتوانیـن رەتی بكەینەوە».

٥. سـكرتێری تایبەتی وەزیری دەرەوە دواتر بۆی پشتڕاسـت كردمەوە كە بەڕاستییەكەی ئەو نامانە گەیشـتونەتە دەسـتیان، هەروەك چۆن بەرپرسـێكی دیكەی بەشـی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست جەختی لێ كردنـەوە. بەرپرسـەكەی دووەمیـان گوتـی: زنجیرەكەی ئاكشـام راگەیاندنێكی وروژێنـەر و لایەنداره و هەڵوێسـتی حكوومەتـی توركیـا بەتـەواوی ئەوەیـە كـە سـەرۆك وەزیر پێناسـەی كـردووە. ئـەو گوتی: حكوومەتـی توركیا بە دیاریكراوی حەزی كردووە ئەم هەڵوێسـتە دروسـتە بـە حكوومەتی نوێی عێراق رابگەیەنێت كـە بەلایانەوە هێشـتا ژمارەیەكی نەناسراوە.

٦. هـەره سەرنجڕاكێشـەكەیان لـە نـاو خـودی زنجیـره وتارەكـەدا بریتـی بـوو: لـە چاوپێكەوتنێكی دوورودرێـژ لەگـەڵ بارزانـی. بارزانـی دوای ئـەوەی پـەژارەی خـۆی لەبـارەی جیابوونەوەیانـی لە «برا توركەكانمـان و گەلـی عوسـمانی» راگەیانـدووە بەپێـی راپۆرتەكە گوتویەتـی: كوردگەلێكی بـێ تاوانە و هیچ نیازێكی نییە بۆ بەدەسـتهێنانی سـەربەخۆیی. ئەوان تەنیا شـەڕی سـوپای عێراقیـان كردووە. ئەو

داوا لـە حکوومەتـی تورکیـا دەکات هاوکاریـی ماددی راسـتەوخۆیان بداتێ. بارزانی بۆ بەدەسـتهێنانی رەزامەندیـی تورکـەکان دەڵێـت: «تورکیـا تاکـە سـەرکردەیە لـە خۆرهەڵاتـی ناوەڕاسـت و یاخـود لـە جیهانـی ئیسـلامیدا و ئێسـتا کاتـی ئەوەیـە کـە هەمـوو دەوڵەتـە مسـوڵمانەکان لەژێـر سـەرکردایەتی تورکیـادا یەکبگـرن بـۆ ئەوەی بتوانـن بەرەیەك لە بەرامبەر (یان لە دژ؟) جیهانی مەسـیحیدا دروسـت بکـەن». ئـەو کـوردی تورکیای بە تورك دانـاوە. ئەوە دەسـتکەوتی ئەتاتورك بووە کـە تورکیای نوێی بە لەیەکدانـی چەندیـن رەگەز پێکەوە دروسـت کـردووە. کوردچوونە ریـزی عەرەبەوە تاوەکـو دەوڵەتی عێراق دروسـت بکەن، بـەڵام عەرەبەکان ناپاکییان لە کوردکرد و هەوڵیـان دەدا لەپێناو نەتەوەخوازیی عەرەبیدا بوونیان بسـڕنەوە.

دڵسۆزی هەمیشەییت،
جۆن دۆ دس

وێنەیەك بۆ: بەڕێز بەغدا و بەڕێز تاران.

❖❖❖❖❖❖

نهێنی
باڵیۆزخانەی بەریتانیا
بەغدا
١٩ی تشرینی یەکەمی ١٩٦٨

بەڕێز دەیڤد،
کورد

پێیـان ڕاگەیانـدوم و، شایسـتەی ئاگادارییـە، کە ئەو کەسـانەی لە ئێسـتادا سـەردانی باکور دەکەن بـۆ مـاوەی دوو هەفتـە ڕێگەیـان پـێ دەدرێت بمێننـەوە و دوای ئەو ماوەیـە پێویسـتە بگەڕێنەوە ئەو شـوێنانەی کـە لێوەیـەوە هاتـوون. مانا ڕوونەکـە ئەوەیـە: لەوانەیە لە مـاوەی دوو هەفتـەی داهاتودا شـتێك ڕوو بدات. زانیارییەکی پشتڕاست نەکراوەشـم بیستووە کە مەلا مستەفا بارزانی هۆشدارییەکی داوەتـە حکوومەت کە ئـەم هەنگاوانەی خـوارەوە بنێت:

(١) هەموو هێزە نانیزامییەکان («فورسان») چەك بکات.
(٢) هەموو لایەنگرەکانی تاڵەبانی چەك بکات.
(٣) وا بکەن کە باکور لەماوەی مانگێکدا «پێش کەوتن بەخۆیەوە ببینێت».

مەلا مسـتەفا هۆشـداری ئەوەشـی پـێ داون کـە ئەگەر ئـەم داواکارییانـە جێبەجێ نەکرێـن، ئەوا ئامادەیـە لە شـەڕکردن سـود وەربگرێتەوە.

٢. لـە مانگـی ئایـارەوە کە ئێمـە هاتووین، ئـەوا ڕاپۆرتەکان بـەردەوام باس لە ئەگـەری نزیکبوونی ڕوودانـی شـەڕ دەکەنـەوە. ڕەنگـە هۆکارەکـەی ئەمجارەیـان ئـەوە بێـت شـتێکی جددیـتر ڕوو بـدات، بـەڵام بـە بۆچوونـی مـن ئـەم کاتەی سـاڵ بـۆ حکوومـەت زۆر بێمانایە کـە خۆی لـە شـەڕی باکورەوە بگلێنێـت، ڕەنگـە ئامانجیـان زیاتـر ئـەوە بێـت کـە: کـورد لـە دژی یەکـتری هـان بـدەن و خۆیـان لـە ڕووبەڕووبوونـەوەی عـەرەب/ کوردبپارێزن.

دڵسۆزی هەمیشەییت،

ئەی. ئی. ساوندەرز

وێنەیەك بۆ

بەڕێز یو. ماکینسۆن

بەشی خۆرهەڵات

❖❖❖❖❖❖

بەڕێز دی. مۆنتیگۆمری
بەشی خۆرهەڵاتی نزیك، وەزارەتی دەرەوەی کۆمۆنوێلز، لەندەن، SW1
وێنەیەك بۆ: بەڕێزان
بەغدا
تاران
UKMiS نیویۆرك
مستەر ئەی. تی. گریگۆری
وەزارەتی وزە
تەیمس هاوس ساوز
میل بانك، لەندەن، SW1

بەشی خۆرهەڵاتی نزیك

ئەم پاشـنیوەڕۆیە باڵیۆزی عێراق تەلەفۆنی بۆ کردم بۆ ئەوەی پێم بڵێت کە لە ڕێگەی BBC یەوە زانیوێتـی لە بەرنامەیەکی ئەمشـەوی BBC2 لەبارەی کەمینەکانـەوە، تەلەفزیۆنی BBC ڕایگەیاندووە کـە ئەمشـەو دوو فیلم بـڵاو دەکاتەوە کە گوایە ئەڵمانیا بەرهەمی هێناون (بەڵام بـە ڕوونی نازانرێت ئەڵمانیـای خۆرهەڵاتـە یـان خۆرئاوا) و لەبارەی سـلۆڤاکەکانە لە چیکۆسـلۆڤاکیا و کوردیشـە لە عێراق. هەروەهـا، باڵیۆزەکە لەوە تێگەیشـتووە کـە فیلمەکان لێدوانی BBCیان دەخرێتە سـەر و هەندێ لەو کوردانـەی کـە لە لەندەن دەژین لە بەرنامەکەدا بەشـداری دەکەن و وەڵامی ئەو پرسـیارانە دەدەنەوە کـە لەبارەی جەنگەکە و داواکارییەکانی کوردو شـتی لەو جـۆرەوە لێیان دەکرێت.

٢. باڵیۆزەکـە ڕایگەیانـد: نیگەرانـە لەوەی کـە پێناچێت هیچ کام لەم شـتانە لەم قۆناغەی ئێسـتادا خزمـەت بە پەیوەندییەکانی شانشـینی یەکگرتوو / عێراق بکات، پێدەچێت کە شـەرمەزاریی دروست بـکات هـەم بۆ خـۆی و هەم بۆ مسـتەر ئیڤانس کە لە بەغدایە. ڕاشـیگەیاند: سـەرەڕای سـەختییەکان هەسـتی کـردووە ناچـارە ئەم بابەتە بە مـن ڕابگەیەنێت و پرسـیاری کرد کە ئایـا دەتوانین هیچ کارێك لەمبارەیەوە بکەین.

٣. بـە باڵیـۆزم راگەیانـد: پێـم وایـە هیچ رێگایـەك نییە بـە BBC رابگەیەنیـن کە ئـەم بەرنامەیەی ئێوارەیان هەڵوەشـێننەوە، چونکە لە بابەتی لەمجۆرەدا کەناڵەکە خۆیان گەورەی خۆیانن. باڵیۆز دوای ئـەوەی رایگەیانـد کە هیوای خواسـتووە پەیوەندییەکانی نێـوان بەریتانیا و عێراق بەرزتـر رابگیردرێن، وتەکانی قبوڵ کردم. لەسـەر ئەوە رێککەوتین کە من ئەم بۆچوونانەی ناوبراو تۆمار بکەم و سوپاسـم کـرد کە ئەم بابەتەی خسـتۆتە بەردەم سـەرنجی من.

دێنیس ئالێن

٢٢ی تشرینی یەکەمی ١٩٦٨

وێنەیەك بۆ: بەشی سیاسەتی راگەیاندن

❖❖❖❖❖❖

نهێنی

بۆ بەغدا

راپۆرتی ژمارە ٣٦٥

رۆژی ٢٣ی تشرینی یەکەم

وێنەیەك بۆ ئەنقەرە، تاران

کوردستان:

رۆژی ٢٢ی تشرینی یەکەم BBC لە میانەی بەرنامەی "ئەوڕووپا"ی کەناڵی BBC٢ دا فلیمێکی بەڵگەنامەیی تەلەفزیۆنی ئەڵمانیای خۆرئاوای لەبارەی کوردەوە پەخش کرد. بەشێکی زۆری فلیمەکە مێژوویی بوو لە سەردەمی پەیماننامەی سیڤەرەوە تا ئێستای دەگرتەوە و، تا ڕادەیەکی باش بێلایەن بوو. فلیمەکە باسی لەو رێوشوێنە توندانەش دەکرد کە تورکەکان لەنێوان دوو جەنگەکە و ئێرا نییەکانیش لە دوای جەنگی دووەمی جیها نییەوە کوردە جوداخوازەکانیان پێ سەرکوت کردبوو. فلیمەکە لە باسکردنی ئێستا و رابردووی نزیکدا باسی لە دوودڵیی حکوومەتە یەك لە دوای یەکەکانی بەغدا کرد لەوەی ئۆتۆنۆمی بدەنە کوردو دوودڵی کوردیشی باس کرد لەوەدا کە: هیچ باوەڕێکیان بە حکوومەتەکان و کردەوەکانیان هەبێت و هەروەها باسی لە بنبەستە سەربازیی و سیاسییەکەی ئێستاش کرد. باسی لە رۆڵی بارزانیی لە دوای جەنگی دووەمی جیها نییەوە کرا و چەند دیمەنێکی ڤیدیۆیی خۆی و پارتیزانەکانی نیشاندا. بێژەرەکەی BBC (ئۆلیڤەر تۆد) پێشەکییەکی پێشکەش کرد کە رەنگە بەلای حکوومەتی عێراقەوە بە لایەندار بزانرێت، بەڵام هیچ دانیشتنێکی ستۆدیۆیی تێدا نەبوو، بۆ نموونە، لەگەڵ ئەو کوردانەی کە لە وڵاتەکەدا دەژین و جارجارە لە بەرنامەی لەمجۆرەدا ڕوونە کە دیمەنی لەوجۆرەشی تێدایە.

٢. باڵیۆزی عێراق پێشوەخت لەبارەی ئەم بەرنامەیەوە تەلەفونی بۆ سێر د. ئالێن کردووە و نیگەرانیی خۆشی دەربڕیوە کە رەنگە ئەم بەرنامەیە شەرمەزاربوونی خۆی و زیانی بۆ ئەو هەوڵانە لێ بکەوێتەوە کە لە پێناو گەشەکردنی پەیوەندییەکانی نێوان بەریتانیا / عێراقدا دەخرێنەگەڕ. ئالێن پێی راگەیاند: کە BBC تەنیا خۆی لە بەرنامەکانی بەرپرسیارە، بەڵام تێبینییەکانی باڵیۆز تۆمار دەکات و سوپاسی کرد کە ئەم بابەتەی خستە بەر سەرنجی.

ئەی. ئاڕ.

١٠/٢٣

نهێنی

سایفەر / پۆلینی ئەلف & لەلایەن باگەوە

رۆتین وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنویڵز

برووسکەی ژمارە ٣٦٥

بۆ بەغدا

٢٣ی ئۆکتۆبەری ١٩٦٨

(NEQ)

نهێنی

نێردراوە بۆ بەغدا راپۆرتی ژمارە ٣٦٥ ی رۆژی ١٠/٢٣ بۆ زانیارتان دووبارە کرایەوە.

وێنەیەك بۆ ئەنقەرە، تاران.

کوردستان.

رۆژی ٢٢ی تشرینی یەکەم BBC لە میانەی بەرنامەی "ئەوڕووپا"ی کەناڵی BBC٢ دا فلیمێکی بەڵگەنامەیی تەلەفزیۆنی ئەڵمانیای خۆرئاوای لەبارەی کوردەوە پەخش کرد. بەشێکی زۆر فلیمەکە مێژوویی بوو لە سەردەمی پەیماننامەی سیڤرەوە تا ئێستای دەگرتەوە و، تا ڕادەیەکی باش بێلایەن بوو. فلیمەکە باسی لەو رێوشوێنە توندانەش دەکرد کە تورکەکان لەنێوان دوو جەنگەکە و ئێرا نییەکانیش لە دوای جەنگی دووەمی جیها نییەوە کوردە جوداخوازەکانیان پێ سەرکوت کردبوو، فلیمەکە لە باسکردنی ئێستا و رابردووی نزیکدا باسی لە دوودڵیی حکوومەتە یەك لە دوای یەکەکانی بەغدا دەکرد لەوەی ئۆتۆنۆمی بدەنە کوردو دوودڵی کوردیشی باس کرد لەوەدا کە هیچ باوەڕێکیان بە حکوومەتەکان و کردەوەکانیان هەبێت و، هەروەها باسی لە بنبەستە سەربازی و سیاسییەکەی ئێستاش کرد. باسی لە رۆڵی بارزانی لە دوای جەنگی دووەمی جیها نییەوە کرد و چەند دیمەنێکی ڤیدیۆیی خۆی و پارتیزانەکانی نیشان دا. بێژەرەکەی BBC (ئۆلیڤیەر تۆد) پێشەکییەکی پێشکەش کرد کە رەنگە بەلای حکوومەتی عێراقەوە بە لایەندار بزانرێت، بەڵام هیچ دانیشتنێکی ستۆدیۆیی تێدا نەبوو، بۆ نموونە: لەگەڵ ئەو کوردانەی کە لە وڵاتەکە دەژین و، ڕوونە جارجارە لە بەرنامەی لەمجۆرەدا دیمەنی لەوجۆرەی تێدایە.

٢. باڵیۆزی عێراق پێشوەخت لەبارەی ئەم بەرنامەیەوە تەلەفونی بۆ سێر د. ئالێن کردووە و،

نیگەرانیی خۆشـی دەربڕیوە کە رەنگە ئەم بەرنامەیە شـەرمەزاربوونی خۆی و، زیانی بۆ ئەو هەوڵانە لـێ بکەوێتـەوە کـە لـە پێنـاو گەشـەکردنی پەیوەندییەکانـی نێـوان بەریتانیـا / عێراقـدا دەخرێنە گەڕ. ئالێـن پێـی راگەیاند: کە BBC تەنیا خۆی لە بەرنامەکانی بەرپرسـیارە، بـەڵام تێبینییەکانی باڵیۆز تۆمار دەکات و سوپاسـی کـرد کە ئەم بابەتەی خسـتە بەر سـەرنجی.

ستیوارت

دابەشکردنی بەشەکان

بەشی خۆرهەڵاتی نزیك

بەشی عەرەبی

بەشی ئەورووپای باشور

بەشی سیاسەتی راگەیاندن

❖❖❖❖❖❖

راپۆرت لەسەر پرسی کورد:
بۆ بەردەم نەتەوە یەکگرتووەکان - تشرینی دووەمی ١٩٦٨

نەتەوەی کوردهێشتا لەژێر سێبەری مەترسییەکی گەورەی لەناوچوونی جەستەیی تەواودایە. تا ئێستاش مەترسی گەورە لەسەر ئەم نەتەوەیە ماوە و، لەپشت ئەم ئارامییە ڕێژەییشەوە، کە تەنیا شتێکی خەیاڵییە، ئەوا بڕێکی زەبەلاحی گرژیی شاردراوەتەوە کە ئەگەر هۆشدارییەکی پێشوەخت نەکرێت لەوانەیە توندترین تەقینەوەی لێ بکەوێتەوە و ئەو جینۆسایدە بەدوای خۆیدا بهێنێتەوە کە حکوومەتە یەك لە دوای یەکەکانی عێراق لە ساڵی ١٩٦١ەوە لە دژی کورد جێبەجێی دەکەن.

مێژوی کورددەگەڕێتەوە بۆ سەردەمانێکی کۆن. ئێستا دەزانرێت کە لە ماوەی نێوان ٦٠٠٠ تا ٩٠٠٠ی پێش زایین، کورد لە ئابووریی بەکارهێنانەوە گۆڕانکارییان ئەنجامدا و خۆیان لە چوارچێوەی ئابووریی بەرهەمهێناندا ڕێکخستەوە.

نەتەوەی کورد ، کە لە ڕووی نەتەوەییەوە دەچنەوە سەر نەتەوە هیندۆ ئەوڕووپاییەکان و لەڕوی زمانەوانییشەوە سەر بە کۆمەڵەی زمانە ئێرا نییەکانن، مێژویەکی پرشنگداریان هەیە کە لەسەر بنەما بەهادارەکانی نەریتی مرۆڤەکان بنیاد نراوە. لە ماوەی لانی کەم بیست و پێنج سەدەی ڕابردوودا ئەم نەتەوەیە لەژێر فەرمانڕەوایی ٢٥ پادشادا بووە کە هەموویان سەر بە یەك بنەماڵە بوون.

ئێستا عێراق ٢ ملیۆن کوردی تێدایە (تێکڕای دانیشتوانی عێراق ٧ ملیۆن کەسە) و لە ناوچەیەکدا دەژین کە روبەرەکەی ٨٠ هەزار کیلۆمەتر دوجایە (تێکڕای روبەری عێراق ٤٤٤٤٤٢ کیلۆمەتر دوجایە).

مێژووی کوردچیرۆکی ژیانی قارەمانێتییە و، مێژووە هاوچەرخەکەشی شایەتی ئەو خەباتە هەمیشەییەیە کە لەپێناو چارەی خۆنووسیندا ئەنجامیان داوە. لێرەدا مەبەستەکە بریتی نییە لە باسکردنی پەرەسەندنی مێژووی کورد بەڵکو دەمانەوێت بە کورتی باس لەو جەنگی جینۆسایدە بکەین کە حکوومەتی عێراق لە ساڵی ١٩٦١ەوە، سەرەڕای گۆڕانی رژێمەکان، لە دژی کوردئەنجامیان دەدات.

لە ساڵی ١٩٦١دا و، لەماوەی دو ساڵەکەی دوای ئەوەشدا، هێزە چەکدارەکانی عێراق کە باشترین چەکە هاوچەرخەکانیان پێیە - هەر لە فڕۆکەوە تاوەکو تۆپ- شەڕێکیان دەست پێکرد کە ئامانج لێی قڕکردنی گەلی کوردبوو. بۆیە هیچ سەیر نییە کە هەموو گەلی کورد لەژێر ئاڵای ئەو شۆڕشەدا

کۆبوونـەوە کـە جەنەراڵ مسـتەفا بارزانی هەڵگری بوو. بەهـۆی پێگەی قارەمانانەیـان لەو جەنگانەی بەسـەریاندا سـەپێنرا بوو، کوردئەو ئەنجوومەنی نیشـتما نییەی شۆڕشـی عێراقیان ناچار کرد لە ئاداری ١٩٦٣دا ددان بـە "مافە نەتەوەییەکانـی گەلی کورد"دا بنێت.

کوردبڕوایـان بە بەڵێنەکان هەبوو و دەسـتیان بەوە کرد لەپێنـاو بەدیهێنانی بەڵێنەکاندا پەیوەندی دروسـت بکـەن. بەڵام دەرکـەوت ئامانج لە هەمـوو ئەو پەیوەندیی و قسـانە خەڵەتاندنـی کوردبووە. لـە مانگـی شـوباتی ١٩٦٥ دا وەزیری ناوخـۆی عێراق کە بەڕێز سـوبحی عابد ئەلحامد بـوو رایگەیاند: "عێـراق نیـازی نییـە ئۆتۆنۆمـی بـدات بـە کـورد ، نـە ئێسـتا و نـە لـە داهاتووشـدا" و، شـەڕێکی نوێ هەڵگیرسـا کـە تیایـدا کورد لـە خاکەکەیاندا قارەمانانە لەڕووی هێرشـە وەحشـییەکاندا وەسـتانەوە کە سـوپای عێـراق بەوپـەڕی بەربڵاوییەوە دەسـتی دابویە. کوردسـەرەڕای ئـەو قوربا نییـە زۆرەی بەریان کـەوت ئامـادە نەبـوون خۆیـان بەدەسـتەوە بـدەن و، سـەرکردایەتی عێراقیـان ناچار کرد کـە ددان بە شکسـتە سـەربازییەکەیدا و شکسـتهێنانی لـە بێدەنگکردنی دەنگی کـورد دا بنێت.

لـە رۆژی ٢٩ی حوزەیرانـی ١٩٦٦دا، سـەرۆك وەزیـری پێشـوو کـە عەبدولڕەحـمان بـەزاز بـوو رێککەوتنێکی لەگەڵ سـەرکردەکانی شۆڕشـی کورد دا واژوو کرد کە لە بنەڕەتدا بریتی بوو: لە ددانـنان بـە مافـی ئۆتۆنۆمی کـورد دا و، هەروەها بەڵێنیدا کە رێز و شـەرەفی هەبێت بەرامبـەری. کودەتایەك "بـەزازی" لەناو برد و حکوومەتەکانی دوای ئـەو، ئەم پابەندییەیان بە نەتەوەی کوردەوە قبوڵ نەکرد.

دوو سـاڵ تێپەڕیووە و لەو کاتەوە لە عێراق حکوومەت و رژێمەکان گۆڕاون. سـەرکردەکانی عێراق هـەوڵ دەدەن ناسـنامەی نەتەوەی کوردبسـڕنەوە و بـەردەوام ئەو مافەیان رەتدەکـەنـەوە کە ژیانێکی ئۆتۆنۆمیـان هەبێـت. کـورددواوی جیابوونـەوە لـە عێراق ناکـەن. تەنیـا داوای ئەوە دەکەن کـە بتوانن وەکـوو کەمینەیەکـی نەتەوەیـی بژیـن (نزیکـەی ٣٠٪ی دانیشـتوانی عێـراق پێکدەهێنـن)، هەروەهـا بتوانـن بـە زمانەکـەی خۆیـان قسـە بکـەن، قوتابخانـەی خۆیـان بکەنـەوە و، کاروباری خۆیـان بەرێوە ببـەن. بەڵام ئەم مافە بنەڕەتییانەیان بەلای حکوومەتی دەسـەڵاتداری بەغداوە زیادەڕەوی تێدا کراوە.

لەم شـەڕەدا، کە لە سـاڵی ١٩٦١ەوە چەند جارێك سـەری هەڵداوەتەوە، نەتەوەی کوردزیاتر لە ٦٠ هـەزار قوربانـی داوە و زیاتر لـە ٣ هەزار گوندی خاپور کراوە. ئەم ژمارانـە خەیاڵی نین. ئەو هەواڵنێر و چاودێرە بیانییانەی کە لەم سـاڵانەی دواییدا سـەردانی کوردستانیان کردووە شایەتی ئەم راستییەن.

لـە رۆژی ٢ی تەمـوزی ١٩٦٣دا کۆمـاری خەڵکـی مەنگۆلیـا بڕیاریـدا ئـەو تاوانـی جینۆسـایدەی کـە حکوومەتـی عێـراق لەدژی نەتـەوەی کوردئەنجامـی دەدات بخاتە بـەردەم کۆبوونـەوەی داهاتوو

(دانیشتنی ژمارە ١٨)ی کۆمەڵـەی گشـتیی نەتـەوە یەکگرتـووەکان. هەروەها، لـە ڕۆژی ٩ی تەموزی هەمان ساڵ، سەرۆکی وەفدی سۆڤیەت لە دانیشتنی ژمارە ٣٦ی ئەنجوومەنی ئابووریی و کۆمەڵایەتیی نەتەوە یەکگرتووەکاندا کە لە جنێف دەبەسترێ، لە نامەیەکی فەرمیدا داوای کرد کە "ئەو سیاسـەتیی جینۆسایدەی حکوومەتـی کۆماری عێـراق دژی نەتەوەی کوردپیـادەی دەکات" بخرێتە نـاو بەرنامەی کاری دانیشـتنەکەوە. هەروەها جێگەی بەبیر هێنانەوەیە مسـتەر ڕۆبەرت ماکنامارای وەزیری بەرگری ئەمریـکا لـە وتەیەکیدا لەبـارەی خۆرهەڵاتـی ناوەڕاسـتەوە ئامـاژەی بـەوە داوە کـە: یەکێك لەو سـێ پرسـەی کـە حکوومەتی ویلایەتـە یەکگرتووەکان نیگـەران دەکات بریتییە لەو ڕەفتـارە خراپەی لەگەڵ نەتەوەی کـورددا دەکرێت.

تەنانـەت لە سـەردەمی هاوچەرخیشـدا مافـی بوونی کوردوەکـوو نەتەوە لەلایەن زامنە یاسـایی و نێودەوڵەتییەکانـەوە ددانـی پێدانراوە. پەیماننامەی سیڤەری سـاڵی ١٩٢٠ لە بڕگەیەکدا بە ناونیشـانی " کوردسـتان" و لـە ماددەکانـی ٦٢ و ٦٣ و ٦٤ دا باسـی لـە هەنـگاوە پێویسـتەکانی دامەزراندنـی دەوڵەتێکـی کـوردی کـردووە. مـاددەی ٦٤ دەڵێـت: وڵاتانـی هاوپەیـمان هیـچ ناڕەزاییەکیـان نابێـت بەرامبـەر بەئەندامبوونـی خۆبەخشـانەی ئـەم دەوڵەتـە کوردییـە سـەربەخۆیە، کـە دەوڵەتـی کـوردی باشـورە (لـە عێـراق). لەم بەشـەی کوردستانیشـدا دژایەتی حـەزی کوردکـراوە و لە ڕێگەی ڕێوشـوێنی سیاسـییەوە لـە چوارچێـوەی عێراقـدا هێڵراونەتەوە.

لـە ڕاگەیەنراوێکـی هاوبەشـی حکوومەتـی بەریتانیا و ڕژێمی بەغـدا کە لـە ٢٤ی کانونی یەکەمی ١٩٢٢دا بە فەرمی ئاراسـتەی کۆمەڵەی گەلان کراوە، ئەم مەرجانەی لای خوارەوە بۆ پێدانی ئۆتۆنۆمی بە کوردی باشـور لـە عێراقدا باسـیان لێوە کراوە:

"حکوومەتـی شـکۆداری بەریتانیـا و حکوومەتـی عێـراق ددان بە مافـی ئەو کورد انـەدا دەنێن کە لـە سـنوری عێراقـدا دەژیـن کە لـە چوارچێـوەی سـنورەکەیاندا حکوومەتێکـی کوردی دروسـت بکەن. هیوایـان وایـە کـە گروپـە جیـاوازە کوردییـەکان بە زووتریـن کات لەنـاو خۆیاندا لەسـەر شـێوازی ئەو حوکمەتەی پەسـەندی دەکەن و لەسـەر سـنوری قەڵەمڕەوەکەیان بگەنە ڕێککەوتن. ئەوان وەفدگەلی بەرپرسـیاریان بـۆ دەنێـرن کـە لەبـارەی پەیوەندییـە ئابـووری و سیاسـییەکانیان لەگـەڵ حکوومەتـی شـکۆمەندی بەریتانیـا و حکوومەتـی عێراقدا وتوویـژ بکەن".

حکوومەتی عێراق لەلای خۆیەوە هەموو هەنگاوەکانی جێبەجێکردنی ئەم ڕاگەیەنراوەی ڕاگرتووە و هەرگیـز هیـچ هەنگاوێکـی لـەم ڕووەوە نەنـاوە. چەنـد ڕاپەڕینێکی کوردیـش لەپێناو دروسـتکردنی ناوچەیەکـی ئۆتۆنۆمـی کـورد لـە چوارچێوەی عێراقـدا ئەنجام دراون، بـەڵام هەموویان بـە زەبری هێز

و دوای خوێنڕشـتنێکی زۆر لەلایەن حکوومەتی بەغداوە سـەرکوت کراون.

سـاڵانێکی زۆر سـەرکردەکانی نەتـەوەی کوردهەوڵیانـداوە سـەرنجی دامـەزراوە نێودەوڵەتییـەکان رابکێشـن کـە بەهانایانـەوە بچن و هۆشـیاری نێودەوڵەتیی دروسـت بکەن تاوەکو فشـار بخەنە سـەر حکوومەتـی عێـراق کـە پێـش ئەوەی درەنـگ ببێت و شـەڕێکی نـوێ بەرامبەریان هەڵگیرسـێت، مافە سـەرەتاییەکانی مـرۆڤ بە نەتـەوەی کـوردرەوا ببینێت.

ئەمیر کامەران ئەی. بەدرخان

نوێنەری ئەنجوومەنی فەرماندەیی شۆڕشی کورد لە کوردستانی عێراق

❖❖❖❖❖❖

هۆتێل سەینت مۆرتیز
٥٠ سێنتراڵ پارك ساوز
نیویۆرك، ئێن. وای.
١٨ی تشرینی دووەمی ١٩٦٨

بەڕێز یو پانت
سکرتێری گشتی
نەتەوە یەکگرتووەکان
نیویۆرك، ئێن. وای.

بەڕێز:

لـەو راپۆرتـەدا کە شـەرەفی ئـەوەم هەبوو لـە رۆژی ١٥ی تشرینـی دووەمـی ١٩٦٨دا بیخەمەڕوو، سـەرنجی بەڕێزتانـم سـەبارەت بـەو دۆخە مەترسـیدارە راکێشـا کە لەنێوان کـوردو حکوومەتـی بەغدا لەئارادایـە و هۆکارەکەشـی ئەوەیـە: کـە حکوومەت رێز لـە پابەندییەکانـی ناگرێت.

وەك بەڕێزتـان دەزانـن، زیاتـر لە نیوەی خاکـی کورد(ناوچەیەك بە نزیکـەی روبەرەکەی ٨٠ هەزار کیلۆمەترە) لەژێر کۆنترۆڵی تەواوی کورد دایە و لە سـاڵی ١٩٦١ەوە ئیدارەیەکی ئۆتۆنۆمی دیفاکتۆیان تێدا دامەزراندووە. بۆیە ئەم ناوچەیە لەژێر سەروەریی کورد دایە و هیچ کەسێك تەنانەت وەزیرەکانی عێراقیـش ناتوانـن بەبـێ رێگەپێدانـی دەسـەڵاتدارانی کوردسـەردانی بکـەن. ئـەم بارودۆخـە تا ئێسـتا حەوت سـاڵی خایاندووە.

لەبـەر رۆشـنایی ئـەم راسـتییانەدا، هـەر حکوومەتێکـی عێراقـی کـە بڵێـت پرسـی کوردبابەتێکـی ناوخۆییە، ئەوا مەبەسـتی چەواشەکردنە. ئەم راستییانە دەیسەلمێنن کە حکوومەتی عێراق نەیتووانیوە ئیـرادەی گەلی کوردتێك بشـکێنێت بۆ بەدەسـتهێنانی مافە شـەرعییەکانیان لـە ئۆتۆنۆمییەکی رەهادا. هەمـوو ئـەو کارەی حکوومەتەکان کردویانە ئەوە بووە کە بە لێدانە ئاسـما نییە بێهەڵاوێرکردنەکانیان، ناڕەحەتیـی و وێرانکاریـی بۆ خەڵکانی سـیڤیل بـەدی بهێنن.

ئێمـەی کوردنەتەوەیەکیـن کە حەزمان بە ئاشـتییە و تۆی بەڕێزیش پیاوێکیت لە بەرزترین ئاسـتی دەسـەڵات و بەرپرسـیارێتیدایت بەرامبەر بە پاراسـتنی دادپەروەریی و ئاشـتیی لە سەرانسەری جیهان.

بۆیـە، بەناوی ئەنجوومەنی سـەرکردایەتیی شۆڕشـی کوردو سـەرکردەکەی کە بەڕێز جەنەراڵ مسـتەفا بـارزا نییـە، داوا لـە بەڕێزتـان دەکەم لـە نەتـەوە یەکگرتووەکانـەوە ناوبژیوانێـك دەستنیشـان بکەیت وەك چـۆن بەشـێوەیەکی حەکیمانـە سـەبارەت بـە بابەتگەلـی هاوشـێوە ئەنجامتـان داوە، بـۆ ئەوەی بێت پرسـی کـورد بە شـێوەیەکی دادپەروەرانە و ئاشـتییانە چارەسـەر بکات.

تکایە ئەوپەڕی ڕێزم قبوڵ بفەرمون.

لەگەڵ ڕێزدا،

ئەمیر د. کامەران ئەی. بەدرخان

❖❖❖❖❖❖

ئەلف. جیهانی عەرەب و ئیسرائیل

پەخشەکانی (دەنگی کوردستانی عێراق)

(دەنگی کوردستانی عێراق) بە زمانی عەرەبی، ١٥:٤٠ گرینیچ لە ڕۆژی ١٦ی کانونی یەکەمی ١٩٦٨

(ا) کورتەی ڕاپۆرتەکان لەبارەی پێکدادانەکەی ڕۆژی ١١ی کانونی یەکەمەوە:

ئەو کاتەی یەکێک لە یەکەکانمان لە ڕۆژی ١١ی کانونی یەکەمدا ناوچەی (جەباری) دەپشکنی، کاروانێکی سەربازی لەسەر شەقامی سەرەکی ڕێگەیان لێ گرت و تەقەیان بۆ سەر پێشمەرگەکان (سەربازانی کورد) دەست پێ کرد. هێزەکانمان ناچار بوون بەرگری لە خۆیان بکەن و وەڵامی تەقەکردنەکەیان دایەوە. لە ڕووبەڕووبوونەوەیەکدا کە چوار کاتژمێری خایاند، ١٠ سەربازی دوژمن کوژران و ١٥ ەشیان بریندار بوون و، ئۆتۆمبیلێکیش سووتێنرا. یەکێک لە پیاوەکانمان، شێخ میرزا عەبدولڕەحمان وەهاب، بە سوکی بریندار بوو.

لە هەمان کاتدا، کەسێکی ڕێ لێ ونبوو بەناوی "عەلی حەسەن" گەڕایەوە بۆناو هێزەکانمان و لەگەڵ خۆیدا چەکێکی پێ بوو لەگەڵ ١٠٠ فیشەك و دوربینێك. ناوبراو پابەندی خۆی بۆ شۆڕش و سەرکردەکەی "بارزانی" دەربڕی.

(ب) کورتەی چەند بەشێك لە هێرشەکان بۆسەر ئیبراهیم-جەلال:

کاتێ داگیرکەرێك وڵاتێك دەگرێت یاخود خۆسەپێنێك دەسەڵات بەسەر ئیرادەی خەڵکدا دەسەپێنێت، هەوڵێکی زۆر دەدات کە پشتیوانی لەناو خەڵکەوە بەدەست بهێنێت. کاتێ پشتیوانێك پەیدا دەکات، خەسڵەتەکانی نیشتمانپەروەریی و بوێریی و ڕەسەنایەتیی و هیتر دەداتە پاڵی. سەرکردایەتی حزبی بەعس دوای ئەوەی دەسەڵاتی گرتە دەست، بە کارکردن لەسەر ئەم بنەمایە هەوڵیدا چەند (سەرکردە!)یەك لەناو ئەو کەسانەدا دروست بکات کە بە گەرموگوڕییەوە خۆیان بەخت کردووە و ئامادەن فەرمان لە هەر کەسێك وەربگرن کە پارەیان دەداتێ، بەبێ گوێدانە شێوازەکەی.

"سەرکردایەتی حزبی بەعس بە زوویی تاقمێك ناپاکی دۆزییەوە کە دوژمنی گەلی کوردبوون.

دوو لایەنەکـە دواتـر لەسـەر ئـەم پیلانـە گڵاوە ڕێککەوتـن: ناپاکـەکان، تاقمەکـەی ئیبراهیم-جـەلال، دنـەی بنکەکانـی پێشـمەرگە دەدەن بـۆ ئـەوەی ئاسـایش تێکبچێـت و بارودۆخێکـی دژوار و نـا ئـارام دروسـت بکەن".

"پاشـان، کاتـێ قارەمانەکانمـان، بەرگریـکارە بەهێزەکانی کوردسـتان، لە ڕووی ئەو شـەڕەنگێزییەدا وەسـتانەوە و ڕێیـان لە شـەڕخوازەکان گرت کە دزە بکەنـە ناوچە ئازادکراوەکانەوە، دەسـەڵاتی بەعس ئـەم بابەتـەی وەکوو پێشـینەیەك بەکارهێنا تاوەکو لەڕێگـەی تابووری پێنجەمـەوە درۆ بڵاوبکاتەوە و، خـۆی بـۆ هەنـگاوی دووەم ئامـادە بکات کـە بریتییە لە: هەڵگیرسـاندنەوەی شـەڕ و شـەڕی براکوژی لـە عێراقدا".

"ئەمـە ئـەو سیاسـەتە حەکیمانەیـە کـە حکوومەتی بەعـس دەیەوێت لـە بەرامبەر پرسـی کورد دا بیگرێتـە بـەر. ئەمـە نـەك هـەر سیاسـەتێکی ڕووهەڵماڵراو و دزێـوە، بەڵکوو سیاسـەتێکە کە شکسـتە حەتمییەکـەی بـە لەبەرچاوگرتنـی ئەزموونەکانی رابـردوو، لای هەمووان ئاشـکرایە".

حـەز دەکەیـن جارێکـی تـر ئـەو پێنـج جەنەراڵـە عێراقییـە ئـاگادار بکەینـەوە کـە هـەر هەوڵێـك لەپێناو سـەرکوتکردنی شۆڕشـی جەماوەری بدرێت، سیاسـەتێکی تەواو گێلانەیە. تاقمەکەی ئیبراهیم-جـەلال، کە شـەرەفی خۆیان هەرزانفرۆش کردووە، لـە (حەربا) زووتر ڕەنگیان گۆڕا. ئەقڵەکەی پشـت ئـەم تاقمـە ئیبراهیـم ئەحمـەدە کـە بـەوە نـاسراوە لەگـەڵ بارودۆخەکانـدا بەخێرایـی بیروباوەڕەکەی دەگۆڕێـت. "پێـش ساڵی ١٩٥٠ یـش، ئـەم فەیلەسـوفی ناپاکییـە شۆڕشـگێڕێکی توندڕەو بـوو کـە بە هیـچ شـتێك کەمـتر لـە جیابوونـەوە و سـەربەخۆیی تـەواوی کوردسـتان قایـل نەدەبوو، کەچـی دواتر بـوو بە کەسێکی هەلپەرست".

(تێبینـی: دەنگـی کوردسـتانی عێراق لـە وتارەکەی کاتژمێـر ١٥:٤٠ی گرینیچـی رۆژی ١٤ی کانونی یەکەمـدا بـە زمانی عەرەبی رایگەیاند: شۆڕشـی کورد لەپێنـاو مافە نەتەوەییەکانـدا داوای جیابوونەوە لـە عێـراق نـاکات، بەڵکـو داوا دەکات کوردمافیان پێ بدرێت خۆیـان کاروبـارە ناوخۆییەکانیان بەڕێوە بـەرن. هەروەهـا رایگەیانـد: کـە گەلـی کورددەچێتـە پـاڵ هـەر هێـز یاخـود حزبێکـی نەتەوەیـی و دیموکراتیـی عێـراق کـە کار بۆ خۆشـگوزەرانی هەمـوو عێراقییـەکان بکات).

❖❖❖❖❖❖

بەڵگەنامەکانی ساڵی 1969

بەڕێز پی. ئار. هینچکلیف،
بەشی خۆرهەڵاتی نزیك،
وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز
مستەر بلاکبێرن و کورد:
١٩٦٩

وا دیارە مستەر بلاکبێرن خووی پێوە گرتبێت کە هەموو ڕۆژێك تەلەفونێکم بۆ بکات. لە قسەکردنی ئەم دواییانەماندا باسی لەم بابەتانە کرد:

ا) نیازی وایە ڕاپۆرتێکی وردمان بۆ بنێرێت سەبارەت بەو وتووێژەی کە لەگەڵ مستەر ئارسەردا هەیبووە. ئەو دواتر پێی ڕاگەیاندم کە ناردنی ڕاپۆرتەکە یەك بۆ دوو ڕۆژ دوا دەکەوێت و هیوادار بوو کە من ئەم دواکەوتنەم بەلاوە ئاسایی بێت. دڵنیام کردەوە کە بەتەواوی لەوە تێدەگەم کە زۆر ئەرکی دیکەی لە ئەستۆیە ڕایانپەڕێنێت و خۆشم هەر بەو شێوەیەم.

ب) ئەو پەیوەندیی لەگەڵ دامەزراوەی گوڵبەنکیاندا هەبووە و گەشبی نییەکی باشی هەبوو کە دامەزراوەکە یارمەتی ئەم بدەن بۆ ئەوەی یارمەتی کوردی پێ بدات.

ج) پەیامێکی لە مەلا مستەفاوە پێ گەیشتووە باس لەوە دەکات کە تێدەگات لەوەی پێویستیی بە کاتی زیاترە. مەلا مستەفا ئەوەشی گوتووە کە (مستەر ئارسەر) ئەگەر بیەوێت جارێکی تر بچێتە دەرەوە ڕێگەی پێدراوە، بەڵام پێویستە پێشوەخت ئاگاداری بکاتەوە بەتایبەت ئەگەر کەسێکی دیکەی لەگەڵدا بێت. مستەر بلاکبێرن پێی وابوو:ڕێوشوێنی سەردانەکانی لەگەڵ ئێرا نییەکاندا ڕێکخرابێت.

د) مستەر بلاکبێرن گەیشتبووە ئەو دەرەنجامەی کە بە هیچ جۆرێك نابێت توندوتیژیی بەکار بهێنرێت. شتێکی ناقۆڵایە ئەگەر دامەزراوە نەوتییەکان بتەقێنرێنەوە. من لەم بۆچوونەیدا پشتیوانییم کرد.

ه) لەسەر هاندانی من، مستەر بلاکبێرن جەختی لەوە کردەوە ئەگەر جارێکی تر سەردانی مەلا مستەفای کردەوە یاخود ئەگەر هەر پەیامێکی تری بۆ نارد، ئەوا بەتەواوی لە چوارچێوەیەکی نهێنیدا ئەنجامی دەدات. ئەو بە هیچ شێوەیەك خۆی وەك گوێزەرەوەی پەیامەکان بۆ حکوومەتی خاوەنشکۆ "شاژن" نیشان نەداوە.

ئەی. ئەی. ئەکلاند.

نهێنی

سایفەر/ جۆری A

بەغدا بۆ وەزارەتی بەرگری

FOH 978530Z

بەمجۆرە: ئاداری ١٩٦٩

نهێنی

ئاڕاستە کراوە بۆ وەزارەتی بەرگری ٩٧٨٥٣٠Z FOH بەمجۆرە ئاداری ١٩٦٩ بۆ پێدانی زانیاریی بە وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنویڵز.

لە پاشکۆی سەر بەوەزارەتی بەرگرییەوە لە بەغداد بۆ DI4

هێرش بۆسەر دامەزراوەکانی IPC لە کەرکووك. راپۆرتی بەغدا ژمارە ٢٦٢ی رۆژی ٣ی ئادار باس لەوە دەکات کە شەوی ١ لەسەر ٢ی ئادار بە هاوەن هێرش کراوەتە سەر دامەزراوەکانی IPC و زیانی پێگەیەنراوە. لەمبارەیەوە BBC لەدوای ٤٨ کاتژمێر لە رووداوەکەوە، راپۆرتێکی بڵاوکردەوە کە لە لقی IPC ی لە بەیروتەوە سەرچاوەی گرتبوو.

٢. لەمیانەی قسەکردنمدا لەگەڵ فەرماندەی هێزی ئاسمانی عێراق لە رۆژی ٦ی ئاداردا ئەوەم پێ راگەیەنرا کە هێرشکەران دەرسێکیان دادراوە کە هەرگیز بیریان نەچێتەوە. گریمانەی ئێمە وایە کە هێرشکەرەکان کوردبن، بەڵام فەرماندەکە باسی نەکردووە.

٣. فەرماندەکە گوتی لەلایەن فڕۆکە هێرشبەرەکانەوە لەکاتی شەودا هێرشی توند ئەنجام دراوە.

٤. لەبەرئەوەی ئەو هێرشەی کە هاوەنی تێدابەکار هاتووە ئەوا تەنیا یەك کاتژمێری خایاندووە و لە سێیەم شەوی پێنج رۆژ پشووی یەك لەدوای یەکدا ئەنجام دراوە، بۆیە پێناچێت فڕۆکەکان توانیبێتیان لەو تاریکە شەوەدا شوێنی هێرشکەرەکانیان دەستنیشان کردبێت و لێیان دابن.

٥. ئەگەری ئەوە زیاترە کە هێرشە ئاسما نییەکان ئاڕاستەی ئەو بنکانە کرابن کە پێیان وابووە هێرشبەرەکان لەوێوە هاتبن. ئەگەری زۆرە هێرشی ئاسمانی ببێتە هۆی دەستپێکردنەوەی دوژمنایەتی ئاشکرا لە باکور.

٦. فەرماندەی هێزە ئاسما نییەکان بە ڕوونی لە راپۆرتەکەی BBC ناڕازی بوو و بە نیشانەیەکی دیکەی لەقەڵەمدەدا کە گوایە ئێمە دەمانەوێت وێنەیەکی رەش لەبارەی پێشهاتەکانی عێراقەوە نیشان بدەین. هەر راپۆرتێکی رۆژنامەیی یاخود رادیۆیی لەبارەی هێرشە ئاسما نییەکانەوە لەلایەن سەرچاوە بەریتانییەکانەوە بڵاوبکرێتەوە، رەنگە کاریگەریی خراپ لەسەر پەیوەندیەکانی بەریتانیا - عێراق دابنێت و هەروەها وا دەکات حوکمی پێشوەخت بخاتە بەردەم پەیوەندییەکانی پاشکۆی سەر بە وەزارەتی بەرگری لەگەڵ فەرماندەکەدا. بۆیە دڵنیام لەوەی کە ئەم زانیارییە ناچێتە دەرەوەی بازنە فەرمییەکانەوە.

٧. بەڕێز باڵیۆز لەسەر ئەم بابەتە رەزامەندە.

نێردرا بۆ: DC.C. ، مستەر ئیڤانس، دۆسیەکان بۆ: بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، بەشی باکوری ئەفریقا، بەشی عەرەبی، بەشی نەوت، بەشی سیاسەتی بەرگری، DT و ST، بەشی سیاسەتی راگەیاندن، بەشی لێکۆڵینەوەی راگەیاندن، بەشی هەواڵ، بەشی نەتەوە یەکگرتووەکان، مستەر هێیمان، مستەر ئارسەر، سێر ئی. پێك، مستەر بیرۆوس و، سکرتێری تایبەت P.U.S..

❖❖❖❖❖❖

باڵیۆزخانەی بەریتانیا

بەغدا

٢٠ی ئاداری ١٩٦٩

٢/١٢

نهێنی

نەوتی عێراق

تکایە بگەڕێنەوە بۆ نامەکەی دۆناڵد هاوڵێی ژمارە (٢/١٢)ی رۆژی ١٥یئادار

٢. مـن لـە ١٦ی ئـادارەوە و لەوکاتـەوەی لە گەشـتەکەم لە بەسرە و باشـور گەڕاومەتـەوە دوو جار هـان (Hahn)م بینیووە.

٣. وەك دەزانیـت، بەم دواییـە پەیوەندییەکانی نێوان کۆمپانیای نەوتی بەسرە و حکوومەتی عێراق ئاماژەی دڵخۆشکەری بەرەوپێشچوونی بەخۆوە بینیووە، بەشێکی ئەمەش بەهۆی هەوڵەکانی ویلەرەوە بووە کە بەڕێوەبەری گشـتی کۆمپانیاکەیە و توانیوویەتی متمانەی دەسـەڵاتە ناوچەییەکان بەدەسـت بهێنێـت. موتەسـەڕیف واتە پارێـزگای ناوچەکـە و هەروەها بەڕێوەبـەری گشـتیی بەندەرەکانیش لەم پرۆسەی بەرەوپێشچوونەدا بەشدار بوون. ئەم دووانە هەردووکیان ئەندامی باڵا و بەدەسەڵاتی حزبی بەعسـن. ئـەوەی یەکەمیـان کـە بـرای وەزیـری کار و کاروبـاری کۆمەڵایەتییـە، وەکوو جێگـری بەعس لە باشـور پێشـوازیی لێ کـردم. بەڕێوەبەری گشـتی بەنـدەرەکان کـە دامەزراوەیەکی ئۆتۆنـۆم بەڕێوە دەبـات، ئەویـش بە دڵنیاییەوە کەسـێکی بەدەسـەڵاتی ناوچەکەیـە. هەردووکیان بایەخێکـی جددییان سـەبارەت بە کاروباری نەوت نیشـان داوە و بۆچوونەکانیان لەلای بەغدا ئاشکرا کردووە. موتەسەڕیف خـۆی پێـی گوتم کە دەسـتی لـە کەیسـەکەی (بەیـڵ) وەرداوە (رێکـەوت ئەوەیە کە بەیڵـەکان خۆیان مۆڵەتی دەرچوونیان بەدەسـت هێناوە و رۆیشـتوون، یارمەتییەکەی باڵیۆزی بەلجیکا رۆڵێکی گەورەی لەمـەدا گێـڕاوە و ئەمانەیـش (بەیڵـەکان) لـەلای ئـەو دەمانـەوە، هەروەهـا بەڕێوەبەرە گشـتییەکانی کەرکووك و سـامەڕا ئازادکراون و گەڕاونەتەوە بۆ کێڵگەکانیان لە باکور، کە لەوێ ناوبراو پێشـوازییەکی گەرمـی لێ کراوە، نـەك تەنیا لەلایەن سـتافی کۆمپانیاکەوە، بەڵکوو لەلایەن دەسـەڵاتدارە سـەربازیی و سـیڤیلەکانی عێراقیشـەوە و، هەروەهـا لـە مەسـەلەی کڕینـە زۆرەملێیەکەی نووسـینگەی سـەرەکی کۆمپانیاکـە لـە بەغداش دەسـتی وەرداوە. ئەو بەعسـییەکی تونـدە - بۆچوونەکانی کە لەبارەی پرسـی

فەلەستینەوە هەیبوون هەر ئەوانەبووو کە چاوەڕوانمان دەکرد - بەڵام وەکو کەسێکی تاڕادەیەك زۆر پراگماتیی هاتە بەرچاوم. هەروەها، بەڕێوەبەرە گشتییەکەش بە دورودرێژی باسی کێشەی نەوتی بۆ کردم - ئەمەش لەوکاتەدا بوو کە بە سواری هەمان شەمەندەفەر بەسەرەمان بەجێ دەهێشت.

٤. هەرچۆنێك بێت، لێرە لە بەغدا بەڕێوەبەرە گشتییەکە وتووێژێکی دورودرێژی لەگەڵ (هان) هەبووە - لەڕاستیدا دوای خواردنەوەی ویسکییەکی زۆر، سەردانی کۆمپانیای نەوتی عێراقی کردووە. داوای لە (هان) کردووە پێشنیاری بخاتە بەردەم سەبارەت بە هەموو ئەو پرسیارانەی کە چاوەڕێی وەڵامن، بۆ نموونە: رومەیلەی باکور، دوبارە رومەیلەی باکور پێی گوتووە: کە کاردەکات بۆ ئەوەی کارگێڕانی حزبی بەعس پشتگیریی بکەن. ئەو ئاماژەی بە نامەیەکیدا کە لە کۆتایی ساڵی ١٩٦٧دا بۆ حکومەتی پێشوو نووسرابوو، پێشنیاری ئەوەی کرد کە دەبێت ئێستا پێشنیارەکان ڕوون بکەنەوە. بە توندی پێی لەوەش دادەگرت کە کرێی بارکردن زیاد بکرێت (کە دەدرێت بە دەسەڵاتدارانی بەندەرەکە) چونکە بەم کارە دەستەکەی بەهێز دەبێت. ئەو کەم تا زۆر ددانی بەوەدا نا کە وەزیری نەوت رێککەوتنی ناوێت، یاخود لانی کەم پێی وا نییە کە رێککەوتن کارێکی کردەیی بێت. رفاعی (Rifai) پابەندی خۆی بە بەرهەمهێنانی ٨ ملیۆن تەن نەوتی خاو یان بڕێکی نزیك لەوەوە لە ساڵی داهاتودا لە باکوری رۆمێلە نیشانداوە و پێی وابووە کە: (کەوتووەتە ناو داوەوە).

٥. لایەنە پێچەوانەکەی ئەم دیوە پرشنگدارە ئەوەیە: کە (هان) نامەیەکی توندی لە (عەماش) ی وەزیری ناوخۆی عێراقەوە بەدەست گەیشتووە سەبارەت بە بارەگای سەرەکی کۆمپانیای نەوتی عێراقەوە. دیارە هۆکارەکەشی ئەو نامە فەرمییەی (هان)ە (کە تیایدا بەرگری لە مافە یاساییەکانی کۆمپانیاکە دەکات)، لە بەرامبەر ئەو نامەیەدا کە وەزیری نەوت نەیتوانیبوو بەوشێوەیەی (هان) داوای لێ کردبوو، کە شێوازێکی فەرمی بوو، ڕوونکردنەوەی لەسەر بدات. (هان) دەستبەجێ داوای بینینی عەماشی کرد و بەڕێوەبەری گشتی بەندەرەکان توانی بۆی رێکبخات. لە ڕاستییدا (هان) دوێنێ چاوی بەعەماش کەوت و کۆبوونەوەیەکی نائاساییان ئەنجامدا کە دوو کاتژمێری خایاند. عەماش تا رادەیەکی زۆر داوای لێبوردنی کردبوو بەرامبەر بەو رەخنانەی لە (هان)ی گرتبوون و بەرامبەر بەو گومانانەی کە لە نامەکەدا بەرامبەر بە وەفاداریی (هان) خستبوونیەڕوو. عەماش گوتبووی: لە هەموو لایەکەوە شتی باشی لەبارەی (هان)ەوە بیستووە، بەڵام بەداخەوە (گروپەکان) شتێکی جیاوازن. هەندێك لە ئەندامانی کۆمپانیاکە پەیوەندییان لەگەڵ کورد دا هەیە، ئەوان و / یاخود ئێرانییەکان هانی کوردیان داوە پەلاماری کارگەی چارەسەرکردنەکەی کەرکووك بدەن، کۆمپانیاکە لە داهاتەکەی لە ٥٪ی راستەقینەش بە عێراق نادات و، تەنانەت پێوانەکردنی ئەو نەوتە رەشەی

کە باردەکرێت بە وردی دیاری ناکرێت. ئەگەر بەم هۆیەوە بەرهەمهێنان کەم ببێتەوە، بۆ نموونە: بەهۆی هێرشی زیاترەوە بۆسەر کەرکووك، ئەوا (عەماش) کۆمپانیای نەوتی عێراق بە خۆماڵی دەکات. ئەو گوتوویەتی: کە (پیاوێکی توندە)، بەڵام پیاوێکە هەست و سۆزی هەیە و شاعیرە! (هان) چەندی بۆ کرابوو خۆی لەم بۆکسانە لادابوو، بەڵام بەلایەوە نارەحەت بوو. سەبارەت بە بارەگاکانی کۆمپانیای نەوتی عێراق، (عەماش) گوتبووی: (هان) هەر شوێنێك لە بەغدا پەسەند دەکات دەیدرێتێ و بە ناڕاستەوخۆش گوتبووی: کە تا ئەوکاتەی بیناکەی تەواو دەبێت (عەماش) دەست بەسەر بارەگاکانی (هان)دا ناگرێت، بەڵام ئەوەشی گوتبوو کە ڕەنگە لە ماوەیەکی کورد تدا ناچاربێت ئەم کارە بکات.

٦. ئەم هەموو بابەتە سەریان لە (هان) شێواندبوو، ئەمەش شتێکی سرووشتییە گومانەکانی لە وەزیری نەوت زیاد دەکات، بەڵام وا هەست دەکات ئەو کرانەوەیەی کە خەڵکی بەسرە لە بەرامبەریدا هەیانە دەبێت بەدواداچوونی بۆ بکرێت. (هان) ئەمڕۆ دەگەڕێتەوە بەرەو لەندەن و هیواخوازە بتوانێت کۆمپانیاکە قایل بکات شتێك بکەن.

٧. لەڕاستیدا، چەند ئاماژەیەك هەیە کە بەندۆڵەکە بە ئاڕاستەکەی دیکەدا بجوڵێت، ئەوەش بریتییە: لەو کاردانەوانەی لەبەرامبەر ئەندامە پەڕگیرەکانی حزبەکەدا لەئارادایە. ڕووداوەکانی سووریا ڕەنگە دەستەکەی میانڕەوەکان و بەتایبەتیش (تکریتی) بەهێز بکەن.

٨. نوسخەیەك لەم نامەیە دەنێرم بۆ پیتەر تریپ، بەڵام نوسخەی دیکەی لێ بڵاو ناکەمەوە.

تی. ئی. ئیڤانس.
بەڕێز ئاڕ. ئێچ. ئێلینگۆرپ
بەشی پێویستییەکان و نەوت
وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێلز
لەندەن، S.W.1

❖❖❖❖❖❖

نهێنی

باڵیۆزخانەی بەریتانیا

بەغدا

٤ی نیسانی ١٩٦٩

(٨/١)

بەڕێز هینچکلیف،

هێرشی عێراق بۆ سەر کورد:

سوپاس بۆ نامەکەت ژمارە NEQ ٢/١ی رۆژی ١٢ی ئادار کە تیایدا داوای هەڵسەنگانی ئێمەت کردبوو لەبارەی بارودۆخی عێراق و کوردەوە.

٢. لێرە لە هیچ سەرچاوەیەکەوە بەڵگەی ئەوەمان بەدەستەوە نییە کە بە هیچ جۆرێك جارێکی تر "شەڕی ناوخۆیی سەرتاسەری" لە باکور روویدا بێت وەك ئەوەی دەیلی تێلێگراف ئاماژەی پێداوە. راپۆرتی بەردەوام هەن لەبارەی ڕووداوگەلی جیاجیاوە، هەندێك لەم ڕووداوانە کاریگەرییان هەیە بۆ سەر کۆمپانیای نەوتی عێراق و هێرشی سەر دامەزراوەکانی کۆمپانیای نەوتی عێراق لە کەرکووك (بڕوانە راپۆرتمان ژمارە ٢٦٢) کە جددیترینی ئەم هەڕەشانە بوو. ئێمە دەزانین کە لە دوای ئەم هێرشەوە، هێزی ئاسمانیی عێراق بە موشەك و ناپاڵم هێرشێکی سزادەرانەی کردە سەر گوندە کوردییەکان، هەموو ئەمانە دەکرێ هۆکاری ئەو وێرانکارییە بن کە پەیامنێرەکەی دەیلی تێلێگراف باسی لێوە کردووە و ئەو بڕوایەی لەلا دروست کردبێت کە ئەمە شێوازێکی ئاسایی ڕووداوەکانە. جگە لەم هێرشە ئاسمانییە تۆڵەسێنانە، پێکدادانی چەکداریی لەنێوان کوردی بارزانی لەلایەك و کوردی تاڵەبانی لەگەڵ هێزەکانی حکوومەتدا لەلایەکی ترەوە هەر وەك رابردوو بەردەوامە. هیچ راپۆرتێك لەبەردەستدا نییە کە عێراقییەکان تۆپخانەی قورس یاخود تانکیان بەکارهێنابێت و، هیچ ئاماژەیەکیش نییە کە ژمارەی قوربانییان ئەوەندە زۆر بێت وەك نیشانەی شەڕێکی قورس لێك بدرێتەوە.

٣. بەڵام ئەمە نابێتە هۆی نادیدەگرتنی ئەو ئەگەرەی کە بەرنامە بۆ شەڕی بەهارە دابڕێژرێت و، لە راستیدا دەنگۆی بەردەوام لەناو بازنە سەربازییەکانی عێراقدا هەن کە باس لەو ئەگەرە دەکەن.

پێدەچێت ئەو راپۆرتەی لە عەمانەوە رەوانە کراوە و تیایدا باس لەوە دەکات عێراق داوای کردبێت بۆ ماوەیەکی کاتی سەربازەکانیان لە بەرەی ئیسرائیل ئازاد بکەن بۆ ئەوەی بەرامبەر کورد بەکار بهێنرێن (برووسکەی D.A. عەمان ژمارە FOH/181135Z MAR) پشتیوانیی ئەم تێڕوانینە دەکات بەرامبەر بە نیازەکانی حکوومەت. هەرچەندە ئەم نیازە لەگەڵ ئەو قسانەی لێرە بە ئاشکرا و لە دانیشتنی تایبەتدا لەبارەی نە کێشانەوەی هێزەکانیان لە ئەردەن دەیکەن، یەك ناگرێتەوە. عێراقییەکان لە باکور ٣ فیرقەیان هەیە کە نزیکەی ٦٠ هەزار سەرباز لەخۆ دەگرێت و پێدەچێت ئەو هێزە بەس بێت کە بەبێ پاڵپشتیی و هێزی زیاتر بتوانێت دەست بە شەڕەکە بکات، بەڵام ئەگەر ئەم شەڕە بۆ داهاتویەکی نزیك بەرنامەڕێژی بۆ کرا بێت، ئەوا پێم وایە: دەبوو هەڵمەتێکی راگەیاندن هەبووایە کە پاساو بۆ هێرشە چاوەڕوانکراوەکە بهێنێتەوە. تاکە ئاماژەی ئەم بابەتە ئەوەیە: کە رۆژنامەی ئەلنور کە رۆژنامەی تاڵەبانییەکانە لەجاران راستەوخۆتر باسی لە پشتیوانییەکانی ئیسرائیل بۆ بارزانی کردووە و وەکو پیلانێکی ئیمپریالیستیی لە دژی عەرەبەکان ناوزەدی کردووە. بەڵام دەکرێت ئەم بابەتە بە لێدوانێکی رۆژنامەوانیی سەبارەت بە رۆژی نەورۆزی ئەم دواییە هاوسەنگ بکرێتەوە کە دەڵێت: رۆژی نەورۆز لەپێناو رێزگرتن لە کەلتوری کورددا کراوەتە پشوی گشتیی.

٤. ئەگەری زۆرە نەبوونی ئاماژەی تۆکمە سەبارەت بە مەبەستەکانی حکوومەت بەهۆی ئەوەوە بێت کە هێشتا نەیتوانیبێت بڕیاری یەکلاکەرەوە بدات. کێشەی کوردجڵەو ناکرێت و سەیر نییە ئەگەر بۆچوونی جیاواز هەبن لەبارەی مامەڵەکردن لەگەڵ ئەم کێشەیەدا.

دڵسۆزی هەمیشەییت،

پی. مەککیارنێی

❖❖❖❖❖❖

باڵیۆزخانەی بەریتانیا
بەغدا
٥ی نیسانی ١٩٦٩
(١/٨)
بەڕێز هینچکلیف

هێرشەکانی عێراق بۆ سەر کورد

لـە نامەکەمـدا ژمـارە ٨/١ لـە رۆژی ٤ی نیسـاندا ئـەوا چـاوەڕوان دەکەیـن ئامـاژەی هەڵمەتێکـی راگەیانـدن ببینیـن کـە پاسـاو بـۆ هێرشـێکی سەرتاسـەری سـوپای عێـراق دژی کوردبهێنێتـەوە.

٢. لەمبارەیـەوە رەنگـە گرنـگ بێت بزانین کە بەشـێکی گەورەی ئەو چاوپێکەوتنـە تەلەفزیۆنییەی لەگـەڵ عەزیـز ئەلحاجدا بڵاوکرایەوە (هاوپێچکراوە) بۆ کێشـەی کوردتەرخانکرابوو. ئەلحاج بەتایبەتی پرسـیاری لەبـارەی سـەرچاوەی ئـەو کۆمەکە سـەربازییانە لێ کـرا کە بـە کورددەدرێن. کاتێـك ئەلحاج پرسـیاری ئەوەی لێ کرا کە ئایا بارزانی چەك لە سـەنتۆ (CENTO) وەردەگرێت، ئەلحاج تەنیا گوتی: کـە چەکـەکان لـە ئێرانەوە دێـن. کاتێك گوشـاری خرایەسـەر، ئەلحـاج گوتی: لـە کەمپەکـەی بارزانیدا راوێـژکاری ئێرانیـی و رەنگـە ئەمریکیشـی هەبـن و، بەبـێ هیـچ هاندانێـك گوتـی: هیـچ زانیارییەکی دیاریکراوی لەسـەر بوونی ئەفسـەری ئیسرائیلی لەبەردەسـتدا نییە.

٣. پرسـیارەکە گوشـاری توندی خسـتە سـەر ئەلحـاج کە ناچـاری بـکات پەیوەندی لەنێـوان کوردو ئیسرائیل/ سەنتۆدا باس بکات. ئەمە هاوتەریبە لەگەڵ ئەو لێدوانەی (ئەلنور) کە لە راپۆرتی پێشوومدا باسـم لێـوە کردبوو، هەروەهـا هاوتەریبە لەگەڵ وتارێکـی دیکەی ئەلنوردا کە ئەمـڕۆ بڵاوکراوەتەوە و بـاس لەوە دەکات کـە بزووتنەوەی کوردپەیوەندی لەگەڵ ویلایەتە یەکگرتـووەکان و ئیسرائیلدا هەیە.

٤. هێشـتا نەزانراوە، کە مەبەسـت لەم قسانە: هێرشی سەربازیی بەهارەیە یاخود درێژکراوەی ئەو هەوڵانەیـە کـە بۆ مامەڵەکردنی سیاسـییانە لەگەڵ بارزانیدا دەگیرێنەبەر، واتە ڕەشـکردنی روخسـاری، بەتایبەتیـی بـە فلچەی ئیسرائیلـی، لە ئارادان. بە دڵنیاییەوە، شکسـتهێنانی رژێم لـە رێککەوتن لەگەڵ ئێرانـدا، رژێـم لـە بەهێزتریـن چەك لـە دژی کـوردە بارزانییـەکان دادەماڵێت. بـەڵام ئەمە بـەو مانایە

نایەت کە رژێم ئەوەندە ژێر نەبێت ڕێگا بە کوردنەدات بە هێواشی بکوڵێت لەبری ئەوەی کە هەوڵێکی سەربازی بدات.

دڵسۆزی هەمیشەییت

پی. مەککارنێی.

❖❖❖❖❖❖

ME/3064/A/17

گوللەبارانکردنی سەربازان لە کەرکووک

دوێنـێ دوو سـەربازی تاوانبـار لەلایـەن تیمـی گوللەبارانکردنەوە لـە مەیدانی تەقەکردنـی (بالاوا) لـە کەرکـووك گوللەبـاران کـران. ئـەو دوو کەسـە شـۆفێر بـوون و ناویان ”یوسـف جەمـال و محەمەد حەسـەن قـادر“ بوو. ئـەم تاوانبارە لەلایـەن دادگای شۆڕشـەوە بە تاوانـی دانانی بۆمب لـە ئۆتۆمبیلی سـەربازیدا و بـە مەبەسـتی کوشـتنی ئەفسـەرانی کۆمانـدۆ لـە کەرکـووك دادگایـی کرابـوون. بەهـۆی تەقینەوەکەوە ئۆتۆمبیلە سـەربازییەکە لەناوچوو. لاشـەی دوو کەسـەکە لەبەردەم بارەگاکانی پۆلیسی سـەربازی فیرقـەی دوو هەڵواسران.

(ئاژانسی هەواڵی عێراق ١٠:٥٠ی گرینیچ، ١ی ئایاری ١٩٦٩)

❖❖❖❖❖❖

خۆرهەڵاتی نزیك و ناوەڕاست

١١ی گرینیچی بۆ ١١/٥ی گرینیچی

٦ی ئایاری ١٩٦٩

شەڕ لە باکوری عێراق

رادیـۆی ئیسرائیـل لـە کاتژمێـر ١٧ بەکاتی گرینیچـی رۆژی ٥ی ئایار رایگەیاند: کە ٥٠ کەسـی کورد بەهۆی هێرشە ئاسمانییەکانی عێراقەوە بۆ سەر کوردکوژراون و لە تۆڵەدا کورددامەزراوە نەوتییەکانی (سـەر بە شـاخ)یان لە ناوچەی هەولێر و هەروەها لە کەرکـووك تەقاندووەتەوە.

لە کاتژمێر ١٨ی گرینیچیشدا رادیۆی بەیروت رایگەیاند: فەرماندەی لیوای بەغدا لە راگەیەندراوێکی رۆژنامەوانیـدا رایگەیانـدووە "ئەمـڕۆ حکوومەتـی عێـراق رایگەیانـدووە کـە خێڵە کوردەکانـی باکوری عێراق شـەڕ لە دژی حکوومەتیان دەستپێکردووەتەوە".

❖❖❖❖❖❖

پوختەی رۆژنامەکانی بەغدا
باڵیۆزخانەی بەریتانی لە بەغدا
سێشەممە - ٢٠ی ئایاری ١٩٦٩

سەروتارەکان:

ئەلنور: گرنگیی زامنکردنی مافە نەتەوەییەکانی گەلی کورد:

سەروتارەکە باس لەو شەڕە دەکات کە ئێستا لەنێوان عەرەبەکان و گەلانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست لە بەرەیەك و، ئیمپریالیزم و زایۆنیزم و شوێنکەوتووانی لە بەرەی بەرامبەریان دەکات. سەروتارەکە دەڵێت: لەبەرئەوەی کوردستانی عێراق لە ناوچەی شەڕەکەدایە، بۆیە کاریگەریی شەڕەکەی کەوتووەتە سەر. کوردستانی عێراق لەمڕۆدا لە چالاکییەکی سەرنجڕاکێشی بەرجەستەبووندایە لەنێوان هێزە پێشکەوتنخوازەکان و هێزە "خراپەکار و دواکەوتووخوازەکان" دا. هاوسۆزییەکی تەواو بۆ بزووتنەوەی رزگارییخوازی کورد لەژێر سەرکردایەتی (حیزب)دا دەبینرێت چ لەلایەن چین و توێژە خەباتگێڕ و چ لەلایەن رۆشنبیرە شۆڕشگێڕەکانەوە، هەروەك چۆن تێبینی تەریکبوونی ژمارەیەکی زۆر لە هێزە چەکدارەکانی مەلا مستەفا و پەیوەندییکردنیان بە (سریە) نیشتمانییەکانی ژێر فەرمانی (حیزب) دەکرێت. لەلایەکی دیکەوە، تێبینی دەکرێت کە هەموو ئەو بەکرێگیراوە دەرەبەگ و ناپاك و دواکەوتووخوازانەی کە بەرژەوەندیی مادییان بە کەسانی بیانییەوە بەستراوەتەوە پەیوەندی بە مەلا مستەفاوە دەکەن.

سەروتارەکە باس لەو هەنگاوە نیشتمانییانەش دەکات کە حکوومەتی ئێستا گرتوویەتییە بەر و ئەو رۆڵە دیارەش لەپێناو بەهێزکردنی بزووتنەوەی رزگاریخوازی کوردستاندایە، ئەمەش لە قایلکردنی کۆمەڵانی خەڵکی کورد دا دێت لەپێناو پشتیوانیکردن لە ئەو خەباتە رەوایەی کە دژی گەلانی عەرەب کراوە. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەم هەنگاوانە کە جێبەجێ کردنی لایەنە کەلتورییەکەی راگەیەنراوەکەی رۆژی ٢٩ی حوزەیران و هەروەها دروستکردنی لیوای دهۆك و بەشداریی کارای کوردە لە بوارە ئابووریی و کۆمەڵایەتیی و کەلتورییەکانیی عێراق هێشتا کاری زیاتری دەوێت. پابەندی بە بنەما پێشکەوتنخوازەکان و ددانپیانانی حکوومەتی ئێستا بە قەوارەی کوردیدا لە عێراق وا دەخوازێت کە رژێم هەنگاوی خێراتر بنێت بۆ لابردنی هەموو ئەو لەمپەرانەی کە لەبەردەم هەڵنانی هەنگاوی لەوجۆرەدان.

بەڵێنەکەی عەمید سەعدون غەیدان سەبارەت بە یاسادانان بۆ کوردی عێراق.

پوختەی ڕاپۆرتەکان:

عەمید سەعدون غەیدان کە ئەندامی ئەنجوومەنی فەرماندەی شۆڕش و فەرماندەی هێزەکانی بەغدایە، لەئێستادا سەرقاڵی گەشتێکە لە ناوچەکانی باکور، ناوبراو لە ڕۆژی ٢١ی ئایار لە کەرکووکەوە گەشتە هەولێر و چاوی بە ژمارەیەك لە کاربەدەستانی پارێزگاکە کەوت (ئاژانسی هەواڵی عێراق بە زمانی عەرەبی ١٠:١٦ گرینیچ ٢٢ی ئایاری ١٩٦٩).

عەمید سەعدون غەیدان لە ٢٢ی ئایاردا لە هەولێر رایگەیاند: یاسای پارێزگان بەم نزیکانە دەخرێتە کار، غەیدان لە لێدوانێکدا بۆ پەیامنێری ئاژانسی هەواڵی عێراق ئەمڕۆ لە هەولێر گوتی: ئەنجوومەنی فەرماندەی شۆڕش بە نیازە مەسەلەی کورد بەشێوەیەکی ئاشتییانە و ڕەوا و هاوئاهەنگ لەگەڵ ڕاگەیەندراوەکەی ٢٩ی حوزەیراندا چارەسەر بکات، کە ئەمەی دواییان ئەنجوومەنەکە بەڵێنی داوە ڕێزی لێ بگرێت.

هەروەها ڕاشیگەیاند: حکوومەت چەند پڕۆژەیەکی گرنگ لە پارێزگاکە جێبەجێ دەکات، بۆ نموونە: بنیادنانی کارگە و دامەزراوەی پەروەردەیی، هەموو ئەمانەش لەپێناو بەرزکردنەوەی ئاستی ئابووریی و کەلتوریی دایە بۆ هاوڵاتیان. ناوبراو ئاماژەی بە دروشمەکەی سەرۆك ئەحمەد حەسەن ئەلبەکردا (هەموو شتێك لەپێناوی جەنگدا) و رایگەیاند: ئەمە مانای ئەوەیە سەرەتا گرنگی بدرێتە بابەتە گرنگەکان و بابەتە لاوەکییەکان بووەستێنرێت، ئەمە خواستی حکوومەت بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی پارێزگاکە نیشان دەدات.

(بەغدا بە زمانی عەرەبی ١٥:٥٥ گرینچی ڕۆژی ٢٢ی ئایاری ١٩٦٩).

ئەلجمهوورییەش نووسیویەتی: ڕێکارە شۆڕشگێڕانەکانی ئەم دواییە، کاردانەوەیەکی زۆری لە نێوان ئەڵقەکانی ئیمپریالیزم و تاقمە زایۆنییەکان و دەوڵەتە دواکەوتووخوازەکاندا دروست کردووە، کە پلانیان هەبووە دژی نیشتمانی عەرەب و هێزە دژە شۆڕشەکان بووەستنەوە. لەگەڵ ئەمەشدا حکوومەتە شۆڕشگێڕەکە بەهەمان هێزەوە بەردەوام دەبێت بۆ دۆزینەوەی چارەسەری دادپەروەرانە بۆ پرسەکانی برایانی کورد مان لە ناوچەکانی باکوری نیشتماندا. ئەمە کۆتایی بە ئەنجامی نەرێنی

رابـردوو و ڕەوشـە ناڕەحەتەکـە دەهێنێـت و، کۆتایی بە کاریگەرییـە خراپەکانی براکـوژی دەهێنێت.

هەروەها ڕۆژنامەکە ئاماژە بەوەش دەکات: حکوومەتی شۆڕشگێڕ سەرقاڵی ئامادەکردنی ڕەشنووسی یاسـای پارێزگاکانە، کە لەگەڵ خسـتنەگەڕیدا دەتوانێت یەکێك لە داواکارییە سـەرەکییەکانی کورد مان چارەسـەر بـکات کـە حکوومەتی رابردوو لێـی نیگەران بـوو. ئەلجمهورییە دەگاتە ئـەو ئەنجامەی کە: هیوامـان وایـە کـە بـرا کوردەکانمـان لە عێـراق پشـتیوانی خۆیان بـۆ حکوومەتـە نیشـتمانییەکە بەهێز بکەن، بۆ ئەوەی بتوانێت ئەو هیوایانەیان بۆ بێنێتە دی کە سـوورن لەسـەری. دەستپێشـخەرییەکەیان ئـەو هەنگاوە شۆڕشـگێڕانەیە بەهێزتـر دەکات کە رووەو بنیادنانی عێراقێکی نوێیـە، کە تیایدا عەرەب و کـوردو هاووڵاتیانی دیکە هەمـوو مافەکانیان لە تێکڕای ژیاندا بەدەسـتبهێنن.

(بەغدا بە زمانی عەرەبی ٥:٣٠ گرینیچی رۆژی ٢٣ی ئایاری ١٩٦٩).

❖❖❖❖❖❖

نهێنی
باڵیۆزخانەی بەریتانیا
واشنتۆن دی.سی
٩/١٢
٢ی حوزەیرانی ١٩٦٩

بەڕێز دەیڤد،

هەڕەشەی کورد لەسەر دامەزراوە نەوتییەکانی عێراق

تالکۆتی سیسلی (بەرپرسی عێراق لە وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا) پێی ڕاگەیاندم دوو ئەمریکی بە ڕەگەز کورد کە بەم دواییە چەند ڕۆژێك لە کوردستان ماونەتەوە و لە کۆتایی مانگی نیساندا چاویان بە مەلا مستەفا کەوتووە، لەلایەن مەلا مستەفاوە داوایان لێ کراوە کە لەگەڵ خۆیاندا پەیامێك بهێننەوە بۆ حکوومەتی ویلایەتە یەکگرتووەکان. ناوەڕۆکی پەیامەکە ئەوەیە: مەلا مستەفا دەیەوێت ئەمریکییەکان لەوە تێبگەن کە ناوبراو لەژێر گوشارێکی زۆردایە بۆ ئەوەی هێرش بکاتە سەر دامەزراوە نەوتییەکانی عێراق و ڕەنگە بەناچاریی ئەنجامدانی ئەم کارە لە داهاتوودا بە جددییەوە لەبەرچاو بگرێت، لەبەر ئەوەی داهاتی نەوتی عێراق بۆ کڕینی چەك و تەقەمەنیی و بەکارهێنانیان لە دژی کورد خەرج دەکرێت.

٢. پەیامەکە داوای هیچ کردارێك لە ئەمریکییەکان لەخۆ ناگرێ و، تا ڕادەیەکیش ویلایەتە یەکگرتووەکان و وەزارەتی دەرەوە لە پاڵنەرەکەی پشت ئەم پەیام ناردنەی مەلا مستەفا تێناگەن. لەگەڵ ئەوەشدا کۆمپانیا نەوتییە ئەمریکییەکانی IPCیان لە ناوەڕۆکی پەیامەکە ئاگادار کردۆتەوە.

دڵسۆزی هەمیشەییت،

ئەی. بی. ئورویك

❖❖❖❖❖❖

EN CLAIR

ئەنقەرە

بروسکەی ژمارە ٨٣٨

بۆ وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز

١٤ی حوزەیرانی ١٩٦٩

نهێنی نییە.

بـۆ راپۆرتـی وەزارەتـی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز، ژمـارە ٨٣٨ رۆژی ١٤ی حوزەیران دووبـارە کراوەتەوە بـە مەبەسـتی زانیاری بـۆ بەغدا؟

راپۆرتـی رۆژنامەکانـی تورکیـا باس لەوە دەکـەن کە لـە رۆژی ١٢ی حوزەیراندا فڕۆکـە عێراقیەکان شـوێنی هێزەکانـی بارزانییـان لەودیوی سـنوری تورکیا لە پارێـزگای چوکورچە بە حـەوت بۆمبی ناپاڵم بۆردومـان کـردووە. هیـچ قوربـا نییەکی لـێ نەکەوتووەتەوە. سـکرتێری گشـتیی وەزارەتـی دەرەوە لە رۆژی ١٣ی حوزەیرانـدا باڵیـۆزی عێراقـی بانگ کردووە.

سێر ئەی. ئالن

دابەشکردنی بۆ بەشەکانی: بەشی خۆرهەڵاتی نزیك، بەشی باشوری ئەوڕووپا، بەشـی سیاسەتی بەرگری، بەشی هەواڵ، بەشی RES، بەشی نەتەوە یەکگرتووەکان و، MOD (ناوخۆیی).

❖❖❖❖❖❖

بەڕێز پی. ئێچ. ئێن. هینچکلیف
بەشی خۆرهەڵاتی نزیك
وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز
١٧ی ئەیلوولی ١٩٦٩

هاوپێچ نامەیەکی سکاڵا ڕەوانە دەکەم کە هەرئێستا لە کارمەندێکی کۆمپانیای نەوتی عێراقم وەرگرت کە ناوی "تەحسین محەمەد ئەمین هەورامانی"یە. نامەکە باس لەوە دەکات کە ناوبراو نیگەرانی باوکە بەتەمەنەکەیەتی کە بە گوتەی ناوبراو سزای دە ساڵ زیندانی بۆ بڕاوەتەوە بەرامبەر بەو چالاکییە یاخیگەرانەیەی لەنێوان سنوری ئێران و عێراقدا ئەنجامی داوە. باوکەکە ناوی "محەمەد ئەمین سوڵتانی" هەورامانی (لهۆن)ە.

٢. زۆر بەگومانم لەوەی ئێمە بتوانین هیچ شتێك بۆ "تەحسین" یاخود بۆ باوکی بکەین. بەڵام ئەم کەسە ساڵانێکی زۆر "سەرچاوەیەکی متمانەپێکراوی باڵیۆزخانە" بووە بۆ بەدەستهێنانی زانیاری لەبارەی باوردۆخی کوردستانەوە لە باکوری عێراقدا. لەوانەیە ئەم کەسە بێتە باڵیۆزخانە لە بەغدا (ئەگەر لەوکاتەدا بارودۆخی ئاسایش باشتر ببێت) و بیەوێت قسە لەگەڵ تیمێکی باڵیۆزخانەکەدا بکات. هەرچەندە ناوبراو خۆبەخشانە دێتە پێشەوە کە زانیاری لەبارەی بارودۆخی کوردەوە بدات، بەڵام خەمی سەرەکییەکەی ئەوەیە کە هەواڵێکی لەبارەی باوکییەوە بزانێت.

ئێس ئێڵ. ئیگەرتۆن
بەڕێز مایکڵ ئێستۆن
باڵیۆزخانەی بەریتانیا
تاران

وێنەیەك بۆ
بەڕێز ئەی. ئی. ساندرێس، باڵیۆزخانەی بەریتانیا لە بەغدا، بەڕێز ئێل. ئەپڵیارد، بەشی خۆرهەڵاتی نزیك، وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز.

أ) جیهانی عەرەب و ئیسرائیل
راپۆرتەکانی (دەنگی کوردستانی عێراق)
(دەنگی کوردستانی عێراق بە زمانی عەرەبی ١٦:٤٠ گرینیچ)
٢٨ی ئەیلوولی ١٩٦٩

بەشێك لە راپۆرتێك لەبارەی کردەوە سەربازییەکان.

هێزەکانمان تائێستاش کۆنترۆڵی تەواویان بەسەر عەمادییەدا هەیە. هێزەکانی دوژمن هێشتا لەژێر گەمارۆدان و کۆمەکیان پێ ناگات .. فڕۆکەی عەفلەقییەکان هێرشی کردۆتە سەر گوندەکانی (قەسرێ، رێزان و گەلاڵە) بە ناپاڵم و موشەك لە رۆژەکانی ٢٦ و ٢٧ ی ئەیلوولدا، بەڵام هێرشەکان هیچ قوربانییەکیان لێنەکەوتەوە.

لە بنکەی ژمارە یەکەوە:

زانیاریمان لە سەرچاوەیەکی باوەڕپێکراوەوە پێگەیشتووە، کە ئەو تۆپبارانەی کردمانە سەر بنکەکانی (دیبەگە ئەلعدوان)، ئەم زەرەرو زیانانەی بە دوژمن گەیاندووە، کوژرانی ١٣ سەرباز و برینداربوونی دووان، وێرانبوونی دوو کۆگای سەربازی. چەکەکانی بنکەی یەك لە رۆژی ٢٣ی ئەیلوولدا ئەم بارەگایانەیان تۆپباران کرد لە دوای ئەوەی ئەو هێزانە بەردەوام کردەوەی شەڕەنگێزیان بەرامبەر بە خەڵکی ناوچەکە ئەنجام دەدا.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

ب) (دەنگی کوردستانی عێراق) بە زمانی عەرەبی، ١٦:٤٠ گرینیچ لە رۆژی ٢٩ی ئەیلوولی ١٩٦٩

(١) چەند بڕگەیەك لە بڵاوکراوەی مەکتەبی ژمارە ١ی شۆڕشی کوردەوە، (ئەنجوومەن) بۆ هاووڵاتیانی پارێزگاکانی دهۆك و موسڵ:

داوا لە هاووڵاتیان دەکرێت کە لەمڕۆوە تا ئاگاداری داهاتوو رێگای نێوان "موسڵ، دهۆك، و عەمادیە" بەکار نەهێنن. ئەم ناوچەیە و بەتایبەتی رێگاکانی ئێستا مەیدانی چالاکییەکانی هێزە بوێرەکانمانن. بەپێی زانیاریی سەرچاوە باوەڕپێکراوەکان، سەربازانی دوژمن و ناپاکە بەکرێگیراوەکان و دوژمنە ئاژاوەگێڕەکان دەیانەوێت وەکوو گەشتیار لە ئۆتۆمبیلی مەدەنیدا خۆیان لەدەست سوپا شۆڕشگێڕەکەمان قوتار بکەن.. هیواداریـن هاووڵاتیان رێگای دەربازبوونیان پێ نەدەن، ئەگەرنا بەداخەوە ناچار دەبین تەقە لە هەر ئۆتۆمبیلێك بکەین کە بەو رێگایانەدا تێپەڕ دەبێت.

(٢) چەند بڕگەیەکی داواکارییەك لە زانایانەوە:

زانا پایەبەرزەکانی عێراق، هەم شیعە و هەم سوننە، پیاوانی هەموو ئایینەکان، دادوەران، و پارێزەران ...، ئێمەی زانایانی شەریعەتی ئیسلام لە کوردستانی عێراق – "مامۆستایان و، وتاربێژان و پێشەوایان" کە زیاتر لە ٢٥٠ کەسین - بڕوامان وایە: کە ئەرکێکی ئایینی و مرۆییە لەسەرمان داوا لە ئێوە بەتایبەتیی و لە هەموو ئەو کەسانە بکەین کە بڕوایان وایە دەبێت مرۆڤ بە ئاشتی بژی لە چوارچێوەی ئەو یاسایانەدا کە کەرامەت و ماف و ئازادییەکانی دەپارێزن، داواتان لێ دەکەین دەنگتان هەڵبڕن دژی ئەو نادادپەروەریی و ئەو قەسابخانە خوێناوییە تۆقێنەرانەی کە لەلایەن باڵی راستڕەوی لەدینهەڵگەڕاوەی بەعسەوە دژ بە گەلە ئاشتیخوازەکەمان ئەنجام دەدرێت. نموونەی ئەمەش سوتاندنی ٦٧ کەسە لە ئەشکەوتێکی بچووکی گوندی دوکان کە زۆربەیان منداڵ بوون...، هەروەها نزیکەی ١٢٩ مزگەوت بەهۆی تۆپبارانەوە وێران کراون. فڕۆکەکانی بەعس بێ بەزەییانە ناوچە مەدەنییە قەرەباڵغەکان بۆردومان دەکات...

(٣) دەقی راگەیەنراو:

لە رۆژی ١ی تشرینی یەکەمەوە پەخشەکەمان لەجیاتی کاتژمێر ٦ی ئێوارە، لە ٧ی ئێوارەوە دەست پێ دەکات. شەپۆلەکان وەك خۆیان دەمێننەوە.

ME/320/6/1

أ) جیهانی عەرەب و ئیسرائیل:

دەنگی کوردستانی عێراق لەبارەی پەیوەندییەکانی بەریتانیا و عێراق، (دەنگی کوردستانی عێراق) بە زمانی عەرەبی ٤٠:١٥ گرینیچ رۆژی ١٥ی تشرینی یەکەمی ١٩٦٩.

بەشێك لە پەخشەکە:

.... ئەگەر بزانین دوژمنەکانی بەعس کێن، ئەوا دەتوانین دۆستەکانی دەستنیشان بکەین. ئاشکرایە بەریتانیا دوژمنی بەعسیەکان نییە. بەڵگەی ئەمەش ئەو راستییەیە کە بەعسییەکان لە ئامانجەکانی خەباتیاندا پرسی کاریگەریی کۆمپانیا گەورەکانی بەریتانیایان لە عێراق وەلا ناوە. لەبری ئەوە سەدان کەسییان کردووەتە قوربانی لەو هێرشانەیاندا کە ئامانج لێی ناچارکردنی (پێشمەرگە)یە بۆ ئەوەی لە ناوچە نەوتییەکان دوربکەوێتەوە، چونکە دەترسن لەوەی ئەو ناوچانە وێران بن.

رادیۆی بەعسیەکان بە هیچ شێوەیەك باس لە چالاکییە سیخوڕییەکانی بەریتانیا لە عێراقدا ناکات، بەهەمان شێوە (BBC) کە کۆمپانیایەکی گشتییە هیچ راپۆرتێك سەبارەت بە کردەوەی بەعسییەکان یاخود لەبارەی شەڕەکانی کوردستان بڵاو ناکاتەوە، کەچی پەلەی ئەوەیەتی راپۆرت لەسەر سەردانی کاربەدەستە پلە نزمەکانی عێراق بکات و بە وشەی جوان پیایاندا هەڵپژاوە، بۆیە گوێگری بەڕێز دەتوانێت ئاستی هەماهەنگیی و هاوکاری ئەو دوولایەنە لەنێوان بەعسییەکان و حکوومەتی بەریتانیادا ببینێت کە حکوومەتێکە لە هەموو ئەوانی دیکە زیاتر بە ترسان لەڕای گشتی بەناوبانگە.

مستەر ئۆکلاند

عێراق و کورد:

بەم دواییانە رۆژنامەکان بایەخێکی زۆریان خستووەتە سەر ئەم بابەتە و بە گوێرەی ئەو وتارەی نیویۆرك تایمز کە هاوپێچ کراوە، لە کۆتایی مانگی ئەیلوولدا عێراقیەکان هێرشێکی تازەیان ئەنجام داوە.

٢. دەستکەوتنی بەڵگەی بەرجەستە کارێکی گرانە. بەپێی ئەو راپۆرتانەی بەدەستمان گەیشتووە، وا پێدەچێت بە درێژایی وەرزی هاوین شەڕەکە هێواش هێواش لە باکور بەردەوام بوو بێت. لە

یەکێـك لـە قۆناغەکانـدا ئەو دەنگۆیە لەئارادا بـوو کە رەنگە هێزەکانی عێراق لە ئەردەن پاشەکشـێیان پـێ کرابێـت (بـێ ئەوەی شـوێنیان پڕکرابێتەوە) بـۆ ئەوەی لە هەڵمەتەکەدا سـودیان لـێ وەربگیرێت، بـەڵام پێمـوا نییە کە ئـەم دەنگۆیە راسـت بێت.

٣. سـەبارەت بـەوەی: کە کێ براوە دەبێت، دیسـانەوە زانیارییەکی متمانەپێکراومان لەبەردەسـتدا نییـە. پێموایـە: بارودۆخەکـە وەکو ئەوەی سـاڵانی رابردووە. عێراق لە وەرزی هاویندا دەسـت بەسـەر هەندێـك ناوچـەدا دەگرێـت و هەمـوو ئـەو ناوچانەش لە زسـتاندا لەدەسـت دەداتەوە. رژێـم بەڵێنی زارەکـی بەرامبـەر چەند داوایەکی کورددەربڕیووە. پێشـتر لـەم وەرزی هاوینـەدا رایانگەیاندبوو کە لە باکـور پارێزگایەکـی نوێ دادەمەزرێنن کـە تاڕادەیەکی زۆر لەلایەن کوردخۆیانـەوە بەڕێوە ببرێت و لە ٩ی تشرینی یەکەمدا رایانگەیاند کە کۆمەڵێك بڕیاریان داوە بۆ بەرەوپێشبردنی رەوشی زمانی کوردی .

٤. یەکێـك لـە پێشـهاتە سەرنجڕاکێشـەکان دیارنەمانـی جـەلال تاڵەبانییـە لـە شـانۆی سیاسـییدا. حکوومەتـی بەعـس هـەوڵ دەدات ناوبـراو وەکو (کوردی باش) لـە بەرامبەر مەلا مسـتەفای بارزانیدا دروسـت بـکات (کـە چەنـد سـاڵێك ناکۆکییـان لەنێوانـدا هەبوو). ئـەم هەوڵە سـەری نەگـرت چونکە تاڵەبانـی ئەوەنـدە نـەرم نەبوو کە رژێم هیـوای بۆ دەخواسـت. هەرچۆنێك بێت، تاڵەبانـی بە بەراورد لەگـەڵ مـەلا، شـوێنکەوتووەکانی زۆر کەمترە.

پی. ئاڕ. ئێم. هینچکلیف
١٦ی تشرینی یەکەمی ١٩٦٩

❖❖❖❖❖❖

لەگەڵ باشترین سوپاسگووزاری

شەفیق قەزاز

١٤٢٠ هامپشێر وێست کۆرت

سیلڤەر سپرینگل

ماریلاند ٢٠٩٠٣

١٤٢٠ هامپشێر وێست کۆرت

سیلڤەر سپرینگ، ماری لاند ٢٠٩٠٣

٢٧ی تشرینی یەکەمی ١٩٦٩

بەڕێزان جەنابی لۆرد کارادۆن (GCMG، KCVO)
وەزیری دەوڵەت بۆ کاروباری دەرەوە و کۆمۆنوێڵزی نوێنەری هەمیشەیی لە نەتەوە یەکگرتووەکان
٨٤٥، Third Aveaye نهۆمی New York 10022.10

ئەرکی شانشینی یەکگرتووە لە نەتەوە یەکگرتووەکان:

بەڕێز: هەشت ساڵە گەلی کوردی عێراق ناچارکراون چەك هەڵگرن و پارێزگاری لە مافە نەتەوەییەکەیان و ئازادییەکەیان بکەن. لەگەڵ ئەوەشدا لەگەڵ گەڕانەوەی حکوومەتی بەعس بۆ سەر دەسەڵات لە عێراق، شەڕ لە دژی گەلی کوردخراوەتە قۆناغێکی نوێوە. ئەم بەڵگەنامە و وێنانە کە هاوپێچکراون بە ڕوونی دەریدەخەن کە نەك تەنیا مافە نەتەوەییەکانی کورد لەبەردەم هەڕەشەدان بوون و مانەوەی گەلی کوردیش لەبەردەم مەترسیدایە. بگرە ناڕەحەتی بارودۆخەکەمان لەو هەقیقەتەدا بەرجەستە دەبێت کە حکوومەتی بەعسی ئێستای عێراق بەشێوەیەکی سیستماتیکی هەوڵی قڕکردنی گەلی کورددەدات، لەبری ئەوەی پرسی کورد بەشێوەیەکی ئاشتیانە چارە بکات.

بەڕێز، ئێمە لەدوای هەشت ساڵ لە هەوڵدانمان لەگەڵ حکوومەتە جیاجیاکانی عێراق کە قایلیان بکەین بۆ گەیشتن بە چارەسەرێکی ئاشتیانە بۆ پرسی کورد، ئێستا گەیشتووینەتە ئەو بڕوایایەی کە هیچ ئەگەرێك بۆ گەیشتن بە چارەسەرێکی لەوجۆرە لەئارادا نییە، بەتایبەت لەگەڵ حکوومەتی بەعسی ئێستا دا. ئێمە کە زۆر نیگەرانی ئاسایشی خەڵکی کوردستانین و بڕوای تەواومان بە ڕەوایی پرسەکەمان هەیە، ڕوودەکەینە بەڕێزتان و کۆمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان کە لەوێ تەنیا چەند هەفتەیەك لەمەوبەر وەفدێکی یەك کەسی بارودۆخی کوردی بەجۆرێك باس کرد کە دەبێت

نەتـەوە یەکگرتـووەکان بایەخی پێ بدات.

بەڕێز، ویژدانی مرۆڤایەتیی کە لە نەتەوە یەکگرتووەکاندا بەرجەسـتە بووە، پێویسـتە لە پاراسـتنی دەنگـی گەلـی کورد دا ببیسـترێت کە گەلێکن هیچ سـەرچاوەیەکی دیکەیان نییە جگـە لە پەنابردن بۆ ئێـوە و کۆمەڵـە شـکۆمەندەکەتان. داوا لە بەڕێزتان دەکەین کە بە پشـتیوانی کردنـی ئەو راپۆرتەی کە پێشکەشـی سـەرۆکی کۆمەڵەی گشـتی کراوە، هەروەها لە بەکارهێنانی دەنگی وڵاتەکەتان بۆ کۆتایی هێنـان لـەو شـەڕەی لە کوردسـتاندا هەیە بـۆ بەدیهێنانـی چارەسـەرێکی دادپەروەرانە و ئاشـتییانە بۆ پرسـی نەتەوەی کوردبایەخی خۆتان نیشـان بدەن.

بەڕێـز، من زۆر خۆشـحاڵ دەبـم و پێزانینم دەبێت ئەگەر دەرفەتێك هەبێـت رووبەڕوو بارودۆخی کـورد تان بۆ بـاس بکەم. تکایە بەڕێـز ئەوپەڕی رێزم قبـوڵ بفەرموو.

لەگەڵ رێزدا

شەفیق قەزاز

وتەبێژی شۆڕشی کورد لە ویلایەتە یەکگرتووەکان

هاوپێچەکان:

راپۆرتێك لەبارەی کارەساتی "داکان"

نوسخەیەك لەو راپۆرتەی پێشکەشی

سەرۆکی کۆمەڵی گشتی دەکرێت.

❖❖❖❖❖❖

٣ی تشرینی دووەمی ١٩٦٩

١٨٧/٢٥/١

بەوپەڕی بایەخەوە نامەکەی رۆژی ٢٧ی تشرینی یەکەمتم خوێندەوە.

دڵنیام چاوەڕوانی ئەوەم لێ ناکەی کە بە وردەکارییەوە لێدوان لەسەر ئەو هاوپێچە بدەم کە لەگەڵ نامەکەتدا رەوانەت کردبوو، پێدەچێت ئەو جۆرە رووداوانەی باستکردوون بەشێوەیەکی ئایدیایی لە رێگەی سکرتێری گشتییەوە بە هەماهەنگی لەگەڵ چالاکییەکانی ئەو دامەزراوەیەی کە لە بواری مافەکانی مرۆڤدا کاردەکات بخرێتە بەردەم نەتەوە یەکگرتووەکان.

وێنە بۆ: بەشی خۆرهەڵاتی نزیک، وەزارەی دەرەوە و کۆمۆنوێلز، بەڕێزان: ئەنقەرە، بەغداد، تاران، واشنتۆن، سەئولان باتور و، رێیك جافیك (کارادۆن).

❖❖❖❖❖❖

ME/3221/C/2

داواكاريی ئەفسەرانی كوردبۆ بەدەستهێنانی پەنابەرێتی سیاسیی

بەپێـی راپۆرتێك كە لە رۆژنامەكانی ئەمڕۆدا [٣ی تشرینی دووەمی]بڵاوكراوەتەوە، دوو ئەفسـەری بارزانـی بـە ناوەكانـی "نەقیـب عەبدۆ دنیا و مولازم عیسـمەت میر" چوونەتە بنكەی سـنوری سـلۆپی و داوای پەنابەرێتییـان كـردووە لـە توركیـا. وا دەزانرێـت كـە ئـەم دوو هەڵهاتـووە بە تۆمەتـی ناپاكی بڕیاری لەسـێدارەدانیان بـۆ دەركرا بێت.

(ئاژانسی ئەنادۆڵ بە زمانی توركی ١٣ی گرینیچ ٣ی تشرینی دووەمی ١٩٦٩)

❖❖❖❖❖❖

(٢١ی تشرینی دووەمی ١٩٦٩)

NEQ 1/2

نوسخەی نامەکەی دکتۆر شەفیق قەزازمان بۆ رەوانە کرا، کە وتەبێژی شۆڕشی کوردە لە ویلایەتە یەکگرتووەکان، وەڵامەکەی رۆژی ٣ی تشرینی دووەمی لۆرد کارادۆنیشمان پێ‌گەیشت.

٢) هەرچەندە دەبێت بەوپەڕی وریاییەوە مامەڵە لەگەڵ ئەم بەناو نوێنەری کوردەدا بکەین و، هەڵوێستی بنەڕەتیمان ئەوەبێت: کە پرسی کوردبابەتێکی ناوخۆی عێراقە. ئەوا گومانم نییە کە ئەمەش هەر سیاسەتیی خۆمانە کە هەرکاتێك شێوازێکی بەردەوام لە پێشێلکاری مافەکانی مرۆڤ بەدی کرا، ئەوا نەتەوە یەکگرتووەکان دەتوانێت لەڕێگەی ئەو دامەزراوەوە کە سەروکاریان لەگەڵ مافەکانی مرۆڤدایە بەشێوەیەکی یاسایی بارودۆخەکە لەبەرچاو بگرێت.

٣) لەگەڵ ئەوەشدا دڵنیام لەوەی کە تۆش کۆکیت لەگەڵمدا لەوەی: کە ئێمە نامانەوێت هانی کوردبدەین (تەنانەت لەوەش کەمترە کە وا دەربکەوین هانیان دەدەین) بۆ ئەوەی کێشەکەیان لە کۆمسیۆنی مافەکانی مرۆڤ بوروژێنین. ئەگەر ئەمە رووبدات توشی دایلەمایەکی زۆر راستەقینە دەبین. لەکاتی پشتیوانیکردنمان لە دۆزی کورد ، لەلایەك برێکی باش هاوسۆزی بۆ کورددروست دەبێت لەڕووی مافەکانی مرۆڤەوە، بەڵام لە لایەکی دیکەوە ئەم کارە پەیوەندییەکانمان لەگەڵ عێراق و ئەو بەرژەوەندییە بازرگانییانەی لەوێ هەمانە رووبەڕووی کارەسات دەکاتەوە. لەڕاستیدا رەنگە رووبەڕووی چەندین شەرمەزرای دیکە بکرێینەوە، لە لایەن ئێرانییەکان و تورکەکانەوە ئەگەر بێت و ئەوانیش لەوکاتەدا ببنە ئەندامی کۆمسیۆنی مافەکانی مرۆڤ یاخود لیژنە لاوەکییەکانی ئەو کۆمسیۆنە. رەنگە بتوانین بە کەمیی لەم بابەتە بدوێین و لەپێش ئەوانی دیکەوە خۆمان پەنابدەین، هەرچەندە ئەمە هەڵوێستێکی زۆر بوێرانە نابێت، بەڵام من پێموایە: زۆربەی ئەندامان وا دەخوازن کە ئەم بابەتە بە شاراوەیی بهێڵنەوە. کوردیش لەلای خۆیەوە هیچی دەستگیر نابێت جگە لەوەی زیاتر تورە دەبێت.

٤) بەگشتی، (لەکاتێکدا کە دەزانین مەبەست لە داڕشتنی وەڵامەکەی لۆرد کارادۆن ئەوەبوووە پاساو بۆ نەدانی لێدوانی راستەوخۆ لەبارەی پرسی کوردەوە بهێنێتەوە)، بۆیە وا بە باش دەزانین خۆمان لەو مەترسییە بپارێزین کەوا لە کورد بگەیەنین پێیان وابێت پرسەکەیان دەخرێتە بەردەم دامەزراوەکانی مافی مرۆڤی نەتەوە یەکگرتووەکان، بەڵکوو تەنیا هەموو پەیوەندییەکانی داهاتوو

وەربگرین و دان بە وەرگرتنیدا بنێین، بەبێ ئەوەی هیچ لێدوانێکی لەبارەوە بدەین. وەك چۆن لە بڕگەی ٤ (ج)ی نووسراوەکەی مانگی تشرینی یەکەمی ١٩٦٦ کە بەشی خۆرهەڵات ئامادەی کردووە (نوسخەیەك لە راپۆرتەکەم هاوپێچ کردووە) بۆت دەردەکەوێت کە ئەوەی تائێستا کراوە ئەوەبوووە هیچ جۆرە نووسراوێك بە کوردنەدراوەتەوە، بەڵام هیچ ناڕەزاییەك هەست پێ ناکەین کە لە داهاتودا دانپیانانێکی سادەیان ئاڕاستە بکرێت.

وێنەیەك بۆ بەڕێزان: ئەنقەرە، بەغداد، تاران، واشنتۆن
ئەرکی شانشینی یەکگرتووە
بۆ نەتەوە یەکگرتووەکان

❖❖❖❖❖❖

Third arenue

845

New york Ny

مستەر هایمان

یەکەی پەرلەمانی:

وەڵامێك بۆ پرسیارە پەرلەمانییەکەی مستەر رۆز رەوانە دەکەم، هاوپێچ لەگەڵ تێبینی تەواوکاری و نووسراوێکی پاشخان. ئەم نووسراوانە بە هاوکاریی لەگەڵ بەشی خۆرهەڵاتی نزیکدا ئامادەکراون.

(ئێچ. دەبلیۆ. کینگ)

بەشی (ئابوری و کۆمەڵایەتی)ی نەتەوە یەکگرتووەکان

١٣ی کانوونی یەکەمی ١٩٦٩

وێنەیەك بۆ: مستەر ئارسەر

مستەر تریپ (سەرۆکی N. E. D)

❖❖❖❖❖❖

پرسیاری پەرلەمانیی:

نەتـەوە یەکگرتـووەکان (ETS) بـۆ وەڵامـی زارەکـی لەبـارەی مسـتەر پـاوڵ بـی. رۆز (مانجسـتەر، بـلاك لێی).

پرسـیارەکە ئەوەیـە لە وەزیـری دەرەوە بۆ کاروباری دەرەوە و کۆمۆنوێڵز، ئایا هێشـتا دەیەوێت لە کۆمسـیۆنی مافەکانی مرۆڤی نەتەوە یەکگرتووەکان باس لە مەترسییەکانی سەر ئاشتی لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاسـت بـکات کە بەهۆی ئـەو بۆمبارانکردن و کارە بێ بەزەییانەوە دروسـت بـووە کە حکوومەتی عێراق دژی کوردپیادەی دەکات؟

(١٥ی کانونی یەکەمی ١٩٦٩)

واژوو (مستەر مارمایس فۆڵی)

نەخێر بەڕێز

پێمـوا نییـە کارێکـی گونجـاو بێـت بـۆ دەوڵەتـی بەریتانیـای مـەزن کـە لەبـارەی باسـکردنی ئـەم بابەتـەوە لـە نەتـەوە یەکگرتووەکان دەستپێشـخەری بـکات. هەڵوێسـتمان لەبارەی هـەر کردەوەیەك لـە نەتـەوە یەکگرتـووەکان، تیایدا ئەم بابەتـە لە کۆمسـیۆنی مافەکانی مرۆڤ بخرێتـە بەرباس، بەندە بـەو بابەتـەی کـە دەخرێتەڕوو.

أ. دەقی پرسیاری پەرلەمانیی وەڵامی سەرۆك وەزیر لە رۆژی ١٧ی حوزەیرانی ١٩٦٥.

ب. پرسیاری پەرلەمانیی و وەڵامی مستەر جۆرج تۆمسن لە رۆژی ١ی کانونی ١٩٦٥.

ج. دەقی پرسیاری پەرلەمانیی و وەڵامی مستەر جۆرج تومسن لە رۆژی ١١ی تەموزی ١٩٦٦.

د. پرسیاری پەرلەمانیی و وەڵامی مستەر گۆرۆنی رۆبێرتزی رۆژی ١٤ی ئاداری ١٩٦٩

تێبینی شارەزایی:

١) هەڵوێستی دەوڵەتی بەریتانیای مەزن سەبارەت بە ئەگەری وتووێژ لەسەر ئەم بابەتە لە کۆمسیۆنی مافەکانی مرۆڤ. بە دڵنیاییەوە ئێمە هەوڵی دامەزراوەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ نموونە کۆمسیۆنی مافەکانی مرۆڤمان بەلاوە پەسەندە کە کار لەسەر ئەو بابەتانە بکەن، کە بەڕوونی دیارە دەکەوێتە چوارچێوەی لێهاتووییەکانیانەوە. سەبارەت بە هەر وتووێژێك لەبارەی کوردەوە لە کۆمسیۆنی مافەکانی مرۆڤ دەبێت ئێمە بە وریاییەوە هەڵوێستی خۆمان لەبارەی تایبەتمەندیەکانی ئەو کەیسەوە لەبەرچاو بگرین کە پێشکەش دەکرێت.

٢) ئەگەری سەرکۆنەکردنی کردەوەکانی حکوومەتی عێراق دژی کورد لەلایەن دەوڵەتی بەریتانیای مەزنەوە.

هاوڕێی بەڕێزم، سەرۆك وەزیر لە وەڵامی پرسیارێکدا کە لە رۆژی ١ی حوزەیرانی ١٩٦٥دا لە پەرلەمان لێی کرا [col. ١١٠]، گوتی: دەوڵەتی بەریتانیای مەزن بەداخە لە شەڕەکانی کوردستان ، وەك چۆن بەداخە لەهەر ناسەقامگیرییەکی دیکەی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا، بەڵام بەلای ئێمەوە پرسی کوردبابەتێکە کە بۆ ئێمە نەشیاوە خۆی تێدا هەڵقورتێنین. هیچ بەڵگەیەکم نییە دەریبخات کە دەوڵەتی بەریتانیای مەزن وەڵامێکی جیاوازی بۆ ئەم پرسیارە هەبێت.

٣) ئەرکی ئەخلاقیی دەوڵەتی بەریتانیای مەزن لەبەر پەیوەندییە دوورودرێژەکەیانەوە لەگەڵ عێراق و پەیوەندییە دۆستانەکەی جارانیان لەگەڵ کورد دا ئەوەیە کە: تاوەکوو لە ناکۆکییەکەیان لەگەڵ حکوومەتی عێراقدان هەندێك یارمەتییان بدات.

دەوڵەتی بەریتانیای مەزن بەداخە لەهەر شەڕێك کە رەنگە لە باکوری عێراقدا رووبدات. تاکە چارەسەری کرداریی بۆ ئەم ناکۆکییە ئەوەیە کە بەرێککەوتنی هاوبەش لەنێوان حکوومەتی عێراق و کورد دا هاتبێتەکایەوە. دەست تێوەردان لەلایەن دەوڵەتی بەریتانیای مەزن یارمەتیدەر نابێت.

پاشخان:

لەکۆتایی جەنگی یەکەمی جیهانییدا، ئەو ناوچەیەی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست کە کوردی تێدا نیشتەجێن بەسەر سنورە نێودەوڵەتییەکاندا دابەش کرا و، کوردخۆیان لەوەدا بینییەوە کە بەسەر چەند جڤاتێکی دابڕێنراودا لەناو سنوری وڵاتانی تورکیا و ئێران و عێراق و سوریادا دابەش کراون.

پەیماننامـەی سـیڤر (١٩٢٠) مافـی ئۆتۆنۆمیـی بـۆ کـوردەوا بینیووە، بـەڵام پەیماننامەکـە بەهۆی ناڕەزایـی تورکیـاوە هەرگیز قبوڵ نەکرا. لە سـاڵی ١٩٤٦ز، لەژێر سـەرکردایەتی بارزانیدا کە سـەرکردەی کـوردی عێراقە، کۆمارێکی سـەربەخۆی کورد بـەڵام کورتخایەن، لە باکوری خۆرئـاوای ئێران دامەزرێنرا. کوردی عێراق هەرگیز خەونی نیشـتمانێکی سـەربەخۆیان فەرامۆش نەکردووە و لە سـاڵی ١٩٥٨ەوە لە چەنـد شـەڕێکی پچڕ پچڕدا لـە دژی حکوومەتی عێراقدا بەشـدار بـوون، ئەمەش لەپێنـاو دامەزراندن، یاخود بەدەسـتهێنانی ڕێپێدان بـۆ دامەزراندنی دەوڵەتێکی نیمچە سـەربەخۆ.

٢. کـورد بـەردەوام هەوڵیـان داوە دەوڵەتـی بەریتانیای مەزن لـەم ناکۆکییەوە بگلێنـن، بەڵام ئێمە بـە تونـدی بـەو هەڵوێسـتە ئاشـکرایەمانەوە پابەنـد بووین کە سـەرۆك وەزیر لـە وەڵامی پرسـیارێکی پەرلەمانـدا لـە حوزەیرانـی ١٩٦٥ باسـی لێوە کـرد: "دەوڵەتی بەریتانیـای مەزن بەداخە لە شـەڕەکانی کوردسـتان، هـەروەك چـۆن بەداخە لە هەر نـا ئارامییەك لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاسـتدا، بـەڵام ئێمە وەك پرسـێکی ناوخۆیـی عێـراق لە پرسـی کورددەڕوانین، کە شایسـتە نییە بۆ ئێمە خۆی تـێ هەڵقورتێنین".

سیاسـەتی دەوڵەتی بەریتانیای مەزن سـەبارەت بە وروژاندنی پرسـی مافەکانی مرۆڤ لە نەتەوە یەکگرتووەکان:

٣. لە نووسراوی دووەمی تەواوکارییدا هەموو ئەو لێدوانەی کە سەرۆك وەزیر لە مانگی حوزەیرانی ١٩٦٥دا پێشکەشـی کرد، تۆمار نەکراوە. بە لەبەرچاوگرتنی ئەو سیاسـەتەی کە لە حوزەیرانی ١٩٦٦ەوە سـەبارەت بـە باسـکردن لە پرسـی مافەکانی مـرۆڤ لە نەتـەوە یەکگرتووەکانـەوە گیراوەتـە بەر، چیتر شایسـتە نییە بڵێین: ئەم پرسـە لـە بنەڕەتدا ڕەتکراوەتـەوە بەتایبەت کە دەربـارەی "بابەتی ناوخۆیی" وڵاتێکـی ئەندامـی نەتـەوە یەکگرتووەکان بێـت. پێمانوایـە: کاتێ شـێوازێکی بەردەوامی پێشـێلکاریی لەئـارادا بێـت، بەجۆرێك کە وەك سیاسـەتێکی گشـتی بێتە بەرچـاو، نەتەوە یەکگرتـووەکان دەتوانێت بەشـێوەکی شـەرعی (یاسـایی) بابەتەکـە لەبەرچـاو بگرێـت. ئەگەر لە شـێوازێکی بـەردەوام یاخود لە سیاسـەتێکی گشـتی کەمتر بێت، ڕەنگە بتوانرێت بخرێتە چوارچێوەی بڕگەی یاسـای ناوخۆیی میساقی نەتـەوە یەکگرتووەکانـەوە (مـادەی ٢ (٧))، جگـە لـەو حاڵەتانـەی کـە ئەو تاکـە نموونەی پێشـێلکاریە بەشـێك بێت لە سیاسـەتێکی گشـتی. بۆچوونمان لەسـەر ئەم پرسـە بە ڕوونی لەلایەن وەزیری دەرەوە و لە لێدوانێکیدا لەبەردەم کۆمەڵەی گشـتیدا لە ١٤ی تشرینی یەکەمی ١٩٦٨ ڕاگەیەنرا. ناوبراو گوتی: "مـادەی ٥٦ی میسـاقەکە بەڕوونی باس لەوە دەکات کە هیـچ وڵاتێك ناتوانێت بڵێت مافەکانی مرۆڤی هاووڵاتییەکانی بە تەواوی پرسـێکی ناوخۆییە، ئەو وڵاتەی کە هاووڵاتییەکانی لە مافە سـەرەتاییەکانی مـرۆڤ بـێ بـەش دەکات، ئـەوا بەپێی مـاددەی ٥٦ بڕیـارە نێودەوڵەتییەکانی پێشـێل کـردووە". لەبەر

ئـەم هۆكارانـەی كـە لە خـوارەوە باسـيان دەكەيـن، پێمانـوا نييە كە شايسـتە ياخـود يارمەتيـدەر بێت ئێمە پرسـی كورد لە كۆمسـيۆنی مافەكانی مـرۆڤ بوروژێنين.

٤. دەتوانين هۆكارەكانی ئەم هەڵوێستەمان لەم خاڵانەی خوارەوەدا كورت بكەينەوە:

أ) كـوردی عێـراق لـە دژی حكوومەتێكـی ياسـايی لـە بەغـدا ياخيبـوون و ئێمە ئـەو حكوومەتە بە ددانپيانـراو دەزانين.

ب) باشـترين ڕێگا بۆ بەديهێنانی بەرژەوەنديیە سياسـيی و بازرگانييەكانمان ئەوەيە: كە راسـتەوخۆ مامەڵـە لەگـەڵ حكوومەتـی بەغدادا بكەيـن. مامەڵەكردنی فەرمـی لەگەڵ كورديـاخـود كۆمەككردنيان دەبێتـە هـۆی نارەحەتكردنـی زۆری حكوومەتی بەغدا و، بۆيە رەنگە دژ بـەو هەوڵانە بێت كە لەپێناو گەشـەپێدانی ئەو بەرژەوەندييانە دەدرێن.

ج) ئەگـەر ئێمـە يارمەتـی كـوردی عێـراق بدەيـن، رەنگـە ئێـران و توركيـا و سـوريا كـە ئەوانيـش كەمينـەی كورديـان هەيـە، لێكدانـەوەی نـا دڵخۆشـكەری بـۆ بكـەن.

د) ئاڵۆزييەكانـی پرسـی كـوردو ئەو هاوپەيمانييانەی كە سـەبارەت بە پرسـی كورد لەئـارادان، ئەوا پشـتيوانييەكی بەهێـز لـەو بۆچوونە دەكەن كە لە دژی بەشـداريكردنمانە لەم پرسـەدا.

❖❖❖❖❖❖

یەك بەڵگەنامەی ساڵی 1971

مستەر ئۆرچارد

مستەر ئارمیتاژ

کێشەی کورد لە عێراق، ١٩٦٣ - ١٩٧١

١. ڕەشنووسە هاوپێچکراوەکان بۆ چاپکردن ئامادەن. (لە پشتەوەی هەر یەکەیانەوە دوو خشتەی دابەشکردنم داناوە).

٢. دەبێت پلەبەندیی هەردوو ڕەشنووسەکە "نهێنی - تەنیا بۆ بەرچاوی شانشینی یەکگرتوو" بێت. (دەزانم کە رەنگە زۆر جار وا بە پەسەند بزانرێت "تەنیا پوختە"ی راپۆرتەکان بە "نهێنی" دابنرێن، بەڵام لەم حاڵەتەدا ئەگەر بێتو ئاماژە بە لایەنی توانای سەربازیی یاخود لایەنی تری ناو راپۆرتەکە نەدەین، بەشێکی زۆری گرنگیی راپۆرتەکە لەدەست دەچێت).

٣. بە لەبەرچاوگرتنی داواکارییەکەی بەشی خۆرهەڵاتی نزیك، کە دەیانەوێت راپۆرتەکە بەخێرایی چاپ بکرێت و پێش هاتنی کریسمس بڵاوبکرێتەوە، پێشنیار دەکەم کە داوا لە کارمەندانی چاپ بکرێت دەستوبرد لەم کارەدا بکەن.

سی. جەی. ئێس. رەندڵ

٣ی کانونی یەکەمی ١٩٧١

❖❖❖❖❖❖

بەڵگەنامەکانی ساڵی 1973

باڵیۆزخانەی بەریتانیا
کوەیت
٨ی ئایاری ١٩٧٣
بەڕێز جی ئێس بێرتن
بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست
وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز

بەڕێز گراهام،

١. ئێستا کە لە کوەیتم دەمەوێت چەند زانیارییەك کە لە بەغداوەیە لە نامەیەکدا بۆت بنێرم.

٢. جموجوڵی هێزەکان. پیتەر فیڵد ئێستا لە لەندەنە و ڕەنگە دەرفەتی ئەوەت ببێ ببینیت. ئەو دەتوانێت جەخت بکاتەوە لەوەی کە دەنگۆی گواستنەوەی هێزەکان لە مانگی ئایاردا لە سنورەکانی ئێرانەوە بەرەو سنورەکانی کوەیت / سعودیە ڕەوانە کران (بڕوانە بڕگەی ١٤ی نامەکەم لە ڕۆژی ٢٩ی ئادار) دەتوانرێ بە جوڵەی ئاسایی هێزەکان لەم کاتەی ساڵدا لێك بدرێتەوە. چونکە لەگەڵ هاتنی هاویندا، ئەنجامدانی ڕاهێنان لە بیاباندا زۆر ناڕەحەتە.

٣. سەدام حسێن. ئەو (لەگەڵ عەبدولباقی)دا لە سەردانەکەی وەزیری دەرەوەی ڕۆمانیا و سەردانەکەی سەرۆکی (چاد)دا بۆ بەغدا ئامادە نەبوون. عەبدولباقی بە پاساوی گونجاوەوە لە سویسرا بوو، هەمووان دەیانزانی ئامادە نییە، بەڵام نەیاندەزانی بۆچی. ئامادەنەبووونەکەی سەدام حسێن بەتەواوی ناڕوونە. باشترین لێکدانەوە ئەوەیە کە لەگەڵ بارزانیدا خەریکی وتووێژن لەبارەی ئۆتۆنۆمی بۆ کوردو ڕاپرسییەوە. نزیکەی شەش هەفتەیە ڕۆژنامەکانی بەغدا سەبارەت بە کوردبێدەنگن. بەڵام لەوانەشە حسێن لە پشویەکی کورتدا بێت - لۆمەی دانوستانەکانی پرسی نەوتی خستە سەر خۆی و لەو کاتەوە بە ئاشکرا زۆر چالاکە.

٤. باکوری عێراق. لە سەرەتای مانگی نیساندا لەگەڵ زۆرێك لە هاوکارانم لە بەغدا سەردانێکی (زۆر دەرنگوەختم) بۆ شارە سەرەکییەکانی باکوری عێراق ئەنجامدا. باکوری عێراق لە بەهاراندا جوانە. گەنم و جۆی هەراش دەبینرێن و شەتڵی برنج کەروێشکە دەکەن. کۆنترۆڵی پۆلیس لەسەر

ڕێگە شاخاوییەکان بە وریاییەوە ئەنجام دەدرێت، بەڵام ئێمە لە گەشتەکەماندا توشی کێشە نەبووین. زۆرێـك لـە بنکەکانی پۆلیس بە هاوبەشـی لەنێوان پۆلیسـی مەدەنـی و سـەربازییدا بەڕێوەدەبرێت و نوێنەرێکـی کوردیشـی لێیـە. بـۆ وەرزی هاوین چەندین کەپر دروسـت دەکرێن، تەنیا لە سـەڵاحەدین ٣٥٠ کەپـر دروسـت کـراوە. هەمـوو شـتێك پێشـوەخت بەکـرێ دراوە. خاوەندارێتـی زەوی لـە ناوچـە کوردییەکانـدا تایبەتـە بـە کورد، بۆیـە عێراقییەکان تەنیـا دەتوانن بـە کرێیان بگرن.

٥. لە کاتی جەژنی بەهاردا موسـڵ پڕ بووبوو لە سـەردانکەر و دیپلۆمات (نوێنەرە ئاست نزمەکانی زۆربـەی باڵیۆزخانەکانـی لێبوون). بەڵام من بە فەرمی بانگێشـت نەکرابووم بەشـداریی لە جەژنەکەدا بکەم، ئەندامێکی بەشی پرۆتۆکۆڵ هاوسەرەکەمی لە هەترە (Hatra) بینیبوو سەرەڕای ڕەتکردنەوەمان، بـەڵام پێداگـری کرد کە وەکو میوانـی وەزارەتی کاروباری دەرەوە بەشـداریی نمایشـەکەی ئێوارە بکەن کە تیایدا میسرییەکان گۆرانییان دەگوت و سـەمایان دەکرد. ئەمە هەنگاوێکی دۆسـتانە بوو.

٦. کەشـوهەوا زاڵەکـە لە لێـواری ئەو ناوچـە کوردییانەی کە سـەردانم کردن بریتییە لـە: بەهێزیی و متمانەبەخۆبوونێکـی زۆر کـە لـە هیچ دانوسـتانێکدا لەگەڵ عێراقییەکاندا بـەرەو خراپی ناچن.

دڵسۆزی هەمیشەییت،
ئای. مەککلۆنی

❖❖❖❖❖❖

لەگەڵ تێکچوونی ڕێککەوتن لەگەڵ عێراقدا، کوردئامادەی دەستپێکردنەوەی شەڕن
جیم هۆگلاند
حاجی ئۆمەران - عێراق، ٢١ی حوزەیران
واشینتۆن پۆست

دوایەمین شـەڕی خۆرهەڵاتی ناوەڕاسـت سـێ سـاڵ لەمەوپێش لە عێراق کۆتاییهات، دوای ئەوەی عێـراق تاوەکـوو بنبەسـت لـە چیا سـەختەکاندا شـەڕی جەنگاوەرەکانی کوردسـتانی دەکـرد و، دواجار لەسـەر ڕێککەوتنـی ئاشـتی قایـل بـوو کـە تیایـدا ئـەو ئۆتۆنۆمیـە بداتـە بەرگریکارانـی کـورد کـە بـە درێژایـی ئـەم سـەدەیە لەپێناویـدا جەنگاون، بـەڵام مەلا مسـتەفا بارزانیی کـە فەرمانـدەی پارتیزانانی کـوردە لـە بارەگاکەیدا لە چیـا دوورەدەسـتەکانی باکوری خۆرهەڵاتـی عێراق باس لـە پەیوەندییەکانی لەگەڵ عەرەبدا دەکات و دەڵێت: لە هەموو جێگایەك سیاسـەتی نە شـەڕ و نە ئاشـتی گیراوەتە بەر ..

جەنـەراڵ بارزانـی کـە تەمەنـی حەفتـا سـاڵە، بـە درێژایـی ئەم سـەدەیە سـەرقاڵی شـەڕی تورك و فـارس و عێراقییـەکان و بەریتانیـا و ئـەو خێڵـە ناوچەییەیانـە بووە کـە دژی دەسـەڵاتەکەی بوون. ئەو چیـتر هەسـتەکانی خـۆی ناشـارێتەوە لـەوەی کە خەریکە شـەڕێکی نـوێ لەنێـوان نیشـتمانپەروەرانی کوردی چیاکان و نەتەوەپەرسـتە عەرەبەکانی بەغدا ڕوودەدات. ڕێککەوتنەکەی سـاڵی ١٩٧٠ کە بەڵێنی خۆبەڕێوەبەرێتیـی و پاراسـتنی بۆ کوردتێـدا بوو لە لەناوچووندایە و، پێشـمەرگە پارتیزانەکان جوڵەیان دەستپێکردووەتەوە.

بەدەستهێنانی چەك:

چەکـی دژە فڕۆکـە بـە چواردەوری ئـەو کەمپانەدا جێگیرکـراون کە لە چادری سـپی پێکهاتوون. لە دامێنەکانی نزیکییەوە پشـمەرگە تازەکان ڕاهێنان لەسـەر ئەو تۆپخانە رووسـیانە دەکەن کە لەپێشتردا لای عێراقییەکانەوە دەسـتیان بەسەردا گرتووە.

کـورد کـە گەلێکـی ئاریـن و مێژوویەکـی چـوار هەزار سـاڵەیان هەیـە و، لە ناوچەیەکی سـتراتیجی دەشت و چیادا دەژین کە بە سنورەکانی تورکیا و سوریا و عێراق و ئێراندا درێژ دەبێتەوە، ناوچەیەکی کوردیـش لـە یەکێتی سـۆڤیەت هەیە. هەموو ئـەم حکوومەتانە بە وریاییەوە لـە کردارەکانی جەنەراڵ بارزانی دەڕوانن.

جەنـەراڵ بارزانـی کـە لە میوانخانـە رووتەڵەکەیدا لـە حاجی ئومەران دانیشـتبوو، بایەکی سـاردی شـەوانە بـە چیاکانـدا دەهـات، داوایەکـی راسـتەوخۆی بـۆ پشـتیوانی ئەمریکا نیشـاندا بۆ "ئـەم گەلە

بچووکە لە خەڵکی هەژار و ستەملێکراو. دەکرێت ئەم پشتیوانییە سیاسیی یاخود مرۆڤایەتیی یاخود سەربازیی بێت و، ئاشکرا بێت یان نهێنی".

لە ئاشکراکردنی ئەوەی ... خۆماڵیکردنی ئەو کێڵگە نەوتییانەی کە خۆرئاواییەکان خاوەنی بوون ..

کاتێك حکوومەت سێ مانگ لەمەوبەر لەگەڵ کۆمپانیا نەوتییە خۆرئاواییەکان گەیشتە .. جەنەراڵ بارزانی وتی : .. "ئێمە بەڕاستی لەگەڵ سیاسەتی ئەمریکادایین بۆ ناوچەکە، ئەگەر ئەمریکا دژ بە دورگەکان بمانپارێزێت، ئەگەر ئەو پشتیوانییە ببێ..... ئەمە لە ناوچەی ئێمەدایە...

دژایەتی رووسییەکان:

جەنگاوەرە بۆشاییەکەی چیاکان جەختی لەوە کردەوە کە: "ئێمە لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا پێگەمان هەیە". کورد بە توندی دژی بڵاوبوونەوەی رووسیان و بەشێکی زۆری هێزەکەی عێراقیان ناچار کردووە کات و پارە و سەرچاوەکانی لە زەوییە بەرزەکانی کوردستاندا سەرەف بکات، ئەگەر وا نەبووایە ئەم هێزە لە دژی ئێران و کوەیت یاخود ئیسرائیل بەکاردەهێنران.

کورد لە کێڵگە بچووکەکانیاندا دەژین لە رێگەی زمانی هاوبەشی هیندۆ ئەورووپیی و ئاینی سونەی ئیسلام و نەتەوەگەرایی و کلتورێك پێکەوە بەستراون، کە چەندین سەدەیە لە ناو کودەتای خوێناوی و ناپاکی دان ....

لەدوای دارمانی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی ئەو بەڵێنەی کە پێیان درابوو سەبارەت بە دروستکردنی نیشتمانێکی ئۆتۆنۆم لەلایەن زلهێزەکانەوە دەستبەجێ فەرامۆش کرا. تورکیا خێڵەکانی کوردی لەتوپەت کرد و بەردەوامە لە رەتکردنەوەی سەربەخۆیی یاخود ئۆتۆنۆمی کلتوری بۆ ئەو کەمینە کوردییەی کە سێ ملیۆن کەسە. ئێرانیش کوردی لە سیستمێکی سیاسیی زۆر مەرکەزیدا قەتیس کردووە.

بۆیە جەنەراڵ بارزانی دەگاتە ئەو بەرئەنجامەی بڵێت: خەونە کۆنەکەی کوردستانی گەورە ئێستا مردووە. ئامانجەکانی بە گوتەی خۆی لە عێراقدایە کە حکوومەتێکی لاوازتری عەرەب هەبێت نەتوانێت دراوسێکانی ناچار بکات پرسی نەتەوایەتی کوردسەرکوت بکەن.

کوردستانی عێراق نیشتمانێکی زۆر جوانە و هەژار و دواکەوتووە. بەرزترین لوتکەی چیاکانی زاگرۆس لە وەرزی هاوینیشدا بەفریان پێوەیە. جۆگەلەکان بەناو دۆڵەکاندا خوڕەیان دێت و بە بەنداوەکاندا تێپەڕ دەبن تا دەگەنە دەشتە رووتەنەکان، کە تیایدا گەورەترین شارە کوردییەکان جێگیربوون.

لە دەشتەکاندا سوپای عێراقیشی لێیە، شارە کوردییەکانی کۆنترۆڵ کردووە و بە وتەی کورد بە بێ دەنگی سەرقاڵی دروستکردنی یەکەی هەلیکۆپتەر و پەڕەشوتەوانە، کە رەنگە لە مانگی ئاداری داهاتوودا کە کاتی جێبەجێکردنی ئۆتۆنۆمییە بەڵێندراوەکەیە بخرێنە گەڕ.

کوردبۆچوونی خۆیان سەبارەت بە چۆنێتی ئۆتۆنۆمییەکە داوەتە بەغدا، بە گوتەی سەرکردەیەکی سیاسیی کوردمەحموود عوسمان و حەبیب کەریم، ئەوان پێشنیارییان کردووە ئەنجوومەنی َکی یاسادانان بۆ کوردستان هەڵبژێردرێت کە دەسەڵاتێکی ڤیتۆی سنورداری بەسەر چەند بڕیارێکی حکوومەتی ناوەندیدا هەبێت.

جەنەراڵ بارزانی هیچ هیوایەك نابینێت داواکارییەکانی کوردقبوڵ بکرێن، ئەو ئامادەیە بەردەوامیی بە وتووێژەکە بدات بۆ ئەوەی کاتی دەست بکەوێت و هێزەکانی کۆبکاتەوە.

جەنەراڵ بارزانی دانی بەوەدا نا کە هێزەکانی یارمەتی سیاسیی و سەربازییان لە ئێران وەرگرتووە، بەڵام ڕەتیکردەوە وردەکاری زیاتر بدات.

چەند ئاماژەیەك هەن کە ناوبراو هەندێك یارمەتی سەربازیی و دارایی لە ئیسرائیل وەرگرتبێت. کاتێك لەم بارەیەوە پرسیاری لێ کرا، بەشێوەیەکی چاوەڕوان نەکراو گوێی ڕاگرت و دواجار گوتی: ”هەندێك شت هەیە لەوانەیە ڕاست بن، بەڵام وا باشترە قسەیان لەبارەوە نەکرێت“.

لەگەڵ ئەوەشدا بارزانی بە ئاشکرا دانی بەوەدا نا ئامادەیە یارمەتییەکانی ئەمریکا لە ڕێگای ئێران یان ئیسرائیلەوە وەربگرێت.

ئەو دەڵێت: ”ئەگەر ئەمریکییەکان ئەم کارە بە کارێکی لۆجیکی و کردەنی بزانن، ئەوا ئێمە قبووڵی دەکەین. بەڵام وا باشترە ویلایەتە یەکگرتووەکان ڕاستەوخۆ یارمەتییەکە بدات“.

❖❖❖❖❖❖

لیژنەی ئامادەکاریی پارتی شۆڕشگێڕی کوردستان

٢٦ی حوزەیرانی ١٩٧٣

پارتـی شۆڕشـگێڕانی کوردسـتان لـە بڵاوکردنـەوەی ئـەم چاوپێکەوتنـە رۆژنامەوانییـەدا جەخت لە هەڵوێسـتە رەواکـەی دەکاتـەوە بەرامبـەر بـە ملکەچبوونـی رەهـای بارزانـی بـۆ ئیمپریالیـزم لەژێـر سـەرکردایەتی ویلایەتە یەکگرتووەکاندا، هەروەها دەربارەی بازرگانیکردنییەوە بە مەسـەلەی کوردەوە و، خسـتنەڕووی بابەتەکـە لـە مەزاتخانـە نێودەوڵەتییـەکان و، دانانـی لـە خزمـەت بەرژەوەندیەکانـی ئیمپریالیزمـدا و، دژایەتیکردنـی بزووتنـەوە رزگاریخوازەکانـی کورد بەهۆی بیروباوەڕە پێشـکەوتنخواز و دیموکراتیەکەیانـەوە. لەبـەر ئەم هـۆکارە بارزانیی جەنگاوە و تا ئێسـتاش دەجەنگێت دژ بە هەموو ئـەو کەسـە راسـتگۆ و پێشـکەوتنخوازانەی کـە لـە ریزەکانـی شۆڕشـی کـورددان، یاخـود لـە ریزەکانی پارتـی شۆڕشـگێڕی کورددان کـە پارێزی راسـتەقینەی گەلـی کـوردو بزووتنـەوە رزگاریخوازەکەیەتی.

ئەمـە یەکەمجـار نییە بارزانی لێدوانـی لەمجـۆرە دەدات. رۆژنامە ناوەندییەکەیـان لەپێش ئاداری ١٩٧٠دا لێدوانـی دیکـەی لەمجـۆرەی بڵاوکردووەتـەوە. بـەڵام ئەمجارەیـان بوێرییەکـی زیاتری نیشـان داوە، چونکە ناسـنامەی راسـتەقینەی خـۆی هەڵماڵیوە .

بارزانـی گوتوویەتـی ”وا پێدەچێـت عەرەبەکان سیاسـەتی نە شـەڕ و نە ئاشـتییان بەلاوە پەسـەند بێت ...“. ئەگەر ئێمە بارودۆخی کوردسـتانی عێراق لەبەرچاو بگرین ئەوا بە ڕوونی دەبینین کێ سـود لەم سیاسـەتی نە شـەڕ و نە ئاشـتییە دەبینێت لە کوردسـتاندا. ئەوکەسـەش بارزانیی و تاقمەکەیەتی، چونکـە لەڕێگـەی سیاسـەتێکی لەمجـۆرەوە دەتوانێـت دەسـەڵاتی ڕەهـا بەسـەر کوردسـتانی عێراقـدا بسـەپێنێت و بەوجـۆرەی حـەزدەکات بەڕێـوەی بەرێـت، جگـە لەمـەش، حکوومەتـی عێـراق بڕێکـی خەیاڵـی دەداتـێ بـە نـاوی جیاجیاوە هـەر لە نەسرییـەوە بـۆ بارەگاکانی تاوەکـوو موچەی پاسـەوانی سـنور، نەسرییـە بـۆ پێشـمەرگە دورخـراوەکان و بـۆ خێزانـی ئەوانـەی لـە شـەڕەکاندا کـوژراون، ئەمە سـەرەڕای ئەو کۆمەکە داراییە دەرەکییانەی کە پێش بەیاننامەکەی ئادار و تائێسـتاش وەریدەگرێت ..

کەواتـە، بارزانـی چاوەڕوانـی چـی دەکات (شـەڕێکی دیکە لەنێـوان کـوردو عەرەبدا)، لـە کاتێکدا دەسـەڵات لـە کوردسـتان تەنیا و تەنیا دراوەتە دەسـت خـۆی تاوەکوو لە ڕێگەی کوشـتن و وەدەرنانی خەڵکـەوە وێرانـی بـکات؟ پێدەچێت ئـەم چاوەڕوانییانەی لە بازنە ئیمپریالیسـت و زانۆینیسـتەکانەوە پێگوترابێـت کـە حـەز ناکـەن ئارامیـی و یەکڕیـزی نەتەوەیـی کوردببینـن و نایانەوێـت کورد بـە مافە یاسـاییەکانی خـۆی لـە عێراقدا شـاد بێت.

بـە پێـی لێدوانەکـەی بارزانـی: "ئامانجەکانـی تەنیـا لـە عێراقـدا دەبینرێـن". ئێمـە هیـچ گومانمان لـەو راسـتییە نییـە کـە بارزانـی هیـچ ئامانجێکـی نییـە ... ئامانج، ئـەو ئـاوات و ویسـتە نەتەوەییانەیە کـە ئەگـەر ئـەو هەیبووایـە دەبوو بەشـەکانی دیکـەی کوردسـتانیش لەبەرچـاو بگرێت کە تائێسـتاش کـورد تیایانـدا لـە سـادەترین مافـە نەتەوەییـەکان و مافەکانـی مـرۆڤ بێبەشـن، بـە پێچەوانـەی ئـەو پارچەیـەی کوردسـتانەوە کـە کەوتووەتە ناو کۆماری عێـراق و کوردمافی نەتەوەیی گـەورەی پێدراوە و، لـە رێگەدایـە کە لـە چوارچێوەی کۆمـاری عێراقـدا ئۆتۆنۆمی بەدەسـت بهێنێـت، داوا جددییەکەی بارزانـی بـۆ ئەمریـکا کـە بـە نـاوی "نەتـەوەی بچووکی کـورد کە لـە خەڵکانـی زوڵـم لێکـراو و هەژار پێکهاتـوون" بـۆ درێژکردنـەوەی هاوکاریـی، ئامانـج لێـی کەڵەکەکردنـی زیاتـری پارەیـە لـە بانکەکانی جیهـان بـۆ تێرکردنـی تەماحەکەیەتی کـە کۆتایـی نایەت ..

سـەبارەت بـە "رەتکردنـەوەی ئـەو خۆماڵیکردنە لە نـاکاوەی کە لـە کێڵگە نەوتییەکانـی کەرکووك لـە مانگـی حوزەیرانـدا ئەنجامـدرا"، ناوبـراو بەڵێنـی داوە هەرکاتێـك دەسـتی بەسـەردا بگرێـت - بـە هـاوکاری ئەمریـکا- بیگەڕێنێتـەوە بـۆ کۆمپانیایەکـی ئەمریکـی، ئەمـەش شـتێکی تـازە نییـە، چونکـە دوژمنایەتییەکـەی ناوبـراو بـۆ بزووتنـەوەی رزگاریخوازی کـوردو بۆ هەموو شـتە پێشـکەوتنخوازەکان وای کـردووە ببێتـە جمکـی ئـەو کۆمپانیا ئیمپریالیسـتانەی کـە هۆکاری سـەرەکی ئـەو نەهامەتییانەن کـە لە مێـژووی نـوێدا بەسـەر کـورد دا هاتوون.

سـەبارەت بـە راگەیەنـراوی جەنگاوەرانی چیاکان، رۆژنامەنووسـەکە دەڵێت "ئێمـە لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاسـتدا یەکێکیـن لە بکـەرەکان .. کورد بە توندی دژی بڵاوبوونەوەی کاریگەری رووسـیایە .. ئەوان برێکـی زۆری سـوپای عێـراق ناچـار دەکـەن کـە کات و پـارە و سـەرچاوەیەکی زۆر لـە بەرزاییەکانـی کوردستاندا سـەرف بکات".

بزووتنەوەکـەی بارزانـی وەکـوو پێکهێنەرێکـی خۆرهەڵاتـی ناوەڕاسـت، وەکـوو لەوەڕگایـەك بـۆ ئیمپریالیـزم و بەکرێگیراوەکانـی، هەروەهـا ئـەو دوژمنایەتییـەی کە بەرامبـەر بە کاریگەریی رووسـیا هەیەتـی - کـە لە کوردسـتانی عێراقیشـدا بوونی نییە و- ئەو سـەرنج و پەرتکردنەی سـوپای عێراق کە هەمـوو وزەکانـی لـە شـەڕی براکوژیدا سـەرف بـکات، هەموو ئەم شـتانە ئـەوەن کە بارزانی لەپشـت بزووتنەوە خێڵەکییەکەوە دەیخوازێت. بەدیهێنانی ئۆتۆنۆمی بۆ کوردو دیموکراسیی بۆ عێراق شـتێکە هەرگیـز بـە مێشـکی بارزانیـدا نایـەت. دەسـتکەوتی لـەم جۆرە بـە پاڕانـەوە لـە ئەمریکا کـە دوژمنی خەڵـك و بزووتنـەوە رزگاریخوازەکانە بەدەسـت ناهێنرێت ..

کۆمەڵانـی خەڵکـی شۆڕشـگێڕ، پیلانـی ئیمپریالیسـتەکان و زایۆنیسـتەکان و بەکرێگیراوانـی دواکەوتووخوازیـی و هاوپەیمانـە دوژمنـکارەکان لـە دژی کۆماری عێراقمان یەکیـان گرتووە بۆ ئەوەی حکوومەتـە پێشـکەوتنخوازەکەی عێـراق رامماڵـن و کاریگەریـی خۆیـان لـە رێـگای کۆمپانیـا نەتـەوە

قۆرخکارەکانەوە بسەپێنن کە سامانەکانمان دەدزن و و بە دەستکەوتەکانی گەلی عێراقمان " کوردو عەرەب" ناڕەحەتن، بۆیە پێویستە هەموو هێزە پێشکەوتنخوازەکان لە یەك بەرەدا یەکبگرن دژی ئەم پیلانانە و خۆیان رێکبخەن و پەلە بکەن لە دامەزراندنی بەرەیەکی نیشتمانیی پێشکەوتنخوازدا، راگەیەندراوەکەی ئادار وەك خۆی جێبەجێ بکەن، ئۆتۆنۆمی بە کوردستانی عێراق ببەخشن لە رێگای کۆمەڵانی خەڵکی شۆڕشگێڕەوە نەوەك لە رێی هێزە دواکەوتووخوازەکەوە کە دژی رێوشوێنە شۆڕشگێڕەکان و هەموو چارەسەرێکی ریشەیی کێشەکانە.

لیژنەی ئامادەکاریی پارتی شۆڕشگێڕی کوردستان
٢٦ی حوزەیرانی ١٩٧٣

❖❖❖❖❖❖

نهێنی

باڵیۆزخانەی شاهانەی سوید

هۆبەی بەرژەوەندییەکانی بەریتانیا

بەغدا

بەڕێز جی. ئێس بێرتن

بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست

وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز

لەندەن

ڕۆژ: ٢٨ی حوزەیرانی ١٩٧٣

بەڕێز گراهام،

عێراق - کورد

١. هەندێ ورتەورت لەبارەی ناکۆکی لەنێوان بەعس و کورددا لەئارادایە.

٢. راپۆرتە پچڕپچڕەکان لەبارەی شەڕەکان لە با کوردا ماوەیەکە دەگەنە جێ. لە ناوەڕاستی ئایاردا وەزیری رۆشنبیریی ئەڵمانیای خۆرئاوا کاتێ سەردانی شارۆچکەی عەین سفنەی دەکرد، خۆی لەناو ئابلۆقەی پەنجا چەکداری کورد دا بینییەوەو، کاتێ (کارترایت) هەوڵیدا سەردانی هەمان شوێن بکات لە میانەی گەشتێکی بارزگانیدا لە ٥ی حوزەیراندا، ئەوا شۆفێرەکەی ئامۆژگاریی کرد کە ئەو کارە نەکات و پێی گوتبوو: بۆ یارمەتیدانی خەڵك چەك هێنراوەتە نزیکی شارەکان.

٣. باس لەوە دەکرێت لە رۆژی ٢٠ی حوزەیراندا دوو فڕۆکەی میگ بە ناپاڵم هێرشیان کردۆتە سەر گوندێك لە نزیك سنلێ (Sinle).

٤. دیارە جەنەراڵ بارزانی چاوپێکەوتنێکی ئەنجامداوە لەگەڵ پەیامنێرێکی ئەمریکیدا بەناوی هۆگلاندەوە، کە تیایدا باسی لە هەڵگیرسانی شەڕێکی دیکە کردووە لەنێوان کوردو بەعسدا و، بانگێشتی ئەمریکییەکانی کردووە کە یارمەتی کورد بدەن و ئەگەر پێویستی کرد یارمەتییەکە با لە رێگەی ئێران و ئیسرائیلەوە بێت.

٥. تـا ئێسـتا بەعس بە هێواشـیی بەرامبەر بەم هێرشـە یەکلایەنەیـە کاردانەوەی نوانـدووە. حزبی شۆڕشگێڕانی کورد(کە نەیاری پ د ك) راگەیەنراوێکیان بڵاوکردۆتەوە کە وتارەکەی هۆگلاند رەتدەکاتەوە و، ئەلسـەورە ئەو وتارەی بە زمانی عەرەبی بڵاو کردۆتەوە و داوای روونکردنەوەی لە بارزانی کردووە.

(تا ئێستا لە ئەلتەئاخیدا کە رۆژنامەی پ د ك- ە، هیچ کاردانەوەیەك نەبووە، بەڵام لە سەروتارێکی پڕلەکینـەدا کـە لەبـارەی سـەردانەکەی سـەرۆك بەکر بـۆ بولگاریـا و پۆڵەنـدا بڵاوکراوەتەوە پێشـنیاری ئـەوەی تێـدا هاتووە کە دەبو تیمەکەی سـەرۆك لە عـەرەب و کوردپێك بهاتبایە.)

دڵسۆزی هەمیشەییت،
ئای. مەککلۆنی

❖❖❖❖❖❖

وەرگێڕانی ئەلتەئاخی رۆژی ١ی تەموزی ١٩٧٣
ڕوونکردنەوەیەك بۆ رای گشتی عێراق و عەرەب
سەبارەت بە لێدوانێك كە دراوەتە پاڵ سەید ئەلبارزانی

سەرچاوەیەکی رێگەپێدراو لە مەکتەبی سیاسیی پارتی دیموکراتی کوردەوە ئەم لێدوانەی بە رۆژنامەکەمان راگەیاند:

رۆژنامەی ئەمریکان هێراڵد تریبیون، لە ژمارەی رۆژی ٢٢ی حوزەیرانی ١٩٧٣ دا لێدوانێکی بەناوی سەید ئەلبارزانی، سەرۆکی پارتی دیموکراتی کورد مانەوە لەلایەن جیم هۆگلاندی پەیامنێرییەوە بڵاو کردۆتەوە.

بۆ ڕوونکردنەوەی راستییەکان، ئێمە رایدەگەیەنین کە ئەو وتووێژەی کە لەگەڵ پەیامنێری ناوبراودا هەبووە سەبارەت بووە بە رێککەوتنەکەی ئادار و راددەی جێبەجێکردنەکەی، هەروەها ئەو لەمپەڕانەی لەبەردەم جێبەجێکردنەکەدان، بارودۆخی گەلی کورد مان لە عێراق و ئەو کێشە و دواکەوتویی و بێبەشییانەی پێوەی دەناڵێنن باس کرا، هەروەها باس لە پێویستبوونی کوردستان بە پەرەپێدان و بەرزکردنەوەی ستانداردی کلتوری رۆشنبیریی و کۆمەڵایەتیی هاوولاتییانی کرا.

ئەو بابەتانەی دیکەی لە لێدوانەکەدا هاتووە و دراوەتە پاڵ سەید ئەلبارزانی، هەرگیز باسیان لێوە نەکراوە.

ئومێدەوارین هەمووان لەوە تێبگەن کە بۆچوونەکانی بارزانی لە رابردوودا ڕوون و راستگۆیانە بووە سەبارەت بە پەیوەندییە برایانەکەی نێوان عەرەب و کوردو، هەروەهاش دەمێنێتەوە، هەروەها هەوڵەکانی ناوبراو لەپێناو تۆکمەکردنی برایەتی نێوان ئەو دوو نەتەوەیە لەسەر بنەمای ددانپیانانی مافە نەتەوەییەکانی گەلی کورد مان لەچوارچێوەی یەکێتیی نیشمانییدا بەردەوام دەبێت.

بڕوامان وایە کە خستنە پاڵی لێدوانی لەمجۆرە بە سەید ئەلبارزانی، کار ناکاتە سەر ئەو هەوڵە راستگۆیانەیەی کە لە پێناو جێبەجێکردنی رێککەوتنەکەی ئادار و، پتەوکردنی یەکێتیی نیشتمانیی و، بەهێزکردنی برایەتی راستەقینە لەنێوان عەرەب و کوردو کەمە نەتەوەییەکانی تردا دەیدات.

باڵیۆزخانەی شاهانەی سوید
هۆبەی بەرژەوەندییەکانی بەریتانیا
بەغدا

بەڕێز جی. ئێس بێرتن
بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست
وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز
لەندەن
رۆژ: ٢ی تەموزی ١٩٧٣

بەڕێز گراهام،
عێراق - کورد

١. سەبارەت بە نامەکەی رۆژی ٢٨ی حوزەیرانم، رۆژنامەی ئەلتەئاخی پارتی دیموکراتی کوردستان لێدوانی لەسەر وتارێکی هۆگلاند داوە بەوەی کە زۆرێك لە ناوەڕۆکەکەی بەهەڵە باسکردنە لە بارزانی.

٢. تەواوی وەرگێڕانەکە هاوپێچ کراوە. رستە گرنگەکە کە دەتوانرێت وەکو داواکارییەکەی بارزانی بۆ کۆمەکی ئەمریکا ئاماژەی پێ بکرێت ئەمەیە کە دەڵێت "سەبارەت بەو بابەتانەی دیکە کە لە راگەیەندراوەکەدا هەن و دراونەتە پاڵ سەید ئەلبارزانی، هەرگیز باسیان لێوە نەکراوە".

٣. یەك دوو دیپلۆماتکار لێرە پێشنیاری ئەوەیان کردووە کە: بارزانی لە ئێستادا بۆتە پیاوێکی پیر و رەنگە بە بەراورد بە ساڵی رابردوو، سیاسەتمەدارێکی ئەوەندە جێی متمانە و شارەزا نەبێت.

دڵسۆزی هەمیشەییت،
ئای. مەککلۆنی

کۆتایی

وێنەیەك بۆ: بەڕێز تاران

جی پی ئێس ١٥٠
بەپەلە
سی ئەی تی ئەی
لە تارانەوە ٠٢١٠٠٠٢
نهێنی
بەپەلە: بۆ وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێلز ژمارە ٥٥٢ ی ٢ی تەموزی ١٩٧٣

راپۆرتتان ژمارە ٣٣٣: ناوخۆی عێراق

١. راپۆرتـە رۆژنامەییـەکان لەبارەی شـەڕی چڕوپڕی نێـوان کوردو عێراقییەکان لە باشـترین حاڵەتدا زیادەڕەوییەکی زۆری تێدایە و لە خراپترین حاڵەتیشدا هەڵە و دروستکراوە. ئێمە دەزانین کە رۆژنامە ئێرانییـەکان پێیـان گوتـراوە کە ئەم شـتانە دروسـت بکەن، بـەڵام بە ڕوونـی نازانین هـۆکاری ئەم کارە چییە. رەنگە بۆ ئەوەی بێت کە عێراقییەکان تێ بگەیەنن کە کارتی کوردهێشـتا لە دەسـتی ئەماندایە، ئەمـەش لەپێناو بەهێزکردنـی پێگەی مامەڵەکردنی ئێران لە دانوسـتانەکانی داهاتویاندا لەگەڵ عێراق.

٢. لـە وەڵامی پرسـیاری رۆژنامەکاندا هێڵێکی بێلایەنمان گرتـووە و گوتومانە کە هیچ بەڵگەیەکمان لـەلا نییـە کە بڵێین: شـەڕەکە لە کاتی ئاسـایی زیاتر بووە!، جـار جارە لێرەو لەوێ شـەڕ لەنێوان کوردو هێزەکانی حکوومەتدا رودەدەن.

٣. مانشـێتی ئەمـڕۆی رۆژنامـەکان لەبـارەی هەوڵـی کودەتایەکەوەن کـە لە عێراق ئەنجـام دراوە، بـەڵام بـە ئاشـکرا دەردەکەوێت کـە ئەم راپۆرتانـە هیـچ نەکەوتونەتە ژێـر کاریگەریـی ئێرانییەکانەوە. ئـەوان لـە بەیروتـەوەن و راگەیەنـدراوە فەرمییەکانی عێـراق بە بەڵگـە دەهێننەوە.

ئێلینگوۆرت
دۆسیەکان
med
PUSD
مستەر پارسنز
مستەر رۆز
بەشی هەواڵ

نهێنی
باڵیۆزخانەی شاهانەی سوید
هۆبەی بەرژەوەندییەکانی بەریتانیا
بەغدا

بەڕێز جی. ئێس بێرتن
بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست
وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز
لەندەن
ڕۆژ: ٦ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٣

بەڕێز گراهام،
ئۆتۆنۆمی بۆ کورد

پێدانـی ئۆتۆنۆمـی بـە کورد لـە ١١ی ئـاداری ١٩٧٠دا بە سـەختترین و گرنگترین کێشـە دادەنرێت کـە لە ئێسـتادا حکوومەتی بەعس لـە بەغدا ڕوبەڕووی دەبێتەوە. پوختەیەکی زۆر باشـی هەڵوێسـتی هـەردو لایەنەکـە لـە نـاو بڵاوکـراوەی "جیهانـی عەرەبـی"دا لـە ڕۆژی ١٤ی ئەیلوولـی ١٩٧٣دا بـڵاو کراوەتـەوە. بـۆ ئاسـانکردنی ئاماژەپێکراوەکە، نوسخەیەك هاوپێـچ دەکەم.

٢. وتارەکـە لەو شـوێنەوە دەسـت پێـدەکات کە حکوومەت ڕەشنووسـی پلانـی ئۆتۆنۆمییەکەی پ د ك- ی ڕەتکردۆتـەوە لەسـەر ئـەو بنەمایـەی کـە کوردخوازیـار بـوون یاسـا پێشـنیارکراوەکانی خۆیان لـە ناوچەکانـی خۆیانـدا کارپێکـراو بـن، ئەگەرچـی لەگـەڵ یاسـاکانی وڵاتـدا ناکـۆك بـن. بەدڵنیاییەوە بەگشـتی حزبـی بەعس هەمـوو جـۆرە پێشـنیارێك ڕەتدەکاتەوە کـە کوردبخاتـە پایەیەکـی بەرزترەوە یاخـود لـە ئاستێکدابن کـە لـە دەرەوەی دەسـەڵاتی دەوڵەتی عێراقییـەوە بن.

٣. بەدڵنیاییـەوە پ د ك-یـش "بەشـدارییکردنی بەڕواڵـەت"ی لـە ئەنجوومەنـی گـەل و بـەرەی نەتەوەییـدا ڕەتکردۆتـەوە و بەو دەرفەتانـە قایل نین کە لە ڕێگەی ئەنجوومەنـی وەزیرانەوە خراوەتە بەردەمیـان. پێیانوایە: بەشـدارییکردن لە دامەزراوەی لەمجـۆرەدا دەرفەتێکە بۆ بەعس کە کۆدەنگی و

پشـتیوانیی زیاتر بۆ سیاسـەتەکانی خۆی بەدەسـت بهێنێت. پ د ك لە خاڵی هێزییەوە قسـە دەکات، لەو رووەوە کە هێشـتا چەند ناوچەیەکی شـاخاوییان لە ناو وڵاتدا بەدەسـتەوەیە و پێناچێت دەسـتی لێ هەڵبگرن.

٤. بـەڵام لـەوەدا کە حکوومەتی بەعسـیش دەستپێشـخەریی و پارەی بەدەسـتەوەیە ئـەوا بەهێزە. ئێسـتا کـە بەرنامەکـەی پ د ك رەتکراوەتـەوە، وتـەی "کاربەدەسـتێکی بـاڵای عێراقـی" وەرگیراوە کە دەڵێـت "ئێمـە بەرنامەکـەی خۆمـان ئامـادە دەکەین" و ئەگەر پێویسـتیش بـکات" لەو شـوێنانەی لە کۆنترۆڵـی ئێمـەدان پیـادەی دەکەیـن. ئەگـەر هەنـدێ ناوچـە یاخیبـوون، ئـەوا جڵەویـان دەکەیـن و دەیانهێنینەوە ژێر کۆنترۆڵی دەوڵەت." ئەم لێدوانە توندە ئامادەیی سوپا دەردەخات بۆ بەشدارییکردن لە مامەڵەی سـەربازییدا.

٥. پێدانـی پشـکی زیاتـر بۆ کوردزیان بە حکوومەتـی ناوەند دەگەیەنێت، لەو رووەوە کە تا ئێسـتا رێگەیـان داوە زۆرێـك لـە بەندەکانـی مانیفێسـتۆی ١١ی ئـادار جێبەجـێ بکرێـت. زمانـی کـوردی لـە قوتابخانەکانـدا دەگوترێتەوە، ئەو خێزانانەی نەهامەتیان بەدەسـت شـەڕەکەوە چەشـتووە نیشـتەجێ کراونەتـەوە و قەرەبووشـیان پێدراوەتـەوە و، لە ناوچـە کوردییەکاندا کاربەدەسـتی کورددامەزرێنراون. رەنگـە ئـەم هەنگاوانـە و لەگەڵیدا پێدانی دەرفـەت بە پ د ك کە لە حکوومەتی ناوەندیدا بەشـداری بکات لاوازبوونی پەیوەندییەکانی نێوان باڵی مەدەنی و باڵی سەربازیی حزبی بەعسی لێ کەوتبێتەوە، و هەروەهـا وای لـە کوردکردبێـت متمانەی بەخـۆی زیاتر بێت و کەمـتر هاوکاریی بکات.

٦. ئەگـەر یەکپارچەیی حزبی بەعس بکەوێتە مەترسییەوە، رەنگە بەعـس بەرنامەی تایبەتی خۆی دابڕێژێـت و پیـادەی بـکات و، گـوێ بـەوە نـەدات کورد لـەو ناوچانـەی بەدەسـتیانەوەیە پێـی ناڕازی دەبـن. ئەگـەری زۆرە ١١ی ئـاداری ١٩٧٤ ئەنجامێکـی لەمجۆرەی لـێ بکەوێتـەوە. واتـە ئۆتۆنۆمییەك بـۆ کوردرابگەیەنـرێ و پیـادە بکرێـت کـە بەعس بـە مەرجەکانـی قایل بـن، لەکاتێکـدا بارزانی و پ د ك- یـش بگەڕێنـەوە بـۆ ناوچە شـاخاوییەکانی قـەڵای قایمیان و لەوێ ببەسـترێنەوە.

دڵسۆزی هەمیشەییت

ئای. مەککلۆنی

ME/4431/A/24

وتوویژ لەبارەی کوردی عێراقەوە

ئاژانسی ناوخۆی بەغدا

(أ) ٠٥:٢٠ گرینیچ لە رۆژی ١٨ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٣

(ب) ٠٥:٣٠ گرینیچ لە رۆژی ١٩ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٣

دەقی راپۆرتەکە:

دوێنێ کاتژمێر ١٩:٠٠ لە بارەگای ئەنجوومەنی نیشتمانی، بەمەبەستی وتوویژکردن لەبارەی ئۆتۆنۆمی کوردستان، کۆبوونەوەیەك رێکخرا. کۆبوونەوەکە بە بەشداری کۆمەڵێك کەسایەتیی سەربەخۆی کوردی عێراق بوو کە ئەنجوومەنی هەرێمی حزبی بەعس بانگێشتی کردبوون. کۆبوونەوەکە چوار کاتژمێری خایاند و هەڤاڵ سەدام حسێن جێگری سکرتێری ئەنجوومەنی هەرێمی حزبی بەعس و هەڤاڵانی ئەنجوومەنی هەرێم: "نەعم حەدید و تایح عەبدولکەریم و، هەڤاڵان ئەندامانی سەرکردایەتی لقی بەغدا" بەشدارییان تێدا کرد. هەڤاڵ غانم ئەلجەلیل (ناوەکە ناڕوونە) کە ئەندامی سەرکردایەتی لقی بەغدا و بەڕێوەبەری گشتی نووسینگەی جێگری سەرۆکی ئەنجوومەنی سەرکردایەتیی شۆڕشە، سەرپەرشتی کرد.

جێی وەبیرهێنانەوەیە رەشنووسی بەرنامە وتوویژ لەسەرکراوەکە لەلایەن لیژنەی باڵای بەرەی نەتەوەیی و نیشتما نییەوە وتوویژی لەسەر دەکرێت بەمەبەستی گەیشتن بە شێوازێك کە دواتر بخرێتە بەردەم وتوویژکردن لەگەڵ پ د ك دا.

ئەمە چوارەمین کۆبوونەوەیە ئەنجوومەنی هەرێمی حزبی بەعس داوای کردووە بەمەبەستی وتوویژکردن لەسەر رەشنووسی یاسای ئۆتۆنۆمی کوردستان. پێشتر سێ کۆبوونەوە ئەنجام دراوە کە بیروبۆچوونی زیاتر لە ٢٠٠ کەسایەتی سەربەخۆی ناوخۆیی و دەرەکیی لەسەر وەرگیراوە. ئەمڕۆش لە بارەگای ئەنجوومەنی نیشتمانی، کۆبوونەوەیەکی دیکە ئەنجام دەدرێت. کۆبوونەوەکەی ئەمڕۆ بە بەشداریی کەسایەتییە تورکمان و ئاشورییەکان ئەنجام دەدرێت و مەبەست لێی وتوویژکردنە لەسەر بەرنامەی ئاماژەپێکراو.

(ب) دەقی ڕاپۆرتی دەستپێکردن لەلایەن سەدام حسێنەوە:

سەدام حسێن کە جێگری سەرۆکی ئەنجوومەنی سەرکردایەتی شۆڕش و جێگری سکرتێری ئەنجوومەنی سەرکردایەتی حزبی بەعسە گوتوویەتی: ئەوە حساباتێکی کۆنە کە دەڵێت عێراق یەکە و نەتەوەکەشی یەك نەتەوەیە. ئەم لێدوانە لە میانەی ئەو وتارەیدا بوو کە ئاراستەی کۆبوونەوەیەکی دوێنێ شەوی بارەگای ئەنجوومەنی نیشتمانی کرد کە بەمەبەستی وتووێژکردن لەسەر بەرنامەی ئۆتۆنۆمی بۆ برایانی کورد مان ئەنجام درا بوو. کۆبوونەوەکە لەلایەن سەرکردایەتی هەرێمی حزبی بەعسەوە داوا کرابو و هەریەك لە نەعیم حەداد ئەندامی ئەنجوومەنی سەرکردایەتی شۆڕش و چەند ئەندامێکی سەرکردایەتی لقی بەغدا و زیاتر لە ٢٠٠ کەسایەتی تورکمان و ئاشوریی نیشتمانپەروەر بەشدارییان تێدا کرد.

سەدام حسێن لە وتارەکەیدا جەختی لەوە کردەوە کە وتووێژە کراوەکەمان لەبارەی بەرنامەی ئۆتۆنۆمی بۆ گەلی کورد بەرئەنجامی ئەم چەمکەیە. ئەمە بەرنامەیەکە کە پەیوەندی بە هەموو عێراقییەکانەوە هەیە بەبێ هەڵاوێرکردن و یەکێکە لەو ڕێکارانەی کە یەکێتیی نیشتمانیی بەهێزتر دەکات و ئامانجیش لێی بەدیهێنانی ئەو داهاتووە باشترەیە کە بۆ هەموو گەلەکەمانی دەخوازین.

حسێن ڕوونی کردەوە: هەموو هاووڵاتییەك، سەر بە هەر نەتەوەیەك بێت، کە ئامانجی یەکەمی ڕێزگرتن نەبێت لە براکانی تری لە نەتەوەکانی تر، ئەو کەسە ناتوانێت خزمەتی ئەم گەلە بکات و دواجار زیانێکی گەورە بە گەلەکەی و نیشتمانەکەی دەگەیەنێت. حسێن بەشداریيە ڕاستگۆییانە نەتەوەییەکەی بۆ وتووێژکردن لە بەرنامەی ئۆتۆنۆمییەکە بەرز نرخاند. ناوبراو ڕایگەیاند: ئەم کۆبوونەوانە نەك تەنیا زامنی ئەوە دەکات باشترین ڕێکار بۆ بەها و ئامانج و یەکێتیی نیشتمانیی و هەروەها بۆ بەرنامەی ئۆتۆنۆمییەکەی گەلی کورد مان هەڵبژێرین، بەڵکو ڕەگ و ڕیشەی متمانە لەنێوانماندا بەهێز دەکات، یەکڕیزیی و یەکێتیی و برایەتیی قوڵتر دەکاتەوە و درز و جیاوازییە حزبایەتییەکان ناهێڵێت و زۆر شت دەهێنێتە ئاراوە کە خزمەت بە بەرژەوەندییەکانی نیشتمان دەکات.

سەدام حسێن لەجیاتی ئەنجوومەنی هەرێمیی حزبی بەعس سوپاسگوزاریی خۆی بۆ هەموو بەشدارانی وتووێژەکە دوپات کردەوە و، بەوە کۆتای بە وتارەکەی هێنا کە متمانەیەکی بەهێز و گەشبی نییەکی گەورەی بە داهاتویەکی پرشنگدار هەیە. ناوبراو گوتی: ئێمە هەموومان سەربازی وەفاداری بەرژەوەندییەکانی هەمووانین.

بەشدارانی کۆبوونەوەکەی دوێنێ کە زیاتر لە سێ کاتژمێری خایاند، ئەو بەشدارییە مەزنەیان بەرز نرخاند کە شۆڕشی عێراق لە جەنگی چارەنووسدا پێشکەشی کردووە و لە سڕینەوەی دوایەمین بەرژەوەندیی ئیمپریالیزم لە سەرچاوە نەوتییەکانماندا خۆی دەبینێتەوە و، هەروەها بە پێزانینەوە باسیان لە بەشداریی تەواوی سوپا قارەمانەکەی عێراقیەکان لە جەنگی دژی دوژمنی زایۆنیستدا کرد.

جێگـەی بەبیرهێنانەوەیـە کـە کۆبوونەوەکـەی دوێنـێ، پێنجەمیـن کۆبوونـەوەی ئـەو زنجیـرە کۆبوونەوانەیـە کـە بەمەبەسـتی وتووێژکردن لەسـەر رەشنووسـی بەرنامەی ئۆتۆنۆمی دەبەسـترێت و دواتر ئەو ڕەشنووسـە دەخرێتە بەردەم لیژنەی باڵای بەرەی نەتەوەیی و نیشـتمانیی، دواجار رێکارەکە لەگـەڵ پ د ك گفتوگـۆی لەسـەر دەکرێت.

❖❖❖❖❖❖

نهێنی
باڵیۆزخانەی شاهانەی سوید
هۆبەی بەرژەوەندییەکانی بەریتانیا
بەغدا

بەڕێز جی. ئێس بێرتن
بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست
وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز
لەندەن
رۆژ: ٢٠ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٣

بەڕێز گراهام،
عێراق- کورد

سەرەڕای شەڕ لە ناو خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، ئەوا لە بەغداش هەوڵەکان بەردەوامن بۆ ئەوەی لە مانگی ئاداری داهاتوودا بناغەیەك بۆ ئۆتۆنۆمی کوردبدۆزنەوە.

٢. لە رۆژانی ١٧ و ١٨ی تشرینی یەکەمدا، سەدام حسێن کۆبوونەوەیەکی ئەنجامدا لەگەڵ "لایەنە جێی بایەخە" پاڵێوراوەکاندا. لە رۆژی ١٧ی تشرینی یەکەمدا نزیکەی ٢٠٠ نوێنەری کوردبۆ ئەنجوومەنی نیشتمانی بانگ کران، و لە رۆژی ١٨ی تشرینی یەکەمدا هەمان ژمارە لە ئاشوری و تورکمانەکان بانگکران. ئەنجامی کۆبوونەوەکان نەزانراوە، بەڵام پێش ئەوان رۆژنامەی "ئەلتەئاخی" پ د ك سکاڵای ئەوەی دەکرد کە بەشدارەکان نوێنەر نین، و زۆرێك لە کەسایەتییە خاوەن کاریگەرییەکان لە لیستەکەدا دەرهێنراون.

٣. ئەلتەئاخی لە رۆژی ١٦ی تشرینی یەکەمدا شێوازی نوسخەی ڕوانینی پ د ك-ی لە بارەی کوردستانەوە بڵاو کردەوە. دەبێت ئەم دەستورە بەلای حکوومەتەوە قبوڵنەکراو بێت، چونکە داوای جێگرێکی سەرۆك کۆماری کورددەکات کە لەلایەن ئەنجوومەنی یاسادانانی هەرێمییەوە لەگەڵ دادگای باڵای دەستوورییدا هەڵبژێردرێت، کە ئەندامەکانیان بەیەکسانی لە ئەندامانی حکوومەتە

هەرێمییەکـە و حکوومەتـی ناوەندی پێکهاتبێت. من دەقی سـەرەتایی وەردەگێڕم و هاوپێچی دەکەم.

٤. پێشـهاتەکانی دیکـە سـەبارەت بـە کـورد لـەم چەنـد هەفتەیـەی رابـردوودا بریتیـن لـە دانانـی کوردێـك کـە موحسـین دزەییە وەك وەزیری کار و نیشـتەجێکردن. ئەو لە سـاڵی ١٩٦٩دا بۆ ماوەیەکی کـەم وەزیـری پەرەپێدانـی باکور بـوو، بەڵام لـە گۆڕانکارییـە وەزارییەکانـی تەمـوزی ١٩٦٩دا لادرا. لە سـاڵی ١٩٧٠دا وەکو باڵیۆزی عێراق لە چیکۆسـلۆڤاکیا دەستنیشـان کرا و لە ساڵی ١٩٧٢دا گواسترایەوە بـۆ کەنەدا.

٥. هەروەهـا راپۆرتـی بەردەوام هـەن لەبـارەی پێکدادنی چەکـداری لەنێوان کوردو ئاشـوورییەکان لـە سـنجار و دهۆك.

دڵسۆزی هەمیشەییت،

ئای. مەککلۆنی

❖❖❖❖❖❖

نهێنی
باڵیۆزخانەی شاهانەی سوید
هۆبەی بەرژەوەندییەکانی بەریتانیا
بەغدا

بەڕێز جی. ئێس بێرتن
بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست
وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز
لەندەن
راپۆرتمان: ٢/١
رۆژ: ٢٠ی تشرینی دووەمی ١٩٧٣

بەڕێز گراهام،
عێراق: کورد

لە رۆژنامەی (رێگای گەل)ی شیوعییەکاندا لە رۆژی ١١ی تشرینی دووەم باس لەوە کراوە کە فەرماندەیی هێزە چەکدارەکانی پ د ك فەرمانێکیان دەرکردووە کە شیوعییەکان چەك بکەن و بیانبەزێنن. بەپێی راپۆرتەکان چەکدارەکانی کورد لەنزیك ئەو شارانە کۆبوونەتەوە کە شیوعییەکان و پشتیوانەکانیانی لێن. کوردتۆپ و هاوەنیان پێیە. رۆژنامەکە ژمارەی کوردی لە شاری دەربەندیخان بە ٢٥٠٠ چەکدار خەمڵاندووە کە چوار سەربازی کوردسەرکردایەتییان دەکەن بەناوەکانی: فەتاح ئاغا، حەمە شەمێران، ساڵح بێداوی و مولازم نەوزاد.

٢. لەکاتی کۆبوونەوەکانی نێوان بەعس و کوردەوە لە ناوەڕاستی مانگی تشرینی یەکەمدا، لە ناوچەکە هیچ شتێك نەبیستراوە لەبارەی کێشەکانی ئەو دەستورە پەسەندکراوەی کە بۆ ئۆتۆنۆمی کورد لە ١١ی ئاداری ١٩٧٤دا راگەیەنراوە. حزبی بەعس پێشنیارەکەیان ئاشکرا نەکردووە.

٣. بەدڵنیاییەوە، پێشنیارە دورودرێژەکەی کورد م لەبەردەستدایە، هەروەك چۆن لەگەڵ نامەکەی رۆژی ٢٠ی تشرینی یەکەممدا هاوپێچ کراوە.

دڵسۆزی هەمیشەییت،
ئای. مەککلۆنی

بەڕێز جی. ئێس بێرتن
بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست
وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز
لەندەن
راپۆرتمان: ٢/١
رۆژ: ٥ی کانونی یەکەمی ١٩٧٣

بەڕێز گراهام،

کوردو شیوعییەکان:

پ د ك و حزبی شیوعی رێككەوتوون كە بە دانوستان جیاوازییەکانیان چارە بکەن. نوسخەیەك لەو راگەیەنراوە هاوبەشە هاوپێچ دەکەم کە لە رۆژی ٢٠ی تشرینی دووەمدا بڵاویان کردۆتەوە و تیایدا رێككەوتون کە کار بکەن بۆ "بەرەوپێشبردنی پەیوەندییەکانیان لەداهاتودا" و هەروەها بۆ "پتەوکردنی پەیوەندییەکانی نێوانیان لەگەڵ هێزە نەتەوەییەکانی دیکە، بەتایبەتی ASBP".

هیچ زانیارییەکی دیکەم لەلا نییە لەبارەی ئەوەی ئەم ئاشتەواییە سەختە چۆن هێنراوەتە کایەوە یاخود تاچەند هیوای بەردەوامبوونی هەیە. کەشوهەوا بۆ شەڕکردن لە چیاکاندا بەرەو ساردبوون دەچێت. هەرچەندە هیچ ئاماژەیەك بۆ بەشدارییکردنی سوپا لەبەردەستدا نییە، بەڵام لەوانەیە خراپیی کەشوهەوا و گوشاری سەربازی هەردولای ناچار کردبێت کە لەگەڵ بەردەوامبوونی ناکۆکییە راستەقینەکەیاندا، قایل بن بەوەی ماوەیەك لە ئاشتیدا بن.

ئای. مەککلۆنی

❖❖❖❖❖❖

بەڵگەنامەکانی ساڵی 1976

نهێنی*@@@

ژماره ٢٤٥/٣

مستەر ویەر

سێر ئەی. دەف

عێراق و کورد

١. لەپاش گەڕانەوەی مستەر ئێنالس لە مانگی تشرینی دووەمدا لە عێراق و دوای کۆبوونەوەکەی، سێر ئەی. دەف داوای لێ کردم لەوە دڵنیاببمەوە کە ئایا هیچ چالاکییەکی IRD هەبووە کە بە هەرشێوەیەك بێت بووبێتە هۆی ئەوەی کە عێراق بەریتانیا بە پشتیوانیکردنی کوردە یاخییەکان تۆمەتبار بکات یان نا.

٢. IRD پێی گوتین: کە بابەتەکانیان لە ساڵی ١٩٧٤دا تەنیا لە سێ بابەتدا سنوورداربووە لەبارەی پلانەکانی یەکێتی سۆڤێت بۆ حزبی شیوعی عێراقی (حشع) کە وەکوو ڕێگەیەك بەکاریان بهێنێت لەناو ڕەوتی نەتەوەخواز و نەتەوەییە پێشکەوتنخوازەکاندا کە حزبی بەعس تیایدا باڵادەستە. لەم بابەتانەدا باس لە پەیوەندییەکانی یەکێتی سۆڤێت کراوە لەگەڵ حشع و حزبی بەعسدا لەچوارچێوەی خەباتی کورددا، بەڵام لە بابەتەکانیان بەهۆی حسابکردن بۆ حکوومەتی عێراق ئەوا پشتیوانیی کوردی نەکردووە. (لە چوارچێوەی کاری ئاژاوەگێڕیدا لە کەنداو، لێکۆڵینەوەی دیکە هەن کە باس لە پشتیوانیی عێراق دەکەن بۆ PFLO، بەڵام ئەمە بابەتی ڕەخنەلێگرتن لە عێراق نییە و بە هیچ شێوەیەك لە لێدوانی ڕۆژنامە بەریتانییەکاندا ڕەنگی نەداوەتەوە).

٣. ئێمە بە وریاییەوە بە بابەتەکانی ساڵی ١٩٧٤ی IRDدا دەچینەوە. پێم وا نییە هیچکام لە ئاماژەکانمان بە کورددژی حکوومەتی عێراق بن. بابەتەکان ڕاستن و زۆر کورت و پوختن، لە ساڵی ١٩٧٥دا IRD لێکۆڵینەوەی لەبارەی عێراقەوە نەبووە. بۆیە هیچ هۆکارێك نییە کە پێمان وابێت سکاڵاکانی عێراقییەکان پاساوییان پێ بێت لەبارەی ناوەڕۆکی ئەو زانیارییانەوە کە حکوومەتەکەمان

---

* شیاوی باسە، ئەم بەڵگەنامە نهێنییەش بێ- ڕێکەوتە، ئەگەر لە زانیارییەکانی ناوی وردبینەوە، باس لە ساڵانی ١٩٧٤ و ١٩٧٥ دەکات، هەروەها باس لە گەڕانەوەی مستەر ئێنالس دەکات لە مانگی ١١ دا لە عێراق و، دواتریش کۆبوونەوەی دیکەی دەخاتەڕوو کە پاش گەڕانەوەی بۆ بەریتانیا لەگەڵ دبلۆماتکارانی ئینگلیزدا ئەنجامی داوە. بەم پێیە ئەم بەڵگەنامە نهێنییەش یان لە کۆتاییەکانی مانگی ١٢ ی ١٩٧٥ نووسراوە، یاخود ئەگەری زیاترە لە ساڵی ١٩٧٦ دا نووسرابێت، بۆیە بە پەسەندم زانی کە لە سەرەتای ڕیزبەندی بەڵگەنامەکانی ساڵی ١٩٧٦ دا دایبنێم، شەریف هەژاری.

پشتیوانیی کورددەکات و لە ساڵانی ١٩٧٤ و ١٩٧٥ بڵاوکراونەتەوە.

٤. هەرچەندە رۆژنامەنووسە بەریتانییەکان دەڵێن کە وتارەکانیان هاوسەنگ بوون و بە هاوسەنگییەوە مامەڵەیان لەگەڵ ئاشتەوایی عێراق لە کوردستاندا کردووە، بەڵام بەبێ گومان هەندێك لە رۆژنامەکان مەیلی ئەوەیان هەبووە کە شکۆمەندی بە شەڕەکە ببەخشن. بە بۆچوونی من، ئەمە هاوکات لەگەڵ سەردانی رۆژنامەنوس و پەرلەمانتارەکان بۆ بەرەی کورد لەسەردەمی جەنگەکەدا هۆکارێکی سەرەکیی ئەم رەخنەیەی عێراقە. عێراقییەکان ئەمە بڕوایانە، هەرچەندە ئەمە بڕوایەکی هەڵەیە، کە پشتیوانیی رۆژنامەکانی بەریتانیا بۆ کورد بەبێ رێنمایی دەوڵەتی بەریتانیای مەزن نەبووە.

ئای تی ئێم لوکاس
بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست

❖❖❖❖❖❖

ئەم بەڵگەنامەیە* لە خاڵی (٢) ەوە دەست پێ دەکات:

٢. حکوومەتـی عێـراق بـڕوای وایـە کـە نزیکـەی شەشسـەد پارتیزانی کـورد لەژێـر فەرمانی جەلال تاڵەبانیـدا بەم دواییە لە سـوریاوە دزەیـان کردووتە عێراقەوە. دوای پەڕینەوە لە سـنور، ئەم پارتیزانانە لـە زاخـۆ چالاکـی دەکەن تـا ئەوکاتەی خۆیـان ئامادە دەکـەن کە مەترسییەکان تێپەڕێنـن و بە ناوچە سـنورییەکانی نزیـك لە سـنوری تورکیـادا، کە بەمدواییـە چۆڵ کراون، ببـڕن و خۆیـان بگەیەننە گەلاڵە و حاجـی ئۆمـەران. ناوەندی چالاکییـە پارتیزانییەکان لە سـنورەکانی تورکیاوە گۆڕدراوە بۆ ناوچەکانی خۆرهـەلات بـەرەو حاجـی ئۆمـەران، کـە چەنـد شـوێنکەوتەیەکی تاڵەبانـی کـە لـە ئێـران ماونەتـەوە دەتوانـن خۆیانیـان پـێ بگەیەنـن. پارتیزانانی کوردنە لـە سـنورە داخراوەکانی تورکیـاوە دەخزێن و نە لە ئێرانیشـەوە دێن.

٣. هیچ ئاماژەیەك نییە بەوەی پشـتیوانانی بارزانی لەم یاخیبوونەدا بەشـدار بن. ڕەنگە هۆکارێکی یارمەتیـدەر بـۆ پەیوەندییکردن بە گروپەکـەی تاڵەبانیی لە حاجی ئۆمەرانەوە بریتـی بێت لە: توڕەیی خەڵـك بەهـۆی بەرنامـەی "چاکسـازیی زەویوزار"ەکـەی عێراقەوە لـە کوردسـتان. حکوومەتی عێراق لـە سـاڵی پاردا لە هەوڵێکدا بۆ تێکشـکاندنی دەسـەلاتی سـەرۆك خێڵە بەهێـزەکان، جوتیارانی کوردی ڕاگواسـت بـۆ ناوچەکانی دوور لە ناوچە خێڵەکییـە نەریتییەکانیان.

٤. سوپای عێراق هیچ زیانێکی جددی بەرنەکوتووەو بڕواناکەن کە کوردتوانبیبێتی کەرەسەی قورسی سـەربازی بهێنن. لەگەڵ ئەوانەشـدا، سـوپا ئێستا لەوپەڕی ئامادەباشـیدایە لە باکور و هەندێك سەرباز

---

* خاڵێکـی جێـی سـەرنج لـەم بەڵگەنامەیـەدا ئەوەیـە: ئامـاژە نـەدراوە بەوەی کـە بۆ کـێ نێـردراوە و هەروەهـا بەڵگەنامەکە لە خاڵـی دووەمەوە دەسـت پـێ دەکات و ڕێکەوتیشـی لەسـەر نییە.

لێکدانەوەی من ئەوەیە: کە ئەم بەڵگەنامەیە لە دوای مانگی شەشی ساڵی ١٩٧٥ ەوە نووسرابێت، ئەمەش لەبەر دوو هۆکار.

یەکـەم: بـاس لـە سـەرهەڵدانی شـۆڕش دەکات لـە باشـوری کوردسـتان، کـە ئـەوەش پـاش ڕاگەیاندنـی دامەزراندنـی یەکێتیـی لە ١-٦-١٩٧٥ دا هاتووەتەکایـەوە.

هەروەها، دووەم هۆکاریش: باس لە لێبوردنی گشـتی بۆ ئاوارە کوردە عیراقییەکان دەکات کە بەهۆی ڕێککەوتنامەی جەزائیرەوە ڕوویان کردبووە ئێران، کە ڕێککەوتنامەی جەزائیر لە ٦-٣-١٩٧٥ دا ئیمزاکرا لە نێوان حەمە ڕەزا شـای ئێران و سـەدام حسـێنی جێگری سـەرۆککۆماری عێـراق ‹ئەحمـەد حەسـەن بەکـر› لـە جەزائیـر دا و، لـە ڕێکەوتـی ١٩-٣-١٩٧٥یشـدا مەلا مستەفای بارزانـی فەرمانی کۆتایهاتنـی شـۆڕشـی ئەیلوولـی دەرکـرد. هەربۆیە ئـەم هۆکارانە وادەکەن کە ڕێکەوتی ئەم بەڵگەنامەیە لە پاش مانگی شەشـی سـاڵی ١٩٧٥ ەوە نووسرابێـت، بـەڵام لەبەر ئەوەی بەتەواوی نەمتوانی مانگەکەی بیسـەلمێنم و سـاغی بکەمەوە کە بـە دەقیق لە چ مانگێکدا نووسراوە، بۆیە بەهەمان شـێوە بە باشـم دانا کە ئەم بەڵگەنامەیەش لە سـەرەتای سـاڵی ١٩٧٦ دا ڕیزبەند بکەم، شـەریف هەژاری.

و بڕێکی گـەورە لە کەرەسـەی سـەربازی بـردووە کە بەم دواییە لە سـنوری سـوریاوە گواسـتراونەتەوە بۆ کوردسـتان. بارەگای فەرماندەییەکان کە پێشـتر لە هەولێر بوو ئێسـتا گواسـتراونەتەوە بۆ گەڵاڵە.

٥. حکوومەتـی عێـراق نیگەرانـی ئەوەیـە کـە زیادبوونـی چالاکیـی یاخیبـوان دوور لە سـنورەکانی سـوریا و بەتایبەت لەگەڵ سـەختیی زسـتانەکەی ئەمساڵدا لە چیاکانی کوردسـتان ئەوا دەخوازێت کـە لـە پێشـبینییەکەی جـاران زیاتـر پێویسـت بـکات کـە سـەرچاوەکانی عێراقـی بـۆ تەرخـان بـکات. لەگـەڵ ئەوەشـدا، حکوومەتـی عێـراق هێشـتا پێـی وایـە کـە دەتوانێـت شـەڕی پارتیزانیـی کوردتەوق بـدات (جڵەو بـکات).

٦. لێدوان: دیارە پێشـنیارە بەخشـندەکەی کە خراوەتە بەردەم کوردی عێراقەوە لە ئێران، هەروەها درێژکردنـەوەی مـاوەی لێبوردنەکـە و، چوونـی وەفـدی وەزارەتـی بازرگانـی ناوخـۆی عێـراق (عەلـی حەسـەن) بـۆ ئێـران ئەوا ئـەو داوایەی لە کـوردی عێراق کرد کـە بگەڕێنـەوە، ئەمانەش هەمـوو وایان کـرد کـە هەندێك لە پارتیزانەکان ماوەیەك دوودڵ بن پاشـان دووبارە دەسـت بکەنەوە بە بەرگریکردن لـە بەرامبـەر حکوومەتـی بەغدادا. هەرچۆنێك بێـت، ئەو عێراقییانـەی کە ئامادەییـان تێدایە باس لەم بابەتـە بکـەن وا هەسـت دەکـەن کـە بـە نزیکەیـی هیچـکام لـەو ١٠٠٠ خێزانـە کـوردەی کـە بەهـۆی بەرنامـەی لێبوردنەکـەوە گەڕاونەتـەوە، ڕێگەیان پێ نەدراوە لە کوردسـتان بمێننـەوە و، یاخیبوونەکەی کـورد، بەتایبـەت لە نزیـك زاخۆ، بـە خێرایی لە گەشـەکردندایە.

٧. حکوومەتـی عێـراق باسـی لـەوە نەکردووەتـەوە و بـە ئاشـکرا ددانـی پێـدا نەنـاوە کـە چەنـد کردەوەیەکـی بێزارکـەر لـە باکـور ڕوویاندابێت. ئەگەر ئـەم حکوومەتە ناچاربێت بە ئاشـکرا ددان بەم یاخیبوونـە سـوریا- نشـینەی کـورد دا بنێـت، ئـەوا ویلایەتـە یەکگرتـووەکان کـە زۆربەی جـار لەلایەن ڕۆژنامەکانـی عێراقـەوە بـەوە تۆمەتبـار دەکرێن کە لەگەڵ سـوریادا لـە لوبنـان هەماهەنگییان هەیە، ئەمجارەیان زۆر بە ئاشـکرا لەلایەن حکوومەتی عێراقەوە سـەرکۆنە دەکرێت بەوەی هانی شۆڕشـێکی نوێی کـورددەدات.

ویڵی

B T

1633

بەڵگەنامەیەکی* دیکە کە تەنها لە خاڵی (٩) ەوە دەست پێدەکات و ئەمەش ناوەڕۆکەکەیەتی:

بابەتە سیاسییەکان – کورد :

٩. من گوتم: کە ئێمە هێشتا لەبارەی پرسی کوردەوە رووبەڕووی کێشە دەبینەوە. بەتایبەتی لەبارەی مامەڵەکردنی رۆژنامە بەریتانییەکان و هەروەها چالاکییەکانی کوردەوە لەو وڵاتەدا. ئایا کەسی دیکە ئەزموونی لەم جۆرەی هەبووە؟ باڵیۆزی بەلجیکاش گوتی: بانگکراوە کە سکاڵایەك وەربگرێت سەبارەت بەوەی کە بەلجیکا پەنابەری کوردوەردەگرێت. ئەو بڕوای وابوو کە ئەم بابەتە راست نییە، بەڵام گوتی لە برۆکسل لەم بارەیەوە دەپرسێت.

راسپێردراوی هۆڵەنداش گوتی: هۆڵەندا نزیکەی ٦٠ کەسی وەرگرتووە و بەم دواییە بانگ کراوە سکاڵایەك وەربگرێت لەبارەی خۆپیشاندانێکەوە کە لە دژی باڵیۆزخانەی عێراق ئەنجام دراوە. ڕوونکردنەوەکەی ئەوە بووە کە ئەم بابەتە بۆ کۆمپانیای هاگ (The Hag Corporation) بووە و لەژێر کۆنترۆڵدا بووە و هیچی لێ نەکەوتووەتەوە. ئەو پێیوایە کە ڕوونکردەنەوەکەی قبوڵ کراوە.

باڵیۆزی کۆماری ئەڵمانیای فیدراڵیش رایگەیاند: پێیوایە کۆمارەکەیان هەندێك پەنابەری جێ کردووەتەوە.

هەروەها باڵیۆزی فەڕەنساش گوتی: فەڕەنسا کەسی قبوڵ نەکردووە و پێ دەچوو ئیتاڵیاش داوای لێ نەکرابێت.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

---

* جێی ئامەژەیە، ئەم بەڵگەنامەیەش نە نووسراوە کە بۆ کێ نێردراوە و، هەروەها لە خاڵی نۆیەمەوە دەست پێ دەکات و، ڕێکەوتیشی لەسەر نییە. بەڵام ناوەڕۆکەکەی باسی وەرگرتنی پەنابەرە کوردە عێراقییەکانی ناو ئێران دەکات لە لایەن هەندێک وڵاتی ئەورووپییەوە، کەوابو دەبێت ماوەیەک دوای ڕێککەوتنامەی جەزائیر بووبێت و، زۆریش ڕێی تێ دەچێت کە لە ساڵی ١٩٧٦ دا نووسرابێت، چونکە تا ژمارەیەکی کەم لەو کوردە پەنابەرانەی عێراق کە لە ئێران بوون لەلایەن هەندێ وڵاتی ئەورووپییەوە وەک پەنابەر وەرگیران، چەند مانگێک و بگرە ساڵیشی پێ چوو، هەربۆیە بە پەسەندم زانی ئەم بەڵگەنامەیەش بخەمە سەرەتای ڕیزبەندی ساڵی ١٩٧٦ ەوە، شەریف هەژاری.

کۆمەڵەی دەستپێشخەریی هۆڵەندی بۆ کوردستان
سندوقی پۆستە ١٣٠٥٩

ئوتریخت (هۆڵەندا)

دوایین گەشەسەندنەکانی پرسی کورد

پێشەکی

دوو ئەندامی کۆمەڵەی دەستپێخەریی هۆڵەندی بۆ کوردستان لە مانگی تشرینی دووەمی رابردوودا لەسەر داوای حکوومەتی عێراق سەردانی ئەو وڵاتەیان کرد و مەبەستیان ئەوەبووو لە بارودۆخی باکوری ئەو وڵاتە، واتە کوردستانی عێراق بڕوانن. بەڵام پلانی سەردانەکەیان بۆ باکور هەڵوەشایەوە و پێش ئەوەی دەستپێشخەرییەکە دەست پێبکات کشانەوە، چونکە تۆمەتبارکران بەوەی "زۆر لە بابەتە ناوخۆییەکانی عێراق دەکۆڵنەوە"، جێگەی تێبینییە کە پێشنیاری هێڵە گشتییەکانی سەردانەکە پێشتر لەلایەن بەرپرسی کاروبارەکانی عێراق لە (هاگ) و بە راوێژ لەگەڵ حکوومەتەکەیدا رەزامەندی لەسەر دەربڕدراوە. کاتێك وەفدەکە گەشتنە بەغدا، ئەم بابەتە لەلایەن وەزارەتی رۆشنبیریشەوە پشتڕاست کرایەوە.

ئەم راپۆرتە پشت بەو زانیارییانە دەبەستێك کە لە ماوەی پێنج رۆژی مانەوەیان لە بەغداو دەوربەری بەدەستیان هێناوە و بەراورد کراوە بەو زانیارییانەی کە کوردو سەرچاوەکانی دیکە لە سوریا و ئەوڕووپا و ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکاوە دابینیان کردووە. ئاماژەیەکی تایبەت دراوە بە راپۆرتە پڕ وردەکارییەکەی د. عیسمەت شەریف وانلی، لە لۆزان، کە لە مانگی ئابدا وەکو ئەندامی وەفدێکی نێودەوڵەتی سەردانی عێراق و کوردستانی عێراقی کردووە.

١. بارودۆخی کوردی عێراق لە ئێران و لە خودی عێراقیشدا

١. کوردی پەنابەر لە ئێران

لە مانگی ئابی رابردوودا، دەسەڵاتدارانی عێراق (بەڕێز نەعیم حەداد، ئەندامی سەرکردایەتی هەرێمی حیزبی بەعسی عێراقی) بە فەرمی رایگەیاند کە تا حاڵی حازر ٩٣ هەزار کوردی عێراق لە ئێران ماونەتەوە و تا کە ٥٠ هەزاریان قایل کراون کە بگەڕێنەوە بۆ وڵاتەکەیان. بەپێی راپۆرتەکان، بۆ زیادکردنی ئەم ژمارەیە و خێراترکردنی گەڕانەوەکە ئەم رێکارانەی خوارەوە گیراونەتە بەر:

أ. کاربەدەستە عێراقییەکان بەسەر کەمپی پەنابەراندا لە ئێران گەڕاون و داوایان لە کوردکردووە

بگەڕێنەوە.

ب. بارودۆخـی ژیـان لە کەمپەکاندا لە ئاسـتێکی نزمدا هێڵراوەتەوە (بـۆ نموونە کەمپێك لە قەسری شـیرین کـە لە ٣٠ هەزار چـادر پێکهاتووە "خراپتریـن دۆخی پاکوخاوێنـی تێدایە"، بڕوانـە راپۆرتێك لە Neue Zurher Zeitung، ٣٠ی تەمووزی ١٩٧٥).

ج. هەموو لیژنە کوردییەکان لەناو کەمپەکاندا هەڵوەشێنراوەتەوە و راستەوخۆ خراونەتە ژێردەستی ساواك (پۆلیسـی نهێنیـی ئێـران)ەوە. بەبـێ رەزامەندیی ساواك کـەس ناتوانێـت بچێتـە کەمپەکانەوە یاخـود بەجێیـان بهێڵێـت. لـە رووداوێکـدا لـە کەمپـی (ئەنـزەل) لەبەرئـەوەی دوو کـوڕی کـورد بەبێ وەرگرتنـی رەزامەندیـی و بـە مەبەسـتی خۆشـۆردن کەمپەکەیان بەجێ هێشـتبوو، بەهۆیـەوە ٩ تا ٢٧ کوردکـوژران (بڕوانـە راپۆرتەکـە لـە رۆژنامە جیهـا نییەکاندا، مانگـی تشرینی یەکەمی سـاڵی ١٩٧٥).

د. لـە مانگـی ئابی رابـردوودا ٢٦٣ کورد، کـە هەندێکیان لێپرسراوی کەمپ و کاربەدەسـت بوون و بـە هۆکاری سیاسـیی لەلایەن دەسـەڵاتدارانی ئێرانەوە تەسـلیم بە ڕژێمی عێـراق کراونەتەوە.

ئێسـتا ڕوون بووەتـەوە کـە بەهـۆی رێککەوتنێکـی نهێنـی نێـوان عێـراق و ئێرانـەوە، لـە درێـژەی رێککەوتنەکـەی ٦ی ئـاداری جەزائیـردا، تاوەکـو ١ی کانوونـی یەکەمـی ئەمسـاڵ بـە خۆشـی بێت یان بـە زۆر، نزیکـەی ٨٠ هـەزار کـوردی دیکـە دەگەڕێنرێنـەوە بـۆ عێـراق. لـە دواتردا ئـەم وادەیـە لەبەر چەنـد هۆکارێکـی کرداریـی تاوەکـو ١٠ی کانونـی یەکـەم درێژکرایـەوە. ئـەم تەسـلیمکردنەوەیە بـەم رێوشـوێنانەی خـوارەوە جێبەجـێ دەکرێـت:

أ. ناسـنامەی عێراقیبـوون لـە هەمـوو ئەو کـورد انە دەسـەنرێتەوە کـە تاوەکـو ١ی تشرینی یەکەم یاخـود وادەیەکـی دواتـر نەگەڕێنـەوە وڵاتەکەیـان. ئـەم زانیارییـە لەلایـەن بەرێـز نەعیـم حـەدادەوە لەسـەردانیدا بـۆ کەمپـی پەنابـەران لـە ئێران بـاس کـراوە (بڕوانە سـەرەوە).

ب. وادیـارە ئـەو ١٠ هـەزار کـوردەی کـە ڕێگەیـان پێدەدرێت لە ئێران بمێننەوە، لەناو سیسـتمی کۆمەڵایەتـی و ئابووریـی ئـەو وڵاتـەدا یـەك دەخرێـن. ئـەم بابەتـە لەسـەرەتاوە و لـە نیسـانی سـاڵی ١٩٧٥ەوە لەلایـەن حکوومەتـی ئێرانـەوە راگەیەنـدراوە. ئەمـەش بەمانـای بڵاوکردنـەوەی کـورد دێت بەسـەر وڵاتەکـەدا (تاوەکـو ئێسـتا ژمارەیەك لـە کوردنێردراونەتە بەلوچسـتان، کە سـنوری خۆرهەڵاتی ئەو وڵاتەیە)، هەڵبژاردنی کۆمەڵێك پیشـەی تایبەت (کرێکاری خاوەن ئەزموون، سوپا)، و لەدەستدانی ناسـنامەی کوردێتی.

ج. هەرچەندە حکوومەتی ئێران و هەندێك لە حکوومەتەکانی وڵاتانی ئەوڕووپا و وڵاتە بیانییەکان لەسـەر ئـەوە رێککەوتـون کە پرۆسـەی چۆڵکردنەکـە (ی کەمپەکان) لەسـەر ئاسـتی نێودەوڵەتی خێرا

بەڕێوەبچێت، بەڵام هیچ کوردێکی عێراقیی نیشتەجێی ئێران ڕێگەیان پێنادرێت وەکو پەنابەر ئێران بەجێ بهێڵێت. وا دیارە ڕۆیشتنەکەیان پەیوەندی هەبێت بە ڕێککەوتنی نێوان عێراق و ئێرانەوە، واتە تاوەکو وادە دیاریکراوەکەی گەڕانەوە (کە ١٠ی کانونی یەکەمە)، ڕێگە بە کەس نادرێت ئێران بەجێبهێڵێت. تاوەکو ئەمڕۆ، دیارە کە ڕێوشوێنی چۆڵکردنەکە کارا کرابێت.

ئەم ڕێکارانەی سەرەوە، کوردی پەنابەریان لە ئێران خستووەتە حاڵەتی ترس و نائومێدییەوە. جگە لەو کەسانەی کە دەتوانرێت قایل بکرێن بگەڕێنەوە بۆ عێراق، زۆر کوردی دیکە هەن کە پاساوی باشیان بەدەستەوە بووە خۆیان لەدەست حکوومەتی بەعس بەدوور بگرن، ئێستا گەیشتوونەتە ئەو بڕوایەی کە باشترە مەترسی بخەنە سەر ژیانی خۆیان و ئەوانیش بگەڕێنەوە. بۆیە، بەپێی ڕاپۆرتەکان، لە مانگی ڕابردوودا دەیان هەزار کوردگەڕێنراونەتەوە بۆ عێراق.

تێبینییەکان:

دەستبەجێ دوای ڕێککەوتننامەکەی جەزائیر، لە مانگی ئاداری ڕابردوودا (شا)ی ئێران بەڵێنی ئەوەی بە کورددا کە وەکوو (میوان) لە وڵاتەکەیدا قبوڵیان بکات. لەبری ئەوە، ئەو ٢٥٠ هەزار کوردەی کە پەنایان بردووەتە بەر ئێران بە ئاشکرا دەردەکەوتن، هەرچەندە لەبەرامبەر عێراقدا مامەڵەی دیکەیان پێوە دەکرێت. هیچ وڵاتێك یاخود دەسەڵاتێکی نێودەوڵەتی فشارێکی کاریگەریان دروست نەکردووە کە ڕێ لەم کارەساتە مرۆییە بگرێت. دوا هیوای بارزانی بە حکوومەتی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا بەخەسار چوو، ئاشکرایە کە سەردانەکەی ئەم دواییەی ناوبراو بۆ ویلایەتە یەکگرتووەکان کاریگەرییەکی ئەرێنی لێ نەکەوتووەتەوە لەسەر ڕێوشوێنەکانی دەسەڵاتدارانی ئێران.

٢. بارودۆخی کورد لە عێراق

ئێستا حکوومەتی عێراق دەستی کراوەیە کە سیاسەتی بەعەرەبکردنەکەی بەسەر کورددا بسەپێنێت، چونکە بەرهەڵستی چەکداریی لە بەرامبەریدا گەیشتووەتە سفر و پێناچێت هیچ حکوومەتێکی دەرەکی هەڵبداتێ، بۆیە لەئێستادا ئەم ڕێکارانەی خوارەوەی گرتووەتەبەر (وەك لەلایەن سەرچاوە فەرمییەکانی بەغداوە پشتڕاست کراوەتەوە):

أ. لە ناوچە نا- ئۆتۆنۆمە کوردییەکانی باکوری عێراق سەدان گوندی کورد بەتەواوی چۆڵ کراون، مەبەست لەم کارەش (پڕکردنەوە)ی گوندەکانە بە جوتیاری عەرەب، یاخود هۆکاری سەربازی/ ستراتیجی لەپشتەوەیە.

نموونەکان

- لە پارێزگای دیالە، زیاتر لە پەنجا گوندی سەر بە شارەکانی جەلەولا، خانەقین و قۆرەتوو،

لەسەر سنوری ئێران چۆڵکراون، هەروەها چەندین گوند لە شاری مەندەلی خۆرهەڵاتی بەعقوبەوە، لەنزیك هەمان سنورەوە چۆڵ کراون.

- لە پارێزگای کەرکووك، زۆربەی گوندەکانی سەر بە شارەکانی کفری توز و داودە و شوان و دبس و داقوق و دەوروبەری شاری کەرکووك چۆڵکراون (ناوی زیاتر لە ٤٠ گوند دراون).

- لە پارێزگای نەینەوا (موسڵ)، چەندین گوند لە شارەکانی سنجار، تەل ئەعفەر، زەمار، شێخان، عەقرە و دەوروبەری شاری موسڵ چۆڵ کراون.

ب. لە ناوچە ئۆتۆنۆمەکەدا، کە لە ٣ پارێزگای تەواو کورد پێکهاتووە، چەندین گوندی دوورەدەست چۆڵ کراون. دانیشتوانەکەی دواجار راگوێزراون بۆ (کۆمەڵگەی نیشتەجێبوون)ی نوێ یاخود گوندی نموونەیی کە نزیکن لە رێگە سەرەکییەکانەوە، و ئوتومبیلی خزمەتگوزاری و ئوتومبیلە سەربازییەکان بە ئاسانی دەیانگەنێ (هەروەك "گوندە ستراتیجییەکان" کە ویلایەتە یەکگرتووەکان و پورتوگالییەکان یەك لەدوای یەك لە ڤێتنام و مۆزەمبیقدا سیاسەتی نیشتەجێبوونیان تێدا سەپاند). چەندین نموونە لە پارێزگاکانی هەولێر و دهۆك و سلێمانی لەبەردەستدان، بۆ نموونە، شارەکانی سیمێلا و زاخۆ و مەخمور و هەندیناوە و هەڵەبجە و پێنجوێن. هەروەها، پرۆسەی بەعرەبکردن لە رێگەی جێنشێنیکردنی عەرەب لە جێگەی کورد لەم ناوچەیەش بەردەوامە.

ژمارەی ئەو کەسانەی لەم گواستنەوە زەبەلاحەی خەڵکدا بەشدارن بە تەواوی نازانرێن، بەڵام بە ٢٠٠ تا ٥٠٠ هەزار کەس دەخەملێنرێن.

ج. زۆرێك لەو پەنابەرە کوردانەی لە ئێران گەڕاونەتەوە، لەبری ئەوەی بنێردرێنەوە بۆ گوندەکانی خۆیان، دەگوێزرێنەوە بۆ ناوچە عەرەبنشینەکانی باشوری وڵات. ئەمە بۆ زۆرێك لەو کوردانەش راستە کە لە گوندەکانیان هەڵدەکەنرێن (بڕوانە خاڵی أ و ب ی سەرەوە). تەنیا لە ناوچەی دیوانییە، لە باشوری بەغدا، نزیکەی ٥٠ هەزار کورد لە کوختەی زۆر سەرەتایدا کە بە (سەراعیف) ناودەبرێت لە کەمپدا جێگیرکراون و زۆری تریش. (بڕوانە رۆژنامەی گاردیان، ١٤ی تشرینی یەکەم).

د. لە چەند ناوچەیەکی نا- ئۆتۆنۆمی کورددا، بۆ نموونە لە خانەقین (لە پارێزگای دیالە) و هەروەها شنگال (لە پارێزگای نەینەوا) قوتابخانە کوردییەکان بە قوتابخانەی عەرەبی جێگەیان گیراوەتەوە، و زمانی کوردی چیتر بۆ خوێندن بەکارناهێنرێت. تێبینی: ئەمە دژی رێککەوتنەکەی ١١ی ئاداری ١٩٧٠یە، هەرچەندە رێککەوتنامەکە بە فەرمی هێشتا لەکاردایە و پابەندیی پێوە دەکرێت.

ه. منداڵانی کورد لە ناوچە عەرەبییەکانی باشوری وڵاتدا ناتوانن بە زمانە کوردییەکەی خۆیان بخوێنن، هەرچەندە بەپێی رێککەوتنەکەی ١١یئادار، زمانی کوردی دووەم زمانی فەرمی عێراقە و دەبێت شانبەشانی زمانی عەرەبی لەسەرانسەری عێراقدا بخوێنرێت.

و. ڕێکخـراو و بزووتنـەوە سیاسییەکانی کـورد لـە بـەر بەرژەوەنـدی حزبـی بەعسـی عەرەبیـی و ڕێکخـراوە پەیوەندیدارەکانـی سـەرکوت دەکرێـن.

ز. ئەنجوومەنەکانـی یاسـادانان و جێبەجـێ کردن لـە ناوچە ئۆتۆنۆمەکەدا، واتە لەهەرسـێ پارێزگا تـەواو کوردەکـەدا، بریتیـن لـە دامەزراوەی بێ دەسـەڵات و بە تـەواوی لەلایەن حکوومەتـی ناوەندی بەغـداوە کۆنترۆڵ کـراون، حکوومەتی ناوەندیش لەلایەن حزبی بەعسـی عەرەبییەوە حوکم دەکرێت. ئەندامانـی ئەنجومـەن بەپێـی مەرسـومی سـەرۆکایەتی دادەمەزرێـن، بڕیارەکانیـان پێویسـتی بـە ڕەزامەندیـی دەسـەڵاتدارانی بەغدایە، واتـە ڕەزامەندیی ئەنجوومەنـی پلاندانان.

ج. ناوچـە کوردییەکانـی پارێزگاکانـی نەینـەوا و کەرکـووك و دیالـە بـە تێکـڕا نەخراونەتـە سـەر هەرێمـە ئۆتۆنۆمەکـە. شـاری عەقـرە هەرچەنـدە دانرابـوو بخرێتـە سـەر ئـەو هەرێمـە، بەڵام هێشـتا لەژێر دەسـەڵاتی پارێـزگای نەینەوادا هێڵراوەتـەوە. ئەمەش پێچەوانـەی ڕێککەوتننامەکەی ١١ یئادارە، چونکـە لـە سـەرژمێرییەکەی سـاڵی ١٩٥٧دا کوردێتیـی ئـەم شـارە بـە ڕوونی سـەلمێنراوە.

ت. کەمینـەکان لـە ناوچە کوردییەکانـدا، بۆ نموونە مەسـیحییەکان و تەنانـەت ئێزیدییەکانیش، کە بەگشـتی خۆیـان داوەتـە پـاڵ کورد، گوشـاریان دەخرێتەسـەر کە خۆیان بـە عەرەب لەقەڵـەم بدەن و پەیوەنـدی بـە بەرەی بەعسـەوە بکەن.

ی. پڕوپاگەنـدە حکومییـەکان دەیانەوێـت ژمـارەی کوردی عێراق بە کەم نیشـان بـدەن، بۆ نموونە، تەنیـا ئامـاژە بـۆ دانیشـتوانی ناوچـە ئۆتۆنۆمەکە دەکـەن (خەمڵاندنی فەرمـی ١,٤ ملیـۆن)، لەکاتێکدا ژمـارەی دانیشـتوانی کوردسـتانی عێـراق، واتـە ئـەو ناوچەیـەی کە کـورد تیایـدا زۆرینەیـە، لەلایەن د. وانلییـەوە بـە ٣ ملیـۆن کەس دەخەمڵێنرێـت، لەبەرامبـەر ٧,٥ ملیۆن عـەرەب لە باشـوری وڵاتەکەدا.

پێویسـتە ئەوەش لەبەرچاو بگیرێت کە بەڕێز تاریق عەزیز، وەزیری ڕاگەیاندنی عێراق، بە ئاشـکرا ئـەوەی بـاس کردووە کە ڕاگواسـتنی کورد لـە گوندەکانیان (هۆکاری ئاسـایش و ئابوری) لەپشـتەوەیە، بـۆ نموونـە: هەسـتیاریی ناوچە سـنورییەکان و ناوچـە نەوتییەکان، پاراسـتنی تاکی کـورد(!) و گۆڕینی کـورد بـە کارمەندە پسـپۆڕەکانی عـەرەب. بڕوانـە: ڕاپۆرتەکەی وانلـی، گاردیانـی ١٤ی تشرینی یەکەم، تایمزی ٢٨ی ئۆکتۆبەر.

د. وانلی بە پشتبەسـتنی بە وتەیەکی بەڕێز زاید حەیدەر، ئەندامی سـەرکردایەتی نەتەوەیی حزبی بەعـس دەڵێـت، پرسـی کـورد، و بەتایبـەت دیاریکردنی سـنوری هەرێمـە ئۆتۆنۆمەکە، لـە داهاتودا بە مەبەستی ڕاسـتکردنەوەی ئەوا چاوی پێدادەخشێنرێتەوە.

٣. پلان و تەگەرەکانی بەردەم کوردی عێراق

- پارتی دیموکراتی کوردستان کە لەلایەن جەنەراڵ مەلا مستەفا بارزانییەوە سەرکردایەتی دەکرێت (لقی دەرەوەیان لە تارانە) هەوڵ دەدات کار بۆ ناردنەوەی چەند سەد کەسێکی کورد بکات، کە زۆربەیان کەیسی زۆر مەترسیداریان هەیە، و رەوانەی وڵاتانی ئەورووپا و دەرەوەیان بکات (ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا و کەنەدا و ئوستورالیا).

- یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان کە لەلایەن بەرێز جەلال تاڵەبانییەوە کە لە دیمەشق سەرکردایەتی دەکرێت لە هەوڵدایە هێزەکانی لەگەڵ ئۆپۆزسیۆنی عێراقدا کە ئێستا لە سوریا دان یەك بخات و باس لە یەکڕیزی لەگەڵ عەرەب و پێشکەوتنخوازیی دەکات. یەکێتی نیشتیمانی کوردستان بە ئاشکرا رایگەیاندووە خەباتی چەکداریی بەم نزیکانە لە عێراق دەست پێدەکاتەوە، بەم دواییە، ئەم حزبە بە توندی دژی پلانەکانی دەسەڵاتدارانی بەغدا بۆ گێڕانەوەی ١ ملیۆن کورد نارەزایی دەربڕیووە.

- پارتی دیموکراتی کوردستان لە بەغدا لەلایەن بەڕێز عەزیز عەقراوییەوە سەرکردایەتی دەکرێت کە پێشتر ئەندامی مەکتەب سیاسیی بارزان بووە و ئێستا لە حکوومەتی بەغدا وەزیری دەوڵەتە. حزبەکە وەکوو حزبێکی لاواز و بچووك دەردەکەوێت. بەرێز عەقراوی کاریگەرییەکی ئەوتۆی لەسەر رووداوەکان نییە. دەگوترێت حزب و چالاکییە کوردییەکانی دیکەش کە لە بەغدان ئەوا شتی بچووکن و لەگەڵ سیاسییەکانی حزبی بەعسدا کۆکن.

- د. عیسمەت شەریف وانلی، لە لۆزان، هەوڵ دەدات کوردە سۆشیالیستەکان بخاتە ژێر باڵی خۆیەوە. ئەو پێشنیارەی لە مانگی ئەیلوولدا پێشکەشی حزبی بەعسی کرد هێشتا وەڵام نەدراوەتەوە، پێشنیارەکانی بابەتگەلی وەك جێبەجێکردنی تەواوی رێککەوتننامەی ١١ی ئادار و لەخۆگرتنی زۆربەی ناوچە زۆرینە کوردییەکانی باکوری عێراق بۆ ناوچە ئۆتۆنۆمەکە، و هەروەها پێشنیاری ئەوەی کردووە کە ناوچە کوردییەکانی دیکە بخرێنە ژێر فەرمانی ئیدارەیەکی عەرەبی/ کوردییەوە و هەموو پرۆسەیەکی بەعەرەبکردن بووەستێنرێت. تێکڕای راپۆرتەکەی د. وانلی بەم نزیکانە بڵاو دەکرێتەوە.

لێکۆڵینەوەی (کۆمەڵەی دەستپێشخەریی هۆڵەندی بۆ کوردستان) لەبارەی کوردەوە:

١. بەرێزیان داوایان لێ کردم بۆچوونیان لەبارەی لێکۆڵینەوە هاوپێچکراوەکەوە بخەمەروو کە داوییانە بە بەرپرسی کاروبارەکانی هۆڵەندا. ئاشکرایە کە کۆمەڵەی دەستپێشخەریی هۆڵەندی بۆ کوردستان لایەنگری کوردە، و بەڕێز مەیهویزن باسی لە سەفەری ٢ ئەندامی کردووە لە مانگی تشرینی دووەمدا (بڕوانە نامەکەی بە ژمارە ٢/١ی رۆژی ١٦ی تشرینی دووەم بۆ بەڕێز لوکاس)، و هیچ گومانێك نییە کە هەندێك لە باسەکانی ناو ئەم لێکۆڵینەوەیە زیادەڕەوی تێداکردووە، بەڵام چەند بابەتێکی جێی سەرنجیشی تێدایە.

٢. ئەو راپۆرتەی کە هەمانبوو لێکۆڵینەوەم لەسەر کردو ئەم بابەتانەی لای خوارەوە بە نادروست یاخود زیادەڕۆیی دەزانم:

أ. ژمارەی کوردە عێراقییەکان لە ئێران لەگەڵ ئەو زانیارییانەدا ناگونجێت کە لە نامەکانی نێوان باڵیۆزخانەی تاران، و بەشی نەتەوە یەکگرتووەکان لە وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز و UKMISدا لە جنێف هاتووە (بڕوانە راپۆرتەکانی ژمارە ١٥٠، ١٥٤، ١٥٦ لە فایلی ژمارە ١/٤/٣ی ساڵی ١٩٧٥). لەکاتێکدا لێکۆڵینەوە هۆڵەندییەکە لە لاپەڕەی ٢دا دەڵێت (٢٥٠ هەزار کورد لە ئێران بوونەتە پەنابەر)، بەرزترین ژمارە کە بتوانم وەکو کۆی گشتی لە فایلەکاندا بەدەستی بهێنم بریتییە لە ١٨٦ هەزار کورد کە دەستبەجێ دوای داخرانی سنوری ئێران لەو وڵاتە بوون بە گوتەی نوێنەری کۆمسیۆنی باڵای نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ کاورباروباری پەنابەران (UNHCR) لە تاران، لە کۆتایی مانگی حوزەیرانی ١٩٧٥دا تەنیا ٩٠ هەزار کوردی عێراق لە ئێراندا مابوونەوە و لەوکاتەوە ٥٠ هەزاری دیکە گەڕاونەتەوە عێراق و بەمەش لە ناوەڕاستی مانگی تشرینی دووەمدا تەنیا نزیکەی ١٥ هەزار کەسێك لە ناو کەمپەکان و نزیکەی ٣٥ هەزارێك لە خاکی ئێراندا ماونەتەوە. ئەم ژمارانەش وا دەکەن کە ئەو بارودۆخەی کە راپۆرتە هۆڵەندییەکە لە پەرەگرافی ١١ ”ب“ی لاپەڕە ١دا باسی دەکات رێی تێنەچێت.

ب. ئەو ژمارانەی کە لە راپۆرتە هۆڵەندییەکەدا سەبارەت بە پرۆسەی بەعەرەبکردنی کوردستانەوە خراونەتەڕوو پێدەچێت زیادەڕۆییان تێدا کرابێت، راپۆرتەکە دەڵێت ٢٠٠ تا ٥٠٠ هەزار کەس لە بەرنامەدایە کە نیشتەجێ بکرێن. بەڵام لە کۆبەندە ساڵانەکەی بەڕێزیاندا، بەڕێزیان گوتی: ”رەنگە ٥٠ هەزار کورد“ لە باشور نیشتەجێ کرابن، هەرچەندە ئەم ژمارەیە هیچ عەرەبێکی نەگرتووەتەوە کە دەکرێت لە باکور نیشتەجێ کرابێت و، کۆی گشتی ژمارەکەش بە هیچ جۆرێك ناگاتە ژمارە هۆڵەندییەکە.

ج. سەبارەت بە پەروەردە، لێدوانەکەی پەرەگرافی ٢ (د) کە دەڵێت زمانی کوردی دەبێت لە قوتابخانەکانی سەرانسەری عێراقدا بگوترێتەوە بە تەواوی راست نییە. هەرچەندە رێککەوتننامەی ١١یئادار دەڵێت کە دەبێت ئەم بابەتە بەم شێوەیە بێت، بەڵام یاسای ئۆتۆنۆمییەکەی ١١ی ئاداری ١٩٧٤ تەنیا دەڵێت: زمانی کوردی دەبێت لە ناوچە ئۆتۆنۆمیەکەدا وەکو زمانی سەرەکی و زمانی عەرەبیش وەکو زمانی دووەم بخوێنرێت.

د. گومانم لە ژمارەی دانیشتوانەکەی پەرەگرافی ٢ (ی) لە خوارووی لاپەڕە ٣ی راپۆرتە هۆڵەندییەکە هەیە. راپۆرتێکی بەشی لێکۆڵینەوە لە ساڵی ١٩٧١دا دەڵێت: بەپێی سەرژمێرییەکەی ساڵی ١٩٦٥ی عێراق، تەنیا ٢ ملیۆن کورد هەن و ژمارەی دانیشتوانی تێکڕای عێراق ٨,٣ ملیۆن کەسە. لەگەڵ ئەوەشدا، زیادبوونی ژمارەی دانیشتوان لەوکاتەوە تائێستا رەنگە کۆی گشتیی کوردی گەیاندبێتە

نزیکەی ٣ ملیۆن کەسێك.

٣. ناتوانین لەسەر زۆرێك لە خاڵەکانی لێکۆڵینەوە هۆڵەندییەکە لێدوان بدەین، بەتایبەت لەسەر وردەکاریی ئەو گوندانەی لە پارێزگاکانی دیالە و کەرکووك و نەینەوادا چۆڵ کراون. ئەو بابەتەی لە پەرەگرافی ٢ (ج)دا سەبارەت بە پێناسەی هەرێمە ئۆتۆنۆمەکە پێناسەیەکی رەوایە، چونکە یاسای ئۆتۆنۆمییەکە هەرگیز سنورە جوگرافییەکانی هەرێمەکەی دیاری نەکردووە و تەنیا گوتویەتی ئەو شوێنانە دەگرێتەوە کە کورد تیایاندا زۆرینەیە. رەنگە هۆکارەکە ئەوەبێت کە حکوومەت بە نیازی ئەنجامدانی سەرژمێرییەك بێت، و ئەم راپرسییەش ببێتە بنەمای پیاچوونەوە بەسەر سنورەکانی هەرێمە ئۆتۆنۆمەکەدا، هەروەك راپۆرتەکە لە زاری زەید حەیدەرەوە دەڵێت: پێویستە راست بکرێنەوە.

٤. بۆچوونەکانی کۆتایی لێکۆڵینەوەکە سەرنجیان راکێشام تیایدا دەڵێت عەزیز عەقراوی نایەوێت کەسێکی بێدەسەڵات بێت، ئەمە یەك دەگرێتەوە لەگەڵ ئەو قسانەی بەڕێز مەیهویزن سەبارەت بە هاشم عەقراوی کە بە بەڕێزیانی گوتووە و رایگەیاندووە کە (کەسێکی زۆر نیگەرانە) (ئەمەش بەپێی ئەو نامەیەی کە لەسەرەوە ئاماژەی بۆکراوە).

٥. ئەو د. وانلییەی کە لە راپۆرتەکەدا چەند جارێك ئاماژەی بۆکراوە پێدەچێت کەسێکی گرنگ بێت، و ئەگەر توانیبێتی هاوینی رابردوو سەردانی عێراق بکات و پێشنیار بخاتە بەردەم حکوومەت (بڕوانە دوا پەرەگرافی راپۆرتەکە)، ئەوا دیارە کەسێکی تا رادەیەك میانڕەوە. حەزدەکەین راپۆرتەکەی ببینین، کە دیارە بەم زووانە بڵاو دەکرێتەوە، و زۆر پێم وایە کە UKMIS لە جنێف بتوانێت بەدەستی بهێنێت.

١٨ی کانوونی دووەمی ١٩٧٦

کەی. دی. تێمپڵ

❖❖❖❖❖❖

نهێنی
رۆژی گەیشتن ٢٦ی کانوونی دووەمی ١٩٧٦
ژمارە ٣/٢٤٥
باڵیۆزخانەی بەریتانیا
بەغدا
١٩ی کانونی دووەمی ١٩٧٦

بەڕێز ئای تی ئێم لوکاس
بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست
وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنویڵز

ئایڤۆری بەڕێز،
کوردستان

١. جاروبار راپۆرتمان پێداون لەبارەی راست و دروستیی مەسەلەی راگواستنی کوردەوە لە بەرەی باکورەوە بۆ باشوری عێراق لەلایەن دەسەڵاتدارانی عێراقەوە (بۆ نموونە، بڕوانە نامەکەی ژمارە ٢/١ی رۆژی ١٦ی تشرینی دووەم کە بۆ تۆم ناردووە).

٢. دوێنێ لەسەر نانخواردنی نیوەڕۆ کە بۆ لۆرد ئارمسترۆنگ رێکخرابوو، لەتەنیشت عیسمەت کیتا نییەوە دانیشتبووم، کە پێشتر یاریدەدەری سکرتێری گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان بووە و ئێستاش بەڕێوەبەری گشتیی بەشی رێکخراوە نێودەوڵەتییەکانە لە MFA. من ئەم کەسە تا ڕادەیەکی زۆر بە باشی دەناسم - زۆر کراوە و بەردەستە، شنەبایەکی نوێیە، وەك لە نامەکانی پێشودا پێموایە پێم راگەیاندبێت. کیتانی دەڵێت: پەیمانە دادپەروەرانەکەی گەورەیی بەخشین بۆ کورد نەهێنراوەتە دی. سیاسەتێکی ڕوون لەئارادا نەبووە. مەسەلەی پێدانی دەسەڵات بە کوردشتێکی ناڕاست بووە و تەنانەت بە گرنگیش نەدەزانرا ئەگەر بهاتایە و بەشەکانی تری سیاسەتەکە روون و بنیادنەر بوونایە. راگواستنەکە بێمانا بووە. عەبدولعەزیز عەقراوی، ئەو تاکە سەرکردەی کوردە کە شتێك متمانەی ماوە، پێی گوتووە: کە ئامارێکی لەلایە دەریدەخات تەنیا لە شاری خانەقینەوە ٦٠ هەزار کەس راگوێزراون. کیتانی دەڵێت دەتوانم لەوە تێ بگەم کە بۆچی ئەو کوردەی لە ئێرانەوە گەڕاونەتەوە بە زۆرەملێ لە باشور نیشتەجێ کراون، بەڵام ئەندامانی خێزانەکەی خۆیشی کە هیچ بەشدارییەکیان لە شۆڕشەکەدا نەبووە نێردراونەتە باشوور بۆ ئەوەی لە "کوختەی قوڕین"دا بژین - ئامۆزایەك

داوای لێ کردبوو کە بتوانێت خانوویەك لە بەغدا بەکرێ بگرێت، بەڵام بەخت یاوەری نەبووە. ئەو تێ ناگات چی وای لە حکوومەت کردووە کە سیاسەتەکانی رابردووی بۆ ئاشتەوایی پشتگوێ و فەرامۆش بکات. رەنگە "جەماعەتەکەی تاڵەبانی" نیگەرانی کردبن. حامید ئەلجبوری کە وەزیری دەوڵەتە بۆ کاروباری پەیوەندی لەگەڵ دەسەڵاتدارانی هەرێمە ئۆتۆنۆمەکە، پیاوێکی باش بووە بەڵام هیچ سەنگێکی نەبووە.

٣. پێگەی کەسێتیی کیتانی زۆر گونجاو نییە. دەستنیشانکردنەکەی وەك بەڕێوەبەری گشتیی زۆر لە خوار تواناکانی کیتانییەوەیە و سەرەڕای ئەو کارە ئەرکی ئەوەشی دراوەتێ کە هۆش بکات بەبەری ئەو پەیکەرەی کە عێراق لە دوایین کۆبوونەوەی وەزیرانی دەرەوەی کۆمکاری عەرەبیدا پێشنیاری کرد، لەپێناو گەشەپێدان و بە دامەزراوەییکردنی هاوکارییە ئابوورییەکان (بڕوانە نامەکەم ٣/٥ی ٢٥ی تشرینی یەکەم). ئەو دەڵێت نیگەرانی پێگەکەی خۆی نییە و، ئەو لەبەر هۆکاری نیشتمانپەروەرێتی گەڕاوەتەوە عێراق، بەو بڕوایەوە کە بتوانێت بەشداربێت لە دابینکردنی خۆشگوزەرانی بۆ داهاتوی عێراق، ئەم بڕیارەی لەپێش رێککەوتننامەکەی جەزائیرەوە داوە. ساڵێك یان دوانی تر چاوەڕێ دەکات و، ئەو کات لانی کەم دەزانێت کە هەوڵی داوە و شکستی هێناوە.

٤. ئەم وتووێژە جەخت لە بوونی ناڕەحەتییەکی بەرچاو دەکاتەوە لەناو سەرکردە "وەفادار"ە کورددا سەبارەت بە رووداوەکان و، هەروەها بەو راپۆرتانەی لەبارەی راگواستنەوە هەن، ئەمانەش راپۆرتی دڵنیان و جێگەی گومان نین. لە راپۆرتە ساڵانەکەمدا سەبارەت بە ژمارەی کەسانی گیرۆدەکراو باسم لە ٥٠ هەزار کەس کردبوو. وا دەردەکەوێت ئەمە بە لایەنی کەمی خەمڵاندنەکانەوە بێت، ئەگەر ژمارەکەی عەزیز عەقراوی راست بێت. بەڵام ئێرە ئەو ناوچەیەیە کە هەمیشە زیادەڕۆیی بە مەترسی دەزانرێت. بۆ نموونە، نوسخەیەکی ئەو راپۆرتەمان بینیووە کە هۆڵەندییەکان ئامادەیان کردووە و لە راپۆرتەکەی ١٦ی تشرینی دووەممدا ئاماژەم پێ داوە و لەوێ ژمارەکان زۆر زیاترن. نوسخەیەك لەو راپۆرتە و راپۆرتی لێدوانی تێمپڵ هاوپێچ دەکەم کە من لەگەڵیدا کۆکم.

٥. من ئەم راپۆرتە بۆ کەسی دیکە نانێرم و وەکو نهێنی دایدەنێم لەبەر ئەوەی گرنگی کەسێتی کیتانی بۆمان نابێت بخرێتە ژێر مەترسییەوە.

دڵسۆزی هەمیشەییت

جەی ئەی ئێن گراهام

کۆتایی

نهێنی

باڵیۆزخانەی بەریتانیا

بەغدا

٢٦ی کانونی دووەمی ١٩٧٦

رۆژی گەیشتن ٢ی شوباتی ١٩٧٦

ژمارە ٣/٢٤٥

٢/٠١١

بەڕێز ئای تی ئێم لوکاس

بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست

وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز

ئایڤۆری بەڕێز

کوردستان: راگواستن

١. جارجارە و، لە هەمووشی تازەتر لە نامەکەی رۆژی ١٩ی کانونی دووەممدا، باسمان لە ئەو کوردانە کردووە کە لەباکورەوە دەگوێزرێنەوە و لە باشوری عێراق نیشتەجێ دەکرێن. بەڵگەکان جۆراوجۆرن بۆ نموونە بینینی کەسانی کورد لە شوێنە پێشبینی نەکراوەکانی وەك دیوانییەدا کە تیایدا زۆر بەزەقی دەردەکەون، یاخود بینینی ئوتومبیلی سەربازی کە ماڵە کوردی تێدایە و لە تاریکی شەودا لە شارێکەوە دەبرێنە شارێکی تر، تا دەگاتە زانیاریی ئەو کەسانەی کە کەسوکاریان بەر ئەم راگواستنە کەوتووە و تەنانەت پڕوپاگەندەی ناوبازاڕیش گەرمە لەم بارەیەوە.

٢. تا کاتی نووسینی ئەم نامەیە، تاکە حاڵەتێکمان بینیووە کە کەسێکی ئاشوری، کە شانبەشانی پێشمەرگە چەکی هەڵگرتبو، لەگەڵ خێزانەکەیدا لە گوندێکی باکورەوە راگوێزراوە بۆ گوندێکی دوورەدەست کە چەند میلێك لە دیوانییەوە دوورە. دەگوترێ لەوێ لە کوختەیەکی قوڕینی یەك ژووریدا دەژین و موچەیەکی ٢٥ دیناریی مانگانەی دەدرێتێ و هیچ کارێکی نییە بیکات. لە باکور، ئەو کەسە خۆی پارچە زەوییەکی هەبووە و پشتی بەخۆی بەستووە، بەڵام هیچ زانیارییەك نییە لەسەر ئەوەی زەوییەکەی چی بەسەر هاتووە.

٣. ئەمڕۆ کاتێ چاوم بە محەمەد سەبری ئەلحەدیسی کەوت، کە جێگری وەزارەتی کاروباری دەرەوەیە، ئەم پرسە گشتییەم لەگەڵدا باس کرد. کاتێ باسی وتارێکی رەخنەییم لە رۆژنامە عێراقییەکاندا دەکرد، پێم گوت کە سوپاسگوزار دەبم ئەگەر بزانم دەبێت لەبارەی پرسی راگواستنەوە چ قسەیەك بۆ رۆژنامەنووسە بەریتانییەکان بکەم کە رەنگە پرسیارم لێ بکەن، چونکە گوتم پێشبینی دەکەم وەك بابەتێکی جێی رەخنە بایەخێکی زۆر بەم بابەتە بدەن و دەبێت من لە پێگەیەکدا بم کە بتوانم تێڕوانینی عێراقییەکانیان لەمبارەیەوە پێ رابگەیەنم. حەدیسی لە وەڵامدانەوەدا کەمێك ناڕەحەتی پێوەدیاربوو. ئەو گوتی هیچ گواستنەوەیەکی خەڵك لە باکورەوە بۆ باشور لە ئارادا نییە. ئەوەی هەیە ئەوەیە کە زۆرێك لەوانەی بڕیاریان داوە لە ئێرانەوە بگەڕێنەوە بۆ عێراق لە باشوری عێراق نیشتەجێ دەکرێن لەبەر ئەوەی شەڕ ناوچەکانیانی لە باکور وێران کردووە و ئەو ناوچانە پێویستیان بە ئاوەدانکردنەوە و بنیادنانەوە هەیە. ئەوانەی ماڵیان هەبووە بچنەوە رێگەیان پێ دراوە بەڵام ئەوانەی ماڵەکانیان نەماوە، لە باشور نیشتەجێکراوە، ئەو بەتایبەتی باسی لە رومادی و کوت و دیوانییە کرد. پرسیارم کرد ئایا ئەم کارە خۆبەخشانەیە یان نا. لە وەڵامدا گوتی ئەنجامگیریەکەمان خۆبەخشانەیە، چونکە ئەم کەسانە لە کەمپەکانی ئێراندا بارودۆخەکەیان بۆ ڕوونکراوەتەوە و بە چاوکراوەییەوە بڕیاری گەڕانەوەیان داوە. لێبوردنەکە بەسەر ئەو کەسانەدا جێبەجێ کراوە کە بەشدارییان لە شۆڕشەکەدا کردووە و مەسەلەی نیشتەجێکردنەوەیانی لێ بەدەر نەکراوە. ئەمە یاسا نەبووە، بەڵکو پێویستییەکی کرداری و ئابووری بووە.

٤. تێ گەیشتم کە تا ئەم خاڵە دەتوانم لەسەری بڕۆم. ئەمە بە هیچ جۆرێك جێی ئاسودەیی نییە و بڕوا ناکەم رۆژنامەکانمان جگە لە رەخنەگرتن هیچ هەڵوێستێکی تریان ببێت، کە لە راستیدا مۆرتایمەر دەستی بە رەخنە کردووە (هەرچەندە کاتێ بەم دواییە جێگری وەزیرم لە وەزارەتی راگەیاندن بینی رایگەیاند بە وتارەکەی مۆرتایمەر ناڕەحەت نەبووە لەبەر ئەوەی هیچ نەبێت لەو رووەوە بێلایەن بووە کە تێڕوانینە عێراقییەکەی باس کردووە).

دڵسۆزی هەمیشەییت
جەی ئەی ئێن گراهام

وێنەیەك بۆ بەڕێز تاران

❖❖❖❖❖❖

کۆنفرانسی ڕێکخراوە بەریتانییەکان بۆ هاوکاریکردنی پەنابەران

ناوەنـدی پەرەپێدانـی نێودەوڵەتـی (پارنێـڵ هـاوس، ٢٥ ویڵـتۆن ڕۆد، لەنـدەن sw١v١js، ژمـارە تەلەفـوون ٧٦١٦ ٠١-٨٢٨

کۆمەڵەی کورد

کۆنووسـی ئەو کۆبوونەوەیەی لە ڕۆژی چوارشـەمە ٢٥ی شـوباتی ١٩٧٦ لە کاتژمێر ٤ی پاشنیوەڕۆ لە کتێبخانەی ناوەندی پەرەپێدانی نێودەوڵەتی، پارنێڵ هاوس، ٢٥ ویڵتۆم ڕۆد، لەندەن، SW١ گرێدرا.

ئامادەبووان

سەرۆك

مستەر کێنیف لید

ئەندامان

کۆمەڵگەی خاچی سوری بەریتانی	مس ئێس سینگر
کریستیان ئەید	مستر جی. گێڵبەر
دەزگای کۆمەڵایەتی نێودەوڵەتی	مس ئاڕ بلاك
نوێنەرایەتی کورد لە ئەوڕووپا	مستەر جەی عەلی
پارتی دیموکراتی کوردستان	مستەر ئێچ غەفوری
نوێنەری شانشینی یەکگرتوو لە UNHCR	مستەر جەی هیدلەر
پەیوەندییەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان	مسس ئێڵ لێڤین
وار ئۆن وەند	مستەر ئای مەکدۆناڵد
دەزگای زانکۆی جیهان	مستەر ئەی دی جەی فلیپس
دەزگای زانکۆی جیهان	مس سی هەد سن
بە بەشداری	مستەر دی میران

١. داوای لێبـوردن بەرامبـەر بـە ئامادەنەبووونـەوە وەرگیـرا لـە: مسـتەر ئـەی ئێـن دەیڤـس لـە ئەنجوومەنـی خزمەتـی هاوڕێیـان.

٢. کۆنوسـەکانی کۆبوونـەوەی ڕۆژی ٢ی کانونـی یەکەمـی ١٩٧٥ کە دابەشـکرا ڕەزامەندی لەسـەر

نیشـان دراو واژوو کرا.

٣. بابەتە باسکراوەکان، هەموو بابەتەکان لەژێر ناونیشانی سەرەکیدا باسکران.

٤. کۆمەڵگەی هاوڕێیەتی بەریتانی- کوردی

سـەرۆك باسـی لەو پێشـکەوتنە کـرد کـە کۆمەڵگەکە بەدەسـتیهێناوە لەکاتـی دروسـتبوونییەوە لە مانگی نیسـانی ١٩٧٥.

بەرەوپێشـچوونەکە کارێکـی سـەخت بووە، بەشـێك لـە هۆکارەکـەش ئەوەیە کە وەکوو پێویسـت ئەندامی بەریتانیی لەبەردەسـتدا نین کە کاتی خۆیان لە بەرنامە دارشـتندا سـەرف بکەن و ئەوەندەش ئەندامـی کوردیان نییە کـە بۆنەی کلتـوری ئامادە بکەن.

ئەنجوومەنەکـە بەردەوام کۆبوونـەوەی ئەنجامداوە و جاروبار زانیاری داوەتە دەسـت کەناڵەکانی راگەیانـدن. هەندێـك لەو وتارانەی کە بـەم دواییانە بینراون ئەنجامی دەستپێشـخەرییەکی لەمجۆرەن. هەروەها بایەخ بە کێشـەی خوێنـدکارە کوردە پەنابـەرەکان و بابەتی دیکەش دراوە.

کۆبوونەوەی گشـتی ساڵانە لە رۆژی یەکشەمە ٢١ی ئاداری ١٩٧٦ ئەنجام دەدرێت و (ئێوارەیەکی کۆمەڵایەتـی) رێکخـراوە بـۆ رۆژی شـەممە ٢٠ی ئـادار لـە ئیمپێریـاڵ کۆلێـج لـە کێـن سینگی تۆنـی باشـوور لەلایـەن کۆمەڵگـەی خوێندکارە کـوردی ئەوروپاوە و هەمـوو ئەندامانی کۆمەڵـە کوردییەکە و هاوڕێیـان بـۆ هـەردوو بۆنەکە بانگهێشـت کـراون. لە کۆبوونەوەی گشـتی سـاڵانەدا وتووێژ لەسـەر رەشنووسـی دەسـتور دەکرێـت، ئەمـەش لەسـەر بنەمای ئـەو خاڵانە کـە لە ئێسـتا دارێژراون.

بـۆ سـاڵی داهاتوو هـەوڵ دەدرێت ژمـارەی ئەندامـان زیاد بکرێـت و هەروەها بەرنامـە بۆ چەند چالاکییـەك دابڕێژرێت

راپۆرتێـك کـە لەلایـان پارتـی دیموکراتـی کوردسـتانەوە ئامادەکرابـوو لـە کۆبوونەوەکـەدا بەسـەر ئامادەبوانـدا دابـەش کرا

٤. راپۆرت لەسەر پەنابەرە کوردی شانشینی یەکگرتوو:

أ) نامـە بـۆ وەزارەتی ناوخۆ لە رۆژی ٣١ی کانونی یەکەمـی ١٩٧٥ لە وەڵامی نامەکەی رۆژی ٣١ی کانونـی یەکەمـی ١٩٧٥ ی سـەرۆك، کـە تیایـدا داوای ڕوونکردنـەوەی کردبـوو بەرامبەر بە رێوشـوێنی پێویسـت بـۆ سپۆنسـەر کردنی کوردە پەنابـەرەکان، لـە رۆژی ٢١ی کانونی دووەمـی ١٩٧٦دا نامەیەك لـە مسـتەر ئەلێکـی لیۆنـەوە گەیشـتووە. لەگـەڵ ئەجێنـدای کۆبوونەوەکەدا نوسـخەی ئـەم نامەیەش دابـەش کرا.

نامەکـە بـە وردەکارییـەوە ڕوونکردنـەوەی پرۆسـەکەی لەخـۆ گرتـووە و نێـردراوە بـۆ لیژنەکـە بۆ ئـەوەی پێـش ئامادەکردنـی وەڵامـی تـەواو بۆچوونـی لەسـەر دەرببڕدرێت.

مستەر یان مەكدۆناڵ (واڕ ئۆن وەن)، كە لەناو نامەكەدا وەكوو یەكێك لەوانەیە كە پشتیوانی دەكات، خۆی نامەیەكی بۆ كاربەدەستانی كۆچ لە وەزارەتی ناوخۆ ناردووە و داوای ڕوونكردنەوەی لێكردوون سەبارەت بە هەڵوێستی یاسایی و، ئەو كردارانەی كە پۆلیس دەیگرێتە بەر لە لێكۆڵینەوە لەگەڵ سپۆنسەرەكاندا و هەروەها پرسیاری كردووە لەبارەی ئەو گەرەنتییەی كە دەبێت پڕ بكرێتەوە. دەركەوت كە ئەمە یاسایەكی گشتی یاخود پلان نییە، بۆیە شتێكی باشە كە لێدوانی یەكلاكراوەمان هەبێت سەبارەت بەو ڕێوشوێنانەی وەزارەتی ناوخۆ كە لە هێنانە ناوەوەی پەنابەران بۆ ئەم وڵاتەدا دەیگرنە بەر.

لە میانەی وتووێژەكەدا ئەم بابەتانە لەبەرچاوگیران:

(١) مستەر هیدلەر ڕێوشوێنەكانی شانشینی یەكگرتووی سەبارەی بە پێدانی پەنابەرێتی ڕوونكردەوە، پەنابەرێتی نادرێت بەو كەسانەی لە دەرەوەی ئەم وڵاتەن. بۆیە ئەو كوردانەی بۆ نموونە: لە ئێرانن ناتوانن داوای پەنابەرێتی بكەن، بۆیە تەنیا ڕەنگە بتوانن لە چوارچێوەی یاساكانی كۆچدا ڕێگەی هاتنەناوەوەیان پێ بدرێت، بۆ نموونە:

- وەكو خوێندكار بەو مەرجەی بەڵگەیان پێ بێت كە بەشداری كۆرسەكانی خوێندن دەكەن.
- كاتێك ڕەزامەندی دامەزراندنیان بۆسەر كارێك پێ بێت.
- وەكو كەسانێك كە بتوانن خۆیان پشت بە خۆیان ببەستن.

بە پێچەوانەوە داواكارەكان دەخرێنە ژێر چاودێری هێزە یەدەگەكانی وەزارەتی ناوخۆ، لەسەر ئەم بنەمایەش بوو كە وەزارەتی ناوخۆ لە مانگی ئایاری ١٩٧٥دا لە پەرلەمان (كۆمۆن) ڕاگەیاندنێكی بڵاوكردەوە.

كارێكی ئەستەم بوو كە بزانیت: بۆچی وا پێویست دەكات پەنابەرانی كورد بە چاوێكی جیاواز لە چیللییەكانی ئەرجەنتین یاخود هیندۆچینییەكانی تر یاخود وڵاتانی دیكە تەماشا بكرێن.

هەردووكیان لە یەكەم وڵاتی پەنابەرێتیاندا بوون و مەترسییان لەسەر بووە و مانەوەیان گونجاو نەبوو.

بەپێی ئەو زانیارییانەی لە سەرچاوەكانی كورد و لە ڕۆژنامەكانەوە دەستمان كەوتووە، بارودۆخی زۆرێك لەو كوردەی كە لە ئێرانن تاڕادەیەكی زۆر بارودۆخێكی ناجێگیریان هەیە یاخود پێشینە مێژووییەكان پاساومان دەدەنێ كە لە بارودۆخیان بترسین و ئەمەش لە هەلومەرجێكدایە كە ڕەنگە گۆڕانكاریی زۆر گەورە لە ماوەیەكی كورتدا ڕووبدات.

پەنابەران لە ئێران، كە ئێران ئەندامی ڕێككەوتنەكەی ساڵی ١٩٥١ نییە، هیچ پێگەیەكی یاساییان

لـەو وڵاتـەدا نییـە و هیچ زامنێکـی کۆچبەرییـان نییە. ڕەنگـە بارودۆخەکەیـان هاوشـێوەی بارودۆخی نەخوازراوترین بێگانەکان بێت. لەبەر ئەم هۆکارانە بوو کە بە گرنگ زانراوە کاربەدەسـتانی وەزارەتی ناوخـۆ قایـل بکرێـن بـەوەی: هەندێك لە کـورد وایان بە باش زانیـووە کە داوای پەنابەرێتی لە شـوێنی دیکە بکەن لـە دەرەوەی ئێران.

(٢) مسـتەر غەفوری باسـی لەو سـەختییانە کرد کە دێنە بەردەم ئەو کوردانەی داوای پشـتیوانییان لێ دەکرێت. هەندێکیان نەیاندەزانی چۆن پشـتیوان بدۆزنەوە، ئەوانی دیکە داوای ئەوەیان لێ کراوە کـە ئایا خۆیـان دەتوانن پشـتیوانی لە خۆیان بکـەن یان نا. ئەم بابەتانە پڕۆسـەکەیان دواخسـتووە کە خـۆی لە خۆیـدا لانی کەم دوو مانگـی پێ دەچێت.

سەبارەت بە ڕێوشوێنی پشتیوانیکردنەکەشەوە باس لەم بابەتانەی دیکەش کرا:

أ. چالاکی پۆلیس. ئاشـکرابوو کە پۆلیس بەڕاسـتی سەردانی ماڵی پشـتیوانەکانی کردووە بۆ ئەوەی لێکۆڵینـەوە بکات. نەزانراوە کە چۆن ئەم پشـتیوانانە دۆزراونەتەوە.

ب. سەبارەت بە فۆرمی پشتیوانییەکان کە بە چاپکراوی نێردراون بۆ مستەر مەکدۆناڵد.

- بەرپرسـیار بکرێـت بـۆ بەڕێوەبردنـی کاروباری پەنابـەران و مانەوەیـان تا ئەوکاتـەی پەنابەرەکە دەتوانێـت خـۆی پشـتیوانی لە خـۆی بکات.

- پەنابەرەکە زامنی ئەوە بکات کە ڕێگای پێ نادرێت لەسەر گیرفانی دەوڵەت بژی.

وەهـا زانـرا کـە پرسـیاری لەمجـۆرە ڕەنگە ببێتـە هۆی ئـەوەی خەڵکان حـەز نەکەن ببنە پشـتیوان و، لە هەموو حاڵەتێکیشـدا ئەم پرسـیارانە تێگەیشـتن لێیان قورسـە. لە کرداردا ئەو کەسـانەی ڕێگەیان پێدەدرێـت بێنـە ئەم وڵاتەوە دەسـتبەجێ مافـی ئەوەیان هەیـە داوای کۆمەك بکەن.

سـەرەڕای چەند حاڵەتێك، ئەوا زانرا کە ئەو کەسـانەی داوای پەنابەرێتیان کردووە بەهۆی سەختی لە دۆزینەوەی پشتیواندا کارەکەیان دواکەوتووە.

دواجار ڕێککەوتن لەسەر ئەوەی:

أ) پڕۆسـەی وەرگرتنـی کـورد نابێـت بـە هیچ جۆرێـك ئەنجام بـدرێ و، بـۆ ئەمـەش، ئەنجوومەنی بەریتانـی بـۆ هاوکارییکردنـی پەنابـەران دەبێت لەکاتـی پێویسـتدا داوای (پشـتیوانیکردن)ی پەنابەرە کـوردی لـێ بکرێت، هەروەك چۆن پێشـتر یارمەتـی دامەزراندنی ئـەم پەنابەرانـەی داوە. لەبەرئەوەی وەهـا چـاوەڕوان دەکرێت کە بەشـێك لەم کەسـانە خوێندکار بن و WUS بەرپرس بێـت لێیان و، کۆی وەرگرتنەکـە سـنوردارە، بۆیـە پێشـبینی نەکرا کە ئـەم بڕە بڕێکی گـەورە بێت.

بەڕێز سەرۆك ڕەزامەندی دەربڕی لەسەر ئەوەی کە ئەم بابەتە بخاتە بەردەم ئەنجوومەنی بەریتانی بۆ هاوکارییکردنی پەنابەران.

ب) لەبەرئەوەی وا دەردەکەوێت ئەم پرسی پشتیوانی کردنە پەیوەندی بە سیاسەتی گشتییەوە هەیە بۆیە پێویستە کۆنفرانسی بۆ ئامادە بکرێت.
ج) لەدوای وتووێژی زیاتر سەبارەت بە دواین بڕگەی نامەکەی مستەر ئەلێکس لوین لە ڕۆژی ٢١ی کانوونی دووەم دا کە ئاماژەی بەوە دەکرد: ترسی کورد لەوەدایە کە بە زۆر بنێردرێنەوە بۆ عێراق، ئەوەش ترسێکی بێ بنەمایە، ڕێککەوتن لەسەر:
١. بەڵگە لەم وڵاتانەدا کۆبکرێتەوە لەڕێگەی سەرچاوە سەربەخۆکان و لەناو کۆمەڵگەی پەنابەرە کوردییەکان دا تاوەکوو بزانرێت ئەم پرسە چەند لەجێی خۆیدایە.
٢. داوا لە (UNHCR) بکرێت کە لێدوان لەسەر هەڵوێستەکەی وەزارەتی ناوخۆ بدات و بەڵگە پێشکەش بکات سەبارەت بە بارودۆخی کوردی ئێران.

لەمیانەی وتووێژەکەدا مستەر جۆرج گێڵبەر (کریستیان ئەید) پێشنیاری کرد کە هەندێك لە ئەندامانی گروپی کوردی و کۆمەڵگەی دۆستایەتی بەریتانی- کوردی بانگهێشت بکرێن بۆ ئەوەی لەپێناو پشتیوانیکردنی (BCAR)دا گروپێکی بچووك پێکبهێنن و لەکاتی پێویستدا ڕاوێژیان لێوەربگیرێت.

ب) دەزگای زانکۆی جیهان - بۆ کۆمەکی دارایی خوێندکاری کوردی پەنابەر. مستەر ئالن فلیپس (دەزگای زانکۆی جیهان) ڕایگەیاند: دوو لەمپەڕی سەرەکی لەبەردەم بەرەوپێشچوونی ئەم بەرنامەیەدا:
أ. سەختیی بەدەستهێنانی زانیاری پێشینەی باش لە ئێرانەوە سەبارەت بەو خوێندکارانەی کە زۆرترین سود لە زەمالەکانی (WUS) وەردەگرن کە کۆرسەکان و هەندێك بابەتی پەرەپێدانیان پێدەدرێت. زۆر پێویست بوو لیژنەیەکی WUS لە ئێراندا هەبێت، بتوانرێت لە ڕێگەیەوە ئەم زانیارییانەی بۆ ئاڕاستە بکرێت. هەروەها هیوای ئەوە خوازرا کە لە ڕێگای نوێنەری UNHCR ەوە لە ئێران چەند پەیوەندییەك دروست بکرێت.
ب. چەند بەڵێنێکی کاتی دران و چەند بەشدارییەکی دڵنیاکەرەوە پێشکەش کران - ئۆکسفام ڕەزامەندی دەربڕی کە پێنج هەزار پاوەند بدات.
کریستیان دەبوو لە ماوەیەکی کەمدا ئەم بابەتە لەگەڵ لیژنەی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستەکەیدا باس دەکات و هیوای وایە بەشێك لەو بودجەیەی کە بۆ هاوکاریکردنی کوردی سەردەمی شەڕ

تەرخان کراوە، ئەوا بۆ ئەم مەبەستە دابین بکرێت.

سکرتێر ئاماژەی بەوەدا کە ڕێکخراوی فەندی منداڵپارێز لەوە دەکۆڵێتەوە و، لە هەر خولێکی داهێنانی خوێندکاران دەکۆڵێتەوە کە ئامانجەکەی تەندورستی یاخود چاودێری منداڵان بێت.

لە وەڵامی پرسیارێکی سکرتێردا سەبارەت بە کۆمەڵگەی دۆستایەی بەریتانیایی- کوردیی کە لە یەکێك لە بڕگەکانیدا باس لە دابینکردنی هەلی خوێندنی کردووە بۆ کورد لە شانشینی یەکگرتوو و، هەروەها ئامادەکاری بۆ یارمەتیدانیان لە بوارەکانی زەماڵە و ڕاهێناندا، سەرۆك ڕەزامەندی نیشاندا کە لە AGM پشتیوانی لەم بابەتە بکات و هەوڵبدات سەرنجی ئەندامانی کۆمەڵەکە رابکێشێت و هانیان بدات لەم هەڵمەتی کۆکردنەوەی کۆمەکەدا یارمەتی بدەن.

٥. بارودۆخی پەنابەران لە ئێران و لە عێراق.

عێراق

مستەر عەلی ئاماژەی لە ڕاپۆرتێکیدا کە لەلایەن "ئێم. جەی. سی. لوپی" سەر بە کۆمەڵەی سویسرا بۆ مافەکانی مرۆڤەوە ئامادەکرابوو، ئاماژە بەوە دەکات حکوومەتی عێراق دەیەوێت نزیکەی یەك ملیۆن کورد لە ماڵەکانی خۆیان ڕاگوێزێت و ڕەوانەی باشورییان بکات. ئەم ڕاپۆرتە پێشتر خراوەتە بەردەم کۆمسیۆنی مافەکانی مرۆڤی نەتەوە یەکگرتووەکان و لە ڕۆژنامەی گاردییانی ڕۆژی ٤ی شوباتدا بڵاوکراوەتەوە. ئەم هەواڵە نیگەرانییەکی زۆری لە جڤاتی کوردیدا دروست کرد: دیارە تائێستا نزیکەی ٢٠٠ هەزار کەسێك ڕاگوێزراون و جێگاکانیان لە باکور بە عەرەب پڕ دەکرێتەوە. وردەکاری ئەم بابەتە لە ڕاپۆرتەکەی پارتی دیموکراتی کوردستاندا بەسەر ئامادەبوواندا دابەش کرا.

ڕاپۆرتی هاوشێوە لەلایەن فاینەنشیاڵ تایمز و تایمز (ڕۆژی ٢٧ی تشرینی دووەمی ١٩٧٥)ەوە بڵاوکراوەتەوە و هەروەها بابەتەکە لەلایەن کۆمەڵێك ڕۆژنامەنوسی هۆڵەندیشەوە ئاماژەی پێ دراوە کە سەردانێکی زۆر کورتیان بۆ عێراق ئەنجام داوە و بەزوویی داوایان لێ کراوە ئەو وڵاتە بەجێ بهێڵن. ئەو گروپە نێودەوڵەتیی و تاکە کەسییانەی کە حەزیان کردووە لە بارودۆخەکە بکۆڵنەوە ڕێگای چوونەناوەوەی عێراقیان پێ نەدراوە.

مستەر عەلی پرسیاری کرد: ئایا دەکرێ ئەم کەسانە لە چوارچێوەی (پەنابەر)دا پۆلێن بکرێن یان نا، بەشێك لەم کەسانەش کە گەڕاونەتەوە بۆ عێراق لە ئێران پەنابەر بوون. ئەگەر پەنابەر بووبن، ئایا ئەم کۆنفرانسە ئامادەیە و دەتوانێت یارمەتییان بدات؟

سکرتێر هەوڵیدا نوسخەیەك لە ڕاپۆرتەکەی "ئێم. لوپی" دەستبکەوێت بەڵام هێشتا بەدەستی نەگەیشتووە.

سەرۆك ئاماژەی بەوەدا کە لەبەرئەوەی ئەم بابەتە بابەتێکی نێودەوڵەتییە لە چوارچێوەی

عێراقدا، بۆیە باشترین هەنگاو ئەوەیە:

أ) راستەوخۆ لەگەڵ حکوومەتی عێراق ئەنجام بدرێت.

ب) لە رێگای کەناڵە دیپلۆماسییەکانەوە و لەلایەن حکوومەتی شانشینی یەکگرتووەوە - یاخود لەلایەن حکوومەتی دیکەوە ئەنجام بدرێت.

ج) لە رێگەی پرسیارەوە کە لە پەرلەمان بپرسرێت.

وتووێژ لەسەر باشترین رێگاکانی ئەنجامدانی ئەم کارە ئەنجام درا.

مستەر لیا لێڤین (UNA) رایگەیاند: کە (UNA) چەند هەنگاوێکی ناوە تیایدا نوێنەرێکیان ناردووە بۆ لای باڵیۆزی عێراق لە لەندەن، لە کۆبوونەوەکەدا باس لە مەسەلەی هەڵکەندنی کورد لە باکور و پەرشوبڵاوکردنیان بە باشووری وڵاتدا باسکراوە. باڵیۆزەکە لێدوانێکی داوە کە لەم خاڵانەی خوارەوەدا خۆی دەبینێتەوە:

أ) بارودۆخی کەمپی پەنابەرانی کورد لە باشوری وڵات باشە و وەکوو بارودۆخی عێراقیەکانی دیکەی دراوسێیانن.

ب) ئەو کوردە پەنابەرانەی کە گەڕاونەتەوە بۆ عێراق رێگایان پێ نەدراوە بچنەوە ماڵەکانی خۆیان. لەبەر ئەوەی ناوچە نەوتییەکانی باکوریان بەجێهێشتووە و حکوومەت هیچ ناچار نییە رێگایان بدات کە بگەڕێنەوە بۆی.

ج) هیچ پێویست بە هاوکاری دەرەکی ناکات، عێراق خۆی دەتوانێت کێشەکانی چارەسەر بکات.

باڵیۆزەکە بانگێهشتێکی کراوەی پێشکەشی (UNA) کردووە تاوەکوو هەر کاتێك بیەوێت سەردانی بکات و بابەتی دیکەی لەگەڵدا باس بکات. هەروەها نامەیەکی بۆ رۆژنامەی تایمز ناردووە کە تیایدا ئاماژەی بەوە کردووە تەنیا چەند پەنابەرێکی کوردی زۆر کەم پەرشوبڵاو کراونەتەوە.

لە وتووێژەکەدا گەیشتنە ئەو ئەنجامەی کە ئەم بابەتە بەڕاستی کێشەی پەنابەرێتی نییە، بۆیە راستەوخۆ با ببێتە بابەتی ناو کۆنفرانسی ئامادەوە. پێشنیاری ئەوە کرا کە کۆمەڵگای دۆستایەتی بەریتانی- کوردی و UNA کاری زیاتر لەسەر ئەم بابەتە بکەن، وەك بەدواداچوونێك بۆ هەنگاوەکەی بەرەو باڵیۆزخانەی عێراق و، لە رێگای کۆمەڵەی پەرلەمانیی نەتەوەیەکگرتووەکان بۆ مافەکانی مرۆڤەوە، کۆمەڵێك پرسیار ئامادە بکات کە لە پەرلەمان (House of Commons)دا ئاڕاستە بکرێت.

مستەر غەفوری ئاماژەی بە یاسایەکی نوێ کرد کە لەلایەن حکوومەتی عێراقەوە دەرکراوە، بەوەی: هەرکەسێك بەبێ رەزامەندیی حکوومەتی عێراقی زەماڵەی خوێندن لە هەر حکوومەتێك بەدەست

بهێنێت ئەوا دەخرێتە زیندانەوە. باسی حاڵەتی پزیشکێکی کوردی کرد کە پێشتر هاتووەتە شانشینی یەکگرتوو و داوای بەڵگەنامەی زیاتریان لێ کردووە، بۆیە پرسیار سەبارەت بە پێشینەی ناوبراو لە حکوومەتی عێراق کراوە، حکوومەتی عێراقیش رایگەیاندووە: کە ئەم کەسە شایستە نییە، لەکاتێکدا کە ئەو کەسە بەڕاستی شایستە بووە و چەند ساڵێك وەکوو پزیشك ئەزموونی کارکردنی هەبووە. دەتوانرێت چ هەنگاوێك بنرێت بۆ ئەوەی سەرنجی لایەنەکان بۆ سەر ئەم یاسایە رابکێشرێت؟

رێککەوتن کرا لەسەر أ) زانیاری زیاتر لەبارەی ئەم یاسایەوە بەدەست بهێنرێت و، ب) دەزگای زانکۆی جیهان و رەنگە بە هاوکاریی لەگەڵ دەزگای دیکەی خوێندکاریی وەك یەکێتی نیشتمانیی خوێندکاران، لە کۆبوونەوەی داهاتویدا ئەم بابەتە بخاتە بەردەم لیژنەکەی.

٦. کاری UNHCR سەبارەت بە کوردی پەنابەر:

مستەر جین هێدڵەر رایگەیاند: کە مستەر لێسلی گودیەر کە بەرپرسی ئەرکەکانی UNHCRە لە تاران ئەوا دەستی بە کارەکەی کردووەتەوە. تائێستا زانیارییەکی زۆرکەم لەناوبراو و لە جنێفەوە بەدەست گەیشتوون. نزیکەی ١٤٠٠ داوا لەلایەن ئەو کوردەی کە دەیانەوێت ئێران بەجێ بهێڵن خراوەتە بەردەم UNHCR. لەو ژمارەیەش ٧٠٠ کەس دەیانەوێت بچنە ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا، ١٠٠ کەس بۆ ئوستورالیا، ٧٠ کەس بۆ شانشینی یەکگرتوو، و رەنگە ٣٥٠ کەسیش بۆ کەنەدا بێت. رەنگە ئەوانەی دەیانەوێت ئەو وڵاتە بەجێ بهێڵن لە ١٤٠٠ کەس زیاتر بن، بۆ هەموو ئەو کەسانە ئاسان نییە کە پەیوەندی بکەن بە UNHCRەوە و هەروەها هەمووشیان نازانن کە چۆن ئەم کارە بکەن.

هەر بابەتێکی دیکە

"مستەر میران" کە کوردێکی پەنابەرە و ئێستا لە بەریتانیایە بە ئامادەبووان ناسێنرا. سەرۆك هیوای خواست ناوبراو بتوانێت ژیانێکی نوێ لەم وڵاتەدا دابمەزرێنێت.

١. پێشەکی:

ئەم راپۆرتە باس لەو بەرنامەیە دەکات کە دەزگای زانکۆی جیهان (شانشینی یەکگرتوو) لەبری کۆمەڵێك دەزگای پەرەپێدان و دەستەی پەنابەرێتی لەپێناو یارمەتیدانی خوێندکارانی کوردی پەنابەرەوە دایڕشتووە.

ئەم بەرنامەیە ئامانجی یارمەتیدانی ٥٠ خوێندکاری کوردە کە بەهۆی شەڕی کوردستانەوە لە

خوێندنەکەیـان دابـڕاون و دەربـازی ئێران بوون و ئێسـتاش ناتوانـن بگەڕێنەوە بۆ عێراق و، ناشـتوانن لـە وڵاتانـی دراوسـێ یاخـود وڵاتانی عەرەبیدا هەلی شایسـتە بەدەسـت بهێنـن. ئامانج لـەم بەرنامەی پەرەپێدانـە دابینکردنـی زەمالەی خوێندنی باڵایە لە شانشـینی یەکگرتوودا بۆ خوێندکارانی "پزیشـکی ددانسـازی، ئەندازیاری مەدەنی، کشـتوکاڵ و زانسـتە کۆمەڵاتییـەکان". هەرچەندە لایەنـە مرۆییەکان لەبەرچـاو دەگیردێـن، بـەڵام زیاتـر جەخـت لـە پشـتیوانی ئـەو کـوردە خوێندکارانـە دەکرێتـەوە کـە ئاواتەخـوازن خزمەتـی خەڵکـی کوردسـتان بکـەن و حەزدەکـەن لەوکاتـەدا بتوانن بگەڕێنـەوە بۆ ئەو ناوچەیە.

پێویسـتی سـەرەکی بریتییـە لـە: کۆمەکی دارایی هـەر خوێندکارێك کە سـاڵانە پێویسـتی بە ١٤٢٠ پاوەندە. بەم جۆرە ئامانجی سـەرەتایی بریتییە لە ٧١ هەزار پاوەند و بۆ سـاڵانی داهاتووش پێویسـتی بە بڕێکـی زیاترە.

٢. ناساندن:

کۆنفرانـس ئامادەیـی ڕێکخـراوە بەریتانییەکانـی بـۆ یارمەتیدانـی پەنابـەران (Scboar) بـاس کرد، لـە سـاڵی ١٩٧٤دا لیژنەیـەك پێکهێـنراوە بـۆ ئەوەی بڕیار بـدات کە ئایـا چ بەخشـینێکی هاوکارییەکان بـۆ کـورد ئـەوا لـە کاریگەرییـە نەرێنییەکانی شـەڕەکە لەسـەریان کـەم دەکاتـەوە. لیژنەکـە نوێنەرانی هەمـوو ڕێکخراوە سـەرەکییەکانی بواری پەرەپێـدان و پەنابەرانی لە شانشـینی یەکگرتوو لەخۆگرتبوو، هـاوکاران لەگـەڵ نوێنـەری (UNHCR) لە لەنـدەن و هەروەها نوێنەری پارتی دیموکراتی کوردسـتان و کۆمەڵـە ڕۆژنامەنووسـێك لـە کوردسـتانەوە بۆناو کۆبوونـەوەکان بانگهێشـت کرد بوو.

لە کۆتایی شـەڕەکەی مانگی ئاداری ١٩٧٥، (SCBOAR) سـەرنجی خسـتە سـەر ئـەو هاوکارییەی کـە دەتوانێـت بـۆ پەنابەرانـی کـوردی دابیـن بـکات بەتایبەتـی بۆ ئەو کەسـانەی کـە لە ئێـران جێگیر نەبـوون و ناشـتوانن بگەڕێنـەوە بۆ عێـراق، بـە لەبەرچاوگرتنی ئەو بڕیـارەی حکوومەتـی بەریتانیا کە بۆ یارمەتیدانـی پەنابـەران لـە ڕێگـەی پێدانی کۆمەکـی سـەرەتاییەوە داویەتی تـا ئەوکاتـەی کارێکی گونجـاو دەدۆزنـەوە، بڕیـاری ئـەوەدرا کـە هاوکارییەکە چـڕ بکرێتەوە بۆ سـەر ئـەو خوێندکارانەی کە پەنابـەرن و حەزدەکـەن رووبکەنـە شانیشـینی یەکگرتوو بەڵام هەلـی زەمالـەکان نایانگرێتەوە.

بەهـۆی ئەزموونـی دەزگای زانکـۆی جیهانـەوە لـە بـواری پەرەپێدانـی بەرنامەکانـی زەمالـە لـە شانشـینی یەکگرتـوو، ئـەم دەزگایە لەلایەن (SCBOAR)ەوە بانگهێشـت کرا بۆ دارشـتنی بەرنامەیەك بـۆ خوێندکارانـی کورد و بۆ کۆکردنەوەی کۆمەکـی دارایی و، هەڵبژاردنی کاندیـدەکان و بەڕێوەبردنی زەمالەکان. تێکڕای هەلومەرجی کورد خرایە بەرچاوی بەرپرسی دەزگاکە و ئەویش سەرەڕای داوایەکی

زۆر کـە بـۆ یارمەتیـدان خرابـووە بەردەمی، ئـەم بابەتـەی وەك پڕۆژەیەکی گرنـگ قبوڵ کرد.

لیژنەیەکـی خوێندکارانـی کـوردی پەنابـەر لـە دەزگای زانکـۆی جیهـان لـە مانگـی ئایـاردا دامەزرا کـە (کەسـانی ئەکادیمـی و نوێنەرانـی) (SCBOAR) ”کریسـتیان ئەیـد، وارئـۆن وەنـت، کۆمەڵـگای دۆسـتایەتی ئینگلیـز- کـورد و پارتـی دیموکراتی کوردسـتان“ تیایدا بەشـدار بوون. ئەم راپۆرتە لەسـەر بنەمـای راوێـژی سـەرەتای لیژنەکـە ئامادەکراوە.

٣. پێشینە:

نەهامەتییەکانی کورد و دواکەوتنەکانی هەرێمی کوردسـتان لەلایەن دەزگاکانی پەرەپێدانەوە زۆر ڕوون و ئاشـکران، ئـەم بابەتە زۆر بە باشـی لـە راپۆرتەکانی ئەمسـاڵی ڕێکخـراوی وەك وارئۆن وەنت، کۆمەکـی منداڵپاریـز و گروپـی مافەکانـی کەمینـەدا تۆمارکراوە، لەو بەشـە دورەدەسـتەی خۆرهەڵاتی ناوەڕاسـتدا کـورد بوونەتـە رەگەزێکـی لەبیرکـراو کە سـاڵانێکی زۆرە لەپێنـاو مافی چارەی خۆنووسـین و پشتبەسـتن بـە خەباتەکەیـان بۆ بەرەوپێشـچوونیان هەوڵێکی زۆریـان داوە. ئەمەش لە پەنجا سـاڵی رابـردوودا چەنـد جارێـك جەنـگ و تەنانـەت تەنگژەی زیاتـری ئابووریی بۆ کـوردی تورکیـا و ئێران و عێـراق لێکەوتووەتەوە.

زۆربـەی ژیانـی کـورد تائێسـتاش بـەدەوری خێڵـدا دەخولێتـەوە. کوردە جوتیـارەکان کە لـە ناوچە شـاخاوییە دورەدەسـتەکاندا دەژین و زۆربەی گوندەکانیش لە چەند سـەد کەسـێکی کەم تێناپەڕێت، نە هەلی گەشـەکردنی ئابوورییان هاتووەتە بەردەم نە رێگەی پەیوەندیکردنێکی باشـتریان هەبووە کە بتوانـن هەلومەرجـە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکەیانی پێ بگۆڕن. زۆربەی جار ژیانی ئەم کەسـانە لەژێر دەسـەڵاتی دەرەبەگە خاوەن زەوییەکاندا بووە و دابەشـکردنی زەویش تاڕادەیەکی ناشیرین نایەکسان بـووە، چاکسـازی لە بـواری زەویوزاردا بەردەوام یەکێك بووە لـە داواکارییەکانی بزووتنەوەی کورد.

لەبەر ئەوەی لە کوردستان تەنیا چەند شارێکی سەرەکی هەن، بۆیە دەبێت بۆ هەلی راستەقینەی خوێندن رووبکەنە پایتەختە دورەکانی ئەو وڵاتانەی باسکران. لەم چەند دەیەی دواییدا دەستەبژێرێکی رۆشنبیر لە مەنفادا لە زیادبووندان- کە زۆرجار هەڵبژاردەی کەسەکان خۆیان بووە، ئەمانە: دەرچوانی زانکۆکانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، ئەوڕووپای خۆرئاوا و باکوری ئەمریکا لەخۆدەگرن. ئەم دەستەبژێرە رۆڵی لە گەشەسـەندنی بزووتنەوەی نەتەوەی کوردا بینیووە و زۆرجار پشـتیوانی لە کەرامەتی کلتوری کوردی و سەربەخۆیی دەکات.

لە عێراق، هەروەك پارچەکانی دیکەی کوردستان، بەڵگە لەسەر هەڵاویرکردن دژی کورد لە کۆلێجەکانی "پزیشکی و ددانسازی و کشتوکاڵ و ئەندازیاری" لەبەردەستدایە. ئەم هەڵاویرکردنە کۆی بواری پەروەردەی گرتووەتەوە. ڕێژەی ئەو کوردەی لە قۆناغی ناوەندیدا دەخوێنن نیوەی ڕێژەی عەرەبەکانن. هەرچەندە کورد نزیکەی ٢٠٪ی دانیشتوانی عێراق پێکدەهێنن، بەڵام کەمتر لە ٧٪ی خوێندکارانی زانکۆکانی عێراق پێکدەهێنن. نەخوێندەواریی لە ناوچە کوردییەکان زۆر لە ناوچەکانی دیکەی عێراق زیاترە. لە ناوچەی هەولێردا ٨٠٪ی پیاو و منداڵان و ٩٩,٥٪ی ژنان نەخوێندەوارن. لەکاتێکدا بەپێی خەمڵاندنی ساڵی ١٩٧٠ی یونسکۆ کە بۆ تێکڕای وڵاتان عەرەبی ئەنجام دراوە، دەریدەخات کە ٦٠,٥٪ی پیاوان و ٨٥,٧٪ی ژنان نەخوێندەوارن.

بۆیە پێویستە مەسەلەی خوێندنی باڵا کە لەم چوارچێوەیەدا و بە لەبەرچاوگرتنی ئامادەکاری بۆ پەروەردەکردنی مامۆستا و پزیشك و پیشەمەندی داهاتوو تەماشا بکرێت. خوێندنی باڵا لە ناوچە کوردییەکانی عێراق بەهۆی شەڕەکەوە زیانێکی گەورەی بەرکەوتووە و تاکە زانکۆی کوردی لە سلێمانی لە ڕۆژی ١٢ی ئاداری ١٩٧٤دا لەلایەن سوپا و تانکەکانییەوە داگیرکرا، لەئەنجامدا جڤاتی زانکۆ ناچارکران شاری زانکۆکە بەجێبهێڵن و زۆربەیان ڕوویان کردە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی کوردەوە.

لە نیسانی ١٩٧٤یشدا، کاربەدەستانی زانکۆ بڕیاریاندا وانەکانیان لە مانگی ئایاری ١٩٧٤ەوە لە شاری قەڵادزێ دەست پێبکەنەوە. لە ٢٤ی نیساندا هێرشی ئاسمانی کرایە سەر ئەو شارۆچکەیە و زۆرێك لە بیناکانیان روخاند و، زۆرێك لە خوێندکار و ستافی ئەکادیمیشیان کوشت و بریندار کرد. لەئەنجامی ئەمەدا زانکۆکە نەیتوانی خۆی لە قەڵادزێ دابمەزرێنێ و ، لە مانگەکانی نیسان و ئایاردا یانزە خوێندکاری زانکۆی بەغدا کە هاوسۆزیان بۆ کورد هەبوو لەسێدارەدران. دوای ئەوەش ٥٥١ خوێندکاری کورد زانکۆکانی عێراقیان بەجێهێشت و خۆیان دەربازی کوردستان کرد، زۆرێك لەمانە و خوێندکارانی دیکەش لە ماوەی شەڕەکەدا و یاخود ماوەیەکی کورتی دوای شەڕەکەش ڕوویان کردە ئێران. وادەزانرێت کە چەند هەزار خوێندکارێکی ناوەندی و زانکۆ ناتوانن بگەڕێنەوە بۆ عێراق، ئەمەش بەهۆی چالاکییە ئاشکراکانیان لەکاتی شەڕەکەدا و ترسیان لە عێراق. لەگەڵ ئەوەشدا، کارێکی گونجاویشە کە بەشێکی زۆری ئەم کەسانە بێنە شانشینی یەکگرتووەوە، هەر بۆیە ئامانجە سەرەتاییەکە لە ٥٠ خوێندکاردا خۆی دەبینێتەوە.

٤. بەرنامەی دەزگای زانکۆی جیهان (شانشینی یەکگرتوو):

بەرنامەکەی دەزگای زانکۆی جیهان لە ڕوانگەی نێودەوڵەتیی دەزگاکەوە داڕێژراوە، کە مەبەست لێی یارمەتیدانی ئەو کەسانەیە کە لە بواری خوێندندا هەڵاوێردراون و هەلی خوێندنی گونجاویان بۆ دابین دەکات. هەرچەندە بەرنامەکە پێکهێنەرێکی گرنگی مرۆیی لەخۆ دەگرێت، بەڵام بڕیار

دراوه تەنیا یارمەتی ئەو خوێندکارانە بدرێت کە بە ئاشکرا دیار بێت سود لە شانشینی یەکگرتوو دەبینن و ناتوانن یارمەتی لەوە باشتر لە شوێنی دیکە وەربگرن، هەروەها ئەو کەسانەش دەتوانن لە دواجاردا لە پەرەپێدانی کوردستاندا بەشدار بن.

لە سەرەتادا زەمینەسازییەکە بۆ ئەو خوێندکارانە دەبێت کە ئاستی ئەکادیمیان باشە و لە خوێندنەکانیان لە بوارەکانی "کشتوکاڵ، ئەندازیاری مەدەنی، پزیشکی و زانستە کۆمەڵایەتیەکان"دا دابڕاون. وا باشترە کە ئەم خوێندکارانە زمانی ئینگلیزی بزانن، بەڵام لەوە گرنگتر ئەوەیە: کە ئامادەییان تێدابێت خزمەتی گەلەکەیان بکەن. گرنگە کە ئەم کارە نەبێتە هۆی کۆچی خوێندەوارانی کورد، کە دواتر بچنە ناو کلتورێکی خۆرئاواییەوە و حەز بە گەڕانەوە نەکەن. هەوڵەکان بەردەوامن بۆ دۆزینەوەی ئەو دەرفەتانەی کە دەتوانرێت لە خودی ئێران یان لوبنان و جەزائیر بۆ کورد دابین بکرێت. ئەزموونەکانی رابردوو دەریان خستووە کە دەرفەتی لەم جۆرە زۆر سنوردار دەبن، هەروەها لەبەر هۆکاری سیاسیی ناخرێتە بەردەم خوێندکاران.

قۆناغی سەرەتایی ئەم بەرنامەیە: بەدەستهێنانی کۆمەکی داراییە بۆ زامنکردنی زەماڵە بۆ ماوەی سێ ساڵ، لەهەمان کاتدا کاندیدەکان لە رێگەی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە ناوی خۆیان بۆ دەزگای زانکۆی جیهان تۆمار دەکەن، بەڵام ئەم بەرنامەیە بە هیچ شێوەیەك تەنیا بۆ ئەندامانی ئەم حیزبە نییە. کاتێك کۆمەکە داراییەکە بەدەستهێنرا و پاڵێوراوەکان هەڵبژێران، دەزگای زانکۆی جیهان کاندیدەکان لە زانکۆ و پەیمانگاکانی خوێندنی باڵادا جێ دەکاتەوە و هانیان دەدات کە بێن بۆ شانشینی یەکگرتوو. ئەگەر لەم هاوینەدا کۆمەکە داراییەکان بەدەستبهێنین، ئەوا دەتوانرێت ئەو پاڵێوراوانەی کە زمانی ئینگلیزییەکەیان باشە لە کۆرسەکانی وەرزی پایزدا بەشداری پێ بکرێن، بەڵام ئەو خوێندکارە کوردانەی دیکە کە دواتر وەکو پەنابەر دێنە ئەم وڵاتە، ئەوا زمانی ئینگلیزییەکەیان پەرەپێدەدەن و لە ساڵی داهاتووی خوێندنەوە دەست بە خوێندنەکەیان دەکەن.

دەزگای زانکۆی جیهان هەوڵ دەدات ئەگەر ئەم خوێندکارە پەنابەرانە بیانەوێت، پەیوەندییان لەگەڵ بزووتنەوە کوردییەکانی شانشینی یەکگرتوودا بۆ دروست بکات و، کار بکات بۆ ئەوەی ئامۆژگاری و چاودێری پێویستیان لەلایەن زانکۆکانەوە پێ بدرێت. لە قۆناغەکانی کۆتایی خوێندنەکەیاندا دەزگای زانکۆی جیهان هەوڵدەدات ئامۆژگاریی و هاوکاریی ئەم خوێندکارانە بکات کە بەدوای هەلی کارکردندا لە کوردستان یاخود لە رۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا بگەڕێن و هەموو بەهرەکانیان لەپێناو (پەرەپێداندا) بخەنەگەڕ.

٥. کارگێڕی:

بەرنامەکە لەلایەن سکرتارییەتی دەزگای زانکۆی جیهان (شانشینی یەکگرتوو)ەوە بەڕێوەدەبرێت کە ئەزموونێکی بەرچاوی لە بەرنامەی لەم جۆرەوە هەیە. بڕیار لەسەر شێوازی بەڕێوەبردن و هەڵبژاردنی پاڵێوراوەکان لەلایەن لیژنەی خوێندکارە کوردە پەنابەرەکانەوە دەدرێت و ئەم بڕیارەش پێویستی بە رەزامەندی بەرپرسی دەزگای زانکۆی جیهانە. وەك لە پێشەکییەکەدا باس کرا نوێنەری زۆر لایەن لەخۆ دەگرێت و دەتوانێت زۆر لە نزیکەوە لەگەڵ ئەو دامەزراوانەدا لە پەیوەندیدا بێت کە لە بواری کورد چ لە ناوەوە و چ لە دەرەوەی شانشینی یەکگرتوودا کاردەکەن.

لەم ساڵانەی دواییدا دەزگای زانکۆی جیهان (شانشینی یەکگرتوو) زیاتر لە ٢٠٠ زەمالەی خوێندنی بۆ خوێندکارە پەنابەرە چیکۆسۆڤاکییەکان بەڕێوەبردووە، زیاتر لە ٣٠٠ خوێندکار و مامۆستای ئۆگەندای ئاسیایی جێکردووتەوە و، لە ئێستادا لە هەوڵی پەرەپێدان و بەڕێوەبردنی بەرنامەیەکدایە بۆ ٢٠٠ خوێندکاری (چیلی)، کە ئەگەر ئەم بەرنامەیە سەرکەوتوو بێت ئەوا ژمارەی کورسییەکانی خوێندن دەکرێت بە دوو ئەوەندە. شارەزایی بەدەست هێنراوە سەبارەت بە: کێشەکانی بەدەستهێنانی زانیاری پێویست لەبارەی پاڵێوراوەکانەوە، پاراستنی پەیوەندی باش لەگەڵ زانکۆ و کەسانی ئەکادیمی، بەشداریکردنی خوێندکاران لە کۆرسی پەیوەندیدار و دابینکردنی فیزە لە رێگای وەزارەتی ناوخۆوە، ئاشناکردنی خوێندکارەکان لەگەڵ گەیشتنیاندا، هەروەها شارەزاییەکی باش لە چاودێریکردنی گەشەی خوێندکاران بە درێژایی ماوەی کۆرسەکانیان. ئەمەش بابەتێکی ئاسان نییە، لەکاتێکدا هەم رێکخراوەکان و هەم داودەزگا حکومییەکان ئەوکاتەی نەتوانن خۆیان بەرنامەیەکی لەوجۆرە دابڕێژن ئەوا بۆ دارشتنی ڕوو دەکەنە دەزگای زانکۆی جیهان.

دەزگای زانکۆی جیهان لە شانشینی یەکگرتوو، لە پێگەیەکی لەباردایە، چونکە وەکوو دەزگایەکی خێرخوازیی پەروەردەیی تۆمارکراوە. بەم هۆیەشەوە چالاکییەکانمان سیاسیی نین، بەڵکوو پەروەردەین و لە بواری پەرەپێداندان، هەر بۆیە دەتوانن کۆمەکی دارایی لە متمانەپێکراوان و سەرچاوە حکوومییەکان وەربگرن و، بەبێ ئەوەی ئەم کۆمەکانە لێکدانەوەی سیاسیان بۆ بکرێن، ئەوا لە شانشینی یەکگرتوو کۆمەکی دارایی بۆ کاری خێرخوازی لە باج دەبەخشرێت. هەموو حساباتەکان تۆمار دەکرێت و هەژمارێکی جیاواز بۆ بەرنامەی خوێندکارانی کورددا دەڕێژرێت. رێکاری هەژمارکردنی لەم جۆرەش بۆ بەرنامەی زەمالەی چیلییەکان بەکارهێنراوە و ئەوپەڕی هەموو تێچووەکانی دیکە بۆ بەڕێوەبردنی بەرنامەکە لە ١٠٪ تێپەڕ ناکات. ئەم تێچوونەش بە بەراورد بە تێچوونەکان و دەزگاکانی دیکەی زەمالەی وەك (ئەنجوومەنی بەریتانیا) زۆر کەمترە و هۆکارەکەشی ئەوەیە دەزگای زانکۆی جیهان هاوکار و لیژنەی لە زۆرێك لە زانکۆکاندا هەیە.

٦. بڕی پێویستی کۆمەکی دارایی:

سەبارەت بەو بڕەی خوێندکارێکی بیانی لە شانشینی یەکگرتوو پێویستی پێیە، ئەوا هەندێك مشتومڕ لە ئارادایە، هەرچەندە وا باشە بڕێکی زیاتر داوا بکرێت بۆ ئەوەی بتوانرێت یارمەتی ژمارەیەکی زۆرتری خوێندکارانی پێ بدرێت. بەڵام ئەگەر ئەم ژمارەیە بە زۆر بزانرێت، وەك لەوەی رێگا بدرێت خوێندکارەکان برسی بن. ئەوا گریمانەی ئێمە وایە کە لەبەر ئەوەی خوێندکارەکان بە فیزەی پەنابەرێتی دێنە شانشینی یەکگرتووەوە تا ئەوکاتەی دەست بە خوێندنەکانیان دەکەن یاخود لەکاتی پشووەکاندا نەبێت ئەوا پێویستیان بە کۆمەك نابێت، لەم کاتانەدا خوێندکارەکان دەتوانن کاربکەن یاخود خۆیان بۆ کۆمەکی سەرەتایی ناونووس بکەن، بەهەمان شێوەی خوێندکارە بەریتانییەکان، هەروەها پێویست ناکات هیچ بڕێك بۆ تێچوونی فڕۆکە تەرخان بکرێت، چونکە نوێنەری (UNHCR) لە لەندەن ئامادەی خۆی نیشان داوە لەم بوارەدا کۆمەکمان بکات، بەتایبەت ئەگەر ژمارەی خوێندکارەکان لە ١٠٠ کەمتر بێت، دەزگای زانکۆی جیهان دەشتوانێت زانکۆکان قایل بکات نرخەکانیان کەم بکەنەوە، هەرچەندە ئەم کارە لەم هەلومەرجە ئابوورییەی ئێستادا سەختترە، بەڵام لە رابردوودا بەشێوەیەکی سەرکەوتوو توانیومانە لە نیوەی حاڵەتەکاندا ئەم کارە بکەین.

ئەگەر پێویست بکات خوێندکاران لەسەرەتاوە دەست پێبکەن یاخود خوێندکارانی پزیشکی کە پێویستە پێنج ساڵ بخوێنن، ئەوا ئەمان پێویستیان بە پارەی ساڵی دووەم و سێهەمی زانکۆش دەبێت. ئەم تێچوونانەی خوارەوە تەنیا بۆ ساڵی ١٩٧٥ - ١٩٧٦ن. ئاشکرایە کە بۆ ساڵانی دواتر تێچوونەکان زیاد دەکەن، هەرچەندە ناتوانرێت بە دیاریکراوی تێچوونەکە بخەمڵێنرێت، بەڵام لەوانەیە ساڵانە لە ١٠٪ بۆ ٣٠٪ زیاد بکات.

تێچووی فڕۆکە	سفر
مینحەی مەسرەف بۆ خوێندکارە سەڵتەکان	٨١٠
نرخی کۆرسەکان	٣٢٠
نەسرییەی جلوبەرگ کە لەسەرەتادا دەدرێت	٧٠
کۆرسی زمانی ئینگلیزی	٥٠
تێچووی هەمەچەشن بۆ نموونە (سەفەرکردن)	٣٠
تێچووی هەڵسوڕان	١٤٠
	١٤٢٠ پاوەند

مینحەی مەسرەف نەسرییەکی ستانداردە بۆ خوێندکارە بەریتانییەکان لە لەندەن، بەڵام لە یەکەم ساڵدا بڕێك پارەی دیاریکراو بۆ جلوبەرگ و هەروەها بۆ راهێنانی زمانی ئینگلیزی دابین دەکرێت کە لە ساڵانی داهاتوودا پێویست بەم مینحانە ناکات.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

نهێنی

وێنەیەك بۆ مستەر لیدەر، مستەر ویلیامز و، سێر ریچارد کینگ.

رەشنووسی راپۆرتێك بۆ وەزیری پەرەپێدانی دەرەوە سەبارەت بە هاوکارییکردنی خوێندکارانی کورد

کێشە:

چۆنێتی وەڵامدانەوەی نامەکەی دەزگای زانکۆی جیهان (WUS) کە داوای بڕی ٢٥ هەزار پاوەند دەکەن لە بودجەی هاوکاریی ساڵی ١٩٧٦/١٩٧٧ بە مەبەستی هاوکاریی خوێندکار و کەسانی ئەکادیمیی کورد، تاوەکو بتوانن هەلی زیاتری خوێندنی باڵا لە بوارەکانی "پزیشکی و پزیشکی ددان و ئەندازیاریی مەدەنی و کشتوکاڵ و زانستە سیاسییەکان" لە شانشینی یەکگرتوو بەدەست بهێنن. رایت ریڤێراند، تریڤۆر هەدلستۆن، قلیپ وایتهێد (ئەندام پەرلەمان) و، و رەسڵ جۆناپان (ئەندام پەرلەمان) کە هەموویان پشتیوانی لە کۆمەڵگای دۆستایەتی بەریتانی- کوردی دەکەن. نامەی هاوشێوەی دیکەش لە مایکڵ دەمێت (لە ئۆڵ سۆولز کۆلێجی ئۆکسفۆرد) و پرۆفیسۆر ئادامە کێرڵ (لە زانکۆی برادۆفۆرد)ەوە بەدەستی گەیشتووە. وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵزیش چەند داوایەکی هاوشێوەی بەدەست گەیشتووە.

مشتومڕ:

٢. چەندین ساڵە کورد لەپێناوی بەدەستهێنانی مافی چارەی خۆنووسین و سەربەخۆیی لە عێراقدا خەبات دەکەن. ئەمەش بارودۆخێکی جەنگیی لە ساڵی ١٩٧٤ و سەرەتاکانی ١٩٧٥ دا لە باکوری عێراق لێ کەوتووەتەوە. لەسەرەتای ساڵی ١٩٧٥دا رێککەوتنێك لەنێوان عێراق و ئێراندا واژۆ کرا و، لێبوردنێك بۆ ئەو کوردە پەنابەرانە دەرکرا کە خۆیان دەربازی وڵاتانی دراوسێی عێراق کردبوو. زۆرێك لە کورد هەستیان دەکرد ناتوانن بگەڕێنەوە بۆ عێراق و هەندێکیشیان بۆ خوێندن هاتوونەتە بەریتانیا. ئەمەش بووەتە هۆی داڕشتنی بەرنامەکەی دەزگای زانکۆی جیهان (WUS).

٣. ئێمە پێشتر لەسەر ئەم بابەتە نامەگۆڕینەوە و کۆپی نامەیەکی "رایت ریڤێراند تراڤۆر هەدڵستۆن"مان بۆ وەزیر (مسز هارت) و، هەروەها وەڵامەکەی ناوبراومان بەدەست گەیشتووە. بەگشتی ئێمە تەنیا دەتوانین لەسەر ئاستی "حکوومەت بۆ حکوومەت" هاوکاری پێشکەش بکەین، یاخود لە وەڵامی داوایەکدا کە رێکخراوێکی نێودەوڵەتی ئاراستەی کردبین. حکوومەتی عێراق داوای

هاوکاریـی بـۆ ئـەم کوردە یاخییانـە ناکات؟ کە بـێ ئومێدن بەوەی هیـچ ڕێکخراوێکـی نێودەوڵەتی بە هانـای داواکانیانەوە نەچووە. لەگەڵ ئەوەشـدا، نامەکەی WVS ئاماژە بـە بەرنامەی خوێندکارە چیلی و هیندۆ-چینییـەکان دەکات کـە لەبـری ئێمە بەڕێوەی دەبەن، ئەمەش وەك پێشـینییەك بۆ بەشـداری لـە دانانی نەخشـەی بنەڕەتی بـۆ بەرنامـەی خوێندکارانی کورد بـاس دەکەن.

٤. پێشـینەی بەشـدارییەکە سـەبارەت بـە خوێنـدکارە چیلـی و هیندۆ-چینییـەکان هاوپێچکـراوە. هیـچ یـەك لـەو حاڵەتانـە لەگەڵ کەیسـی کـورددا بە تـەواوی هاوتەریـب نییـە. هەندێـك هاوتەریبی لەگـەڵ باودۆخـی چیلییەکانـدا هەیە، ئەمەش لە زۆر ڕووەوە پێشـینەیەکی سـەختی دروسـت کردووە و ڕەنگـە ببێتـە هـۆی فشـاری زیاتـر لـە دەزگای زانکـۆی جیهـان "WUS" ەوە، تاوەکـوو ڕێوشـوێنی هاوشـێوە بگرنـە بـەرو فراوانـتری بکـەن بـۆ ئـەوەی خوێنـدکاران لـە لوبنـان و ئۆرۆگـوای و ئیتیۆپیا و ئۆگەنـدا و هەروەهـا کـوردی دیکەیـش بگرێتـەوە. ئەمـە وای کـردووە وەزارەتەکە بە بەشـدارییەکەی ئێسـتای سـەبارەت بـە خوێندکارانـی پەنابەردا بچێتـەوە و چەند بنەمایـەك دابڕێژێت کـە بەهۆیانەوە کۆمەکـە داراییەکانـی داهاتـوو بۆ خوێنـدکارە پەنابـەرەکان ڕێکبخـات. ئەمانەش لە ڕەشنووسـێکدا کە لەلایـەن بەشـی پـەروەردە و ڕاهێنانـەوە ئامادەکـراوە باسـیان لـێ کـراوە و لەلایـەن وەزیرەکانـی ئەم وەزارەتانـەوە ڕەزامەندی سـەرەتاییان لەسـەرکراوە.

٥. هاوکاری ئێسـتامان بۆ عێراق بریتییە لە: بەرنامەیەکی ڕاهێنان لەلایەن شانشـینی یەکگرتووەوە کـە تێچـووی سـاڵانەی نزیکـەی ٤٥ هـەزار پاوەنـدە، لەگـەڵ ئەوەشـدا ئـەم بابەتـە لـە چوارچێـوەی هاوکارییەکەمان بۆ ئەم وڵاتە بە (نەوت دەوڵەمەندە) لەژێر پێداچوونەوەدایە و، ئێمە بە کاربەدەستانی عێراقـمان ڕاگەیانـدووە کـە هیـچ کۆمەکێکـی داراییـی دیکـە خـەرج ناکرێـت. مەبەسـتمان ئەوەیـە کە بەرنامەکـە هێـواش هێـواش کـەم بکرێتەوە و دواجار لە سـاڵی ١٩٧٩دا بە تەواوی بووەسـتێنرێت. ئێمە نامانەوێـت لـەم بودجەیـە بەبـێ ڕەزامەندی حکوومەتـی عێراق هـاوکاری خوێندکاری کـورد بکەین و پێشکەشـکردنی هـاوکاری داراییـی بە کـورد لەوکاتەدا کـە هاوکارییەکامنان لـە خوێنـدکارە عێراقییەکان دەکێشـینەوە بەبێ گومان دەبێتە هۆی دروسـتبوونی ناڕەزایی کاربەدەسـتانی عێراق. هیچ هۆکارێکی پەرەپێـدان نییـە کـە پێویسـت بـکات هاوکارییەکـی نائاسـایی بـۆ خوێندکارانی کـورد دابیـن بکرێت و ئەمـەش ڕەنگـە داهاتوویەکـی نادیارمـان بۆ بێنێتە کایـەوە، چونکە ئەگـەری ئەوە لاوازە ئـەو کوردەی کـە بڕیاریـان داوە لـەدوای لێبوردنەکەوە نەگەڕێنـەوە بۆ عێراق، لـە داهاتوویەکی نزیکـدا بگەڕێنەوە ئـەو وڵاتە.

٦. بارودۆخی کورد ناچێتە چوارچێوەی ئەو دوو مەرجەی کە لە بڕگەی یانزەی راپۆرتی هاوپێچکراودا هاتووە و، باس لەوە دەکات کە وەزارەتی ناوخۆ بە ئاشکرا رایگەیاندووە: کە ئامادەیە رێگە بەو کوردانەی پەنابەر بدات کە بێنە ناو شانشینی یەکگرتووەوە گەر بێت و پەیوەندییەکیان بەم وڵاتەوە هەبێت و بۆ خوێندنیش لایەنێك پشتیوانیان بکات. تائێستا ژمارەی ئەو کەسانەی رێگەی هاتنەناوەوەیان پێ دراوە ژمارەیەکی کەمەو زۆربەی ئەو کەسانەی ئەم بابەتە دەیانگرێتەوە لە چوارچێوەی ئەو شەش سەد کەسە دان کە (UNHCR) وەك کەسانێك ناوزەدی کردون کە لەڕووی سیاسییەوە مەحاڵە بگەڕێنەوە بۆ عێراق بەهۆی ئەوەی کەسانی دیاری یاخیبوونەکەی کوردبوون. لەگەڵ ئەوەشدا عێراق چیتر وەکو وڵاتێکی شایستەی هاوکاری نابینرێت، ئەمەش بە لەبەرچاوگرتنی پێوەرە ئاساییەکانی پەرەپێدان کە لەلایەن وەزارەتی پەرەپێدانی دەرەوە کاری پێدەکرێت، سەرەڕای ئەمەش وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنویڵز بە توندی ئامۆژگاری دەکات دژی هەرجۆرە هاوکارییەکی دارایی بۆ خوێندکارانی کورد، چونکە کاری لەم جۆرە لەمپەر دەخاتە بەردەم ئەو هەوڵانەمان کە لەپێناو گەشەپێدانی پەیوەندییە سیاسییەکانمان لەگەڵ عێراقدا دەیدەین و هەناردەکانی بەریتانیا دەخاتە بەردەم مەترسی.

پێشنیار:

٧) بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و دەریای ناوەڕاست پێشنیاری ئەوە دەکەن کە نابێت وەزارەتی پەرەپێدانی دەرەوە کۆمەکی دارایی بە بەرنامەکەی دەزگای زانکۆی جیهان (WUS) ببەخشێت کە تایبەتە بە خوێندکارانی کورد و، پێشنیار دەکەن کە وەزیر وەڵامی ئەو نامانە بداتەوە کە لە بڕگەی یەکدا باس کراون، بەوشێوەیەی کە لە رەشنووسەکەدا هاتووە. ئەو بڕگەیەی کە لە رەشنووسەکاندا هاتووە رەزامەندبوونی هەریەك لە وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنویڵز و وەزارەتی ناوخۆی لەسەرە.

بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و دەریای ناوەڕاست

❖❖❖❖❖❖

نهێنی

مستەر کامپبێڵ

پاشکۆ/ مستەر ئینەڵز

وێنەیەك بۆ:

PUSD

MVD

D١٤

کابینەی وەزارەت

وەرگیراوە لە تۆماری ژمارە ٣٥ لە ڕۆژی ١٦ی ئاداری ١٩٧٦

کوردی عێراق

١. ڕاپۆرتەکانی ئەم دواییە کە لە عێراقەوە ڕەوانە کراون (نامەکانی مستەر گراهامی لە ڕۆژانی ١٩ و ٢٦ی کانوونی دووەم) ئەو دەنگۆیە پشتڕاست دەکەنەوە کە تێیاندا هاتووە: ژمارەیەکی زۆری کورد لەلایەن حکوومەتی عێراقییەوە لە باشووری وڵاتەکە نیشتەجێ دەکرێن و لە ماڵ و شوێنی خۆیان هەڵ دەکەنرێن و دوردەخرێنرێنەوە. هەربۆیە، چیتر مەرج نییە ئەوە ڕاست بێت کە بڵێین لە دوای کۆتاییهاتنی شۆڕشی کورد لە ساڵی ڕابردووەوە کورد بە ئاشتی دەگەڕێنەوە بۆ گوندەکانی خۆیان.

٢. باڵیۆز لە کۆبەندی ساڵانەکەیدا باسی لەوە کردبوو کە نزیکەی ٥٠ هەزار کورد ڕاگوێزراون و زۆربەیان براونەتە ناوچەی دیوانییە. ڕاپۆرتەکانی دواتری باڵیۆز دەریدەخەن کە بەدڵنیاییەوە ئەم ژمارەیە بە لایەنی کەمەوە خەمڵێنراوە. سەرکردەیەکی کورد لە عێراق کە عەبدولعەزیز عەقراوییە دەگوترێ بە نهێنی باسی لەوە کردووە کە تەنیا لە شاری خانەقینەوە ٦٠ هەزار کورد ڕاگوێزراون. کاربەدەستێکی باڵای وەزارەتی کاروباری دەرەوە کە بە ڕەگەز کوردە، بەڵام بە هەڵوێست زۆر لایەنگری حکوومەتە، گوتویەتی لەکاتێکدا کە حکوومەتی عێراق ڕەنگە پاساوی خۆی هەبێت لەوەی پەنابەرە گەڕاوەکانی ئێران و ئەوانەی بەشداریی شەڕەکەیان کردووە ڕابگوێزێت، بەڵام سەختە لەوە تێبگات کە کەسانی وەك خزمەکانی ئەو کاربەدەستە کە هیچ بەشدارییەکیان لە شۆڕشەکەدا نەکردووە بۆچی ڕادەگوێزرێن. ئەو تێناگات کە چی وای لە حکوومەت کردووە پشت لەو سیاسەتە بکات کە پێشتر بۆ ئاشتەوایی هەیبووە، ڕەنگە حکوومەت بە "جەماعەتەکەی تاڵەبانی" نیگەران بووبن. (جەلال تاڵەبانی یەکێك بووە لە ئەفسەرەکانی بارزانی و ئێستا لە سوریایە و چەند کەسێکی

کەمی لەگەڵدایە کە هێشتا نەیاری حکوومەتی عێراقن. هەندێ لە کەسوکاری ژنەکەی لە بەریتانیانن و باڵیۆزی عێراق سکاڵای ئەوەی کردووە کە ڕێگە بە تاڵەبانی دەدرێت جارجارە سەردانی ئێرە بکات. MVD و وەزارەتی ناوخۆ جەخت لەوە دەکەنەوە کە: لە ساڵی ١٩٧٣وە ناوبراو سەردانی بەریتانیای نەکردووە و ئێمە دەمانەوێت لە دەرفەتێکدا ئەم بابەتە بۆ عێراقییەکان باس بکەین).

٣. جێگری وەزیرێك بە باڵیۆزی ڕاگەیاندووە لە وەزارەتی دەرەوە کە: ڕاگواستنی خەڵك لە باکورەوە بۆ باشور لەئارادا نییە. بەڵام زۆرێك لەو پەنابەرە کوردانەی کە بڕیاریانداوە لە ئێرانەوە بگەڕێنەوە بۆ عێراق لە باشور نیشتەجێ کراون، چونکە بەهۆی ئەنجامی ئەو وێرانکارییەی لە سەردەمی شەڕەکەدا لە باکور ڕوویداوە، ئەوێ پێویستی بە ئاوەدانکردنەوە و بنیادنانەوە هەیە. ئەو کەسانەی ماڵیان هەبووە ڕێگەیان پێدراوە بگەڕێنەوە. بەڵام ئەوانەی ماڵیان نەبووە لە ناوچەکانی باشور وەکو ڕومادی و کوت و دیوانییە نیشتەجێ کراون. تا ئێستا ئەم پرۆسەیە خۆبەخشانە بووە، چونکە کاتێ بارودۆخەکە لە ئێران بۆ پەنابەرەکان باسکراوە، پەنابەرەکان بڕیاری گەڕانەوەیان داوە. هەرچەندە ئەمە بڕیارێکی یاسایی نییە، بەڵام پێویستییەکی کرداری و ئابوورییە.

٤. کاتێ قەبارەی تەواوی ڕاگواستنەوەکە ئاشکرا ببێت ئەوا ڕەنگە ڕۆژنامەکانی بەریتانیا ڕەخنە لە سیاسەتەکەی حکوومەتی عێراق بگرن و، پێموایە مستەر ئینەڵز حەز دەکات کە پێشوەخت بۆ ئەم ئەگەرە ئاگادار بکرێتەوە.

ئای تی ئێم لوکاس
بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست
٦ی شوباتی ١٩٧٦

❖❖❖❖❖❖

تایبەت

باڵیۆزخانەی بەریتانیا

تاران

٢١ی نیسانی ١٩٧٦

ژمارە: ٢٠/٠١٤

بەڕێز پی. کەی. ویلیامز

MED

وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز

وەرگیراوە لە تۆماری ژمارە ٣٥ی رۆژی ٥ی ئایاری ١٩٧٦

ژمارە ٣/٢٤٥

پەنابەرانی کورد لە ئێران

١. ئێمە، بەغدا و UKMIS لە جنێف دوا راپۆرتمان لەسەر بارودۆخی پەنابەرانی کورد لە مانگی تشرینی دووەمی ساڵی پاردا پێشکەش کرد. بە لەبەرچاوگرتنی بایەخی بەربڵاو بە کورد، رەنگە وا باش بێت کە بە تۆمارکراوی راپۆرتێکی نوێ لەسەر بارودۆخیان لە روانگەی نیشتەجێکانی ئێرانەوە لەبەردەستدا بێت ئەویش لەسەر بنەمای وتووێژەکانی ئەم دواییە لەگەڵ باڵیۆزخانەی ویلایەتە یەکگرتووەکان و لەگەڵ (گودیەر)دا، کە نوێنەری UNHCRە لە تاران.

٢. دوو لێبوردنەکەی عێراق دوو گروپی کوردی لە ئێران هێشتەوە. بەشی یەکەمیان ١٥٠٠ کەسێك دەبوون لە "رۆشنبیران" کە سەرکردایەتی کورد دەیویست لە خۆرئاوا نیشتەجێیان بکات، بەشی دووەمیشیان ٣٥ هەزار کەس بوون و بەسەر پیاوانی سەڵت و ئەندامانی خێزاندا دابەش بوون، ئەمانە لەو کوردانەن کە رۆشنبیرییان کەمترە و دژی گەڕانەوەن بۆ عێراق.

٣. بەرنامەی نیشتەجێکردنی گروپی یەکەم لە چەند مانگی رابردوودا هێواش هێواش بەرەوپێش چووە. UNHCR یش بەورییاییەوە هەوڵی داوە کە رێز لە حەزی ئێرانییەکان بگرێت لەپێناو خۆدورخستنەوە لە زیانگەیاندن بەو پەیوەندییانەی کە بەمدواییە لەگەڵ ئەو وڵاتەدا دروستی کردووە، ئەم کردەوەیە دەبێت لە کەمترین ئاستدا باسی لێوە بکرێت. ئێرانییەکان لەلای خۆیانەوە کە بڕیاریانداوە رێگە بە کۆچەکە بدەن، پێیان خۆشە کارە قورسەکە بۆ UNHCR و کورد خۆیان

بەجێ بهێڵن و کەمترین کێشـەی بیرۆکراسـییان خسـتۆتە بەردەمیان، ژمارەکانی ئێستا بەم جۆرەیە: کە نەمسایيەکان ڕێگە بە ١٠٠ کەسی ئەم گروپە دەدەن (هێشتا پەنجا کەسیان ماونەتەوە)، هۆڵەندییەکان ٥٠ کـەس، کەنـەدا ١٠٠ کـەس، و خۆشـمان ٤٠ بـۆ ٥٠ کـەس. وڵاتانـی سـکەندەناڤیا وەڵامـی داواکـەی UNHCRیان نەداوەتەوە. گودیەر دڵنیایە لەوەی کە ڕەزامەندییەکی سەرەتایی وەرگرتووە کە ئەمریکا ٦٠٠ بـۆ ٧٠٠ کەسـیان وەرگرێـت، بـەڵام ئـەم پەنابەرانـە دەبێـت یەکەمجار بچنـە فەرمانگـەی کۆچی ویلایەتـە یەکگرتـووەکان لـە فرانکفـۆرت بۆ ئـەوەی داواکـەیـان بە فەرمیـی وەربگیرێـت (ڕەزامەندیی ئەڵمانییـەکان بـۆ ئەم ڕێوشـوێنە وەرگیراوە). کۆی گشـتیی ئـەم ژمارەیە دەکاتە ١٠٠٠ بـۆ ١,١٠٠ کەس کە بەنزیکەیی هەموو ئەو کەسـانەی لیسـتەکەی یەکەمجارن کە پەیوەندییەکی ڕاسـتەوخۆیان لەگەڵ فەرمانگـەی UNHCRدا هەیـە. ئـەو ٤٠٠ بـۆ ٥٠٠ کەسـەی لە لیسـتەکە دەمێننەوە، ئـەوا UNHCR بـڕوای وایـە هەندێکیان یـان ئەوەتا خۆیان بەبـێ UNHCR توانیویانـە ڕەزامەندیـی وڵاتێکی خۆرئاوا بـۆ نموونـە ئیتاڵیـا وەربگـرن، یاخـود لـە ئێـران تـرازاون بـۆ ئـەوەی خۆیـان بگەیەننـە بزووتنەوەکـەی تاڵەبانـی. هەندێکی تریشـیان ڕەنگە لە دوای داخسـتنی کەمپی پەنابەران لـە مانگی تشرینی یەکەمی رابـردوودا، بەسـەر وڵاتەکەدا پەرشـوبڵاو بوبنـەوە. ئەو کاتـەی کارکردن لەسـەر داواکارییەکانی ئێسـتا کۆتاییهـات، UNHCR و سـەرکردایەتی کـورد هیوای ئەوە دەخوازن ئێـران ڕێگەیان بدات کە هەوڵێك بـدەن شـوێنی ئەوانـەی ماونەتەوە بدۆزنـەوە. لەبەر ئـەوەی هەندێ لـەو پاڵێوراوانەی لە لیسـتەکەدا ناویـان هاتـووە هێشـتا داواکارییـان پێشـکەش نەکـردووە، بۆیـە لـە گودیـەرم پرسـی: ئایـا چاوەڕوانی ئـەوە بکەیـن کـە داواکاری زیاترمـان بەدەسـت بـگات یـان نا. ئـەو گوتی بەڵێ، بـەڵام ژمارەکـە لە ٢٠ بـۆ ٣٠ کەسـی دیکە زیاتـر نابێت.

٤. ئەو ٣٥٠٠ (٣٥٠٠٠ - شـیاوی باسـە دبلۆماتـکاری وەرگری ئەم دۆکیۆمێنتە سـفرێکی بۆ ژمارەکە زیادکردووە و کردوویەتی بە سی و پێنج هەزار کەس، بۆیە بەباش زانرا ئەوەی دبلۆماتکارە وەرگرەکەش دابنرێت) کەسـەی کە نیشـتەجێی کەمپەکان بـوون و بڕیاریاندا بوو لێبوردنەکـەی عێراق قبوڵ نەکەن، لـە کۆتایـی پاییـزی رابردوودا بەسـەر وڵاتەکەدا بڵاوکرانەوە و زۆربەشـیان بە گروپی بچـووك بچووك و بەگشـتییش لە ناوچەی باشـوری وڵاتەکە و زۆر دوور لە سـنوری عێراقەوە نیشتەجێ کران. (ئەندامانی باڵیۆزخانـە چەنـد گروپێکـی بچووکیـان لـە ناوچەکانـی باکوریشـدا بینیـووە). تاکـە گروپـی گـەورە کە لـە ١٢,٠٠٠ پیـاوی گەنجـی سـەڵت پێکهاتـووە لـە جەهرومـی فـارس هێڵراونەتـەوە و لـەوێ ڕاهێنانی پیشـەییان پـێ دەکرێـت پاشـان بەسـەر شـوێنی نیشـتەجێبوونی نوێدا دابـەش دەکرێن. ئـەم چالاکییە لەژێـر کۆنترۆڵـی تونـدی سـاواکدایە، هەرچەندە جێگـە و ڕێگـە و بەڕێوەبردنەکە لەلایـەن (ڕێد لایەن و سـەن سۆسـایەتی)یەوە دابین کراون.

٥. هێشـتا زۆر زووە بزانیـن ئـەم سیاسـەتی پەرشـوبڵاوکردنەوەیە تا چەند دەسـەڵاتدارانی ئێران لە کێشەکانی جڤاتێکی پەنابەری بێ ڕەگوڕیشە دەپارێزێت. لە ئێستادا هەندێ لە کێشەکان دەرکەوتون. کـورد بەگشـتی سـوننەن بەڵام زۆربەیـان نێردراونەتـە ناوچە شـیعەکانەوە. چەند نموونەیەك بیسـتراوە کـە دەسـەڵاتدارە ناوچەییـەکان بڕێـك ئازاری کوردیـان داوە. هەروەها سـکاڵای ئـەوەش هەیە کە ئەو کۆمەکـەی بەڵێندرابـوو پێیـان ئـەوا نـەدراوە، کێشـەی بێکاری هەیـە و کێشـەی نیشـتەجێبوون و تـا دوایی. ڕوونە تا ئێسـتاش کە سـەرکردایەتی کورد دەسـەڵاتێکی سەرسـوڕهێنەری بەسـەر پەنابەرەکاندا هەیـە و ئێسـتاش وادیـارە کـە گەڕانەوەیـان بـۆ عێـراق ڕێگەپێنـەدراوە و، هانیـان دەدەن بە باشـترین شـێوە خۆیـان لەگـەڵ بارودۆخـە نوێیەکانـدا بگونجێنـن. بەدڵنیاییـەوە مەترسـی ئـەوە هەیـە کـە ئەم پەرشـوبڵاوکردنەوەیە ببێتـە هۆی تێکشـکاندنی ئەم دیسـپلینە و دواجـار کوردە نیشـتەجێکراوەکان لە ناوچـە جیاجیاکانـی وڵاتەکـەدا کێشـەی زیاتر بخوڵقێنن. ئەو ڕاسـتییەی کە تا ئێسـتاش چەند کەسـێك دەتوانـن هەمـوو پەنابـەرەکان پێکـەوە یەکبخـەن، مانـای ئەوەیـە چەنـد گومانێکـی بـەردەوام لـەلای کاربەدەسـتانی ئەمنـی هـەن کە چۆن بەباشـترین شـێوە پەرشـوبڵاویان بکەنەوە.

٦. گودیـەر دەسـەڵاتێکی تایبەتـی لە جنێفەوە پـێ درابێت یان نـا (بڕوانە ڕاپۆرتەکـەی کۆڵوەی بە ژمـارە ٩/UN١٨ی ١٢ی تشرینـی دووەم کـە لـە جنێفەوە بۆ جۆن سایمۆنسـی ناردووە)، بـە وریاییەوە هـەوڵ دەدات ئەگـەرەکان بـە کراوەیـی بهێڵێتـەوە و هەرکاتـێ پرۆگرامـی کۆچەکـە کۆتایـی پێهـات، بتوانێـت نووسـینگەکانمان (UNHCR) دامەزرێنێت و یارمەتیدەربێت لەوەی هەموو ئەو سـەختییانە چارەسـەر بـکات کە ڕەنگـە تا ئـەو کاتە بێنـە ڕێیان.

٧. هێشـتا خـودی بارزانـی کاریگەرییەکـی گـەورەی هەیـە، بـەڵام وا دیـارە بەخێرایی پیـر دەبێت. بەگشتی پەیوەندییەکی تاڕادەیەك باشی لەگەڵ ئێرانییەکاندا هێشتۆتەوە و ئەو ناڕەحەتی و توڕەییانەی جڵـەو کـردووە کـە بەهـۆی کۆتوبەندەکانـی بارودۆخەکـە توشـی بـووە، لەگەڵ ئەوەشـدا، بـە لایەنی کەمـەوە جارێـك توڕەییەکـەی تەقیوەتەوە، ئەمـەش کاتێك بووە کە توانای گەیشـتنی بە کاربەدەسـتە باڵاکانـی ئێـران کـەم کراوەتـەوە. هـاوکات ئەوەندەش خـۆی لە ئێرانییـەکان بە دوور گرتـووە کە خۆی لـەو تۆمەتانـە بپارێزێـت کـە بڵێـن بووەتـە داردەسـتی ئێـران. خـۆی و ئـەو ٥٠ یـان ٦٠ خێزانـەی کـە سەرکردایەتی پ د ك دەکەن هەموو پێکەوە لە ژێر چاودێری ئێراندان لە کەرەج و لە دەرەوەی تاران نیشـتەجێن و تاکە بەهێزترین کاریگەردانەریشـن لەسـەر ئەو کوردانەی کە لە ئێران ماونەتەوە. بڕێك نـا ئاسـودەیی هەیـە بەهـۆی ئـەو هەواڵانـەی لە عێراقـەوە دێن و بـاس لـە نیشـتەجێکردنی زۆرەملێ

دەکەن و، هەندێ کەسیش هەن کە بە سیاسەتە وەستاوەکەی بارزانی ناڕەحەتن و هەوڵ دەدەن ناسنامەی پەنابەربوونیان وەك خۆی بهێڵنەوە تا ئەوکاتەی ئەگەر بارودۆخە سیاسییەکە جارێکی تر گۆڕانی بەسەردا بێت و دەرفەتێکی نوێ بێتە ئاراوە بۆ دەستپێکردنەوەی هەڵمەتی دژ بە عێراقییەکان. بەڵام پێدەچێت بە گشتی زۆرینەیان ئەو بۆچوونەی بارزانییان قبوڵ بێت کە لەئێستادا بەبێ پشتیوانیی ئێران و ئەمریکا، ئەوا سیاسەتی چالاکوانانەیان سودێکی ئەوتۆی نابێت. بەلای کەمەوە ژمارەیەکی تا رادەیەك کەم لەناو ئاوارەکانی کوردی نیشتەجێی ئێراندا بە بۆچوونەکانی تاڵەبانی سەرسامن یاخود هەوڵیان داوە لە ئێران دەرباز بن و پەیوەندی بە زیندووکردنەوەی ئەو جووڵانەوەوە بکەن کە تاڵەبانی هەوڵ دەدات لەسەر سنورەکانی سوریا و عێراقدا هەڵیگیرسێنێت.

٨. ئەگەر بتوانم چاوێکی خێرا بە بەغدا دەگێڕم. هەڵسەنگاندنەکەی گودیەر لەبارەی بارودۆخی ئەو کوردانەی لێبوردنەکەیان قبوڵ کردووە و گەڕاونەتەوە بەغدا ئەوەیە کە خەڵکانی پێشتری "ناوچە ئۆتۆنۆمەکە" بەتێکڕا نزیکەی ٢ هەزار کەسێکیان کە بەلای دەسەڵاتدارانی عێراقەوە توانای سەرکردایەتییان تێدایە، ئەوا رێگەیان پێدراوە بگەڕێنەوە ناوچەکانی خۆیان بەڵام مەرج نییە ڕێ پێدانەکە گوندەکانی خۆیان بگرێتەوە. بارودۆخی ئەو پەنابەرانەی لە کەرکووك یاخود موسڵەوە هاتبوون جیاوازە، ئەوان بەگشتی رێگەیان پێ نەدراوە بچنەوە شوێنی خۆیان و لە باشور نیشتەجێ کراون. ئەمە برێك سەختیی بەدوای خۆیدا هێناوە بەڵام بۆچوونی نەتەوە یەکگرتووەکان ئەوەیە کە ئەم بابەتە لەلایەن کوردە توندڕەوەکانەوە و پشتیوانەکانیان لە لەندەن و بەتایبەتییش لە زوویرخ زیادەڕەوی تێداکراوە. هەمووان کۆکن لەگەڵ ئەوەی کە رەنگە چەند نموونەیەکی ئازاردان و تەنانەت کوشتنیش هەبێت، بەڵام بڕوایان وایە کە رەنگە ئەم نموونانە ئەو کوردە نەگرێتەوە کە لە ئێرانەوە گەڕاونەتەوە.

ئار جەی ئالستۆن

وێنەیەك بۆ: بەڕێزان:

UKMIS جنێف

UKMIS نیویۆرك

بەغدا

واشنتۆن

❖❖❖❖❖

١١/٢

بەغدا

٢٤ی حوزەیرانی ١٩٧٦

بەڕێز ئای. مەکلەنێی

بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست

وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز

لەندەن

وەرگیراوە لەژێر تۆماری ژمارە ٣٥ لە ١٩٧٦

ژمارە ٢٤٥/٣

کوردستان

١. لەدوای دەستنیشانکردنی حامد ئەلجبورییەوە (بە پلەی وەزیر) و وەکوو بەرپرسی نووسینگەی تایبەتی سەدام حسێن لە ڕێکخستنەوە وەزارییەکەی ئەم دواییەدا، کە ئایا لە ئەرکەکەیدا وەك وەزیری هەماهەنگی لەگەڵ دامەزراوە ئۆتۆنۆمەکەی حکوومەتە کوردییەکەدا دەمێنێتەوە یان نا. بەڵام لە ڕۆژی ١٢ی حوزەیراندا، RCC بڕیاری دا کە غانم عەبدولجەلیل دەبێتە ڕێکخەری نێوان حکوومەتی ناوەندی و دامەزراوە هەرێمییە ئۆتۆنۆمەکان، ئەویش سەرەڕای کارەکانی خۆی وەك وەزیری خوێندنی باڵا و توێژینەوە زانستییەکان .

کەی. دی. ئێمپڵ

❖❖❖❖❖❖

نهێنی

باڵیۆزخانەی بەریتانیا

بەغدا

١ی تەموزی ١٩٧٦

٢/٠١١

بەڕێز ئای. مەککلۆنی

بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست

وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز

لەندەن

بەڕێز ئیان،

پارتی دیموکراتی کورد

١. لە نامەکەی رۆژی ٢٤ی ئایارمدا باسم لەوە کردبوو کە کۆمیتەیەکی ناوەندی بۆ پارتی دیموکراتی کورد هەڵبژێردراوە. رۆژنامەی "ئەلعێراق"ی رۆژی ٣٠ی حوزەیران نوسیویەتیی: لە رۆژی ٢٨ی حوزەیراندا کۆمیتەی ناوەندی بە کۆی دەنگ ئەم کەسانەی خوارەوەی وەك ئەندامی مەکتەبی سیاسیی پ د ك هەڵبژاردووە:

سالَح ئەلحەیدەری

سەعید ئەلجاف

محەمەد ئەمین ئەلحەیدەری

فازڵ عەلی حسێن

راپۆرتەکە باس لەوەش دەکات کە هاشم حەسەن عەقراوی وەکو سکرتێری کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردراوە، هەرچەندە ناوی لەناو مەکتەب سیاسییەکاندا نەهاتووە، بەڵام گریمانەی ئەوە دەکرێت کە ئەویش ئەندامی مەکتەبی سیاسی بێت.

٢. لە بیرتانە کە سالَح ئەلحەیدەری نوسەری "ئەلعێراق"ە.

دڵسۆزی هەمیشەییت،

کەی. دی. تێمپڵ

نهێنی
باڵیۆزخانەی بەریتانیا
بەغدا
٨ی تەموزی ١٩٧٦
٢/٠١١
بەڕێز ئای. مەککلۆنی
بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست
وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنویڵز
لەندەن

بەڕێز ئیان،

کوردستان:

١. هەرچەندە لە ئێستادا لێرەوە لە بەغدا ئاستی کێشەکانی باکورمان بە ڕوونی لەبەرچاو نییە، بەڵام بە ئاشکرا هەفتەی رابردوو بۆمان دەرکەوت کە حکومەت نیگەرانە.

٢. لە رۆژی ٥ی تەموزدا، رۆژنامەی ئەلعێراق کە ڕووی لە کوردە وتارێکی سەدام حسێنی لە پۆستەکەیدا وەك سەرۆکی ئەنجوومەنی باڵای کاروباری باکور بڵاو کردەوە کە سەبارەت بوو بە "سرووشتی رێوشوێنە کتوپڕەکان لە شارەکانی باکوردا".

سەیر لەوەدایە کە بەتایبەت ئەم بەشە لە هیچ رۆژنامەیەکی دیکەدا بڵاو نەکراوەتەوە. راگەیەندراوەکە بەوە دەست پێدەکات کە دەڵێت: ئەو رێوشوێنە کتوپڕانەی کە لە رابردوودا گیراونەتەبەر توانیویانە ئاستی یاخیبوونەکە کەم بکەنەوە، بەڵام بەهۆی بەردەوامبوونی ئەم رێوشوێنە نائاساییەوە، ئەوا هێزەکانی بەرامبەر چەند ریگایەکیان بۆ "زیانگەیاندن بە یەکێتیی نیشتمانیی" دۆزیوەتەوە. بۆیە بەرژەوەندییە نەتەوەییەکان وایان خواستووە کە گواستنەوەیەکی "راستەقینە و هەستپێکراو" بۆ بارودۆخی ئاسایی جێبەجێ بکرێت. هەرچەندە ئاشتیی و ئارامی لەئارادایە، بەڵام ئەمە مانای ئەوە ناگەیەنێت کە ڕووداوی "پەراوێزی زیانبەخش" ڕوویان نەداوە، لەگەڵ ئەوەشدا نابێت دەسەڵات بخزێتە "پەلەپەل و کاری دیراسە نەکراو و بگەڕێتەوە بۆ بارودۆخە کتوپڕەکەی پێشوو". هێزە دواکەوتووخوازەکان و ئیستیعمار توشی شۆکێکی گەورەبوون کاتێ ئاشتیی و ئارامییەکەی باکوریان بینیووە (من کە ئەمەم خوێندەوە پچڕام، چونکە ڕێگام پێ نەدرا لە مانگی ئایاردا بچم

ببینـم!)، بۆیـه هـەوڵ دەدەن حکوومەت بـەرەو ڕاگەیاندنـی بارودۆخی لەنـاکاو بئاژون.

٣. ئـەو خاڵـەی کـە ڕاگەیەنراوەکـە سـەبارەت بـە "ڕاگواسـتن" جەختـی لەسـەر کردۆتـەوە لەگـەڵ ددانپیانـان بـەوەی کـە دەسـەڵاتداران گوندەکانـی ناوچـە "سـنوریی و سـتراتیجی"یەکان و دوایەمیـن وەجبـەی پەنابەرە گەڕاوەکانی ئێرانیان ڕاگواسـتووە، ئەوا سـەدام حسـێن لەبارەیەوە دەڵێت: "لەسـەر بنەمـای ئەو بابەتانەی لەم ڕاگەیەنراوەدا باسـیان لێوە کراوەو، لە پێنـاو بەهێزکردنی پایەکانی یەکێتیی نیشـتمانیی و، ئاسـایش و سەقامگیری لە باکوردا، ئەوا بڕیاردراوە کە کۆتایی بەو ڕێوشوێنانە بهێنرێت". ئەمەش وەها ڕوونکراوەتەوە کە کەیسەکان یەك بەیەك و وەك عێراقییەکانی دیکە مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرێـت، بەڵام پێویسـتیی بـە ڕەزامەندیـی ئەنجوومەنی باڵای کاروبـاری باکور هەیە.

٤. بـە پێکەوەبەسـتنی ئەم بابەتـە لەگەڵ ئەو زانیارییانەی کە لەسـەر باکـور هەمانن، من دەگەمە ئەم بەرئەنجامانەی خوارەوە:

ا) چەند ڕووداوێك ڕوویانداوە کە وای لە حکوومەت کردووە لەپێناو بەدەستهێنانەوەی پشتیوانییدا چەند ڕێوشوێنێك بگرێتە بەر.
ب) حکوومەت کاتێ بۆی دەرکەوتووە کە سیاسـەتیی ڕاگواستن سەرەکیترین هۆکاری ناهەمواریيە، ئەوا سیاسەتەکەی ڕاگرتووە.

٥. لە دوای بڵاو بوونەوەی ئەم ڕاگەیەندراوەوە، سـەدام حسـێن لە نێوان ٥ تا ٧ی تەموز گەشـتێکی بۆ باکور ئەنجام داوە. (ئەمە ڕووناکییەکی سەرنجڕاکێشـی خسـتە سەر بەشێك لە بارودۆخی ئاسایشیی عێـراق، لێکۆڵینەوەکـەی ٦ی تەمـوز باسـی لـەوە دەکرد کـە ٦ وەزیر سـەردانی باکور دەکـەن بەڵام لە دوێنێ ئێوارەدا ئینجا ئەوەیان ڕاگەیاند: کە سـەدام حسـێن و کەسـانی دیکەشـیان لەگەڵە.) وەزیرەکان بریتین لە: عیزەت ئەلدوری، عیزەت مستەفا، تەها جەزراوی، حەسـەن ئەلعامری، سـەعدون غەیدان، محەمـەد مەحجـوب و هـی تر - گروپێکی زۆر بەهێزن. ئەو تیمە سـەردانی سێ پارێـزگا کوردییەکە و نەینـەوا و تەئمیـم (کەرکوك)یـان کرد و، هەروەك چۆن ئەسـقوفێك سـەردانی شـوێنێك بکات سـەدام حسـێنیش هاندان و ئامۆژگاریی بەسەردا بەشینەتەوە.

دڵسۆزی هەمیشەییت،
کەی دی تێمپڵ

وێنەیەك بۆ: D١٤، وەزارەتی بەرگری، بارەگای سەرەکی، وایتهۆڵ لەندەن SW1.

نووسینگەی پاشکۆی سەر بە هێزی دەریایی و سەربازی و ئاسمانی
باڵیۆزخانەی بەریتانیا
تاران، ئێران
نهێنی
DA/١١٥/TEH
وەزارەتی بەرگری
دی ئای ٤
بینای سەرەکی
وایت هۆڵ
لەندەن ئێس دەبلیو ١
٢١ی تەموزی ١٩٧٦
وەرگیراوە بە ژمارە ٣٥ لە ٢ی تەموزی ١٩٧٦
ژمارە ٣/٢٤٥

بەشێك لە سەردانم بۆ باکوری لوڕستان و کوردستان و ئازربایجانی خۆرئاوا
گەڕانەوە: ا. DA/١١٥/TEH رۆژی ٢٥ی ئاداری ١٩٧٦
نەخشەکان:
١. نەخشەی رێگاوبانی دامەزراوەی جوگرافیی سەحاب. ژمارە ٢٥٣، پێوەر: ١:٢,٥٠٠,٠٠٠
٢. نەخشەی هاتووچۆی ئاسمانی

پێشەکی:

١. گەشتی پێشووم (گەڕانەوەی ا) بە ناوچەیەکی تاڕادەیەك گەورەی باشوری خۆرئاوای سنوری عێراقدا گەڕام، کە لە باکورەوە دەگەیشتە قەسری شیرین کە لەسەر رێگەی سەرەکیی بەغدادە. مەبەستی ئەم گەشتەی دوایشم بەرەو باکور ئەوا بۆ گەشتنم بووە بە کوردستان، تا ئێستا، ئەوەندەی لە ناوچەگشتییەکانی سنوردا توانیبێتم، خۆم بە وڵاتەکە ئاشنا کردووە و سەرنجم لە بارودۆخەکان و جموجوڵی هێزەکان و بارودۆخی رێگەوبانەکان داوە.

٢. ئەو یاسایە هێشتا لەکار نەخراوە کە دەڵێت پاشکۆکانی سەر بە باڵوێزخانەکان ناتوانن بەتەنیا

سـەردانی بـارەگا سـەرەکی و بـارەگای یەکـەکان بکـەن، بۆیـە هیـچ کام لـەم سـەردانانە لەم گەشـتەدا ئەنجـام نـەدراون. مـن و هاوسـەرەکەم بـە رەنجرۆڤەرێك، کـە پڕکرابوو لـە سـوتەمەنی و رۆن و ئاو و خـۆراك و کەرەسـەی چادرگە بـۆ خۆئامادەکردن بۆ شـتی چاوەڕواننەکـراو کەوتینە رێ.

شەممە ٥ی حوزەیران، تاران بۆ کرماشان

٣. کاتژمێـر ٨:٢٠ خولەکـی بەیانـی تارانمـان راسـتەوخۆ بـەرەو کرماشـان بەجێ هێشـت و نزیکەی ٥:٢٠ خولەکـی پاشـنیوەڕۆ لەگـەڵ مسـتەر و مسـز رۆجـەرز کـە لـە خزمەتگوزارییـە هونەرییەکانـی میلبانـك (MTS) کاردەکـەن گەیشـتینە ئۆتۆمبێلە تایبەتەکەی گەشـتەکەمان. تاوەکـو لۆفەکەی تەبریز کـە ٤٠ کیلۆمەتـر لەخـوار قەزووینەوەیـە، رێگەکـە قەرەباڵغـە، بـەڵام لەوێـوە ئیـتر قەرەباڵغی لەسـەر نییە. رووپۆشـی رێگاکە باشـە و ئەمسـەر تا ئەوسـەری دوو سـایدە، تاکە شـوێنێك کە کەمێك سـەخت بـو رێگەکـەی باشـوری هەمەدان بـو، کە کاتێ بەوێـدا تێدەپەڕین بـاران و هەورەگرمەیەکـی زۆر بوو.

٤. ژمارەیەکـی کـەم چالاکیـی سـەربازیی لـەوێ بـەدی کـرا. لـە بنکـەی هەوایـی هەمەدانـدا ٢ هێلیکۆپتـەری چینـوك و ٤ هێلیکۆپتـەری هیـوی (Huey) لێ بوون، ٣ هێلیکۆپتەری (هیوی) سـوکیش بـە بـەرزی ٢٠٠٠ پێوە بەرەو هەمەدان دەفڕین کە رەنگە لە کرماشـانەوە هاتـبن، و تانکێکی چیفتەین (Chieftain) لەسـەر ناقیلەیەکـی دەبابـە هەبوو کە بەرەو بنکە سـەربازییەکانی خـواری هەمەدانەوە دەچوون.

٥. زۆربـەی ئـەو بنکـە سـەربازییانەی کە لـەم گەشـتەدا بەلایاندا تێپەڕین، بیناسـازیی تێدا دەکرا، یەکەمجـار کـە تێبینـی بیناسـازیی لەمجۆرەمان کرد لە کرماشـان بوو، هـەم لە بنکەکانـی IIGF کە ١٠ کیلۆمەترێك کەوتۆتە باشـوری شـارەکە و هەم لە دەروازەی خۆرهەڵاتی بنکە ئاسـمانییەکەی کەتیبەی هێزی ئاسـمانی.

٦. لـە پـاش گفتوگۆکانـی مانگـی ئـادارەوە، ئەوا مسـتەر رۆجـەرز زانیارییەکـی نوێی پـێ نییە. ئەو دەڵێـت کـە فەرماندەکەی ئێسـتای لەشـکری ٨١ پێدەچێـت بەم زووانە فەیلەق لە کرماشـان دروسـت بـکات (هەندێـك کەسـی تـر دەڵێن ٦ ئەفسـەر لـە خۆپاڵاوتندان بـۆی). ئـەو دەڵێت هیچ نیشـانەیەك نییـە لەبـارەی نـا ئارامیـی کـوردەوە ئـەوە نەبێـت کـە جاروبـار لەناوخۆیانـدا لەسـەر لـەوەڕگا دەبێتە شـەڕیان و هیچ هێزێکیش لەپڕ نەهێنراوەتە ناوچەکە. ناوبراو باسـی لەوە کرد کە بەم نزیکانە فیلمێك بەرهـەم هێنراوە دەریدەخـات هەموو هێزەکان لە راهێناندا یارمەتی یەکـتری دەدەن، هەروەها گوتی پیاوەکانـی لـە MTS لەجـاران دامەزراوتـرن و هەروەهـا گوتی داوای لێکـراوە وەکو راوێـژکار لەبارەی ڕێکخسـتنی مـەودای چەکـی تانکـەکان کار بـکات: شـێوازی ئێسـتا ئەوەیـە کـە بـە وەسـتاوی تەقە لە قەدپاڵی گردێـك بکات.

یەکشەممە ٦ی حوزەیران، کرماشان بۆ قەسری شیرین:

٧. بایەخی سەرەکیم (لە ساڵڕۆژی نۆرماندیدا) ئەوەبووو کە بەرێگا سەرەکییەکەی شائاباد - ئیلامدا بەرەوخوار ببمەوە و بچمە سوماری نزیك سنور. لە گەشتی رابردوومدا ئەم رێگەیە بەهۆی بەردەڵانی دەستکردەوە بەربەستی بۆ دروست بووبوو و ناچار بووم بگەڕێمەوە (بڕوانە أ، پەرەگرافی ٢٥) و ناوچەی نەفتی شاهم نەبینی.

٨. کاتژمێر ٧,٣٠ خولەکی پێش نیوەڕۆ لە کرماشانەوە بەرەو شاهاباد کەوتینەڕێ. لە بنکەکانی شاهاباد بڕێکی کەم یان هیچ زرێپۆشێکمان نەبینی کە لە شوێنی وەستانی ئۆتۆمبیلەکاندا راگیرابێت، لە مانگی ئاداردا زۆری لێ بوون. هەندێك لە ئۆتۆمبیلە تایبەتە راگیراوەکان بە چادر داپۆشرابوون، ئەمەش رەنگە نیشانەی ئەوەبووبێت کە یەکەکە بۆ ماوەیەك لەوێ دوورکەوتبێتەوە.

٩. بە رێگای ئیلامدا بەرەو باشوور بەردەوام بووین، لە هەندێك جێگەدا تاسەی زۆری تێدابوو، و پاشان بەرەو خۆرئاوا رووەو سومار بەڕێ کەوتین. خێڵەکان لە ناوچەکەدا نەبوون (زۆرێك لە خێڵەکان ئێستا لەدەوری کرماشان نیشتەجێ بوون) و ئەو شوێنەی کە لە مانگی ئاداردا ناوچەیەکی سەوز و قەرەباڵغ بوو، ئێستا وشك و بیابانە. پردەکە چۆڵ بوو بە رێگە خاکییە باشەکەدا بەردەوامیمان بە گەشتەکەدا.

١٠. سومار شوێنێکی بچووکی گەرمی تەپوتۆزاوی و کۆنەساڵە و لە نیوەڕۆدا گەیشتینە ئەوێ. بنکەکانی ژاندارم پەڕپووت بوون و نیشانەیەکی کەمی ژیانی لێ بەدی دەکرا. دوای نزیکەی یەك کیلۆمەتری دیکە ڕوومان کردە باکور بەرەو نەفتی شا، کە بریتییە لە بیرەنەوت و وێستگەیەکی سوتەمەنی لەنزیك سنورەکەوە. من کە بەو کەشوهەوایە ڕانەهاتبووم، هەستم کرد نیشانە سەرەتاییەکانی گەرمابوونم تیا دەرکەوت و پێم خۆش بوو کاتێك گەیشتینە ئەوێ چەند خولەکێك پشوو بدەم. لەوێ نزیکەی سریەیەك ژاندارمی لێیە.

١١. کەسێکی ئێرانیمان سەرخست کە دەیگوت سەردانی ئەندازیارێکی نەوت دەکات و داوای لێ کردین سەریبخەین، و لەسەر رۆیشتنەکەمان بەرەو باکور بەردەوام بووین. لە نزیك رێگەکەوە چەند بنکەیەکی ژاندارمی لێن، نیشانەی زۆر کەمی چالاکی و ورییایان لێ بەدی دەکرا. نزیکەی کاتژمێر ٤ی پاشنیوەڕۆ گەیشتینە قەسری شیرین و لە باڕێکی گەشتیاریی زۆر رێکوپێك لاماندا.

١٢. گەشتەکەم بەناو شارۆچکەکەدا وایکرد چەند سەربازێکی زۆرکەم ببینم کە لە کاتی پشوودا

بوون، بەڵام توانیم وێنەی چەند سوارەیەك بگرم كە سوارەی پاشماوەی جەنگی پێشووبوون و مابوونەوە. لە شارەكەدا یەكەی نیشتەجێبوونی نوێ بنیاد دەنرێت و، دۆخێكی چالاكی گشتی لەئارادایە.

دووشەممە ٧ی تەمووز، قەسری شیرین بۆ سەنەندەج:

١٣. لەدوای خۆرهەڵاتن لە كاتژمێر ٥,٤٠ خولەكی بەیانیدا بە رێگە نایابەكەدا بەرەو خۆرهەڵات رۆشتین و دوای ٢٥ كیلۆمەتر بە رێگەیەكی خاكی باشدا روومان كردە باكور. جیهانە كشتوكاڵییەكە بەتەواوی بەئاگا هاتبووەوە و دەستەی درووێنەكاران دەبینران. لێرە بەدواوە بەراورد كردنی رێگەوبانەكە لە رێی هەموو ئەو نەخشانەی كە لەبەردەستماندا بوون سەختتر دەبوو. ئامانجی یەكەمان ئەوەبووو بچینە نەوسود، كە دیارە گەشتێكی ئاسانە و تەنیان چەند لۆفەیەك بە گردەكانەوە لەبەردەممانــدا بوون.

١٤. تاوەكو گوندی شێخ ساڵح، یاخود ئەو جێگەیەی لام وابوو گوندی شێخ ساڵحە، رێگە خاكییەكە باشە. بەلای كەمپێكی چۆڵدا رەت بووین كە رووبەرەكەی ٨٠٠م بە ٨٠٠م دەبوو، پێموایە رۆژێك لە رۆژان كەمپی پەنابەران بووبێت. لێرە بە دواوە، رێگاكە بەرەو شوێنێكی بێ ناو هەڵدەكشێت و پاشان نزم دەبێتەوە و دەگاتە یەكەمینی ئەو چەند رووبارەی كە نەوسود لەوبەریانەوەیە. هەموو پردێكیان بنكەیەكی ژاندرمی لەسەرە و تێكەڵەیەك لە لیڤی ئاسایی و خێڵەكی لێیە، خێڵەكییەكان توندترن و خنجەر و شانەیان بە لاقەدیاندا كردووە.

١٥. پاشان رێگاكە سەخت دەبێت، رێگاكە بە ئەندازەیەكی باش و بە شانی چیاكاندا دروستكراوە و میل لەدوای میل هەڵدێری هەزار بە هەزاری تێدایە، بەڵام رووی رێگاكە تاڕادەیەكی زۆر چوونییەكە. رەنگە بتوانرێت بارهەڵگری ٤ تەنی پێدا ببرێت، بەڵام لەكاتی باراندا یاخود لە تاریكیدا كێشە دروست دەبێت. هەریەك لە بنكەكان بەجۆرێكی جیا مامەڵەیان لەگەڵ دەكردین، هەندێكیان سڵاویان دەكرد و بانگێشی چا خواردنەوەیان دەكردین، بەڵام لە یەك دوانێكیاندا زۆری نەمابوو دەستگیر بكرێین، لە یەكێكیاندا بەوە رزگاربووین كە كاتێك گوتیان یەكێك لە لیڤییەكان سەربخەین مشتومڕمان نەكرد (چوار كاتژمێر دوای ئەوە ئینجا رزگارمان بوو لێی). ناوچەیەكی نایابە بۆ پارتیزان، بەڵام جگە تەنگ پێ هەڵچنین بە ژاندارمەكان هیچی دیكەی لێ سەزوو نابێت.

١٦. یەكێك لە راستییە گرنگەكان كە شیاوی باس لێ كردنە ئەوەیە: هەندێك لەو گوندانەی كە

پیایانـدا تێپەڕیـن تاوەکـو گەیشـتینە نزیکـەی ٣٠ کیلۆمەتر پێش نەوسـود، چۆڵ بـوون و هیچ مرۆڤێك یاخـود ئاژەڵێکیشـی لـێ نەدەبیـنران. پـێ نـە دەچوو گونـدەکان بەجـێ هێڵرابـن، چونکە باخـەکان لە ژیانـدا بـوون و خانـووەکان بـە باشـی مابوونـەوە و، یەکەم پیـاوی خێڵمان لـە گەڕانەوەدا لەلای شـێخ سـاڵحەوە بینـی. لەگـەڵ ئەوەشـدا رێـی تێدەچێـت کە ئەو چەنـد کەسـەی بینیمان پێشـڕەوی خێڵەکە بووبن و بەرەو ئەوێ چووبن کە بۆ وەرزی هاوین بچنەوە گوندەکانیان. رێیشی تێدەچێت هەموویان راگوێزرابـن و، مـن پێموایە راسـتییەکە ئەمەیان بێت.

١٧. کاتژێر ٢,٣٠ی پاشنیوەڕۆ دوا رووبارمان تێپەڕاند، کە نزیکەی ١٥ کیلۆمەتر لەپێش نەوسودەوەیە، و چووینـە ئـەو رێگە خاکییە باشـەی کـە لە پاوەوە بەرەو کرماشـان دەچێت. لە نەوسـود لە نەفەرەکە رزگارمـان بـوو توشـی ئـەوە بوویـن کـە من هیـوام دەخواسـت نوکتـە بێت بەڵام راسـت بـوو، ئەوەش کۆمەڵێـك لۆفـەی پێچاوپێچ بوو بەرەو سـەرکەوتن بەسـەر گردێکـی زۆر لێژدا. ئەمە سـەرەتای رێگەی باکـور بـوو بـەرەو مەریـوان، کە لـە وەرزی گەرمادا بـۆ ئۆتۆمبیلی بچووکـی ٢ ویل دەبێـت. ئەوەی لە نەوسـود بینیـمان تەنیا سـەرەتای سـەرکەوتنەکە بوو، نەوسـود نزیکەی ٣ هـەزار پێ بـەرزە و لوتکەی رێگاکـە تۆزقاڵێـك لـە ١٠ هـەزار پـێ نزمـترە و لـە دۆڵەکانـی کـە ڕوویـان لـە باکـورە هێشـتا بەفرێکی زۆری پێوەبوو.

١٨. لە دابەزینەوە و چوونمان بۆ سـەر ئەو رێگا دوو سـایدە (لێرەدا رێگاکە باشـە) خاکییەی کە لە سـەنەندەجەوە بـۆ مەریوان دەچێت و نزیکەی ١٥ کـم لە مەریوانەوە دوورە، کاتژمێر ٦ی پاشـنیوەڕۆ گەیشـتینە شـارۆچکەکە. ٣٠٦ کیلۆمەترمان لە قەسری شـیرینەوە بە ١٢,٥ کاتژمێر بڕیبوو، بەبێ ئەوەی هیـچ لادانێکـی دورودرێژمان بوبێت و زۆربەی رێگاکەمـان بە نمرە ٢ دەبڕی.

١٩. لەسـەر نەخشـە ٣ رێـگا هـەن لـە مەریوانـەوە بـۆ سـەنەندەج، ئامۆژگاریـی ئەوەیـان داینـێ (گومـان دەکـەم بـە هەڵە پێمان درابـێ) کە رێگاکەی خوارەوە لە هەمووی باشـترە، بۆیـە ١٥ کیلۆمەتر بـە رێگاکـەدا گەڕاینەوە و پاشـان ڕوومان کردە خۆرهەڵات. لەگەڵ سـەرکەوتن بەسـەر رێگاکەدا رووی رێگاکە خراپ دەبوو. کە گەشـتینە تێژتێژ (Tizhtizh) دنیا تاریك بووبوو (شـیاوی ئاماژەیە کە "تێژتێژ" گوندێکـە و لـە نزیك مەریـوان دایە)، بۆیە جگە لە تاسـەیەکی قووڵ لە کۆتایی رێگاکـەدا پێش ئەوەی شـۆڕ ببینـەوە بـۆ سـەنەندەج ئـەوا هیچـمان نەبینـی. ١٥ کیلۆمەترێـك پێش ئـەوەی بگەینە شـارەکە، کاروانێکـی هەڵگری ٥ چارەکـە تەنـی و ٦ تەنیـمان بینـی کـە بەلامانـدا رەت بـوون و بـەرەو خۆرئـاوا دەچـوون. چەنـد کیلۆمەترێك دواتر لە ناوەڕاسـتی رێگاکە ٢ سـەربازمان بینی کە بەدەسـت ئاماژەیان

بۆ دەکردین، و لەودیویانەوە ٢ دەستە سەرباز هەبوون، هەریەکەیان لە بەرێکی ڕێگاکەدا بوون. بە تێکڕا نزیکەی ٢٠٠ کەسێك دەبوون و بە تفەنگ و مەتارەی ئاوەوە بەرەو سەنەندەج دەچوون. لەگەڵ تێپەڕبووماندا هەموویان تەماشایان دەکردین، بۆیە ئەوان تووشی شەوارەی گلۆپەکامان بوون. ئەمە لە دیمەنی شەڕ دەچوو، بەڵام لانی کەم جۆرە ڕاهێنانێکی شەوانە لەئارادا بوو.

٢٠. لە کاتژمێر ١٠,٢٠ خولەکی شەودا گەیشتینە سەنەندەج و خواردنی باڕە گەشتیارییەکەمان بەلاوە خۆش بوو، باڕەکە پاکوتەمیز و بە باشی بەڕێوە دەبرێت و بۆ گەشتیارانی داهاتوو دەکرێت بۆیان پێشنیار کەین.

سێ شەممە ٨ی حوزەیران، سەنەندەج بۆ مهاباد

٢١. دوای ئەوەی ئوتێلەکەمان بەجێهێشت، یەکەمجار بەلای بنکە سەربازییەکانی خۆرئاوای شارەکەدا تێپەڕین. لە ڕێگاکەوە ئەوەندە نابینرێن، جگە لە چەند نیشانەیەك کە دەریدەخەن کاری بیناسازییان تێدا دەکرێت. پاشان بە ڕێگە سەرەکییەکەدا بەرەو باکور چوین، ڕێگایەکی دووسایدی نایابی قیرە، تەنیا پێچێك نەبێت کە بۆ سەقز دەچێت و لەوێوە ڕوومان کردە باشوری خۆرئاوا، کە بە شانیشییەوە ڕێگای بانەیە کە لە سنورەوە نزیکە. لە سەنەندەجەوە بۆ سەقز، زۆربەی جێگاکە گۆلاوە و بەشێکی کشتوکاڵییە، ناوچەکە زۆر ئارام و سرووشتییە و پڕە لە کانی روون و گوڵی کێوی داپۆشیووە.

٢٢. لە بەشی خۆرئاوای دەرەوەی سەقزیشدا بنکەی سەربازیی لێیە و دیسان ئەوێش کاری بیناسازیی تێدا دەکرێت. چەند کیلۆمەترێك دواتر سریەیەکی چەکدارمان بینی لەسەر شێوازی مەشقی جەنگی کە بەناو زەوییەکی کێڵراودا دەڕۆشتین، دوو سریە لەسەرەوە بوون، هیچ دوکەڵێك نەبوو (!) و زۆر ڕێکخراو بوون، دیاربوو ڕاهێنانیان لەسەر ڕێکخستنی دەکرد، چونکە هیچ دوژمنێك یاخود ئامانجێکم نەدەبینی. نازانم بۆچی ئەو کێڵگەیە هەڵبژێردرابوو، ٤٠٠ مەتر لەولاترەوە بە هەردوو بەردا پەناگەی باش هەبوون. دوای نزیکەی کیلۆمەترێك، لە باشوری خۆماندا کەمپێکی چادرمان بینی لەسەر زەوییەکی تەختی کەنار رووبارەکە، لەوێوە ڕێگایەك بەرەولای ئێمە دەهات. نزیکەی ٢٠٠ چادری دوو نەفەریی کاتیی هەڵدرابوون، بەشێکیان چادری ١٨٠ پاوەندی بوون، دوو چادری گەورەی ١٢ سێ تەنی، و یەك یان دوو ئۆتۆمبیلی جێبی لێ بوو. ڕەنگە یەکەیەك بووبن بە سەردان هاتبن (بۆ نموونە فەوجێك؟) یاخود ڕەنگە یەکەکان سەقزبووبن تاوەکو کاری بیناسازی لە بنکەکانیاندا تەواو دەبێت لەوێ نیشتەجێ کرابن. هەرچۆنێك بێت بە هێڵی راستی شێوازی RSM

زۆر بەرێکـی هەڵدرابـوون. ناتوانـم بـاس لە ڕێوشـوێنەکانی پـاك و خاوێنی بکەم.

٢٣. ڕێگای بانە بەتایبەتی لەوکاتەدا کە ڕێگا نزمەکە بە گردەکاندا تێدەپەڕێنێت و ١٥ کیلۆمەترێك لەپێش بانەوە، کاری تێدا دەکرێت. شارۆچکەکە لەناو دەشتێکی بەپیتدایە و زۆر کوردانەیە. بەشێوازی جیاجیا پێشوازیمان لێ کرا، هەندێك لە خەڵکەکە پرسیارە ئاشکراکانی ئێمەیان نادیدە دەکرد و ڕوویان لێ وەردەگێڕاین و بەلاماندا ڕەت دەبوون. وێستگەی سـوتەمەنی کە ژاندارمێك دەیپاراسـت. زۆر دڵنیا نیم مانەوە لەو جێگایە بەبێ یەك دوو پاسـەوانی شـەوانە تا چەند ئاقڵانەیە (هۆتێلی لێ نییە).

٢٤. پاشـان بـەرەو سـەقز گەڕاینـەوە و چووینـەوە سـەر ڕێـگا سـەرەکییەکە و، کاتژمێـر ٦ی ئێـوارە گەیشـتینە مهاباد، دیسـان چووینە باڕێکی گەشـتیاریی کە کوالیتیەکی باشی هەبوو. دەبوو دوو شەوی داهاتوو لـەم جێگەیە بەسـەر ببەین.

بەرئەنجام:

٣٣. مـن لـەم گەشـتەمدا ئامانجەکەمـم بەدەسـتهێنا و هەردووکـمان چێژمـان لـە گەشـتە ٢٨٦٨ کیلۆمەترییەکـە بینـی، هەرچەنـدە (تایە)کان چێژیـان لێ نەبینی. من ئێسـتا لەبارەی ناوچەی سـنوری عێراقـەوە زۆر (دەزانـم)، بـەڵام هێشـتا ڕێگایەکـی سـەرنجراکێش مـاوە کـە ڕێگای مەریـوان - بانـە - سەردەشـتە و دەبێـت لـە داهاتـوودا گەشـتی بـۆ بکـەم. هەمـوو شـتێك ئـارام و بێ کێشـە بـوو، جگە لـە هەڵوێسـتی ژانـدرم/ لیقی یـەك و چەنـد هاووڵاتییەکی شـاری بانە نەبێـت. ئێمە تەنیـا جموجوڵی ئاسـاییمان لـە هێـزە سـەربازییەکان بینی.

٣٤. بەوەی کە بینیم و بەو زانیارییە زۆر سنوردارەی کە خەڵك دەتوانێت لە سەرچاوەکانی دیکەوە دەسـتی بکەوێـت دەزانـم کـە هیـچ نائارامییەکـی ئاشـکرای کـورد لەئـارادا نییـە و هیـچ جموجوڵێکی نائاسـایی سـەربازیی لـە ناوچەکانـدا نییـە. بەڵگەیەکـی دیکە بۆ راسـتی ئەم قسـەیە ئەوەیـە کە بەبێ دوودڵـی ڕێگـەم پێـدرا بـۆ ئەو شـوێنە بچـم کـە داوام کردبوو. تکایـە ئەم ڕاپۆرتـە بدە بـە هەموو ئەو کەسـانەی پێتوایە گونجاوە.

ئێم ئێچ جۆنز
عەقید
پاشکۆی سەر بە بەرگری و سەربازی

نهێنی

ژماره ..؟ (بێ ئاماژەدان بە ژمارەی بەڵگەنامەکە!)

بۆ تۆمار کردن

کورد

١. "مستەر گراهام و مستەر دەی" هەڵوێستی ئێستای وەزارەتی ناوخۆیان بۆ کورد باس کرد. مستەر دەی ڕوونی کردەوە کە سیاسەتی وەزارەتی ناوخۆ بە ڕوونی ڕێگرە لەوەی ئەو کوردە دووربخرێنەوە تەنیا لەبەر ئەوەی بەناوی پارتی دیموکراتی کوردەوە چالاکیی سیاسییان ئەنجام داوە، چونکە بەپێی هەموو پێودانگەکان قبوڵ دەکرێن. دەنگۆ نوێیەکەی خەرتوم لەبارەی بوونی سەرکردەی کودەتایەکی لەباربراوەوە لێرە، دەچێتە خانەی ئەم چوارچێوەیەوە.

٢. مستەر دەی ئەوەشی روونکردەوە کە رەنگە سەخت بێت قبوڵی بکەین کە ئەو کوردەی دێنە بەریتانیا ئەوا ئاگاداریان بکەینەوە کە لەم وڵاتەدا بەشداریی چالاکیی سیاسی نەکەن.

ئیان مەککلۆنی

بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست

٩ی ئابی ١٩٧٦

نهێنی

ژماره ... (بێ ئاماژەدان بە ژمارەی بەڵگەنامەکە!)

مستەر لیتڵفیڵد (PUSD E۲۰۳)

پارتی دیموکراتی کورد(پ د ک)

١. ئـەم پاشـنیوەڕۆیە باڵیـۆزی عێراق پێـی راگەیاندین کە: پ د ک دەیەوێت کۆنفرانسـی سـاڵانەی لقەکانـی ئەوڕووپـای لـە نێـوان ١٥ بۆ ١٨ی ئابـدا لە لەندەن ئەنجام بدات. پێشـتر بڕیـار وابوو کە ئەم کۆنفرانسـە لـە ئەڵمانیـای خۆرئاوا (بەرلیـن) ئەنجام بدرێت، بەڵام ئێسـتا گواسـتراوەتەوە بۆ لەندەن.

٢. پرسـیاری ئـەم بابەتـەم لـە بەڕێز بـۆن (جی ئێم سـتێفنس) کرد کـە جەختی لەوە کـردەوە کورد بەنیازبـوون کۆنفرانسـێك لـە ئەڵمانیـا ببەسـتن. ئەوان تـێ گەیەنـراون کە ئـەم کارە نەخـوازراوە، بۆیە رەنگـە پلانیـان دانابێت لەبـری بەرلین، لـە لەندەن ئەنجامـی بدەن.

٣. من MVD و (مستەر مالێت) وەزارەتی ناوخۆ (مسز بێلفۆڵ)مان ئاگادار کردەوە. ئەمڕۆ MVD گشـتاندنێك بۆ بنکەکانی ئەوڕووپا و خۆرهەڵاتی ناوەڕاسـت دەنێرێت و پرسـیاری ئەو کەسـانەیان لێ دەکات کە بۆ بەشـدارییکردن لەو کۆنفرانسـەدا لە لەندەن داوای ڤیزایان کردووە.

٤. سوپاسـت دەکـەم ئەگـەر هـەر زانیارییەکـت لەبـارەی ئـەو کۆنفرانسـەوە هەبێـت. هـەروەك باڵیـۆز ئاماژەی پێداوە، بەسـتنی کۆنفرانسـی پ د ك لە لەندەن رەنگە زیـان بگەیەنێت بە پەیوەندییە دولایەنەکانمـان لەگـەڵ عێراقدا. حـەز دەکەیـن رێگایـەك بدۆزینـەوە کـە بـە پ د ك رابگەیەنیـن کۆنفرانسـەکە لـە لەندەنیـش بـە هەمـان ئەنـدازەی بەرلین نەخـوازراوە.

ئیان مەککلۆنی
بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست
٣٧٥١ ٢٣٣ ٩٢
١٠ی ئابی ١٩٧٦

وێنەیەك بۆ مسـتەر مالێت (بەشـی کۆچ و ڤیزا سـی.ئێڵ ٤٣٤) و، مسـتەر دەی (بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست)

٧٠

١٢ی ئابی ١٩٧٦

بەپەلە

سایفەر/ پۆلینی A

لە وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنویڵز

نهێنی

بەپەلە بۆ: بروسکەی بەغدا ژمارە ٣٥٠ی ٨/١١

زانیاری تاران بۆن

ئەگەری کۆنفرانسی کورد لە لەندەن لە ١٥ تا ١٨ی ئاب:

١. باڵیـۆزی عێـراق دوێنێ پێی راگەیانـدم کە لقەکانی ئەوڕووپـای پ د ك بەرنامەیان وایە لەنێوان ١٥ تـا ١٨ی ئابـدا لـە لەندەن کۆنفرانسـی سـاڵانەیان ئەنجام بدەن. ئـەو ئاماژەی بـەوە داوە کە رەنگە ئـەم کارە زیانـی گـەورە بە پەیوەندیـی نێوان بەریتانیا و عێراق بگەیەنێت کە ئێسـتا لەگەشـەکردندایە و بـە دڵنیاییـەوە خراپتریـن دەسـتپێك دەبێـت بۆ ئەو لـەم پۆسـتە نوێیەیدا. ئـەو داوای کـرد دەوڵەتی بەریتانیـای مـەزن بتوانێت هەنگاو بۆ هەڵوەشـاندنەوەی کۆنفرانسـەکە بنێت.

٢. "دەی" باسـی لـەو کێشـە درێژخایەنانە کرد کە رووبەڕووی دەوڵەتـی بەریتانیای مەزن دەبنەوە لە مەسـەلەی دەستێوەرداندا لەو کۆبوونەوانەی کە بەشـێوەیەکی یاسایی لە بەریتانیادا رێك دەخرێن. ئـەو نیگـەرا نییەکـەی دەربڕی و ئامـاژەی بە وتووێژەکەی مسـتەر ئینـاڵ کرد لە بەغدا کە لەسـەر ئەم بابەتە هەسـتیارە ئەنجامی دابوو، و دەسـتبەجێ دەسـتی بە لێکۆڵینەوە کرد.

٣. بۆمـان دەرکەوتـووە کـە نیاز وابـووە کە ئەم کۆنفرانسـەی پ د ك لە ئەڵمانیـای خۆرئاوا ئەنجام بدرێت و پاشان ئەڵمانییەکان بە نهێنی داوایان لێ کردوون لە جێگەیەکی دیکە ئەنجامی بدەن. EWE یـش هیـچ پێـی خـۆش نییە کە کارئاسـانی بـکات بۆ گرێدانـی ئەم کۆنفرانسـە لێرە. لەگەڵ ئەوەشـدا، وەك دوا پەناگـە، دەتوانیـن ئامـاژە بـەوە بدەیـن کـە هیچ رێگەیـەك نییە رێگـری لەو کوردانـە بکەین کـە بـە یاسایی هاتوونەتە وڵاتەکـەوە و نەهێڵیـن کۆببنـەوە. ئەگەر ئـەم بۆنەیە لێرە ئەنجـام بدرێت، حەزدەکەیـن حکوومەتـی عێـراق بـە تەواوی ئـاگادار بێتـەوە کە بەبـێ رەزامەنـدی یاخود پشـتیوانیی دەوڵەتـی بەریتانیـای مـەزن ئەنجام دراوە، بەڵام ناتوانرێ بەشـێوەیەکی یاسـایی رێگـەی لێ بگیرێت.

٤. ئێمـە هەوڵـمان داوە کە بە نهێنی کورد ئاگادار بکەینەوە کە کۆنفرانسـەکەیان لێرە نەخوازراوە. MVD گشـتاندنێکی بەو بنکانەدا بڵاوکردووەتەوە کە رەنگە بەشـدارانی کۆنفرانسـەکە لێیانەوە داوای ڤیـزا بکەن، و داوای لێ کـردوون هەموو داوایەکی لەوجـۆرەی بۆ رەوانە بکەن.

تائێسـتا هیـچ بەڵگەیەکـی راسـتەوخۆمان نییـە کـە دەرببخـات ئـەو کەسـانە بـە نیازی هاتـن بن. لەگـەڵ بەدەسـت گەیشـتنی زانیاریـی نوێـدا ئـەوا ئەنجامدانـی کاری پێویسـت لەبەرچـاو دەگرین.

کرۆسلاند

دۆسـییەکان: MVD، MED، PUSD، بەشـی نەتـەوە یەکگرتـووەکان، NEMAI، بەڕێـز مسـتەر لـوراد، بەڕێـز مسـتەر هاتەرسـلی و، سێر ئـەی. دەن.

❖❖❖❖❖❖

جی پی ئێس ٢٣٠
دەستبەجێ
١٣ی ئابی ١٩٧٦
سایفەر/ پۆلین A
لە وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵزەوە (Z.١١١٩١)
تایبەت

بەپەلە بۆ بۆن راپۆرتی ژمارە ٤١٩ی رۆژی ١١ی ئاب و ڤیەنا، بێرن، جنێف، ستۆکهۆڵم، پاریس، رۆما، برۆکسل، لۆکسەمبۆرگ، هاگ، تاران، قاهیرە، دیمەشق، عەممان، ئەنقەرە، کۆپنهاگن، هێلسنکی، ئەسینا، ئۆسلۆ، مەدرید، کوەیت، ئەبوزەبی، دوبەی، دۆمە، جددە، بولگاریا، واشنتۆن، نیویۆرك، ئۆتاوا، دبلن و کابوڵ.

کۆنفرانسی ساڵانەی پارتی دیموکراتی کورد

١. پێمان راگەیاندراوە کە ئەو کۆنفرانسە ساڵانەیەی پ د ك کە بڕیاربوو لە ئەڵمانیای خۆرئاوا ببەسترێ ئەوا ئێستا نیاز وایە لەنێوان ١٥ تا ١٨ی ئاب لە لەندەن ببەسترێت.

٢. دەبێت داواکاری ڤیزای هەموو ئەو کەسانەی کە بەنیازن بێنە شانشینی یەکگرتوو و بەشداریی لە کۆنفرانسەکەدا بکەن ئەوا بنێردرێت بۆ بەردیدی بەشی کۆچ و ڤیزا. وا دیارە زۆرێك لە داواکارەکان هەڵگری پاسپۆرتی عێراقین و داواکانیان نێرداوە کە بڕیاری لەسەر بدرێت، بەڵام پێویستە ئەو وەفدە کوردییانەش دەستنیشان بکرێن کە بەڵگەنامەی نەتەوەکانی دیکەش بەکاردەهێنن.

٣. ئەمەی لای خوارەوە ناو و ناونیشانی هەندێك ماڵی بەرپرسەکانی پ د ك-ە لە شانشینی یەکگرتوو کە لەوانەیە لە دەستنیشانکردنی وەفدەکانی کۆنفرانسەکەدا یارمەتیان بدەن:

١) هاوار و ئاراس زەید
AlRLIE GARDENS 10
LONDON W C B
٢) جەمال عەلەمدێر
ناونیشانی نەزانراوە
٣) ئۆ. عەتتار
LACK LION LANE 61
LONDON W6

ئەنجوومەنی باڵای شۆڕش بە پشت بەستن بە یاساکانی بڕگەی (ا) لە ماددەی ٤٢ی دەستووری کاتی، لە کۆبوونەوەیەکدا کە لە رۆژی ١٦ی ئابی ١٩٧٦ گرێدرا ئەم یاسایەی دەرکرد:

یاسای ژمارە ٩٣ی ساڵی ١٩٧٦ سەبارەت بە لێبوردنی گشتی بۆ کوردی ریزەکانی سوپا و دەزگا مەدە نییەکان:

بڕگەی ١:

ئەو کوردانەی لە سوپا، پۆلیس، ئاسایش، رەگەزنامە، هاتۆچۆ، و پاسەوانی سنور کاریان کردووە و لە ماوەی کارپێکراوی ئەم یاسایەدا خۆیان بگەیەننە نزیکترین بارەگای سەربازی، ئەوا لەم سزایانەی خوارەوە دەبەخشرێن:

١. ئەو سزایانەی کە لە یاسای سەربازییدا هەن سەبارەت بە ئامادەنەبووون لە شوێنی کار، یاخیبوون، یاخود هەڵهاتن.

٢. سزای سەرەکی یاخود لاوەکییەکان لە بڕگەکانی ١١٦ و ١١٧ی یاسای سزای سەربازی ژمارە ١٣ی ساڵی ١٩٤٠ (چاککراو) دا هاتوون.

بڕگەی ٢:

کورد لە سزاکانی یاسای خزمەتی سەربازی ژمارە ٦٥ی ساڵی ١٩٦٥ و هەروەها لە یاسای خزمەتی بەرگری نیشتمانی دەبەخشرێن بەو مەرجەی لە ماوەی کارپێکراوی ئەم یاسایەدا خۆیان بگەیەننە نزیکترین بارەگای سەربازی.

بڕگەی ٣:

کاربەدەستە دەوڵەتییەکانی کورد، کارمەندان و کرێکاران لە هەموو ئەو سزایانە دەبەخشرێن کە بەهۆی ئامادە نەبووونی رێگە پێنەدراوەوە دروست بووە بەو مەرجەی کە لەماوەی کارپێکراوی ئەم یاسایەدا پەیوەندی بکەنەوە بە شوێنی کارەکەیانەوە یاخود بە نزیکترین بارەگای سەربازی یاخود مەدەنییەوە.

بڕگەی ٤:

ئەو یاسایانە کە لە بڕگەکانی سەرەوەدا هاتوون ئەوا هەموو کورد دەگرێتەوە چ ئەوانەی ناو عێراق و چ ئەوانەی کە لەکاتی دەرکردنی ئەم یاسایەدا لە دەرەوەی عێراقن.

بڕگەی ٥:

ئەو کوردانەی کە ئەم یاسایە دەیانگرێتەوە لە خزمەتی زۆرەملێی سەربازی یاخود خزمەتی یەدەك، یاخود ئەگەر کەسەکە پێشتر لە ریزەکانی سوپادا بووە و لەپێش دەرچوونی ئەم یاسایە لە کارەکەی دوور کەوتۆتەوە یاخود هەڵهاتووە، لەو ماوەیە دەبەخشرێن کە لە هەرکام لەم خزمەتانەی مابێت ئەوا دەبەخشرێت.

بڕگەی ٦:

ئەم یاسایە لە رۆژنامەی فەرمیدا بڵاودەکرێتەوە و لە رۆژی دەرچوونییەوە کاری پێ دەکرێت. بەندەکانی ئەم یاسایە تاوەکو رۆژی ١٥ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٦ کاریان پێ دەکرێت.

❖❖❖❖❖❖

نەتەوە یەکگرتووەکان
ئەنجوومەنی ئابووری و کۆمەڵایەتی
کۆمسیۆنی مافەکانی مرۆڤ
لقی ڕێگریکردن لە هەڵاوێرکردن و پاراستنی کەمینەکان
دانیشتنی بیستونۆهەم
ڕۆژەفی ژمارە ٨
جنێف، ١٩ی ئابی ١٩٧٦

پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ و ئازادییە بنەڕتییەکان: کارێك لەلایەن کۆمەڵگای دژە-کۆیلایەتییەوە.

بەرێز سەرۆك:
ئەم لقی کۆمسیۆنە بە ناهەموارییەکانی ئاوارە فەلەستینییەکان ئاشنایە و ئاگاداری ئەو نارەحەتییانەیە کە بەهۆی بەناو راگواستنەکەی نیشتمانەکەی "بانتوو"ەوە بەسەریاندا هاتووە. داوای بوارم کردووە کە سەرنجتان بۆ کوێرەوەرییەکانی میللەتێکی دیکە رابکێشم کە بەدەست چارەنوسێکی هاوشێوەوە گیرۆدە بوون و زۆربەیان لە نیشتمانەکەیان دورخراونەتەوە و پەراکەندە کراون.

ئەو گەلەی کە باسی لێوە دەکەم ئەوەیە کە نیشتمانە شاخاوییەوکەی هەمیشە جێگەی ژیانیان بووە و بەسەر پێنج وڵاتدا دابەش کراون. مەبەستم لە: گەلی کوردە.
کورد لە یەکێك لە وڵاتەکان کە ئۆتۆنۆمییەکیان رەتکردووەتەوە، ئەمەش لەبەر چەند هۆکارێك کە ئەندامانی ئەم لقە لێی بەئاگان، لەپێناو سەربەخۆییدا جەنگان و شکستیان پێهێنرا. نزیکەی ٣٠٠ هەزارێکیان پەنایان بردە بەر وڵاتێکی تر. لێبوردنێك دەرکرا و پەنابەران دڵنیا کرانەوە لەوەی ئەگەر بگەڕێنەوە بۆ وڵاتەکەی خۆیان، مافی یەکسانیان لەگەڵ هاووڵاتیانی دیکەی وڵاتەکەیاندا دەبێت.

هەموو کەسێکی ئەقڵانی لەوە تێدەگات کە ئەوە ئەرکی حکوومەتە پارێزگاری لە ئارامیی سنورەکانی بکات و، ئەو برینانە سارێژ بکاتەوە کە خەڵکەکەی دابەش کردووە. رێککەوتن لەسەر ئەوەی: گرتنەبەری چ سیاسەت و چ ڕێوشوێنێك دەتوانێت ئەم ئامانجانە بەدەستبهێنێت، کارێکی سەختە. ئەمەش بە دڵنیاییەوە یەکێکە لە سەختترین پرسە بنەماییەکان کە لە کرۆکی ئەرکەکانی لقی کۆمسیۆنی ڕێگریکردن لە هەڵاوێرکردن و پاراستنی کەمینەکاندایە.

لەم ساڵانەی دواییدا، چەند هەوڵێك لەلایەن کەمینە جیاجیاکانەوە لە جیهاندا دراون بۆ رزگاربوون لـەو کـۆت و پێوەندانەی کە وەکوو میراتێکی حوکمی ئیسـتیعمار و لەگەڵ کێشـانی سـنورەکاندا بەبێ گوێدانـە جیاوازییـە ڕەگەزییەکان کێشراوە و، بۆیـان ماوەتەوە. بە خۆشـحاڵییەوە هەندێ لەم هەوڵانە بـە بەکارهێنانـی حیکمەت، ئەقڵانییەت و بەخشـندەیی هەردوو لایەنەکەوە چارەسـەر کراون. ئەوانی تـر هێشـتا بەردەوامن، بە خۆیان و هەموو ئەو مەرگەسـاتانەوە کە بـەدوای خۆیاندا دەیانهێنن.

حکوومەتـی ئەو وڵاتە راسـتییەکانی هەموو ئەم راپۆرتانەی رەتکردۆتەوە. بـەڵام ئێمە پێمانوایە کە سرووشـتی راپۆرتـەکان دەرخەری بوونی ئەو بارودۆخەیە و ئەمەش شایسـتەی ئەوەیە کە کۆمسـیۆنی مافەکانـی مـرۆڤ لێکۆڵینـەوەی لەسـەر بکات. بۆیـە داوا لە لقی کۆمسـیۆن دەکەم کە پێشـنیار بکات لێکۆڵینەوەیەکـی لەوجۆرە ئەنجام بدرێت.

ئەو راپۆرتانەی کە بەدەستمان گەیشتوون بانگەشەی زۆر دەکەن. بەشێك لەو بانگەشانە بریتین لە:

أ) راگواستنی بە کۆمەڵی کورد لە باکورەوە بۆ باشور.

ب) کۆمـەك و نیشـتەجێکردنی عـەرەب و تەنانـەت کۆچبەرە بیانییەکان لەو شـوێنانەی کە پێشـتر شـوێنی کورد بووە.

ج) لەسـێدارەدانی ٢٢٤ کـورد لـە مانگی ئاداری ١٩٧٥ەوە و دەسـتگیر کردنی ٢٠٠ بۆ ٣٠٠ کەسـی کورد لە مانگی تشرینی یەکەم و دووەمی ساڵی ١٩٧٥دا، بەهۆی بەشدارییکردنیان لە چالاکی سیاسیدا.

د) پێدانی ٥٠٠ دینار (١٥٠٠ دۆلار) بەو کەسـانەی کە هاوسـەرگیری نێوان عەرەب و کوردێك رێك دەخـەن. ئەمە کراوە بـە فەرمانی کارگێڕیی و هیچ رێگرێکی یاسـایی نایگرێتەوە.

هـ) بەردەوامبوونی سیاسەتی "بە عەرەبکردن" کە ئەمانەی خوارەوە لەخۆ دەگرێت:

-قەدەغە کردنی وتنەوەی زمانی کوردی لە قوتابخانەکانی سێ شارە کوردییەکەدا.

-سێ رۆژنامە کە بە زمانی کوردی دەردەکران ئەوا داخران.

-سـتافە کوردییەکـە لـە زانکۆکانـدا زۆر کەمکراونەتـەوە و، ناوی شـار و شـارۆچکە و گوندەکان کە پێشـتر کـوردی بوون گـۆڕاون بۆ نـاوی عەرەبی.

سـەبارەت بـەو زانیارییـەی کە باس لـە کوردە کـوژراو و زیندانیکـراوەکان دەکات، ئـەوا قەرزداری رێکخـراوی لێبوردنـی نێودەوڵەتییـن. چونکە رێکخراوەکە بەوە شایسـتەیی بـە راپۆرتەکانی دەدات کە دەڵێت نابێت لیسـتەکان بە گشـتگیر بزانرێن لەبەر ئەوەی دەستگەیشـتن بە زانیاری کارێکی سـەختە. هۆکارەکـەش ئەوەیە: کە دەسـتگیرکردن و لێکۆڵینەوە و لەسـێدارەدان زۆربەی جـار بە نهێنیی ئەنجام دەدرێـن و، خێزانـەکان ئـاگادار ناکرێنەوە و زیندانییەکان دەسـتیان بـە پارێزەر ڕانـاگات. دادگاییکردن

ئەگەر هەبێت، ئەوا هەمیشە لە دانیشتنی داخراودا بەڕێوە دەچێت و ڕێگە بە پارێزەری بەرگریکار نادرێت. ڕەنگە لەسێدارەدانی زیندانییەك تەنیا ئەو کاتە پشتڕاست بکرێتەوە کە لاشەکەی دەدرێتەوە دەست خێزانەکەی.

یەکێکی تر لە بانگەشەکان بریتی بوو لە: ڕاگواستنی بەکۆمەڵ: حکوومەت وتوویەتی هەموو کورد جگە لە هەندێ سەرکردەی بزووتنەوە جوداییخوازەکە، ئەوا ڕێگەیان پێدەدرێت کە بگەڕێنەوە بۆ سەر ماڵوحاڵی خۆیان. بەڵام ئەمە پێچەوانەی لێدوانی هەندێ لە وەزیرەکانە بەتایبەتی لێدوانەکانی جێگری سەرۆکی ئەنجوومەنی فەرماندەیی شۆڕش کە لە ڕۆژی ٥ی تەموزی ١٩٧٦ دا ڕایگەیاند: "دەسەڵاتدارە لێپرسراوەکان چەند ڕێوشوێنێکیان گرتووەتە بەر، بۆ نموونە گۆڕینی جێگای خەڵکانی هەندێ لە گوند و هەندێ لە ناوچە ستراتیجییەکان، هەروەها گۆڕینی شوێنی هەندێ کەس بۆ نموونە: فەرمانبەرانی کەرتی گشتیی و کرێکار و کەسانی تر".

ئەم "گۆڕینی شوێن"ە بەسەر ٣٠٠ هەزار کەسدا لە گەنج و پیر پیادە کراوە، بەشێك لەم کەسانە هیچ پەیوەندییەکیان بە سیاسەت یاخود بە چەکدارانەوە نەبووە و، ئێستاش هەموو شتێکیان لەدەستداوە. ئەمەش واتە هەڵتەکاندنیان لە نیشتمانی باوباپیریان. بەشێك لەو کەسانە، بەبێ هیچ ئاگادارییەك ڕاگوێزراون و، لە خێزانەکانیان دابڕاون. لە بارهەڵگر ئاخنراون و ٦٠٠ میل لە بارودۆخێکدا کە من باسی لێوە ناکەم، لە شاخە فێنکەکانی خۆیانەوە گواستراونەتەوە بۆ بیابانێك کە لەم دواییانەدا وشکەساڵی دانیشتوانەکەی ڕاگواستووە.

لێرە، لەم شوێنەی بەناو "ناوچەی کشتوکاڵی"یە، لە ئۆردوگادا نیشتەجێ کراون بۆ ئەوەی کەناڵی ئاودێری هەڵکەنن. لەم ناوچەیەدا ڕۆژانە پێنج تا دە منداڵی کورد بەهۆی کەمئاوییەوە دەمرن. خێزانی کوردی دیکە بەسەر گوندەکانی ناوەڕاست و باشوری وڵاتدا پەرشوبڵاو کراونەتەوە و، دەستبەجێ بۆیان دەرکەوت کە هاتنەکەیان جێگەی دڵخۆشی نییە: نانخۆری دیکە دێتە سەر هەمان سفرەی بچووك. بە فەرمی ئازار دەدرێن و مەبەست لەم کارەش وروژاندنی هەستی تەریکخستنەکەیانە. بەمدواییە هەستیان کردووە دراوسێکانیان دۆستانەتر مامەڵەیان لەگەڵدا دەکەن و بەرامبەر بەو بارودۆخەی کە بە ناشایستەی دەزانن، هاوسۆزییان لەگەڵ دەردەبڕن. هەرچەندە بەرنامەکە لە سەرەتادا ئەوە بوو: سێیەکی کورد ڕاگوێزرێن، کە دەکاتە یەك ملیۆن کەس، بەڵام بەم دواییە ئەم پرۆسەیە ڕاگیراوە. بڕوا وایە وەستاندنی ئەم پرۆسەیە بەهۆی ئەو هاوسۆزییەوەیە کە بەرامبەر بە کورد دروست بووە.

سەرۆکی بەڕێز: من لەم نووسینەدا بە وریاییەوە ئەو وردەکارییە تۆقێنەرانەم سڕیوەتەوە کە ڕاپۆرتەکانمان لێیان خاڵی نییە. من ئەم کارەم بە مەبەست ئەنجام داوە.

یاسای ئۆتۆنۆمی، کە لە ساڵی ١٩٧٤ بۆ هەرێمە کوردییەکە دەرکرا، ددان بە بوونی گەلی کورددا دەنێت و دڵنیایان دەکاتەوە کە داوودەزگای سیاسیی خۆیان و هەمان ئەو مافانەیان دەبێت کە عەرەبی زۆرینە هەیانە. ئامانجی ئەم یاسایە وەکوو راگەیەندراوە بریتییە لە: گێڕانەوەی ئاشتیی و یەکێتیی نەتەوەیی. راگەیاندنەکە لە رۆژی ٢ی نیسانی ١٩٧٦ لەلایەن لیژنەی نەهێشتنی هەڵاوێری رەگەزیی سەر بە نەتەوە یەکگرتووەکانەوە پێشوازی لێ کرا، چونکە ئەم کارە "پێکەوەژیانی ئاشتییانەی نێوان دوو نەتەوە سەرەکییەکەی وڵات زامن دەکات".

دامەزراوەکەی من بڕوای وایە: کە جێبەجێکردنی بەویژدانانەی ئەو یاسایە، بەو شێوەیەی لە دەقەکەیدا هاتووە، دەتوانێ ئامانجی دڵخۆشکەر بەدیبهێنێت. بەڵام پێدەچێت پێویست بە گۆڕینی ناخی بەشێك لە دەسەڵاتداران بکات. ئەمە ئەزموونی دوو پارێزەری هۆڵەندیش نیشان دەدات کە بەهۆی بڵاو کردنەوەی راپۆرتی رۆژنامەوانیی لە هۆڵەندا لەسەر مامەڵەی خراپ لەگەڵ کورددا، وەکوو میوان لەلایەن حکوومەتەوە بانگێشت کران بۆ ئەوەی راستەوخۆ و وەکوو خۆی بینەری بارودۆخەکە بن. لە رۆژی پێنجەمی سەردانەکەیاندا پێیان راگەیەنرا کە داواکەیان سەبارەت بە سەردانیکردنی ئەو جێگایانەی کوردی بۆ راگوێزراوە بووەتە هۆی ئەوەی حکوومەت حەزی بە مانەوەیان نەبێت و هەمان رۆژ ناچار کران وڵاتەکە بەجێ بهێڵن. کاربەدەستی وەزارەتی راگەیاندن گوتی: "ئێمە چاوەڕوانیی ئەوەمان لە میوانەکان هەیە کە لایەنە درەوشاوەکانی بابەتەکان ببینن. چاوەڕێی ئەوەیان لێ ناکەین کە تەماشای لایەنە تاریکەکانی کاروباری ناوخۆمان بکەن، کە بەتەواوی بابەتێکە پەیوەندی بەخۆمانەوە هەیە".

کۆمەڵگەی دژی کۆیلایەتی داوا دەکات کە لقی کۆمسیۆن پێشنیاری لێکۆڵینەوەیەك بکات لەسەر ئەو بارودۆخەی کە باسم کرد.

❖❖❖❖❖❖

نهێنی

بۆ لەبەرگرتنەوە و بڵاوکردنەوە نییە

ڕاپۆرت

سەردان بۆ تاران، ٢٩ی تەموز بۆ ٨ی ئابی ١٩٧٦

لەلایەن:

کێنیت لی، سەرۆکی کۆمەڵگەی دۆستایەتی بەریتانی- کوردی

ئامانج:

ئامانجی سەردانەکە دروستکردنی پەیوەندیی ڕاستەوخۆ بوو لەگەڵ دۆخی کوردە عێراقییە پەنابەرەکانی ئێران و، بەتایبەتی بۆ ئەوە بوو کە پرۆسەی هەڵبژاردنەکە لەگەڵ نوێنەرانی پ د ك و کونسوڵی بەریتانیا باس بکرێت، بۆ ئەو دۆزانەش کە حکوومەتی بەریتانیا ڕێگا دەدات کە بەهۆیەوە بێنە شانشینی یەکگرتووەوە. هیواخوازیش بووم کە چاوم بە باڵیۆزی بەریتانیا بکەوێت. گرنگ بوو سود لە ئامادەبوونی مستەر لێسڵی گودیەر وەربگیرێت کە ناوبراو نوێنەری کۆمیسیۆنی باڵای نەتەوە یەکگرتووەکانە بۆ کاروباری پەنابەران، کە دوای ئەوەی چەند مانگێك کارکردن لە ئێراندابوو لەبارەی جوڵەی کوردە عێراقییە پەنابەرەکانەوە بۆ وڵاتانی تر، ئەوا نیازی بوو پشویەك وەربگرێت. من وەك سەرۆکی کۆمەڵگەی دۆستایەتی بەریتانی - کوردی ناوی خۆم بۆ داواکاریی هاوکاری بەکاردەهێنا، چ لەبەردەم حکوومەتی بەریتانیا و چ بۆ داواکردنی کۆمەکی ماددی بەتایبەتی بۆ کۆمەکی دارایی دەزگای زانکۆی جیهانی (WUS) بۆ خوێندکارانی کورد، بەگشتیش لە ڕێگای ئەو بڵاوکراوانەی کە جاروبار کۆمەڵگەی دۆستایەتی بەریتانی- کوردی بڵاوی کردونەتەوە. هەروەها لە ڕێگای ئەنجوومەنی بەریتانیا بۆ کۆمەککردنی پەنابەرانەوە کە خۆم تیایدا جێگری سەرۆکم، پەیوەندییم هەیە بە خۆشگوزەرانی و نیشتەجێکردنی ئەو پەنابەرانەی کە دێنە ئەم وڵاتەوە. بۆیە زۆر گرنگە ئەو ئەزموونەی لەبارەی بارودۆخەکەوە هەمە لەو زانیارییانە بەرفراوانتر بێت کە لە ڕێگەی نوێنەرانی پارتی دیموکراتی کوردستان لە شانشینی یەکگرتووەوە بەدەستی دەهێنم.

ئامادەکاری:

لەپێناو خۆئامادەکردن بۆ سەردانەکە، چەند چاوپێکەوتنێکم لە وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنزێڵز و وەزارەتی ناوخۆ لەگەڵ ئەفسەرە پەیوەندیدارەکاندا ئەنجاممدا، هەروەها چاوم بە نوێنەری

UNHCR لـه شانشـینی یەکگرتـوو، WUS و BCAR و پ د ك کـەوت. من سوپاسـی یارمەتییەکانیان دەکـەم و، لەکاتێکـدا دەتوانـم هەنـدێ لـە بۆچوونەکانیـان لـەم راپۆرتەدا بـاس بکەم، پێویسـتە ئاماژە بەوە بکەم کە راپۆرتەکە لەسـەر بنەمای تێگەیشـتنی منە لە هەڵوێسـتیان، نەوەك ئەمە گواسـتنەوەی دەقـاودەق و بێدەسـتکاریی ببێـت بۆ بۆچوون و هەڵوێسـتەکانیان. ئەمە بۆ ئەو کەسـانەش راسـتە کە لـە ئێـران چـاوم پێیـان کـەوت، کە مـن بـە هەمـان ئەنـدازە قـەرزداری میهرەبانـی و هاوکارییەکانیانم کـە وایکـرد ئەو سـەردانە کورتـەم ئەوەندە بەسـود بێت.

پێشینە:

لـە دوای جەنگـی یەکەمی جیها نییەوە، نەتەوەی کورد کە لە ناوچەیەکی گرێداوی سـەرزەمینێکی شـاخاوییدا دەژین، لە باشـور و خۆرهەلات و خۆرئـاوای دەریای قەزوویندا، بە کردەوە سـەربەخۆییان وەرنەگرت و لە پێنج وڵاتدا کە تورکیا و عێراق و ئێران و یەکێتی سـۆڤێت و سـوریان، بوونەتە کەمینە.

لـە عێـراق پرسـی ئۆتۆنۆمی کورد ددانی پێدانراوە و وتووێژی لەسـەر کراوە، بـەڵام دەرکەوتووە کە گەیشـتن بە ڕێککەوتنێك کە کورد بەدڵیان بێت ئەسـتەمە، بەتایبەت سـەبارەت بە پێناسەکردنی ناوچە ئۆتۆنۆمـەکان، کـە بەبۆچوونـی پ د ك دەبێت کەرکووکیش لەخۆ بگرێت. دانوسـتاندنەکان شکسـتیان هێنـا و حکوومەتـی عێـراق تاکلایەنە شـێوازی ناوچەی ئۆتۆنۆمییەکـەی دیاریکرد و بەبـێ ڕەزامەندیی پ د ك بڕیـاری لەسـەردا، کـە شۆڕشـێکی چەکداریـی بـەدوای خۆیدا هێنـا. ئەمـەش ئەگەرێکی کراوە بـوو چونکـە حکوومەتـی ئێران پشـتیوانی لـە پ د ك و جەنـەراڵ بارزانـی دەکـرد و ئەو پشـتیوا نییە لەگـەڵ ڕێککەوتننامـەی جەزائیـردا کۆتایی پێهات کە ڕێککەوتنێکی نێوان ئێـران و عێراق بوو لە ڕۆژی ٦ی ئـاداری ١٩٧٥ ڕاگەیەنرا و لەبارەی یەکلاکردنەوەی کێشـە سـنورییەکانی نێـوان ئەو دوو وڵاتە بوو. بەهۆیـەوە، ئێران خـۆی لە پشـتیوانی کردنی بزووتنەوەی کوردی کشـاندەوە.

نزیکـەی ١٩٠ هـەزار کـوردی عێـراق پەنایـان بـردە بەر ئێـران، سـەرەتا لـە کەمپەکاندا نیشـتەجێ کـران و، دواتـر بە ناوچـە جیاجاکانی ئەو وڵاتەدا بڵاوکرانـەوە. لە ئەنجامی ئـەو لێبوردنانەی کە عێراق ڕایدەگەیانـدن، ژمارەیەکـی زۆری کـوردە عێراقییـەکان گەڕانـەوە بۆ عێـراق، بەڵام نەك بۆ شـوێنەکانی پێشـویان کـە لێـوەی هاتبـوون. بگـرە حکوومەتـی عێـراق ددانـی بەوەدا نـاوە کـە سیاسـەتی دووبارە دابەشـکردنەوەی کـوردی بەسـەر ناوچەکانـی دیکـەی وڵاتـدا سـەپاندووە و ناوچـە کوردییەکانـی (بـە زۆرەملـێ) بەعەرەبکردووە.

بەپێـی خەملاندنەکان، تا ئێسـتا (ئابـی ١٩٧٦) ئەوا ٣٥ هـەزار کوردی عێراقی لە ئێران ماونەتەوە. زۆرینـەی کـورد جوتیـارن و لـە ناوچـە شـاخاوی و دۆڵەکانـدا دەژیـن. جیابوونەوەکە و سـەربەخۆییە

سروشتییەکەی ئەم خەڵکانە وایکردووە هەستکردن بە گرنگی کارکردنی پێکەوەیی لەپێناو سەربەخۆیی سیاسییدا لەناویاندا دوابکەوێت. ئەمان لە روی ڕەگەزییەوە لە عەرەب جیاوازن و کلتورێکی جیاوازیان هەیە. بە ئایین مسوڵمانی سوننەن - هەر وەك سەرکردەکانی حزبی بەعسی عێراق، هەرچەندە ٧٥٪ی عەرەبی عێراق شیعەن. زۆربەی کوردی ئێران هەر وەك زۆرینەی ئێرانییەکانی تر مسوڵمانی شیعەن. جیاوازیی لە نێوان ئەم دو مەزهەبە مسوڵمانەدا زۆر قووڵە، لە جیاوازییەکانی نێوان کاتۆلیك و پرۆتستانتەکانی دنیای مەسیحییەتدا زۆر قوڵترە. جیاوازییە ئایی نییەکان ڕەنگە ڕۆڵی لە کێشە سنورییەکانی نێوان ئێران و عێراقدا بینیبێت. خەڵکی ئێران، هەرچەندە بە رەگەز ئارییین، چەندین گروپی ڕەگەزی لەخۆ دەگرن و ئەوەندەی من تێ گەیشتبم، کوردی ئێران زیاتر لە ئێرانیبوونی خۆیان بەئاگان وەك لە پەیوەندییەکانیان لەگەڵ کوردە نا-ئێرانییەکاندا.

نیشتەجێبوون لە ئێران:

حکوومەتی ئێران پەنابەرەکانی وەرگرت و دەستبەجێ سیاسەتی پەرشوبڵاوکردنەوەی خێزانەکانی بە سەرانسەری وڵاتدا گرتەبەر، ئەمەش بۆ لادانیان بوو لەو کەمپانەی کە سەرەتا تیایدا نیشتەجێ کرابوون. دوایین کەمپ ماوەیەکی کورت پێش سەردانەکەی من داخرا بوو. حکوومەت ساواکی وەك بەرپرسی ئەم کارە دەستنیشان کردبوو، لەکاتێکدا کۆمەڵگەی شێروخورشید وەکو دەزگایەکی چاودێری کرداریی، کاروباری بەڕێوەبردنەکەی لەئەستۆدا بوو. ساواك کە دەزگای ئاسایشی وڵاتە لەسەرو پۆلیسی ئاسابییەوەیە و ئێران وڵاتێکە کە خەڵکەکەی ددان بە دەسەڵاتدا دەنێن و بە دەگمەن راستەوخۆ روبەڕووی دەوەستنەوە. ئەگەر لە مەسەلەیەکدا لەگەڵ حکوومەت ناکۆك بیت، تەکنیکە قبوڵکراوەکە ئەوەیە کە: داوای یارمەتی لە کەسێك بکەیت کە ئەوەندە بەدەسەڵات بێت بتوانێت کاریگەرییەکی هەبێت. ئەگەرنا، مل کەچ دەکەیت. حکوومەت بڕیاریدا کە خۆی مامەڵە لەگەڵ بارودۆخەکەدا بکات، ئەمەش تایبەتمەندێتی گەلێکە کە شانازی بەخۆیانەوە دەکەن، کە داهاتی نەوتەکەی بۆتە سەرچاوەیەکی نوێی ئابووریی و گرنگییەکەی. بۆیە، ئەمان داوای هاوکاری یاخود ئامۆژگاریی کۆمیسیۆنی باڵای نەتەوە یەکگرتووەکان ناکەن، بەڵکو ئەوەیان لا پەسەندە کە خۆیان کاری گەڕاندنەوە و نیشتەجێکردنەکە ئەنجام بدەن. لەکاتی قەیرانەکەدا، ئێران پەیماننامەی پەنابەرانی واژو نەکردبوو، بەڵام دواتر واژوی کردووە. وەك چاوەڕوان دەکرێت، ڕەنگە ئامانجە گشتییەکە ئەوە بێت کە بتوانرێ بارودۆخەکە بە شێوەیەکی مرۆییانە و تێگەشتنەوە بەڕێوە ببرێت، بەڵام مەبەستیشیانە کە یەکلاکەرەوەش بن. هەروەك ئەمەش چاوەڕوانکراوە، جاروبار هەڵە رودەدات. خەڵك بۆچوونی جیاجیایان هەیە کە ئایا هەڵەکە بەهۆی بڕیاری سیاسییەوە بووە، یاخود بەهۆی شکست یان کەموکوڕیی کاربەدەستە بێ ئەزموون و بیرتەسکەکانەوە بووە، یان ئەوەتا

هۆکارەکەی نەبوونی تێگەیشتنی هاوبەشە لەسەر کلتور و بۆچوونەکان، یاخود لەبەر ئەو هەڵوێستە ئاشکرا و بەربڵاوەیە کە دەڵێت پێویستە تازەهاتووەکان لە دواوەی ریزەکان بووەستن و بەرامبەر بەوەشی کە بەدەستی دەهێنن ئەوا سوپاسگوزار بن، بەتایبەتی لە ناوچە دوورەدەستەکاندا. چەند مەرگەساتێك ڕوویانداوە، چەند کوڕێکی گەنج لە کەمپێکدا بە فیشەك کوژراون، چەند خێزانێك نێردراون بۆ ناوچەی بوشەهر لەناوچەی کەنداو کە کەشوهەوا و گەرمییە زۆرەکەی دەبێتە هۆی نارەحەتکردنی ئەو کەسانەی بە ناوچە شاخاوییەکان راهاتون (لەڕاستیدا چەند منداڵێك مردن). سکاڵا گشتییەکان باس لەوە دەکەن کە هەندێجار بۆ هاندانی گەڕاندنەوەکە فشار بەکارهێنراوە یاخود گەڕاندنەوە وەکو هەڕەشەیەك بەکارهێنراوە بۆ ئەوەی ملکەچیی پەنابەران بۆ بڕیارە ناوخۆییەکان بەدەست بهێنرێت. هەروەها شوێنی نیشتەجێبوون و دەرفەتی کار وەکو پێویست نییە و لەخوار چاوەڕوا نییە واقیعییەکان و خواستی تازەهاتووەکانە و، کاتێك پەنابەرێك کارێك بدۆزێتەوە رێگای پێنادرێت وەریبگرێت. پەرشوبڵاوکردنەوەکە وایکردووە خێزانەکان لەیەکتر جیا ببنەوە، مەبەست ئەوە نییە کە خێزانەکانی لەبەریەك هەڵوەشاندبێتەوە، بەڵام خێزانی برای لە خێزانی براکەی دابڕیووە، ئەمەش بەسەر نەتەوەیەکدا هێنراوە کە پەیوەندییەکی توندوتۆڵیان لەگەڵ یەکتریدا هەبووە و هاوخەباتییشیان لەو گروپەدا کە بەهۆی شۆڕشەکەوە ناهەمواری زۆری بەسەر هێنان ئەوەندەی تر نزیکی کردوونەتەوە.

پێویستە قەبارە زەبەلاحەکەی سەرەتای کێشەکەمان لەبیر بێت، هەروەك چۆن لەبیرمان بێت کە ئەوانەی مامەڵەیان لەگەڵ کێشەکەدا دەکرد ئەزموونێکی زۆر کەمیان لەبارەیەوە هەبوو، ناوچەکەش زیاتر لە ملیۆن و نیوێك کیلۆمەتری چوارگۆشە بوو، کە بەقەد بەشێکی گەورەی ئەوروپای خۆرئاوا دەبێت. هەروەها چەند لەبەرچاوگرتنێکی سیاسییش هەبوون کە لە رابردوو و ئێستاشدا هەستیارن. لەگەڵ سەلماندنی نیازپاکیی راستەقینە و رۆحی هاوکاریی زەبەلاح و هەوڵە مرۆییانەکەی دەسەڵاتداران و گەلی ئێراندا، مرۆڤ دەتوانێت هۆکاری ئەوەش ببینێت کە بۆچی هەندێ لە تازەهاتووەکان ئەگەر بزانن ژیانیان لە جاران خراپتری بەسەر نایەت ئەوا پەسنی گەڕانەوە بەسەر مانەوەدا بدەن و، بۆچی هەندێکی دیکەیان رەنگە وا بیر بکەنەوە کە لە وڵاتێکی تر دەتوانن دەرفەتی باشتر بەدەست بهێنن.

دەسەڵاتداران جێگایەکیان بۆ جەنەراڵ بارزانی و هاوەڵەکانی دروست کردووە، کە پێدەچێت دڵخۆش بن بەوەی رێگەی مانەوەیان لەو وڵاتە پێ بدرێت، بەڵام بەهۆی سرووشتی بارودۆخەکەوە پێویستە چالاکییە سیاسییەکانیان بەتوندی سنوردار بکرێت.

پێویستە نەبوونی دڵنیایی لە بارودۆخەکەدا لەبەرچاو بگیرێت. تازەهاتووەکان هیچ پێگەیەکی فەرمییان نییە، بەڵام مانەوەیان بەهۆی نیازپاکیی حکوومەتی ئێرانەوەیە. ئاشکرایە کە دەکرێ بوونیان

وەکو بەشێك لە يارييە سياسييەكە تەماشا بکرێت، يان ئەوەتا بيانهێڵێتەوە ياخود رادەستی عێراقيان بكاتـەوە بە مەبەسـتگەلی ئەوتۆ كە پەيوەندی بە خۆشـگوزەرانييانەوە وەكـو تاكەكەس نەبێت. ئەگەر سياسـەتێكی ئاشـكرا ياخود نهێنی دروسـت ببێت بـۆ هاندانی پەنابەرەكان سـەبارەت بـە گەڕانەوە بۆ عێـراق، ئـەوا پێناچێـت كـە روبـەڕووی نەيارێتييەكـی بەرفـراوان ببنەوە لەلايـەن كۆمەڵانـی خەڵكەوە ياخـود لـەو دەزگايانـەوە كـە پەيوەنديیان بـە چاودێـری و خزمەتكردنـەوە هەيـە، ڕووداوی لەم جۆرە لـەو كۆمەڵگايانـەدا رودەدەن كـە نەريتـی ليـبراڵ ديموكراتـی تيايانـدا زياتـرە. ئـەم نەبوونـی دڵنياييـە يەكێـك دەبێت لەو هۆكارانەی كە هەڵوێسـتی پەنابەر لەسـەر داهاتوی خـۆی زياتر لەبەرچاو بگرێت، هـەر ئـەم نەبوونـی دڵنياييەيە كە دەريدەخـات بۆچی رەنگە پەنابـەران پێيان وابێت ئێـران بۆ مانەوە وڵاتێكی پەسـەندكراوە. بڕيارەكەی دەسـەڵاتداران سـەبارەت بە بانگێشـت نەكردنی كۆمەكی دەرەكی ئەم لەبەرچاوگرتنـەی گرنگتر كردووە.

گەڕانەوە بۆ عێراق:

هۆكارەكانی گرتنەبەری كردەوە سـەربازييەكە هەرچييەك بووبن، پێويسـتە ئەوەمان لەياد نەچێت كە كورد بەشـدارييەكی زۆريان پێشـكەش كردووە بۆسـەر ژيانی دەوڵەتی عێراق و، هەروەها هەندێ لـە كـورد لـە حكوومەتـدا وەزارەتيـان دراوەتـێ بەبـێ ئەوەی بـە خائيـن و وڵاتفـرۆش نـاوزەد بكرێن، هەرچەنـدە لەوانەيە ئـەم كارە بە نارەحەتييـەوە ئەنجام درابێت.

بەشـی باكوری وڵاتەكە بەزۆری كشـتوكاڵييە و خەڵكەكەی و بەروبومەكەيان گرنگييەكی زۆريان بۆ وڵاتەكـە هەيـە. بۆيە چ لەڕووی ئابـووری و چ لـەڕووی كۆمەڵايەتييەوە، گەڕاندنەوەی ئـەم پێكهاتەيە بـۆ وڵات گرنگيـی خۆی هەيـە، بەڵام لەگەڵ ئەمەشـدا، رەنگە چاوەڕوانی ئـەوە بكرێت كە حكوومەت تاوەكوو دەتوانێت ئەم گەڕانەوەيە دوابخات بەهۆی ئەو كۆمەكانەی كە ئەمان پێشتر بۆ شۆڕشەكەيان دابين كردووە(؟).

چەند لێبوردنێك دەركراون و، خەڵك رێگايان پێدراوە بگەڕێنەوە بۆ وڵات، بەڵام مەرج نييە رێگايان درابێتـێ بچنـەوە مـاڵ ياخـود ناوچەكانـی خۆيـان و، ئەو كەسـانەش كە گومانـی سـەركردەبوونيان لێ كـراوە دەسـتگيركراون و سـزا دراون. ديـارە هەندێكيان تەقەيان لێ كراوە. سياسـەتی راگواسـتنی كورد بـۆ بەشـەكانی ديكـەی عێـراق گيراوەتەبـەر و، خەڵكـی عـەرەب هانـدراون كە لـە چەنـد ناوچەيەكی دياريكـراو نيشـتەجێ بـن، بەتايبەتـی لـە ناوچەی كەركـوك. ئەوكاتـەی كـە بەرنامەی سـەردانەكەمم دادەنـا، ژمارەيەك كورد بانگێشـت كرابـوون چاويان بە وەفدێكی حكوومەتی عێـراق بكەوێت لە ئێران و، پێيـان راگەيەنـدرا كـە لێبوردنێكـی ديكـە دەردەكرێـت و دياربـوو وەك نيشـانەيەكی بەخشـندەيی

لـەم کارەیـان دەڕوانی. بەخشـینی ئەم لێبوردنه لـە ٢٦ی ئابدا ڕاگەیەنـدرا. لەکاتێکدا کـە بۆچوونەکان جیـاوازن سـەبارەت بە کاردانـەوەی ئەو ٣٥ هەزار پەنابەرە کوردە عێراقییەی کـە لە ئێراندا ماونەتەوە، بـەڵام ئەگەر چەند دڵنیاییەکی ڕاشـکاو لەبارەی چەند بابەتێکی دیارییکـراوەوە بخرێتەڕوو، پێدەچێت کـە ژمارەیـەك لـە جوتیـاران و گوندنشـینان گەڕانـەوە بـۆ سـەرزەمینەکەی خۆیـان بەسـەر مانـەوە لە نـاو ئێرانـدا پەسـەند بکەن، ئەوانەی دەمێننەوە باشـتر پێناسـەی پەنابەریان بەسـەردا دەچەسـپێت کە بریتییـە لـەو کەسـەی کـە ترسـی ئـازاردان و ناهەمواریی ناتوانێـت بیگەڕێنێتـەوە بۆ وڵاتەکـەی خۆی. هەندێکیـان لـە ئێـران دەمێننـەوە، بـەڵام هەندێکـی دیکە لە ڕێگـەی کۆچکردنـەوە بـەدوای داهاتودا دەگەڕێـن، کـە دەرفەتی خوێندنیش بەشـێکیەتی.

کۆچ:

مەبەسـتێکی سـەرکیی سـەردانەکەم ئەوەبووو لە پڕۆسەی دەستنیشـانکردن و کارکردن لەسەر ئەو کـوردە بەئاگابـم کـە دەیانەوێـت بێنـە شانشـینی یەکگرتـوو. کۆچ ئـەو بوارەیە کـە تیایـدا حکوومەتی ئێران بە کردار ڕەزامەندی دەربڕیوە هاوکاریی لە کۆمیسـیۆنی باڵای پەنابەرانی نەتەوە یەکگرتووەکان وەربگرێـت، هەرچەنـدە ئێـران دەیەوێـت هاوکاریـی لەسـەر ئاسـتی نافەرمـی بێـت. بـەڵام ئـەوان ڕەزامەندییان دەربڕیوە کە لیسلی گودیەر - کە ئەزموونی پێشتری لە ئێراندا هەبووە، وەك ناوبژیوانێك لـەو وڵاتـە بمێنێتـەوە. گودیـەر لـەم ڕێگەیـەوە دەتوانێـت لە بـواری دابینکردنـی بەڵگەنامـە و جوڵەی ئـەو پەنابەرانـەدا هـاوکار بێـت کـە لـە وڵاتانی دیکـەدا بـەدوای داهاتـودا دەگەڕێـن. ناوبـراو بەهۆی ئەزموونەکانییـەوە لـە ئێـران و هەروەهـا بە پشتبەسـتنی بـەو شـارەزایی و پەیوەندییە ئاسـتبەرزانەی کـە هەیەتـی ئـەوا بـە دڵنیاییـەوە کەسـێکی زۆر بەنـرخ بـووە. بەبـێ یارمەتـی ناوبـراو و، هاوکارییـە هەمەچەشـنەکەی کـە ڕاسـت و دروسـتیی بڕیـاری گەشـتەکەمیان سـەلماند، گەشـتەکەم ئەم سـودەی ئێسـتای نەدەبوو. هەڵوێستی دەسەڵاتدارانی ئێران لەبارەی کۆچەوە نە هاندانە و نە دژایەتیکردنیشە. گەورەتریـن گروپـی کۆچبـەرەکان ڕوویانکردووەتـە ئەمریـکا، بـەڵام بڕیـارە بیرۆکراتییەکـە ماوەیەکـی کاتیـی دیـاری کـردووە کـە بووەتـە ڕێگـر لەبـەردەم داواکردنی هەمـوو ئـەو شـوێنانەی ئامادەییان بۆ وەرگرتنـی کۆچبـەر دەربڕیووە.

چـاوەڕوان دەکرێـت ئەو جێگایانـەی دیکە کـە ماونەتەوە لە داهاتـوودا پڕبکرێنـەوە. هەندێك لە وڵاتەکانـی دیکـە بریتیـن لـە بەریتانیـا و هۆڵەنـدا. ئەوانـەی چوونەتە ویلایەتـە یەکگرتـووەکان لەبەر هـۆکاری هونـەری بـە ئەڵمانیـادا تێپەڕیـوون و، دەسـەڵاتدارە ئەڵمانییـەکان ئەوەنـدە بـە چۆنایەتی و ڕەفتـاری ڕێبـوارەکان سەرسام بووبـوون کـە ڕەنگە ڕێگە بـدەن خەڵکانی دیکـە لە کۆمـاری ئەڵمانیای

دیموکراتـدا بەشـوێن داهاتویانـدا بگەڕێـن. تێکـڕای وڵاتـان نزیکـەی ١٤٠٠ جێگەیان دابین کـردووە و نزیکـەی نیـوەی ئـەم ژمارەیـە پڕکراونەتەوە و تـەواو بوون.

سـەبارەت بە کۆچکردن بۆ شانشـینی یەکگرتوو، من یەکێك بووم لەو وەفدەی کە چاوم بە جێگری وەزیـری دەرەوە کـەوت کـە سـەردانی وەزارەتـی ناوخـۆی کردبوو، مسـتەر ئالێکـس، لیـۆن و، ئێم پی پێـمان راگەیەنـد: کـە ئەگـەر ژمارەی ئـەو کوردەی دێنە ئـەم وڵاتەوە بـەو ئەندازەیە سـنوردار بێت کە پێشـنیار کرابوو، (ژمارەی پێشـنیارکراوەکە نزیکەی ٥٠ بوو)، ئەوا هیچ سـەختییەك لە رێگەپێدانیان بۆ نـاو وڵاتەکـە نایەتەڕێ، بەڵام تەنیا یەك مەرج هەیە کە ئەوەیە کەسـە داواکارەکە لەم وڵاتەدا کەسـێك بناسـێت. دڵنیاکراینـەوە کـە دەتوانرێـت ئەم مەرجـە زۆر بە بەخشـندەییەوە لێکدانـەوەی بۆ بکرێت. لـە کـرداردا، هاتنەنـاوەوە بـۆ ئەم وڵاتـە زۆر خاو بەڕێـوە دەچێت. بەشـێك لە هۆکارەکـەی ئەوەیە کە پرۆسـەکە کاتێکـی زۆری پـێ دەچێـت و لـەو ماوەیـەدا ئەگـەر دەرفەتێکـی دیکـەی پەنابەرێتـی بێتە پێشـەوە، پەنابەرەکـە کـە دڵنیا نییـە لـە قبوڵکرانـی داوای پەنابەرێتییەکەی لـە شانشـینی یەکگرتوودا، ئـەوا ئەو هەسـتەی لەلا دروسـت دەبێت کـە چاوەڕوانیکردنی شـتێکی نـا دڵنیایە و زۆر مەترسـیدارە. هەروەهـا سرووشـتی ئـەو پرسـیارانەش کە دەخرێنـە بـەردەم داواکارەکان توشـی نیگەرانییـان کردین، چونکـە هاوشـێوەی ئـەو پرسـیارانە بـوو کـە دەخرێنـە بـەردەم ئـەو کۆچبەرانەی کـە نە پێویسـتیی و نـە هەلومەرجـی پەنابەرێتییـان تێدایـە. بۆ نموونـە "چەندت پـارە هەیـە؟" و "ناوی ئـەو کەفیلانەمان پـێ دەڵێیـت کـە ناهێڵـن تـۆ ببیـت بـە بـار بەسـەر دەوڵەتـەوە؟". ئەمـەی دواییـان ئەوکاتـە ئاشـکرا بـوو کـە پۆلیـس چـوو سـەردانی کەفیلـە ناوهێنراوەکانـی کـردو پرسـیاری لـێ کـردن لەبەرئـەوەی کـە ئەنجوومەنـی بەریتانیا بـۆ هاوکاری پەنابەران خزمەتگوزارییەکانی بەشـی نیشـتەجێکردنی پەنابەرانی کوردی خستووەتەبەردەسـت، هەروەك چۆن لەگەڵ کەسـانی دیکەشـدا ئـەم کارە دەکات، BCAR بە ئامادەییـەوە وەزارەتـی ناوخـۆی ئاگادارکردەوە کـە چیتر بۆ پەنابەرانی دیکە پێویسـت بەم رێوشـوێنە نـاکات، BCAR بەرپرسـیارێتی ئامۆژگاریـی و هـاوکاری بۆ پەنابەرانـی کورد لەئەسـتۆ دەگرێت و ئیتر پێویسـت نـاکات بـەدوای کەفیلـدا بگەڕێـن. لـە کـرداردا، کاتێـك وەکـو پەنابـەر رێـگای هاتنە نـاوەوە بدرێـت، ئـەوا (خزمەتگوزارییە کۆمەڵاتییـەکان) لەبەردەسـتدا دەبن. دەرفەتێکی بەسـود و گرنگ بوو بـۆ مـن کە توانیـم ئەم بابەتە بۆ باڵیۆز و کاربەدەسـتانی باڵیۆزخانە و نووسـینگەی کنسـوڵ باس بکەم و رووبـەڕوو بـاس لە نیگـەرا نییەکانـی B-KFS و BCAR بکەم.

هەروەهـا، ئێمـە دەمانویسـت دڵنیابیـن لـەوەی زانیـاری و ئامۆژگاریـی دروسـت دەدرێـت بـەو کـوردەی کـە رەنگە شایسـتەیی ئەوەیـان تێدا بێت وەکـو پەنابەر بێنە شانشـینی یەکگرتـووەوە و هان بدرێـن کـە داوای پەنابەرێتـی بکـەن. [...چەنـد دێڕێك لـە بەڵگەنامەکـە پەڕیوە]

لەبەرئەوەی دەسەڵاتدارانی ئێران حەزدەکەن کۆنترۆڵی تەواوی نیشتەجێ کردنەکەیان لەدەستدا بێت، بۆیە پێناچێت پەنابەران ڕێکخراوی تایبەت بە خۆیان دروست بکەن و، هەروەها ئەم پەنابەرانە بەسەر وڵاتەکەدا پەرشو بڵاو کراونەتەوە. لەگەڵ ئەمەشدا، لە بارودۆخێکی لەم چەشنەدا، ئەو کەسانەی کە لە ڕێکخراوەکەی پێشوودا بوون یەکتری دەناسن، حەزی بەردەومیدان بە پەیوەندییەکە لەناویاندا بەهێزە و، "تۆڕی گەیاندنی وتی وتی" کاردەکات. بە دڵنیاییەوە جۆرە ڕێکخستنێك لەناویاندا هەیە و نافەرمی و نهێنی هەڵدەسوڕێت، ئەمەش بە فەرمی زانراوە، بەڵام تا ئەوکاتەی جموجوڵەکان لە سنوری نهێنیبووندا بمێنێتەوە دەستی تێ وەرنادرێت.

بەهۆی ئەم سەردانەوە بۆم ڕوون بووەتەوە کە ژمارەیەك کورد هەن ڕەنگە شایستەی پێویستیان تێدا بێت کە بتوانن ببن بە موڵکێکی باش بۆ ئەم وڵاتە ئەگەر بتوانین یارمەتییان بدەین و جێگایان بکەینەوە تا ئەوکاتەی شوێنی گرنگی خۆیان لە کۆمەڵگە و ئابوورییەکەماندا دەکەنەوە. ئەم کەسانە لە ڕەشە خەڵکەکە نین، بەڵکو لەو توێژەن کە پێشینەیەکی باشتری خوێندەواریی یاخود توانای باشتریان هەیە و، ئەو کەسانەن کە بەراستی دەتوانرێت بخرێنە چوارچێوەی پێناسەی پەنابەرەوە. ئەو تێڕوانینەی لە ڕێگەی چاودێری کەسانی دیکە و چاودێرییەکانی خۆمەوە لەلام دروست بووە ئەوەیە کە ئەوان خەڵکێکن شانازی بەخۆیانەوە دەکەن، ئەقڵێکی سەربەخۆیان هەیە، هەستیارن، ئەقڵانیی و سۆزدارن و، کاتێك لە وڵاتەکەماندا جێگەیان بکەینەوە پێویست ناکات داوای لێبوردن لە هیچ کەسێك بکەین.

ئەو بابەتە دیاریکراوانەی باسم کردن:

سەرەڕای باسکردنی بۆچوونەکانی ئەو ڕێکخراوە نا حکومییانەی چالاکانە کە لە بەریتانیاوە کار لەسەر کورد دەکەن، بۆ باڵیۆزخانە و کونسوڵخانەی بەریتانیا و، جگە لە باسکردنی ڕێوشوێنی کرداری سەبارەت بە وەرگرتن و راوێژ پێدان، توانیم کێشەیەکی (WUS)یشیان بۆ باس بکەم و ئەوان لەبەرامبەردا ئامۆژگاریی خۆیان خستەڕوو و بەڵێنیاندا هەرکاتێك پێویست بکات یارمەتی پێشکەش بکەن. هەروەها ئەو بەرپرسانەی پ د ك کە دەیانەوێت خەڵکەکەیان کۆچ بکەن، پێم ڕاگەیاندن کە دەبێت پێشوەخت تایبەتمەندێتییەکانی هەر زانیارییەك کە لە ڕێگەی فەرمییەکانەوە ناردوویانە بنێرن بۆ BCAR، ئەمەش یان بە ڕاستەوخۆ یاخود لە ڕێگای ئەو کوردەوە کە لە بەریتانیادا نیشتەجێن. هەروەها توانیم باس لەو دەرفەت و بەربەستانە بکەم کە ڕەنگە کۆچبەران لە هاتندا بۆ ئەم وڵاتە ڕووبەڕووی ببنەوە و هەندێك نموونەم پێدان لەسەر ئەو جۆرە فۆرمانەی کە ڕەنگە سەبارەت بە دەرفەتە پەروەردەیی یاخود پیشەییەکان کە داوایان لێ بکرێت پڕی بکەنەوە.

پێـم خۆشـە سـود لەم دەرفەتـە وەربگرم بـۆ تۆمارکردنـی سـوپاس و پێزانینی خۆم بـۆ هەموو ئەو کەسـانەی کـە بـە دەسـتکراوەییەوە هاوکاریـی مادییـان پێشـکەش کـردم کـە بەهۆیـەوە توانیـم ئەم گەشـتە بکەم، بەشـێکی کۆمەکەکـە لە ڕێکخراوەکانـی دۆسـتایەتیی و هاوکاریی پەنابەرانـەوە هاتووە و، بەشـێکی دیکەشـی لـە کەسـایەتییەکانەوە نێـرداوە. هەروەها سوپاسـی راسـتەقینە بـۆ هەموو ئەو کەسـانەی یارمەتـی کرداریـان پێشـکەش کردم. هەروەها سوپاسـی ئەو کەسـانەش دەکـەم کە کات و هەوڵی خۆیان تەرخان کرد و پێشـوازییان لێ کردم، زانیارییان پێ بەخشـیم و، یارمەتییان دام زۆرترین سـود لـەو کاتە سـنوردارە وەربگرم کـە لەبەردەسـتمدا بوو.

لەندەن. ٣١ی ئابی ١٩٧٦

کێنێت لی

❖❖❖❖❖❖

کلەیر

لە بەغداوە ٢٨١٠٣٠Z ئاب

نهێنی نییە

رۆژی وەرگرتن ٣١ی ئابی ١٩٧٦

بۆ رۆتین: وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز راپۆرتی ژمارە ٢٧٦ی رۆژی ٢٨ی ئاب
زانیاری ئاسایی تاران و دیمەشق
وێنە بۆ واشنتۆن UKMIS نیویۆرك و UKMIS جنێف

لێبوردن بۆ کوردە عێراقییەکان:

لـە رۆژی ٢٨ی ئابـدا حکوومەتـی عێراق لێبوردنێکی گشـتی دەرکـرد بۆ هەمـوو کوردی"ریزەکانی سـوپا، کاربەدەسـتان، کارمەندان و کرێکاران" کە ئێسـتا بەبێ مۆڵەت لە کارەکانیان دور کەوتونەتەوە، بـەو مەرجـەی تاوەکـو رۆژی ١٥ی تشرینی یەکەم بچنەوە سـەر کارەکانیان یاخـود خۆیان بە نزیکترین دەسەڵاتی عێراقی بناسێنن. ئەم لێبوردنە بۆ هەمووانە چ لەناوەوە و چ لە دەرەوەی عێراق، لێبوردنەکە خزمەتی سەربازییش دەگرێتەوە.

٢. مەرجەکانـی ئـەم لێبوردنـە هەمـان مەرجەکانـی جـاری رابـردووە و ئـەو تاوانانـە ناگرێتەوە کە رەنگـە ڕوویاندابێت.

٣. وەرگێڕانەکە بە پێچراوی تەنها بنێردرێت بۆ بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست.

وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز تکایە وێنەیەك بگەیەنن بە ناوبراوان.

گراهام

لەسەر داواتان دوبارە نێردرایەوە

دۆسیەکان

MED

سێر ئەی. دەف

نهێنی*

سی

مستەر میڵن

HE o/r

کورد:

١. لـە میانـەی گفتوگۆکانـی ئەم دواییەم لەگەڵ مسـتەر سـتێمپڵ لە باڵیۆزخانـەی ئەمریکا و دکتۆر مەحمود عوسـماندا لـە پ د ك، یەك دوو بابەت هاتنە پێشـەوە.

(ا) کۆنفرانسـەکەی کورد. بە قسـەی د. عوسـمان هیچ پلانێك نەبووە بۆ بەڕێوەبردنی کۆنفرانسـی ساڵانەی پ د ك لـە لەنـدەن لـە رۆژانـی ١٥ تـا ١٨ی ئابـدا. (راپۆرتی ژمـارە ٣٥٠ی وەزارەتـی دەرەوە و کۆمۆنویڵـز ئامـاژەی پـێ دەدات). لەگـەڵ ئەوەشـدا ناوبـراو جەختـی لـەوە کـردەوە کـە لـە رۆژانی ٥ تـا ١٠ی ئابـدا لـە بەرلیـن کۆنفرانسـی پ د ك ئەنجـام دراوە و کۆنفرانسـێکی دیکـەش لەلایەن ینك ەوە ئەنجـام دراوە کـە کێبڕکێـکاری پ د کـە (ینـك رەنگـە کورتکـراوەی حزبـی یەکێتیـی کوردسـتان بێـت)، جـەلال تاڵەبانی لە رۆژانـی ١٤ تا ١٧ی ئاب لـە فرانکفۆرت سەرپەرشـتی کۆنفرانسـەکەی ینك ی کـردووە. بۆنەیەکـی گـەورەی دیکـە کـە بڕیـارە ئەنجـام بدرێـت بریتییـە لـە: هەفتـەی کـورد کە لە ناوەڕاستی مانگـی ئەیلوولـدا لـە بەریتانیا بەڕێـوە دەبرێـت و هـاوکات وەکو "کۆنفرانسـی لقەکان"ی پ د ك-یـش تەماشـا دەکرێـت. باڵیۆزخانـەی ئەمریکا لێرە بـڕوای وایە لە چەند مانگـی داهاتودا کورد بەمەبەسـتی دوبـارە رێکخسـتنەوە چەنـد کۆبوونەوەیەك لـە ئەوڕووپا ئەنجـام دەدەن، بـەڵام ناتوانـێ هیـچ وردەکارییەکـی دیکەمـان بداتـێ.

(ب) بارزانـی. ئێسـتا مـەلا لـە ویلایەتـە یەکگرتووەکانە و قسـە بـۆ "هاوڕێکانـی" دەکات و، وەها تێدەگـەم کـە چەنـد وانەیەکیـش پێشـکەش دەکات. بارزانـی پێـی گوتم: چـاوەڕوان دەکرێـت بارزانی سـاڵێك لە ئەمریکا بمێنێتەوە. باڵیۆزخانەی ئەمریکا لێرە کەمێك لەو ئەگەرە نیگەرانن و وەزارەتی کۆچ

---

*ئـەم بەڵگەنامـە نهێنییـەش، هیـچ ئامـاژە بۆ ڕێکەوتی نووسـینی نەکراوە، بـەڵام بە پێی ئـەو زانیارییانەی کە تێیـدا هاتووە: باس لـە کۆنفرانسـەکانی پارتیـی و یەکێتیـی ئـەکات لەمانگـی ئابـدا، هەربۆیە بە پەسـەندم زانی کە لـە ڕیزبەنـدی دانانـی بەڵگەنامەکاندا، ئـەم بەڵگەنامـە نهێنییەش بخەمە ڕیـزی بەڵگەنامەکانی مانگـی ئەیلوولی ١٩٧٦، شـەریف هەژاری.

هێشتا بڕیاری نەداوە کە ئایا ڕەزامەندی لەسەر ساڵێك مانەوەی دەدات یان نا. بە بۆچوونی من ئەگەر ناوبراو لە ئەمریکا بمێنێتەوە تەنیا بەو مەرجە دەبێت کە بەشداری سیاسەتیی کوردی نەکات.

(ج) کورد لە ئێران. بە وتەی باڵیۆزخانەی ئەمریکا، کورد هاندەدرێن کە لێبوردنە نوێیەکەی حکوومەتی عێراق قبوڵ بکەن. ئەمریکییەکان پێیان گوتین کە ٩٠٪ی ئەو ٣٨ هەزار کوردەی هێشتا لە ئێران ماونەتەوە لێبوردنەکە قبوڵ دەکەن. لە ڕاستیدا، باڵیۆزخانەی ئەمریکا بڕوای وایە کە ئێرانییەکان بەمەبەست هەڵمەتێکی تەنگ پێهەڵچنینیان لە بەرامبەر جڤاتە کوردییەکە گرتۆتە بەر بۆ ئەوەی هانیان بدەن کە بڕۆن، چەند کوردێك دوای ئەوەی سەردانی باڵیۆزخانە بیانییەکانیان کردووە (بە باڵیۆزخانەکەی ئێمەشەوە)، ساواك هەڵیگرتوون و لێکۆڵینەوەی لەگەڵ کردوون و، هیچ هەوڵێك نەدراوە بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانی پەراوێزخران و نیشتەجێکردن و جیاوازییە ئایینییەکان و جیاوازیی موچە و تا دوایی کە لە ئێستادا کاریگەرییان لەسەر جڤاتە کوردییەکە هەیە.

❖❖❖❖❖❖

تایبەت
باڵیۆزخانەی بەریتانیا
بەغدا
١٦ی ئەیلوولی ١٩٧٦
بەڕێز ئای تی ئێم لوکاس
بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست
وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز
وەرگیراوە لە تۆماری ژمارە ٣٥ی رۆژی ٢٤ی ئەیلوولی ١٩٧٦
ژمارە ٣/٢٤٥

ئیڤانی بەڕێز،

بەعسیزم و کێشەی کەمینەی ناعەرەب

١. کاتێ لە ١٤ی ئەیلوولدا قسەم لەگەڵ د. زەید حەیدەردا کرد، وتووێژەکە بەرەو ئەو پرسیارە رۆیشت کە کەمینە ناعەرەبەکان چۆن لە حزبی بەعسدا جێیان دەبێتەوە کە لەناوەڕۆکدا بەعس حزبێکی نەتەوەیی عەرەبییە. پرسیارەکە لە تێبینییەکەی د. حەیدەرەوە دروست بوو، تێبینییەك کە پێشتر لە د. حەیدەرم بیستبوو ئەوەیە: پێویستە لە پرسی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا ئەوە بێتەکایەوە کە ئیسرائیل ددان بە بوونی نەتەوەی فەلەستیندا بنێت. ئەم نموونەیەشی بەوە روونکردەوە کە کاتێ بەعس لە ساڵی ١٩٦٨دا لە عێراق هاتە سەر حوکم، یەکەم کار کە کردیان و حکوومەتەکانی پێشوش دودڵ بوون لە ئەنجامدانی، ئەوە بوو: ددانیان بە بوونی کەمینەکانی تری عێراقدا نا. بە دڵنیاییەوە کورد گەورەترین کەمایەتی بوون، بەڵام تورکمان و ئاشوری و هی دیکەش هەبوون. دوای ئەوەی حزبی بەعس وەك نەتەوە ددانی بەم کۆمەڵە کەمینەیەدا نا، لەناوخۆیاندا و لەگەڵ نوێنەرانی کەمینەکاندا دەستیان کرد بەوەی کە پێویستە وەك کەمینە و هاووڵاتی عێراق چ مافێکیان هەبێت.

٢. ئەم بابەتە وایلێکردم ئەو پرسیارە بکەم کە لە سەرەوەی نامەکەمدا ئاماژەم پێ کرد، کە ئایا د. حەیدەر چۆن پەیوەندییەکانی نێوان ناعەرەبەکان، بەتایبەتی کورد، لەگەڵ بەعسیزمدا دەبینێت کە ئەمەی دواییان هەوڵ بۆ یەکێتی عەرەب و پشتیوانی دۆزەکانی عەرەب دەدات. د. حەیدەر گوتی ئەم پرسیارە بە ئاشکرا لەناو حزبدا وتووێژی لەسەر کراوە. بە بۆچوونی ناوبراو، کلیلەکە

ئەوەیـە: کـە حزبـی بەعس بەرنامـەی ئەوەی هەیـە بەرەو سۆشـیالیزم بەرەوپێـش بچێت.

سـەبارەت بـەوەی جەختکردنەوەی بەعس لەسـەر یەکێتی عەرەبی بەهۆی حەزێکی سـۆزدارانەی رابردووەوەیـە یاخـود تەنیا لەسـەر بنەمای نەتەوەیـی و زمانەوانی نییـە: ئەوان بڕوایـان وابووە ئەگەر سۆشیالیزمی راستەقینە بەدی بهێنرێت، زەرورەتی یەکگرتن لەسەر بنەمای ئابووری دەبێت. هەرچەندە عێـراق وەك هەمـوو وڵاتێکـی دیکـەی عەرەبـی ئەگـەری لەبەردەمدایە، بـەڵام زۆر لـەوە بچووکترە کە "سۆشـیالیزم بنیادبنێـت" لەنـاو سـنورەکەی خۆیـدا. هەروەهـا پێشـبینی ناکرێـت کـە کـوردی عێـراق لـەو ناوچـە بچووکـەی گرتوویانـە ئـەوا سۆشـیالیزم بنیـاد بنێـن و بـەوەش خۆشـگوزەرانی و کامەرانی بۆخۆیـان بەدەسـت بهێنـن - ئـەو نەیدەتوانـی بـاس لە کـوردی وڵاتانی دیکە بـکات یـان کاریگەرییان لەسـەر دابنێـت. بۆیـە بەرژەوەنـدی کـورد لەوەدایـە کـە لەگـەڵ عەرەبـدا کە لـە هەوڵی ئـەوەدان لە رێگـەی سۆشـیالیزم و لـە رێگـەی پەیوەندییکردنـەوە بـە هاوبیرەکانیانـەوە بارودۆخـی ژیانیـان باشـتر بکـەن، چارەنوسـیان بـە عێراقـەوە گـرێ بدەن. ئەگـەر لـە کاتـی بەرەوپێشـچووندا ڕووەو سۆشـیالیزم کـورد لەنـاو عێراقدا یان بەبێ عێـراق ئەگەری بەدیهێنانی خۆشـگوزەرانییان لە رێگەی سۆشـیالیزمەوە لـە کوردسـتانێکی گـەورەدا بـەدی کـرد، د. حەیـدەر خـۆی هیـچ ناڕەزاییەکی نابێـت. هـاوکات ناوبراو پێیوابـوو کـە لـە بەرژەوەندیی کـورد دایە کە پشـتیوانی لە حزبەکە بکەن و لە راستیشـدا کـورد بەرەو ئەندامبـوون لـە حزبەکەدا هەنـگاو دەنێن.

دڵسۆزی هەمیشەییت

جەی ئەی ئێن گراهام

وێنەیەك بۆ: بەڕێزان: دیمەشق و واشنتۆن

❖❖❖❖❖❖

کۆمەڵگەی دۆستایەتی بەریتانی- کوردی

سی/ئۆ نانسین هاوس

٦٤ میڵ بانك

لەندەن SW١

٦ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٦

وەرگیراوە لە تۆماری ژمارە ٣٥ی رۆژی ٦ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٦

ژمارە ٣/٢٤٥

بەڕێز ئارِ. ئێم. جەیمس

بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست

وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز

لەندەن ٢AL SW١A

بەڕێز مستەر جەیمس،

لێرەدا دوو نوسخە لەو راپۆرتە هاوپێچ دەکەم کە لە دوای سەردانەکەم بۆ ئێران ئامادەم کردووە. پێم وایە مستەر مەکڵەنیش حەز بکات نوسخەیەکی پێ بگات.

پێم وایە ئەم راپۆرتە شتێکی زۆر تایبەتی تێدا نییە، بەڵام زۆرم پێ باشە کە ئەگەر حەزت کرد باسی لێوە بکەین یان ئەگەر پرسیارت لەبارەیەوە هەبوو ئەوا دەکرێ لە داهاتوویەکی نزیکدا قسەی لەسەر بکەین. تکایە بە ناونیشانەکەی سەرەوە پەیوەندییم پێوە بکە، یاخود دەتوانیت زۆر راستەوخۆتر سەردانی ماڵەکەم بکەیت لە شەقامی ٢، کینیگتۆن، ئاشفۆرد، (٢١٧١٦ ٠٢٣٣).

دڵسۆزت،

کێنیت لی

سەرۆکی

کۆمەڵگەی دۆستایەتی بەریتانی- کوردی

تایبەت

باڵیۆزخانەی بەریتانیا

بەغدا

٣٠ی ئەیلوولی ١٩٧٦

٢/٠١١

بەڕێز ئای تی ئێم لوکاس

بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست

وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز

وەرگیراوە لە تۆماری ژمارە ٣٥ی رۆژی ١١ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٦

ژمارە ٣/٢٤٥

ئیڤانی بەڕێز،

کوردستان

١. بەم دواییە داوای رێپێدانم کرد بۆ وەی سەردانی کەرکووك بکەم و بەپێچەوانەی پێشبینییەکانیشمەوە رێگەم پێدرا. لە هەمان کاتدا، پاشکۆی سەر بە وەزارەتی بەرگریش هەر لە لەلایەن دەسەڵاتدارانی سوپای عێراقەوە رێگەی پێدرا سەردانی موسڵ و هەولێر و ناوچەی شەقڵاوە / رەواندوز بکات، ئەمە لەکاتێکدا کە ئەندامانی دیکەی باڵیۆزخانە توانیویانە بگەنە مێرگەسوری باکوری رەواندوزەوە و دیارە بەدیکردنیان لەو جێگایانەدا هەندێ گومانی دروست کردبوو. لەگەڵ ئەوەشدا کەسمان نەچوینەتە ناوچەی دهۆك / سەرسەنگ و ئەوەشم بیستووە کە چەند داواکارییەکی کەسانی تری دەزگا دیپلۆماسییەکە بۆ سەردانیکردنی سەرسەنگ رەتکراوەتەوە. وەك لە تەلەگرامی ژمارە ٣٣٢ی رۆژی ٢٧ی ئەیلوولدا ئاماژەم پێ کردووە، رەنگە ئەم شوێنە ناوەندی زۆرێك لە تاڵان و برۆکانی چەتەی کوردبێت.

رەنگە ئەم کێشەیە بووبێت کە ئەو ڕووداوەی لێکەوتەوە کە تیایدا هێلیکۆپتەرێکی عێراقی هێرشی کردە سەر بنکەیەکی تورکی. باڵیۆزی تورکیا پێی وتم: عێراقییەکان داوای لێبوردنیان کردووە و پێشنیاری قەرەبوکردنەوەشیان داوە پێمان.

٢. سەبارەت بە خۆم، ئێمە شەوێکمان لە کەرکووك بەسەر برد و دواتر بە رێگەی سلێمانی و دەربەندیخاندا گەڕاینەوە. هەموو شتێك زۆر ئارام بوو، بەڵام ئامادەبوونی سەربازی زۆر بە ئاشکرا دیار بوو بنکەی سەر بەرزاییەکان هێشتا سەربازیان تێدابوو، بەڵام ژمارەی سەربازەکان بە بەراورد

بەوەی لە گەشتەکەی مانگی تەموزی ساڵی پاردا بینیبووم کەمتر بوو. ئاماژەی زۆر هەن کە پێشهاتە نوێیەکان دەردەخەن. ڕێگاکەی نێوان سلێمانی و دەربەندیخان کە ساڵی رابردوو زۆر خراپ بوو رێك کراوەتەوە و قیرتاوی تازە کراوە، پاڵاوگەی شەکرەکە کە ئیسپانییەکان لە سلێمانی دروستیان کردووە، تەواو بووە و مانگی ئاياری رابردوو دەستی بەکار کردووە (باڵیۆزی ئیسپانی پێی وتم: کە پاڵاوگەکە زۆر گەورە و پێشکەوتووە و دەشڵێت شێلمی شەکر وەکو پێویست دەست ناکەوێت)، هەروەها ئەو ئۆردوگا تازە و رەنگە جێی مشتومڕانەی کە لەسەر رێگا سەرەکییەکان دروست دەکرێن و حکومەت لەسەر بنەما کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکان و بە دڵنیاییەوە بە لەبەرچاوگرتنی مەسەلە ئاسایشییەکان، نیازی وایە دانیشتوانی گوندە بچووکەکانی دەوروبەریانی تێدا نیشتەجێ بکات، بەرەو پێشچوونیان پێوە دیارە. پێویستە بڵێم لەگەڵ ئەوەشدا زۆر چۆڵ و ساردوسڕ دیارن، چونکە زۆربەیان لە چۆڵەوانییەکدا دروست کراون و هەلومەرجە سرووشتییەکەی خاکەکە لەبەرچاو نەگیراوە.

٣. چەند کوردێکم سوار کرد کە یەکێکیان زۆر زۆربلێ بوو. ئەو لە شارەوانی کەرکووك کاری دەکرد و بۆ پێناسەکەی دەگەڕایەوە بۆماڵەوەیان کە لە ناوچەی (دوکان) بوو. ئەو گوتی: بەروبومی کشتوکاڵی زیادی کردووە و ستانداردی ژیان لە دوای کۆتاییهاتنی کێشەکانەوە لە ساڵ و نیوی رابردوودا بەرەوپێشەوە چووە. ئەو ددانی خێری بە ئۆردوگا نوێیەکاندا دەنا: خانووەکان کارەبایان دەبێت، بەڵام هێشتا ئاوی بەلوعەیان نابێت، و لە خانوی گوندەکان زۆر باشترن. من پێم گوت کە هەندێ لەوانەی تیایاندا نیشتەجێ دەکرێن لە باشورەوە دەهێنرێن، بەڵام ئەو رەتیکردەوە، دەیگوت: خەڵکانی باشور ناتوانن لەو ناوچەیە هەڵبکەن.

٤. دوو ئەندامە موحافیزکارەکەی پەرلەمان: مێسرس کراوچ و هیکس، ئەوانیش لە رۆژانی ٢٣ و ٢٤ی ئەیلوولدا سەردانی هەولێر و رەواندوزیان کرد و لەم گەشتەیاندا لەلایەن سەرۆکی ئەنجوومەنی کارگێڕی و ئەنجوومەنی یاسادانانەوە پێشوازییان لێ کرا. هەروەها چاوپێکەوتنیان لەگەڵ هەندێ بەڕێوەبەری گشتیی هەرێمە ئۆتۆنۆمەکەدا کرد. مستەر هیکس پێی گوتم ئەو ئۆتۆنۆمییەی کە دراوە بە دڵنیاییەوە تەنیا رواڵەتە، بەڵام ناوبراو سەرسام بوو بەو بۆچوونە سەربەخۆیانەی کە لە خەڵکی بیستبوون و بەوەش سەرسامبوو کە ئەو خەڵکە متمانەیان بەخۆیان هەیە بتوانن کاریگەری لەسەر سیاسەتی عێراق لەو ناوچەیەدا دابنێن.

دڵسۆزی هەمیشەییت،
جەی ئەی ئێن گراهان

وێنەیەك بۆ بەڕێزان لە: ئەنکەرە، تاران و، واشنتۆن

جی ئار ئێس ٦٠

ئاسایی

لە بەغداوە 0800T

١٧ی تشرینی یەکەم

نهێنی نییە

نامەی ئاسایی بۆ وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز، نامەی ژمارە ٣٧٢ی ١٧ی تشرینی یەکەم*

زانیاری ئاسایی. تاران و دیمەشق.

وێنەیەك بۆ: واشنتۆن، کوەیت و UKMIS جنێف

راپۆرتەکەم ژمارە ٢٧٦: کوردستان.

ئەو لێبوردنەی کە بۆ ئەو کوردانە دەرکرابوو کە تا ١٦ ی تشرینی یەکەم دەگەڕێنەوە ئەوا تا یەك مانگی دیکە درێژ کراوەتەوە. بەپێی راگەیەنراوەکە ٥٠٠ خێزان سودیان لەم لێبوردنە وەرگرتووە (واتە لە کۆتایی مانگی ئابەوە).

وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز تکایە ناونیشانی پۆستەکانتان بنێرن.

لەسەر داواتان دوبارە کرایەوە

گراهام

دۆسیەکان

MED

سێر ئەی. دەف

مستەر ویەر

---

* ئەم بەڵگەنامەیە تەنها ڕۆژ و مانگ «١٧ی تشرینی یەکەم»ی لەسەرە و ساڵی لەسەر نەنووسراوە، بەڵام لەبەر ئەوەی باس لە دەرکردنی لێبوردن لەلایەن ڕژێمی عێراقەوە بۆ ئاوارە کوردە عێراقییەکانی ناو ئێران دەکات ، کەوابو بە دڵنیاییەوە یان لە ١٧ ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٥ دا نووسراوە یان لە ١٧ ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٦.

هەروەها لەبەر ئەوەی ساڵی لێبوردنەکەی ئاماژە پێ نەداوە کە کام لێبوردنی ‹ساختەی!› ڕژێمی عێراقی بووە، هەربۆیە کەمێک ئەستەمە ساڵەکە ساغ بکرێتەوە. هەرچەندە توێژەر ئەگەر بە دیقەتەوە بیەوێت بزانێت لە چ ساڵێکیشدا نووسراوە، دەتوانێت بەدواداچوونی ورد بکات بۆ ئەو لێبوردنە «کارتۆنیانە!»ی کە ڕژێمی عێراق بۆ ئاوارە کوردە عێراقییەکانی ناو ئێرانی دەرکردووە، ئەوکات دەگوونجێت بە چەند فاکتێک بۆی ساغ بێتەوە کە ئەم بەڵگەنامەیە هی ١٧ ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٥ ە یاخود ١٧ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٦. بەهەرحاڵ، من لە ڕیزبەندی ١٧ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٦ دا دامناوە و، دەشگوونجێت بەلگەنامەکە لە ١٧ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٥یش دا نووسرابێت، شەریف هەژاری.

کۆمەڵگەی دژە کۆیلایەتی

بۆ پاراستنی مافەمانی مرۆڤ

کە لەسەر بنەمای کۆمەڵگەی دژە کۆیلایەتی بەریتانی و دەرەکی و هەروەها کۆمەڵگەی پاراستنی خەڵکە رەسەنەکان دامەزراوە

شەقامی ٦٠ی وەیماوس

لەندەن، وین ٤ دی ئێکس

(لەولای شەقامی سەرەکی ماریڵبۆنەوە)

تەلەفون: ٦٤٩٨ ٩٣٥-٠١

٢١ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٦

وەرگیراوە لە تۆماری ژمارە ٣/٢٤٥ ی رۆژی ٢٥ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٦

بەڕێز ئیڤان کالان،

وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێلز

وایتهۆڵ

ئێس. دەبلیو، ئێڵ

بەڕێز ئیڤان،

هەرچەندە ئەم نامەیە درەنگتر لە کاتی خۆی ئامادەم کرد لەبەر گرنگییەکەی، بەڵام دەقی ئەو سێ کارەت بۆ هاوپێچ دەکەم کە لە دانیشتنە لاوەکییەکانی ئەم دواییەی کۆمیسیۆندا بەناوی ئەم کۆمەڵگەیەوە ئەنجامم داون.

ئاشکرایە کە ئەنجامێکی بەرچاویان نەبووە، هەروەها جگە لەو ڕەدە ڕوونەی کە راوێژکار لە باڵیۆزخانەی عێراقیدا پێی لەسەر داگرت، ئەوا رایگەیاند: کارەکە بەتەواوی گونجاوە. سەرۆکە نیکاراگواییەکە و ئیکوادۆرییەکە بە گەرموگوڕییەکی دیارەوە بانگێشتیان کردم کە سەردانی ولاتەکانیان بکەم (بەدڵنیاییەوە بە هێلەکی گوللەنەبڕەوە).

درێژکراوەی چیرۆکەکەی نەسرین ئەوەیە: نەسرین نامەیەکی دیکەی بە نهێنی دەرکردووە و گەیاندوویەتییە باوکی کە دەڵێت: نێردەیەکی حکوومەت لێی پرسیووە ئایا -بەو گریمانەیەی نەسرین ئازاد بکرێت- دەیەوێت بەبێ منداڵەکانی بڕوات یان نا. ئەو گوتویەتی: کە بەڵێ دەیەوێت. جگە لەمە، هیچ ئاماژەیەکی دیکە نییە کە نەسرین ئازاد بکرێت. وا تێدەگەم کە تاکە زەنزیباری (Zanzibari)

بەڕەگەز فارس کە لەو دورگەیە مابێتنەوە بریتی یە لە نەسرین، باوکی و، دوو منداڵەکەی نەسرین. دایکی لە دارلسەلامە. ئەوانی دیکە چوونەتە ئێران.

بەم نزیکانە چەند نوسخەیەکی زانیارییەکە و لێدوانەکانت بۆ رەوانە دەکەم کە بۆ کۆمەڵەی کارکردن لەسەر کۆیلایەتی نێردراون.

دڵسۆزت،
(بەڵگەنامەکە ناوی لەسەر نییە)
سکرتێر

کۆتایی

❖❖❖❖❖❖

نەتەوە یەکگرتووەکان
کۆمیسیۆنی باڵای پەنابەران
برووسکەی: HICOMREF
تێلێکس: ٢٢,٢١٢ ی ٢٢,٣٤٤
تەلەفون: ٠٠ ٢٠ ٣٣ ٠٠ ٤٠ ٣٣ ١١ ٨٠ ٣٤
کۆشکی نەتەوەکان
CH-١٢١١ جنێف ١٠
٢١ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٦
شانشینی یەکگرتوو و جنێف ٢٧ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٦

گەورەم،

لە غیابی نوێنەری باڵادا، شەرەفی ئەوەم پێ دەبڕێت کە ئاماژە بە نووسراوی رۆژی ٢٢ی ئابی ١٩٧٥ بکەم کە تیایدا کۆمیسەری باڵا بارودۆخی ئەو کۆمەڵە کوردەی عێراقی خستبووە بەر سەرنجتان کە لە ئێرانن و پێی راگەیاندبوویت کە نیازی وایە یارمەتییان بدات لە وڵاتێکی سێیەمدا لە چوارچێوەی چالاکییەکانی نووسینگەکانمان نیشتەجێیان بکات.

تا ئێستا شەشسەد و چوارده کەس یارمەتی دراون کە لەو وڵاتانەدا نیشتەجێ بن، کە بە بەخشندەییەوە ئەو وڵاتانە وەڵامی نامەکەی رۆژی ٢٢ی ئابی ١٩٧٥ی کۆمیسیۆنی باڵایان داوەتەوە. ژمارەی ئەو کەسانەی کە خوازیاری ئەوە بوون لە وڵاتێکی سێیەم نیشتەجێ بکرێن کەم بۆتەوە و تەنیا ٦٠٠ کەس لە ئێران ماون کە هێشتا ماومانە هەلی نیشتەجێبوونیان بۆ بدۆزرێتەوە. لەگەڵ رەزامەندی و یارمەتییە بەردەوامەکەی حکوومەتی ئێراندا، کۆمیسیۆنی باڵاش نیازی وایە ئەو چالاکییە بەکۆتا بگەیەنێت کە لە ساڵی ١٩٧٥دا دەستی پێکردووە.

رەنگە بزانیت، ئەو کوردانەی کە تا ئێستا نیشتەجێ کراون سەلماندوویانە کە کەسانێکن توانای پیشەسازییان هەیە، خۆیان دەگونجێنن و سورن لەسەر ئەوەی ئەوەندەی لەتوانایاندایە جێ دەستی خۆیان پێشکەشی ئەو وڵاتانە بکەن کە قبوڵیان کردوون. ئەوانەش کە ماونەتەوە هەمان جۆرن و رەنگە پاش ئەوەی لە ژێر سەرنجدا- ڕەزامەندی گواستنەوەیان بۆ ئەو وڵاتانە دەدرێت، ئەوا توانا بەهرەدارییەکانیان لەو وڵاتانەدا دەخرێتەگەڕ.

لە رابردوودا شانشینی یەکگرتوو بە بەزەییەوە لەو کەسانە تێ گەیشتووە کە خۆیان لە بارودۆخی

هاوشێوەی ئاوارە کوردە عێراقییەکانی ئێراندا بینووەتەوە و بە لەبەرچاوگرتنی ئەمەش، لەبری نوێنەری باڵا، داوا لە حکوومەتی شانشینی یەکگرتوو دەکەم کە لە نیشتەجێکردنی ئەوانەدا کە ماونەتەوە یارمەتیدەر بن.

وەزیری کاروباری دەرەوە و کۆمۆنوێڵز

سەرپەرشتیاری شانشینی یەکگرتوو لە نووسینگەی نەتەوە یەکگرتووەکان و ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکانی دیکە لە جنێف

٣٧-٣٩، رو دو ڤێرمۆنت

١٢٠٢ جنێف

❖❖❖❖❖❖

تایبەت

ژمارە ٢٤٥/٣

مستەر چەرچ (بەشی هەواڵ دەبلیو ٢١)

راپۆرتی رۆژنامەکان لەسەر کورد:

١. عیسام مەحبوب کە وەزیری عێراقە چەند جارێك باسی ئەوەی لەگەڵدا کردین کە وەکو حەزێکی گشتییان رۆژنامەکانی بەریتانیا ئاماژەی بە کورد دەکەن، بۆ نموونە تایمز و فا نییەنشیەڵ تایمز و گاردیان، کە تیایاندا هەواڵەکان لەبارەی کوردەوە بڵاو دەکرێنەوە کە زیاتر پشت بە زانیاریی کورد دەبەستن هەتا لە باڵیۆزخانەی عێراقەوە وەری بگرن.

٢. دوا نموونە کە ئاماژەی پێدا هەوڵی کوشتنەکەی ئەم دواییەی د. وانلی بوو لە جنێف. باڵیۆزخانەکە بە تایمزی راگەیاندووە: ئەو بەیاننامەیەی کە لەلایەن کۆمیتەی پەیوەندییەکانی دەرەوەی (پ د ك)ەوە بڵاوکراوەتەوە هەڵەی راستەقینەی تێدایە، بەڵام تایمز هیچ هەنگاوێکی بۆ راستکردنەوەی راپۆرتەکەیان نەناوە. بۆ نموونە، باڵیۆزخانەکەی پێی گوتون: کە ماجب ئەلتکریتی کونسوڵی عێراق نییە لە جنێف، بەڵکو بەڕێوەبەری گشتیی پەیوەندییە گشتییەکانی وەزارەتی کاروباری دەرەوەیە لە بەغدا (لەم رووەوە، بەرێکەوت ناوبراو وەکوو میوانی فەرمی دەوڵەتی بەریتانیای مەزنە کە بۆ فیستیڤاڵی جیهانی ئیسلام سەردانی بەریتانیای کردووە).

٣. بەدڵنیاییەوە عێراقییەکان زۆر کراوە نین بەرامبەر بەو کەسانەی کە دەیانەوێت زانیاریی پلەبەندی نەکراو لەبارەی رووداوە ناوخۆییەکانەوە بڵاوبکەنەوە. بەڵام هاندراون کە لێرە پەیوەندی راستەوخۆ لەگەڵ رۆژنامەکاندا و لەگەڵ ئەندام پەرلەمان و کەسایەتییە خاوەن دەسەڵاتەکاندا دروست بکەن، ئەمەش وەك هەوڵێکە بۆ گەیاندنی بۆچوونەکانیان و دەبێت دڵنیاشبن لەوەی بە باشی گوێیان لێ دەگیرێت. بۆ نموونە، ئەگەر لە مەسەلەی کورددا، ئەگەر هێڵی پ د ك بەردەوام زانیاری بدات بەبێ ئەوەی بۆچوونەکانی عێراقییەکان دەربېڕدێن، ئەوا ئەوەندەی دیکە سارد دەبنەوە و، هەروەها پاساوی ئەوەیان دەداتێ کە بەشێوەیەکی نادادپەروەرانە مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرێت.

٤. دەمەوێت بزانم ئایا هیچ کارێکت پێ دەکرێت، بەبێ ئەوەی بچیتە وردەکاری بابەتەکانەوە، کە هانی "ئێدوارد مۆتایمەر و جۆن کاس و ئەوانی دیکە" بدەیت تاوەکو لەکاتی باسکردنی بابەتە هەستیارەکاندا سەرنجێکی زیاتر بە بۆچوونەکانی حکوومەتی عێراقیی بدەن. ئایا ئەم کارە لەسەر ئاستی پیشەیی نەك سیاسیی ئەنجام دەدرێت، واتە لەسەر ئەو بنەمایەی کە بۆچوونە فەرمییەکانی عێراقیش هەر هەواڵن؟

٥. لەکاتی ئامادەکردنی ئەم نووسراوەدا، نامەکەی باڵیۆزی عێراقم بۆ سەندەی تایمز بەرچاو کەوت کە لە ٢٤ی تشرینی یەکەمدا بڵاوکراوەتەوە (هاوپێچە). ئەمە هەستیاریی عێراقییەکان نیشان دەدات، بەڵام بە دڵنیاییەوە داوایەکی زیاد لە پێویستە کە چاوەڕوان بکات هەموو جارێك هەواڵێکی یەك لایەنە بڵاوببێتەوە ئەوا باڵیۆز خۆی نامەیەك بنوسێت و رەنگیشە هەموو جارێك ئەندام پەرلەمانێکی دەست نەکەوێت کە پشتیوانی لێ بکات.

ئای. مەککلۆنی
بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست
233571 دەبلیو 92
٢٨ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٦

❖❖❖❖❖❖

نهێنی

233 3982

بەڕێز پی. وێستماکۆت

تاران

٥ی تشرینی دووەمی ١٩٧٦

کورد لە ئێران

١. ڕۆژی ٤ی تشرینی دووەم مستەر کێنیت لی، سەرۆکی کۆمەڵگەی هاوڕێیەتی بەریتانی/ کوردی بانگی کردم (ئیان مەککلۆنی لەبەر نەخۆشی لەوێ نەبوو) بۆ ئەوەی قسە لەسەر ئەو گەشتەی بکەین کە بەنیازبوو لەنێوان ٢٩ی تەمووز تا ٨ی ئاب بۆ تاران ئەنجامی بدات. ئەو نوسخەیەك لە ڕاپۆرتەکەی دەنێرێت بۆ سێر ئانتۆنی پێرسنز، بۆیە من تاکە نوسخەکەی خۆم لەگەڵ ئەم نامەیەدا دەنێرم بۆ دیك گیدنس.

٢. مستەر لی پێی گوتم کە زۆرێك لە کورد لە ئێران لە ناهەمواریی و قەلەقیدا بینیووە. زۆربەیان بێکار بوون یاخود کارێکی وەهایان نەبووە، چونکە دەرفەتی شوێنی شیاو و باشتریان پێ ڕەوا نەبینراوە، بەڵام پێی وابووە کە لەرووی داراییەوە کەموکوڕی لێ نەبینیوون. لە وەڵامی پرسیارێکدا گوتی: بڕوا ناکات ڕێژەیەکی زۆری کورد لەدوای لێبوردنەکەی ئەم دواییەوە گەڕابنەوە بۆ عێراق - ئەوان متمانەیان بە زەمانەتەکان نەبووە و ناڕەحەتیی و بێمتمانەییيان بەرامبەر بەو عێراقییانە پەیدا کردبوو کە نێردرابوون قسەیان بۆ بکەن و لێیان بپرسن: کە ئایا دەیانەوێ لەکوێ بژین.

٣. ئەو بە تەواوی بۆی ڕوون نەکردمەوە کە بۆچی بانگی کردوم بەڵام بە ڕوونی پێی گوتم: کە هیواخوازە بتوانین کاری ئەو کوردانەی ئێران ئاسان بکەین کە حەزیان دەکرد ئێران بەجێ بهێڵن و بێنە شانشینی یەکگرتوو. ئەو دەیویست نووسینگەکانمان وەزارەتی ناوخۆ بەکاربهێنن کە لە وەڵامی داواکاریی کورددا کەمێك بێ باکن. ئەو گوتی: کارمەندەکانمان وەکوو خەڵکانی ئاسایی مامەڵەیان لەگەڵدا کردووین، نەك وەکوو پەنابەری سیاسیی.

٤. مستەر لی زۆر لە سیاسەتی دەوڵەتی بەریتانیای مەزن بەئاگایە لەبارەی داواکاری کوردەوە و، منیش گوتم: پێناچێت ئەو سیاسەتە رابگیرێت، ئاماژەم بەوەدا کە دەسەڵاتدارانی حکوومەت سود لە هەموو دەرفەتێك وەردەگرن بۆ ئەوەی سەرزەنشتمان بکەن بەرامبەر بەوەی وەکو پشتیوانی

بەردەوامـی ئێمـە لـە دۆزی کـورد نـاوزەدی دەکـەن. لەگەڵ ئەوەشـدا مسـتەر لـی رایگەیانـد: دەبێت بەبـێ هیـچ تەنگوچەڵەمەیـەك بتوانین ئـەوە بۆ عێراقییـەکان ڕوون بکەینەوە کە تەنیـا لەبەر هۆکاری مرۆیـی نـەك سیاسـیی ئەوا حەزمان کـردووە کـە پەنابەرانی کورد لە شانشـینی یەکگرتوودا نیشـتەجێ بکەیـن کە ئەمە لەگـەڵ نەریتـە لیبراڵیەکانی بەریتانیـادا دەگونجێت.

❖❖❖❖❖❖

نهێنی

IOC (76) 126

پەنابەران

کۆبوونـەوەی 27ـەمین لیژنـەی کارگێڕی کۆمیسـیۆنی باڵای نەتـەوە یەکگرتووەکان بـۆ کاروباری پەنابەران

ڕاپۆرتی وەفدی شانشینی یەکگرتوو

ڕاپۆرتە هاوپێچەکە لەلایەن وەفدەکەوە ئامادەکراوە بە ڕاوێژ لەگەڵ بەشـی نەتەوە یەکگرتووەکان لـە وەزارەتـی دەرەوە و کۆمۆنوێڵـز. هەر تێبینییەك هەبـوو دەبێت بنێردرێت بۆ "مسـتەر پێ مۆرگن" لە بەشی نەتەوە یەکگرتووەکان، وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز (تەلەفون: ٨٦٣١ - ٢٣٣).

هۆبەی بەڵگەنامەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان

وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز

٢٤٣/٥٤٨/٨

مستەر مەککۆڵونی (W - ٩٢.MED)

سکاڵای UNHCR لەبری کوردی پەنابەر لە ئێران

١. نوسـخەی نامەیەکـی UNHCR بـۆ وەزیـری دەرەوە هاوپێـچ دەکـەم، کـە داوا دەکات هەلـی نیشـتەجێکردن بـۆ کـوردی عێـراق لـە ئێـران دەسـتەبەر بکرێت.

٢. حـەز دەکـەم ئەم سـکاڵایە بنێـرم بۆ وەزارەتـی ناوخۆ تاوەکو بەشێوەیەکی ئاسـایی لەبەرچاوی بگـرن، بـەڵام پێـش ئەم کارە، سوپاسـی هەر لێـدوان یاخـود تێبینییەك دەکەم کـە هەتبێت.

پی. مۆرگن

بەشی نەتەوە یەکگرتووەکان

k. 152 ext 8631

٥ی تشرینی دووەمی ١٩٧٦

بەشێك لە بەڵگەنامەكانی
ساڵانی 1980-1982

باڵیۆزخانەی بەریتانیا- تاران

٩ی نیسانی ١٩٨٠

بەڕێز ئێس ئێم جەی لامپۆرت، بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، ودك، بەڕێز ستێفن.

کورد

١. سوپاس بۆ نامەکەی رۆژی ١ی نیسانی ١٩٨٠. بەداخەوە زۆرێك لەو نووسراوە کۆنانەی لەسەر کورد هەمانبوون سەرەتای ئەمساڵ لەناو براون: هیوادارم ببوریت لەخوارەوە ئاماژە بە سەرچاوەکان نەدراوە و رەنگە لە باسی ئەو پێشنیارانەی پێشتر باسمان لێوەکردن، لێدوانەکان دوبارەبوونەوەیان تێدابێت.

٢. لە راپۆرتی ژمارە ٣٣٦ ماندا باسمان لەوە کرد کە حوجەتولئیسلام حاج شێخ حوسێن کرمانی وەکو نوێنەری تایبەتی خومەینی بۆ هەرێمە کوردییەکە دانراوە (جێگەی ئیشراقی پڕ کردۆتەوە کە توشی جەڵتەی دڵ بووە و، دیارە وەفدی فروهەر بەم دواییە هیچیان لەسەر نەبیستراوە (هەرچەندە خومەینی پێشنیارەکەی فروهەری بۆ دەستلەکارکێشانەوە لەپێش هەڵبژاردنی سەرۆکایەتیدا رەتکردۆتەوە)).

کرمانی بەم دواییە لە کوردستانەوە گەڕاوەتەوە و لەوێ هەم حوسەینیی سەرکردەی ئایینی کوردو، هەم قاسملوی حدکای بینیوە. لێدوانی ناوبراو لەبارەی چاوپێکەوتنەکەی لەگەڵ ئەو دو کەسەدا (هاوپێچکراوە)و، دەریدەخات کە حکوومەت تا رادەیەك سەرکەوتو بووە لەوەدا کە ئێمە لە سەرەتای ئەمساڵدا بە سیاسەتی حکوومەتمان بەرامبەر کورد لەقەڵەمدابوو، ئەوەش بریتییە لە: لەتکردنی گروپە زۆرو زەوەندەکانیان کە پێکەوە لەژێر چەتری (وەفدی نوێنەرانی کورد)دا کۆبوونەتەوە.

کرمانی هۆکاری نەگەیشتنە لێکگەیشتنێك لەگەڵ حوسەینیدا بۆ ئەوە گەڕاندۆتەوە کە حوسەینی پێداگری کردوە لەسەر ئەوەی لە هەر دانوستانێکی نێوان حکوومەت و کورددا دەبێت نوێنەری هەموو گروپە سیاسییەکانی کورد بەتایبەت نوێنەرانی کۆمەڵە و چریکهای فیداییني خەلق بەشدار بکرێت. ئەمە لەکاتێکدا کە کرمانی پێی لەوە داگرتوە کە حکوومەت تەنیا مامەڵە لەگەڵ حدکا دەکات، چونکە هەموو گروپە کوردییەکانی تر «دژی ئایین»ن و، باسی لەوە کردوە کە حوسەینی لە قۆناغی ئێستادا پشتیوانی لە کۆمەڵە دەکات نەك لە حدکا. (ئەمە کۆکە لەگەڵ ئەو هەڵسەنگاندنەی کە دەیڤد مایەرز لە راپۆرتی رۆژی ٢١ی شوباتدا بۆ باڵیۆزی رەوانە کردبوو). روون نییە ئایا هیچ

پێشـنیارێکی نوێ خرابێتەروو یاخود گەیشـتبنە هیچ ڕێککەوتنێك، یاخود چۆن لەم قۆناغە دەرباز بن. لەبـەر ئەوەی کرمانی نوێنـەری خومەینی نییە، بۆیە پێم وایە: فەرمان لـە خومەینی وەردەگرێت، نەك لـە بەنـی سـەدر. بەڵام سـەرقاڵی بـە ڕووداوەکانی تـرەوە، ڕەنگـە ببێتە هۆی ئـەوەی کە تـا ماوەیەکی دیکە هیچ شـتێك دەرنەکەوێت.

٣. هەرچەنـدە لـەم کاتـەدا گەیشـتنی زانیـاری لـە کوردسـتانەوە قورسـە، بـەڵام گومانـم لە ئاسـتی ئـەو کەلێنـە هەیە کـە کەوتۆتە نێـوان لایەنەکانەوە، هەرچەنـدە پێدەچێت حدکا سـەربەخۆ کارەکانی ڕاپەڕێنێـت. بـەڵام من پێم وایە: دەبێت چـاوەڕێ بکەین تاوەکو بەریەککەوتنی ئاشـکرا بکەوێتە نێوان حـدکا و گروپەکانـی وەك چریکها و کۆمەڵە، پێش ئەوەی وا دابنێین کە ئەم دورکەوتنەوەیە ڕوویداوە، یاخـود وا دابنێیـن کـە گروپەکانی تر ناڕەزاییـان بەرامبەر چالاکییەکانـی حدکا هەیە.

ڕەنگـە قسـەکانی ڕۆژی ٤ی قاسـملوت بەبیـر بێـت (ڕاپۆرتمـان ژمـارە ٢٤٧) کـە دەڵێـت: حـدکا سـەربەخۆیانە دانوسـتان لەگـەڵ حکوومەتـدا دەکات، ئـەوەش بەهـۆی ئـەو بنبەسـتە ئاشـکرایەی کە لـە نیازپاکیـی وەفـدی حکوومەتـدا هەیـە بەرامبەر وەفـدی نوێنەرانـی کورد. ئەوە ڕاسـتە کـە کرۆکی داواکارییەکانـی حـدکا جیاوازییەکـی ئەوتۆی لەگـەڵ داواکارییەکانی وەفـدی نوێنەرانی کـورددا نییە. بەدڵنیاییـەوە هیـچ گروپێکـی دیکەی کورد تا ئێسـتا بەدیاریکـراوی ئەوەی ڕەت نەکردۆتـەوە و، ڕەنگە ڕاسـتییەکەی ئـەوە بـۆ گروپەکانـی دیکـەش گونجـاو بێت کە جـۆرە وتووێژێکیـان لەگـەڵ حکوومەتدا بمێنێـت، بەتایبەتـی چەپەکان و ئەو گروپانەی کە کەمتر لە حـدکا لەلایەن حکوومەتی ناوەندەوە قبوڵ دەکرێـن. بـەڵام دیـارە لەگـەڵ تارانـدا بەرهەمی نابێـت (بڕوانە نوسـخەی لێدوانی هەفتـەی ڕابردووی قاسـملو کە هاوپێچ کـراوە).

لـە هەمـوو ئـەو گروپـە کوردییانەی کـە لە نامەکـەی ڕۆژی ١٢ی شـوباتی باڵیـۆز و نامەکەی ٢١ی شـوباتی دەیڤـد ماریـەرزدا ڕیز کـراون، بەدڵنیاییـەوە حدکا لـە هەموویـان کەمتر لەلای ڕژێمی ئێسـتا بێـزراوە (جگـە لـە گروپـی پێشـمەرگەی کوردی موسـوڵمان کـە پشـتیوانی حکوومەتـە و دیـارە لـەم قسـەیە بە دەرە).

هەرچەنـدە گومـان لـەوەدا نییـە کە حـدکا مەیلـی چەپگەرایی هەیە (بـە لەبەرچاوگرتنـی مێژووی کۆمـاری مهاباد ئەسـتەمە وا نەبێـت)، بەڵام کرمانی جەخت لـەوە دەکاتەوە کە حـدکا توانیوێتی خۆی لـەوە بپارێزێـت کـە وەکـو گروپێکـی «دژی ئایین» تەماشا بکرێت. قاسـملو هەمیشـە ئازارێکی زۆری قبـوڵ کـردوە تاوەکـو جەخـت لـە وەفاداریی حزبەکـەی بکاتـەوە بەرامبـەر بە پاراسـتنی سـنورەکانی ئێسـتای ئێـران و بەرامبـەر بـە شۆڕشـی ئیسـلامی: لـە لێدوانەکـەی هەفتـەی ڕابردوویـدا باسـی لـەوە کـردوە کە خولی ئێسـتای ڕوبەڕوبوونەوەکانی کورد لەگەڵ حکوومەتی ناوەندیـدا تەنیا قۆناغێکی ئەو

خەباتەیـە کـە چەندین سـاڵە بەردەوامـە، بۆیە نابێت وەکو تەحەدایەك تەماشـا بکرێت کـە بەتایبەتی ڕووبەڕووی سیسـتمی نـوێ دەکرێتەوە.

مـن ئـەو مشـتومڕە نایابە فارسـییەی قاسـملوم بـەدڵ بوو کـە بەرامبەر ئـەو داوایەی بەنی سـەدر خسـتیەڕوو کـە لـە وتـاری ڕۆژی کۆماری ئیسـلامیدا لە ١ی نیسـان پێشکەشـی کردبـوو و گوتبووی کە دەبێت هێزە «نافەرمییەکان» چەکەکانیان دابنێن. قاسملو دەڵێت: لەکاتێکدا حدکا وەك هەڵبژێردراوێکی خەڵـك بـە کردار بووەتە دامەزراوەیەکی «فەرمی» لە کوردسـتان، بۆیە حـدکا خۆی دژی ئەوەیە گروپە «نافەرمی»یەکانـی دیکـە چەکیان هەڵگرتبێت: بەڵام ئەوانی دیکـە چەکەکانیان دانانێن.

٤. ئـەم لێدوانەی بەنی سـەدر، کـە لەوانەیە بیرۆکەی چاوپێکەوتنەکەی قاسـملوی بـەدوای خۆیدا هێنابێت، لە دژی ئەو ڕووداوە توندوتیژە بەربڵاوانەبوو کە لە کوردسـتانەوە ڕاپۆرتیان لەسـەر دێت و، توندتریـن لێدوانـی بەنی سـەدر بووە تا ئـەو کاتە کە لەسـەر نائارامییەکانی کوردسـتانەوە هەیبوبێت. ئەم لێدوانە چەپڵەیەکی زۆری ئامادەبوانی مەیدانی ئازادی بەدوای خۆیدا هێنا. ئەو بەڵێنیدا کە هێزە چەکدارەکان ئەو گروپانە سـەرکوت بکەن کە چەکەکانیان دانانێن و، کەسـانی وەفـاداری ئەو ناوچانە نیـن کـە چالاکیی تێدا ئەنجام دەدەن (بۆیەشـە کە قاسـملو ئـەو لێدوانەی سـەرەوەی داوە). دەکرێت لەکاتێکـدا بەنـی سـەدر بـە ڕاسـتگۆیی قسـەی کردبێت، پێویسـتی بـەوە بووبێت کـە ئەم دێـڕە توندە بەکاربهێنێت، هەروەك چۆن هەمیشـە ڕاشـکاو بووە سـەبارەت بەوەی کە پێیوسـتە ئەو دامەزراوانەی کە بەرپرسـن لە سـەپاندنی یاسـا و نەزمـدا (بەتایبەتـی پاسـداران) کەموکوڕییەکانی خۆیان چارەسـەر بکـەن و، لـە چوارچێـوەی یاسـادا بجوڵێنەوە. بەنی سـەدر کاتێ باسـی لـەم بابەتە کـردوە، نەیتوانیووە بـاس لەو سـزایانە بـکات کە ڕووبەڕووی ئـەو گروپـە «نافەرمی»یانە دەبێتەوە کە چـەك دانانێن.

٥. ڕەنگـە بەنـی سـەدر لـە خراپتربوونـی پەیوەندییەکانـی نێـوان ئێـران و عێـراق نیگـەران بوبێت. جێگـەی سـەرنجە کە بزانیت داڕمانەکەی چەنـد ڕۆژی ڕابردووی ناوچەکە، کە لە ڕاپۆرتی سـەربەخۆدا باسـی دەکەیـن، چ کاریگەرییەکی لەسـەر پرسـی کورد دەبێـت. ڕەنگە کـورد لێدوانی شـەڕەنگێزانەی دژ بـە عێـراق بڵاوبکەنـەوە بۆ ئـەوەی وەفاداریـی خۆیان بـۆ حکوومەتی ئێران نیشـان بـدەن. لەگەڵ ئەوەشـدا گومانـم هەیـە کە کـورد بیانەوێت زیان لە باشـترین هیوایـان بدەن، ئەگەر نەڵێین باشـترین دابینکـەری چـەك و هاوکارییەکانـی دیکـە. هەروەهـا ڕەنگـە جیاوازییکردنیـان بـەلاوە سـەخت بێـت لەنێـوان ئـەو جموجوڵانـەی هێزە ئێرانییـەکان «بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی مەترسـییەکانی عێـراق» ئەنجامی دەدەن، لەگەڵ ئەو جموجوڵانەی کە مەبەسـت لێی لێدانی هێزە کوردییەکانە. بە هەمانشـێوە، ڕەنگە حکوومەتـی ئێـران هـەوڵ بدات کـورد و عێراقییەکان بەیەکەوە ببەسـتێتەوەو، کورد بـە ناپاك لەقەڵەم

بـدات، بەجۆرێـك كە لە هەموو سـنورێكی قبوڵكردن بچێتە دەرەوە. ئەگەر ئێران پێشـبینی ئەوە بكات كێشـەی جـددی لەگـەڵ عێراقـدا ببێت، ناتوانێت كوردی سـەر ئەم سـنورە كە بـەزۆری ناڕازین، نادیدە بگرێـت. رەنگـە ئەمـەش بەشـێك لە هۆكاری پشـت لێدوانـە زۆر توندەكـەی بەنی سـەدر بەرامبەر بە كـورد بێـت. ناوچەكـە ئاڵـۆزە و پێم گوتـراوە (بـۆ نموونە لە قـروە وە) كە شـەڕی گەورەتـر، چ لەنێوان گروپـە كوردییـە جیاجیاكاندا، یاخـود لەنێوان كورد و هێزەكانی حكوومەتـدا، بەدڵنیاییەوە روودەدات. هەرچەنـدە هەڕەشـەكانی بەنی سـەدر نەبۆتە هـۆی ملكەچبوونـی زیاتری كورد.

٦. لە نامەكەتدا پرسـیوتە ئایا حدكا كۆمەك لە سـۆڤێت وەردەگرێت یان نا. من ناتوانم لەمڕووەوە یارمەتیت بـدەم و، بەم دواییەش هیچ رۆژنامەنوسـێك لـە ناوچەكە نەبووە كە بتوانـم ئامۆژگاریی لێ وەربگـرم. مـن بە هەمان ئەندازە لـە پێگەیەكی خراپدام كە بتوانم ئاسـتی كۆمەكەكانی عێراق و، هەر زیادبوونێكـی ئـەم كۆمەكانە لەگەڵ نییەتـە خراپەكەی ئێرانـدا بخەملێنم. لەگەڵ ئەوەشـدا، دەتوانیت تێبینـی بكەیـت كە قاسـملو بەشـێوەیەك لە شـێوەكان ئەگەری كۆمەكـی دەرەكـی رەت ناكاتەوە كاتێ كـە دەڵێـت: « كـورد پشـتیوانی سـەرەكیمانن»، (جەختكردنەوەكـە لـە منەوەیـە)، هەروەهـا دەڵێت: ئەگەر كۆمەكی پێشـكەش بكرێت رەتـی ناكاتەوە.

بەڵام بەدڵنیاییەوە كەشوهەوای ئێرە بەشـێوەیەكی ریشـەیی جیاوازە لەوەی پاییزی رابردوو: ئێستا هیچ كەسـێكی ئاقڵ بەئاشـكرا باس لەوە ناكات كۆمەك لە سۆڤێت وەربگرێت و، لەبەر هەمان هۆكار، بوونـی پەیوەنـدی لەگـەڵ تودەدا جێگەی شـەرمەزارییە: چریكـەكان و كۆمەڵە لـە ئایدۆلۆجیادا چەند پەڕگیـر بن، بەڵام بەگشـتی وەكو تودە بـە نۆكەری هێزێكی دەرەكـی لەقەڵەم نادرێن.

٧. بۆ ئاسـانیی، نوسـخەی نامەكەی تۆ دەنێرم بۆ ئەوانەی كە رەنگە هێشـتا نەیان بینیبێت (بەغدا، واشنتۆن، مۆسكۆ، ئەنقەرە).

دڵسۆزی هەمیشەییت،

ئێس ئی بیگنز

لەبری، دی ئێن رێدەوەی

وێنەیەك بۆ: PUSD، سی جەی ئێس رەندڵ ئار دی، بەڕێزان: بەغدا، ئەنقەرە، واشنتۆن، مۆسكۆ.

نهێنی

بەغداد ئیلیگرامی ژمارە ٣٦٧

جی ئار ٤٢٠

نهێنی

لە: ئەی جەی رامزی، بەغدا

بابەت: پی. ئۆ دەبلیو/ ئێم، ٢٢ی حوزەیرانی ١٩٨١

بۆ بەڕێز دەبلیو ئای رەی، ئێم بی ئی، بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، ودك

وێنەیەك بۆ: باڵیۆزخانەی بۆن، باڵیۆزخانەی دیمەشق، باڵیۆزخانەی بەیروت، باڵیۆزخانەی تاران

چالاكییەكانی كورد لە عێراق

١. سەرلەبەیانی رۆژی پێنج شەممە، ١٨ی حوزەیران لیندن لە باڵیۆزخانەی ئەڵمانیای فیدراڵەوە پەیوەندی پێوە كردم بۆ ئەوەی لەدوا پەرەسەندنەكانی پرسی بارمتە ئەڵمانییەكانی ژێر دەستی كورد ئاگادارم بكاتەوە. سەبارەت بە ئێبنێت (راپۆرتمان ژمارە ٢٦٩) نامەیەك گەیەنراوەتە دەست ئاژانسی هەواڵی ئەڵمانیا لە بەرلینی خۆرئاوا كە لەلایەن گروپێكەوە كە خۆیان وەكو یەكێتیی نیشتمانیی كوردستان (ینك) ناساندووە، نێردراوە. ئەم نامەیە پێداگری لە مافە نەتەوەییەكانی گەلی كورد دەكاتەوە لە خەباتە چەكدارەكەیاندا بەرامبەر (رژێمی تیرۆریستی عێراق). ینك ئامادەیی بۆ ئازادكردنی (بێنێت) دەربڕیوە، سەرەڕای پەیوەندییە بەهێزەكەی نێوان ئەڵمانیای خۆرهەڵات و عێراق كە بە ئازادكردنی دوو تیرۆریستی عێراقی لەلایەن ئەڵمانیای خۆرهەڵاتەوە بەدیار دەكەوێت، كە ساڵی پار هەوڵیاندا كۆنگرەكەی كورد لە بەرلینی خۆرئاوا بتەقێننەوە. دەتوانرێت پەیوەندی بكرێت بە هەر بارەگایەك، یاخود بە هەر پارتیزانێكی (ینك)ەوە لە (ناوچە ئازادكراوەكان). نامەكە لەلایەن (كۆمیتەی پەیوەندییە دەرەكییەكانی ینك)ەوە واژۆ كراوە.

٢. سەبارەت بەو چوار كارمەندەی (زووبلین) كە لە نزیك كەركووك رفێنراون (راپۆرتمان ژمارە ٣١٥)، لە رۆژی ١٥ی حوزەیراندا پەیوەندییەكی تەلەفۆنی كراوە بە نووسینگەی (ئەسۆشیەیتد پرێس)ەوە لە ڤیەنا لەلایەن كەسێكەوە كە خۆی بە نوێنەری «بازنەكانی كوردی مەنفا» ناساندوە. ئازادكردنی ئەو چوار ئەڵمانییە مەرجی ئەوەی بۆ دانراوە كە حكوومەتی ئەڵمانیای خۆرئاوا رادەستكردنی چەك بۆ عێراق رابگرێت و، ئەو عێراقییانەش سزا بدات كە ساڵی رابردوو هەوڵیاندا كۆنگرەكەی كورد لە بەرلینی خۆرئاوا بتەقێننەوە. داوای ئازاكردنی ٢٧ كەسی كوردیش كراوە كە لە زیندانی موسڵن و، سزای لەسێدارەدانیان بۆ دەركراوە. هەروەها داوای پێنج ملیۆن ماركی ئەڵمانی دەكەن

وەك قەرەبـوو بـۆ ئەو كەسـانەی كە لـە روبەڕوبوونـەوەی هێـزە چەكدارەكانی عێراقدا «كـە بە چەكە ئەڵمانییـەكان هاوكاری كـراون»، كوژراون.

٣. لینزن مەیلی ئەوەی هەبوو پەیامی دووەم وەك هەڕەشـەیەكی نابەرپرسـانە تەماشا بكات، واتە پێـی وایـە: لەلایـەن ینك ەوە نەكـراوە. مـن پێموایە: ئەوەنـدەی پەیوەندی بـە ئێمەوە هەیـە، هەموو جـۆرە پەیامێكـی لەم جـۆرە بە جـددی وەردەگریـن، بەتایبەتی لـەم هەلومەرجەی گروپـە نەیارەكانی كوردسـتاندا كـە پـەرت و بڵاون و، زۆر قورسـە بتوانرێـت خاوەن بڕیاریان دیـاری بكرێت.

٤. لەبـەر رۆشـنایی ئـەم رەفتارانـەی هاوڵاتیانـی ئەڵمانیـای خۆرئـاوا لەلایـەن كـوردەوە، بیـر لەوە دەكەینـەوە كـە بـەو بازرگانانەی شانشـینی یەكگرتووی بەریتانیا كە نیازیان وایە سـەردانی كوردسـتان بكـەن، یاخـود راستەوخۆتر بڵێیـن: بـە نیـازن لـەوێ كار بكـەن، ئـاگادار وردتـر بـن. لـە ئێسـتادا هیچ كۆمپانیایەكی شانشینی یەكگرتوو نییە كە لە ناوچە هەستیارەكانی كوردستان لەدەوروبەری سلێمانیدا بێـت. بـەڵام (جـۆن براون ئینجی نییەرینـگ) نزیك لە كەركووك سـەرقاڵی دانانـی كۆمەڵێك موەلیدەی گازە. هەروەها، ئێمە دەسەڵاتێكی زۆر كەممان هەیە بەسەر هەندێك لەو بەڕێوەبەر و تەكنیككارانەی ئـەم كۆمپانیـا بیانییانـەی كـە لـە كوردسـتان كار دەكـەن. بـەڵام پرسـیارە گشـتییەكە لـە كۆبوونـەوەی مانگانـەی باڵیـۆز لەگـەڵ بازرگانەكانـی نیشـتەجێی شانشـینی یەكگرتـوودا لـە رۆژی ٢٧ی حوزەیـران وتووێـژی لەسـەر دەكرێت و، دوایین بڕیارمان لەم بارەیەوە لەبەر رۆشـنایی ئـەو وتووێژانەدا یەكلایی دەكەینـەوە. ئێوە و (دۆت) ئـاگادار دەكەینەوە.

بەشی تۆماری خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، تكایە ئەم نامەیە بە (زەرف) بدە بە (بۆن).

ئەی جەی رامزی

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

نهێنی

جی ئار ئێس ٩٦

له وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز Z٢٤١٦٣٠

بەپەلە بۆ بەغدا

تیلیگرامی ژمارە ٣٣٣ی رۆژی ٢٥ی حوزەیرانی ١٩٨١

راپۆرتتان ژمارە ٣٤٩: کەیسی پاوڵ

١. ئەلفەیلی بەڵێنی داوە رۆژی ٢٩ی حوزەیران قسە لەگەڵ بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا بکات.

٢. ئایا هیچ سودێکی دەبێت فشار بخەینە سەر نووسینگەکەی کیتانی لێرە و، بزانین نووسینگەکەی بەیروتیان چ رێوشوێنێکی گرتۆتە بەر بۆ ئازادکردنی بارمتەکان (بڕگەی ٤ی راپۆرتەکەی رۆژی ١٧ی حوزەیرانی رامزی)؟

ئێمە پێشتر لەگەڵ نووسینگەکەی لەندەندا پەیوەندییمان نەبوو، چونکە پێمان وانەبوو کە دامەزراوەکە ئامادەی لەئەستۆ گرتنی هیچ ئەرکێکی ئەخلاقیی بەرامبەر بە کارمەندەکانی هەبێت.

کارینگتۆن

سنوردار: بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، کونسوڵخانە NEWS D، PS/ مستەر هەرد، PS/ PUS، سێر جەی گراهام، مستەر ئادامز، مستەر مۆبرلی

❖❖❖❖❖❖

نهێنی
له بەغدا ٢٨٠٨٢٥Z
بە پەلە بۆ: ودك
تیلیگرامی ژمارە ٣٦٦ی ڕۆژی ٢٨ی حوزەیرانی ١٩٨١
ڕاپۆرتتان ژمارە ٣٣٣٣: کەیسی مایکڵ پاوڵ

١. کیتانـه لێـره زۆر بـه لاوازی هەڵدەسـوڕێت. ئێسـتا کـه هەموو بارمتـه لوبنانییەکان ئـازاد کراون (ڕاپۆرتـی ژمـارە ٣٢٥م)، وا پێدەچێـت دەسـتیان لـه بابەتەکـه شـۆردبێت. هەرچەنـدە گومانـم هەیـه لـەوەی پەیوەندییکـردن بـه نووسـینگەکەی لەندەنیانـەوە هیچ سـودێکی هەبێت. بـەڵام دەبێت هیچ هاوسـەنگییەك نەکرێـت، لەسـەر ئـەو بنەمایـەی کـه دەبێـت تەنانەت بـێ بەرهەمترین سـەرەداویش بـۆ ئازادبوونی پـاوڵ تاقـی بکرێتەوە.

٢. مـن لـه کۆبوونـەوەی مانگانـەدا کـه لـه ڕۆژی ٢٧ی حوزەیـران ئەنجـام درا، جڤاتـی بازرگانیـی ناوخۆیـی بەریتانیـام لـه بارودۆخـی کـورد ئـاگادار کـردەوە (بڕگـەی ٤ی ئـەو ڕاپۆرتـەی کـه ڕامـزی لە ڕۆژی ٢٢ی حوزەیرانـدا بـۆی ناردویـت). ئامـۆژگاری ئـەو کەسانەمان کرد کـه سـەردانی بازرگانیی بۆ کوردستان ئەنجام دەدەن، ئەوپەڕی پابەندی بنوێنن بەرامبەر بە دەسەڵاتدارە مەدەنی و سەربازییەکان و، بەتایبەتـی کارێـك بکـەن کـه دواتریـن چوونـه دەرەوەیـان کاتژمێر ٣ی پاشـنیوەڕۆ کۆتایـی هاتبێت و، لـەو کاتـەدا گەیشـتبنە شـوێنی مەبەسـت. ئـەو کەسـانەی کـه لـه سـێ شـارە ئۆتۆنۆمەکـه و نزیـك کەرکووکـن، بەتونـدی ئامۆژگارییـان دەکەین کە داوا لە دەسـەڵاتە مەدەنـی و سـەربازییەکان بکەن بۆ کاتـی شـەو جۆرێك لە پارێزگاریـی چەکدارییـان بۆ دابین بکـەن. ئـەم ئامۆژگارییە تەنیا (جـۆن براون ئینجـی نییەرینـگ) دەگرێتـەوە کـه گرێبەسـتەکەیان لەناوچـەی مـەلا عەبدوڵایـه کـه دەکەوێتە سـەر سـنوری شـارە ئۆتۆنۆمەکان.

٣. مسـتەر سپێنسـەر له (مارپلێـز ریجوەی) له کۆبوونەوەکەدا پێـی ڕاگەیاندین کە پێنج ئۆتۆمبیلی بارهەڵگـر کـه هـی کۆمپانیایەکی ئیسـپانی بـووە بەم دواییـه لەلایەن کـوردە نەیارەکانـەوە ڕفێنراون و لەناو براون. دەگوترێ شـۆفێرە ئیسـپانییەکان لەلایەن سـوپای عێراقـەوە ڕزگار کراون.

٤. ڕەنگـه حـەز بکەیـت ئـەو کەسـانەی دەچنە کوردسـتان لـه بڕگەکانـی ٢ و ٣ ئـاگادار بکەیتەوە. تکایـه بەشـی کونسـوڵخانە و CRE٥ یـش ئـاگادار بکەرەوە.

ئیگەرتۆن

سنوردار: بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، WED، PUSD، EESD، کونسوڵخانە ،PS/ مستەر هەرد، PS/ PUS، سێر جەی گراهام، مستەر ئادامز، مستەر جەی سی مۆبرلی

کەیسی مایکڵ پاوڵ:

١. راپۆرتی کۆبوونەوەی دووەمم لەگەڵ مستەر حسێن محەمەد ئەلفەیلیدا هاوپێچ دەکەم.

٢. دودڵییە زۆر ئاشکراکەی مستەر ئەلفەیلی سەبارەت بە بەشداریی زیاتر لە کەیسەکەدا رەنگە بەهۆی رێنمایی DGI Controllerەکەیەوە بێت کە داوای لێ کردبێت واز بهێنێت. یاخود، یەکێك لە پەیوەندییەکانی ئەم دواییەی نێوان حسیك و (بەشی بەرژەوەندییەکان) لە تاران، رەنگە ئەوە بوبێت کە لێرەوە پەیوەندی لەگەڵ ئەلفەیلیدا بپچڕێنین. هۆکارەکە هەرچییەك بێت، من لەوە دەترسم کە پێویستە ئەو کەسە لەئێستادا وەك کەناڵێکی پەیوەندییکردنی متمانەپێنەکراو تەماشا بکرێت.

٣. من بڕوام وایە: بەشدارکردنی (بەشی بەرژەوەندییەکان)ی تاران لەم کەیسەدا کارێکی هەڵەیە. ئەگەر حسیك پەیوەندییان پێوە بکات، دەتوانن بەشداری بکەن. بەڵام ئەگەر خۆیان دەستپێشخەری بکەن، رەنگە ببینە هۆی ئەوەی بڕوای ئەوە لەلای کورد دروست ببێت کە گوایە ئێمە ئامادەین لەگەڵیاندا بچینە وتووێژ/ دانوستانەوە. هەروەها مەترسی ئەوەش هەیە، کە رەنگە مەترسییەکە کەم بێت!، کە ئێرانییەکان ئەگەر بە بابەتەکە بزانن، بە هەڵە لێی تێبگەن. بۆیە وا پێدەچێت باشترین رێگە ئەوە بێت تاران تەنیا رۆڵی وەرگری پێ ببەخشرێت.

٤. لەسەر ئاستی فەرمی، پێموایە: دەبێت بە مستەر ئیگەرتۆن بڵێین دوبارە قسە لەگەڵ عێراقییەکاندا بکاتەوە و بەدوای چەند ئاماژەیەکی تۆکمەی ئەو رێکارە دیاریکراوانەدا بگەڕێت کە عێراقییەکان گرتویانەتە بەر. رەنگە ئێوە حەز بکەن ئێستا لە رێگەی مستەر (شاوی)یشەوە کردارێکی هاوتەریب ئەنجام بدرێت.

٥. توانیومە پەیوەندی لەگەڵ سامی رەحماندا بکەم، ناوبراو ئامادەیە بە مەبەستی کۆبوونەوە بێتە لەندەن. لەناو کوردە نەیارەکاندا ئەوەندە دوبەرەکی هەیە کە پێموا نییە بەتەواوی بزانین کێ قسە لەگەڵ کێدا دەکات. بەڵام ئەو کوردێکی پلەبەرزە و قسەکانی لانی کەم بەسود دەبن. لەبەر ئەوەی دەیناسیت، ئایا ئامادەیت لە ماوەی ئەو هەفتەیەدا کە بە ٦ی تەموز دەست پێ

دەکات چاوت پێی بکەوێت؟ لەبەر رۆشنایی قسەکانی ناوبراو، ئەوکاتە دەتوانین بڕیار لەسەر هەنگاوی داهاتو بدەین.

دەبلیو ئای رەی

بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست

W95 5216 233

١ی تەموزی ١٩٨١

❖❖❖❖❖❖

بۆ تۆمارکردن:

١. ڕۆژی ٢٩ی حوزەیران و لەسەر داوای من، مستەر حسێن محەمەد ئەلفەیلی سەردانی کردم. ئەندامێکی بۆکس ٥٠٠ ئامادە بوو، بەڵام هەر وەکو یەکەم کۆبوونەوە، هیچ بەشدارییەکی لە وتووێژەکەدا نەکرد.

٢. بەوە دەستم پێ کرد کە داوام لە مستەر ئەلفەیلی کرد: ئایا پەیوەندی بە حسیکەوە کردوە لە تاران یان نا. کە مستەر پاوڵ ئێستا پێنج مانگە بەبارمتە گیراوە و ئێمە و دایکی نیگەرانییەکانمان زیاد دەکات بەوەی هیچ ئاماژەیەك نییە دەری بخات کورد نیازیان هەبێت ئازادی بکەن.

٣. مستەر ئەلفەیلی جەختی لەوە کردەوە کە پەیوەندی بە خزمێکییەوە کردوە کە ناوی مستەر عادلە و لە تارانە. ئەو پێی گوتین: پەیوەندی بە باڵیۆزخانەکەی تارانمانەوە کراوەو، ژمارە تەلەفونێکیان دراوەتێ. بۆیە، حەزی نەدەکرد لەوە زیاتر لەم بابەتەوە بگلێت، لەگەڵ ئەوەشدا حەزی دەکرد یارمەتیمان بدات.

٤. من پێم گوت: وەڵامەکەی جێگەی قبوڵ نییە. ئەو رەتی نەکردەوە کە ئەندامی حسیك بێت و وەکو وتەبێژی ئەو گروپە لە لەندەن کاری کردبێت (لەکاتێکدا لە کۆبوونەوەی یەکەمماندا هەردوو ئەم بابەتانەی رەت کردەوە). حەز بکات یان نا، ئەو لەم بابەتەوە گلاوە. ئەو خاڵی پەیوەندیی ئێمەیە و بەردەوام دەبین لە بەکارهێنانی. من ڕێگەم پێنەدا کە (بەشی بەرژەوەندییەکان) وەکو کەناڵی پەیوەندییەکە بەکاربهێنرێت، بەڵام بەبێ ئەوەی هۆکارەکانی خۆم ئاشکرا بکەم.

٥. پێم گوت: دەمەوێت دوبارە پەیامەکە بگەیەنێتە تاران. پێشم گوت: ئەمجارەیان دەبێت ئاماژە بە نیگەرانییە هەڵکشاوەکەمان بکات سەبارەت بەوەی هیچ هەواڵێك، یاخود ئاماژەیەك نییە کە دەری بخات پێشمەرگەکان بیانەوێت مستەر پاوڵ ئازاد بکەن. ئەگەر بەم نزیکانە هەواڵی دڵخۆشکەر نەبیستین، رەنگە پێویست بکات بەو ڕۆڵە ناکارایەدا بچینەوە کە تاوەکو ئێستا گرتومانەتە بەر. ئێمە بەردەوام حکوومەتی عێراقمان بە بەرپرسیار زانیووە کە ئازادبوونی سەلامەت بۆ مستەر پاوڵ دەستەبەر بکات و، بەنیاز نەبووین بەشداری هیچ دانوستانێك بکەین، یاخود هیچ داواکارییەك لەبەرچاو بگرین. ئەو هەڵوێستەی کە لە کۆبوونەوەی رابردووماندا ئاماژەم پێ دابو، گۆڕانکاریی

بەسەردا نەهاتووە. لەگەڵ ئەوەشدا، خەریکە سەبرمان نامێنێت. من هەڕەشەم نەدەکرد. بەڵام پێویستە ئەو و هاوڕێکانی لەوە تێبگەن کە نابێت لەوە زیاتر مستەر پاوڵ لەلای خۆیان بهێڵنەوە، بەبێ ئەوەی توشی هیچ زیانێك بن. رەنگە ئێمە بکەوینە ژێر جۆرە فشارێکەوە کە کردار بنوێنین. خەڵکی ئێرە ئاماژە بۆ ئەو ژمارەیە لە کورد دەکەن کە لەم وڵاتەدا پەنامان داون. ئەوان داوای گرتنەبەری رێوشوێنی سزادان دەکەن. رەنگە زیان بە ناوبانگی بزووتنەوەی کوردی بگات. شتێکی خراپە ئەگەر تەنیا بەهۆی کارێکی بێمانای گروپێکەوە، مەزاجی دژی کورد لێرە دروست ببێت.

٦. لەم قۆناغەدا مستەر ئەلفەیلی دڵخۆشی پێوە دیار نەبوو، دیسانەوە داوای کرد لە بەشدارییکردنی زیاتر ببەخشرێت. ناوبراو گوتی: ئەو گروپەی مستەر پاوڵیان گرتوە یاسای خۆیان هەیە. هیچ کەسێك دەسەڵاتی بەسەریدا ناشکێت. لە ئەنجامی کۆبوونەوەی ئەم دواییەی حسیك، د. مەحمود عوسمان لە سەرکردایەتی لادراوە. تێکڕای بارودۆخەکە ئاڵۆز و ناسەقامگیرە. منیش گوتم: گروپەکە پێویستی بە پارە، چەك، تا دواییە و، ئەگەر دەسەڵاتی تێدا نەبێت، لانی کەم دەبێت جۆرە کۆنترۆڵێکی تێدا ببێت. بۆیە پێداگریم کرد کە مستەر ئەلفەیلی یارمەتی زیاترم بدات. بەدودڵییەوە ئامادەیی نیشاندا قسە لەگەڵ تاراندا بکات.

٧. پێم گوت کە چیتر من پەیوەندیی لەگەڵدا ناکەم.

دەبلیو ئای رەی

بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست

W95 5216 233

١ی تەموزی ١٩٨١

❖❖❖❖❖❖

نهێنی

باڵیۆزخانە بەریتانیا - پاریس

١ی تەموزی ١٩٨١

بەڕێز دەبلیو ئای رەی، ئێم بی ئی، بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، ودك

بەبارمتەگرتن لەلایەن نەیارە کوردەکانەوە:

١. چەند هەفتەیەك لەمەوبەر بە تەلەفون لەبارەی نامەکەی رۆژی ٦ی ئایارتان قسەمان کرد.

٢. وەك پێم گوتیت: نامەم بۆ ژان لوی ئارناود نوسی کە نوێنەری دیپلۆماسیی لو ماتینە و ئامادەی هاوکارییە. لەگەڵ ئەوەشدا چەند رۆژێك دوای وەرگرتنی نامەکەم، تەلەفونی کرد و، گوتی: پرسیاری لە هەموو ئەو کەسانە کردوە کە پێی وابووە دەتوانن یارمەتیدەر بن. بەڵام نەیتوانیووە ئەو کەسانە دەستنیشان بکات کە لە ماوەی جێی بایەخدا پەیوەندییان لەگەڵ لو ماتیندا هەبووە. دوای ئەوەی پێت راگەیاندم کە پێتوایە ناوی پەیامنێرەکە بریتی بوبێت لە «گیلۆت»، دوبارە قسەم لەگەڵ ئارناوددا کرد و بەڵێنیدا هەوڵی دۆزینەوەی کەسێك بە ناوێکی لەوجۆرەوە بدات. بەداخەوە تا ئێستا نەیتوانیووە ئەو کارە بکات.

٣. زۆر لەوە دەترسم کە دادگاییکردنەکەی لو مارتین وەکو مردوی لێ هاتوە. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەگەر بتوانیت هەر شتێکی دیکەمان بدەیتێ لەسەری بڕۆین، ئەوا دڵنیام ئارناود بەوپەڕی توانای خۆیەوە یارمەتیمان دەدات. هۆکارەکەشی ئەوەیە کە دەیەوێت چاوپێکەوتن لەگەڵ وەزیری دەرەوە و مستەر نۆت دا بکات!

دڵسۆزی هەمیشەییت،

مایکڵ

ئێم سی ئێس وێستن

❖❖❖❖❖❖

نهێنی
جی ئار ئێس ٤١٣
لە وەزارەتی دەرەوە 071207Z
بەپەلە بۆ بەغدا
تیلیگرامی ژمارە ٣٥٣ی ڕۆژی ٧ی تەموزی ١٩٨١
بۆ زانیاری: نێردراویشە بۆ تاران
ڕاپۆرتتان ژمارە ٣٤٩: کەیسی پاوڵ

١. لەسەر داوای بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، لە ڕۆژی ٢٩ی حوزەیراندا ئەلفەیلی بانگ کرا. ئەو جەختی لەوە کردەوە کە پەیوەندی لەگەڵ خزمێکیدا هەبووە لە تاران کە ئەندامی حسیك بووە و، نیگەرانییەکانی ئێمەی سەبارەت بە بەردەوامبوونی دەستگیرکردنەی پاوڵ پێ گەیاندوە. ناوبراو ئاماژەیدا بە پەیوەندییەکەی نێوان بەهادەسەن و زە بیس لە تاران (ڕاپۆرتیان ژمارە ٢٥٢) و، گوتی: لەبەر ئەوەی ئەم پەیوەندییە دامەزرێنراوە، بۆیە چیتر ئەم حەز ناکات بەردەوام بێت.

٢. ڕێگەمان نەدا پەیوەندییەکەی لەگەڵمان بپچڕێنێت و، جەختمان لەوە کردەوە کە جارێکی تر قسە لەگەڵ خزمەکەی تارانیدا بکات. دەبێت ئەمجارە پێی بڵێت: نەبوونی هەواڵی ئازادبوونی پاوڵ زیاتر لە جاران بێ سەبری کردووین. ئێمە بەردەوام حکوومەتی عێراق بە بەرپرسیاری سەلامەتی ناوبراو دەزانین. ئێمە لەگەڵ دەستگیرکەرەکانی پاوڵدا نە دانوستان دەکەین و، نە داواکانیان جێبەجێ دەکەین. هەربۆیە هەڵوێستمان هەر ئەوەیە کە لە کۆبوونەوەی پێشودا ئاماژەمان پێداوە و، گۆڕانکاریی بەسەردا نەهاتووە (ڕاپۆرتمان ژمارە ١٩٩). لەگەڵ ئەوەشدا، ئەگەر پاوڵ بەم نزیکانە ئازاد نەکرێت، دەکەوینە ژێر فشارەوە بۆ پێداچوونەوە بە هەڵوێستە هاوسۆزانەکەمان بەرامبەر بە کوردی وڵاتەکەمان، چ ئەو کوردانەی خوێندکارن و، چ ئەوانەش کە داوای پەنابەرێتی سیاسیی دەکەن. پێویستە پێشمەرگە بزانن کە دەستگیرکردنی پاوڵ تەنیا زیان بە دۆزەکەیان دەگەیەنێت، نەك یارمەتییان بدات. ئەلفەیلی بە دوودڵییەوە ڕەزامەندی لەسەر گەیاندنی ئەم خاڵانە دەربڕی.

٣. هاوکات پەیوەندییمان لەگەڵ سامی ڕەحماندا کرد کە لە ئێستادا لەم وڵاتەیە. هیوامان وایە لە هەفتەی داهاتوودا چاوپێکەوتن ئەنجام بدەین. ئەو کاتە ڕەنگە بتوانین تێگەیشتنێکی باشترمان هەبێت کە چۆن بتوانین ئازادبوونی پاوڵ بەرەوپێشتر ببەین.

٤. بێدەنگیی عێراقییەکان بە هەوڵەکانیان بۆ ئازادکردنی پاوڵ جێگەی نیگەرانییە. تەنانەت ئەگەر بە کردار هیچ هەنگاوێکی کاراش نەنێن، بەڵام پێمانوایە: ئێستا کاتی ئەوەیە بەبیریان بهێنرێتەوە کە زۆر نیگەرانین بە نەبوونی هیچ هەواڵێك سەبارەت بەو کارانەی کە بۆ دەستەبەرکردنی ئازادکردنی ناوبراو گرتویانەتە بەر. دوای پێنج مانگ، دەردەکەوێت کە دڵنیاکردنەوەکانیان بەوەی چییان لەدەست بێت ئەنجامی دەدەن، بۆش و بێ بنەمان: ئەوان خەریکی چین؟ بۆیە دەبێت بەزوویی هەلێك بدۆزیتەوە بۆ گەیاندنی ئەم نیگەرانییانە. دەبێت ئاماژە بە کۆبوونەوەی دووەممان لەگەڵ ئەلفەیلی بکەیت و، پێی بڵێیت: ئەم کەسە پێناچێت سودێکی زۆری بێت.

٥. بۆ تاران. لە ئێستادا نامانەوێت ئێوە بە هیچ جۆرێك و لەهیچ ئاستێکدا بەشدار بن. ئەگەر حسیك دوبارە پەیوەندی پێوە کردن، دەبێت دێڕەکەی تیلیگرامی ژمارە ٥٤ی وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێلز دوبارە بکەنەوە. دەبێت ئەوەش بڵێین کە: کورد دەبێت داواکارییەکانیان بە حکوومەتی عێراقی رابگەیەنن، نەك بە ئێمە.

کارینگتۆن

سنوردار: بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، CONS D، NEWS D، PUSD، PS/ مستەر هەرد،PS/PUS، سێر جەی گراهام، مستەر جەی مۆبرلی

❖❖❖❖❖❖

ودك
لەندەن ٢AH SW١A
٨ی تەموزی ١٩٨١
لە وەزیری دەوڵەتەوە
دۆگلاس هەرد سی بی ئی ئێم پی

بەڕێز مستەر ریس:

زۆر سوپاس بۆ نامەکەی رۆژی ٢٩ی حوزەیران کە بۆ ریچارد لیوست ناردبوو، سەبارەت بە مستەر مایکڵ پاوڵ کە کوڕی مسز پاوڵی دەنگدەرتانە لە درۆڤ، ستریت، کینگسداون، دیڵ.

ئەم کەیسە زۆرترین نیگەرانی دروست کردوە. مستەر پاوڵ لە ٣٠ی کانونی دووەمەوە خۆی و چوار لوبنانی و سێ هیندی کە پێکەوە کارمەندی کۆمپانیای ئەلکیتانی لوبنانی بوون، دەستگیر کراوە. دەستگیرکەرەکان ئەندامی گروپێکی چەپی کوردە نەیارەکانن. (لوبنانییەك و هیندییەك لەم دواییە بە سەلامەتییەوە ئازاد کراون.) هەر کە زانیمان مستەر پاوڵ بەبارمتە گیراوە، باڵیۆزمان لە بەغدا چاوی بە دەسەڵاتدارانی عێراق کەوت و، پێی راگەیاند: ئەوان بە بەرپرسی سەلامەتی مستەر پاوڵ دەزانین و چاوەڕوانی ئەوەیان لێ دەکەین رێگەی گونجاو بۆ دەستەبەرکردنی ئازادییەکی بێ مەترسی بۆ ناوبراو بگرنەبەر. ئێمە لە سەردانێکماندا لە مانگی ئادار بۆ لای وەزیری دەرەوەی عێراق لە لەندەن، دەرفەتمان بۆ باسکردن لەم بابەتە لەگەڵ وەفدەکەیدا قۆستەوەو، نیگەرانیی خۆمان لەسەر سەلامەتی مستەر پاوڵ دەربڕی.

لەکاتێکدا ئێمە لەسەر بەرپرسیارکردنی عێراقییەکان بەرامبەر بە سەلامەتیی مستەر پاوڵ بەردەوام دەبین، ئێمە (دوای ئاگادارکردنەوەی ئەوان) هەوڵمان داوە راستەوخۆ پەیوەندی لەگەڵ کورددا دروست بکەین. بەڵام ئەم کارە بەهیچ جۆرێك ئاسان نەبووە و، دڵنیا نین کە ئایا ئەم هەوڵە بەرهەمێکی ئەوتۆی دەبێت یان نا. لەوە دەترسم کە ناچاربین بەتەواوی پشت بە تواناکانی دەسەڵاتدارانی عێراق ببەستین.

لە ساڵانی رابردوودا چەند حاڵەتێکی بەبارمتەگرتنی بیانییەکان ڕوویانداوە و، ئەوەی جێگەی دڵخۆشییە ئەوەیە: هەموو حاڵەتەکان بەشێوەیەکی خوازراو چارەسەر کراون. ئەوەی دڵخۆشمان دەکات ئەوەیە: بەو نامانەی کە مستەر پاوڵ بۆ دایکی دەینێرێت دەزانین کە ناوبراو لە روی

جەستەیی و ئەقڵییەوە تەندروستە.

ئێمە لە فشارخستنە سەر عێراقییەکان بەردەوام دەبین و، هیوامان وایە کە لە ڕێگەی ئەو پەیوەندییە لاوازانەی لەگەڵ کورددا هەمانە، بتوانین قایلیان بکەین کە بە دەستگیرکردنی هاووڵاتییەکی بەریتانی خزمەت بە دۆزەکەیان ناکەن.

بەدڵنیاییەوە وا دەکەم کە بەتەواوی لەپێشهاتەکان ئاگادار بیت.

(ڕەزامەندی مستەر هەرد-ی لەسەر وەرگیراوە و لەبەر ئەوەی لە دەرەوەی وڵاتە لەلایەن سکرتێری تایبەتی ناوبراوەوە واژ,و کراوە)

بەڕێز پیتەر ریس کیو سی ئێم پی

ئەنجوومەنی کۆمۆنەکان

لەندەن SW١

ئەمەش سەردێڕ بۆ بەشی هەواڵ بۆئەوەی لە کەیسی پاوڵدا بەکاری بهێنن.

أ- ئایا دەتوانیت ئەوە پشتڕاست بکەیتەوە کە مایکڵ پاوڵ لەرۆژی ٣٠ی کانونی دووەمدا دەستگیرکراوە و دەستبەسەرە؟

مستەر پاوڵ لەگەڵ سێ کەسی لوبنانی و چوارکەسی هیندیدا کە پێکەوە لە کۆمپانیایەکی نیشتەجێی لوبناندا کاریانکردوە لە رۆژی ٣٠ی کانونی دووەمدا لەلایەن گروپێکەوە کە خۆی وەك حزبی سۆشیالیستی یەکگرتووی کوردستان ناساندوە، بە بارمتە گیراون. بارمتەکان لە پرۆژەی بەنداوێکدا لە سلێمانیی لە باکوری خۆرهەڵاتی عێراق کاریان دەکرد.

ب- ئایا دەتوانیت ئەوە پشتڕاست بکەیتەوە کە: سێ لوبنانییەکە و چوار هیندیەکە ئازادکراون؟

بەڵیَ. هاوڕێکانی مستەر پاوڵ لە ماوەی ئەم چەند مانگەی رابردوودا ئازاد کراون و، تەنیا ناوبراو وەکو بارمتە ماوەتەوە. بەبێ ئەوەی هۆکارەکە بزانین. (ئەگەر پرسیار کرا). هیچ زانیارییەکمان نییە لەوەی حکوومەتی لوبنان، یاخود هیندستان پارەی دابێت، یاخود داواکاری جێبەجێ کردبێت لەپێناو دەستەبەرکردنی ئازادی هاوڵاتییەکانی.

ج- دەستگیرکەرانی مستەر پاوڵ چ داواکارییەکیان بەرامبەر ئازادکردنی ناوبراو هەبووە؟

هیچ داواکارییەکی راستەوخۆمان لێنەکراوە، بەڵام وا تێدەگەین کە حسیك ئەم داواکاریانەی هەیە:

(١) ٥٠٠ هەزار پاوەند

(٢) فشارخستنە سەر حکوومەتی عێراق بۆ ئازادکردنی زیندانییە کورد و خێزانەکانیان لە زیندانەکانی عێراق.

(٣) داوا دەکەن راگەیاندنەکانی ئەم وڵاتە پشتیوانی لە دۆزەکەیان بکرێت.

(٤) حکوومەتی شاژنی خاوەنشکۆ فشار دروست بکات لەپێناو وەستاندنی هەموو ئەو پرۆژانەی لە هەرێمە کوردییەکەدا بەرێوە دەچن و، سود بە ئابووری عێراق دەگەیەنن.

د- حکوومەتی شاژنی خاوەنشکۆ چ هەنگاوێکی لەپێناو ئازادکردنی مستەر پاوڵدا ناوە؟

هەر کە بۆمان دەرکەوت مستەر پاوڵ بە بارمتە گیراوە، باڵیۆزەکەمان لە بەغدا بە عێراقییەکانی گوت: ئێمە ئەوان بە بەرپرسیاری سەلامەتی پاوڵ دەزانین و چاوەڕوانی ئەوەیان لێدەکەین کە رێوشوێنی گونجاو لەپێناو ئازادکردنی ناوبراودا بگرنەبەر.

ه- ئایا حکوومەتی عێراق هیچ شتێکی کردووە؟

ئێمە دڵنیاییمان دراوەتێ کە ئەوان هەرچییەکیان پێبکرێت لەپێناو چارەسەرکردنی ئەم کەیسەدا ئەنجامی دەدەن. ئێمە بەردەوام لێرە و لە بەغداش بەرپرسیاریەتییەکانیان بەبیر دەهێنینەوە.

و- بۆچی حکوومەتی شاژنی خاوەنشکۆ بۆ ئازادکردنی پاوڵ دانوستان لەگەڵ دەستگیرکەرانیدا ناکات؟

سیاسەتی حکوومەتە یەك لەدوای یەکەکانی بەریتانیا ئەوە بووە: مامەڵە لەگەڵ رفێنەران و تیرۆرستە نێودەوڵەتیەکاندا نەکات و، داواکانیان جێبەجێ نەکات. گۆڕینی ئەم هەڵوێستە پتەوە تەنیا هانی بە بارمتەگرتن دەدات و کردەوەی تیرۆرستیی زیاتر دەکات.

ز- ئایا مستەر پاوڵ سەلامەت و تەندروستە؟

ئێمە دڵنیا کراوینەتەوە کە مستەر پاوڵ بەباشی مامەڵەی لەگەڵدا دەکرێت و، بڕوامان وایە لە تەندروستییەکی باشدایە. لەگەڵ ئەوەشدا بەهۆی تێپەڕینی ماوەیەکی زۆر بەسەر دەستگیرکردنەکەیدا، نیگەرانیمان لەبارەی تەندروستی ناوبراوەوە زیادی کردوە. ئێمە توانیوومانە جلوبەرگی گەرم و چەند کەرەستەیەکی ئاسودەبەخشی بۆ رەوانە بکەین. هیوادارین پێی گەیشتبێت.

ح- ئایا حکوومەتی شاژنی خاوەنشکۆ پەیوەندی لەگەڵ حسیك ئەنجامداوە؟

ئێمە پەیوەندی راستەوخۆمان لەگەڵ سەرکردەکانی حسیك نەبووە، بەڵام لە مانگەکانی رابردوودا توانیوومانە لەرێگەی کەناڵە جیاجیاکانەوە سەرکردەکانیان قایل بکەین بەوەی کە هێشتنەوەی مایکڵ پاوڵ خزمەتی هیچ ئامانجێکیان ناکات.

گ- ئایا هیچ بەڵگەیەك هەیە کە حسیك لە هەڵوێستی حکوومەتی شاژنی خاوەنشکۆی بەریتانیا ئاگادار بێت، یاخود ئایا نا نەرم و نیانییەکەی حکوومەتی شاژنی خاوەنشکۆ هیچ کاریگەرییەکی لەسەر حسیك هەبووە؟

هەندێك ئاماژە هەن دەریدەخەن پەیامەکەمان بۆ کورد ئێستا گەیشتونەتە جێگەی مەبەست. هیوادارین گەیشتبێت، چونکە هێشتنەوەی مایکڵ پاوڵ هیچ خزمەتێك بە دۆزی کورد ناکات.

حکوومەتی شاژنی خاوەنشکۆ ناتوانێت مامەڵە لەگەڵ رفێنەران بکات، یاخود قایلمان بکەن کە سەرانە بدەین.

ی- ئایا دەتوانیت لێدوان لەسەر ئەوە بدەیت کە پێنج کەسی ئەڵمانی و دوو کەسی فرەنسی لەلایەن کوردەوە رفێنراون و، دواتر ئازادکراون؟ دەتوانیت ئەو راپۆرتانە پشتڕاست بکەیتەوە کە سەرانە دراوە و داواکاری جێبەجێ کراون؟

پێمان گوتراوە کە پێنج کەسی ئەڵمانی ئازادکراون. بەڵام هیچ زانیارییەکمان لەسەر دوو کەسی فەرەنسی نییە. پێمان وایە: دەستگیرکەرەکانیان بریتین لە یەکێتی نیشتمانی کوردستان و حزبی شیوعی عێراقی. ئێمە لە پێگەیەکدا نین بتوانین لەسەر ئەو راپۆرتانە بدوێین کە باس لە پێدانی سەرانە یاخود جێبەجێکردنی داواکارییەکانیان دەکەن.

ك- حسيك کێیە؟

ئێمە تەنیا کەمێکیان لەبارەوە دەزانین، بەڵام بڕوامان وایە: گروپێکی بچووکن کە لە پەیکەری سەرەکی رێکخراوە کوردییەکان جیابوونەتەوە. بەپێی زانیارییەکان سەرکردەی ئێستایان مستەر رەسوڵ مامەند و مستەر عەزیز عەقراوییە.

❖❖❖❖❖❖

نهێنی

مستەر رەی

کەیسی مایکڵ پاوڵ:

١. مایـکڵ وێسـتۆن (کاونسـڵەر ئینفۆرمەیشـن، پاریـس) رۆژی پێنج شـەممە ٩ی تەمـوز تەلەفونی کـرد و گوتـی: دەتوانێـت پەیوەنـدی لەگـەڵ ئـەو رۆژنامەنوسـانەدا بـکات کـە وێنەکـەی پاوڵیـان بـۆ گاردیـان دابیـن کردبـوو. مـن داوام لـێ کـرد هـەوڵ بـدات چـاوی بـە رۆژنامەنووسـەکە بکەوێـت، کە گێـرارد گێتۆ ناوێکە و پرسـیاری لەبـارەی بارودۆخی مایکڵ پاوڵ و ژینگەکەی و، ئەو کەسـانە لێ بکات کـە دەسـتگیریان کـردوە. من جەختم لەوە کـردەوە کە دوو بایەخـمان لەم بابەتەدا هەیـە. یەکەمیان: بـۆ ئـەوەی خۆمـان لـە بارودۆخـی پـاوڵ دڵنیـا بکەینـەوە. دووەمیان: بـۆ ئـەوەی هەوڵ بدەیـن چەند نێوەندکارێك بۆ پەیوەندییکردن لەگەڵ حسـیکدا بدۆزینەوە. مسـتەر وێسـتۆن گوتی: ئەم کارە دەکات و لە ئەنجـام ئاگادارمـان دەکاتەوە.

٢. ناوبـراو گوتیشـی کـە BBC (پانۆراما) لـە هەوڵدا بـووە پەیوەندی لەگەڵ مسـتەر گێتۆدا بکات. پێدەچێـت ئـەوان بیانەوێـت بەرنامەیەك لەسـەر رفاندنەکـەی بکەن. ئەمە پێویسـتی بە تەماشـاکردن دەبێت.

پی ئێف ئێم واگن

بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست

W96 2333 5356

١٠ی تەموزی ١٩٨١

❖❖❖❖❖❖

جی ئار ۳۰۰

نهێنی

له بەغدا 120540Z

بەپەله بۆ ودك

تیلیگرامی ژماره ۳۹۵ی ۱۲ی تەموزی ۱۹۸۱

زانیاری ئاسایی بۆ: تاران

راپۆرتم ژماره ۲٦۹ و، راپۆتتان ژماره ۳۵۳

کەیسی مایکڵ پاوڵ

١. کاتێ لـه رۆژی ١١ی تەمـوز، داوای بینینی ئەحمەد حسـێن سـامەڕایی جێگـری وەزیرم کرد (بۆ بابەتێکـی جیـاواز)، بـەم بابەتەدا دەچوومەوە. نووسـینی وتەکەم بۆ بەجێ هێشـت کە بەزۆری باسـی لەو ناکاراییەی عێراقییەکان دەکرد کە تاوەکو ئێسـتا لەبارەی کەیسـەکەوە دەریانخسـتووە (بڕگەی ٤ی TURەکەت). سـامەڕایی بەڵێنیدا بزانێت چییان پێ دەکرێـت و لە ئەنجامەکەی ئاگادارمان دەکاتەوە.

٢. هـاوکات، لـه رۆژی ٩ی تەمـوزدا کۆڵیـن بۆوەر لـه تەیلـۆر وودرۆوە داوای بینینی کـردم (بڕوانە TURەکـەی رۆژی ٢٠ی ئایـارم) و، پێـی راگەیانـدم: کەسـێکی کـورد کـە پەیوەندیـی لەگەڵیـدا هەیە ئـەو رۆژە داوای کـردوە چـاوی پێـی بکەوێـت. ئایـا ئێمە هیـچ پەیامێکمان بۆ پـاوڵ هەیە؟ مـن گوتم: ئـەو پەیامە سـەرەکییەی کە دەبێـت بۆوەر هەوڵی گەیاندنی بدات و، هاوڕێکـەی لێ ئاگادار بکاتەوە، بریتییە لەو بێ سەبرییەی بەرامبەر بە کورد هەمانە سەبارەت بەو رفاندنە بێپاساوە و زۆر درێژەکێشا. دەربڕینەکـە بـەم جـۆرە بو، پاوڵ دەبێـت بە زوویی ئـازاد بکرێت. بـۆوەر رەزامەندی نیشـاندا کە ئەم بۆچوونـە وەکـو بۆچوونـی تایبەت بەخـۆی و بۆچوونـی جڤاتی بریتانی (نـەك باڵیۆزخانـەی بەریتانیا) نیشـان بدات.

٣. دوای ئـەوەی لـە چاوپێکەوتنەکـەم لەگەڵ سـامەڕایی گەڕامەوە، بۆوەر تەلەفونـی کرد و گوتی: هـاوڕێ کوردەکـەی پێـی راگەیانـدوە پـاوڵ «لەگەڵ پێنج کەسـی ئەڵمانـی» (بڕوانـە راپۆرتەکەی رۆژی ٢٢ی حوزەیرانـی رامزی بـۆ رەی) و، چەنـد کەسـێکی دیکـەدا لـە یەکێك لـە گوندەکانـی کۆڵینگان و پوڵینـگان دەسـتگیر کـراون. دو هەفتـە لەمەوبـەر ئـەو کاتـەی بیـنراون (بینینەکە لەلایـەن هاوڕێکەی بـۆوەرەوە نەبـووە)، هەموویـان لـە بارودۆخێکـی تەندروسـتی باشـدا بـوون. لـە وەڵامی پرسـیارەکەی

پاوڵدا کە ئایا ئەم گوندانە لە عێراقن یان ئێران، کوردەکە گوتویەتی «بەدڵنیاییەوە لە عێراق»ن. بەلام بۆوەر ئەو بۆچوونەی لەلا دروست بووە کە هەرچەندە رەنگە یەکێك لە گوندەکان لە عێراقدا بێت، ئەوی دیکەیان لە عێراق نییە.

٤. ئەگەر بەلاتەوە ناپەسەند نەبێت، بڕگەی ١ و ٣ی ئەم نامەیە دەدەینە باڵیۆزخانەی ئەڵمانیای خۆرهەڵات لێرە، بەمەبەستی ئاگاداربوون. خاڵی جێی سەرنج ئەوەیە: بەدڵنیاییەوە لێرە یان ئەوەتا هیچ جیاکردنەوەیەکی کاریگەر لەنێوان حسیك (محمود عوسمان) و، ینك (جەلال تاڵەبانی)، لەم جۆرە رفاندنانەدا نییە، یان ئەوەتا ئەم دوو حزبە پێگە و بارەگای هاوبەشیان هەیە. ئەگەری سێیەم ئەوەیە هاوڕێکەی بۆوەر کەسێکی ساختە یاخود جاسوس بێت. من بەردەوام بۆوەرم لەم بابەتە هۆشیار کردۆتەوە.

ئیگەرتۆن

سنوردار: بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، CONS D، NEWS D، PUSD، PS/ مستەر هەرد،PS/PUS، سێر جەی گراهام، مستەر جەی مۆبرلی.

❖❖❖❖❖❖

نهێنی
داوای سێر جەی گراهامە لەلایەن مستەر «سامی» ڕەحمانەوە!
کەیسی پاوڵ

پێشینە:

١. ڕۆژی ٣٠ی کانونی دووەم لەگەڵ چوار هیندی و سێ لوبنانیدا دەستگیر کراوە کە هەموویان کارمەندی بەڵێندەرێکی لوبنانی بوون بە ناوی (ئەکتیانی). ئەوان لەسەر پڕۆژەیەکی ئاو لە دوکانی نزیك سلێمانی کاریان کردوە. یەك هیندی و لوبنانییەکان ئازاد کراون. لەو دەستگیرکراوانە تەنیا پاوڵ و دوو هیندی تائێستا لە زیندان ماونەتەوە. ئەوان لە کەمپێکی خاکی ئێراندا دەستبەسەر کراون. تاران ناوی (حاجی مەهدی بێهداران) و ژمارە تەلەفۆنێکی داوینەتێ کە بەکاری دەهێنێت. من لەگەڵ حسێن موحد ئەلفەیلیدا لە پەیوەندیدا بووم.

ئەوەی بە «سامی» ڕەحمان بگوترێت:

٢. ئێمە عێراقییەکان بە بەرپرسیار دەزانین کە مستەر پاوڵ بە سەلامەتی ئازاد بکرێت. ئێمە ئامادە نین دانوستان بکەین، (چونکە ئاماژە بەوە کرا کە دەبێت بیکەن!). ئێمە ئامادەش نین داواکارییەکان جێبەجێ بکەین. هەڵوێستمان بەرامبەر تیرۆریزم و بە بارمتەگرتن ئاشکرایە. بە لەبەرچاوگرتنی هەڵوێستی هاوسۆزانەمان بەرامبەر بەو کوردەی پەنایان بردۆتە بەر ئەم وڵاتە، لەوە تێناگەین کە بۆچی کورد تچەوێڵیان لەلای خۆیان هێشتەوە. حسیك خزمەت بە دۆزی کورد ناکات. ئێمە هەوڵمان داوە بۆچوونەکانمان بە کورد بگەیەنین، بەڵام پێناچێت بگەینە هیچ شوێنێك. ئایا سامی ڕەحمان دەتوانێت ئامۆژگاریی یاخود یارمەتیمان بدات.

حزبی سۆشیالیستی یەکگرتووی کورد حسیك:

٣. لە ساڵی ١٩٧٩ و لە یەکگرتنی د. مەحمود عوسمان لەگەڵا هێزەکانی ڕەسوڵ مامەندا دروست بوو، کە ئەمەی دواییان سەرکردەی باڵی سۆشیالستی بزووتنەوەی کوردییە. گروپەکە نزیکەی ١٥٠٠ ئەندامی هەیە. بڕوا وایە کە لەگەڵ گروپە سەرەکییەکانی بارزانییەکان و جەلال تاڵەبانیدا ناکۆك بێت. فەرماندەی ناوچەیی گروپەکە کەسێکە بە ناوی «مام عەزیز» کە وا دەزانرێت کۆنە وەزیرێکی عێراق بێت. جێگرەکەی مستەر ڕەسول ە.

دەبیلو ئای ڕەی

بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست
W 95 2335216

١٣ی تەموزی ١٩٨١

نهێنی

مستەر رەی

کەیسی مستەر پاوڵ

١. هێر شلاگینتویت لە رۆژی ١٠ی تەموز تەلەفونی کرد بۆ ئەوەی بەراوردێك بکات سەبارەت بەو زانیارییانەی لەبارەی ٥ بارمتە ئەڵمانییەکەیە لەگەڵ ئەوانەی مستەر پاوڵ. ئەو بەتایبەتی دەیویست پەیوەندی لەگەڵ ئاژانسی دیکەی جگە لە وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنویڵزدا بکات، کە پێی وابوو لە پەیوەندییکردنماندا لەگەڵ کورددا بەشدارن. من پێم گوت: هیچ بەشدارییەکی لەو جۆرە نییە و وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنویڵز تاکە بەرپرسیارە لە پەیوەندییەکانمان. پوختەیەکی تەواوم پێدا و رێگەم دایە هەندێك لە راپۆرتەکانی دۆسیەکە ببینێت.

٢. ئەو لێی پرسیم: ئایا وەرگێڕێکی متمانەپێکراوی کوردمان هەیە کە بتوانێت گوێ لە کاسێتی کوردی بگرێت و لەبەری بنووسێتەوە. دەبێت ئەم کەسە رێگەی پێدرابێت کار لەسەر بەڵگەی پۆلینکراو بکات - ئەڵمانییەکان کەسێکی لەوجۆرەیان لەبەردەستدا نییە: ئایا دەتوانین یارمەتییان بدەین؟ من بەدواداچوون دەکەم.

٣. تاکە بابەتی دیکەی مستەر شلاگینتویت کە جێگەی بایەخ بێت ئەوەبوو: خاچی سور لە بەغدا بە ئەڵمانییەکانیان گوتووە کە «دەزگای هەواڵ»ی عێراقی کەناڵێکی لە MFA باشترە کە لەرێگەیەوە مامەڵە لەگەڵ عێراقییەکاندا بکەیت. ئەم تێبینییە لەو رێکارە جیاوازەوە سەرچاوە دەگرێت کە لەنێوان رێکارەکانی هێر شلاگینتویت و ئەوەی خۆماندا تێبینیم کردوە. دەرکەوت کە ئەڵمانییەکان فشار دەخەنە سەر عێراقییەکان بۆ ئەوەی ئیمتیاز بە کوردببەخشن، لەکاتێکدا من بە هێر شلاگینتویتم راگەیاند: ئێمە هەستمان نەکردوە بتوانین فشار بخەینە سەر عێراقییەکان کە ئیمتیازێکیان بدەنێ، لەکاتێکدا کە خۆمان لە بارودۆخی هاوشێوەدا ناتوانین ئەنجامی بدەین - هەرچەندە بە روونی بە عێراقییەکان دەڵێین کە بەرەوپێشنەچوونەکان نارەحەتی کردوین.

هەیچ دی ئەی سی مایەرز

١٥ی تەموزی ١٩٨١

وێنەیەك بۆ: باڵیۆزخانە، بەغدا

باڵیۆزخانەی بەریتانیا- پاریس

١٥ی تەموزی ١٩٨١

بەڕێز دەبلیو ئای رەی ئێم بی ئی، بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، ودك، بەرێز رەی:

بارمتەرگتن لەلایەن نەیارە کوردەکانەوە

١. ئاماژە بە نامەکەی رۆژی ١ی تەموزی مایکڵ وێستۆن. هەروەك مایکڵ بە تەلەفون (بەش) ەکەی ئاگادار کردەوە، بەم دواییە توانیمان ئەو رۆژنامەنووسە دەستنیشان بکەین کە چاوی بە پاوڵ کەوتووە، کەسەکە ئێم گێرارد گیتۆن ناوێکە. لەبەرئەوەی بابەتەکە کێشەی کاری زانیاریی نییە، بۆیە نووسراوەکانم لە مایکڵ وەرگرتوە.

٢. لە رۆژی ١٣ی تەموزدا تەلەفونم بۆ ئێم گیتۆت کرد و، هەمان رۆژ چاوم پێی کەوت. ئەو کەسە تەکینکارێکی فۆتۆگرافییە و کەمێکیش وەك رۆژنامەنوسێکی سەربەخۆ لە ناوچە دورەدەستەکان کار دەکات. دووجار سەردانی ناوچەکانی بن دەستی کوردە جوداییخوازەکانی کردووەو، جاری دووەمیان لە مانگەکانی سەرەتای ئەمساڵدا بووە. بەرێگەی نایاسایی لە تورکیاوە پەڕیوەتەوە بۆ ئێران، لە ئێران و عێراقدا بۆ ماوەی دوو مانگ بە پێ و سواری وڵاخ هاتووچۆی کردووە و، بەهەمان رێگا گەڕاوەتەوە بۆ تورکیا. لەکاتی گەڕانەوەیدا دووجار لەلایەن سەربازانی تورکیاوە دەستگیر کراوە و، هەموو پارەو کەرەسەی وێنەگرتنەکەیان لێ سەندووە.

٣. ئێم گیتۆت بڕوای وایە: ئەو گروپەی پاوڵیان گرتووە دەستگیرکردنەکە بڕیارێکی سەرپێی بووە لەلایەن گروپێکی ناوخۆییەوە و، خۆیان بە دەستپێشخەریی خۆیان ئەم کارەیان کردوە. لە دوای ڕووداوەکەوە ئینجا سەرکردایەتی کورد بڕیاریان لەسەر کارەکە داوەو، ستراتیجێکیان بۆ داڕشتوە. دواتر، گروپی دووەم، کە هاوپەیمانێتییەکی لەرزۆکی لەگەڵ ئەوەی یەکەمیاندا هەیە، ژمارەیەك ئەڵمانیی دەستگیر کردوە.

٤. ئێم گیتۆت دەیگوت: ئەو کۆمەڵە بارمتەیەی بینیووە کە پاوڵیان لەگەڵ بووە و «لەسەر سنوری نێوان عێراق و ئێران» چاوی پێیان کەوتوە. ئەو نازانێت لەسەر چ بەرێکی سنورەکە هێڵراونەتەوە. بەڵام دەیگوت: ئەگەر زانیاری لەبارەی شوێنی مانەوەکەیان دزە بکات، ئەوا دەکەونە بەردەم

مەترسیی سوپای عێراقەوە. (پەیوەست بەم بابەتە، ئەوەیە: ناوبراو دەیەوێت بگەڕێتەوە بۆ ئەو ناوچەیە - بڕوانە بڕگەی ١٠ لە خوارەوە). ناوبراو لە خاڵێکی دیکەی قسەکانیدا گوتی: عێراقییەکان دەیانزانی بارمتەکان لە کوێ هێڵراونەتەوەو، گروپە جوداخوازەکە خەریکبووە بە هێرشی هێزی ئاسمانی عێراق لەناوبچن. ئەو گوتیشی: کوردی ئێران بەم بارمتەگرتنە رازی نین، بەڵام دڵنیا نیم کە ئایا مەبەستی ئەوە بوبێت بارمتەکان هێشتا لە عێراقن یان نا.

٥. ئێم گیتۆت گوتیشی: کاتێك لە مانگی نیساندا چاوی بە پاوڵ کەوتووە، بە رواڵەت تەندروستی و تێروپڕ دیار بووە. بەڵام هیچی دیکەی لەسەر بارودۆخی نیشتەجێ بوونی بارمتەکان نەدەزانی.

٦. لێم پرسی: چ مەرجێك بۆ ئازادکردنی بارمتەکان دانراون. ئێم گیتۆت سەرسوڕمانی خۆی نیشاندا لەوەی تاوەکو ئێستا ئێمە مەرجەکان نازانین. لە مانگی نیساندا لەلایەن کوردە خانەخوێکانەوە پێی راگەیەندراوە کە حکوومەتی بەریتانیا لەم خاڵانەی خوارەوە وەك مەرجی ئازادکردنی پاوڵ ئاگادار کراونەتەوە:

أ) ئازاکردنی ئەو شەڕکەرە کوردانەی لە زیندانەکانی عێراقدان.

ب) ئازادکردنی ئەو خێزانی شەڕکەرە کوردانەی کە لەلایەن دەسەڵاتدارانی عێراقەوە زیندانی کراون.

ج) راگرتنی فرۆشتنی چەکی بەریتانی بە عێراق.

د) راگرتنی فرۆشتنی چەکی هیندی بە عێراق.

هەروەها ئەوەشی پێ گوتراوە: کوردێکی نیشتەجێی ئەڵمانیا وەکو ناوبژیوانی ئەم دانوستاندنە هەڵدەسوڕێت، بەڵام دوای گەڕانەوەی بۆ ئەوڕووپا بۆی دەرکەوتووە کە ئەو کوردە هیچ زانیارییەکی لەبارەی بابەتەکەوە نییە و، هیچ رێنماییەکی بۆ دانوستان پێ نەدراوە. ئەو گەیشتوەتە ئەو بەرئەنجامەی رەنگە بە مەبەست خەڵەتێنرابێت و دانوستانەکە لە رێگەی کەناڵی دیکەوە ئەنجام بدرێت. لە هەموو حاڵەتێکدا، ئەو پێی وایە: دوو بارمتەی گروپەکەی پاوڵ (هیندی یەك و لوبنانییەك) لە کۆتایی مانگی ئایاردا ئازاد کراون «وەك ئاماژەیەکی مرۆڤدۆستانە»و، گیتۆت پێشی وایە: ئەو دوو ئازادکراوەش چەند بابەتێکیان پێدراوە کە لەگەڵ ئازادبوونیاندا بیدەنە رۆژنامەکان، یاخود بیدەنە ئەو حکوومەتانەی مەبەستیانە. ئەگەر بمانەوێت پەیوەندی لەگەڵ ئەو کەسانەدا بکەین، گریمانە وایە کە بتوانین لە رێگەی خاوەنکارەکانیانەوە بتوانین بیاندۆزینەوە.

٧. ئێم گیتۆت داواکاریی کوردی وەك بەرزترین دەرخستە لەقەڵەمدا. لە کرداردا، کوردتەنیا

هەوڵـی بەدەسـتهێنانی ناوبانـگ دەدەن و، ڕەنگە هیوای ئەوەشیان هەبووبێت لـە دەرەوەی وڵاتەوە چـەك و تەقەمەنییـان بۆ دابیـن بکرێت.

٨. مـن لێـم پرسـی: پێـی وایـە چـی ڕوودەدات ئەگـەر داواکاریـی کـورد جێبەجـێ نەکرێـت. ئێـم گیتـۆت گوتـی: نازانێـت. حاڵەتی لەم جۆرە پێشـتر ڕووی نـەداوە. ئەو پێی وابوو مامەڵـەی باش لەگەڵا بارمتەکانـدا بـەردەوام دەبێـت، بەڵام تەریکبـوون و سـەختیی پەیوەندییکردن لەگەڵا دەسـتگیرکەراندا وایکـردوە کـە پرۆسـەی دانوسـتانەکە زۆر بـە خاوی بەڕێـوە بچێت.

٩. ئێم گیتۆت ئاماژەی بەوەش دا: لە پاریس چەند کوردێك دەناسـێت، بەڵام کەسـیان پەیوەندییان بە حزبی سۆشیالیسـتی یەکگرتووی کوردسـتانەوە نییە. تاکە کەناڵی پەیوەندی لە ڕێگەی کوردێکەوە بـووە کـە لـە (دەرەوەی ئەوڕووپـا) دەژی و، ئـەو]گیتۆت[ئامـادە نەبوو لە ئێسـتادا ئاشـکرای بکات. ڕەنگـە کـورد بـە دەسـتگیرکردنی پـاوڵ بتوانـن پەیامێـك بگەیەنن، بـەڵام ئەم پرۆسـەیە لانی کەم سـێ هەفتـە دەخایەنێـت و، گەڕانـەوەی پەیامیـش هـەر ئەوەنـدەی پـێ دەچێـت. لـە هەمـوو حاڵەتێکـدا کارێکـە جێگەی بـاوەڕ نییە.

١٠. لـە کۆتاییـدا ئێـم گیتـۆت باسـی بەرنامەکانـی خـۆی بـۆ کـردم. ئـەو گوتـی: زۆر حـەز دەکات بچێتـەوە بـۆ ئـەو ناوچەیـەی کە پاوڵی لـێ هێڵراوەتەوە. پێی باشـە کـە تیمێکـی تەلەفزیۆنیش لەگەڵ خۆیـدا بەرێت. ڕەنگە ئامادەی تیادا بێت کـە پەیامێکی حکوومەتی بەریتانیاش بگەیەنێت، بەڵام لەوە دەترسا کـە دوبـارە بکەوێتە دوای دەسـەڵاتدارانی سـنوری تورکیا. ئایـا دەکرێت حکوومەتـی بەریتانیا بـە جۆرێـك لـە جـۆرەکان پێشـوەخت دەسـەڵاتدارانی تورکیـا ئـاگادار بکاتەوە. بـە جۆرێك کـە ناوبراو بتوانێـت بەبـێ هیـچ لەمپەرێك بـە هەردوو ئاڕاسـتەکەدا بێـت و بچێت، ئایـا نوێنەرێکـی حکوومەتی بەریتانیـا حـەز دەکات لەگەڵیدا بێت؟

١١. مـن نەچوومـە ناو باسـی کردەوەکانی داهاتـوەوە، تەنها ئەوەم گوت کە تۆ لـەم بابەتە ئاگادار دەکەمـەوە. هەمـوو ئەوانـەی سـەرەوە دەریدەخەن کـە ئێم گیتـۆت ئامادە نییـە بە تەواوەتـی کراوە بێت لەگەڵماندا، بەشـێك لە هۆکارەکە ئەوەیە کە وا هەسـت دەکات بەم کارە پەیوەندییەکانی لەگەڵ کـوردی دەخاتە مەترسـییەوە. بەڵام هۆکارە سـەرەکییەکە ئەوەیـە کە دەیەوێت قازانجـی ڕۆژنامەوانی زیاتـر لـەم مەسـەلەی بارمتەیـە بەدەسـت بهێنێت. (ئـەو بەڕێکەوت پێـی گوتم: هەمـوو چیرۆکەکەی بـە تێکـڕای وردەکارییەکانـەوە سـەبارەت بـە داواکاری کـورد خسـتۆتە بـەردەم کۆمەڵێـك ڕۆژنامـەی

بەریتانی. بەڵام ئەو بەشەی کە لە گاردییانی رۆژی چواری تەموزدا بڵاو کراوەتەوە، هەر ئەوەندەی لێ هەڵبژێراوە). ئەگەری ئەوەش بەدور دانانێم کە ناوبراو ئامادە بێت.

ناوبراو خۆی بۆ ئەم چاوپێکەوتنە لەگەڵ مندا ئامادە نەکردبوو. رەنگە دوای بیرکردنەوە هەست بکات کە هۆکاری مرۆیی ناچاری دەکەن ئەرکێکی زیاتر ئەنجام بدات.

١٢. حەزدەکەی بیر لەوە بکەرەوە کە چۆن لەگەڵ ئەم بابەتەدا بەرەوپێشەوە بچین، ئێم گیتۆت تا چەند هەفتەیەکی دیکەش لە پاریس دەبێت، بە ئامادەییەوە رەزامەندی دەربڕی کە ئەگەر دووبارە پەیوەندی پێوە بکەمەوە کۆببینەوە.

دڵسۆزی هەمیشەییم (CO HUM)

❖❖❖❖❖❖

نهێنی
ودك
لەندەن SW1A 2AH
ژمارە تەلەفۆن ٠١٠٢٣٣٥٢١٦
رۆژی ١٦ی تەموزی ١٩٨١
بەڕێز ئێم ئێس تی وێستن، (سی ڤی ئۆ CVO) ، باڵیۆزخانەی بەریتانیا لە پاریس
کەیسی مایکڵ پاوڵ

١. سەبارەت بە نامەکەم لە رۆژی ٦ی ئایاردا سەبارەت بە بارمتەگرتنی مستەر پاوڵ، ناوی کەسێکی دیکەمان پێدراوە کە ئامادەیە یارمەتیمان بدات.

٢. بیڵ ئیگڵتون کە سەرۆکی بەشی بەرژەوەندییەکانی ویلایەتە یەکگرتووەکانە لە بەغدا و، پسپۆڕی کاوربار ی کوردە، ئەم هەفتەیە بە لەندەندا تێپەڕی. کە لێرە بوو چاوی بە هاوڕێیەکی کۆنی کەوت بە ناوی عەلی محەمەد عەلی کە کوڕی قازی محەمەدە. قازی محەمەد ئەو کەسە بو کە لە ساڵانی ١٩٤٠کاندا خۆی وەکو شای کورد لەقەڵەمدا. دیارە عەلی پەیوەندی بەهێزی لەگەڵ کوردی ئێراندا هەیە و، پەیوەندی بە گروپە نەیارەکانی دەرەوەی وڵاتەوە هەیە. ئیگڵتۆن باسی کەیسەکەی پاوڵی لەگەڵدا کرد و، شکستی ئێمەشی لە دەستەبەرکردنی ئازادبوونی ناوبراودا پێ راگەیاند. عەلی گوتی: ئامادەیە ئەوەی پێی دەکرێت ئەنجامی بدات. لە یەکەم بەرکەوتندا پێشنیاری کرد پەیوەندی لەگەڵ ئێمەدا بکات. بە داخەوە دەبوو بگەڕێتەوە بۆ پاریس. بەڵام ئامادە بوو چاوی بە هەر کەسێك لە باڵیۆزخانە بکەوێت، ئەگەر بێتوو پەیوەندی پێوە بکەن. ژمارە تەلەفونەکەی بریتییە لە ٢٥٥٣٤٦٤.

٣. ئێمە لێرەوە بەشوێن دوو سەرە داودا چووین، بەڵام وا هەست دەکەین کە بە هیچ کوێمان ناگەیەنن. لەگەڵ ئەوەشدا پێویستە لە هەوڵەکامنان بەردەوام بین. سوپاست دەکەم ئەگەر تۆ، یان کەسێکی تر لە باڵیۆزخانەکە، پەیوەندی پێوە بکات. ئەو دەیەوێت راستییەکان بزانێت و، ئەوانەش لە نامەکەی رۆژی ٦ی ئایارمدا هەن. پێشەکی هیچ شتێکم نییە زیادی بکەم، جگە لەوەی پاوڵ و دوو هندییەکە کە ئێستا لە زینداںن، ئەوانی دیکە ئازاد کراون.

٤. ئەوەی لە عەلیمان دەوێت ئەوەیە ئامۆژگارییمان بکات کە چۆن بتوانین پاوڵ ئازاد بکەین.

ڕەنگە عەلی پێشنیاری ئەوەی بکات لەگەڵ حسیکدا دانوستان بکەین و بڕێك پارەیان بدەینێ. ئەگەر عەلی ئەم ڕێگەیەی گرتەبەر، ئەوا دەبێت هیچ گومانێکی لەلا نەهێڵین کە هەڵوێستی نێودەوڵەتیمان بەرامبەر کردەوە تیرۆریستیەکان و بارمتەگرتنەکان ئەوەیە: بە هیچ جۆرێك مامەڵەیان لەگەڵدا نەکەین. بەڵام هیوادارم چەند پێشنیارێکی دیکەی هەبێت. شتێکی باش دەبێت ئەگەر قایل بێت قسە لەگەڵ ئەو کەسانەدا بکات کە پەیوەندی پێیانەوە هەیە و، ڕۆڵێکی چالاك لە بابەتەکەدا بگێڕێت.

٥. ئەم بەیانییە کاتێك قسەم لەگەڵ دایکی پاوڵدا دەکرد، گوتی: پێدەچێت گیلیۆتی ڕۆژنامەنوسی فڕەنسی هاوڕێی د. مەحمود عوسمان بێت، کە سەرۆکی (حسیك)ە و ئێستا دەبیستین کە دەستگیر کراوە. دیارە گیلیۆت لە وەرزی بەهاردا نەچۆتە کوردستان تاوەکو ڕاپۆرتێك لەسەر بارمتەکان ئامادە بکات: ئەو ئاگاداری دەستگیرکرانەکەیان نەبووە. ئەو تەنیا سەردانی کوردی کردووە. ئەمە بەو مانایە دێت کە گیلیۆت لەوەی دەمانزانی زیاتر لە کوردەوە نزیکە، لەبەر ئەمەش دەتوانێت ببێتە نێوەندکارێکی بەسود.

دەبلیو ئای ڕەی
بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست

❖❖❖❖❖❖

باڵیۆزخانەی بەریتانیا - پاریس
٢٢ی تەموزی ١٩٨١
بەڕێز دەبلیو ئای ڕەی، بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، ودك، بەڕێز ڕەی
کەیسی مایکڵ پاوڵ

١. ئاماژە بە نامەکەتان لە ڕۆژی ١٦ی تەموز بۆ مایکڵ وێستۆن.

٢. دوێنێ توانیم پەیوەندی لەگەڵ عەلی محەمەد عەلی دا بکەم و ئەمڕۆ چاوم پێیکەوت. عەلی گوتی: خۆی ئاگاداری وردەکارییە سەرەکییەکانی کەیسەکەی پاوڵە. بەپێی زانیارییەکانی، پاوڵ چیتر بەتەواوی لەژێر دەستی حزبی سۆشیالیستی یەکگرتووی کورد(حسیك)دا نییە. لە ڕاستیدا حزبەکە دابەش بووە بەسەر سێ باڵدا: باڵی سەرەکی (حسیك، لەژێر سەرکردایەتی د. مەحمود عوسمان)، ئەم باڵە ئێستا پەیوەندی بە گروپێکی فراوانەوە بەناوی یەکێتیی نیشتمانیی کورد کردووە و، ئەو بارمتانەی لەلای گروپەکە ماونەتەوە لەگەڵ خۆی بردونی. یەکێتیی نیشتمانیی کورد چەند جارێك پەیوەندییان بە دەسەڵاتدارانی عێراقەوە کردوە و چەند مەرجێکیان بۆ ئازادکردنی بارمتەکان ڕاگەیاندوە. گرنگترین داواکاری بریتییە لە ئازادکردنی کوردە زیندانیکراوەکان.

٣. دیاربوو عەلی بەڕاستی نیگەران بوو کە لە خەباتی کورددا کەسانی بیانی دەستگیر بکرێن و، ئامادەیی خۆی بۆ یارمەتیدان دەربڕی. ئەو گوتی: بەرنامەی وایە لە داهاتوویەکی نزیکدا سەردانی عێراق بکات. هەر کە گەیشتە عێراق، ئەوپەڕی هەوڵی خۆی دەدات بۆ ئەوەی پەیوەندی لەگەڵ یەکێتیی نیشتمانیی کورددا بکات (لەڕێگەی نێوەندکارەوە، دیارە لەبەر هۆکاری ئاشکرا) و کەناڵێکی پەیوەندی بۆ دانوستانکردن لەسەر ئازاد کردنی پاوڵ دروست بکات. پێش ئەوەی سەفەرەکەی بکات، تەلەفونم بۆ دەکات. ئەو هیوای وایە سەفەرەکە کورتخایەن بێت و لەماوەی دوو هەفتەدا بتوانێت هەواڵم بۆ بهێنێتەوە. بەڵام ئەگەر بۆی دەرکەوت زیاتری پێ دەچێت، ئەوا پێش سەفەرەکەی لەگەڵ مندا ڕێك دەکەوێت کە لە ڕێگەی باڵیۆزخانەی بەریتانیاوە (دیارە لەبەر هۆکاری ئاشکرا لە بەغدا نا) پەیامێکم بۆ ئاراستە بکات. ئەگەر لەبەر هەر هۆکارێك تێکڕای گەشتەکەی دوا بکەوێت، هەوڵ دەدات بزانێت لە ڕێگەی پەیوەندییەکانییەوە لە ئەوڕووپا دەتوانرێت چ بەرەوپێشچوونێك بەدەست بهێنرێت.

٤. من به روونی به عەلیم ڕاگەیاند: ئێمە هیچ شتێکی بەرجەستەمان نییە کە لەبەرامبەر ئازادبوونی پاوڵدا بیدەین. وا دیاربوو کە لە مەبەستەکە تێ گەیشت: لە ناسینی یەکەمەوە وەکو کەسێکی ئاڵۆز هاتۆتە بەرچاو. بەڵام ماوە بزانرێت کە ئایا ئەو کەسانەی پاوڵیان لەژێر دەستدایە: بەهەمان ئەندازە توانای تێگەیشتنیان هەیە؟

٥. لەگەڵ بەدەستهێنانی هەر زانیارییەکی دیکەدا ئاگادارت دەکەمەوە.

❖❖❖❖❖❖

بەغدا تیلیگرامی ٤٠٠
جی ئار ٧٦٠
نهێنی
لە: ئەی جەی رامزی، بەغدا
بابەت: پی ئۆ دەبلیو / ئێم ٢٧ی تەموزی ١٩٨١
بۆ: بەڕێز دەبلیو ئای رەی، ئێم بی ئی، بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، ودك
وێنە بۆ: بەڕێز سی جەی رەندڵ، تاران، باڵیۆزخانەی بۆن
کەیسی مایکڵ پاوڵ

١. کارڵ سپاڵك کە لێرە سەرۆکی کارەکانی ئەڵمانیای فیدراڵە لە نانخواردنی رۆژی ٢١ی تەموزدا پێی راگەیاندم: حکوومەتەکەیان لە سێ هەفتەی رابردوودا لەبارەی پرسی ئەو پێنج بارمتە ئەڵمانییەی لەلای ئۆپۆزیسیۆنی کوردن، لانی کەم سێ وەفدی ناردوە. بانگێشتی کردم بۆ گوێگرتن لە باسێکی دورودرێژتر و منیش دوێنێ ٢٦ی تەموز بانگێشتم کرد و، سەبارەت بەم پرسە لەگەڵیدا کۆبومەوە.

٢. سپاڵك لەگەڵ جەختکردنەوەیدا لەسەر ئەوەی کە قسەکانی کۆبوونەوەکەمان لەوپەڕی نهێنییدا دەبێت (تکایە با بپارێزرێت) ، بەوە دەستی پێ کرد کە کەمێك لەوەوبەر زانیارییەکی لە (ئەرکی ئەڵمانیای فیدراڵ) لە تارانەوە پێ گەیشتوە کە ئێبنێت، یەکەم کەسی ئەڵمانییە دەستگیر کرابێت (بڕگەی چواری راپۆرتمان ژمارە ٢٦٩ی رۆژی ٢٠ی ئایار) رۆژی ٢٣ی تەموز لە تاران ئازاد کراوە و ئێستا بەڕێگەوەیە بەرەو (بۆن). گروپەکەی تاڵەبانی جەختیان لەوە کردۆتەوە کە دەبێت ئازادکردنەکەی وەکو «ئاماژەیەك» تەماشا بکرێت و، نابێت وەها لێی تێبگەن کە ینك تۆزقاڵێك لەو داواکارییانە پاشگەز بۆتەوە کە لە حکوومەتی ئەڵمانیای فیدراڵ هەیەتی لە بەرامبەر ئازادکردنی ئەو چوار بارمتە ئەڵمانییەی دیکەدا (راپۆرتی رۆژی ٢٢ی حوزەیرانم).

٣. سەبارەت بە وەفدەکانی ئەڵمانیا بۆ لای عێراقییەکان، ئەم سەردانانە لە رۆژی ٤ی تەموزەوە دەستیان پێ کردوە و، سەرەتاکەشی بریتی بووە لە گەیشتنی باڵیۆز مۆنتفۆرت کە کەسێکی عەرەبناسە و سەرۆکی بەشی خۆرهەڵاتی نزیکە لە وەزارەتی دەرەکی ئەڵمانیا. ناوبراو بە هاوڕێیەتی کۆچیەری وەزیری دەوڵەت، سەردانێکی دیکەشی ئەنجامدا. ئەمەش لەوکاتەدا بوو کە وەزیری دەوڵەت نوێنەرایەتی حکوومەتی فیدراڵی دەکرد لە ئاهەنگی رۆژی نەتەوەیی عێراقدا کە لە ١٧ی تەموز بەڕێوەچو. سپاڵك رایگەیاند: سەردانی سێیەم لە رۆژی ٢٥ی تەموزدا و، لەلایەن هێر ڤۆن بێنتیڤێگنیی

سـەرۆکی بەشـی خۆرهەڵاتی نزیك لـە دەزگای هەواڵگریی ئەڵمانیـا ئەنجام دراوە.

٤. لـە سـپاڵکم پرسـی: ئایـا مۆنتفـۆرت و ئەوانـی دیکە لـە قسـەکانیاندا لەگەڵ حکوومەتـی عێراق چییـان بـاس کـردوە. ئەو گوتـی: قسـەکانیان لە سێ خاڵدا چڕ کردۆتەوە:

أ) بڕیاردان لەسـەر جێبەجێکردنی داواکارییەکانی ینك، یاخود جێبەجێنەکردنی تەنیا لە دەسـەڵاتی حکوومەتی فیدراڵدایە.

ب) نابێـت عێراقییـەکان لەپێنـاو ئازادکردنـی بارمتەکاندا، هەوڵـی هیچ کردەوەیەکی کۆماندۆئاسـا بدەن.

ج) لەبەر ئەوەی ئەڵمانییەکان لە پێدانی زانیارییەکەی بەردەسـتیان بە عێراقییەکان زۆر وەسـواس بوون، بۆیـە چاوەڕوانی هەمان مامەڵە لـە عێراقییەکانیش دەکەن.

٥. سپاڵك گوتی: وەڵامی عێراقییەکان بۆ ئەم سێ خاڵە بەمجۆرەیە:

أ) لەکاتێکـدا کـە ڕەزامەنـدن بـەوەی ئـەو پرسـە بەشـێوەیەکی سـەرەکی تایبەتـە بـە حکوومەتـی ئەڵمانیـای فیـدراڵ، بـەڵام پێداگـری لـەوە دەکـەن کـە لـە هەمـوو بڕیارێـك ئـاگادار بکرێنەوە.

ب) داواکاییەکەی ئەڵمانییەکان لە بڕگەی ٤ خاڵی (ب)ی سـەرەوە پەسـەند کردوە، بەڵام ئاماژەیان بەوەدا کە بارودۆخی ئێسـتا یەکێکە لە شـەرمەزارییە بەرچاوەکانیان.

ج) سەبارەت بە بابەتی داواکردنی زانیاری هیچ لێدوانێکیان نەبوو.

٦. سەرسـامی خۆمم نیشـانی سـپاڵك دا بـەوەی: حکوومەتەکەیـان بیری لەوە کردۆتـەوە لانی کەم هەنـدێ لـە داواکارییەکانی ینـك لەبەرامبەر ئازادکردنـی بارمتەکاندا قبوڵ بکات و، ئامـاژەم بەوەدا بە بـەراورد لەگـەڵ مـاوە دورودرێژەکـەی بەبارمتەگیرانـی پاوڵدا، ئـەوان ئادارێکـی زۆر کەمیان کێشـاوە. سپاڵك دڵنیای کردمەوە کە کاربەدەستانی ئەڵمانیا، چ ئەوانەی وەزارەتی دەرەوە و، چ ئەوانەی دەزگای هەواڵگرییەکەیان، هەڵوێسـتی بەریتانیایان زۆر بەلاوە پەسـەندە سـەبارەت بە چۆنێتی مامەڵەکردنیان لەسەر پرسی بارمتەکان لەگەڵ کوردە نەیارەکاندا و، ئەوپەڕی هەوڵی خۆیان دەدەن تا بتوانن بەرپرسە سیاسییەکانیان قایل بکەن بەوەی هەمان هەڵوێسـت وەربگرن. لە ئێسـتادا وەزیرەکان کۆکن لەسـەر ئـەوەی کـە پێویسـتە بە بەهێـزی بمێننەوە. لەگەڵ ئەوەشـدا، پێویسـتە بزانرێـت کە وەزیـرەکان لەژێر فشـارێکی زۆردان بـۆ دەسـتەبەرکردنی ئازادیـی بارمتـەکان. ئەگـەر داواکارییـەکان جێبەجـێ بکرێـن، پێناچێـت ئەڵمانییـەکان لـەوە زیاتر بـڕۆن کە پێنج ملیـۆن مارکی ئەڵمانـی وەکو قەرەبـوو بدەنە کورد (ینـك) بەرامبـەر کوژرانـی ئەو کوردەی کە لـە ڕوبەڕووبوونەوەی هێـزە چەکدارەکانی عێراقـدا «کە بە چەکـی ئەڵمانـی هاوکاری کـراون» کوژراون (بڕگـەی ٢ی نامەکەم لـە ڕۆژی ٢٢ی حوزەیـران). من ئەو

لێدوانـە ئاشـکرایەم دەربـڕی و گوتـم: ئەم بابەتـە وا لە ینـك دەکات داوای زیاتریش بکات، سـپاڵکیش هاوڕایی خـۆی دەربڕی.

٧. بـە سـپاڵکم گـوت: هیـوام وابـووە حکوومەتەکـەی ئێـوە بزانن کـە هـەر بڕیارێك سـەبارەت بە جێبەجێکردنـی داواکارییەکانـی تاڵەبانـی کـە دەیـدەن، کاریگەری لەسـەر ئـەو هەنگاوانـە دەبێت کە ئێمـە لەسـەر پرسـی پـاوڵ گرتومانەتـە بـەر. سـپاڵکیش گوتـی: ئەگەر ئێمـە بمانەوێـت بەرپرسـەکانیان لـەم بۆچوونە ئاگادار بکەینەوە، دەبێت قسـە لەگەڵ مسـتەر سـلانگینتویت، یاخود باڵیـۆز مۆنتفۆرتدا بکەین کە سـەر بە وەزارەتی دەرەوەن. هەروەها کارێکی باشە دەزگای هەواڵگرییەکەشیان لەم بابەتە ئـاگادار بکەینـەوە. بـڕوام وایە کە دەبێـت ئامۆژگارییەکەی سـپاڵك جێبەجـێ بکەین.

٨. سـپاڵك لێی پرسـیم: ئایا بەم دواییە لەگەڵ دەسـەڵاتدارانی عێراقدا هیچ کردارێکمان سـەبارەت بـە پـاوڵ ئەنجـام داوە. پێم گوت: لـە رۆژی ١١ی تەموزدا، باڵیۆز لە وەزارەتـی کاروباری دەرەوە پارچە کاغەزێکـی لەلای سـامەڕایی بەجێ هێشـتوە کە باس لـە نیگەرانییەکانی حکوومەتـی بەریتانیا دەکات بەرامبـەر بـە نەبوونـی هیـچ هەواڵێـك، سـەبارەت بـەو هەنگاوانـەی دەسـەڵاتدارانی عێـراق لەپێنـاو دەسـتەبەرکردنی ئازادیـی پاوڵـدا گرتویانەتـە بـەر و، داوای زانیاری لەسـەر ئەو هەنگاوانـە دەکات کە گیراونەتـە بـەر. ئێمـە تاوەکـو ئێسـتاش هیچ وەڵامێکـمان بەدەسـت نەگەیشـتوە. بەڵام مـن دڵنیابووم لـەوەی کـە ناهێڵێت کاتێکـی زۆر تێپەڕێت و، هەر زوو رێنماییم دەکەیت کە بە بیری دەسـەڵاتدارانی بهێنمـەوە کە چاوەڕوانـی وەڵام دەکەین.

٩. سپاڵك دڵنیای کردمەوە لەوەی کە دەسەڵاتدارانی ئەڵمانیای فیدراڵ لەڕێگەی باڵیۆزخانەکەیانەوە لە تاران لەگەڵ تاڵەبانی و ینك پەیوەندی راستەوخۆیان هەبووە. ئەم کەناڵی پەیوەندییەیان بەجۆرێك بـە نـا ئاسـایی زانیـوە، بەڵام بـە بڕواپێکراوتریـان زانیـوە لە هەمـوو جـۆرە پەیوەندییەك کـە بتوانن لە عێراقـەوە دروسـتی بکەن، کە لەوانەیە ئەگەر بەکرێگیراوی دوسـەرەی عێـراق نەبن، ئەوا بەرژەوەندی تایبەتـی دەیانجوڵێنێـت. سـودێکی دیکـەی پەیوەندییەکەی تـاران ئەوەیە کە لەوێوە نامـە و خۆراك و چەندین کەرەسـەی دیکەی ئاسـودەیی نێردراوە بۆ بارمتەکان. هەروەها، هەر لە رێگەی ئەو کەناڵەوە وێنـەی بارمتەکانیش بەدەسـت هێنراوە. هەموو بارمتـەکان بە رواڵەت لە تەندروسـتییەکی ناهەمواردا بـوون و جلوبەرگـی کوردییـان لەبەردا بووە. سـپاڵك پێـی وابوو: ژیان لە وەرزی زسـتاندا زۆر ئاسـودە نابێت. من گوتم: لەڕاسـتیدا هەموو هۆکارێکمان لەبەردەسـتدایە کە بڵێین زۆر سـەخت دەبێت.

تۆماری بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست تکایە بدرێت بە (بۆن)

ئەی جەی رامزی

نهێنی

مستەر واگن، سێر جەی گراهام

سـەبارەت بـە سـازدانی پەیوەندییـەك لـە كاتژمێـر ٤ی پاشـنیوەڕۆی ڕۆژی ٣٠ی تەمـوزی ١٩٨١ بۆ مسـز پـاوڵ:

١. ڕەزامەندیتـان لەسـەر بینینـی مسـز پـاوڵ دەربڕیـوە. ئـەو ژنێكـی زۆر ئەقڵانی و هاوسـەنگە و، بەتـەواوی لـەوە تێـدەگات و قبوڵێتی كە نابێت بەشـێوەیەك ڕەفتار بكەین كە مەترسـی بكەوێتە سـەر ئازادبوونـی سـەلامەتی كوڕەكـەی. مـن لـە مانگی شـوباتەوە لانی كـەم هەفتانـە پەیوەندیـی لەگەڵدا دەكـەم، لـەو كاتـەوەی كـە لـە پشـویەك لـە باشـوری ئەفریقـاوە گەڕایـەوە بـۆ شانشـینی یەكگرتـوو. هەوڵـم داوە ئەوەنـدەی دەتوانـم ڕاشـكاو بم لەگەڵـی و، هەڵسـەنگاندنی واقیعییانـەی ڕووداوەكانی پەیوەندیـدار بـە ئازادبوونـی كوڕەكەیـەوە بدەمـێ. ئێسـتا پێـم وایـە: ناوبـراو هـەوڵ دەدات دڵنیایـی لـە كاربەدەسـتێكی پایەبـەرزی وەزارەتـی دەرەوە و كۆمۆنوێڵـز وەربگرێـت كـە هەمـوو ڕێگەیـەك بۆ چارەسـەرێكی خـوازراوی كێشـەكە دەگیرێتەبەر.

٢. ڕەنگە بەباشی بزانیت پوختەیەكت لەو هەنگاوانە لەبەردەستدا بێت كە لەپێناو دەستەبەركردنی ئازادی بۆ مستەر پاوڵ گرتومانەتە بەر.

حسێن محەمەد عەلی فەیلی

٣. وتەبێـژی كوردی حسـیك KUSP لـە لەنـدەن. مـن دوو جـار چاوم پـێ كەوتوە و، ئێسـتا بڕوام وایـە ناتوانێت ببێتـە نێوەندكارێكـی كاریگەر.

سامی ڕەحمان

٤. ناوبـراو پێشـنیاری ئـەوەی كردوە كە خزمێكی پـاوڵ بچێتە لای عێراقییـەكان و داوایان لێ بكات پـارە بـە كورد بدەن، یاخود خێزانەكانی كورد ئازاد بكەن، واتـە: داواكاریی كورد جێبەجێ بكەن. لەبری ئەمـە یاخـود جیـاواز لەمە، پێشـنیاری ئـەوەی كرد كـە كۆبوونەوەیەك ڕێـك بخات لەنێـوان خزمەكانی پـاوڵ و نوێنەرێكـی حسـیك KUSP، ئـەو كاتەی كـە خزمەكانی پـاوڵ ڕەزامەند بن لەسـەری. هەر كام لـەم دوو فێڵـە دەبنـە هـۆی ئـەوەی حكوومەتی خاوەنشـكۆی بەریتانیا ڕاسـتەوخۆ بەشـدار نەبێت لە «مامەڵەكردن»ەكـەدا. مـن ئـەم بابەتەم لەگەڵ مسـز پاوڵدا باس كـردوە. خێزانەكە پارەیـان نییە، بەڵام

مسز پاوڵ ئامادەیە لەگەڵ باڵیۆزی عێراقی و لەگەڵ نوێنەری حسیك KUSP دا دابنیشێت بەڵکو سودێکی هەبێت.

گێرارد گیتۆتی رۆژنامەنوسی فەرەنسی

٥. باڵیۆزخانەکەمان لە پاریس پەیوەندی لەگەڵ مستەر گیتۆتدا کردوە. ناوبراو لە چەند مانگی رابردوودا سەردانێکی ئەو کەمپەی کردبوو کە مستەر پاوڵی لێ دەستبەسەر کراوە. بڕوامان وایە ناوبراو لەپێناو بەرژەوەندیی تایبەتی خۆیدا چیرۆکەکانی دەفرۆشێت و پێناچێت یارمەتییەکی ئەوتۆمان بدات.

عەلی محەمەد عەلی

٦. هاوڕێیەکی کوردی بیڵ ئیگلتۆنە. بیڵ بەم دواییە لە لەندەن چاوی پێی کەوت و، باسی کەیسەکەی پاوڵی لەگەڵدا کرد. عەلی ئامادەیی بۆ یارمەتیدان دەربڕی. دەستبەجێ دوای کۆبوونەوەکەی لەگەڵ ئیگلتۆن چووە پاریس و، بۆیە من داوای یارمەتیم لە باڵیۆزخانە کرد. راپۆرتی کۆبوونەوەی یەکەم هاوپێچ کراوە. ئەم کەسە جێگەی بایەخە.

٧. بەردەوام بابەتەکەمان لەلای عێراقییەکان باس کردوە. مستەر هەرد لە گفتوگۆیەکدا لە رۆژی ١٧ی تەموز قسەی لەگەڵ د.حەمادیدا کردوە. سەرەڕای ئەو دڵنیاییانەی عێراقییەکان سەبارەت بە دەستەبەرکردنی ئازادیی پاوڵ دەیدەن، رەنگە هێشتا لە پێگەیەکدا نەبن کە بڕوایەکی زۆرمان بە قسەکانیان هەبێت.

دەبلیو ئای رەی
بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست
٢٨ی تەموزی ١٩٨١

❖❖❖❖❖❖

باڵیۆزخانەی بەریتانیا-پاریس

٢٩ی تەموزی ١٩٨١

بەڕێز: دەبلیو ئای رەی، بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، ودك، بەڕێز رەی،

کەیسی مایکڵ پاوڵ:

١. ئاماژە بە نامەی رۆژی ٢٢ی تەموز کە رەوانەم کردبو.

٢. دوێنێ ئێوارە عەلی قازی محەمەد عەلی تەلەفونی بۆ کردم. گوتی ئێستا ئامادەکاریی کردوە سەردانی نیشتمانەکەی بکاتەوەو، رۆژی هەینی ٣١ی تەموز، یاخود یەکشەممە ٢ی ئاب دەچێتە تورکیا. لەوێ نامەبەرێك چاوەڕێی دەکات بەسنوردا بیپەڕێنێتەوە بۆ ئەو ناوچەیەی کە پاوڵی لێ هێڵراوەتەوەو، کەناڵێکی پەیوەندی دروست دەکات. ناوبراو هیوادارە لەماوەی ٧ - ١٠ رۆژدا بگەڕێتەوە بۆ پاریس. بەڵام ئەگەر بەشێوەیەکی چاوەڕواننەکراو لە تورکیا دەستگیر بکرێت، ئەوا هەوڵ دەدات لە رێگەی باڵیۆزخانەکەمانەوە لە تورکیا پەیوەندیی بە منەوە بکات. بۆیە ژمارە تەلەفونی باڵیۆزخانەکەمانم لە ئەنقەرە و، ناوی (رۆجەر شۆرت)م پێ دا، کە سەرۆکی باڵیۆزخانەیە. عەلی قازی پێداگریی لەسەر ئەوە دەکرد قسە لەگەڵ کەسێکی ناسراودا بکات کە لە پێشینەی بابەتەکە ئاگادار بێت.

٣. دەتوانم رات بسپێرم تیلیگرامی پێویست بۆ رێنماییکردنی ئەنقەرە بنێریت؟ پێویستە باڵیۆزخانەکە پێش گەیشتنی عەلی بۆ تورکیا لە بابەتەکە ئاگادار بێت، نەبا شتێکی چاوەڕواننەکراو رووبدات و، عەلی خۆی حەزی دەکرد زوو پەیامان بۆ بنێرێت.

سی ئۆ هەم

❖❖❖❖❖❖

نهێنی

جی ئار ئێس ١٤٣

لە وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێلز ٠٩٥٥Z

بەپەلە بۆ: ئەنقەرە

تیلیگرامی ژمارە ١٠٦ی ڕۆژی ٣١ی تەموزی ١٩٨١

زانیاری بۆ: پاریس

بەبارمتەگرتنی هاووڵاتییەکی بەریتانی (مستەر ئێم پاوڵ) لەلایەن کوردەوە:

١. لە ڕۆژی ٣٠ی کانونی دووەمدا پاوڵ لە باکوری خۆرهەڵاتی عێراق لەلایەن گروپی سۆشیالیستی یەکگرتووی کورد حسـیك ەوە بەبارمتە گیراوە. بڕوا وایە کە لە خاکی ئێراندا دەستبەسـەر بێت.

٢. بـە کۆمەکـی باڵیۆزخانەکەمـان لـە پاریـس توانیومانـە پەیوەنـدی لەگـەڵ کوردێکـدا بکەیـن بەنـاوی عەلـی قازی محەمەد عەلییـەوە. ئەو ڕەزامەندی دەربڕیـوە ببێتە نێوەندکار. ئـەو بەم نزیکانە دەچێتـە ناوچەکـە و نامەبەرێکـی پەیـدا کـردوە کـە چاوەڕێـی دەکات و، کەناڵێکی پەیوەنـدی لەگەڵ بەبارمتەگرەکانـدا دروسـت دەکات. عەلـی قـازی دەیەوێـت ئەگـەر گەڕانەوەکـەی بـۆ پاریـس بەهەر هۆیـەك دوا بکەوێـت، پەیامێـك بـۆ (هـەم) لـە پاریـس بنێرێت. عەلـی پێداگری لەسـەر ئـەوە کرد کە نـاوی کەسـێکی بدرێتـێ کـە بتوانێـت پەیوەندی پێوە بـکات. نـاوی سـەرۆکی باڵیۆزخانـەی درایە.

٤. سوپاسی هاوکارییەکەت دەکەین ئەگەر عەلی حەزی کرد پەیامێك بگەیەنێت.

کارینگتۆن

سـنوردار: سـنوردار: بەشـی خۆرهەڵاتی ناوەڕاسـت، CONS D، NEWS D، PUSD، PS/ مسـتەر هـەرد، PS/ PUS، مسـتەر جـەی سـی مۆبرلی، سـێر جـەی گراهام، مسـتەر ئادامز.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

جی ئار ئێس ٢٠٠
نهێنی
له وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز ١٧١٧z
بەپەله بۆ (بۆن)
ژمارەی تیلیگرام ٣٢٨ی رۆژی ٣١ی تەموزی ١٩٨١
بۆ: بەغدا، تاران
راپۆرتی رۆژی ٢٧ی تەموزی بەغدا بۆ (رەی) له بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، وێنەیەکت بۆ نێردراوە لەلایەن (باگ)ەوە.
کەیسی مایکڵ پاوڵ

١. سەرۆکی بەشی حۆرهەڵاتی ناوەڕاست لەگەڵ مستەر سلاگنویت بەوردی بە کەیسەکەی پاوڵدا چوەوە، ئەمەش لەکاتێکدا بوو کە مستەر سلاگنویت بۆ بەشداریکردن لە کۆبوونەوەیەکی کاردا سەردانی لەندەنی کردبوو.

٢. ئێمە نیگەرانین کە لەوانەیە ئەڵمانییەکان بەشێك لە داواکارییەکانی ئەو گروپە جێبەجێ بکەن کە بارمتە بەڕەگەز ئەڵمانییەکانیان لە لایە. هەر ئیمتیازێك بە گروپەکەی تالەبانی بدرێت، بەدڵنیاییەوە کاریگەریی بۆ سەر کەیسەکەی پاوڵ دەبێت و، دواجار دەبێتە هۆی ئەوەی کوردە یاخییەکان بارمتەی زیاتر بگرن. بەوەش کەسە خۆرئاواییەکان دەبنە ئامانجی سەرەکیی هێرشەکانی داهاتوو.

٣. سوپاستان دەکەین ئەگەر لە دەرفەتێکی نزیکدا لەگەڵ سلاگنویت یاخود مۆنتفۆرددا بابەتەکە باس بکەیت و، بزانیت بۆچوونیان لەسەر ئەو رێکارانە چییە کە ئەڵمانییەکان گرتویانەتە بەر. ئەگەر ناوبراو جەختی لەوە کردەوە کە (سپالك) بە باڵیۆزخانەی بەغدامانی گوتوە، ئەوا دەبێت تۆ نیگەرانییەکەی ئێمەی پێ رابگەیەنیت کە هەر ئیمتیازێك لەلایەن ئەڵمانییەکانەوە بدرێت دەبێتە هۆی لاوازکردنی هەڵوێستی گشتییمان لەبارەی تیرۆر و رفاندنەوە. ئومێدمان وایە کە پێش ئەوەی هیچ بڕیارێکی توند بدەن، دەرفەتی ئەوەمان بدەنێ بەشێوەیەکی فەرمی بۆچوونەکانی خۆمانیان ئاراستە بکەین.

کارینگتۆن

سنوردار: بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، CONS D، NEWS D، PUSD، PS/ مستەر هەرد، PS/ PUS، مستەر مۆبرلی، سێر جەی گراهام، مستەر ئادامز.

❖❖❖❖❖❖

ودك

لەندەن SW1 2AH

ژمارە تەلەفون ٥٢١٦ ٢٣٣-٠١

رۆژی ٣ی ئابی ١٩٨١

بەڕێز سی ئۆ هەم، باڵیۆزخانەی بەریتانیا-پاریس

کەیسی مایکڵ پاوڵ:

١. سوپاس بۆ نامە زۆر بەسودەکانت کە باس لە ئەنجامی کۆبوونەوەکانت لەگەڵ گیتۆت و عەلی قازی محەمەد عەلی دەکەن. زۆر سوپاست دەکەین بەرامبەر بە هەوڵەکانت.

٢. عەلی قازی لەم ساتەدا وا دەردەکەوێت کە بەسودترین کەس بێت کە لەپەیوندیداین لەگەڵی. پێویستە ئێستا بزانین ئایا دەتوانێت لە سەردانە چاوەڕوانکراوەکەیدا بۆ ناوچەکە هیچی دەست بکەوێت. ئەنقەرەم ئاگادار کردۆتەوە بە هەر پەیامێك لە عەلییەوە، ئاگادارمان بکەنەوە.

٣. هەمان بۆچوونی تۆم هەیە کە رەنگە گیتۆت لە یارمەتیدانی ئێمەدا ئامانجی دیکەی جگە لە بەرژەوەندی مرۆیی هەبێت. لەئێستادا نازانم کە ئایا دەتوانێت ببێتە ناوبژیوانێکی کارا، ئەگەر تۆ ناڕازی نەبیت، پێشنیارم وایە وازی لێ بهێنین و تەنیا لەوکاتەدا پەیوەندی لەگەڵدا بکەینەوە کە رێگەکانی دیکەمان سودیان نەبێت.

دەبلیو ئای رەی

بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست

❖❖❖❖❖❖

ودك

لەندەن SW1 2AH

ژمارە تەلەفون ٥٢١٦ ٢٣٣-٠١

ژمارە: ١/٣٨٠

رۆژی ٥ی ئابی ١٩٨١

بەڕێز ئەی جەی رامزی، باڵیۆزخانەی بەریتانیا- بەغدا

مەسەلەکەی پاوڵ:

١. ماوەیەکە ئاگادارم لەوەی کە دەبێت نامەیەکم بۆ بناردیتایە و، تیایدا ئەو سەرەداوانەم لێك بدایەوە کە لەم چەند هەفتەیەی رابردوودا لەمیانەی هەوڵەکانمدا لەگەڵ پاریس، سەبارەت بە چارەسەرکردنی کەیسەکەی پاوڵ بەدەستم هێناوە.

٢. دوو جار چاوم بە وتەبێژی حسیك KUSP لە لەندەن کەوتوە. ئێستا بڕوام وایە: حسێن محەمەد عەلی فەیلی ناتوانێت ناوبژیوانێکی کاریگەر بێت. بەو جۆرەی کە ئەو کار بۆ دوو گەورە دەکات، متمانەی پێ ناکرێت. بەدڵنیاییەوە دەتوانین فشاری زیاتری بخەینە سەر بۆ ئەوەی یارمەتیمان بدات، بەڵام ئەمە دواجار زیانی لێ دەکەوێتەوە. بۆیە بڕیارمان داوە لەکۆڵی بکەینەوە.

٣. سێر جۆن گراهام لەو کاتەوەی لە ئێران بووە «سامی» رەحمان دەناسێت، کە پێشتر وەزیری کشتوکاڵی عێراق بووە و، لەم ساڵانەی دواییدا بۆتە چالاکێکی کورد. زانیومە کە «سامی» لە وڵاتەکەی خۆی بووە. ئێمە لەوکاتەی کە دەیویست لە ئێران دەرباز ببێت و، بێتە ئەم وڵاتەوە، زۆر هاوسۆز بووین بۆی. بۆیە بڕیارماندا سود لەو چاکەیە وەربگرین کە ئێمە لەگەڵماندا کردبوو. رۆژی ١٤ی تەموز هات سەردانی سێر جۆن بکات. وەك لە نوسخە هاوپێچکراوەکەدا بە روونی ناوەڕۆکی کۆبوونەوەکە دەخوێنیتەوە، «سامی» چەند پێشنیارێکی پێشکەش کردووە. ئێمە پێشنیارەکانمان رەت نەکردۆتەوە و، هەفتەی رابردوو بەشێوەیەکی گشتی مسز پاوڵمان لێ ئاگادار کردەوە. لەماوەی هەفتەیەکدا بە وریاییەوە و بە لەبەرچاوگرتنی پێشهاتە نوێیەکانی دیکە دەیخەینە بەر باس. «سامی» تا ئێستاش لە کاروباری کورددا چالاکە و ئێمە لەگەڵیدا لەپەیوەندیدا دەمێنینەوە.

٤. چەنـد مانگێکـە لەرێگـەی پاریسـەوە لـە هەوڵـی ئەوەدایـن پەیوەنـدی لەگـەڵ ڕۆژنامەنوسـی فریلانـس گێـرارد گیتـۆت بکەین، کـە لە چەنـد مانگی رابـردوودا سـەردانی کەمپەکەی پاوڵـی کردبوو. دواجـار لـە مانگـی رابـردوودا (کریسـتۆفەر هـەم) دۆزییـەوە و، قسـەی لەگەڵـدا کرد. نوسـخەیەك لە راپۆرتەکـەی ناوبـراوت بـۆ رەوانـە دەکـەم. لـەوە دەچێـت گیتـۆت تـا ڕادەیەکـی زۆر بـۆ بەرژەوەندی تایبەتـی خـۆی بیەوێـت چیرۆکەکانـی بفرۆشـێت. پێناچێت سـودێکی ئەوتۆمـان پێ بگەیەنێـت، بەڵام بـۆ داهاتـو هـەر لەبەرچـاوی دەگرین.

٥. لـە مانگـی تەمـوزدا بیڵ ئیگڵتـۆن لە ڕێگەی گەشـتەکەیدا بۆ واشـنتۆن، لە لەنـدەن هاوڕێیەکی کـوردی بەنـاوی عەلی محەمـەد عەلییەوە (عەلی قازی محەمەد) پێ ناسـاندین. عەلـی پەیوەندییەکی بەهێـزی لەگـەڵ گروپـە کوردییـە جیاجیاکانـدا هەیـە و، پێشـنیاری ئـەوەی بـۆ کردیـن کـە یارمەتیمان بـدات. لەبـەر ئـەوەی عەلـی لـە پاریـس دەژی و لەندەنـی بەجێ هێشـتوە، بۆیـە پێش ئـەوەی چاوم پێـی بکەوێـت، داوای لـە کریسـتۆفەر هـەم کـرد پەیوەندی لەگەڵـدا بکات و، بـە دوای ناسـاندنەکەی بیـڵ ئیگڵتۆنـدا بچێتـەوە. بـۆ ئـەوەی تـۆش بەتـەواوی ئـاگاداری بابەتەکـە بیـت، نوسـخەی نامەکـەی مـن بـۆ پاریـس و، وەڵامەکـەی (هەم)ت بـۆ هاوپێچ دەکـەم. پێدەچێت عەلـی بتوانێت سـەرەداوێکی بەسـودمان بـۆ دابین بکات - لەم سـاتەدا ئەوە باشـترین سـەرەداوە کـە هەمانبێت. ئەنقـەرەم ئاگادار کردۆتـەوە کـە ئەگـەر عەلـی پەیوەندی بـە (ڕۆجەر شـۆرت)ەوە بـکات ئاگادارمـان بکەنەوە.

٦. مسـز پاوڵ لەسـەر داوای خۆی لە ڕۆژی ٣٠ی تەموزدا چاوی بە سـێر جۆن کەوت و، سـێر جۆن بـە وردەکارییەوە باسـی لەو ڕێگە جیاجیایانە کـرد کە لەپێناو چارەسـەرکردنی بابەتەکەدا گرتوومانەتە بەر. ئەو نەیویسـت مسـز پاوڵ وا تێ بگەیەنێت کە ئاماژەکانی ئێسـتا زۆر هاندەرن. ئەو هەڵوێسـتی حکوومەتـی لەسـەر کـردەوە تیرۆریسـتییەکان و بەبارمتەگرتـن روونکـردەوە و گوتـی: بەهیچ جۆرێك دانوسـتان لەگـەڵ حسیك KUSP دا ناکەیـن و داواکارییەکانیان جێبەجـێ ناکەین. ئێمە تـا ڕادەیەکی زۆر بـەرەو رووی دەسـەڵاتدارانی عێراقـدا بوویـن و، بـەردەوام فشـاریان دەخەینـە سـەر بـۆ ئـەوەی ڕێگـەی گونجـاو بگرنـە بـەر بـۆ ئازادکردنـی کوڕەکـەی. مسـز پـاوڵ ژنێکـی زۆر ئەقڵانی و هاوسـەنگە و، دەتوانـرێ متمانـەی ئـەوەی پـێ بکرێـت کـە هیـچ کاردانەوەیـەك نانوێنێـت کـە زیـان بـە ئەگەری ئازادبوونی سەلامەتی کوڕەکەی بگەیەنێت. ئەو تاوەکو ئێستا سێ نامەی لە کوڕەکەیەوە پێ گەیشتوە

کوڕەکەش بەردەوام بەو زیندانەی کە شەش مانگە تیایدایە: نەرمونیانە. ئێمە کاتێ چەند شتێکمان لە عەلی قازی محەمەد عەلییەوە بیست، جارێکی دیکە لەگەڵ مسز پاوڵ پیاچوونەوەیەکمان بە بابەتەکەدا کرد.

٧. پێویستە ئەوە بڵێم: ئەگەر عەلی قازی چەند سەرەداوێك پەیدا نەکات، ئیتر دەبێت بیر بکەمەوە بزانم هەنگاوی داهاتوم چی بێت.

دەبلیو ئای رەی
بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست

❖❖❖❖❖❖

سێر جەی گراهام
کەیسی مایکڵ پاوڵ:

١. مسز پاوڵ، لە دوای کۆبوونەوەکەی لەگەڵتان لە رۆژی ٣٠ی تەموز، پەیوەندی بە کارمەندەکانی کۆمپانیای کوڕەکەیەوە کردوە تاوەکو بزانێت ئامادەییان تێدایە لەگەڵ کورددا تێ بکەون و، دانوستانیان لەبارەی کوڕەکەیەوە لەگەڵدا بکەن.

٢. کۆمپانیـای ئەلکیتانـی دەڵێـت: حکوومەتـی عێراقی هۆشـیاری داونەتێ خۆیان لە کەیسـەکەوە نەگلێنـن و هەوڵـی دانوسـتان نەدەن. رەنگە راسـت بکەن، بـەڵام ئازادکردنی چوار بارمتـە لوبنانییەکە رەنگـە لـە رێککەوتێکـی سـادە زیاتر بێت و، مـن نامەوێت گومـان بە کۆمپانیاکە ببەخشـم.

٣. وابزانـم زیانێکـی ئەوتـۆ ناکەیـن ئەگـەر بێتـو هـەوڵ بدەیـن لەڕێگـەی نووسـینگەی سـەرەکی کۆمپانیاکـەوە لـە بەیـروت، چیرۆکـی ئەلکیتانیمان دەسـت بکەوێت. رەنگـە عێراقییەکان نـاڕازی بن و بڵێـن: ئێمـە هەوڵـمان داوە دەسـت بەسـەر پێگەکـەی ئەوانـدا بگرین، بەڵام لـە دوای شـەش مانگ و دڵنیاکردنـەوەی بـێ بنەما کە دەماندەنێ، دەتوانین بڵێیـن: تەنیا ئەو رێگە جیاجیایانە تاقی دەکەینەوە کـە دەتوانـرێ بۆ چارەسـەرکردنی کێشـەکەی پـاوڵ بگیرێنـە بەر. ئەگـەر رەزامەنـد بیـت، نامەیەك بۆ بەیروت دەنوسـم.

دەبلیو ئای رەی

بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست
W95 233 5216
٥ی ئابی ١٩٨١

❖❖❖❖❖❖

جی پی ئێس ٤١٠

نهێنی

له (بۆن) ١١١٦٠٥z

بەپەلە بۆ ودك

راپۆرتی ژمارە ٥٩٨ی، ئابی ١٩٨١

زانیاری بەپەلە بۆ: بەغدا، تاران

کەیسی مایکڵ پاوڵ

١. شلاگینتویت ئەم پاشنیوەڕۆیە سەرۆکی باڵیۆزخانەی بانگ کرد. ئەو گوتی: دوو زانیاریی هەیە بماندات‌ێ. یەکەمیان ئەوەیە کە بارمتە ئەڵمانییەکە ئازاد کراوە و شلاگینتویت توانیبوی وتەی لێ وەربگرێت و، جەختی لەوە کردبۆوە کە کاپلانی رۆژنامەنوسی نەمسایی (برگەی ٧ی TUR) کە لە زینداندا سەردانی کردبوو، یان ئەوەتا چاوی بە مایکڵ پاوڵ کەوتوە، یاخود ئەوەتا بە شوێنەکەی دەزانێت. تا ڕادەیەکی نزیك لە دڵنیایی، پاوڵ لەسەر خاکی ئێران بووە. ئەگەر ویستمان پەیوەندی بە کاپلانەوە بکەین، ناوبراو لە ناوەڕاست یاخود کۆتایی ئابدا دەگەڕێتەوە بۆ ڤیەنا.

٢. دووەم، شلاگینتویت (بە شەرمەزارییەوە) گوتی: لە ئێستادا پێدەچێت ئەو چوار بارمتە ئەڵمانییەی ماونەتەوە لە چەند رۆژی داهاتودا ئازاد بکرێن. ئەم زانیارییە زۆر هەستیارە و داوامان لێ کراوە کە بەوپەڕی نهێنێتییەوە مامەڵەی لەگەڵدا بکەین. ئەڵمانییەکان هیچ ئیمتیازرێکیان بە ینك نەداوە. بەڵام شلاگینتویت لە میونیخ ئەندامێکی ینکی بەناوی کەمال فوئادەوە بینیوە کە پێشتر لە بەرلین بووە و، لە رێگەی گەڕانەوەی بووە بۆ خۆرهەڵاتی ناوەڕاست. لەم کۆبوونەوەیەدا ئەو پێشنیارە هاتۆتە ئاراوە کە ئەگەر ینك ئەو بارمتانەی دیکە ئازاد بکات کە لەلای ماونەتەوە، ئەوا ئەڵمانییەکان لە دوای ئازادکردنەکەوە

(ا) هەوڵ دەدەن هاوسۆزیی جەماوەریی بۆ ینك دابین بکەن:

(ب) «کۆمەکی مرۆیی»یان بۆ دابین دەکەن.

دوێنێ باڵیۆزی ئەڵمانیای خۆرئاوا لە تاران ئاگادار کراوەتەوە کە ینك ئەم مەرجانە قبوڵ دەکات و، هیوای وابوو کە لە چەند رۆژی داهاتوودا بارمتەکان لەوێ ئازاد بکرێن.

٣. لە وەڵامی پرسیارەکاندا، شلاگینتویت گوتی: مەبەست لە خاڵی (ب) کەلوپەلی تەندروستییە کە تا ڕاددەیەکی زۆر دڵنیایە لەوەی لە ڕێگەی لایەنێکی سێیەمەوە، بۆ نموونە لەڕێگەی خاچی سوری نێودەوڵەتییەوە بۆیان ڕەوانە دەکرێت و، گوتیشی: لەسەر هیچ بڕێکی دیاریکراو ڕێککەوتن نەکراوە.

٤. هەنگەر لەبەر کەسە پەیوەندیدارەکان، خۆشحاڵیی خۆی دەربڕی کە ئەگەری ئازادبوونیان بەزوویی لەئارادایە. بەڵام بە جددی نیگەرانی ئەوە بوو کە ئەو مەرجانەی ئەڵمانییەکان قبوڵیان کردوە ڕەنگە وەکو پێدانی ئیمتیاز لێك بدرێتەوە و، ئەمەش ئازاد کردنی پاوڵمان بۆ قورستر بکات. دیارە شلاگینتویت پێشبینی ئەمەی کردبوو و گوتی مەرج نییە کە بەو شێوەیە بێت. ئاشکرایە کە ینك لەبەر هۆکارگەلی خۆیان ویستویانە خۆیان لە بارمتەکان ڕزگار بکەن (بڕوانە بڕگەی ٣ی TUR، دێڕی کۆتایی) و، مەرجەکان زیاتر بۆ ڕێگریکردنە لە ئابڕوچوونی ینك هەتا لەوەی داواکردنی پاداشت بێت.

٥. شلاگینتویت هاتەوە سەر پرسی مایکڵ پاوڵ و ڕایگەیاند: سەرچاوە هەواڵگرییەکانی ئەڵمانیا بۆچوونێکی بەهێزیان هەیە کە ینك و حسیك هەردوکیان لە سوریاوە هاوکاری دەکرێن. هەروەها ئاماژەی ئەوەش هەبووە کە کۆنگرەیەکی گروپەکانی کورد بەم دواییە لە دیمەشق بەسترابێت. ئەو پێشنیاری کرد هەوڵ بدەین لە ڕێگەی باڵیۆزەکەمان لە دیمەشق پەیوەندی حسیك ەوە بکەین.

تایلۆر

سنوردار: بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، CONS D، NEWS D، PUSD، PS/ مستەر هەرد، PS/ PUS، سێر جەی گراهام، مستەر ئادامز.

❖❖❖❖❖❖

جی پی ئێس ٥٤٠
نهێنی
له (بۆن) 061400Z
بەپەله بۆ ودك
٦ی ئابی ١٩٨١
زانیاری بەپەله بۆ: بەغدا، تاران
راپۆرتتان ژماره ٥٨٩
کەیسی مایکڵ پاوڵ

١. سـەرۆکی باڵیۆزخانـە دوێنێ شـلاگینتویتی بانـگ کرد و، پێـی راگەیاند: داوای لێ کـراوه زانیاری نوێکـراوه وەربگرێـت لەبـارەی شـوێنی بارمتـە ئەڵمانییەکان و، پرسـیاری ئـەوەی کرد: ئایا لـەو کاتەوه کـە شـلاگینتویت لەگـەڵ میەرزدا قسـەی کردووه، هیچ پێشـهاتێکی نـوێ روویداوه یان نـا (بڕگەی ١ی TUR).

٢. شـلاگینتویت رایگەیاند: راسـتییەکەی چەند پێشـهاتێکی نوێ ڕوویانداوه. پیتەرسـن که باڵیۆزی ئەڵمانیای خۆرئاوایه له تاران چەند کۆبوونەوەیەکی لەگەڵ نوێنەرانی ینك دا ئەنجام داوه. نوێنەرەکان وەکـوو نیشـانەیەکی نیازپاکـی، یەکێـك لـە بارمتـە ئەڵمانییەکانیـان ئـازاد کـردوه کـە پێشـتر لـە چـوار ئەڵمانییەکـەی دیکـە جیاکرابـۆوه. لـە بارودۆخێکـی باشـدا بـوو، هەرچەنـده بەهـۆی ئـەوەی ٩ رۆژ بەڕێگـەوه بوو، مانـدوو بوو.

٣. شلاگینتویت گوتی: ینك داواکارییەکانیان وەك مەرجی ئازادکردنی بارمتەکانی دیکه دوپاتکردۆتەوه، بـەڵام گوتیشـی کـە پیتەرسـن بـە روونـی پێـی راگەیاندون کـە هیچ گومـان لـەوەدا نییـە ئەڵمانییەکان ئامـاده نیـن لەپێـش ئازادکردنـی بارمتەکانـەوه سـەرانه بـە ینك بـدەن، یاخود بانگەشـە بـۆ ینك بکەن (بـەڵام ئەوەشـی گـوت: ئەگـەر بارمتـەکان ئازاد بکرێـن، هـەوڵ دەدات له هەمـوو بانگەشـەیەکدا که لەئەنجامـی ئـەم کارەدا بـۆ ینـك دەکرێـت، مامەڵەیەکـی ئەوپـەڕی هاوسـۆزانەیان لەگەڵـدا بکرێت). ئـەو کۆمپانیـا ئەڵمانییـەی کـە چـوار بارمتەکە کاریـان لێ کـردوه، بەتونـدی دژی پێدانی سـەرانەیە بە ینـك، چونکـە گەیشـتوونەتە ئەو بەرئەنجامەی کە بەم کاره مەترسـیی سـەر کارمەندەکانی دیکەیان له ناوچەکەدا زیاتر دەکات. شـلاگینتویت پێشـبینی نەدەکرد له سێ هەفتەی داهاتوودا و رەنگه تاوەکو مانگـی ئەیلـوول هیـچ بەرەوپێشـچوونێکی دیکه روودبـدات. لەگەڵ ئەوەشـدا گوتی: هیـوای وایه ینك بەبـێ ئـەوەی داواکارییەکانیـان بـۆ جێبەجـێ کرابێـت، خۆیـان بارمتـەکان ئـازاد بکـەن. تاوەکو ئێسـتا

کەشوهەوای دانوستانەکە پەسەند بووە: کورد وایان نیشانداوە کە پێیان وایە بارمتەکان بارگرانیین لەسەر شانیان، زانیویانە ئەگەر بارمتەکان بکوژن: ناویان بەخراپ بڵاو دەبێتەوەو، زۆر خۆشحاڵ دەبن بەرامبەر بە ئازادکردنیان.

٤. هەنتەر گوتی: خۆشحاڵە بەوەی باسی جێبەجێکردنی داواکارییەکان نەکراوە، چونکە پاشهاتەکانی ئەو کارە کاریگەری دەخاتە سەر کەیسەکەی پاوڵ. حکوومەتی خاوەنشکۆی بەریتانیا پابەندە بە سیاسەتە ئاساییەکەیەوە کە بریتییە لە جێبەجێنەکردنی داواکاریی تیرۆریستان. ناوبراو پێشنیاری کرد خۆی و شلاگینتویت لەوپەڕی پەیوەندییدا بن لەبارەی پەرەسەندنەکانەوە. شلاگینتویت ڕەزامەندی نیشاندا.

٥. قسەکانی شلاگینتویت لەوانەی سپالك کە بۆ ڕامزی ناردبوون (بەغدا راپۆرتی ٢٧ی تەموز) کەمتر ئەقڵ دەیبڕێت. پێناچێت حسیك، کە داواکاریی لەم جۆرەی کردوە، ئەوەندە ئامادەیی ئازادکردنی بارمتەکانی تێدابێت کە وەك شلاگینتویت دەڵێت: تەنانەت بەبێ هیچ ئیمتیازێك ئازادیان بکات. شلاگینتویت لە خاڵێکی قسەکانیدا گوتی: بە بەراورد بە ئێمە لە کەیسی پاوڵدا، ئەڵمانییەکان زیاتر لەژێر فشاردان، چونکە بارمتەکان هەموو خێزانیان هەیە و، ئەو خێزانانە هەموو پشتیوانی لەو ئەندام پەرلەمانانە دەکەن کە فشار دەخەنە سەر حکوومەت بۆ ئازادکردنی بارمتەکانیان.

٦. سەختە بزانیت چۆن بابەتەکان بەرەو پێشتر ببەیت، مەگەر پێت وابێت دەتوانیت شتێك لەبارەی بڕگەی ٧ی راپۆرتی پێش کۆتایی ڕامزییەوە ئەنجام بدەیت. بەڵام ڕەنگە بتەوێت پێش کۆتایی ئەم مانگە جارێکی دیکە بابەتەکانمان لەگەڵ شلاگینتویتدا بەراورد بکەینەوە، بەمەش دەرفەتی ئەوەمان ببێت هەڵوێستەکەمان دابڕێژینەوە.

٧. شلاگینتویت باسی لە ڕۆژنامەنووسێکی نەمسایی بەناوی ڕەینەر کاپلانەوە کرد کە بە پێ بەناو کوردستاندا گەشتی کردوە و، زانیاری بەهاداری لە بارەی ینك داوەتە ئەڵمانییەکان. ڕەنگە ناوبراو زانیاریی لەسەر دەستگیرکەرانی پاوڵیشەوە هەبێت و، بتوانێت پێشنیاری چەند ڕێگەیەك بکات لەسەر چۆنێتی پەیوەندی پێوەکردنیان. ناونیشانەکەی لە جنێف بریتییە لە NEULERCHENFELDERSTRASSE 28-2 (ژمارە تەلەفون: ٤٢٢٨٦٥)، بەڵام شلاگینتویت نازانێت ئەو کەسە هێشتا گەڕاوەتەوە بۆ نەمسا یان نا.

تایلۆر

سنوردار: سنوردار: بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، CONS D، NEWS D، PUSD، PS/ مستەر هەرد، PS/ PUS، مستەر ئادامز.

نهێنی

ZCZC، GRS

لە بەڕێز دەبلیو ئای رەی، بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست

رۆژی ١٢ی ئابی ١٩٨١

بۆ بەڕێز ئای ئێڵ بلاکلی، باڵیۆزخانەی بەریتانیا - بەیروت

کەیسی مایکل پاوڵ

١. جاروبار دەربارەی بەبارمتەگرتنی بیانییەکان لەلایەن کوردەوە تیلیگرامت بۆ رەوانە دەکرێت، بەتایبەتی لەبارەی کەیسەکەی مایکڵ پاوڵەوە، کە کەسێکی بەریتانییە. لەگەڵ ئەوەشدا کە راستەوخۆ بەشدارمان نەکردویت لە هەوڵەکانمان بۆ دەستەبەرکردنی ئازادبوونێکی سەلامەت بۆ ناوبراو.

٢. ئێمە بەردەوامین لە بەرپرسیارکردنی عێراقییەکان بەرامبەر بە سەلامەتیی پاوڵ و بەردەوام بۆچوونەکانمان بۆ دەسەڵاتدارانی عێراق ئاشکرا کردوە. ئەوان دڵنیاییان داوینەتێ کە چییان لە توانادا بێت بۆ چارەسەرکردنی ئەم بابەتە دریغی ناکەن، بەڵام دوای تێپەڕبوونی شەش مانگ دەردەکەوێت کە دڵنیاییەکانیان بێ بنەما بووە. هەڵوێستی نەگۆڕمان ئەوە بووە کە دانوستان لەگەڵ کورددا ناکەین و خواستەکانیان بەدی ناهێنین. لە ئێستادا چەند رێگایەکمان گرتۆتە بەر بۆ دروستکردنی کەناڵی پەیوەندی لەگەڵ ئەو کەسانەی دەستیان بەسەر پاوڵدا گرتوە کە بریتین لە حزبی یەکێتی سۆشیالیتی کورد، بەو مەبەستەی بتوانین قایلیان بکەین کە هێشتنەوەی پاوڵ کارێکی بێسودە و خزمەت بە دۆزی کورد لەم وڵاتەدا ناکات.

٣. هەفتەی رابردوو دایکی پاوڵ سەردانی سێر جۆن گراهامی کرد. من لە کۆبوونەوەکەدا بەشدار بووم. وتووێژێکی گشتییمان لەسەر بابەتەکە ئەنجام دا. گەیشتینە ئەو بڕوایەی کە فشارخستنە سەر خاوەنکارەکەی پاوڵ، کە (ئەل کیتانە)یە، کارێکی بەسود دەبێت و وایان لێ دەکات بەپێی توانایان یارمەتیدەر بن. مسز پاوڵ پەیوەندی بە نووسینگەی لەندەنیانەوە کرد و پێی راگەیاند: ئەوان ئەرکێکی ئەخلاقییان لەسەرە کە لەلای خۆیانەوە هەوڵی ئازادبوونی کوڕەکەی بدەن. پێیان راگەیاند: عێراقییەکان پێیان گوتون خۆیان لەو بابەتەوە نەگلێنن. رەنگە ئەمە راست بێت - من گومانی خۆم هەیە. بەڵام ئەگەر ئەمە راست بێت، بۆچی کورد بڕیاریانداوە چوار کارمەندە لوبنانییەکە ئازاد بکەن؟

٤. بۆچوونـی ئێمـە، کـە دەیخەینە بـەردەم تێڕوانینتان، ئەوەیە: رەنگە کارێکی بەسـود بێت فشار بخەینە سـەر خاوەنەکانی ئەلکیتانە بۆ ئەوەی راشـکاو بن لەگەڵمان، هەروەها فشـاریان بخەینە سـەر بـۆ ئـەوەی ئەرکـە ئەخلاقییەکەیان بەرامبـەر کارمەندەکەیـان راپەڕێنن. بۆیە، سوپاسـت دەکەم ئەگەر تـۆ یاخـود گۆردن پیریـێ وەکو سـکرتێری بازرگانـی رەزامەندی دەربڕن لەسـەر ئـەوەی پەیوەندی بە کۆمپانیاکـەوە بکرێـت و، رەنگـە سـەردانیان بکرێـت. سـەرەڕای ئـەو زانیارییانـەی کە رەنگـە لەبارەی هەلومەرجـی ئازادبوونی کارمەندە لوبنانییەکان داوایـان بکەیت، بۆ نموونە: ئایا کۆمپانیاکە لە بەیروت پەیوەنـدی لەگەڵ حسـیك دا کردوە، لەوانەیە لەژێر فشـاری خێزانی کارمەندەکانـدا بوبێت، ئایا پارەی سـەرانەیان داونەتـێ؟ ئێمـە پێشـوازی لـە هـەر ئاماژەیـەك دەکەیـن کـە دەریبخـات ئامـادەن لەپێناو ئـازاد کردنـی پاوڵـدا چ کارێك بکـەن. خێزانی پـاوڵ هیچ پارەیەکیـان نییە مامەڵـەی ئازادبوونەکەی پێ بکـەن. تـا ئەو کاتـەی لایەنێکی سـێیەم نەیەتە ناوەوە، پـاوڵ تاوەکو کاتێکـی نەزانراو بـە زیندانکراوی دەمێنێتـەوە. رەنگـە کارێکی بـاش بێت کە بڵێیت ئەلکیتانە لێرە وەکو خاوەنکارێکی باش و بەرپرسـیار توشـی نارەحەتی دەبێت ئەگەربێتو روبەڕووی پرسـیاری شەرمەزارکەری راگەیاندنەکان ببێتەوە. رەنگە ئەگـەر قسەوباسـی ئـەوە بـڵاو ببێتەوە کـە ئەلکیتانـە خاوەنکارێکـی باش نییـە، کۆمپانیاکـە نەتوانێت بەئاسـانی خەڵکـی دیکە بۆ ئەرکـی دەرەوەی وڵات بۆ گرێبەسـتی کارەکانی دیکـە، دابمەزرێنێت.

واژو

دەبلیو ئای رەی

بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

جی ئار ئێس ٥٧٣

نهێنی

لە وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێلز 131658Z

بەپەلە بۆ بەیروت

تیلیگرامی ژمارە ١٩٦ی رۆژی ١٣ی ئابی ١٩٨١

زانیاری بۆ: بەغدا، تاران

تیلیگرامەکەی رۆژی ١٠ی ئابی (رەی) بۆ (باکلی)

کەیسی (پاوڵ)

١. لەسەر بانگێشتی گراهام، ئەمڕۆ مستەر عەبدولباقی کە بەڕێوەبەری پڕۆژەی کیتانە (Kittaneh) یـە و لـە بەیروت نیشـتەجێیە، بە هاوڕێیەتی مسـتەر پاوڵ رانـدرەپ بانگ کە بەرپرسـی لقی لەندەنە، بانگ کران.

٢. باقی باسـێکی لە کەیسـەکە کرد و، زانیارییەکی زیاتری لەوەی دەمانزانی پێشـکەش نەکرد. ئەو گوتی: کۆمپانیاکەی بایەخ بە سـەلامەتیی سـتافەکەی دەدات و، دەیەوێت بەبێ هیچ مەترسـییەك سێ بارمتەکـە (پـاوڵ و دووو هندییەکـە) ئازاد بـن. ئەوان نایانەوێت مەترسیی نارەحەتکردنـی عێراقییەکان قبـوڵ بکـەن و، بەبێ رەزامەنـی عێراق راسـتەوخۆ بکەونە دانوسـتانەوە. کاتێ پرسـیاری بۆچوونەکانی لێکـرا بەرامبـەر بە چۆنێتی ئـازاد کرانی سـێ لوبنانییەکە، گوتی:

ا) ژنی یەکێك لە دەستگیرکراوە لوبنانییەکان، سکاڵایەکی بۆ خودی سەدام حسێن بەرز کردۆتەوە.

ب) دایکوباوکـی دەسـتگیرکراوەکان داوای ناوبژیکردنیان لەو میلیشـیایانەی لوبنـان کردوە کە بڕوا وایـە پەیوەندییان لەگەڵ کـورددا هەبێت.

ج) رەنگـە کـورد پێیـان وابوبێت بـۆ دەسـتگیرکراوە لوبنانییـەکان بەهایەکـی کەمی سـەرانەیان بۆ بـە دەسـت دێت، بـەلام بـۆ کەسێکی بەریتانی زیاتـر سـەرانە بە دەسـت دەهێنن.

٣. گراهـام گوتـی: نیگەرانییەکـەی ئێمـە و خێزانـی پاول زیـاد دەکات، لەبـەر ئـەوەی پێناچێت بە بـەراورد بە شـەش مانگی رابردوو کە پاوڵ لە زیندانە، هیچ لە چارەسـەر نزیکـتر بوبینەوە. حکوومەتی

خاوەنشـكۆی بەریتانیا ئامادە نییە لەگەڵ رفێنەرەكاندا دانوستان بكات و، ناشیەوێت داواكارییەكانیان بهێنێتـە دی. لەگـەڵ ئەوەشـدا رێگری ناكەیـن لەوەی خێزانی پـاوڵ ئەگەر بڕیاریاندا خۆیان دانوسـتان لەگـەڵ كـورددا بكـەن. زانیـاری ئەوەمان پێ گەیشـتووە كە ئەو گروپـەی پاوڵیان لەلایە، هـەژار بوون. ئەوەشـمان بۆ دەركەوتوە كە رەنگە مسـز پاوڵ بتوانێت چاوی بە نوێنەرێكی حسـێك KSUP بكەوێت و، رەنگە پێشـنیاری ئاشـكراكردنیان بداتێ كە لە هەموو حاڵەتێكدا پاشـهاتی ئازادكردنی پاوڵ و رەنگە پێداویسـتیی پزیشكی بێت.

گراهـام پرسـیاری ئـەوەی كرد: ئایـا لە هەلومەرجـی لەو جـۆرەدا، كیتانە بە شـێوەیەكی نافەرمی و وەكـوو بەرەیـەك لەگەڵ مسـز پـاوڵ ئامادەیی ئـەوەی تێدایە كـە چالاكییەكی لەوجـۆرە بدۆزێتەوە كە رەنگـە تێچووەكـەی ٢- ٣٠٠٠ پاوەنـد بێـت. باقی بەئامادەییەوە پێشـنیارەكەی بە سـەرنجڕاكێش زانی، بـەو مەرجـەی بەشـداربوونی كۆمپانیاكـەی بـە شـاراوەیی بهێڵرێتەوە. گراهـام ئەو مەرجەی بە كێشـە نەزانـی. لەسـەر زەمانەتەكـەی مسـتەر باقی سـەبارەت بـە هاوكارییكردنەكـەی كیتانە. گراهـام گوتی: لەكاتـی ئامادەبوونـدا بـۆ هەنـگاوی داهاتـوو، دوبـارە پەیوەنـدی بـە كۆمپانیاكـەوە دەكات. ئەمـەش داپۆشـینێكی پەسـەند بەلای خۆیدا رادەكێشـێت.

٤. پاشـان باقـی وەكو تەكتیكێكی جیـاواز گوتی: دەتوانـن پەیوەندی بە وەلیـد جومبولاتەوە بكەن و باسـی ئـەم بابەتـەی لەگەڵدا بكەن. ناوبـراو بەهـۆی پەیوەندییەكانی لەگەڵ كـورددا رەنگە بتوانێت یارمەتیـدەر بێت. بـۆ دڵنیابوون لە پارێزراویی كەناڵە جیاجیاكان و بەرژەوەندییەكانی جومبولات. باقی هەسـتی كـرد دەتوانـرێ متمانە بە جومبـولات بكرێ كە بە وریاییـەوە مامەڵە بكات. گراهـام ئامادەیی لەبەرچاوگرتنی ئەم پێشنیارەی نیشاندا، بەڵام رایگەیاند كە بەهۆی هەڵوێستی حكوومەتی خاوەنشكۆی بەریتانیـاوە كـە بریتییـە لە: نە دانوسـتانكردن و، نە رێككەوتن، بۆیە هەر جـۆرە پەیوەندییەك هەبێت دەبێـت لەسـەر بنەمـای هاوكاریـی مرۆیـی بێت. ئـەو لە باقی پرسـی: ئایا ئەویش دەتوانێ قسـەیەك لەگـەڵ جومبـولات بـكات یـان نـا. باقـی رەزامەنـدی نیشـاندا كـە هەوڵی ئـەم كارە بـدات، بـەڵام بەو هۆیانەی لە بڕگەی ٢ باسـكران، خۆی لە پەیوەندییكردنی راسـتەوخۆ بەخشـی.

٥. ئەگـەر هیـچ نارەزاییەكـت نییە، تكایە قسـەیەك لەگەڵ جومبـولات بكە بۆ ئـەوەی بزانرێت ئایا ئامـادەی هاوكارییە یان نا.

٦. بـە لەبەرچاوگرتنـی وەڵامـە ئەرێنییەكـەی باقـی بەرامبەر بەو پێشـنیارەی لەبـارەی یارمەتیدانی مسـز پـاوڵ لەلایـەن كۆمپانیاكـەوە، بۆیـە رەنگـە لە ئێسـتادا زۆر پێویسـت نەبێـت پەیوەنـدی لەگەڵ

بـارەگای سـەرەکی کیتانـەدا دروسـت بکرێـت (تیلیگرامـە ئاماژەپێکراوەکـەی (رەی)). دەتوانیـن کاتێ ئامادەکارییـمان بـۆ مسـز پـاوڵ کـرد چاوی بـە وتەبێژی حسـیك KUSP بکەوێـت، کە ئێسـتا خەریکی ئامادەسـازیین بـۆی، ئـەو کاتە پەیوەنـدی لەگەڵ بـارەگای سـەرەکی کیتانـەدا بکەین.

گلامەر

سـنوردار: بەشـی خۆرهەڵاتی ناوەڕاسـت، CONS D، NEWS D، PUSD، PS/ مستەر هەرد،PS/PUS، سێر جەی گراهام، مسـتەر جـەی مۆبرلی.

❖❖❖❖❖❖

مستەر رەی: بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست

١. ئەمڕۆ مستەر سامی ڕەحمان تەلەفونی کرد. ئەو گوتی: ماوەیەکی کەم دوای ئەوەی لە بەهاری ساڵی ١٩٨٠ دا چاوی بە من کەوتبوو، بەنی سەدر دڵنیایی دابویە کە سامی «باش» دەبێت، بەڵام هەر دوای ماوەیەکی کەم دەستگیر کراوە. بەشێك لە پرسیارەکان کە لێیان کردبوو دەربارەی ئەو کەسانە بوو کە لە باڵیۆزخانەی بەریتانیا دەیانناسێت، بەڵام پێداگرییان زۆر لەسەر نەکردوە. دوای ئەوەی راوێژکار کریێسکی، وەکو چەندانی تر، بۆی تێ کەوتبو، سامی ئازاد کرابوو - هەرچۆنێك بێت، «ئەوان» هیچیان لەسەری نەبوو - و بەبێ بەڵگەنامەی سەفەر، یاخود ڤیزا، ئێرانی بەجێ هێشتبوو. سامی لەکاتی گەیشتنیدا بۆ هیسرۆ، گوتی: بەهۆی منەوە رێگەی هاتنە ناوەوەی پێ دراوەو، ئێستا بەڵگەنامەیەکی سەفەری هەیە کە تاوەکو یەك ساڵ کاری پێ دەکرێت، لە رۆژی ٢٦ی ئابی ساڵی داهاتوو کۆتایی دێت. هیوای دەخواست بتوانم لە درێژکردنەوەی ماوەی بەڵگەنامەکەدا یارمەتی بدەم. من بەجیا کار لەسەر ئەمە دەکەم.

٢. بە سامی رەحمانم گوت: خۆشحاڵم بەوەی توانیوێتی تەلەفون بکات، چونکە ئەمجارەیان نۆرەی منە داوای یارمەتی لێ بکەم. ئێمە هاووڵاتییەکی بەریتانیمان بەناوی مستەر پاوڵەوە هەبوو کە لە کۆتایی مانگی کانونی یەکەمەوە لەژێر دەستی گروپێکی کوردیدایە بەناوی حسیك. تاوەکو ئێستا ئەوەی بزانین ئەوەیە: کورد داوای ئەوە دەکەن زیندانییەکانیان لەلای عێراقییەکان ئازاد بکرێن. هەڵوێستی حکوومەتی بەریتانیا، کە هەڵوێستێکی بنەڕەتییە، ئەوەیە: دانوستان لەگەڵ رفێنەراندا ناکەین و ئەم ناکۆکییەش بەهیچ جۆرێك پەیوەندیی بەئێمەوە نییە. بە هێشتنەوەی زیاتری مستەر پاوڵ، حسیك دەبێتە هۆی مەترسی لەدەستدانی هاوسۆزی بۆ دۆزی کورد، لەکاتێکدا کە رۆژنامە بەریتانییەکان تا ڕادەیەکی زۆر مامەڵەیەکی هاوسۆزانەیان لەگەڵ دۆزەکەیاندا کردوە.

٣. باسێك لە گروپە کوردییەکان کرا. سامی رەحمان گوتی: حسیك لە مانگی حوزەیراندا کۆنفرانسێکی ئەنجام داوەو، تیایدا مەحمود عوسمان لە سکرتێریی گشتی دورخراوەتەوە و، رەسوڵ مامەند جێگەی گرتۆتەوە کە تەنانەت ناوبراو ئەو کاتەش کە مەحمود عوسمان سکرتێری گشتیش بووە، هەر دەسەڵاتێکی ناو حزبەکە بووە. مەحمود عوسمان ئێستا چۆتە سوریا. پەیوەندییەکانی نێوان حسیك و ینك باش نین، تەنانەت دەتوانرێ بگوترێ کە پەیوەندییەکە خراپە، بەڵام ئەمە مانای ئەوە نییە لەسەر ئاستی ناوخۆیی هاوکاریی یەکتری نەکەن. مام عەزیز کە لەوانەیە عەزیز

عەقراوی بێت و پێشتر ئەندامی مەکتەبی سیاسیی حسیك بوو، یەکێکە لەو کەسانەی بەبێ گومان کاریگەریی لە کەیسەکەی مستەر پاوڵدا هەیە، بەڵام سامی رەحمان پێی وایە: پێناچێت ئەو کەسە فەرماندەیەکی ناوچەیی بێت.

٤. سامی رەحمان گوتی: ئەو حسێن ئەلفەیلی دەناسی. گومانی تێدا نییە ئەلفەیلی پەیوەندی بە حسیکەوە هەیە و دەتوانرێ بگوترێ کە وتەبێژی گروپەکەشە، بەڵام دەزانرێت کە «دەمانچە»ی دەزگای ئاسایشی عێراقی هەڵدەگرێت و، جێگەی متمانە نییە. سامی رەحمان گوتی: خۆی پەیوەندی بە حسیکەوە نییەو، «بەپێچەوانەی حەزەکانی منەوە» لە ساڵی رابردووەوە و لەوەتەی هاتۆتە بەریتانیا بەشداریی کاری سیاسی نەکردووە، بەڵام خەڵك دەناسێت. ئەو بڕوای وانەبوو بتوانێت بە گەیاندنی پەیامێك بتوانێت هیچ شتێك بەدەست بهێنێت.

من پێم گوت: حکوومەتی بەریتانیا لەپێناو ئازادکردنی پاوڵدا دانوستان ناکات و، حسیك بە دەستگیرکردنی ناوبراو زیان بە دۆزی کورد دەگەیەنن. گومان لەوەدا نییە کە ئەوەی بەلای حسیکەوە گرنگە: خێزانی ئەو پێشمەرگانەن کە لەلای دەسەڵاتدارانی عێراق زیندانی کراون و لە بارودۆخێکی خراپدان. ئەو لە هەڵوێستەکەی حکوومەتی خاوەنشکۆی بەریتانیا تێ گەیشت. بەڵام گوتی: رەنگە خزمێکی پاوڵ، چ خزمێکی راستەقینە بێت، چ وەهمی!، بتوانێت بچێتە لای دەسەڵاتدارانی عێراق و پێشنیاری ئەوەیان بۆ بکات کە یان چەند خێزانێك ئازاد بکەن، وەکو نیشاندانی نیازپاکی، یاخود لە رێگەی نێوەندکارێکەوە بڕێك پارە بدەنە حسیك، کە گروپەکە لەڕوی ماددییەوە هەژار و بێتفاقن. عێراقییەکان، کە پارەیان بەلاوە کێشە نییە، لە رابردوودا ئەم کارەیان بۆ ئەو خەڵکانەی خۆیان کردوە کە رفێنرابن. لەبری ئەمە، یاخود وەك پاشهاتی ئەمە، ناوبراو رایگەیاند: ئەگەر ڤیزا دەستەبەر بکرێت، رەنگە بتوانێت چاوپێکەوتنێك بۆ خزمێکی مستەر پاوڵ لەگەڵ نوێنەرێکی حسیك لە دەرەوەی عێراق، رێك بخات، چ لێرە بێت یاخود لە وڵاتێکی دیکەی ئەوڕووپا. خزمەکە دەتوانێت بڵێت قسەی لەگەڵ عێراقییەکاندا کردووە و ئومێدی ئەوەی پێیان نییە هیچکام لە خێزانەکان ئازاد بکەن. پاشان سامی رەحمان پێشنیاری کرد کە رەنگە خزمەکە بتوانێت پێشنیاری ئەوە بکات هاوسۆزیی بۆ دۆزی کورد کۆبکاتەوە، بۆ نموونە لەڕێگەی تەلەفزیۆن و رادیۆ یاخود رۆژنامەکانەوە، یاخود خۆی بڕێك پارەیان بداتێ. بەم شێوەیە حکوومەتی خاوەنشکۆی بەریتانیا بەتەواوی لە پرسەکە دێتە دەرەوە، بەڵام ئامۆژگاریی خۆی ئەوە بوو بە یەکێك لەو رێگایانە دەگاتە ئەنجام.

٥. من پێم گوت کە قسەکەیم بیست. سیاسەتەکەی حکوومەتم دوپات کردەوە، بەڵام پێم گوت: بیر دەکەمەوە و، ئەوەی مایەوە لە دوای ئەوەی لە رۆژی ١٩ی ئابدا لە گەشتێکی نەمسا

دەگەڕێتـەوە، کـە ڕۆژی ١٧ی ئـاب دەسـتی پـێ دەکات، دوبـارە لـە پەیوەندیـدا دەبینـەوە.

٦. سوپاسـت دەکەم ئەگەر کەمێك بیر لەم بابەتە بکەیتەوە و بزانیت چۆن دەتوانین بەرەو پێشـی ببەیـن. وا بەخەیاڵمـدا دێـت کـە ڕەنگـە کۆمپانیاکەی پـاوڵ ئامادە بـن کەمێك پارە بدەن. ئەوەشـم بە خەیاڵـدا دێـت کـە ڕەنگە مسـتەر هەرد کاتێ لـەم هەفتەیـەدا دەچێتە عێـراق باس لـەم بابەتە بکات. بـەڵام ئەگـەر ناوبراو ئەمە بکات، پێویسـتە ئێمـە بەخێرایی بجوڵێین.

جۆن گراهام

١٤ی ئابی ١٩٨١

❖❖❖❖❖❖

١. رەنگە بتوانین ژیانی کەسی دووەمی حسیك، مستەر عەزیز عەقراوی تێك بدەین!
٢. رەنگە گرنگتر ئەوە بێت کە ناتوانین دڵنیابین لەوەی سامی رەحمان تا چەند بە وردی لە ئەنجامەکانی دانوستانە لەباربراوەکە لەگەڵ مسز پاوڵ، ئاگاداری کردووینەتەوە. باسکردن لە راگەیاندنەکاندا کێشە نابێت. گومانی تێدا نییە کە مسز پاوڵ دەتوانێت شانبەشانی راگەیاندنەکان ئەم کارە بکات و، خودی هەواڵی ئازادبوونەکەی مستەر پاوڵ دەچێتە روپەڕی یەکەمی رۆژنامەکانەوە. زۆر بە روونی سامی رەحمانمان تێگەیاندووە، لەکاتێکدا لە رێگای شاندەکانمان بۆ لای عێراقییەکان و گوشار لێکردنیان کە ئەوەی بەباشی دەزانن بۆ ئازادکردنی مستەر پاوڵ ئەنجامی بدەن. بەدڵنیاییەوە داوای کارێکمان لێ نەکردون کە ئەگەر خۆمان لەجێی ئەوان بین ئەنجامی نەدەین. قورسە بزانین حسیك پێداگری لەسەر ئەم داواکارییە دەکات، ئەمەش لەکاتێکدا کە گروپەکانی کوردی دیکە توانیویانە لە رێگەی بەبارمتەگرتنەوە بەشێوەیەکی سەرەکی سەرانە و پارە پەیدا بکەن. ئەگەری زۆرە کە حسیك بیەوێت ئەوەندەی دەتوانێت بەرامبەر ئازادکردنی مستەر پاوڵ پەیدای بکات و، ئەو بڕەی کە تاوەکو ئێستا کیتانە لە رێگەی مسز پاوڵەوە دەیخاتەرو سەرنجیان راناکێشێت.
٣. بۆیە ئەم رەشنووسی نامەیەی کە هاوپێچە بۆ ئەوەیە: داوا لە باڵیۆزی بەڕێز بکرێت پەیوەندی بە مستەر هێنری کیتانەوە بکات و قایلی بکات پێشنیاری ژمارەیەکی زۆر لەوە ماقوڵتر بکات. لە هەکان کاتدا دڵنیایی بداتێ کە ناهێڵێت بەهیچ شێوەیەك کورد بە سەرچاوەی پارەکە بزانن. کیتانە خێزانێکی زۆر دەوڵەمەندن و لە رابردوودا بە سود وەرگرتن لە پەیوەندییەکانیان لەگەڵ شانشینی یەکگرتوو و بەتایبەتی لەگەڵ باڵیۆزخانەی بەریتانی لە بەیروت بوژاونەتەوە. دیارە کە چاوەڕوانی ئەوەمان لە کیتانە نییە کە بەهیچ جۆرێك لە ١٥٠ هەزار پاوەند نزیك ببێتەوە کە کەمترین ئاستی داواکەی حسیکە. بەڵام ئەگەر بتوانن بڕی ئەو پارەیە لەو ٥ هەزارەوە کە بە مسز پاوڵیان گوتوە بەرز بکەنەوە بۆ نزیکەی ٥٠ هەزار پاوەند، رەنگە ئەم بڕە و، هەندێك کەرەسەی پزیشکی کە فرێ بدرێتە شوێنەکەیانەوە، بتوانێت کێشەکە چارەسەر بکات.

پی ئێف ئێم واگن
بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست
١٣ی تشرینی یەکەمی ١٩٨١

بۆ بەڕێز: جۆن پاوڵ

٢٣ ئێف بارۆنز کۆرت رۆد، وێست کێنسینگتۆن، لەندەن

بابـەت: سـەرۆك وەزیـر داوای لـێ کـردم وەڵامـی نامەکـەت هـی رۆژی ٢٠ی تشرینـی دووەم لەبـارەی (مایـکڵ)ی براتـەوە بدەمـەوە.

دیـارە تـۆ و دایکـت لـە نیگەرانیـدا دەژیـن و، لـە دڵەڕاوکێکەتان سـەبارەت بـە نەبوونـی هەواڵی ئازادبوونـی براکەتـان، تـێ دەگەم.

مـن پەیوەندیـم بـە ودکـەوە کـرد و، لـەو هەنگاوانـە ئاگاداریان کردمـەوە کـە لەپێنـاو ئازادکردنی پاوڵدا گرتویانەتە بەر. پێویسـتە حکوومەتی شـاژنی خاوەنشـکۆی بەریتانیا هەڵوێسـتێکی توندی دژی بەبارمتەگرتن و کردەوە تیرۆریسـتییەکان هەبێت. بۆیە ئامادە نین دانوسـتان لەگەڵ رفێنەراندا بکەین، یاخـود داواکانیـان بـۆ جێبەجـێ بکەیـن. بـەڵام لـە هەوڵـی ئەوەدایـن رفێنەرانـی مایـکڵ قایـل بکەین کـە هێشـتنەوەی ناوبـراو کارێکی بێمانایە و، ئازادکردنی بەسـودترە بۆیان. کێشـەکەمان دروسـتکردنی پەیوەندییـە لەگـەڵ ئـەو رفێنەرانـەی براکەتدا کە وتووێـژ قبوڵ بکـەن و توانای بڕیاردانیـان هەبێت.

بـەڵام تکایـە دڵنیابـە لـەوەی مایـکڵ بەهیـچ جۆرێـك فەرامـۆش نەکـراوە. تـا ئازادبوونـی ناوبـراو بـەردەوام دەبیـن.

مستەر رەی، بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست

مستەر پاوڵ

گومانم لەوەدا نییە کە لە تۆمارکردندا دەردەکەوێت، بەڵام دوێنێ کاتێك کە مسـتەر (گۆرنفلۆس)م جوڵاند لەبارەی رێککەوتنەکەی نێوان ئەڵمانیا و (ینك)ەوە سەبارەت بە ئازادکردنی بارمتە ئەڵمانییەکان، ناوبـراو گوتـی: ئـەوەی دەگوتـرێ ئەڵمانیـای خۆرئـاوا پـارەی دابێـت، زۆر ناڕاسـتە و تەنانـەت (مارك) یێکیشـیان نـەداوە. راسـتییەکە ئەوەیـە: لەمیانەی کۆبوونـەوەی زۆر دورودرێژ و ئاڵۆزدا کـە بەزۆری لە تاران بەڕێوەچووە، حکوومەتی ئەڵمانیای خۆرئاوا پێشنیاری ئەوەی کردووە کە نامەیەکی لێکتێگەیشتن و هاوسـۆزی لەگەڵ کورددا واژۆ بکات و، باسـی لە پێدانی کەلوپەلی پزیشـکی بە کورد کردوە، بەبێ ئـەوەی بڕەکـەی دیـاری بـکات! بڕیار بـووە لـە دوای گەڕانـەوەی بارمتەکان بـە سـەلامەتیی، ئەم دوو هەنـگاوە جێبەجێ بکرێن. لە ڕووداوەکەدا، حکوومەتـی ئەڵمانیای خۆرئاوا لێدوانێکی تێکەڵ و پێکەڵ و لاوازی داوە کـە لەگـەڵ لاوازییەکەشـیدا ناڕەزایـی حکوومەتـی عێراقی بەدوای خۆیـدا هێناوە. بەڵام هیچ کەرەسـەیەکی پزیشکیشـیان دابین نەکـردووەو، پێدەچێت کوردیش وازیان لـەو داوایە هێنابێت.

چونکە دەرکەوتوە کە مامەڵەکردن لەگەڵ ئەو کەرەسانەداو، گەیاندنیان بە کەسانی پەیوەندیدار، زۆر قورسە. مستەر گۆرنفلۆس گوتی: رەنگە بەخت یاوەریان بووبێت چونکە (ینك) گروپێکی تا ڕادەیەك ساویلکەن!

جۆن گراهام

١٥ی تشرینی یەکەمی ١٩٨١

❖❖❖❖❖❖

نهێنی

جی ئار ئێس ٤٠٠

پاریس Z ١٧٥٠ ٠٥

بەپەلە بۆ و.د.ك

تیلیگرامی ژمارە ٩٥٧ی ٥ی تشرینی دووەم ١٩٨١

زانیاری ئاسایی بۆ: بەغدا

زانیاری ئاسایی بۆ: بی ئای ئێس، تاران (بۆ بارینگتن)، بەدواواچوون بۆ سێرجۆن گراهام.

راپۆرتتان ژمارە ٤٦٤

کەیسی مایکڵ پاوڵ

١. وەك دەزانیت من بەم دواییە توانیم پەیوەندی لەگەڵ عەلی قازی محەمەد عەلیدا دروست بکەمەوە کە کوردێکی دانیشتوی پاریسە و، هیوامان وایە سەرەداوێکمان بداتێ بمانگەیەنێتە ئەو بزنسمانە بەریتانییەی کە لەلایەن رێکخراوێکی کوردییەوە بە بارمتە گیراوە.

٢. ئەم پاشنیوەڕۆیە عەلیم بینی. هیچ داوای لێبوردنێکی نەکرد و، هیچ ڕوونکردنەوەیەکی راستەقینەی نەدا سەبارەت بەوەی شکستی هێنابوو لە دوای سەردانەکەی بۆ کوردستان کە پەیوەندیمان پێوە بکاتەوە. هەروەها باسی لەوەش نەکرد کە بۆچی لەم دوو مانگەی دواییدا لە پاریس نەبووە. لەگەڵ ئەوەشدا زۆر بە ئامادەییەوە باسی لە سەفەرەکانی کردا!

٣. ناوبراو گوتی: نەیتوانیوە پەیوەندی بەو گروپەکانی کوردییەوە بکات کە مایکڵ پاوڵیان لەلای خۆیان هێشتۆتەوە. بەلای ناوبراوەوە: پەڕینەوە لە تورکیاوە بۆ ئێران زۆر قورس بووە و، سەفەر کردنیش لەوێوە بۆ عێراق کارێکی نەکردە بووە. هێزەکانی ئایەتوڵلا خومەینی توانیبویان بچنە زۆرێك لەو ناوچانەی کە پێشتر لە ژێر دەستی ئەو گروپە کوردییە راستڕەوانەدا بوون کە عەلی پەیوەندی لەگەڵیاندا هەبووە. لەگەڵ ئەوەشدا عەلی کە دەتوانێت زانیاری وردترمان بداتێ لەسەر شوێنی پاوڵ. پاوڵ لە ئێرانە لە سەرووی سنوری عێراق و لە باشوری شاری سەردەشت. ئەم ناوچەیە بە کوردی پێی دەگوترێت لیرەوان (Leerawan) . بەدڵنیاییەوە، تارادەیەکی زۆر پاوڵ لە یەکێك لە گوندیکانی دۆڵە تو (Dola tou) یاخود نەویاز (Newyaz) هێڵراوەتەوە. (هەمو ئەم وەرگێڕانانە لە زمانی کوردییەوە کەمێك جێی گومانن)!

٤. عەلی لە درێژەی قسەکانیدا گوتی: پێی وایە تەنیا یەك ڕێگە ماوە بۆ پەیوەندیکردن بە دەستگیرکەرانی پاوڵەوە. عەلی لە ئەمستردام کەسێك دەناسێت بەناوی زاهید چاوڕەش (Zahed chauroush). زاهید برای مستەفا چاوڕەشە کە سەرکردەیەکی سەربازی گروپەکەی جەلال تاڵەبانییە. ناوبراو پەیوەندییەکی باشی بە هێزەکانی لایەنگری خومەینییەوە لە ئێران هەیە. بۆیە دەکرێت بە سنورەکانیاندا هاتووچۆ بکات و، بچێتە ئەو ناوچەیەی کە پاوڵ لێی هێڵراوەتەوە.

عەلی پێشنیاری ئەوەی کرد کە هاوڕێکەی ئەمستردامی بەزوویی و، ڕەنگە لە هەفتەی داهاتودا بێتە پاریس و، پاشان پێکەوە لەگەڵ هاوڕێکەی سەفەر بکەن بۆ تورکیا. لەوێوە زاهید چاوڕەش سەفەردەکات بۆ عێراق و پاشان بۆ ئێران.

عەلی گومانی لەوە نەبوو کە بەم شێوەیە دەتوانین پەیوەندی لەگەڵ دەستگیرکەرانی پاوڵدا بکەین و، دەست بە سازدانی گفتوگۆ بکەین.

٥. لەم حاڵەدا عەلی دەستیکرد بە باسکردن لە نەهامەتیەکانی خەڵکەکەی کە زۆر پێویستیان بە هەموو جۆرێك لە پێداویستە، هەر لە جلوبەرگی گەرموگوڕەوە تا دەرمان. خۆی لەگەڵ چوونەکەیدا بۆ تورکیا ئەو کەلوپەلانە دەباتەوە کە بە پارەی کۆمەکی جڤاتە کوردییەکەی ئەوڕووپا کڕیونی و، هیوادار بوو کە دواتر بتوانێت کەلوپەلەکان بگەیەنێتە دەست ئەو کوردانەی کە پێویستیان پێیە. پرسیاری کرد کە ئایا حکوومەتی بەریتانی دەتوانێت چ هاوکارییەك پێشکەش بکات؟

٦. تەنیا ئەوەم گوت: قسەکانی ناوبراو بە ڕاپۆرت بەرز دەکەمەوە و لە ناوەڕاستی هەفتەی داهاتوودا پەیوەندی پێوە دەکەمەوە. هەروەها پێم ڕاگەیاند: لەناو باڵیۆزخانەکەدا کارەکەم دەگۆڕم و، ڕەنگە لە دانیشتنی داهاتوودا یەکێك لە هاوڕێکانم لەجێی من چاوی پێی بکەوێت. ئەمەش دەرگا بەرووی ئەگەری تەکتیکی جیاوازدا دەکاتەوە و، سوپاستان دەکەم ئەگەر بتوانن باسی لێوە بکەین.

سی ئۆ هەم

❖❖❖❖❖❖

بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست

مستەر مایکڵ پاوڵ

ئەمڕۆ لەسەر نانخواردن عیسمەت کیتانیم بینی کە سەرۆکی کۆمەڵەی گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکانە و کوردە. داوام لێ کرد ئەگەر بتوانێ ئامۆژگارییم بکات: چۆن مستەر پاوڵ ئازاد بکەین؟ پێشینەکەم بۆ روونکردەوە.

پێی گوتم: عەقراوی هاوڕێیەکی کۆنێتی و ئەگەر بتوانین تەلەفونەکەی دیمەشقی عەقراوی بدەینێ، ئەوا دەتوانێ تەلەفونی لەگەڵدا بکات.

هەروەها گوتیشیی: کوردێك هەیە بە ناوی (موحسین دزەیی) کە بڕوای وابو لە لەندەن بێت، کەسێکی بە دەور و تەئسیرە و لە سامی رەحمان باشترە. ئەو پێشنیاری کرد کە هەوڵی دۆزینەوەی ناوبراو بدەین. ئەگەر رێگەم بدەن ژمارە تەلەفونەکەی عەقراوییم لەلا هەبێت، دەتوانم بیدەمە عیسمەت کیتانی.

جۆن گراهام

٢٠ی تشرینی دووەمی ١٩٨١

❖❖❖❖❖❖

جی ئار ١٥٠

نهێنی

له بەغداوە

بەپەلە بۆ ودك

تیلیگرامی ژمارە ٧١٥ی ٢٣ی تشرینی دووەمی ١٩٨١

زانیاری ئاسایی بۆ: تاران، دیمەشق، بۆن

راپۆرتی ژمارە ٣٤٦ی دیمەشق و راپۆرتم ژمارە ٦٤٥ بڕگەی ١ (ج):

کەیسی مایكڵ پاوڵ

١. ئیگڵتۆن کە لە لێرە لە بەشی بەرژەوەندییەکانی ئەمریکایە، دە رۆژێك لەمەوبەر پێی گوتم: بەهۆی ناکۆکی و دەمەقاڵێیەکی ئەم دواییەی نێوان پ د ك-ی بارزانی و حزبی سۆشیالیستی یەکگرتووی کوردستان کە د. مەحمود عوسمان و عەزیز عەقراوی سەرکردایەتی دەکەن، حسیك دیسانەوە لەگەڵ دەسەڵاتدارانی بەغدا کەوتۆتەوە وتووێژکردن.

٢. رۆژی ٢٣ی مانگ کاتێ چاوم بە سەحاف کەوت، ئەو قسانەم بەبیر هێنایەوە کە لە رۆژی ٢٦ی تشرینی یەکەمدا لەبارەی پاوڵەوە کردبوومان. باسم لەوە کرد: رەنگە حسیك بەهۆی ناکۆکی ئەم دواییەی لەگەڵ پ د ك دا لەگەڵ دەسەڵاتدارانی ئێرە لە پەیوەندییدا بێت. ئەگەر وا بێت، ئایا عێراقییەکان دەتوانن ئازادکردنی خێرای پاوڵ بخەنە بەردەم حسیك؟ زستان زۆر نزیکە و ئەو پیاوە نزیکەی دە مانگە دەستبەسەرە.

٣. سەحاف گوتی: لە راستی و دروستیی ئەم دەنگۆیەی کە من پێی دەڵێم دەکۆڵێتەوە. ئەگەر راست بێت، پێشنیاری ئەوە دەکات کە ئەو کەسانەی پەیوەندییان لەگەڵ حسیك دا هەیە، ئەو پێشنیارەی منیان بخەنە بەردەم.

ئیگەرتۆن

سنوردار: بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، مستەر هەرد، سێر جەی گراهام، مستەر مۆبرلی

جی ئار ئێس ١٥٢

نهێنی

له وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنویێلزەوە

بەپەلە بۆ بەغداد

تیلیگرامی ژمارە ٦٨٤ ی ٢٥ ی تشرینی دووەمی ١٩٨١

زانیاری بۆ: تاران، دیمەشق و بۆن

راپۆرتتان ژمارە ٧١٥

کەیسی پاوڵ

١. پێمان وایە: تاڵەبانی و ینك لەگەڵ حکوومەتی عێراقدا لە وتووێژدا بوون. بەڵام حسیکیش پەیوەندییەکانیان لەگەڵ حکوومەتی عێراقدا رێك دەخەنەوە، رەنگە ئەم پەرەسەندنە بەسود بێت.

٢. نازانین ئەگەر بەسود بێت بە بیری عێراقییەکانی بخەینەوە کە ژنەکەی عەقراوی لە بەغدایە. ئێمە دەزانین نزیکبوونەوە لە کوردی لەندەن، سودێکی کەمی هەیە. ئێمە پێشبینیمان کردبوو کە عێراقییەکان بوونی ئەو ژنە لە بەغدا وەکو رێگەیەکی فشار بۆ سەر عەقراوی بەکار دەهێنن. ئێمە ئەم کارە بۆ هەڵسەنگاندنی خۆت بەجێ دەهێڵین کە بزانیت: ئایا باسکردن لە ژنەکەی عەقراوی لەلای عێراقییەکان لە دەرفەتەکانی داهاتوودا خزمەت بە ئامانجەکە دەکات یان نا!

کارینگتۆن

سنوردار: بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، بەشی کونسوڵ، مستەر هەرد، مستەر مۆبرلی، سێر جەی گراهام.

❖❖❖❖❖❖

بەغدا تیلیگرامی ٥٠٥

جی ئار ئێس ٣٣٠

نهێنی

لە: ئەی جەی رامزی بەغدا

١/٠١٤

٢٦ی تشرینی دووەمی ١٩٨١

وێنە بۆ: باڵیۆزخانەکان: بۆن، تاران، دیمەشق، بەیروت و پاریس

رفاندن لەلایەن کوردەوە:-

١. رۆژی ٢٤ی تشرینی دووەم، سپاڵك لە باڵیۆزخانەی ئەڵمانیای فیدراڵەوە پێی راگەیاندم: لە رۆژی ٦ی تشرینی دووەمدا، دوو کەسی ئەڵمانی لەلایەن (ینك)ی تاڵەبانییەوە لەسەر رێگەی نێوان هەولێر و شەقڵاوە رفێندراون. رفاندنەکە لە کاتژمێر ١٠:٣٠ خولەکی بەیانیدا و، بە رۆژی رووناك و، لەسەر رێگایەکی گشتی ئەنجام دراوە. کەسەکان بە رێگە ئاساییەکەدا بەرەو چیایەك براون و، لەوێ دراونەتە دەست فەرماندەیەکی (ینك)ی ناوچەکە. ئەو فەرماندەیە رفێنەرانی سەرزەنشت کردوە و، دەستبەجێ فرمانی کردووە کە دەستگیرکراوەکان ئازاد بکرێن. دوای چەند رۆژێك رێگابرین بە پێ و، جار جارەش بە ئۆتۆمبیلی جێب، دواجار لەسەر سنوری ئێران درانە دەست بنکەیەکی سەربازی عێراقی. چەند رۆژێك دوای ئەو ڕووداوە، واتە: نزیکەی دوو هەفتە دوای دەستگیرکردنەکەیان، ئەو کەسە ئەڵمانییانە لە نیوەشەوێکدا فڕێ درانە ناو حەوشەی باڵیۆزخانەکەوە.

٢. سپاڵك گوتی: دوابەدوای ئەمە، باڵیۆزخانەکەیان دەستبەجێ هەوڵیداوە لە رێگەی وەزارەتی کاروباری دەرەوەوە کە بێزار کرابوو، بزانێت بۆچی دەستبەجێ لەگەڵ وەرگرتنی رفێنراوەکاندا لەلایەن دەسەڵاتدارانی سەربازیی عێراقییەوە ئاگادار نەکراونەتەوەو، هەفتەیەك دوای ئەوە ئینجا کەسەکان لە بەغدا بینراونەتەوە؟ وەزارەتی کاروباری دەرەوە ددانی بەم راستییەدا ناوە، بەڵام هیچ روونکردنەوەیەکی نەداوە. بەڵام چەند رۆژێك دواتر و کاتێ پاسپۆرت و بەڵگەنامەی مانەوەی کەسەکان لە بەشی کونسوڵخانە و، بە بەشداری یەکێك لە کونسوڵەکانی باڵیۆزخانە دراونەتەوە دەست ئەڵمانییەکان، پاسپۆرت و بەڵگەنامەکان بە رێکوپێکی لەگەڵ دوو کاتژمێری سویسری جواندا، پێچرابوونەوە. تەنانەت باڵیۆزخانەکەشیان شانازییشی پێوە دەکات!

٣. خۆم دەگرمەوە لەوەی قسە لەسەر هەندێ لایەنی تری ئەم چیرۆکە بکەم. بەڵام ئەم ئازادییە

بەرچاوەی (ینك) لە چالاکییەکانیداو، گەڕاندنەوەی دوایین دەستگیرکراوەکان و، ئەو چاوپۆشییەی کە بەهۆیەوە توانیویانە مامەڵە لەگەڵ دەسەڵاتدارە سەربازییەکانی عێراقدا بکەن، هەموو ئەمانە دەریدەخەن کە ئەو قسانەی باس لە نزیکبوونەوەی (ینك) لەگەڵ رژێمی ئێستادا دەکەن، زۆر ناڕاست نین (بڕوانە راپۆرتمان ژمارە ٧١٥، کە بۆ بەیروت نەنێردراوە). بەڵام پەیوەندییەکانی کورد لەگەڵ بەغدا بەشێوەیەکی نەریتی زۆر لەوە ناجێگیرتر بوون کە ئەم چیرۆکە بسەلمێنن و، دەرخەرێکی جێباوەڕی راستی و دروستی پەیوەندییەکە بن.

٤. بە رێکەوت، رۆکالڤ کە باڵیۆزی فەرەنسایە لە رۆژی ٢٢ی تشرینی دووەمدا لەلای باڵیۆز جەختی لەوە کردۆتەوە کە فەرەنسییەکان تاوەکو ئێستا بەجددی لە هەوڵی ئەوەدان رێگەیەکی دەربازبوون بۆ ئەو دوو فەرەنسییە بدۆزنەوە، کە مانگی رابردوو دانوستان لەسەر ئازادبوونیان کرابو (راپۆرتەکەم لە رۆژی ١٩ی تشرینی یەکەم).

وەزارەتی دەرەوە و کۆمۆنوێڵز تکایە وێنەی بدرێت بە باڵیۆزخانەکانی بۆن و پاریس

ئەی جەی رامزی

❖❖❖❖❖❖

تێبینی لەسەر کەیسی مایکڵ پاوڵ

١. مایکڵ پاوڵ، خۆی و سێ لوبنانی و چوار هیندی کە هەموویان کارمەندی کۆمپانیایەکی نیشتەجێی لوبنان بوون بەناوی ئەلکیتانە، لە ڕۆژی ٣٠ی کانونی دووەمدا لەلایەن حزبی سۆشیالیستی یەکگرتووی کوردەوە بەبارمتە گیراون، ئەم حزبە گروپێکی چەپی نەیاری کوردییە. بارمتەکان لە پرۆژەی بەنداوێکدا لە باکوری خۆرهەڵاتی عێراق کاریان دەکرد. لوبنانی و هیندییەکان دوو دوو، سێ سێ، لە ماوەی چەند مانگی ڕابردوودا ئازاد کران و، ئێستا تەنیا مستەر پاوڵ بە دەستگیرکراوی هێڵراوەتەوە. ڕەنگە ڕفێنەرەکان بڕوایان وابوبێت کە بارمتەیەکی ئەوڕووپی بەنرختر بێت و، پێیان وابوبێت کە حکوومەتەکانی لوبنان و هیند خۆیان زۆر لەسەر هاوڵاتییەکانیان نیگەران ناکەن. هیچ بەڵگەیەکمان نییە کە هیچ کام لەم حکوومەتانە سەرانەیان دابێت، یاخود داواکاریی کوردیان جێبەجێ کردبێت.

٢. هەر کە بە بەبارمتەگرتنەکەی مستەر پاوڵمان زانی، باڵیۆزمان لە بەغدا بە عێراقییەکانی ڕاگەیاند: ئەوان بە بەرپرسیاری سەلامەتیی مستەر پاوڵ دەزانین و، چاوەڕوانی ئەوەیان لێ دەکەین کە ڕێوشوێنی گونجاو لەپێناو دەستەبەرکردنی ئازادبوونێکی سەلامەتی ناوبراودا بگرنە بەر. لەو کاتەوە تا ئێستا، ئەم بابەتە چ لێرە و چ لەوێ بە بەردەوام باسی لێوە کراوە.

٣. داواکاریی کورد بریتییە لە ٥٠٠ هەزار پاوەند، سەپاندنی ئابلۆقە بەسەر فرۆشتنی کەرەسەی بەرگری بە عێراق، بڵاوکردنەوەی دۆزەکەیان لە ڕێگەی ڕاگەیاندنەکانەوەو، ئازادکردنی ئەو کوردەی کە لە زیندانەکانی عێراقدا زیندانی کراون. لەکاتێکدا کە هەڵوێستی فەرمیمان ئەوەیە: ئێمە ئامادەی دانوستان نین و داواکاریی ڕفێنەران جێبەجێ ناکەین. بەڵام پێویستە بەشوێن هەموو ئەو سەرەداوانەدا بچین کە دێنە سەر ڕێگەکەمان. لەم چەند مانگەی ڕابردوودا هەوڵمان داوە چەند کەناڵێك بۆ پەیوەندییکردن لەگەڵ ڕفێنەراندا دروست بکەین و، بتوانین قایلیان بکەین کە لە هەڵوێستە پتەوەکەمان بەرامبەر بە بەبارمتەگرتن لانادەین. دەمانەوێ ئەوەشیان پێ ڕابگەیەنین کە ساڵانێکی زۆرە کورد بە چاوێکی هاوسۆزییەوە لەم وڵاتەدا ڕەفتاریان لەگەڵ دەکرێت: زۆرێکیان لێرە مافی پەنابەرێتی سیاسییان پێ دراوە. کورد بە هێشتنەوەی هاوڵاتییەکی بەریتانی وەك بارمتە کراو، سود بە دۆزەکەیان ناگەیەنن. ڕەنگە ماوەیەك بخایەنێت تا ئەو کاتەی ئەم پەیامە دەگاتە شوێنی خۆی، بەڵام ئێمە لە هەوڵەکانی خۆمان بۆ پەیوەندییکردن لەگەڵ ئەندامە باڵاکانی مەکتەبی

سیاسی حسیك بەردەوام دەبین.

٤. مستەر پاوڵ دەتوانێت نامە لەگەڵ خێزانەکەیدا بگۆڕێتەوە و، توانیومانە بڕێك جلوبەرگی گەرم و کەلوپەلی ئاسودەیی بۆ ڕەوانە بکەین. بڕوامان وایە مامەڵەیەکی باشی لەگەڵدا دەکرێت. لەگەڵ ئەوەشدا، دوای دە مانگ زیندانی، پێویستە ئێستا نیگەرانی بارودۆخی تەندروستی و جەستەیی و ئەقڵی مستەر پاوڵ بین. ئێمە لێرە لە پەیوەندییەکی بەردەوامداین لەگەڵ خێزانەکەی.

ساڵانێکە کورد بە بەردەوامی بارمتە دەگرن. ئەوەندەی ئاگادارین، تاوەکو ئێستا هەموو بارمتەکان لە کۆتاییدا ئازاد کراون. بەم دواییە، پێنج ئەڵمانی و دوو فەرەنسی لەلایەن گروپی دیکەی کوردەوە دەستگیر کرابوون. دوای دانوستان، ئەڵمانییەکان ئازاد کرابوون، بەڵام بەبێ ئەوەی سەرانەیان پێ بدرێت - بەپێچەوانەی راپۆرتەکانی ئەم دواییەوە. ئازادبوونی فەرەنسییەکان لەلایەن حزبی کۆمۆنیستی فەرەنسا و ئەوەی عێراقەوە نەخشەی بۆ کێشرابوو. لە هەردو حاڵەتەکەدا، رفێنەرانی کورد ئەندامی رێکخراوگەلێك بوون کە لە حسیك گەورەترن و، بەئادارانی حکوومەتی فیدراڵی ئەڵمانی، یاخود حکوومەتی فەرەنسا، زیانێکی زیاتریان بەردەکەوت.

بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست

ودك

233-5216

❖❖❖❖❖❖

جی ئار ئێس ١١٣٠
نهێنی
له دیمەشقەوە
بەپەلە بۆ ودك
ڕاپۆرتی ژمارە ٣٩٩ی ١ی كانونی یەكەمی ١٩٨١
بەپەلە بۆ: بەغدا، بی ئای ئێس، تاران.
وێنەیەك بۆ (بۆن)، ئەنقەرە
كەیسی مایكڵ پاوڵ

١. ڕۆژی٣٠ی تشرینـی دووەم، گویـن ڕۆبەرتزی سـەندەی تایمز، لێرە دەرکەوتـەوە (بڕوانە ڕاپۆرتم ژمـارە ٢٩٣) و، چـاوی بـە یەكێك لە سـتافەكەم كـەوت. ڕۆبەرتز نزیكەی سـێ هەفتـە لەمەوبەر چاوی بە پـاوڵ كەوتبوو.

٢. ڕۆبەرتـز بـە هـاوكاری هەواڵگریـی سـوریا بـە فڕۆكـە براوەتـە قامیشـلی و، لەوێشـەوە لەلایەن پارتـی دیموكراتـی كـورد (بارزانی) یەوە بـە قاچاخ بە ڕوبارێكـدا پەڕێنراوەتـەوە و گەیەنراوەتە باكوری عێـراق لـە ناوچـەی سـەر سـنوری توركیـا. ماوەیەك لەگـەڵ كاروانێكی ئێسـتردا بـووە چەكی سـورییان بـۆ پ د ك گواسـتۆتەوە. پاشـان مانگێـك لـە ناوچەكانـی پ د ك دا ماوەتـەوەو، ئینجـا پ د ك بـۆ ئـەو كەمپـەی سـەر سـنوری عێـراق و ئێـران ڕێنوێنییـان كـردوە كە مایـكڵ پاوڵـی تێدا لەلایـەن حزبی سۆشیالیسـتی كوردسـتانی عێـراق (حسـكع)ەوە ڕاگیراوە (ئەم حزبە پێشـتر نـاوی پارتی سۆشیالیسـتی یەكگرتـووی كـورد بوو).

ڕۆبەرتـز گوتـی: حسـك بەشـێكە لـە بەرەیەكـی بەرفـراوان كـە پ د ك و حزبـی شـیوعی عێـراق و جەنەراڵ حەسەن ئەلنەقیب بەشێكن لێی و، پەیوەندیشی لەگەڵ حزبی دەعوەدا هەیە. ناوی حزبەكە لە كۆنگرەی مانگی ئایاری ئەمساڵی حزبەكەدا گۆڕدرا بۆ حسـك. لەو كاتەدا كە د. مەحمود عوسـمان نەیتوانـی لـە مەكتەبـی سیاسـیدا لـە ٧ حـەوت كورسـی، كورسـییەك بـۆ خـۆی دەسـتەبەر بـكات. ئیتر مەحمود عوسمان وازی هێنا و ڕوویكردە دیمەشق و لایەنگرەكانی تۆران. بەڵام ئێستا بە سەركردایەتی حزبەكـە دەڵێـت: ئامادەیـی تێدایـە وەك ئەندامێكـی ئاسـایی حـزب لـە نووسـینگەی پەیوەندییەكانی دەرەوە كار بـكات. ئێسـتا عوسـمان لـە كوردسـتانە و، بەنیـازە لە چەنـد ڕۆژی داهاتـوودا بچێتەوە بۆ دیمەشـق. سـكرتێری گشـتیی حزبەكە ڕەسـوڵ مامەندە و عەبدولعەزیز عەقراویش جێگرێتی. ڕۆبەرتز بـڕوای وابـوو: مەحمود عوسـمان كەسـێكی گونجاو نییە كـە بۆ دەسـتەبەركردنی ئازادیی پاوڵ قسـەی

لەگەڵـدا بکرێـت. گوتـی: ئەندامێکـی گونجـاوی مەکتەبـی سیاسـی لێرەیـە کـە رۆبەرتـز ئامـادە نەبوو ناوەکەیمان بۆ ئاشـکرا بکات تا دوای دەرکەوتنی ئەنجامەکانی وتارەکەی لە سـەندەی تایمزدا. حسـك هیـچ بەڵێنێکـی نەداوە، بـەڵام ئاماژەیەکیـان داوە بەوەی ئەگەر راگەیاندنەکان پشـتیوانییەکی باشـیان لـێ بکـەن، ئەوا ئازادکردنـی پاوڵ لەبەرچـاو دەگرن.

٣. رۆبەرتـز، پاوڵـی لە باروردۆخێکی باشـی تەندروسـتیدا بینی بـوو، کە لەگەڵ دەسـتگیرکەرەکانی سـەرقاڵی گاڵتەکـردن بـووە و، دەسـتگیرکەرەکانی لەو بەشـە کەمەی خۆیـان برنج و نـۆك و (جاروبار) گۆشـتیان داوەتـێ. بـەڵام چەند لایەنێکـی رێگەپێنـەدراوی حزبەکە سـێ جار پێیـان راگەیانـدوە: ئازاد دەکرێـت، ئەویش زۆر خەمۆك بووە. لەوەتەی دەسـتگیر کراوە نزیکەی سـێ نامـەی لە خێزانەکەیەوە بەدەسـت گەیشـتووە. رۆبەرتـز گوتـی: ئـەو جلوبەرگەی بۆ پـاوڵ رەوانە کراوە ئێسـتا لە دیمەشـقە و، بـەم نزیکانـە بەدەسـتی دەگات. پـاوڵ هەسـتی کردبـوو کـە فەرامـۆش کـراوە، چونکـە وادیـار بوو کە هیـچ کەسـێك هەوڵی ئازادکردنـی نادات.

٤. رۆبەرتـز گوتـی: پاوڵ لە کەمپێکی سـەر سـنوری عێراق و ئێران راگیراوە و، زۆر لەوە ترسـاوە کە (رۆبەرتـز) پەڕیوەتـەوە بـۆ ئێـران بۆ بینینـی عەقراوی لە رەنین، کە پ د ك و حسـك لەوێ ئەفسـەری پەیوەندییـان هەیە. رۆبەرتز گوتی: داواکاری دەسـتگیرکەرەکانی پـاوڵ بریتی بوون لە:

أ) پشتیوانیی راگەیاندن.

ب) حکوومەتی خاوەنشـکۆی بەریتانیا بە شـێوەیەکی هاوسـۆزانە باس لە دۆزی کورد بکات، هەر وەك ئەوانـەی حکوومەتی ئەڵمانیای فیدراڵ.

ج) فشـارێکی کەم کە ببێتە هۆی ئازادکردنی زیندانییە سیاسییەکانی کوردی بەغدا، کە هەندێکیان خزمی رەسوڵ مامەندن.

د) کەلوپەلی پزیشکی. رۆبەرتز هیوای خواست کە خانەخوێکانی پێشوی بتوانن بە خاڵی (أ) قایل بـن. گوایـە کاتـێ پاوڵ گەیشـتبووە کەمپەکـە، وازیان لـە داواکردنی پـارە هێنابوو. رۆبەرتز دەیویسـت لـە نرخـی ئەو چیرۆکە کـەم بکاتەوە کە دەڵێت: مامەنـد لەگەڵ عێراقییەکاندا لـە نزیکبوونەوەدایە.

٥. رۆبەرتـز لـە رۆژی ٢ی کانونـی یەکـەم لە رێگەی گەشـتی هێڵی ئاسـمانی سـوریای عەرەبییەوە دەگاتەوە لەندەن، فڕۆکەکەی لە کاتژمێر ١٨:٤٠دا دەگاتە فڕۆکەخانەی هیسرۆ. پێشـنیاری ئەوەمان بۆ کـردووە کە لەوانەیە بەشـی خۆرهەڵاتی ناوەڕاسـت حەز بکـەن پەیوەندی پێوە بکەن. ناونیشـانەکەی ناوبـراو بریتییە لە ٢ لاڤێل سـتریت، نیوینگتـۆن گرین، ژمارە ١٦، ژمارە تەلەفـون ٢٥٤١١٦٩ ٠١. ناوبراو هیـوای وایە وتارێك لەسـەر مایکڵ پاوڵ بڵاو بکاتەوە لـە رۆژی ٦ یاخود ١٣ی کانونی یەکەمدا. ئەوەش

بەنـدە بـەو گوشـارە ڕۆژنامەوانییەی کە لەسـەرێتی بۆ ئەنجامی خێـرا و، دەستگەیشـتنی بەو نووسراو و فیلـم و جانتایانـەی دیکە کە ئێسـتادا لە باڵیۆزخانەی سـوریا لە ئێران دانراون (سـورییەکان بەڵێنیان پـێ داون کـە ڕۆژی ٧ی کانونی یەکەم لە ڕێگای دیمەشـقەوە بینێـرن بۆ لەندەن).

٦. ڕۆبەرتـز چەنـد نامەیەکـی پاوڵـی پێیـە بـۆ خێزانەکـەی و لەگـەڵ گەڕانەوەیـدا بـۆ شانشـینی یەکگرتوو بە تەلەفون پەیوەندی بە مسز پاوڵەوە دەکات. ئەو دەیەوێت ڕێکخراوەکانی وەك لێبوردنی نێودەوڵەتـی و پارتـی کرێـکاران هانبـدات لـە ڕێگـەی سـندوقی پۆستەیەکەوە لـە دیمەشـق نامـە بۆ حسـك بنێـرن و، تیایـدا داوای ئازادکردنی پاوڵ بکەن. ڕەنگە پێشـنیاری ئەوەش بکات کە مسـز پاوڵیش نامەیـەك بنوسـێت. ناوبـراو چاوپێکەوتنـی لەگـەڵ پاوڵدا کـردوە و، هیـوای وایە: بتوانێت بی بی سـی وۆرڵد و ئاژانسە عەرەبییەکان قایل بکات کە چاوپێکەوتنەکە پەخش بکەن. لە ڕاپۆرتەکەیدا پێدەچێت ڕەخنەی توند لە هەڵوێسـتی حکوومەتی خاوەنشـکۆی بەریتانیا بگرێت کە پێی وایە: بایەخپێنەدەر و نانەرمونیانـە بەرامبـەر بە ڕفێنەران و، ئەم هەڵوێسـتەش بەراورد دەکات بـە ئامادەیی حکوومەتەکانی دیکـە بـۆ وتووێژکـردن لەسـەر قوربانییەکانیان کە بووەتـە هۆی ئازادبوونـی خێراتریان لـە ئازادبوونی پـاوڵ. ڕۆبەرتـز چەنـد ئەندام پەرلەمانێك دەناسـێت کە هاوسـۆزییان بـۆ دۆزی کورد هەیـە و، ڕەنگە پێشـنیاری ئـەوە بکات کـە یەکێکیان کەیسـەکەی پاوڵ لە خانـەی کۆمۆنەکانـدا باس بکات.

٧. بـە لەبەرچاوگرتنـی بۆچوونەکەی ڕۆبەرتز کە دەڵێت: عوسـمان کەسـێکی لاوەکییـە، کارکردنمان لەگەڵـی ڕاگرتـووە تـا ئەو کاتەی ئێوە قسـە لەگـەڵ ڕۆبەرتـز دەکەن. بەڵام بەرپرسـی کارەکانی سـوید ڕەزامەنـدی لەگـەڵ ئەوەدایە کە ئێمـە پەیوەندی بە مەحمود عوسـمانەوە بکەین. کارڵسـن لێرە ژمارە تەلەفونی عەقراوی دەست ناکەوێت، بەڵام ناونیشانەکەی عەقراوییمان دەداتێ (ڕاپۆرتتان ژمارە ٢٤٤).

ڕایت

سـنوردار: بەشـی خۆرهەڵاتـی ناوەڕاسـت، بەشـی کونسـوڵ، بەشـی هـەواڵ، مسـتەر هـەرد، لـۆرد تریفگارن، سـێر جەی گراهام، مسـتەر جەی مۆبرلی، سـێر ئی یودی، مسـتەر ئادامز، سـێر ئەی ئاکلاند، لـۆرد ئێن جـی لێنۆکس.

❖❖❖❖❖❖

ودك

لەندەن

٣ی کانونی یەکەمی ١٩٨١

بەڕێز: هەیچ جەی ئاربەتنۆت، باڵیۆزخانەی بەریتانیا لە پاریس

کەیسی مایکڵ پاوڵ

١. سوپاس بۆ نامەکەی رۆژی ٣٠ تشرینی دووەمت و، بۆ تۆماری کۆبوونەوەکەی (کریستۆفەر هەم) لەگەڵ عەلی قازی محەمەد عەلی.

٢. من دڵنیا نیم کە عەلی قازی بەنیاز بێت یارمەتی زۆری دیکەمان بدات. ئەو کەسێکی پێشنیار کردبو کە رەنگە ئمانگەیەنێتە جەلال تاڵەبانی، سەرۆکی یەکێتیی نیشتمانیی کورد. بەڵام دەگوترێ کەسەکە پەیوەندی خراپە لەگەڵ حزبی سۆشیالیستی یەکگرتووی کورد کە پاوڵیان دەستگیر کردوە. پێناچێت هیچ کاریگەرییەکی هەبێت لەسەر مەکتەبی سیاسیی حسیك. ئێمە لە هەمان کاتدا کۆمەڵێك زانیارییمان پێ گەیشتووە کە رەنگە ئەو زانیارییانە بتوانێت چەند سەرەداوێکی بەسودمان بداتێ و ئێستا لە بەدواداچووندایین.

٣. هۆکارێکی دیکە کە پێم وایە کاتێتی کە عەلی قازی لە کۆڵ خۆمان بکەینەوە ئەوەیە: بە ناڕاستەوخۆ داوای کۆمەکی ماددی حکوومەتی خاوەنشکۆی بەریتانیا کرد بۆ کورد. هیچ گومان لەوەدا نییە کە ئێمە شتومەك نادەین و شتێکی هەڵەیە ئەگەر هانی ئەو بڕوایە لەلای کورد بدەین کە ئێمە ئامادەین لەسەر ئەو رێگەیە بڕۆین.

٤. ئێمە زۆر سوپاسی تۆ و (کریستۆفەر هەم) دەکەین بەرامبەر یارمەتییەکانتان، بەڵام پێم وایە: پێویست ناکات، لانی کەم لە ئێستادا، بەردەوامی بە پەیوەندییەکانمان لەگەڵ عەلی قازی محەمەد دا بدەین.

دڵسۆزی هەمیشەییت،

دەیڤد

هەیچ دی ئەی سی مایەرز

نهێنی
مستەر واگن، مستەر مایەرز، مستەر گراهام، PS / مستەر هەرد
کەیسی مایکڵ پاوڵ:

١. مستەر گوین رۆبەرتز کە رۆژنامەنووسێکی سەربەخۆیە بەم دواییە باسی لە گەشتە دە هەفتەییەکەی خۆی بۆ باڵیۆزخانەی بەریتانیا لە دیمەشق کردوە. ناوبراو رۆژی ٤ی کانونی یەکەم لەسەر داوای ئێمە پەیوەندی بە من و مستەر (واگن)ەوە کرد. مستەر رۆبەرتز باسی ئەو ماوەیەی بۆ کردین کە لەلای پارتی دیموکراتی کوردەوە بەسەری بردبوو. پارتی دیموکراتی کورد رێبەریان بۆ دابین کردبوو و کۆبوونەوەشیان لەگەڵ حزبی سۆشیالیستی کوردستان (حسك) (کە پێشتر ناویان حزبی سۆشیالیستی یەکگرتووی کوردستان بووە)، بۆ رێکخستبوو. هەروەها لەگەڵ دەستگیرکەرانی مستەر پاول. لە راپۆرتێکی دیکەدا بۆچوونەکانی ناوبراو لەسەر کورد و شەڕەکەیان لە دژی حکوومەتی عێراقی تۆمار دەکەم.

٢. ئێمە بایەخی لە پێشینەمان لەسەر هەواڵی مستەر پاول بوو. مستەر رۆبەرتز گەشبین بوو بەوەی کە ئەو وتارانەی بۆ سەندەی تایمز دەینووسێت و، چاوەڕوان دەکرێت لە رۆژی ١٣ و ٢٠ی کانونی یەکەمدا بڵاوبکرێنەوە، ببنە هۆی ئازادکردنی مستەر پاول. ئەو چاوی بە مەحمود (رەسوڵ مامەند) کەوتوە کە سەرۆکی (حسك)ە. مەکتەبی سیاسی حسك لە حکوومەتی بەریتانیا توڕە بوون. مەکتەبی سیاسی حسك پێیان وابووە: ئێمە بە جدی وەرمان نەگرتوون! ئەم بۆچوونەشیان بەوە لەلا پتەوتر بووە کە حکوومەتەکانی ئەڵمانیا و فەرەنسا لەسەر بارمتەکان کەناڵی پەیوەندییان دروستکردوە و، دانوستانیان لەسەر ئازادکردنی بارمتەکانیان کردووە. هەروەها نیگەرانی ئەوەش بوون کە ئێمە ئەوەندەی لە خەمی پەیوەندییەکانمان لەگەڵ حکوومەتی عێراقداین، ئەوەندە بە خەمی کێشەکەی مستەر پاولەوە نین.

٣. مستەر پاول بڕوای وابووە: حسك دەستبەرداری داوای پارە و سەرانەکەیان بوون و، ئامادەن تەنیا بەرامبەر بە ناساندنی دۆزەکەیان و، راگەیاندنی پشتیوانیی بەریتانیا بۆ دۆزی کورد، ناوبراو ئازاد بکەن. ئەو پێی وابو دەتوانرێت بەم رێگایانەی خوارەوە داواکارییەکان بەدی بهێنرێن:
(أ) وتارەکانی سەندەی تایمز: یەکەمیان باس لە کەیسەکەی پاول دەکات و، دووەمیان فۆکەس دەکاتە سەر کورد و ئەو شەڕەی لە دژی حکوومەتی عێراقی ئەنجامی دەدەن.

(ب) بڵاوکردنەوەی سکاڵانامەیەك لەلایەن مستەر پاوڵەوە بۆ دەزگاکانی وەك لێبوردنی نێودەوڵەتی و، رەنگە بۆ پارتی کرێکارانیش.

(ج) بەرنامەیـەك لـە BBCی عەرەبییـەوە پەخـش بکرێت و، کە چاوپێکەوتنێکـی تێدا بێت لەگەڵ مسـتەر پـاوڵ و، رەنگـە پەیامێکی لە دایکیشـیەوە لەخۆ گرتبێت.

٤. ئێمە بۆ مسـتەر رۆبەرتزمان ڕوونکردەوە کە نەك (حسـك)مان پشـتگوێ نەخسـتوە، بەڵکو لەو کاتـەوە کـە مسـتەر پـاوڵ دەسـتگیرکراوە لـە مانگی کانونـی دووەمـەوە، لـە هەوڵدایـن کـە پەیوەندی لەگـەڵ ئـەم حزبـەدا دروسـت بکەیـن. لـەم نـۆ مانگـەی رابـردوودا چالاکانـە هەوڵمانداوە کـە ئازادی بـۆ مسـتەر پاول دەسـتەبەر بکەیـن. لەمپـەری بەردەوامی بـەردەم هەوڵەکانمـان ئەوە بـووە: هەرگیز تـەواو دڵنیـا نەبوویـن لـەوەی کـە ئایـا ئـەو نێوەندکارانـەی کـە قسـەمان لەگەڵ کـردوون راسـتەوخۆ پەیامەکانـی ئێمەیـان گەیانـدووە بە مەکتەبی سیاسـی حسـك، یاخـود پەیامەکەیان بەتـەواوی و وەك خـۆی پێگەیاندون؟

٥. هەڵوێستی حکوومەتی بەریتانیا بەرامبەر بە بارمتەگرتن هەڵوێستێکی پتەوە. حکوومەت ئامادە نەبووە دانوستان بکات یاخود داواکارییەکان جێبەجێ بکات. ئەوان گوتویانە: ئیتر نەرمونیانی دەنوێنن. پێیان گوتون کە حکوومەتی بەریتانیا ویسـتویانە ئازادبوونێکی سـەلامەت بۆ مسـتەر پاول دەسـتەبەر بکـەن. هەندێك لەو داواکارییە ناراستەوخۆیانەی کە بۆ ئازادکردنی مسـتەر پـاول هەیانبووە، جێگەی قبوڵ نەبوون. پێشـیان گوتون حکوومەتی بەریتانیا پارەی سـەرانە نادەن: ناشـتوانن داوا لە حکوومەتی عێـراق بکـەن کـە زیندانییەکان ئـازاد بکەن، لە کاتێکدا کە خۆیان لـە هەلومەرجی لەوشـێوەیەدا ئەم کارە ناکـەن- لـە هەمـوو حاڵەتێکـدا عێراقییـەکان بەقسـەی ئێمـە ناکـەن-. لەگـەڵ ئەمانەشـدا، ئەوان هەرگیـز ئەگـەری پشـتیوانیی راگەیاندنیـان رەت نەکردۆتـەوە. هەرچەنـدە حکوومەتـی بەریتانیا هیچ دەسـەڵاتێکی بەسـەر راگەیاندنەکانـدا نییـە، بـەڵام هەمیشـە گوتوومانـە کـە ئازادبـوون و گەڕانەوەی سـەلامەتی مسـتەر پاوڵ بۆ ئەم وڵاتە بەدڵنیاییەکی زۆرەوە پشـتیوانییەکی زۆری راگەیاندنەکان بەرەو دۆزی کورد رادەکێشێت.

مسـتەر رۆبەرتـز زۆربـەی قسـەکانی ئێمـەی پەسـەند کـرد، بـەڵام رەنگـە هێشـتا پێـی وابێـت کـە حکوومـەت خاووخلیچکە. ئێمەش پێمانگوت: ئەڵمانییـەکان دڵنیایان کردووینەتەوە کە بە پێچەوانەی راپۆرتەکانـەوە، هیچکام لە داواکارییەکانیان جێبەجێ نەکردووە: بڕواشـمان وایە کە فەرەنسـییەکانیش بـە هەمان شـێوە بـن. ئەرکی ئـەوان بۆیە ئاسـانتر بووە، چونکـە توانیویانـە پەیوەندی لەگـەڵ یەکێتی نیشتمانی کوردستان و حزبی شیوعی عێراقدا دروست بکەن، بەبێ دواکەوتن و بەبێ هیچ سەختییەك.

٦. لـه مسـتەر رۆبەرتزمـان پرسـی: دەبێـت چـی بکەیـن لەپێنـاو دەسـتەبەرکردنی ئازادی مسـتەر پـاول. ئامـۆژگاری کردیـن کـە لـە ئێسـتادا هیـچ کارێـك نەکەین. پێشـنیاری کـرد کـە بابەتەکـە بدەینە دەسـت ئـەو. ئـەو لەرێگـەی سـەندەی تایمـزەوە دەتوانێـت پەیوەنـدی لەگـەڵ رێکخـراوی لێبـوردن، پارتـی کرێـکاران و BBC دا بـکات. هەروەها پەیوەندی بە رێکخـراوە خێرخوازییەکەی وەك (وۆر ئۆن وەنـت War on Want)یشـەوە دەکات و، داوای کۆمەکـی مادییـان لێـدەکات. ئەو لـە دودڵییەکەمان و لـە نزیکبوونـەوە لـەم دامودەزگایانـە تێگەیشـت. ئـەو نیـازی وایـە بەخێرایـی هەنـگاو بنێـت، واتـە لەمـاوەی ئـەم هەفتەیەدا.

٧. بڕیاری ئازادکردنی مسـتەر پاول کەوتۆتەوە لای رەسـوڵ مامەند کە سـەرۆکی (حسك)ە. مستەر رۆبەرتز تارادەیەکی زۆر دڵنیایە لەوەی هەڵمەتەکەی ئەم لەبواری راگەیاندندا رەسوڵ ئاسودە دەکات و. ئومێـد دەکرێـت پێـش کریسـمس مسـتەر پـاول ئـازاد بکرێـت. ئەگـەر ئـەم هەوڵـە شکسـتی هێنا، ناو و ناونیشـانی کەسـێکمان لە دیمەشـق دەداتێ کە پەیوەندی راسـتەوخۆی لەگەڵ رەسـوڵدا هەیە.

٨.پێویسـتە چاوەڕێـی ئـەوە بکەیـن کە عێراقییـەکان رەخنەمـان لێبگرن، بـەڵام دەبێـت بتوانین بە بەکارهێنانی مشـتومڕە هەمیشـەییەکەمان لەبـارەی ئازادی راگەیاندنەوە، روبەڕوویـان ببینەوە. لەگەڵ ئەمەشـدا، بەهۆی نەبوونی هیچ هەنگاوێك لەلایەن حکوومەتی عێراقەوە لەم کەیسـەی پاولدا، ئەگەر هەڵمەتەکانمـان بـوون بەهۆی ئازادکردنی پاوڵ، ئیتر پێویسـت نـاکات زۆر داوای لێبوردنیان لێ بکەین.

٩. مسـتەر رۆبەرتـز لـە سـاڵەکانی ١٩٧٤- ١٩٧٥دا، ماوەیەکی لەگەڵ کورددا بەسـەر بـردوە. چاوی بـە زۆرێـك لە سـەرکردەی گروپـە جیاجیـاکان کەوتـووە و دەیانناسـێت. بەروونی دیارە کە هاوسـۆزی زۆرە بەرامبـەر بـە دۆزەکەیـان. ئەو وەکو کەسـێکی رۆژنامەنـوس نیازی وایە باس لە کەیسـەکەی پاول و سـەردانەکەی بـۆ کوردسـتان بـکات. ئەمەش رەنگە بەشـێك بێت لە هـۆکاری ئەوەی کـە دەیەوێت بابەتەکە بدرێتە دەسـت خۆی. لە ئێسـتادا دەسـەڵاتێکی ئەوتۆمان نییە جگە لـەوەی ئامۆژگارییەکەی قبـوڵ بکەیـن. ئـەو توانیویەتی ئەو شـتە بەدەسـت بهێنێت کە ئێمـە تەمانتوانیووە بەدەسـتی بهێنین، کە خەتاکـەش لە ئێمـەوە نەبووە.

ئەگەر ناوبراو لەڕێگەی هەوڵەکانییەوە بتوانێت ئازادی مسـتەر پاول دەسـتەبەر بکات، شایسـتەی هەمـوو دانپیانانێکـە. ئێمـە رەزامەندیـمان لەسـەر بەردەوامیـدان بـە پەیوەندییـەکان لەگـەڵ مسـتەر پاولـدا دەربڕی.

١٠.مستەر ڕۆبەرتز سەردانی ئەو کەمپەی کردووە کە مستەر پاوڵی لێ هێڵراوەتەوە. ناوبراو لە بارودۆخێکی باشی تەندروست و خۆشحاڵی و نەرمونیانیدا بینیووە و، لەلای دەستگیرکەرەکانی جەماوەرێکی زۆری هەبووە. مستەر ڕۆبەرتز چاوی بە مسز پاول کەوتوە و، لە سەلامەتی کوڕەکەی دڵنیای کردۆتەوە و، نامەی ئەوی لەگەڵ خۆیدا هێناوەتەوە.

دەبلیو ئای ڕەی
بەشی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست
W95 233 5216
٧ی کانونی یەکەمی ١٩٨١

وێنەیەك بۆ: بەشی کونسوڵ، PUSD، بەشی هەواڵ، مستەر موبرلی.

❖❖❖❖❖❖

پاشکۆ
بەشێك لە بەڵگەنامەكان

RR 6/10

(6 December, 1971) Departmental Series No.17

RESEARCH DEPARTMENT MEMORANDUM

THE KURDISH PROBLEM IN IRAQ, 1963-1971

SUMMARY

1. Introduction. The Kurds in Iraq are understood to constitute between 15 and 20 per cent of the total population (8.3 million in the 1965 census). There were various Kurdish tribal revolts in Iraq under the monarchy. When Qasim seized power in 1958 there was an initial period of cooperation between him and the Kurds, but in 1961 Mulla Mustafa Barzani and the Kurdish Democratic Party led a widespread revolt against the Government. Neither side gained a decisive advantage in the hostilities which ensued. (Paragraphs 1-5)

2. In 1963 the Ba'ath Government renewed hostilities against the Kurds, but again there was a military stalemate. In February 1964 a cease-fire was arranged, but hostilities were resumed in 1965. (Paragraphs 6-10)

3. In June 1966 the Iraqi Prime Minister, Dr Bazzaz, announced a 12-point plan for peace in Kurdistan, but when he was dismissed from office in August hopes of a settlement faded. (Paragraphs 11-13)

4. In March 1970 the terms of a new settlement providing for Kurdish autonomy within the framework of the Iraq Republic were agreed between the Kurds and the Ba'ath Government. But progress in implementing this agreement has been slow and some crucial problems, including the precise extent and nature of Kurdish autonomy, remain unresolved. (Paragraphs 14-23)

5. Apart from tribal rivalries, a division exists within the Kurdish ranks between the tribal elements led by Barzani and the Left-wing urban elements represented by Jalal al Talabani and Ibrahim Ahmad. Talabani and Ahmad were expelled from the Kurdish Democratic Party in 1964 and since then Barzani's authority has been supreme, but if a firm peace were established the radical elements would be likely to make their influence felt again. (Paragraphs 24-27)

6. Organisation of the Kurdish army. It has employed guerrilla tactics with success. (Paragraphs 28-30)

7. Attitudes of other countries in the region. The Syrians sent troops to help the Iraq Government in 1963 but have not since been involved in the dispute. Nor have the Turks, who, with a Kurdish population of some 3 million, have a considerable Kurdish problem of their own. Iran has

covertly supplied the Kurds with arms and finance, originally in order to pre-empt Soviet involvement on the side of the Kurds and more generally in order to weaken the Iraq Government. Israel has supplied arms and military advisers, likewise in secret. (Paragraphs 31-39)

8. The Soviet Union has constantly advocated that the Kurds should enjoy national rights within the framework of the Iraq Republic and was active behind the scenes in promoting the 1970 settlement. While providing the Kurds with moral support, she and other Communist countries have given them little in the way of material aid. (Paragraphs 40-43)

9. HMG's policy has been one of non-involvement. The Kurdish dispute has been of special concern to Britain because of the possibility of sabotage to the oil installations in northern Iraq during hostilities; the reverse side of the coin, however, is that a final settlement of the Kurdish dispute would enable the Iraqi régime to redispose troops tied up in the north and would perhaps encourage them to indulge in foreign adventures in the Persian Gulf area. While HMG have in their attitude to the dispute attached over-riding importance to their relations with the Iraq Government, on some occasions in the past they have phased the delivery of arms ordered by the Iraqi forces in order to hinder their use against Kurdish civilians. The Iraqis have mistakenly, suspected HMG of cooperating with Iran in supplying the Kurds with arms. The Kurdish question has not been discussed by the relevant bodies of the UN and HMG have therefore not had to determine what attitude they would adopt if such a discussion took place. (Paragraphs 44-53)

10. Conclusions. It is far from certain how long the 1970 settlement will survive. (Paragraphs 54-59)

Annex: Translation of part of the declaration issued by the Iraqi Revolutionary Command Council, 11 March 1970.

I. INTRODUCTION

1. Research Department Memorandum LR 6/9G of 1963 surveyed the Kurdish problem in Iraq between 1958 and 1963. The present memorandum examines developments since 1963.

2. There are probably between 6 and 7 million Kurds in the Middle East. Their racial origins are obscure; they combine the physical characteristics of various races. Their language, however, is of Indo-European origin and bears a close relation to Persian. They are mostly Sunni Muslims, although a few tribes are Shi'i. A hardy and dour mountain race with a reputation for brigandage, they have never been united politically as one people but have mostly lived a tribal life with its attendant disputes and differing dialects and customs. "Kurdistan" - the area inhabited by them as a more or less homogeneous community constituting the majority of the population - is at present divided between Turkey, Iraq and Iran, with small overlaps into Syria and the Soviet Union.*

3. The Kurds in Iraq are understood to constitute between 15 and 20 per cent of the total population (8.3 million in the 1965 census) - a larger percentage than in any other country. Thanks partly to the mountainous nature of their terrain, they have managed to maintain a large degree of independence from the central Government. In the tribal areas their basic desire is to maintain this independence and to be free to continue their traditional way of life - farming and herding - without interference. For the urban elements, however, which now make up about a quarter of the Kurdish population in Iraq, the question of equality of opportunity within the Iraqi State has become increasingly important in recent years. The demands of the Iraqi Kurds therefore include at one and the same time autonomy for the Kurdish region and full rights for themselves as Iraqi citizens. The establishment of an independent Kurdistan uniting all the Kurds at present divided by international frontiers is not an immediate aim,** though it has long been the dream of almost every Kurd.

4. During the period of British administration (1920-1932) steps were taken to improve conditions among the Kurds in Iraq, but efforts to establish

---

* The Treaty of Sèvres (1920) envisaged the setting up of an autonomous Kurdistan, but was never ratified because of Turkish opposition. Instead, the Kurds found themselves divided by the international frontiers of Turkey, Iraq and Syria where under the Ottoman Empire only provincial boundaries had existed.

** The 1966 Programme of the Kurdish Democratic Party stated that the Kurds were fighting "for liberation and the autonomy of Iraqi Kurdistan within the framework of the Iraq Republic".

a special administration for Kurdish districts were hampered by a series of tribal revolts. When Iraq became fully independent in 1932 she made a formal declaration to the League of Nations guaranteeing the rights of the Kurds and other minorities. This guaranteed them equality before the law with other Iraqi nationals and stipulated, inter alia, areas in which Kurdish was to be an official language side by side with Arabic and in which officials should if possible be Kurds. It also promised the allocation of official funds for the provision of primary education in the Kurdish language. The Government, however, did little to honour this declaration and concerned itself primarily with enforcing its authority in Kurdistan. Kurdish discontent led to a number of uprisings, the most serious of which was led by the tribal leader Mulla Mustafa Barzani in 1943-1945. He was defeated by the Iraqi army, aided by tribes in Government pay, and fled to Iran, where he joined the short-lived Kurdish "Republic of Mahabad". After its collapse he made his way with a number of his followers to the Soviet Union.

5. When Qasim deposed the monarchy in 1958 he gave the Kurds promises of equality with the Arab population of Iraq and allowed Barzani to return from exile. After an initial period of co-operation, however, Kurdish opinion hardened against the Government because of its neglect of their interests and its arming of tribes hostile to the Barzanis. In July 1961 the Barzanis took to arms and defeated these enemies. Supported by other tribes and by members of the Kurdish Democratic Party, they then proceeded to take over Government posts in the north. By the end of August the semi-circle of mountains from north-west of Mosul to south-east of Kirkuk was effectively under Kurdish control. Barzani then presented Qasim with a number of demands, including autonomy for the Kurds, to which Qasim replied by launching a full-scale military offensive against the Kurds in September. Hostilities continued intermittently until Qasim's fall in February 1963, neither side gaining a decisive advantage. The Government forces held the main towns in the North - Mosul, Erbil, Kirkuk and Suleimaniya - but the Kurds controlled most of the rest of their territory.

II. THE KURDISH WAR, 1963-1969

The 1963 Ba'athist campaign

6. Almost immediately after the Ba'ath Party came to power in February 1963 a cease-fire was arranged. Negotiations began in the following month, when it was announced that the Government were prepared to grant the Kurds "national rights on the basis of decentralisation". Kurdish demands for a share in oil revenues and other State revenues on a per capita basis and the exclusion of Arab troops from Kurdistan proved unacceptable to the Government and, although they made counter-proposals, it soon became apparent that the negotiations were getting nowhere. In June the Government threw a Kurdish delegation into prison and launched a new military offensive. This was managed with more drive than had been

displayed under Qasim, and was more ruthless and bloody. But by the time winter closed in the army had secured control of only a small fraction of the mountainous area of Kurdistan and it was evident that the Government had little hope of imposing a military solution.

1964 negotiations and Barzani's dispute with Ibrahim Ahmad and Jalal al Talabani

7. In February 1964 a cease-fire was announced between the Kurds and the Government which, since the ousting of the Ba'ath in November 1963, had been Nasserist in complexion. An official statement by President Arif promised the Kurds national rights "in a single fraternal national unity", proclaimed a general amnesty, and pledged the Government to undertake the rehabilitation of the north and reinstate Kurdish officials and employees there. There followed innumerable visits to the north by Government representatives in an attempt to get the Kurds to accept something less than autonomy.

8. The Kurds meanwhile split into two main factions. The first, led by Barzani, who was both the dominant tribal leader and Chairman of the Kurdish Democratic Party (KDP), took the view that every effort must be made to test the Government's sincerity and see whether an agreement could be reached. The second, a group of younger and more radically inclined KDP members led by Ibrahim Ahmad and Jalal al Talabani, early came to the conclusion that there was nothing to be gained from dealings with the Government. The dispute came to a head at a meeting of the KDP at Qala Diza in July 1964, reportedly attended by some 900 delegates, at which 14 senior party members, including Ahmad and Talabani and all but one of the party's Politbureau, were formally expelled and a new Politbureau was elected. An armed clash then took place between the rival groups, as a result of which Ahmad and Talabani fled to Iran with some 400 of their supporters. (They were given sanctuary at Hamadan by the Iranian authorities.)

The 1965 campaign

9. After more than a year of truce marked by increasingly desultory negotiations, hostilities were resumed by the Government in the first week of April, 1965. By then most of the dissident Kurdish group had made their peace with Barzani and returned from Iran, though Ibrahim Ahmad remained there unreconciled and Talabani spent the summer abroad trying to rally international support for the Kurdish cause.

10. The 1965 campaign went no better for the Government than previous ones and by the end of the year it was once again evident that deadlock had been reached on the military front.*

The Bazzaz Proposals, 1966

11. Early in 1966 there were indications that Dr Abdul Rahman al Bazzaz, who in the previous autumn had been appointed Iraq's first civilian Premier since the 1958 revolution, was in favour of negotiating peace with the Kurds rather than mounting a new spring offensive. His advice was over-ruled and a new offensive began in May, but the Government forces almost immediately suffered a severe setback near Rowandus and early in June the campaign was called off.

12. On 29 June 1966 Dr Bazzaz announced a 12-point plan for peace in Kurdistan. His twelve points were, in summary:

(i) Equal national rights for Kurds and Arabs in Iraq.

(ii) Decentralisation: elected local assemblies to have wide powers.

(iii) Kurdish to be recognised as an official language, side by side with Arabic, in areas where the Kurds formed a majority.

(iv) Kurdish representation in the National Assembly on a proportional basis.

(v) Public offices and appointments to be open to Kurds.

(vi) Equality of educational opportunity.

(vii) Local officials to be Kurds if sufficient available.

(viii) A measure of political freedom and freedom of expression for the Kurds.

(ix) A general amnesty and reinstatement of Kurdish officials and employees.

(x) Kurdish members of the armed forces and police to report to their units. Others under arms to surrender their weapons.

(xi) Rehabilitation of the North.

(xii) Resettlement of displaced individuals and groups.

* Two notable features of this campaign were Kurdish accusations that poison gas was used and the presence of UAR troops in a camp near Baghdad (under the auspices of the Iraq-UAR Joint Military Command), which helped to release Iraqi troops from internal security duties to take part in the war.

13. Although the plan was vague in parts and left a great deal unsaid* it seemed to provide an adequate basis for a settlement and it was felt that as long as Bazzaz remained in office there was a fair chance of progress. The plan was officially welcomed by Barzani. By mid-July, however the Kurds were becoming disillusioned by lack of any positive signs of implementation, and when Bazzaz was dismissed in August hopes of a settlement faded.

Continued stalemate in 1967

14. Although full-scale hostilities were not resumed in 1966 or 1967, Government forces remained deployed in the north and were involved in some skirmishes with Kurdish forces. The Government endeavoured to weaken Barzani's position by giving support to Talabani, who had again broken with him: sporadic armed clashes took place between the rival Kurdish groups, but Talabani's faction was too weak to present a serious challenge to Barzani's authority.

The return of the Ba'ath, 1968

15. The Ba'athist Government which came to power in July 1968 did not at first show any sign of having better ideas on how to deal with the Kurds than those which the previous Ba'athist Government had had in 1963 or those which other administrations had applied in the interim. They thus continued the policy which they had inherited from the previous Government of containing the extent of the area controlled by the Kurds and supporting Talabani's faction with money and arms.

16. After a time, however, they began to give effect to certain of the proposals put forward by Dr Bazzaz in 1966. Thus Kurdish was made the language of instruction in schools in the Kurdish areas; a university was established in Suleimaniya; a Kurdish Academy of Letters was set up; an amnesty was declared for those who had taken part in the fighting; and a measure of decentralisation of power to the governorates was introduced. In spite of these propitiatory gestures, skirmishing continued throughout 1969.

---

* According to Ismet Sharif Vanly (Le Kurdistan Irakien, Entité National, Neuchatel 1970) there were also three secret clauses in which the Government undertook
- (a) to create a new Liwa of Dohuk, comprising the Kurdish area then within the Liwa of Mosul,
- (b) to free all political prisoners in Iraq, and
- (c) to legalise the Kurdish Democratic Party.

III. THE MARCH 1970 SETTLEMENT

17. By January 1970 it became evident that serious negotiations were taking place between the Ba'ath and representatives of Barzani under cover of a de facto cease-fire. The successful outcome of these negotiations was announced by the Iraqi Revolutionary Command Council on 11 March. The terms of the announcement* followed fairly closely the proposals put forward by Dr Bazzaz in 1966 and contained the following main points:

(i) The Kurds were to enjoy political rights and autonomy within the framework of the Iraq Republic. The areas of Kurdish autonomy were to be determined by an official census.

(ii) The existence of two principal nationalities, Arab and Kurd, was to be recognised by the Constitution.

(iii) A Kurd was to be appointed as one of the Vice-Presidents of the Republic.

(iv) The Kurds were to share in the legislative power on a proportional basis.

(v) The Kurds were to participate in the Government and in Government departments without discrimination.

(vi) Officials in Kurdish areas were to be Kurds or persons competent in the Kurdish language.

(vii) Kurdish and Arabic were both to be official languages in the Kurdish areas; Kurdish was to be the language of instruction in these areas.

(viii) All former Kurdish military and civil officials, students and workers were to be reinstated.

(ix) Educational and cultural facilities for Kurds were to be expanded.

(x) The Kurds were to have their own organisations for students, youth, women and teachers, affiliated to the corresponding Iraqi national organisations.

---

* For a more detailed text of the announcement see the Annex to this memorandum.

(xi) Inhabitants of Arab and Kurdish villages were to be restored to their former homes.

(xii) Relief measures for Kurds affected by the hostilities were to be put in hand.

(xiii) A Kurdish development commission with an adequate budget was to be established and a special economic plan for the Kurdish region was to be prepared.

(xiv) Agrarian reform was to be speeded up in Kurdish areas.

(xv) The exploitation of natural resources in the autonomous area was to be the responsibility of the Republican authorities.

(xvi) The Kurdish broadcasting station and all heavy weapons were to be surrendered during the final stages of the implementation of the agreement.

18. The published agreement was accompanied by a secret protocol, reportedly containing the following provisions:

(i) A joint committee was to be set up to supervise implementation of the agreement.

(ii) One of the tasks of this committee would be to resettle the Pish Merga (Kurdish rebel forces), except for about 6,000 men who would remain in the force. During the period of resettlement, which would be in five unspecified stages, the Government would pay for the general upkeep of the force.

(iii) The Government would disarm and disband all Kurdish forces opposed to Barzani, and the Iraqi armed forces would withdraw to their "normal positions".

(iv) The KDP was to be allowed to operate freely in the Kurdish region and to publish its own newspaper.

(v) All persons formerly in Government service who took part in the Kurdish rebellion would be permitted to resume employment without loss of seniority. Those who had served with the Kurdish armed forces would be permitted to count that service as if they had served in the Iraqi armed forces.

(vi) A nation-wide census would take place within one year to define the region of Kurdish majority.

(vii) Although the Iraqi national flag could not be altered immediately, a Kurdish symbol would be incorporated when next the flag was changed.

ئامادەکردن و ئەرشیفکردنی سەنتەری زاری

19. Although the secret clauses went some way towards removing obscurities in the published terms, some important points, such as the exact nature of Kurdish autonomy and the amount to be allocated by the Iraq Government for the development of the Kurdish region, remained to be clarified; it was evident that further negotiation would be needed on these and other points before the settlement could be considered comprehensive.

20. Progress in implementing the agreement during 1970 was not speedy. The amnesty was generally observed, five Kurdish Ministers were appointed, development activities began in Kurdistan, and a number of gestures were made by the Government in the cultural and education fields. On the other hand the difficulties over the appointment of a Kurdish Vice-President and the creation of a National Assembly had still not been resolved in 1971 (see paragraph 22 below). The Government withdrew their support from Talabani and Ibrahim Ahmad, who made their submission to Barzani and formally merged their "Kurdish Revolutionary Party" with the KDP. A number of the Pish Merga returned to their civilian occupations and a number were formed into a Kurdish frontier force, under the Ministry of the Interior, but Barzani retained some 20,000 men under arms and kept both his heavy weapons and his broadcasting station. (In March 1971 it was reported that he had handed them over, but in fact he retained the major part of his serviceable equipment.) The future of the KDP, which was among the questions not satisfactorily spelt out in the agreement, remained unresolved; declarations of its identity of outlook with the Ba'ath were issued from time to time but no practical links were forged. A clear-cut picture of future administrative arrangements within Kurdistan also failed to emerge: there can be little doubt that by "autonomy" the Government meant no more than a modest measure of regional self-administration, whereas the Kurds intended it to mean a good deal more.

21. The all-important question of the physical extent of the area of Kurdish autonomy, which was to be determined by a census, also remained unresolved; the census was announced for October 1970 but was postponed _sine die_ shortly before the appointed date. The main difficulty in fixing the boundary concerned the status of the governorate of Kirkuk, which contains the main oil-producing region of Iraq (although the country's large reserves are in the south) and has a mixed population of Turkomans, Kurds and Arabs. (The position is complicated by the fact that many Kurdish families were driven from their homes during hostilities and Arabs were settled in their place.) While accepting in March 1970 that the exploitation of the oilfields should be under the jurisdiction of the central Government, the Kurds have long insisted that Kirkuk should be their capital and are not prepared to accept its exclusion from the autonomous region. The Government, for their part, could hardly be expected to accept a boundary which left the oilfields on the wrong side of the line. Given the impossibility of the two sides agreeing on this point it was perhaps as well in the short term that the census was postponed, since the passions which would have been aroused by it on both sides might have jeopardised the implementation of other parts of the agreement. In the long term, however, no settlement is likely to be permanent unless the territorial question is solved.

22. The postponement of the census did not immediately provoke a reaction from the Kurds. Their first priority was evidently to see that the Government went ahead with reconstruction and development in the north and it was felt that as long as progress continued to be made in this and other fields they would continue to observe the truce, though their patience might not be inexhaustible. The Government, for their part, needing the stability that the cessation of hostilities could bring, favoured a policy of reconciliation. (It is noteworthy in this connexion that the political reputation of Saddam Husain al Tikriti, the strong man of the Iraqi Ba'ath, is to some extent linked to the March 1970 agreement, which he brought about in the face of considerable opposition from within the party.) In 1971 the Government at various times announced plans for economic development in the north, especially in the tourist field. Their relaxation of restrictions on members of the diplomatic corps travelling in the north suggested that they considered reconciliation to be proceeding smoothly enough. Nevertheless the appointment of a Kurdish Vice-President has still not taken place. (It is believed that Barzani is unwilling to see the post filled until its functions are defined: if it is to be a sinecure, he sees no point in offering a hostage to the Ba'ath.) Nor has the National Assembly been created, despite forecasts in the President's speech at the 1971 celebrations of the July Revolution. (The Ba'ath have still been unable to formulate terms under which the non-Ba'athi elements - the Kurds and the Communists - would be prepared to participate in national political life, and which would not jeopardise the Ba'ath Party's supreme rôle to an unacceptable degree.) There were indeed some specific indications of a deterioration in Kurdish-Government relations during 1971, such as a dispute over the status of the Feili Kurds - a tribe mainly of Iranian origin (and citizenship), many of whom work as labourers and porters in Baghdad and who were claiming Iraqi citizenship - and reports of skirmishes in the north in which pro-Talabani tribes appear to have been involved. Presumably in response to Kurdish complaints, the Government set up a new Higher Committee for Kurdish Affairs in May, with the ostensible purpose of implementing the 1970 agreement more actively; but since none of its members was a Kurd it can hardly have inspired much confidence in the Kurdish side; indeed, the Committee's attempt to co-opt the Chief Editor of Al Ta'akhi was rebuffed. There were also reports that Barzani had put further demands to the Iraq Government during the summer, including requests that ID 150 million per annum should be devoted to Kurdish areas and that a National Assembly should be set up with one-third Kurdish membership. Finally the attempt to assassinate Barzani in September 1971, which was widely held to have been the work of the central Government, but for which the Ba'ath leadership officially denied responsibility, must have increased the suspicion with which Barzani has always regarded the Baghdad Government and set back further the process of reconciliation. Barzani's feelings were shown in an interview with the Beirut French newspaper, L'Orient le Jour, on 18 November, in which he said that he did not trust the Baghdad authorities and feared a surprise attack by the Iraqi army.

23. In short, the situation seems almost to have reached an <u>impasse</u> again and it appears unlikely that a solution to the outstanding problems will be found. If Kurdish irritation at the slow pace of implementation of the agreement continues to grow, there may soon be further outbreaks of fighting serious enough, cumulatively, to render the settlement a dead letter.

IV POLITICAL AND MILITARY ASPECTS OF THE KURDISH REVOLT

Political

24. Since 1961, when Barzani established himself as the dominant tribal leader and the KDP joined forces with him, the Iraqi Kurds have presented a more united front than during previous revolts. The feud which has continued on and off since 1964 between Barzani on the one hand and Jalal al Talabani and Ibrahim Ahmad on the other, however, is a symptom of the difference of outlook which separates the tribal population of the mountainous north from the urban population of the south of Kurdistan and the intellectuals in Baghdad and elsewhere. As long as the settlement remains incomplete and Barzani remains in reasonable health - he is now nearly 70 years of age - his position as the overall leader of the Iraqi Kurds is unlikely to be challenged,* but if a lasting peace is made serious divisions within the Kurdish ranks are likely to reappear. The tribal leaders, who will not necessarily remain united among themselves, will wish to preserve their authority in Kurdistan, whereas the more radical elements will want to see the KDP play a dominant role in the administration of the area and pursue progressive policies, including social and agrarian reform. In the long term the intelligentsia could find that they have more in common with the Arab socialists in Baghdad than with their kinsmen; this in part explains Talabani's past dealings with the Baghdad authorities.

25. Since the KDP is the only Kurdish political organisation in Iraq, any future struggle for control of the Kurdish movement is likely to take place within it. It is essentially a nationalist party without a coherent ideology. In the early days of Qasim's rule it associated itself with the Communists for tactical reasons and was infiltrated by them, but their influence has probably been negligible since 1960, when the party was purged; at the same time the Communist bias in its programme was watered down. The new programme adopted in 1964, which was revised in 1966, is fairly radical

---

* Vanli, <u>op.cit.</u>, describes Barzani as both a protector of the traditional chiefs <u>vis-à-vis</u> the party radicals and a "catalyst of all the national forces". A national hero since the days of the Mahabad Republic and his exile in the Soviet Union, Barzani has unrivalled experience as leader of the Kurdish national movement and is at his best in a crisis. But his vision is limited and he can be stubborn and inflexible. His personal ideas as to future political arrangements in Kurdistan seem to be vague.

in emphasis*; but some of its language appears to be a legacy from the old programme adopted in Qasim's time.

26. Since 1964, when Barzani moved against Talabani and other Left-wing members of the Politbureau, the party has been largely subordinate to his authority, and in the last elections to the party's Central Committee, in July 1970, Right-wing members came out on top. If a firm peace were established, however, and the party were able to become more active politically, the more radical elements would probably make their influence increasingly felt within it.

27. The organisational framework of the Kurdish revolt is complex, covering as it does a large and varied geographical area and many disparate elements of population. The principal organs of Kurdish authority in the period 1966-1970 were the Revolutionary Council, the Executive Bureau and the KDP Politbureau. Vanli** describes the Revolutionary Council as a kind of elected parliament of 62 members, which exercises supreme authority and meets every four months (or more frequently if requested by the President, by a majority of its own members, or by the Executive Bureau). The Executive Bureau he describes as a Ministerial Cabinet responsible for

---

* Article 2 of the programme states that the party is "a democratic, revolutionary and avant-garde party which represents the interests of the workers, peasants, salaried persons, artisans and revolutionary intellectuals of Iraqi Kurdistan". Article 3 states that the party is fighting "for liberation and the autonomy of Kurdistan within the framework of the Iraq Republic". Article 5 states that the party has recourse to "the progressive scientific doctrines which correspond to the realities of our Kurdish people". Article 6 states that the party is fighting for the establishment of parliamentary democracy in Iraq and for freedom of speech, religion, political organisation, etc. Article 13 demands the allocation of a percentage of Iraq's oil revenues to Kurdistan, proportionate to its population. Article 14 advocates agrarian reform in Kurdistan, specially adapted to the conditions there and aimed at establishing a minimum acreage for each peasant and abolishing the feudal system; it also suggests ways of modernising agriculture in Kurdistan. Article 16 contains a section on taxes, which should be "just and based on direct and progressive taxes on income and hereditary wealth and on the reduction of indirect taxes which hit the working classes". Other articles concern the development of industry and communications, the development of Kurdish culture and education, the adoption of a "non-aligned" and "anti-imperialist" foreign policy, etc.

** op.cit. Appendices VII and VIII of this book contain French translations of the texts of the Constitution of the Iraqi Kurdistan Revolution and the Administrative Law of the Revolution, both dated 17 October 1964.

controlling all the organs of the Kurdish revolt, including the army. Considerable influence is exerted on it by the KDP Politbureau, which designates a number of its members - apparently a majority.* (This is where the formal link between the KDP and the administration as a whole is to be found). Barzani is Chairman of all three bodies, as well as Commander-in-Chief of the army, and is thus in a position to dominate the whole machine.

Military

28. The Iraqi Kurds can mobilise some 25,000 men. Arms in their possession include rifles, machine-guns, mortars, anti-tank weapons, anti-aircraft guns, and some artillery pieces. They also possess radio equipment and some motor transport. A substantial proportion of their small arms have been captured or stolen from the Iraqi army. Most of the rest, and the majority of their heavier weapons, were supplied by Iran and Israel between 1963 and 1966. They may also have received some arms from Czechoslovakia, but not on the same scale.

29. In the late sixties the Pish Merga were reportedly divided into ten "brigades", recruited on a local basis and enjoying a great deal of independence. Their activities were not fully co-ordinated, though a degree of central control was exercised by Barzani as Commander-in-Chief. Their effectiveness was to some extent limited by their reluctance to operate outside their regions. (On the other hand, the small groups used by the Kurds for commando activities are extremely mobile considering the nature of the terrain.) Barzani himself, who had round him a guard of tribesmen some 200 strong, was constantly on the move during the hostilities in order to escape detection. (His family was usually with him. His third son, Idris, acted as his aide de camp.)

30. Kurdish military organisation seems to have improved considerably between 1963 and 1966 as the result partly of Israeli instruction and partly of an influx of Kurdish deserters from the Iraqi army. During hostilities the Kurds employed guerrilla tactics with fair success, not attempting to hold towns but drawing the Iraqi army on into the mountains and harassing it there. Ground lost in the summer was usually regained in the winter, when snow and rain presented the Government forces with severe difficulties. For the Kurds hostilities were essentially defensive in nature, aimed partly at keeping open their supply routes from Iran. They did not take advantage of every opportunity to discomfit the Iraqi army; nor did they make as much use as they might of the weapon of sabotage, to which the oil installations

---

* Other members of the Executive Bureau are representatives of the military, the tribes, other civilians, and the Christian (Assyrian) Community. The Politbureau itself is elected from among members of the KDP Central Committee, which is elected by a congress of KDP members.

in the Kirkuk area in particular are extremely vulnerable (see paragraph 45 below). Confinement of the fighting to the hills, with no attempt to control the major towns, suited Barzani since he was thereby able to maintain a claim for tribal structure in the administration.

V. ATTITUDES OF NEIGHBOURING COUNTRIES TO THE KURDISH PROBLEM

Syria

31. In 1963, when Ba'athist regimes were in power in both Baghdad and Damascus, the Syrians sent about two brigades of troops openly to Iraq to assist in the Kurdish war and published propaganda about helping Iraq to free herself of "separatists and bandits". Since 1963 the two countries have not been on good terms and Syria has pursued a policy of non-involvement in the dispute. Although Syrian Kurds are thought to have helped their Iraqi brethren financially and there has been some coming and going over the Syrian border during hostilities, the Syrian authorities have kept a fairly tight rein on Kurdish activities. Kurdish nationalism is no longer considered a live issue within Syria, the Kurds there being too few to carry much weight (about 300,000).

Turkey

32. Turkey has not involved herself openly in the dispute but has relaxed controls on the Iraqi border during hostilities. She would no doubt welcome a permanent settlement in Iraq if it meant greater stability on her south-eastern border, but she must have fears that autonomy for the Kurds in Iraq would encourage the aspirations of her own Kurdish population, numbering some 3 million. Her own Kurdish problem attracted attention in April 1971, when one of the reasons given by the Turkish Government for imposing martial law was the threat of a Kurdish uprising in Eastern Turkey. (The Turks indicated in confidence that the trouble among the Kurds, particularly the students, was being directed from East Germany.) At a press conference on 1 May, however, the Turkish Prime Minister said that the threat from the Kurds was potential rather than actual and that the imposition of martial law allowed the security forces full control of the situation.

Iran

33. It is believed that the Kurds received financial aid from the Iranian Government in Qasim's time and that some Kurds were given training in heavy weapons units of the Iranian army.

34. Iran's distrust of the Ba'ath Government and of its dealings with Nasser led her to increase her aid to the Kurds substantially in 1963, though the Shah resisted the temptation to declare open support for their cause. Since 1963 Iran has been the Kurds' most important ally, supplying

them with arms and other equipment, provisions, cash, training, and rear communications. Iranian aid is one of the "open secrets" of the Middle East and has frequently been referred to by the Shah in private as his "Kurdish card" in terms of his relations with the Iraq Government. It is evident that, although he risked stimulating the ambitions of Iran's own Kurdish population and provoking Iraq to retaliatory measures in the Shatt-al-Arab and Khuzistan by supporting Barzani, he felt that he could not let slip such an opportunity to embarrass and weaken the Iraq régime. He also saw his action as pre-empting Soviet involvement with the Kurds; Soviet support for them had been limited almost entirely to verbal support in Qasim's time, but in view of the extreme antipathy of the Soviet Union to the Ba'ath régime of 1963 there were widespread fears that it might take on a more substantial form and threaten the security of other countries in the area as well as Iraq.

35. The Iraq Government have on several occasions complained to Iran about her support for the Kurds, notably in January 1966 when the Iraqi garrison at Panjwin was cut off by the Kurds and subjected to artillery bombardment. Iraq then accused Iran both of supplying the Kurds with arms and of allowing her territory to be used for mounting the bombardment. The Iranian Government rejected the charges.

36. In addition to supplying aid of their own, the Iranians have allowed Israel to send aid to the Iraqi Kurds via their territory. Most other aid, including Red Cross aid,* has also been delivered through Iran and most journalists visiting Iraqi Kurdistan over the past eight years have entered across the Iranian border with the connivance of the Iranian authorities.

37. The March 1970 settlement deprived Iran of a weapon against Iraq and, if it lasts, will increase Iraq's ability to cause trouble in Iranian Kurdistan. Iran can therefore be expected to work against the settlement, which came as something of a blow to her interests. But the fact that she was unable to prevent it in the first place despite considerable (financial) pressure on Barzani shows that she has only a limited influence and cannot force the Iraqi Kurds to take up arms again. However, Barzani is still in touch with the Iranians and if he decided that further hostilities were inevitable he would look to Iran, as before, for money, arms and supplies. So long as Irano-Iraqi relations remain strained, it is likely that Iran would meet Barzani's requests.

38. At the moment the Kurds in Iran, who number about $1\frac{1}{2}$ million, are comparatively quiescent, and the Iranian Government by a mixture of the carrot (land reform, TV station, radio programmes, etc.) and the stick

---

* This has been considerable: According to Vanli (op.cit.) eight national Red Cross organisations, of which he mentions by name only those of Sweden and Hungary, have sent relief supplies under the auspices of the International Red Cross.

(stern suppression of disturbances, exile of troublemakers, etc.) has fairly firm control over them. But there is still a legacy of discontent, stemming from the unsuccessful attempt to set up an independent Kurdish Republic in Iran in 1946, which could be exploited against the Iranian Government, particularly if the Iraqi Kurds were to achieve full autonomy or were to come to a permanent settlement with the Iraq Government. Therefore, while it is in Iran's interests that the Iraqi Kurds should be encouraged to fight the Iraq Government for what they want, it may not be in Iran's interests that they should be successful. The Iranian aim is to keep trouble firmly on the Iraqi side of the border.

Israel

39. Israel has supplied arms covertly to the Kurds at least since 1964, sending them by way of Iran with the cooperation of the Iranian authorities. She has also provided military advisers, training for Kurdish officers, and some cash. Her aim has been to weaken the Iraq Government generally, and, specifically, to tie down in northern Iraq troops which would otherwise be available for hostilities against her. She is thought to have supplied rifles, machine-guns, mortars, anti-aircraft guns and anti-tank weapons. Her aid is a better kept secret than that of Iran but is known to the Iraqi authorities and has sometimes been the subject of speculation in the press, in the Arab world and elsewhere.

VI. ATTITUDE OF THE SOVIET UNION AND COMMUNIST COUNTRIES

40. The Soviet Union has constantly advocated that the Kurds should enjoy national rights within the framework of the Iraq Republic and has criticised successive governments there for their treatment of the Kurds. The degree of her criticism has, however, tended to vary according to her opinion of the government of the day. Thus, when the 1963 Ba'ath Government, which was strongly anti-Communist, renewed hostilities against the Kurds, the Soviet Union whipped up a sharp propaganda campaign against it and threatened to raise the Kurdish question at the UN Security Council. At the same time Mongolia, probably at Soviet bidding, requested that an item accusing the Iraq Government of genocide be inscribed in the provisional agenda of the UN General Assembly. (Neither initiative came to anything because of lack of support from Afro-Asian members and a certain reluctance on the part of the Soviet Union to alienate Arab opinion as a whole.)* In 1965, in contrast, when the Soviet Union was on more friendly terms with the Baghdad Government, Soviet propaganda was pitched in a low key and no move was made to bring the question before the United Nations.

---

* The Kurds themselves sent a number of delegations to lobby at the United Nations between 1962 and 1968, without success.

41. Although the Kurdish problem presented the Soviet Union with an opportunity to fish in troubled waters - support for the Kurds in Iraq could have led to subversion of the Kurds in Iran, Turkey and elsewhere - she made little use of this opportunity during the period under review because of the overriding importance which she attached to her relations with the Iraq Government and the Arab world as a whole. While providing the Iraqi Kurds with moral support and a certain amount of financial assistance, she and other Communist countries have given them little else in the way of aid, though there have been unconfirmed reports of Czech arms being delivered to Barzani clandestinely through Eastern Turkey and the Soviet Red Cross is known to have sent him some provisions, clothing and medicines.

42. The continuance of the Kurdish dispute was a subject of reproof in the Soviet Union's dealings with the Iraqi Ba'ath prior to 1970 and she was undoubtedly active behind the scenes in encouraging the March settlement. The extent of her involvement is not certain, but in Pravda of 28 April 1970 the Secretary-General of the KDP was quoted as having praised the Soviet Union for her "noble efforts" in "putting an end to the fratricidal war ... and re-establishing calm and peace in Iraq...." The Soviet public will have understood from this that their Government were openly taking credit for bringing about the settlement.

43. It is likely that the Soviet Union watched the deterioration in Arab/Kurdish relations during 1971 with misgivings. It was widely believed that the high-level Soviet mission which visited Iraq in June 1971 under the leadership of Novikov emphasised to the Ba'ath Government their concern that the 1970 agreement should stick.

VII ATTITUDE OF HMG

44. During the period under review HMG's policy concerning the Kurdish question continued to be one of non-involvement. The public position was stated by the Prime Minister in answer to a question in Parliament in June 1965, when he said: "HMG regret the fighting in Kurdistan, as any other instability in the Middle East, but we regard the Kurdish question as an internal Iraqi matter in which it would be inappropriate for us to interfere". In private, HMG have on appropriate occasions urged both sides to reach a peaceful settlement.

45. The Kurdish dispute is of special concern to Britain in that the installations of the Iraq Petroleum Company (IPC), in which Shell and BP both have a 23.75% interest, are extremely vulnerable to Kurdish attack. In Qasim's time the Kurds shrank from sabotage, except of a very minor nature, but abducted two IPC employees in 1962 in a successful attempt to gain publicity. During hostilities in 1963, 1965 and 1966 there were a few minor incidents of sabotage, some of which may have been intended as a threat of more serious action. Fears of major sabotage, however, proved groundless, seemingly because the Kurds did not wish to alienate

Iraqi or Western opinion in general and the IPC in particular, given that they hoped that the oil would one day be the major source of their own income. The most serious incident in the history of the dispute took place in 1969, when damage to installations in Kirkuk caused by mortar fire affected operations for more than a week. All in all, it may be said that the Kurds represent the least of the threats to the supply of oil from Iraq.

46. Another way in which the Kurdish revolt has touched on HMG's interests is that the deployment of the Iraqi army in Kurdistan reduced Iraq's capability to attack Kuwait or operate elsewhere in the Gulf. This consideration, however, never provided adequate grounds for contemplating active support for the Kurds, which would have jeopardised HMG's considerable political and commerical interests in Iraq and caused anxiety in neighbouring countries with Kurdish populations. (Since the March 1970 agreement some redeployment of the Iraqi Army has in fact taken place, giving rise to anxiety in Kuwait in particular.)

47. While HMG have in their attitude to the dispute given over-riding importance to their relations with the Iraq Government, the humanitarian consideration that arms might be used against Kurdish civilians has at times been an inhibiting factor in their policy on arms supplies to Iraq. Thus in 1963 they decided to phase the delivery of rockets, mortar bombs and other ammunition ordered by the Iraq armed forces; a similar decision was taken with regard to the supply of ammunition and rockets in 1964. But HMG have never actually refused to supply arms for this reason; other factors, particularly the possibility of weaning Iraq away from dependence on Soviet military supplies, have been considered more important.

48. Even during hostilities, HMG's policy of non-involvement did not stand in the way of cautious contact with the Kurds, with whom it was felt desirable to keep on as good terms as possible within the limitations of the situation. Thus, during the 1960's Kurdish emissaries were from time to time received by members of the FCO in London outside the office on an unofficial basis. In Baghdad, paradoxically, dealings tended to be less circumspect because many Kurds in touch with rebel groups were allowed to circulate freely and even participated in the Government. At other posts Kurdish emissaries were received if they requested interviews; letters for the Prime Minister or other Ministers were accepted and forwarded to the FCO, but it was customary not to give a written acknowledgement or send a reply.

49. The activities of Kurdish emissaries in London on occasion evoked protest from the Iraqi Ambassador - notably in 1965, when Jalal al Talabani appeared on BBC television. The question of granting visas to them was reviewed on a number of occasions: the policy was to issue visas, but sometimes to accompany their issue with a request (unenforceable) that the applicant should not take part in political or propaganda activities which might be embarassing to HMG.

50. Despite HMG's policy of non-involvement, the Iraq Government have tended to suspect Britain of supplying the Kurds with aid in cooperation with Iran. (The fact that both are members of CENTO has lent colour to this myth.) In August 1965 the Iraqis claimed to have concrete evidence of this in the shape of arms and ammunition captured from the Kurds, but details which they later furnished to support the allegations were insufficient to permit identification of the items. HMG gave Iraq an assurance that they had not supplied arms to the Kurds.

51. HMG were reluctant to agree to numerous requests from Iraq between 1963 and 1966 that they should bring their influence to bear on the Shah to stop his aid to the Kurds, it being felt that there was a likelihood of causing irritation without affecting Iranian policy. On one occasion in 1965, however, HMG did undertake to transmit representations on behalf of the Iraqis, without entering into the merits of the complaint; and in January 1966, when a series of border incidents connected with the Kurdish war had created extreme tension between Iran and Iraq, HMG counselled moderation on both Governments at each other's request, but in a low key. Circumstances have not required the question of making representations to be considered since then.

52. The last occasion on which the Kurdish question was raised in Parliament was in December 1969, when Mr Rose asked whether HMG would seek to raise at the UN Human Rights Commission the dangers to peace in the Middle East arising from "the bombing and atrocities carried out by the Iraqi Government". The Minister of State for the FCO replied: "No. I do not consider that it would be appropriate for HMG to take the initiative in this matter at the UN. Our attitude towards action at the UN, were this subject to be raised in the Human Rights Commission, would depend on the case that is presented". This reply was in accordance with HMG's policy of non-involvement in the Kurdish dispute. It was also consistent with HMG's position that, where a consistent pattern of violations of human rights in the sense of a general policy is alleged to exist, the UN can legitimately consider the situation even though the allegation concerns an internal matter of a Member State. (Anything falling short of a consistent pattern, or a general policy, is probably covered by the domestic jurisdiction of the UN Charter (Article 2 (7)), except where an individual instance of violation is part of a general policy.) In 1963, when Mongolia requested that a charge of genocide be brought against the Iraq Government, but later dropped the request, HMG, as in 1969, did not commit themselves on the question, although it was felt within the Foreign Office at that time that Iraqi methods, including the bombing of Kurdish villages, had exceeded purely military requirements and might sustain a charge of a deliberate attempt to destroy the Kurds as a race.

53. HMG's policy of non-involvement meant the rejection of all Kurdish requests for aid while fighting was in progress. A small technical assistance programme for Iraq has been in operation since 1970. Kurds, like all Iraqi citizens, have been eligible for awards under it if they are nominated by

the Iraq Government. HMG have also presented books and equipment to Suleimaniya University. HM Embassy in Baghdad were also in touch with War on Want to see if that body could provide medical supplies through the Iraqi Red Crescent Society.

CONCLUSIONS

54. Some progress has been made in implementing the 1970 settlement but several crucial issues, such as the precise extent and nature of Kurdish autonomy, the revenues to be allocated to the Kurdish region, and the future of the Kurdish forces (Pish Merga) and the KDP, have yet to be resolved in detail. It is far from certain how long the settlement will survive and there are signs that Kurdish irritation at the slow pace of its implementation is growing. If this continues, there may be outbreaks of fighting severe enough, cumulatively, to render the settlement a dead letter fairly soon.

55. It is to the advantage of both the Iraq Government and the Kurds themselves that the settlement should endure. The Kurds have suffered most from the war, but Iraq as a whole has suffered from its disruptive effects and no government in Baghdad can feel that it is master of its own house when the Kurds are in rebellion. For Britain, peace in Kurdistan would remove a potential threat to the supply of oil from northern Iraq.

56. The reverse side of the coin is that with her army no longer tied up in the north of the country Iraq may be encouraged to indulge in foreign adventures - whether in Iran, in the Gulf (particularly in the period after British military withdrawal), or on the "Eastern front" with Israel. Peace in Kurdistan thus carries with it, paradoxically, a potential threat to stability in other areas of the Middle East. It is least welcome to Iran, whom it deprives of a weapon against the Iraqi régime, and Kuwait, who remains suspicious of Iraqi territorial ambitions despite Iraq's formal acceptance in 1963 of Kuwait's independence within the 1932 frontier.

57. If a permanent settlement is achieved by the Kurds in Iraq this could awaken the aspirations of the Kurdish populations of Iran and Turkey. In Iran the Kurds are comparatively quiescent at present, but in Turkey the potential threat of a Kurdish uprising was one of the reasons given for the imposition of martial law in April 1971.

58. In 1963 there were fears that the Soviet Union might become substantially involved on the side of the Iraqi Kurds. This could have menaced the security of other countries in the area as well as that of Iraq herself. But the Soviet Union chose to give priority to her relations with the Baghdad Government and the Arab world and has confined herself almost entirely to moral support for the Kurds. She undoubtedly played a part in promoting, and probably also in maintaining, the 1970 settlement.

59. During the period under review the Kurds maintained a sufficiently united front to prevent the Government imposing a military solution on them. There are, however, divisions in their ranks which are likely to become serious if a permanent peace is established. Apart from tribal rivalries, the chief division is that existing between the tribal elements led by Mulla Mustafa Barzani and the radically-minded urban intelligentsia represented by Jalal al Talabani and Ibrahim Ahmad.

Middle East Section,

Research Department,

Foreign and Commonwealth Office.

NG UP DOCUMENTS FOR COPYING PLEASE TICK THE APPROPRIATE BOX ON THE OPPOSITE
ESSENTIAL TO ALLOW US TO PROVIDE YOU WITH THE COPIES YOU REQUIRE INFORMATION SHE
COUNTER SHOULD YOU NEED FURTHER ASSISTANCE

ئامادەکردن و ساغکردنەوەی لە ئەرشیفی ئەتەوەیی بەریتانی
شەریف مەزاری

ANNEX

TRANSLATION OF PART OF THE DECLARATION ISSUED BY THE IRAQI REVOLUTIONARY COMMAND COUNCIL, 11 MARCH, 1970.

(The declaration begins with a long partisan review of the history of the Kurdish question and lists those measures taken by the Ba'athist régime in the last 18 months which, it claims, laid the foundation for the present agreement with the Kurds. What follows is a verbatim translation of the rest of the declaration.)

The Revolutionary Command Council initiated contacts with Mustafa al Barzani, leader of the Kurdish Democratic Party, which led to an exchange of views. Both sides became convinced of the necessity of accepting and implementing the contents of this declaration.

The Revolutionary Command Council reaffirms its determination to deepen and expand all effective measures to achieve cultural and economic development in the Kurdish area, seeking first of all to enable the Kurdish people to exercise their legitimate rights and to ensure that they participate in a practical way in the earnest endeavours to build a homeland and the struggle to fulfil its great national aims. The Revolutionary Command Council has therefore reached the following decisions:

1. The Kurdish language shall be with Arabic the official language in areas populated by the Kurdish majority. The Kurdish language shall be the language of instruction in these areas. Arabic shall be taught in all schools where Kurdish is the language of instruction while Kurdish shall be taught in schools throughout the remainder of Iraq as a second language within the limits stipulated by law.

2. The participation of our Kurdish brothers in Government and non-discrimination between Kurds and others in filling public offices including sensitive and important posts in the State, such as Cabinet Portfolios, Army Command, etc. These have been and will remain among the important objectives which the revolutionary Government seeks to achieve. In recognising this the revolutionary Government stresses the necessity of achieving an equitable ratio in such appointments with due regard to efficiency, the proportionate distribution of the Kurdish population and the inequities which our Kurdish brothers have suffered in the past.

3. In view of the cultural and educational backwardness of the Kurdish population, a plan will be drawn up to make good this backwardness by:

(a) Hastening implementation of the resolutions of the Revolutionary Command Council concerning the language and cultural rights of the Kurdish people and delegating to the Directorate-General of Kurdish Culture and Information the task of preparing and directing radio and television programmes on Kurdish national issues.

(b) Reinstating, regardless of age, all students expelled or compelled to leave school because of the conflict in the area; failing reinstatement, to find appropriate solutions in individual cases.

(c) Building more schools in the Kurdish area. Raising the standard of education and admitting students to universities, military colleges, educational missions and scholarships in numbers proportionate to the Kurdish population.

4. In the administrative units in predominantly Kurdish areas officials shall be Kurds or persons competent in the Kurdish language provided that the required number is available. Principal officials (Governor, Qaimaqam, Director of Police, Director of Security, etc), will be appointed and immediate action will be taken to set up Government machinery in the area in consultation with the High Committee established to supervise the implementation of this statement; this to be carried out in a manner which will strengthen national unity and the stability of the area.

5. The Government recognises the right of the Kurdish people to set up their own organisations for students, young people, women and teachers which will be affiliated to the corresponding Iraqi national organisations.

6. (a) The operative period of paragraphs 1 and 2 of RCC decision No 39 of 5 August, 1968 (this granted amnesty to all those involved in the Kurdish fighting up to that date) shall be extended up to the date of issue of this statement and shall extend to all those who participated in the conflict in the Kurdish area.

(b) Workers, officials and employees, both civilian and military, shall return to service irrespective of establishment. Civilians may be employed in the Kurdish area according to requirements.

7. (a) A committee of experts shall be set up to supervise the general development of the Kurdish area and to arrange compensation for the setbacks of recent years. An adequate budget is to be allocated for this purpose. The committee in question shall come under the jurisdiction of the Ministry for Northern Affairs.

(b) The economic plan shall be drawn up to ensure balanced development throughout Iraq with due attention to the Kurdish area.

(c) Pensions shall be paid to the families of the Kurdish armed movement and others martyred during the past regrettable hostilities; pensions will also be paid to those disabled or deformed as a result of the fighting. Special legislation will be enacted to implement this on the lines of the laws currently in force.

(d) Immediate action will be taken to relieve hardship by implementing housing projects, providing appropriate aid in cash and in kind and by arranging through the High Committee for the appropriate compensation to those in need who are not covered by the provisions of the paragraphs above.

8. The inhabitants of Arab and Kurdish villages shall be restored to their former homes. The inhabitants of villages in areas not designated for habitation and which are taken over by the Government for public utility purposes under law shall be resettled in neighbouring areas and properly compensated.

9. The Agrarian Reform Law shall be quickly implemented in the Kurdish area and amended in such a way as to guarantee the end of the feudal system and the acquisition by the peasants of suitable plots of land. Taxes on such land which accumulated over the period of the conflict shall be waived.

10. It has been agreed that the Interim Constitution shall be amended as follows:

(a) The people of Iraq is made up of two principal nationalities, the Arab nationality and the Kurdish nationality. This Constitution confirms the national rights of the Kurdish people and the rights of all minorities within the framework of Iraqi unity.

(b) The following paragraphs shall be added to Article 4 of the Constitution:

"The Kurdish language shall be, with Arabic, the official language in the Kurdish area"

(c) The above will be incorporated into the permanent Constitution.

11. The (Kurdish) broadcasting station and heavy weapons shall be handed over to the Government. This is to be done when the final stages of the agreement are implemented.

12. A Kurd shall be one of the Vice-Presidents of the Republic.

13. The Governorates Law shall be amended to conform with the substance of this statement.

14. Following the publication of this statement the necessary measures shall be taken in consultation with the High Committee supervising its implementation to unify the governorates and administrative units in areas populated by a Kurdish majority; these areas to be decided by an official census yet to be carried out. The State shall endeavour to develop this administrative unity and deepen and broaden the Kurdish people's exercise of all their national rights as a guarantee of their enjoying autonomy (al-hukm-adh-dhati) within the wider national unity. Until this administrative unity is achieved Kurdish national affairs shall be co-ordinated by periodic meetings between the High Committee and the governors of the northern area. As autonomy is to be achieved within the framework of the Iraqi Republic the exploitation of natural resources in the area will naturally fall under the jurisdiction of the Republican authorities.

15. The Kurdish people shall share in the legislative power in a ratio corresponding with their proportion of the Iraqi population.

(The declaration concludes with general exhortations.)

WHEN MARKING UP DOCUMENTS FOR COPYING PLEASE TICK THE APPROPRIATE BOX ON TH
INFORMATION IS ESSENTIAL TO ALLOW US TO PROVIDE YOU WITH THE COPIES YOU REQUIRE INFO
RECORD COPYING COUNTER SHOULD YOU NEED FURTHER ASSISTANCE

(RR 6/10)

(7 December, 1971) Departmental Series No.17 (abridged version)

RESEARCH DEPARTMENT MEMORANDUM

THE KURDISH PROBLEM IN IRAQ, 1963-1971

(Abstract and Summary)

1. Introduction. The Kurds in Iraq are understood to constitute between 15 and 20 per cent of the total population (8.3 million in the 1965 census). There were various Kurdish tribal revolts in Iraq under the monarchy. When Qasim seized power in 1958 there was an initial period of cooperation between him and the Kurds, but in 1961 Mulla Mustafa Barzani and the Kurdish Democratic Party led a widespread revolt against the Government. Neither side gained a decisive advantage in the hostilities which ensued.

2. In 1963 the Ba'ath Government renewed hostilities against the Kurds, but again there was a military stalemate. In February 1964 a cease-fire was arranged, but hostilities were resumed in 1965.

3. In June 1966 the Iraqi Prime Minister, Dr Bazzaz, announced a 12-point plan for peace in Kurdistan, but when he was dismissed from office in August hopes of a settlement faded.

4. In March 1970 the terms of a new settlement providing for Kurdish autonomy within the framework of the Iraq Republic were agreed between the Kurds and the Ba'ath Government. But progress in implementing this agreement has been slow and some crucial problems, including the precise extent and nature of Kurdish autonomy, remain unresolved.

5. Apart from tribal rivalries, a division exists within the Kurdish ranks between the tribal elements led by Barzani and the Left-wing urban elements represented by Jalal al Talabani and Ibrahim Ahmad. Talabani and Ahmad were expelled from the Kurdish Democratic Party in 1964 and since then Barzani's authority has been supreme; but if a firm peace were established the radical elements would be likely to make their influence felt again.

6. Organisation of the Kurdish army: it has employed guerrilla tactics with success.

7. Attitudes of other countries in the region. The Syrians sent troops to help the Iraq Government in 1963 but have not since been involved in the dispute. Nor have the Turks, who, with a Kurdish population of some 3 million,

have a considerable Kurdish problem of their own. Iran has covertly supplied the Kurds with arms and finance, originally in order to pre-empt Soviet involvement on the side of the Kurds and more generally in order to weaken the Iraq Government. Israel has supplied arms and military advisers, likewise in secret.

8. The Soviet Union has constantly advocated that the Kurds should enjoy national rights within the framework of the Iraq Republic and was active behind the scenes in promoting the 1970 settlement. While providing the Kurds with moral support, she and other Communist countries have given them little in the way of material aid.

9. HMG's policy has been one of non-involvement. The Kurdish dispute has been of special concern to Britain because of the possibility of sabotage to the oil installations in northern Iraq during hostilities; the reverse side of the coin, however, is that a final settlement of the Kurdish dispute would enable the Iraqi régime to redispose troops tied up in the north and would perhaps encourage them to indulge in foreign adventures in the Persian Gulf area. While HMG have in their attitude to the dispute attached over-riding importance to their relations with the Iraq Government, on some occasions in the past they have phased the actual delivery of arms ordered by the Iraqi forces in order to hinder their use against Kurdish civilians. The Iraqis have, mistakenly, suspected HMG of co-operating with Iran in supplying the Kurds with arms. The Kurdish question has not been discussed by the relevant bodies of the UN and HMG have therefore not had to determine what attitude they would adopt if such a discussion took place.

CONCLUSIONS

10. Some progress has been made in implementing the 1970 settlement but several crucial issues, such as the precise extent and nature of Kurdish autonomy, the revenues to be allocated to the Kurdish region, and the future of the Kurdish forces (Pish Merga) and the Kurdish Democratic Party, have yet to be resolved in detail. It is far from certain how long the settlement will survive and there are signs that Kurdish irritation at the slow pace of its implementation is growing. If this continues, there may be outbreaks of fighting severe enough, cumulatively, to render the settlement a dead letter fairly soon.

11. It is to the advantage of both the Iraq Government and the Kurds themselves that the settlement should endure. The Kurds have suffered most from the war, but Iraq as a whole has suffered from its disruptive effects and no government in Baghdad can feel that it is master of its own house when the Kurds are in rebellion. For Britain, peace in Kurdistan would remove a potential threat to the supply of oil from northern Iraq.

12. The reverse side of the coin is that, with her army no longer tied up in the north of the country, Iraq may be encouraged to indulge in foreign

adventures - whether in Iran, in the Gulf (particularly in the period after British military withdrawal), or on the "Eastern front" with Israel. Peace in Kurdistan thus carries with it, paradoxically, a potential threat to stability in other areas of the Middle East. It is least welcome to Iran, whom it deprives of a weapon against the Iraqi régime, and to Kuwait, who remains suspicious of Iraqi territorial ambitions despite Iraq's formal acceptance in 1963 of Kuwait's independence within the 1932 frontier.

13. If a permanent settlement is achieved by the Kurds in Iraq this could awaken the aspirations of the Kurdish populations of Iran and Turkey. In Iran the Kurds are comparatively quiescent at present, but in Turkey the potential threat of a Kurdish uprising was one of the reasons given for the imposition of martial law in April 1971.

14. In 1963 there were fears that the Soviet Union might become substantially involved on the side of the Iraqi Kurds. This could have menaced the security of other countries in the area as well as the security of Iraq herself. But the Soviet Union chose to give priority to her relations with the Baghdad Government and the Arab world and has confined herself almost entirely to moral support for the Kurds. She undoubtedly played a part in promoting, and probably also in maintaining, the 1970 settlement.

15. During the period under review the Kurds maintained a sufficiently united front to prevent the Government imposing a military solution on them. There are, however, divisions in their ranks which are likely to become serious if a permanent peace is established. Apart from tribal rivalries, the chief division is that existing between the tribal elements led by Mulla Mustafa Barzani and the radically-minded urban intelligentsia represented by Jalal al Talabani and Ibrahim Ahmad.

<u>Note</u>: The full paper has been circulated to consumers most likely to have an interest in the details. Copies are available on request.

Middle East Section,
Research Department,
Foreign & Commonwealth Office.

a special administration for Kurdish districts were hampered by a series of tribal revolts. When Iraq became fully independent in 1932 she made a formal declaration to the League of Nations guaranteeing the rights of the Kurds and other minorities. This guaranteed them equality before the law with other Iraqi nationals and stipulated, inter alia, areas in which Kurdish was to be an official language side by side with Arabic and in which officials should if possible be Kurds. It also promised the allocation of official funds for the provision of primary education in the Kurdish language. The Government, however, did little to honour this declaration and concerned itself primarily with enforcing its authority in Kurdistan. Kurdish discontent led to a number of uprisings, the most serious of which was led by the tribal leader Mulla Mustafa Barzani in 1943-1945. He was defeated by the Iraqi army, aided by tribes in Government pay, and fled to Iran, where he joined the short-lived Kurdish "Republic of Mahabad". After its collapse he made his way with a number of his followers to the Soviet Union.

5. When Qasim deposed the monarchy in 1958 he gave the Kurds promises of equality with the Arab population of Iraq and allowed Barzani to return from exile. After an initial period of co-operation, however, Kurdish opinion hardened against the Government because of its neglect of their interests and its arming of tribes hostile to the Barzanis. In July 1961 the Barzanis took to arms and defeated these enemies. Supported by other tribes and by members of the Kurdish Democratic Party, they then proceeded to take over Government posts in the north. By the end of August the semi-circle of mountains from north-west of Mosul to south-east of Kirkuk was effectively under Kurdish control. Barzani then presented Qasim with a number of demands, including autonomy for the Kurds, to which Qasim replied by launching a full-scale military offensive against the Kurds in September. Hostilities continued intermittently until Qasim's fall in February 1963, neither side gaining a decisive advantage. The Government forces held the main towns in the North - Mosul, Erbil, Kirkuk and Suleimaniya - but the Kurds controlled most of the rest of their territory.

II. THE KURDISH WAR, 1963-1969

The 1963 Ba'athist campaign

6. Almost immediately after the Ba'ath Party came to power in February 1963 a cease-fire was arranged. Negotiations began in the following month, when it was announced that the Government were prepared to grant the Kurds "national rights on the basis of decentralisation". Kurdish demands for a share in oil revenues and other State revenues on a per capita basis and the exclusion of Arab troops from Kurdistan proved unacceptable to the Government and, although they made counter-proposals, it soon became apparent that the negotiations were getting nowhere. In June the Government threw a Kurdish delegation into prison and launched a new military offensive. This was managed with more drive than had been

displayed under Qasim, and was more ruthless and bloody. But by the time winter closed in the army had secured control of only a small fraction of the mountainous area of Kurdistan and it was evident that the Government had little hope of imposing a military solution.

<u>1964 negotiations and Barzani's dispute with Ibrahim Ahmad and Jalal al Talabani</u>

7. In February 1964 a cease-fire was announced between the Kurds and the Government which, since the ousting of the Ba'ath in November 1963, had been Nasserist in complexion. An official statement by President Arif promised the Kurds national rights "in a single fraternal national unity", proclaimed a general amnesty, and pledged the Government to undertake the rehabilitation of the north and reinstate Kurdish officials and employees there. There followed innumerable visits to the north by Government representatives in an attempt to get the Kurds to accept something less than autonomy.

8. The Kurds meanwhile split into two main factions. The first, led by Barzani, who was both the dominant tribal leader and Chairman of the Kurdish Democratic Party (KDP), took the view that every effort must be made to test the Government's sincerity and see whether an agreement could be reached. The second, a group of younger and more radically inclined KDP members led by Ibrahim Ahmad and Jalal al Talabani, early came to the conclusion that there was nothing to be gained from dealings with the Government. The dispute came to a head at a meeting of the KDP at Qala Diza in July 1964, reportedly attended by some 900 delegates, at which 14 senior party members, including Ahmad and Talabani and all but one of the party's Politbureau, were formally expelled and a new Politbureau was elected. An armed clash then took place between the rival groups, as a result of which Ahmad and Talabani fled to Iran with some 400 of their supporters. (They were given sanctuary at Hamadan by the Iranian authorities.)

<u>The 1965 campaign</u>

9. After more than a year of truce, marked by increasingly desultory negotiations, hostilities were resumed by the Government in the first week of April, 1965. By then most of the dissident Kurdish group had made their peace with Barzani and returned from Iran, though Ibrahim Ahmad remained there unreconciled and Talabani spent the summer abroad trying to rally international support for the Kurdish cause.

10. The 1965 campaign went no better for the Government than previous ones and by the end of the year it was once again evident that deadlock had been reached on the military front.*

The Bazzaz Proposals, 1966

11. Early in 1966 there were indications that Dr Abdul Rahman al Bazzaz, who in the previous autumn had been appointed Iraq's first civilian Premier since the 1958 revolution, was in favour of negotiating peace with the Kurds rather than mounting a new spring offensive. His advice was over-ruled and a new offensive began in May, but the Government forces almost immediately suffered a severe setback near Rowanduz and early in June the campaign was called off.

12. On 29 June 1966 Dr Bazzaz announced a 12-point plan for peace in Kurdistan. His twelve points were, in summary:

(i) Equal national rights for Kurds and Arabs in Iraq.

(ii) Decentralisation: elected local assemblies to have wide powers.

(iii) Kurdish to be recognised as an official language, side by side with Arabic, in areas where the Kurds formed a majority.

(iv) Kurdish representation in the National Assembly on a proportional basis.

(v) Public offices and appointments to be open to Kurds.

(vi) Equality of educational opportunity.

(vii) Local officials to be Kurds if sufficient available.

(viii) A measure of political freedom and freedom of expression for the Kurds.

(ix) A general amnesty and reinstatement of Kurdish officials and employees.

(x) Kurdish members of the armed forces and police to report to their units. Others under arms to surrender their weapons.

(xi) Rehabilitation of the North.

(xii) Resettlement of displaced individuals and groups.

* Two notable features of this campaign were Kurdish accusations that poison gas was used and the presence of UAR troops in a camp near Baghdad (under the auspices of the Iraq-UAR Joint Military Command), which helped to release Iraqi troops from internal security duties to take part in the war.

13. Although the plan was vague in parts and left a great deal unsaid* it seemed to provide an adequate basis for a settlement and it was felt that as long as Bazzaz remained in office there was a fair chance of progress. The plan was officially welcomed by Barzani. By mid-July, however the Kurds were becoming disillusioned by lack of any positive signs of implementation, and when Bazzaz was dismissed in August hopes of a settlement faded.

Continued stalemate in 1967

14. Although full-scale hostilities were not resumed in 1966 or 1967, Government forces remained deployed in the north and were involved in some skirmishes with Kurdish forces. The Government endeavoured to weaken Barzani's position by giving support to Talabani, who had again broken with him; sporadic armed clashes took place between the rival Kurdish groups, but Talabani's faction was too weak to present a serious challenge to Barzani's authority.

The return of the Ba'ath, 1968

15. The Ba'athist Government which came to power in July 1968 did not at first show any sign of having better ideas on how to deal with the Kurds than those which the previous Ba'athist Government had had in 1963 or those which other administrations had applied in the interim. They thus continued the policy which they had inherited from the previous Government of containing the extent of the area controlled by the Kurds and supporting Talabani's faction with money and arms.

16. After a time, however, they began to give effect to certain of the proposals put forward by Dr Bazzaz in 1966. Thus Kurdish was made the language of instruction in schools in the Kurdish areas; a university was established in Suleimaniya; a Kurdish Academy of Letters was set up; an amnesty was declared for those who had taken part in the fighting; and a measure of decentralisation of power to the governorates was introduced. In spite of these propitiatory gestures, skirmishing continued throughout 1969.

---

* According to Ismet Sharif Vanly (Le Kurdistan Irakien, Entité National, Neuchatel 1970) there were also three secret clauses in which the Government undertook
- (a) to create a new Liwa of Dohuk, comprising the Kurdish area then within the Liwa of Mosul,
- (b) to free all political prisoners in Iraq, and
- (c) to legalise the Kurdish Democratic Party.

III. THE MARCH 1970 SETTLEMENT

17. By January 1970 it became evident that serious negotiations were taking place between the Ba'ath and representatives of Barzani under cover of a de facto cease-fire. The successful outcome of these negotiations was announced by the Iraqi Revolutionary Command Council on 11 March. The terms of the announcement* followed fairly closely the proposals put forward by Dr Bazzaz in 1966 and contained the following main points:

(i) The Kurds were to enjoy political rights and autonomy within the framework of the Iraq Republic. The areas of Kurdish autonomy were to be determined by an official census.

(ii) The existence of two principal nationalities, Arab and Kurd, was to be recognised in the Constitution.

(iii) A Kurd was to be appointed as one of the Vice-Presidents of the Republic.

(iv) The Kurds were to share in the legislative power on a proportional basis.

(v) The Kurds were to participate in the Government and in Government departments without discrimination.

(vi) Officials in Kurdish areas were to be Kurds or persons competent in the Kurdish language.

(vii) Kurdish and Arabic were both to be official languages in the Kurdish areas; Kurdish was to be the language of instruction in these areas.

(viii) All former Kurdish military and civil officials, students and workers were to be reinstated.

(ix) Educational and cultural facilities for Kurds were to be expanded.

(x) The Kurds were to have their own organisations for students, youth, women and teachers, affiliated to the corresponding Iraqi national organisations.

---

* For a more detailed text of the announcement see the Annex to this memorandum.

(xi) Inhabitants of Arab and Kurdish villages were to be restored to their former homes.

(xii) Relief measures for Kurds affected by the hostilities were to be put in hand.

(xiii) A Kurdish development commission with an adequate budget was to be established and a special economic plan for the Kurdish region was to be prepared.

(xiv) Agrarian reform was to be speeded up in Kurdish areas.

(xv) The exploitation of natural resources in the autonomous area was to be the responsibility of the Republican authorities.

(xvi) The Kurdish broadcasting station and all heavy weapons were to be surrendered during the final stages of the implementation of the agreement.

18. The published agreement was accompanied by a secret protocol, reportedly containing the following provisions:

(i) A joint committee was to be set up to supervise implementation of the agreement.

(ii) One of the tasks of this committee would be to resettle the Pish Merga (Kurdish rebel forces), except for about 6,000 men who would remain in the force. During the period of resettlement, which would be in five unspecified stages, the Government would pay for the general upkeep of the force.

(iii) The Government would disarm and disband all Kurdish forces opposed to Barzani, and the Iraqi armed forces would withdraw to their "normal positions".

(iv) The KDP was to be allowed to operate freely in the Kurdish region and to publish its own newspaper.

(v) All persons formerly in Government service who took part in the Kurdish rebellion would be permitted to resume employment without loss of seniority. Those who had served with the Kurdish armed forces would be permitted to count that service as if they had served in the Iraqi armed forces.

(vi) A nation-wide census would take place within one year to define the region of Kurdish majority.

(vii) Although the Iraqi national flag could not be altered immediately, a Kurdish symbol would be incorporated when next the flag was changed.

19. Although the secret clauses went some way towards removing obscurities in the published terms, some important points, such as the exact nature of Kurdish autonomy and the amount to be allocated by the Iraq Government for the development of the Kurdish region, remained to be clarified; it was evident that further negotiation would be needed on these and other points before the settlement could be considered comprehensive.

20. Progress in implementing the agreement during 1970 was not speedy. The amnesty was generally observed, five Kurdish Ministers were appointed, development activities began in Kurdistan, and a number of gestures were made by the Government in the cultural and education fields. On the other hand the difficulties over the appointment of a Kurdish Vice-President and the creation of a National Assembly had still not been resolved in 1971 (see paragraph 22 below). The Government withdrew their support from Talabani and Ibrahim Ahmad, who made their submission to Barzani and formally merged their "Kurdish Revolutionary Party" with the KDP. A number of the Pish Merga returned to their civilian occupations and a number were formed into a Kurdish frontier force, under the Ministry of the Interior, but Barzani retained some 20,000 men under arms and kept both his heavy weapons and his broadcasting station. (In March 1971 it was reported that he had handed them over, but in fact he retained the major part of his serviceable equipment.) The future of the KDP, which was among the questions not satisfactorily spelt out in the agreement, remained unresolved: declarations of its identity of outlook with the Ba'ath were issued from time to time but no practical links were forged. A clear-cut picture of future administrative arrangements within Kurdistan also failed to emerge: there can be little doubt that by "autonomy" the Government meant no more than a modest measure of regional self-administration, whereas the Kurds intended it to mean a good deal more.

21. The all-important question of the physical extent of the area of Kurdish autonomy, which was to be determined by a census, also remained unresolved: the census was announced for October 1970 but was postponed sine die shortly before the appointed date. The main difficulty in fixing the boundary concerned the status of the governorate of Kirkuk, which contains the main oil-producing region of Iraq (although the country's large reserves are in the south) and has a mixed population of Turkomans, Kurds and Arabs. (The position is complicated by the fact that many Kurdish families were driven from their homes during hostilities and Arabs were settled in their place.) While accepting in March 1970 that the exploitation of the oilfields should be under the jurisdiction of the central Government, the Kurds have long insisted that Kirkuk should be their capital and are not prepared to accept its exclusion from the autonomous region. The Government, for their part, could hardly be expected to accept a boundary which left the oilfields on the wrong side of the line. Given the impossibility of the two sides agreeing on this point it was perhaps as well in the short term that the census was postponed, since the passions which would have been aroused by it on both sides might have jeopardised the implementation of other parts of the agreement. In the long term, however, no settlement is likely to be permanent unless the territorial question is solved.

22. The postponement of the census did not immediately provoke a reaction from the Kurds. Their first priority was evidently to see that the Government went ahead with reconstruction and development in the north and it was felt that as long as progress continued to be made in this and other fields they would continue to observe the truce, though their patience might not be inexhaustible. The Government, for their part, needing the stability that the cessation of hostilities could bring, favoured a policy of reconciliation. (It is noteworthy in this connexion that the political reputation of Saddam Hussein al Tikriti, the strong man of the Iraqi Ba'ath, is to some extent linked to the March 1970 agreement, which he brought about in the face of considerable opposition from within the party.) In 1971 the Government at various times announced plans for economic development in the north, especially in the tourist field. Their relaxation of restrictions on members of the diplomatic corps travelling in the north suggested that they considered reconciliation to be proceeding smoothly enough. Nevertheless, the appointment of a Kurdish Vice-President has still not taken place. (It is believed that Barzani is unwilling to see the post filled until its functions are defined: if it is to be a sinecure, he sees no point in offering a hostage to the Ba'ath.) Nor has the National Assembly been created, despite forecasts in the President's speech at the 1971 celebrations of the July Revolution. (The Ba'ath have still been unable to formulate terms under which the non-Ba'athi elements - the Kurds and the Communists - would be prepared to participate in national political life, and which would not jeopardise the Ba'ath Party's supreme rôle to an unacceptable degree.) There were indeed some specific indications of a deterioration in Kurdish-Government relations during 1971, such as a dispute over the status of the Feili Kurds - a tribe mainly of Iranian origin (and citizenship), many of whom work as labourers and porters in Baghdad and who were claiming Iraqi citizenship - and reports of skirmishes in the north in which pro-Talabani tribes appear to have been involved. Presumably in response to Kurdish complaints, the Government set up a new Higher Committee for Kurdish Affairs in May, with the ostensible purpose of implementing the 1970 agreement more actively; but since none of its members was a Kurd it can hardly have inspired much confidence in the Kurdish side; indeed, the Committee's attempt to co-opt the Chief Editor of Al Ta'akhi was rebuffed. There were also reports that Barzani had put further demands to the Iraq Government during the summer, including requests that ID 150 million per annum should be devoted to Kurdish areas and that a National Assembly should be set up with one-third Kurdish membership. Finally the attempt to assassinate Barzani in September 1971, which was widely held to have been the work of the central Government, but for which the Ba'ath leadership officially denied responsibility, must have increased the suspicion with which Barzani has always regarded the Baghdad Government and set back further the process of reconciliation. Barzani's feelings were shown in an interview with the Beirut French newspaper, L'Orient le Jour, on 18 November, in which he said that he did not trust the Baghdad authorities and feared a surprise attack by the Iraqi army.

23. In short, the situation seems almost to have reached an impasse again and it appears unlikely that a solution to the outstanding problems will be found. If Kurdish irritation at the slow pace of implementation of the agreement continues to grow, there may soon be further outbreaks of fighting serious enough, cumulatively, to render the settlement a dead letter.

IV POLITICAL AND MILITARY ASPECTS OF THE KURDISH REVOLT

Political

24. Since 1961, when Barzani established himself as the dominant tribal leader and the KDP joined forces with him, the Iraqi Kurds have presented a more united front than during previous revolts. The feud which has continued on and off since 1964 between Barzani on the one hand and Jalal al Talabani and Ibrahim Ahmad on the other, however, is a symptom of the difference of outlook which separates the tribal population of the mountainous north from the urban population of the south of Kurdistan and the intellectuals in Baghdad and elsewhere. As long as the settlement remains incomplete and Barzani remains in reasonable health - he is now nearly 70 years of age - his position as the overall leader of the Iraqi Kurds is unlikely to be challenged,* but if a lasting peace is made serious divisions within the Kurdish ranks are likely to reappear. The tribal leaders, who will not necessarily remain united among themselves, will wish to preserve their authority in Kurdistan, whereas the more radical elements will want to see the KDP play a dominant role in the administration of the area and pursue progressive policies, including social and agrarian reform. In the long term the intelligentsia could find that they have more in common with the Arab socialists in Baghdad than with their kinsmen; this in part explains Talabani's past dealings with the Baghdad authorities.

25. Since the KDP is the only Kurdish political organisation in Iraq, any future struggle for control of the Kurdish movement is likely to take place within it. It is essentially a nationalist party without a coherent ideology. In the early days of Qasim's rule it associated itself with the Communists for tactical reasons and was infiltrated by them, but their influence has probably been negligible since 1960, when the party was purged; at the same time the Communist bias in its programme was watered down. The new programme adopted in 1964, which was revised in 1966, is fairly radical

* Vanli, op.cit., describes Barzani as both a protector of the traditional chiefs vis-à-vis the party radicals and a "catalyst of all the national forces". A national hero since the days of the Mahabad Republic and his exile in the Soviet Union, Barzani has unrivalled experience as leader of the Kurdish national movement and is at his best in a crisis. But his vision is limited and he can be stubborn and inflexible. His personal ideas as to future political arrangements in Kurdistan seem to be vague.

in emphasis*; but some of its language appears to be a legacy from the old programme adopted in Qasim's time.

26. Since 1964, when Barzani moved against Talabani and other Left-wing members of the Politbureau, the party has been largely subordinate to his authority, and in the last elections to the party's Central Committee, in July 1970, Right-wing members came out on top. If a firm peace were established, however, and the party were able to become more active politically, the more radical elements would probably make their influence increasingly felt within it.

27. The organisational framework of the Kurdish revolt is complex, covering as it does a large and varied geographical area and many disparate elements of population. The principal organs of Kurdish authority in the period 1966-1970 were the Revolutionary Council, the Executive Bureau and the KDP Politbureau. Vanli** describes the Revolutionary Council as a kind of elected parliament of 62 members, which exercises supreme authority and meets every four months (or more frequently if requested by the President, by a majority of its own members, or by the Executive Bureau). The Executive Bureau he describes as a Ministerial Cabinet responsible for

---

* Article 2 of the programme states that the party is "a democratic, revolutionary and avant-garde party which represents the interests of the workers, peasants, salaried persons, artisans and revolutionary intellectuals of Iraqi Kurdistan". Article 3 states that the party is fighting "for liberation and the autonomy of Kurdistan within the framework of the Iraq Republic". Article [illegible] states that the party has recourse to "the progressive scientific doctrines which correspond to the realities of our Kurdish people". Article 6 states that the party is fighting for the establishment of parliamentary democracy in Iraq and for freedom of speech, religion, political organisation, etc. Article 13 demands the allocation of a percentage of Iraq's oil revenues to Kurdistan, proportionate to its population. Article 14 advocates agrarian reform in Kurdistan, specially adapted to the conditions there and aimed at establishing a minimum acreage for each peasant and abolishing the feudal system; it also suggests ways of modernising agriculture in Kurdistan. Article 16 contains a section on taxes, which should be "just and based on direct and progressive taxes on income and hereditary wealth and on the reduction of indirect taxes which hit the working classes". Other articles concern the development of industry and communications, the development of Kurdish culture and education, the adoption of a "non-aligned" and "anti-imperialist" foreign policy, etc.

** op.cit. Appendices VII and VIII of this book contain French translations of the texts of the Constitution of the Iraqi Kurdistan Revolution and the Administrative Law of the Revolution, both dated 17 October 1964.

controlling all the organs of the Kurdish revolt, including the army. Considerable influence is exerted on it by the KDP Politbureau, which designates a number of its members, apparently a majority.* (This is where the formal link between the KDP and the administration as a whole is to be found). Barzani is Chairman of all three bodies, as well as Commander-in-Chief of the army, and is thus in a position to dominate the whole machine.

Military

28. The Iraqi Kurds can mobilise some 25,000 men. Arms in their possession include rifles, machine-guns, mortars, anti-tank weapons, anti-aircraft guns, and some artillery pieces. They also possess radio equipment and some motor transport. A substantial proportion of their small arms have been captured or stolen from the Iraqi army. Most of the rest, and the majority of their heavier weapons, were supplied by Iran and Israel between 1963 and 1966. They may also have received some arms from Czechoslovakia, but not on the same scale.

29. In the late sixties the Pish Merga were reportedly divided into ten "brigades", recruited on a local basis and enjoying a great deal of independence. Their activities were not fully co-ordinated, though a degree of central control was exercised by Barzani as Commander-in-Chief. Their effectiveness was to some extent limited by their reluctance to operate outside their regions. (On the other hand, the small groups used by the Kurds for commando activities are extremely mobile considering the nature of the terrain.) Barzani himself, who had round him a guard of tribesmen some 200 strong, was constantly on the move during the hostilities in order to escape detection. (His family was usually with him. His third son, Idris, acted as his aide-de-camp.)

30. Kurdish military organisation seems to have improved considerably between 1963 and 1966 as the result partly of Israeli instruction and partly of an influx of Kurdish deserters from the Iraqi army. During hostilities the Kurds employed guerrilla tactics with fair success, not attempting to hold towns but drawing the Iraqi army on into the mountains and harassing it there. Ground lost in the summer was usually regained in the winter, when snow and rain presented the Government forces with severe difficulties. For the Kurds hostilities were essentially defensive in nature, aimed partly at keeping open their supply routes from Iran. They did not take advantage of every opportunity to discomfit the Iraqi army: nor did they make as much use as they might of the weapon of sabotage, to which the oil installations

---

* Other members of the Executive Bureau are representatives of the military, the tribes, other civilians, and the Christian (Assyrian) Community. The Politbureau itself is elected from among members of the KDP Central Committee, which is elected by a congress of KDP members.

in the Kirkuk area in particular are extremely vulnerable (see paragraph 45 below). Confinement of the fighting to the hills, with no attempt to control the major towns, suited Barzani since he was thereby able to maintain a claim for tribal structure in the administration.

V. ATTITUDES OF NEIGHBOURING COUNTRIES TO THE KURDISH PROBLEM

Syria

31. In 1963, when Ba'athist régimes were in power in both Baghdad and Damascus, the Syrians sent about two brigades of troops openly to Iraq to assist in the Kurdish war and published propaganda about helping Iraq to free herself of "separatists and bandits". Since 1963 the two countries have not been on good terms and Syria has pursued a policy of non-involvement in the dispute. Although Syrian Kurds are thought to have helped their Iraqi brethren financially and there has been some coming and going over the Syrian border during hostilities, the Syrian authorities have kept a fairly tight rein on Kurdish activities. Kurdish nationalism is no longer considered a live issue within Syria, the Kurds there being too few to carry much weight (about 300,000).

Turkey

32. Turkey has not involved herself openly in the dispute but has relaxed controls on the Iraqi border during hostilities. She would no doubt welcome a permanent settlement in Iraq if it meant greater stability on her south-eastern border, but she must have fears that autonomy for the Kurds in Iraq would encourage the aspirations of her own Kurdish population, numbering some 3 million. Her own Kurdish problem attracted attention in April 1971, when one of the reasons given by the Turkish Government for imposing martial law was the threat of a Kurdish uprising in Eastern Turkey. (The Turks indicated in confidence that the trouble among the Kurds, particularly the students, was being directed from East Germany.) At a press conference on 1 May, however, the Turkish Prime Minister said that the threat from the Kurds was potential rather than actual and that the imposition of martial law allowed the security forces full control of the situation.

Iran

33. It is believed that the Kurds received financial aid from the Iranian Government in Qasim's time and that some Kurds were given training in heavy weapons units of the Iranian army.

34. Iran's distrust of the Ba'ath Government and of its dealings with Nasser led her to increase her aid to the Kurds substantially in 1963, though the Shah resisted the temptation to declare open support for their cause. Since 1963 Iran has been the Kurds' most important ally, supplying

them with arms and other equipment, provisions, cash, training, and rear communications. Iranian aid is one of the "open secrets" of the Middle East and has frequently been referred to by the Shah in private as his "Kurdish card" in terms of his relations with the Iraq Government. It is evident that, although he risked stimulating the ambitions of Iran's own Kurdish population and provoking Iraq to retaliatory measures in the Shatt-al-Arab and Khuzistan by supporting Barzani, he felt that he could not let slip such an opportunity to embarrass and weaken the Iraq régime. He also saw his action as pre-empting Soviet involvement with the Kurds; Soviet support for them had been limited almost entirely to verbal support in Qasim's time, but in view of the extreme antipathy of the Soviet Union to the Ba'ath régime of 1963 there were widespread fears that it might take on a more substantial form and threaten the security of other countries in the area as well as Iraq.

35. The Iraq Government have on several occasions complained to Iran about her support for the Kurds, notably in January 1966 when the Iraqi garrison at Panjwin was cut off by the Kurds and subjected to artillery bombardment. Iraq then accused Iran both of supplying the Kurds with arms and of allowing her territory to be used for mounting the bombardment. The Iranian Government rejected the charges.

36. In addition to supplying aid of their own, the Iranians have allowed Israel to send aid to the Iraqi Kurds via their territory. Most other aid, including Red Cross aid,* has also been delivered through Iran and most journalists visiting Iraqi Kurdistan over the past eight years have entered across the Iranian border with the connivance of the Iranian authorities.

37. The March 1970 settlement deprived Iran of a weapon against Iraq and, if it lasts, will increase Iraq's ability to cause trouble in Iranian Kurdistan. Iran can therefore be expected to work against the settlement, which came as something of a blow to her interests. But the fact that she was unable to prevent it in the first place despite considerable (financial) pressure on Barzani shows that she has only a limited influence and cannot force the Iraqi Kurds to take up arms again. However, Barzani is still in touch with the Iranians and if he decided that further hostilities were inevitable he would look to Iran, as before, for money, arms and supplies. So long as Irano-Iraqi relations remain strained, it is likely that Iran would meet Barzani's requests.

38. At the moment the Kurds in Iran, who number about $1\frac{1}{2}$ million, are comparatively quiescent, and the Iranian Government by a mixture of the carrot (land reform, TV station, radio programmes, etc.) and the stick

---

* This has been considerable. According to Vanli (op.cit.) eight national Red Cross organisations, of which he mentions by name only those of Sweden and Hungary, have sent relief supplies under the auspices of the International Red Cross.

(stern suppression of disturbances, exile of troublemakers, etc.) has fairly firm control over them. But there is still a legacy of discontent, stemming from the unsuccessful attempt to set up an independent Kurdish Republic in Iran in 1946, which could be exploited against the Iranian Government, particularly if the Iraqi Kurds were to achieve full autonomy or were to come to a permanent settlement with the Iraq Government. Therefore, while it is in Iran's interests that the Iraqi Kurds should be encouraged to fight the Iraq Government for what they want, it may not be in Iran's interests that they should be successful. The Iranian aim is to keep trouble firmly on the Iraqi side of the border.

<u>Israel</u>

39. Israel has supplied arms covertly to the Kurds at least since 1964, sending them by way of Iran with the cooperation of the Iranian authorities. She has also provided military advisers, training for Kurdish officers, and some cash. Her aim has been to weaken the Iraq Government generally, and, specifically, to tie down in northern Iraq troops which would otherwise be available for hostilities against her. She is thought to have supplied rifles, machine-guns, mortars, anti-aircraft guns and anti-tank weapons. Her aid is a better kept secret than that of Iran but is known to the Iraqi authorities and has sometimes been the subject of speculation in the press, in the Arab world and elsewhere.

VI. ATTITUDE OF THE SOVIET UNION AND COMMUNIST COUNTRIES

40. The Soviet Union has constantly advocated that the Kurds should enjoy national rights within the framework of the Iraq Republic and has criticised successive governments there for their treatment of the Kurds. The degree of her criticism has, however, tended to vary according to her opinion of the government of the day. Thus, when the 1963 Ba'ath Government, which was strongly anti-Communist, renewed hostilities against the Kurds, the Soviet Union whipped up a sharp propaganda campaign against it and threatened to raise the Kurdish question at the UN Security Council. At the same time Mongolia, probably at Soviet bidding, requested that an item accusing the Iraq Government of genocide be inscribed in the provisional agenda of the UN General Assembly. (Neither initiative came to anything because of lack of support from Afro-Asian members and a certain reluctance on the part of the Soviet Union to alienate Arab opinion as a whole.)* In 1965, in contrast, when the Soviet Union was on more friendly terms with the Baghdad Government, Soviet propaganda was pitched in a low key and no move was made to bring the question before the United Nations.

---

* The Kurds themselves sent a number of delegations to lobby at the United Nations between 1962 and 1968, without success.

41. Although the Kurdish problem presented the Soviet Union with an opportunity to fish in troubled waters - support for the Kurds in Iraq could have led to subversion of the Kurds in Iran, Turkey and elsewhere - she made little use of this opportunity during the period under review because of the overriding importance which she attached to her relations with the Iraq Government and the Arab world as a whole. While providing the Iraqi Kurds with moral support and a certain amount of financial assistance, she and other Communist countries have given them little else in the way of aid, though there have been unconfirmed reports of Czech arms being delivered to Barzani clandestinely through Eastern Turkey and the Soviet Red Cross is known to have sent him some provisions, clothing and medicines.

42. The continuance of the Kurdish dispute was a subject of reproof in the Soviet Union's dealings with the Iraqi Ba'ath prior to 1970 and she was undoubtedly active behind the scenes in encouraging the March settlement. The extent of her involvement is not certain, but in Pravda of 28 April 1970 the Secretary-General of the KDP was quoted as having praised the Soviet Union for her "noble efforts" in "putting an end to the fratricidal war ... and re-establishing calm and peace in Iraq..." The Soviet public will have understood from this that their Government were openly taking credit for bringing about the settlement.

43. It is likely that the Soviet Union watched the deterioration in Arab/Kurdish relations during 1971 with misgivings. It was widely believed that the high-level Soviet mission which visited Iraq in June 1971 under the leadership of Novikov emphasised to the Ba'ath Government their concern that the 1970 agreement should stick.

VII ATTITUDE OF HMG

44. During the period under review HMG's policy concerning the Kurdish question continued to be one of non-involvement. The public position was stated by the Prime Minister in answer to a question in Parliament in June 1965, when he said: "HMG regret the fighting in Kurdistan, as any other instability in the Middle East, but we regard the Kurdish question as an internal Iraqi matter in which it would be inappropriate for us to interfere". In private, HMG have on appropriate occasions urged both sides to reach a peaceful settlement.

45. The Kurdish dispute is of special concern to Britain in that the installations of the Iraq Petroleum Company (IPC), in which Shell and BP both have a 23.75% interest, are extremely vulnerable to Kurdish attack. In Qasim's time the Kurds shrank from sabotage, except of a very minor nature, but abducted two IPC employees in 1962 in a successful attempt to gain publicity. During hostilities in 1963, 1965 and 1966 there were a few minor incidents of sabotage, some of which may have been intended as a threat of more serious action. Fears of major sabotage, however, proved groundless, seemingly because the Kurds did not wish to alienate

Iraqi or Western opinion in general and the IPC in particular, given that they hoped that the oil would one day be the major source of their own income. The most serious incident in the history of the dispute took place in 1969, when damage to installations in Kirkuk caused by mortar fire affected operations for more than a week. All in all, it may be said that the Kurds represent the least of the threats to the supply of oil from Iraq.

46. Another way in which the Kurdish revolt has touched on HMG's interests is that the deployment of the Iraqi army in Kurdistan reduced Iraq's capability to attack Kuwait or operate elsewhere in the Gulf. This consideration, however, never provided adequate grounds for contemplating active support for the Kurds, which would have jeopardised HMG's considerable political and commercial interests in Iraq and caused anxiety in neighbouring countries with Kurdish populations. (Since the March 1970 agreement some redeployment of the Iraqi Army has in fact taken place, giving rise to anxiety in Kuwait in particular.)

47. While HMG have in their attitude to the dispute given over-riding importance to their relations with the Iraq Government, the humanitarian consideration that arms might be used against Kurdish civilians has at times been an inhibiting factor in their policy on arms supplies to Iraq. Thus in 1963 they decided to phase the delivery of rockets, mortar bombs and other ammunition ordered by the Iraq armed forces; a similar decision was taken with regard to the supply of ammunition and rockets in 1964. But HMG have never actually refused to supply arms for this reason; other factors, particularly the possibility of weaning Iraq away from dependence on Soviet military supplies, have been considered more important.

48. Even during hostilities, HMG's policy of non-involvement did not stand in the way of cautious contact with the Kurds, with whom it was felt desirable to keep on as good terms as possible within the limitations of the situation. Thus, during the 1960's Kurdish emissaries were from time to time received by members of the FCO in London outside the office on an unofficial basis. In Baghdad, paradoxically, dealings tended to be less circumspect because many Kurds in touch with rebel groups were allowed to circulate freely and even participated in the Government. At other posts Kurdish emissaries were received if they requested interviews; letters for the Prime Minister or other Ministers were accepted and forwarded to the FCO, but it was customary not to give a written acknowledgement or send a reply.

49. The activities of Kurdish emissaries in London on occasion evoked protest from the Iraqi Ambassador - notably in 1965, when Jalal al Talabani appeared on BBC television. The question of granting visas to them was reviewed on a number of occasions: the policy was to issue visas, but sometimes to accompany their issue with a request (unenforceable) that the applicant should not take part in political or propaganda activities which might be embarassing to HMG.

50. Despite HMG's policy of non-involvement, the Iraq Government have tended to suspect Britain of supplying the Kurds with aid in cooperation with Iran. (The fact that both are members of CENTO has lent colour to this myth.) In August 1965 the Iraqis claimed to have concrete evidence of this in the shape of arms and ammunition captured from the Kurds, but details which they later furnished to support the allegations were insufficient to permit identification of the items. HMG gave Iraq an assurance that they had not supplied arms to the Kurds.

51. HMG were reluctant to agree to numerous requests from Iraq between 1963 and 1966 that they should bring their influence to bear on the Shah to stop his aid to the Kurds, it being felt that there was a likelihood of causing irritation without affecting Iranian policy. On one occasion in 1965, however, HMG did undertake to transmit representations on behalf of the Iraqis, without entering into the merits of the complaint; and in January 1966, when a series of border incidents connected with the Kurdish war had created extreme tension between Iran and Iraq, HMG counselled moderation on both Governments at each other's request, but in a low key. Circumstances have not required the question of making representations to be considered since then.

52. The last occasion on which the Kurdish question was raised in Parliament was in December 1969, when Mr Rose asked whether HMG would seek to raise at the UN Human Rights Commission the dangers to peace in the Middle East arising from "the bombing and atrocities carried out by the Iraqi Government". The Minister of State for the FCO replied: "No. I do not consider that it would be appropriate for HMG to take the initiative in this matter at the UN. Our attitude towards action at the UN, were this subject to be raised in the Human Rights Commission, would depend on the case that is presented". This reply was in accordance with HMG's policy of non-involvement in the Kurdish dispute. It was also consistent with HMG's position that, where a consistent pattern of violations of human rights in the sense of a general policy is alleged to exist, the UN can legitimately consider the situation even though the allegation concerns an internal matter of a Member State. (Anything falling short of a consistent pattern, or a general policy, is probably covered by the domestic jurisdiction of the UN Charter (Article 2 (7)), except where an individual instance of violation is part of a general policy.) In 1963, when Mongolia requested that a charge of genocide be brought against the Iraq Government, but later dropped the request, HMG, as in 1969, did not commit themselves on the question, although it was felt within the Foreign Office at that time that Iraqi methods, including the bombing of Kurdish villages, had exceeded purely military requirements and might sustain a charge of a deliberate attempt to destroy the Kurds as a race.

53. HMG's policy of non-involvement meant the rejection of all Kurdish requests for aid while fighting was in progress. A small technical assistance programme for Iraq has been in operation since 1970. Kurds, like all Iraqi citizens, have been eligible for awards under it if they are nominated by

the Iraq Government. HMG have also presented books and equipment to Suleimaniya University. HM Embassy in Baghdad were also in touch with War on Want to see if that body could provide medical supplies through the Iraqi Red Crescent Society.

CONCLUSIONS

54. Some progress has been made in implementing the 1970 settlement but several crucial issues, such as the precise extent and nature of Kurdish autonomy, the revenues to be allocated to the Kurdish region, and the future of the Kurdish forces (Pish Merga) and the KDP, have yet to be resolved in detail. It is far from certain how long the settlement will survive and there are signs that Kurdish irritation at the slow pace of its implementation is growing. If this continues, there may be outbreaks of fighting severe enough, cumulatively, to render the settlement a dead letter fairly soon.

55. It is to the advantage of both the Iraq Government and the Kurds themselves that the settlement should endure. The Kurds have suffered most from the war, but Iraq as a whole has suffered from its disruptive effects and no government in Baghdad can feel that it is master of its own house when the Kurds are in rebellion. For Britain, peace in Kurdistan would remove a potential threat to the supply of oil from northern Iraq.

56. The reverse side of the coin is that with her army no longer tied up in the north of the country Iraq may be encouraged to indulge in foreign adventures - whether in Iran, in the Gulf (particularly in the period after British military withdrawal), or on the "Eastern front" with Israel. Peace in Kurdistan thus carries with it, paradoxically, a potential threat to stability in other areas of the Middle East. It is least welcome to Iran, whom it deprives of a weapon against the Iraqi régime, and Kuwait, who remains suspicious of Iraqi territorial ambitions despite Iraq's formal acceptance in 1963 of Kuwait's independence within the 1932 frontier.

57. If a permanent settlement is achieved by the Kurds in Iraq this could awaken the aspirations of the Kurdish populations of Iran and Turkey. In Iran the Kurds are comparatively quiescent at present, but in Turkey the potential threat of a Kurdish uprising was one of the reasons given for the imposition of martial law in April 1971.

58. In 1963 there were fears that the Soviet Union might become substantially involved on the side of the Iraqi Kurds. This could have menaced the security of other countries in the area as well as that of Iraq herself. But the Soviet Union chose to give priority to her relations with the Baghdad Government and the Arab world and has confined herself almost entirely to moral support for the Kurds. She undoubtedly played a part in promoting, and probably also in maintaining, the 1970 settlement.

59. During the period under review the Kurds maintained a sufficiently united front to prevent the Government imposing a military solution on them. There are, however, divisions in their ranks which are likely to become serious if a permanent peace is established. Apart from tribal rivalries, the chief division is that existing between the tribal elements led by Mulla Mustafa Barzani and the radically-minded urban intelligentsia represented by Jalal al Talabani and Ibrahim Ahmad.

Middle East Section,

Research Department,

Foreign and Commonwealth Office.

WHEN MARKING UP DOCUMENTS FOR COPYING PLEASE TICK THE APPROPRIATE BOX ON
INFORMATION IS ESSENTIAL TO ALLOW US TO PROVIDE YOU WITH THE COPIES YOU REQUIRE INF
RECORD COPYING COUNTER SHOULD YOU NEED FURTHER ASSISTANCE.

ANNEX

TRANSLATION OF PART OF THE DECLARATION ISSUED BY THE IRAQI REVOLUTIONARY COMMAND COUNCIL, 11 MARCH, 1970.

(The declaration begins with a long partisan review of the history of the Kurdish question and lists those measures taken by the Ba'athist régime in the last 18 months which, it claims, laid the foundation for the present agreement with the Kurds. What follows is a verbatim translation of the rest of the declaration.)

The Revolutionary Command Council initiated contacts with Mustafa al Barzani, leader of the Kurdish Democratic Party, which led to an exchange of views. Both sides became convinced of the necessity of accepting and implementing the contents of this declaration.

The Revolutionary Command Council reaffirms its determination to deepen and expand all effective measures to achieve cultural and economic development in the Kurdish area, seeking first of all to enable the Kurdish people to exercise their legitimate rights and to ensure that they participate in a practical way in the earnest endeavours to build a homeland and the struggle to fulfil its great national aims. The Revolutionary Command Council has therefore reached the following decisions:

1. The Kurdish language shall be with Arabic the official language in areas populated by the Kurdish majority. The Kurdish language shall be the language of instruction in these areas. Arabic shall be taught in all schools where Kurdish is the language of instruction while Kurdish shall be taught in schools throughout the remainder of Iraq as a second language within the limits stipulated by law.

2. The participation of our Kurdish brothers in Government and non-discrimination between Kurds and others in filling public offices including sensitive and important posts in the State, such as Cabinet Portfolios, Army Command, etc. These have been and will remain among the important objectives which the revolutionary Government seeks to achieve. In recognising this the revolutionary Government stresses the necessity of achieving an equitable ratio in such appointments with due regard to efficiency, the proportionate distribution of the Kurdish population and the inequities which our Kurdish brothers have suffered in the past.

3. In view of the cultural and educational backwardness of the Kurdish population, a plan will be drawn up to make good this backwardness by:

(a) Hastening implementation of the resolutions of the Revolutionary Command Council concerning the language and cultural rights of the Kurdish people and delegating to the Directorate-General of Kurdish Culture and Information the task of preparing and directing radio and television programmes on Kurdish national issues.

(b) Reinstating, regardless of age, all students expelled or compelled to leave school because of the conflict in the area; failing reinstatement, to find appropriate solutions in individual cases.

(c) Building more schools in the Kurdish area. Raising the standard of education and admitting students to universities, military colleges, educational missions and scholarships in numbers proportionate to the Kurdish population.

4. In the administrative units in predominantly Kurdish areas officials shall be Kurds or persons competent in the Kurdish language provided that the required number is available. Principal officials (Governor, Qaimaqam, Director of Police, Director of Security, etc), will be appointed and immediate action will be taken to set up Government machinery in the area in consultation with the High Committee established to supervise the implementation of this statement; this to be carried out in a manner which will strengthen national unity and the stability of the area.

5. The Government recognises the right of the Kurdish people to set up their own organisations for students, young people, women and teachers which will be affiliated to the corresponding Iraqi national organisations.

6. (a) The operative period of paragraphs 1 and 2 of RCC decision No 39 of 5 August, 1968 (this granted amnesty to all those involved in the Kurdish fighting up to that date) shall be extended up to the date of issue of this statement and shall extend to all those who participated in the conflict in the Kurdish area.

(b) Workers, officials and employees, both civilian and military, shall return to service irrespective of establishment. Civilians may be employed in the Kurdish area according to requirements.

7. (a) A committee of experts shall be set up to supervise the general development of the Kurdish area and to arrange compensation for the setbacks of recent years. An adequate budget is to be allocated for this purpose. The committee in question shall come under the jurisdiction of the Ministry for Northern Affairs.

(b) The economic plan shall be drawn up to ensure balanced development throughout Iraq with due attention to the Kurdish area.

(c) Pensions shall be paid to the families of the Kurdish armed movement and others martyred during the past regrettable hostilities; pensions will also be paid to those disabled or deformed as a result of the fighting. Special legislation will be enacted to implement this on the lines of the laws currently in force.

(d) Immediate action will be taken to relieve hardship by implementing housing projects, providing appropriate aid in cash and in kind and by arranging through the High Committee for the appropriate compensation to those in need who are not covered by the provisions of the paragraphs above.

8. The inhabitants of Arab and Kurdish villages shall be restored to their former homes. The inhabitants of villages in areas not designated for habitation and which are taken over by the Government for public utility purposes under law shall be resettled in neighbouring areas and properly compensated.

9. The Agrarian Reform Law shall be quickly implemented in the Kurdish area and amended in such a way as to guarantee the end of the feudal system and the acquisition by the peasants of suitable plots of land. Taxes on such land which accumulated over the period of the conflict shall be waived.

10. It has been agreed that the Interim Constitution shall be amended as follows:

(a) The people of Iraq is made up of two principal nationalities, the Arab nationality and the Kurdish nationality. This Constitution confirms the national rights of the Kurdish people and the rights of all minorities within the framework of Iraqi unity.

(b) The following paragraph shall be added to Article 4 of the Constitution:

"The Kurdish language shall be, with Arabic, the official language in the Kurdish area."

(c) The above will be incorporated into the permanent Constitution.

11. The (Kurdish) broadcasting station and heavy weapons shall be handed over to the Government. This is to be done when the final stages of the agreement are implemented.

12. A Kurd shall be one of the Vice-Presidents of the Republic.

13. The Governorates Law shall be amended to conform with the substance of this statement.

14. Following the publication of this statement the necessary measures shall be taken in consultation with the High Committee supervising its implementation to unify the governorates and administrative units in areas populated by a Kurdish majority; these areas to be decided by an official census yet to be carried out. The State shall endeavour to develop this administrative unity and deepen and broaden the Kurdish people's exercise of all their national rights as a guarantee of their enjoying autonomy (al-hukm-adh-dhati) within the wider national unity. Until this administrative unity is achieved Kurdish national affairs shall be co-ordinated by periodic meetings between the High Committee and the governors of the northern area. As autonomy is to be achieved within the framework of the Iraqi Republic the exploitation of natural resources in the area will naturally fall under the jurisdiction of the Republican authorities.

15. The Kurdish people shall share in the legislative power in a ratio corresponding with their proportion of the Iraqi population.

(The declaration concludes with general exhortations.)

RECORD COPYING COUNTER
INFORMATION IS ESSENTIAL TO ALLOW US TO PROVIDE YOU WITH THE COPIES YOU REQUI
WHEN MARKING UP DOCUMENTS FOR COPYING PLEASE TICK THE APPROPRIATE BO
SHOULD YOU NEED FURTHER ASSISTANCE.

ئامادەکردن و شیکردنەوەی لە ئەرشیفی نەتەوەیی بەریتانی
شەریف هەژاری

(15)

Registry No. RR 6/10

DRAFT

Type 1 +

SECURITY CLASSIFICATION
Top Secret.
Secret. — UK Eyes Only
Confidential.
Restricted.
Unclassified.

PRIVACY MARKING
..........In Confidence

To:—
(RR 6/10)
(7 December 1971)

From
Telephone No. & Ext.
Department

6/12

RESEARCH DEPARTMENT MEMORANDUM (Abridged version)

THE KURDISH PROBLEM IN IRAQ, 1963-1971

(Abstract & Summary)

~~SUMMARY~~

1. Introduction. The Kurds in Iraq are understood to constitute between 15 and 20 per cent of the total population ([illegible] million in the 1965 census). There were various Kurdish tribal revolts in Iraq under the monarchy. When Qasim seized power in 1958 there was an initial period of cooperation between him and the Kurds, but in 1961 Mulla Mustafa Barzani and the Kurdish Democratic Party led a widespread revolt against the Government. Neither side gained a decisive advantage in the hostilities which ensued.

~~(Paragraphs [illegible])~~

2. In 1963 the Ba'ath Government renewed hostilities against the Kurds, but again there was a military stalemate. In February 1964 a cease-fire was arranged, but hostilities were resumed in 1965.

~~(Paragraphs [illegible])~~

3. In June 1966 the Iraqi Prime Minister, Dr Bazzaz, announced a 12-point plan for peace in Kurdistan, but

/when

NOTHING TO BE WRITTEN IN THIS MARGIN

ئامادەکردن و ساغکردنەوەی لە ئەرشیفی نەتەوەیی بەریتانی
شەریف هەژاری

when he was dismissed from office in August hopes of a settlement faded. ~~(Paragraphs 11-13)~~

4. In March 1970 the terms of a new settlement providing for Kurdish autonomy within the framework of the Iraq Republic were agreed between the Kurds and the Ba'ath Government. But progress in implementing this agreement has been slow and some crucial problems, including the precise extent and nature of Kurdish autonomy, remain unresolved. ~~(Paragraphs 14-23)~~

5. Apart from tribal rivalries, a division exists within the Kurdish ranks between the tribal elements led by Barzani and the Left-wing urban elements represented by Jalal Talabani and Ibrahim Ahmad. Talabani and Ahmad were expelled from the Kurdish Democratic Party ~~(KDP)~~ in 1964 and since then Barzani's authority has been supreme; but if a firm peace were established the radical elements would be likely to make their influence felt again. ~~(Paragraphs 24-27)~~

6. Organisation of the Kurdish army: it has employed guerrilla tactics with success. ~~(Paragraphs 28-30)~~

7. Attitude of other countries in the region. The Syrians sent troops to help the Iraq Government in 1963 but have not since been involved in the dispute. Nor have the Turks, who, with a Kurdish population of some 3 million, have a considerable Kurdish problem of their own. Iran has covertly supplied the Kurds with arms and finance, originally in order to pre-empt Soviet involvement on the side of the Kurds and more

/generally

NOTHING TO BE WRITTEN IN THIS MARGIN

NOTHING TO BE WRITTEN IN THIS MARGIN

generally in order to weaken the Iraq Government. Israel has supplied arms and military advisers, likewise in secret. ~~(Paragraphs 34-39)~~

8. The Soviet Union has constantly advocated that the Kurds should enjoy national rights within the framework of the Iraq Republic and was active behind the scenes in promoting the 1970 settlement. While providing the Kurds with moral support, she and other Communist countries have given them little in the way of material aid. ~~(Paragraphs 40-43)~~

9. HMG's policy has been one of non-involvement. The Kurdish dispute has been of special concern to Britain because of the possibility of sabotage to the oil installations in northern Iraq during hostilities; the reverse side of the coin, however, is that a final settlement of the Kurdish dispute would enable the Iraqi régime to redeploy troops tied up in the north and would perhaps encourage them to indulge in foreign adventures in the Persian Gulf area. While HMG have in their attitude to the dispute attached over-riding importance to their relations with the Iraq Government, on some occasions in the past they have phased the [actual] delivery of arms ordered by the Iraqi forces in order to hinder their use against Kurdish civilians. The Iraqis have, ~~wrongly~~ mistakenly, suspected HMG of cooperating with Iran in supplying the Kurds with arms. The Kurdish question has not been discussed by the relevant bodies of the UN and HMG have therefore not had to determine what attitude they would adopt if such a discussion took place. ~~(Paragraphs 44-53)~~

/conclusions

ئامادەکردن و ساغکردنەوەی لە ئەرشیفی نەتەوەیی بەریتانیا
شەریف هەژاری

NOTHING TO BE WRITTEN IN THIS MARGIN

CONCLUSIONS

10. ~~Conclusions.~~ Some progress has been made in implementing the 1970 settlement but several crucial issues, such as the precise extent and nature of Kurdish autonomy, the revenues to be allocated to the Kurdish region and the future of the Kurdish forces (Pish Merga) and the Kurdish Democratic Party, have yet to be resolved in detail. It is far from certain how long the settlement will survive and there are signs that Kurdish irritation at the slow pace of its implementation is growing. If this continues, there may be outbreaks of fighting severe enough, cumulatively, to render the settlement a dead letter fairly soon.

11. It is to the advantage of both the Iraq Government and the Kurds themselves that the settlement should endure. The Kurds have suffered most from the war, but Iraq as a whole has suffered from its disruptive effects and no government in Baghdad can feel that it is master of its own house when the Kurds are in rebellion. For Britain, peace in Kurdistan would remove a potential threat to the supply of oil from northern Iraq.

12. The reverse side of the coin is that, with her army no longer tied up in the north of the country, Iraq may be encouraged to indulge in foreign adventures - whether in Iran, in the Gulf (particularly in the period after British military withdrawal), or on the "Eastern front" with Israel. Peace in Kurdistan thus carries with it, paradoxically, a potential threat to stability in other areas of the Middle East. It is

/least

ئامادەکردن و ساغکردنەوەی لە ئەرشیفی بەریتانی
شەریف هەزاری

least welcome to Iran, whom it deprives of a weapon against the Iraqi régime, and to Kuwait, who remains suspicious of Iraqi territorial ambitions despite Iraq's formal acceptance in 1963 of Kuwait's independence within the 1932 frontier.

13. If a permanent settlement is achieved by the Kurds in Iraq this could awaken the aspirations of the Kurdish populations of Iran and Turkey. In Iran the Kurds are comparatively quiescent at present, but in Turkey the potential threat of a Kurdish uprising was one of the reasons given for the imposition of martial law in April 1971.

14. In 1963 there were fears that the Soviet Union might become substantially involved on the side of the Iraqi Kurds. This could have menaced the security of other countries in the area as well as that of Iraq herself. But the Soviet Union chose to give priority to her relations with the Baghdad Government and the Arab world and has confined herself almost entirely to moral support for the Kurds. She [redacted] undoubtedly played a part in promoting, and probably also in maintaining, the 1970 settlement.

15. During the period under review the Kurds maintained a sufficiently united front to prevent the Government imposing a military solution on them. There are, however, divisions in their ranks which are likely to become serious if a permanent peace is established. Apart from tribal rivalries, the chief division is that existing between the tribal elements led by

/Mulla

ئامادەکردن و ساغکردنەوەی لە ئەرشیفی نەتەوەیی بەریتانیا
شەریف هەژاری

Mulla Mustafa Barzani and the radically-minded urban intelligentsia represented by Jalal al Talabani and Ibrahim Ahmad.

~~Annex: Translation of part of the declaration issued by the Iraqi Revolutionary Command Council, 11 March 1970.~~

<u>Note</u>: The full paper has been circulated to consumers most likely to have an interest in the details. Copies are available on request.

Middle East Section,
Research Department,
Foreign + Commonwealth Office

ئامادەکردن و باغکردنەوەی لە ئەرشیفی نەتەوەیی بەریتانی
شەریف هەژاری

INFORMATION IS ... RECORD COPYING COUNTER SHOULD YOU NEED ...

SECRET - UK EYES ONLY

Registry No. RR 6/10

DRAFT

Type 1 +

SECURITY CLASSIFICATION
Top Secret
Secret - UK EYES ONLY
Confidential
Restricted
Unclassified

PRIVACY MARKING
In Confidence

To:—
(RR 6/10) Issued [illegible]
(6 December, 1971)

From

Telephone No. & Ext.

Department: Research Department

RESEARCH DEPARTMENT MEMORANDUM

THE KURDISH PROBLEM IN IRAQ, 1961-1971

SUMMARY

1. Introduction. The Kurds in Iraq are understood to constitute between 15 and 20 per cent of the total population (8.3 million in the 1965 census). There were various Kurdish tribal revolts in Iraq under the monarchy. When Qasim seized power in 1958 there was an initial period of cooperation between him and the Kurds, but in 1961 Mulla Mustafa Barzani and the Kurdish Democratic Party led a widespread revolt against the Government. Neither side gained a decisive advantage in the hostilities which ensued. (Paragraphs 1-5)

2. In 1963 the Baath Government renewed hostilities against the Kurds, but again there was a military stalemate. In February 1964 a cease-fire was arranged, but hostilities were resumed in 1965. (Paragraphs 6-13)

3. In June 1966 the Iraqi Prime Minister, Dr Bazzaz, announced a 12-point plan for peace in Kurdistan, but

/when

SECRET - UK EYES ONLY

ئامادەکردن و ساغکردنەوەی لە ئەرشیفی نەتەوەیی بەریتانی
شەریف هەژاری

when he was dismissed from office in August hopes of a settlement faded. (Paragraphs 11-13)

4. In March 1970 the terms of a new settlement providing for Kurdish autonomy within the framework of the Iraq Republic were agreed between the Kurds and the Ba'ath Government. But progress in implementing this agreement has been slow and some crucial problems, including the precise extent and nature of Kurdish autonomy, remain unresolved. (Paragraphs 14-23)

5. Apart from tribal rivalries, a division exists within the Kurdish ranks between the tribal elements led by Barzani and the Left-wing urban elements represented by Jalal al-Talabani and Ibrahim Ahmad. Talabani and Ahmad were expelled from the Kurdish Democratic Party [redacted] in 1964 and since then Barzani's authority has been supreme; but if a firm peace were established the radical elements would be likely to make their influence felt again. (Paragraphs 24-27)

6. Organisation of the Kurdish army. It has employed guerrilla tactics with success. (Paragraphs 28-30)

7. Attitudes of other countries in the region. The Syrians sent troops to help the Iraq Government in 1963 but have not since been involved in the dispute. Nor have the Turks, who, with a Kurdish population of some 3 million, have a considerable Kurdish problem of their own. Iran has covertly supplied the Kurds with arms and finance, originally in order to pre-empt Soviet involvement on the side of the Kurds and more

/generally

ئامادەکردن و ساغکردنەوەی لە ئەرشیفی نەتەوەیی بەریتانی
شەریف هەژاری

generally in order to weaken the Iraq Government. Israel has supplied arms and military advisers, likewise in secret. (Paragraphs 31-39)

8. The Soviet Union has constantly advocated that the Kurds should enjoy national rights within the framework of the Iraq Republic and was active behind the scenes in promoting the 1970 settlement. While providing the Kurds with moral support, she and other Communist countries have given them little in the way of material aid. (Paragraphs 40-42)

9. HMG's policy has been one of non-involvement. The Kurdish dispute has been of special concern to Britain because of the possibility of sabotage to the oil installations in northern Iraq during hostilities; the reverse side of the coin, however, is that a final settlement of the Kurdish dispute would enable the Iraqi régime to redeploy troops tied up in the North and would perhaps encourage them to indulge in foreign adventures in the Persian Gulf area. While HMG have in their attitude to the dispute attached over-riding importance to their relations with the Iraq Government, on some occasions in the past they have phased the delivery of arms ordered by the Iraqi forces in order to hinder their use against Kurdish civilians. The Iraqis have, ~~wrongly~~ mistakenly, suspected HMG of cooperating with Iran in supplying the Kurds with arms. The Kurdish question has not been discussed by the relevant bodies of the UN and HMG have therefore not had to determine what attitude they would adopt if such a discussion took place. (Paragraphs 44-53)

10. Conclusions. ~~(Paragraphs 54-59)~~ It is far from certain how long the 1970 settlement will survive. (Paragraphs 54-59)

~~SECRET - UK EYES ONLY~~

Annex. Translation of part of the declaration issued by the Iraqi Revolutionary Command Council, 11 March 1970.

ئامادەکردن و ساغکردنەوەی لە ئەرشیفی نەتەوەیی بەریتانی
شەریف هەژاری

I. INTRODUCTION

1. Research Department Memorandum LR 6/93 of 1963 surveyed the Kurdish problem in Iraq between 1958 and 1963. The present memorandum examines developments since 1963.

2. There are probably between 6 and 7 million Kurds in the Middle East. Their racial origins are obscure; they combine the physical characteristics of various races. Their language, however, is of Indo-European origin and bears a close relation to Persian. They are mostly Sunni Muslims, although a few tribes are Shi'a. A hardy and dour mountain race with a reputation for independence, they have never been united politically as one people but have mostly lived a tribal life with its attendant disputes and differing dialects and customs. "Kurdistan" - the area inhabited by them as a more or less homogeneous community constituting the majority of the population - is at present divided between Turkey, Iraq and Iran, with small overlaps into Syria and the Soviet Union.(1)

3. The Kurds in Iraq are understood to constitute between 15 and [illegible] per cent of the total population (8.3 million in the 1965 census) - a larger percentage than in any other country. Thanks partly to the

/mountainous

---

(1) The Treaty of Sèvres (1920) envisaged the setting up of an autonomous Kurdistan, but was never ratified because of Turkish opposition. Instead, the Kurds found themselves divided by the international frontiers of Turkey, Iraq and Syria where under the Ottoman Empire only provincial boundaries had existed.

ئامادەکردن و ساغکردنەوەی لەئەرشیفی نەتەوەیی بەریتانی
شەریف هەژاری

mountainous nature of their terrain, they have managed to maintain a large degree of independence from the central Government. In the tribal areas their basic desire is to maintain this independence and to be free to continue their traditional way of life - farming and herding - without interference. For the urban elements, however, which now make up about a quarter of the Kurdish population in Iraq, the question of equality of opportunity within the Iraqi State has become increasingly important in recent years. The demands of the Iraqi Kurds therefore include at one and the same time autonomy for the Kurdish region and full rights for themselves as Iraqi citizens. The establishment of an independent Kurdistan uniting all the Kurds at present divided by international frontiers is not an immediate aim,(1) though it has long been the dream of almost every Kurd.

4. During the period of British administration (1920-1932) steps were taken to improve conditions among the Kurds in Iraq, but efforts to establish a special administration for Kurdish districts were hampered by a series of tribal revolts. When Iraq became fully

/independent

---

(1) The 1966 Programme of the Kurdish Democratic Party stated that the Kurds were fighting "for liberation and the autonomy of Iraqi Kurdistan within the framework of the Iraq Republic".

ئامادەکردن و ساغکردنەوەی لە ئەرشیفەوەی بەریتانی
شەرەف هەژاری

NOTHING TO BE WRITTEN IN THIS MARGIN

independent in 1932 she made a formal declaration to the League of Nations guaranteeing the rights of the Kurds and other minorities. This guaranteed them equality before the law with other Iraqi nationals and stipulated, *inter alia*, areas in which Kurdish was to be an official language ~~in addition to~~ side by side with Arabic and in which officials should if possible be Kurds. It also promised the allocation of official funds for the provision of primary education in the Kurdish language. The Government, however, ~~rather than~~ did little to honour~~ed~~ this declaration and concerned itself primarily with enforcing its authority in Kurdistan. Kurdish discontent led to a number of uprisings, the most serious of which was led by the tribal leader Mulla Mustafa Barzani in 1943-1945. He was defeated by the Iraqi army, aided by tribes in Government pay, and fled to Iran, where he joined the short-lived Kurdish "Republic of Mahabad". After its collapse he made his way with a number of his followers to the Soviet Union.

5. When Qasim deposed the monarchy in 1958 he ~~made~~ gave the Kurds promises of equality with the Arab population of Iraq and allowed Barzani to return from exile. After an initial period of cooperation, however, Kurdish opinion hardened against the Government because of its neglect of their

/interests

interests and its arming of tribes hostile to the Barzanis. In July 1961 the Barzanis took to arms and defeated these enemies. Supported by other tribes and by members of the Kurdish Democratic Party, they then proceeded to take over Government posts in the north. By the end of August the semi-circle of mountains from north-west of Mosul to south-east of Kirkuk was effectively under Kurdish control. Barzani then presented Qasim with a number of demands, including autonomy for the Kurds, to which Qasim replied by launching a full-scale military offensive against the Kurds in September. Hostilities continued intermittently until Qasim's fall in February 1963, neither side gaining a decisive advantage. The Government forces held the main towns in the north - Mosul, Arbil, Kirkuk and Suleimaniya - but the Kurds controlled most of the rest of their territory.

II. THE KURDISH WAR, 19[illegible]-1969

<u>The 1963 Ba'athist campaign</u>

6. Almost immediately after the Ba'ath Party came to power in February 1963 a cease-fire was arranged. Negotiations began in the following month, when it was announced that the Government were prepared to grant the Kurds "national rights on the basis of decentralisation". Kurdish demands for a share in oil revenues and other State revenues on a *per capita* basis and the exclusion of Arab troops

/from

ئامادەکردن و ساغکردنەوەی لە ئەرشیفی ئەتوەیی بەریتانی
شەریف هەزاری

NOTHING TO BE WRITTEN IN THIS MARGIN

from Kurdistan proved unacceptable to the Government and, although they made counter-proposals, it soon became apparent that the negotiations were getting nowhere. In June the Government threw a Kurdish delegation into prison and launched a new military offensive. This was managed with more drive than had been displayed under Qasim, ~~as well as being~~ and was more ruthless and bloody. But by the time winter closed in the army had secured control of only a small fraction of the mountainous area of Kurdistan and it was evident that the Government had little hope of imposing a military solution.

<u>The 1964 negotiations and Barzani's dispute with Ibrahim Ahmad and Jelal al Talabani</u>

7. In February 1964 a cease-fire was announced between the Kurds and the Government, which since the ousting of the Ba'ath in November, 1963, had been Nasserist in complexion. An official statement by President Arif promised the Kurds national rights "in a single fraternal national unity", proclaimed a general amnesty, and pledged the Government to undertake the rehabilitation of the north and reinstate Kurdish officials and employees there. There followed innumerable visits to the north by Government representatives in an attempt to get the Kurds to accept something less than autonomy.

8. The Kurds ~~themselves~~ meanwhile split into two main factions. The first, led by

/Barzani

ئامادەکردن و ساغکردنەوەی لە ئەرشیفی بەریتانی
شەریف هەژاری

Barzani, who was both the dominant tribal leader and Chairman of the Kurdish Democratic Party (KDP), took the view that every effort must be made to test the Government's sincerity and see whether an agreement could be reached. The second, a group of younger and more radically inclined KDP members led by Ibrahim Ahmad and Jalal al Talabani, early came to the conclusion that there was nothing to be gained from dealings with the Government. The dispute came to a head at a meeting of the KDP at Qala Diza in July 1964, reportedly attended by some 900 delegates, at which 14 senior party members, including Ahmad and Talabani and all but one of the party's Politbureau, were formally expelled and a new Politbureau was elected. An armed clash then took place between the rival groups, as a result of which Ahmad and Talabani fled to Iran with some 400 of their supporters. (They were given sanctuary at Hamadan by the Iranian authorities).

The 1965 campaign

9. After more than a year of truce, marked by increasingly desultory negotiations, hostilities were resumed by the Government in the first week of April, 1965. By then most of the dissident Kurdish group had made their peace with Barzani and returned from Iran, though Ibrahim Ahmad remained there unreconciled and Talabani spent the summer abroad

/trying

ئامادەکردن و ساغکردنەوەی لەئەرشیفی نەتەوەیی بەریتانی
شەریف هەژاری

NOTHING TO BE WRITTEN IN THIS MARGIN

to rally international support for the Kurdish cause.

10. The 1965 campaign went no better for the Government than previous ones and by the end of the year it was once again evident that deadlock had been reached on the military front.(1)

The Bazzaz proposals, 1966

11. Early in 1966 there were indications that Dr Abdul Rahman al Bazzaz, who in the previous autumn had been appointed Iraq's first civilian Premier since the 1958 revolution, was in favour of negotiating peace with the Kurds rather than mounting a new spring offensive. His advice was overruled and a new offensive began in May, but the Government forces almost immediately suffered a severe setback near Rowandus and early in June the campaign was called off.

12. On 29 June 1966 Dr Bazzaz announced a 12-point plan for peace in Kurdistan. His twelve points were, in summary:

(i) Equal national rights for Kurds and Arabs in Iraq.

(ii) Decentralisation: elected local assemblies to have wide powers.

/(iii)

(1) Two notable features of this campaign were Kurdish accusations that poison gas was used and the presence of UAR troops in a camp near Baghdad (under the auspices of the Iraq-UAR Joint Military Command), which helped to release Iraqi troops from internal security duties; to take part in the war.

(iii) Kurdish to be recognised as an official language, side by side with Arabic, in areas where the Kurds formed a majority.

(iv) Kurdish representation in a National Assembly on a proportional basis.

(v) Public offices and appointments to be open to Kurds.

(vi) Equality of educational opportunity.

(vii) A measure of political freedom and freedom of expression for the Kurds.

(ix) A general amnesty and reinstatement of Kurdish officials and employees.

(x) Kurdish members of the armed forces and police to report to their units. Others under arms to surrender their weapons.

(xi) Rehabilitation of the North.

(xii) Resettlement of displaced individuals and groups.

~~13. The impression created by this declaration was that it was a blueprint for an eventual settlement rather than a settlement in itself. Much of its phraseology~~

~~/was~~

ئامادەکردن و ساغکردنەوەی لەئەرشیفی بەریتانیا
شەریف هەژاری

NOTHING TO BE WRITTEN IN THIS MARGIN

SECRET

13. Although the plan was vague in parts and left a great deal unsaid(1) it seemed to provide an adequate basis for a settlement

~~was ambiguous and so left a great deal unsaid.~~ (and) It was felt, ~~nevertheless,~~ that as long as Bazzaz remained in office there was a fair chance of progress. The ~~Kurds~~ plan ~~themselves seemed pleased with the proposals, which were~~ was officially welcomed by Barzani.

By mid-July, ~~however, they~~ however the Kurds were becoming disillusioned by lack of any positive signs of implementation, and when Bazzaz was dismissed in August hopes of a settlement faded.

Continued stalemate in 1967

14. Although full-scale hostilities were not resumed in 1966 or 1967, Government forces remained deployed in the north and were involved in some skirmishes with Kurdish forces. The Government endeavoured to weaken Barzani's position by giving support to Talabani, who had again broken with him; sporadic armed clashes took place between the rival Kurdish groups, but Talabani's faction was too weak to present a serious challenge to Barzani's authority.

The return of the Ba'ath, 1968

15. The Ba'athist Government which came to

/power

---

(1) According to Ismet Sharif Vanly (Le Kurdistan Irakien, Entité National, Neuchatel 1970) there were also three secret clauses in which the Government undertook

(a) to create a new Liwa of Dohuk, comprising the Kurdish area then within the Liwa of Mosul,

(b) to free all political prisoners in Iraq, and

(c) to legalise the Kurdish Democratic Party.

NOTHING TO BE WRITTEN IN THIS MARGIN

power in July 1968 did not at first show any sign of having better ideas on how to deal with the Kurds than those which the previous Ba'athist Government had had in 1963 or those which other administrations had applied in the interim. They thus continued the policy which they had inherited from the previous Government of containing the extent of the area controlled by the Kurds and supporting Talabani's faction with money and arms.

16. After a time, however, they began to give effect to certain of the proposals put forward by Dr Bazzaz in 1966. Thus Kurdish was made the language of instruction in schools in the Kurdish areas; a university was established in Suleimaniya; a Kurdish Academy of Letters was set up; an amnesty was declared for those who had taken part in the fighting; and a measure of decentralisation of power to the governorates was introduced. In spite of these propitiatory gestures, skirmishing continued throughout 1969.

III. THE MARCH 1970 SETTLEMENT

17. ~~In~~ By January 1970 it became ~~apparent~~ evident that serious negotiations were taking place between the Ba'ath and representatives of Barzani under cover of a de facto cease-fire. The successful outcome of these negotiations was announced by the Iraqi Revolutionary Command

/Council

SECRET

NOTHING TO BE WRITTEN IN THIS MARGIN

ئامادەکردن و ساغکردنەوەی لە ئەرشیفی بەریتانی
شەریف هەژاری

Council on 11 March. The terms of the announcement[1] followed fairly closely the proposals put forward by Dr Bazzaz in 1966 and contained the following main points:

(i) The Kurds were to enjoy political rights and autonomy within the framework of the Iraq Republic. The areas of Kurdish autonomy were to be determined by an official census.

(ii) The existence of two principal nationalities, Arab and Kurd, was to be recognised in the Constitution.

(iii) A Kurd was to be appointed as one of the Vice-Presidents of the Republic.

(iv) The Kurds were to share in the legislative power on a proportional basis.

(v) The Kurds were to participate in the Government and in Government departments without discrimination.

(vi) Officials in Kurdish areas were to be Kurds or persons competent in the Kurdish language.

(vii) Kurdish and Arabic were both to be official languages in the Kurdish areas; Kurdish was to be the language of instruction in these areas.

/(viii)

(1) For a more detailed text of the announcement see Annex to this memorandum.

ئامادەکردن و ساغکردنەوەی لە ئەرشیفی بەریتانی
شەریف هەژاری

(viii) All former Kurdish military and civil officials, students and workers were to be reinstated.

(ix) Educational and cultural facilities for Kurds were to be expanded.

(x) The Kurds were to have their own organisations for students, youth, women and teachers, affiliated to the corresponding Iraqi national organisations.

(xi) Inhabitants of Arab and Kurdish villages were to be restored to their former homes.

(xii) Relief measures for Kurds affected by the hostilities were to be put in hand.

(xiii) A Kurdish development commission with an adequate budget was to be established and a special economic plan for the Kurdish region was to be prepared.

(xiv) Agrarian reform was to be speeded up in Kurdish areas.

(xv) The exploitation of natural resources in the autonomous area was to be the responsibility of the Republican authorities.

(xvi) The Kurdish broadcasting station and all heavy weapons were to be surrendered during the final stages of the implementation of the agreement.

18. The published agreement was accompanied by a secret protocol reportedly containing the following provisions:

/(i)

NOTHING TO BE WRITTEN IN THIS MARGIN

ئامادەکردن و ساغکردنەوەی لە ئەرشیفی بەریتانی
شەریف هەژاری

NOTHING TO BE WRITTEN IN THIS MARGIN

SECRET

(i) A joint committee was to be set up to supervise implementation of the agreement.

(ii) One of the tasks of this committee would be to resettle the Pish Merga (Kurdish rebel forces), except for about 6,000 men who would remain in the force. ~~whose number was to be reduced to about 6,000 men.~~ During the period of resettlement, which would be in five unspecified stages, the Government would pay for the general upkeep of the force.

(iii) The Government would disarm and disband all Kurdish forces opposed to Barzani, and the Iraqi armed forces would withdraw to their "normal positions".

(iv) The KDP was to be allowed to operate freely in the Kurdish region and to publish its own newspaper.

(v) All persons formerly in Government service who took part in the Kurdish rebellion would be permitted to resume employment without loss of seniority. Those who had served with the Kurdish armed forces would be permitted to count that service as if they had served in the Iraqi armed forces.

(vi) A nation-wide census would take place within one year to define the region of Kurdish majority.

(vii) Although the Iraqi national flag could not be altered immediately ~~to incorporate~~ a Kurdish symbol would be incorporated ~~, this would be done as soon as~~ when next the flag was changed.

/19.

ئامادەکردن و ساغکردنەوەی لە ئەرشیفی نەتەوەیی بەریتانی
شەریف هەزاری

19. Although the secret clauses went some way towards removing obscurities in the published terms, some important points, such as the exact nature of Kurdish autonomy and the amount to be allocated by the Iraq Government for the development of the Kurdish region, remained to be clarified. It was evident that further negotiation would be needed on these and other points before the settlement could be considered comprehensive.

20. Progress in implementing the agreement during 1970 was not speedy. The amnesty was generally observed, [five Kurdish Ministers were appointed,] development activities began in Kurdistan, and a number of gestures were made by the Government in the cultural and educational fields. [On the other hand the difficulties over the appointment of a Kurdish Vice-President and the creation of a National Assembly had still not been resolved in 1971 (see paragraph 22 below)] ~~But although five Kurds were appointed Ministers the promised Kurdish Vice-President was not appointed, and the establishment of a National Assembly in which the Kurds might have proportional representation remained as far away as ever.~~ The Government withdrew their support from Talabani and Ibrahim Ahmad, who made their submission to Barzani and formally merged their "Kurdish Revolutionary Party" with the KDP. A number of the Pish Merga returned to their civilian occupations and a number were formed into a Kurdish frontier force under the Ministry of [the] Interior, but Barzani retained some 20,000 men under arms and kept both his heavy weapons and his broadcasting

/station.

NOTHING TO BE WRITTEN IN THIS MARGIN

station. (In March 1971 it was reported that he had handed them over, but in fact he retained the major part of his serviceable equipment.) The future of the KDP, which was among the questions not satisfactorily spelt out in the agreement, remained unresolved; declarations of the identity of outlook with the Ba'ath were issued from time to time but no practical links were formed. A clear-cut picture of future administrative arrangements within Kurdistan also failed to emerge; there can be little doubt that by "autonomy" the Government meant no more than a modest measure of regional self-administration, whereas the Kurds intended it to mean a good deal more.

21. The all-important question of the physical extent of the area of Kurdish autonomy, which was to be determined by a census, also remained unresolved; the census was announced for October 1970 but was postponed sine die shortly before the appointed date. The main difficulty in fixing the boundary concerned the status of the governorate of Kirkuk, which contains the main oil-producing region of Iraq (although the country's large reserves are in the south) and has a mixed population of Turkomans, Kurds and Arabs. (The position is complicated by the fact that many Kurdish families were driven from their homes during hostilities and Arabs ~~have been~~ were settled in their place.) While accepting in March 1970 that the exploitation of the oilfields should be under the jurisdiction of the central Government, the Kurds have long insisted that

/Kirkuk

ئامادەکردن و ساغکردنەوەی لە ئەرشیفی نەتەوەیی بەریتانی
شەریف هەزاری

Kirkuk should be their capital and are not prepared to accept its exclusion from the autonomous region. The Government, for their part, could hardly be expected to accept a boundary which left the oilfields on the wrong side of the line. Given the impossibility of the two sides agreeing on this point it was perhaps as well in the short term that the census was postponed, since the passions which would have been aroused by it on both sides might have jeopardised the implementation of other parts of the agreement. In the long term, however, no settlement is likely to be permanent unless the territorial question is solved.

22. The postponement of the census did not immediately provoke a reaction from the Kurds. Their first priority was evidently to see that the Government went ahead with reconstruction and development in the north and it was felt that as long as progress continued to be made in this and other fields they would continue to observe the truce, though their patience might not be inexhaustible. The Government, for their part, needing the stability that ~~a settlement~~ the cessation of hostilities could bring, favoured a policy of reconciliation. (It is noteworthy in this connexion that the political reputation of Saddam Hussein al Tikriti, the strong man of the Iraqi Ba'ath, is to some extent linked to the March 1970 agreement, which he brought about in the face of considerable opposition from within the party.) In 1971 the Government at various times announced plans for economic development in the North, especially in the tourist field. Their

/relaxation

relaxation of restrictions on members of the diplomatic corps travelling in the North suggested that they considered reconciliation to be proceeding smoothly enough. Nevertheless, the appointment of a Kurdish Vice-President has still not taken place. (It is believed that Barzani is unwilling to see the post filled until its functions are defined: if it is to be a sinecure, he sees no point in offering a hostage to the Ba'ath.) Nor has the ~~The~~ National Assembly ~~has still not~~ been created, despite forecasts in the President's speech at the 1971 celebrations of the July Revolution. ~~because~~ (The Ba'ath have still been unable to formulate terms under which the non-Ba'athi elements - the Kurds and the Communists - would be prepared to participate in national political life, and which would not jeopardise the Ba'ath Party's supreme rôle to an unacceptable degree.) There were indeed some specific indications of a deterioration in Kurdish-Government relations ~~in~~ during 1971, such as a dispute over the status of the Feili Kurds - a tribe mainly of Iranian origin (and citizenship), many of whom work as labourers and porters in Baghdad and who were claiming Iraqi citizenship - and reports of skirmishes in the north in which pro-Talabani tribes appear to have been involved. Presumably in response to Kurdish complaints, the Government set up a new Higher Committee for Kurdish Affairs in May, with the ostensible purpose of implementing the ~~March~~ 1970 agreement more actively; but, since none of its members was a

/Kurd,

Kurd, it can hardly have inspired much confidence in the Kurdish side; indeed, the Committee's attempt to co-opt the Chief Editor of _Al-Ta'akhi_ was rebuffed. There have also been reports that Barzani put further demands to the Iraq Government this summer, including requests that ID 50 per annum should be devoted to Kurdish areas and that a national assembly should be set up with one-third Kurdish membership. Barzani's impatience with progress was also shown in his interview with the Beirut French newspaper, _L'Orient le Jour_, on 18 November in which he said that he did not trust the Baghdad authorities and feared a surprise attack by the Iraqi army.

23. The situation seems almost to have reached an _impasse_ again, and in the light of past experience it appears unlikely that a solution to the outstanding problems will be found. If Kurdish irritation at the slow pace of implementation of the agreement continues to grow, there may soon be further outbreaks of fighting serious enough to render the settlement a dead letter. The attempt to assassinate Barzani in September 1971, which is widely held to have been the work of the central Government, but for which the Ba'ath leadership officially denied responsibility, will have increased the suspicion with which Barzani has always regarded the Baghdad Government and may have set back further the process of reconciliation.

/IV

ئامادەکردن و ساغکردنەوەی لە ئەرشیفی بەریتانی
شەریف هەژاری

SECRET - UK EYES ONLY

(76)

Reference

Mr. Orchard

Mr. Armitage

THE KURDISH PROBLEM IN IRAQ, 1963-1971

1. The attached drafts are now ready for printing. (I have attached two distribution sheets to the back of each.)

2. Both versions will have to be SECRET - UK EYES ONLY. [I appreciate that it may often be desirable to make the "Summary only" version of a paper CONFIDENTIAL only, but in this instance much of the paper's usefulness would be lost if we deleted references to arms supplies, etc.]

3. In view of Near Eastern Department's request that the paper should be printed quickly and distributed by Christmas, I recommend that we ask the printers to give it priority.

C.J.S. Rundle

3 December 1971

R.Q./Registry

The two versions are now ready for reproduction in the normal way. Would you please ask Office Services to give top priority to the full version as it has been asked for urgently.

G.S.A. 6/12.

Sent to Mr Anthony Accommodation Services & Supply Dept for reproduction & distribution

J. RANDALL 6/12/71

SECRET - UK EYES ONLY

ئامادەکردن و ساغکردنەوەی لە ئەرشیفی نەتەوەیی بەریتانیا
شەرەف هەژاری